

Джон Голзуърди
Сага за Форсайтови

На жена си
посвещавам „Сага за Форсайтови“
с вяра,
че от цялото ми творчество
това е най-малкото недостойно за онази,
без чието насърчение, съчувствие
и критика никога нямаше да стана дори такъв
писател, какъвто съм.

Предговор

„Сага за Форсайтови“ беше заглавие, замислено първоначално само за „Собственикът“; възприемането му като цялостна летопис на рода Форсайт се дължи на Форсайтовското упорство, присъщо на всеки от нас. Срещу думата „сага“ може да се възрази: тя подсказва нещо героично, а в следващите страници има твърде малко героизъм. Но тя е използвана с подobaваща насмешка; освен това, макар да се отнася за поколение с редингоги и кринолини, живяло в един златен век, тази дълга повест не е лишена от страстни конфликти. А, смъкнем ли великанския им ръст и древната суровост, с която са стигнали до нас в приказки и предания, хората от старинните саги са несъмнено Форсайт и по своя собственически инстинкт; също така слабо устойчиви срещу пристъпите на страстта и красотата, както са Суидин, Соумс или дори Джолиън младши. И, ако изглежда, че героичните образи от ония несъществуващи времена изникват из своята среда с похвати, неподобаващи за един Форсайт от викторианската ера, можем да сме сигурни, че тогава родовото чувство е било първоначалната сила, а „семейството“ и чувството за дом и собственост са имали значимостта, която имат и до днес, въпреки всички отскорошни усилия да ги „отрекат“.

Толкова хора писаха и уверяваха, че именно техните семейства били първообразът на Форсайтови, че човек може почти да повярва, че в тоя вид трябва да има нещо твърде типично. Отношенията се менят, модите следват своя път, „домът на Тимоти от Бейзуотър Роуд“ се е превърнал в гнездо на един външно неузнаваем, а в същността си непроменен бит; ние не ще видим вече нито неговото подобие, нито, може би, дома на Джеймс или Джолиън старши. Но цифрите на застрахователните дружества и изказванията на вещите познавачи ни уверяват всекидневно, че нашият земен рай е един все още богат резерват, дето дръзките нашественици – Страстта и Красотата – се вмъкват неусетно и къс по къс отнасят почти под носа ни нашата сигурност и нашия покой. И, както кучето ще лае винаги срещу духовна музика, така и неизменният Соумс в човешкото сърце ще въстава винаги тревожно пред разрухата, която витае около собствеността.

„Нека мъртвото минало погребва своите мъртъвци“ би била по-вярна поговорка, ако миналото въобще умираше. Устойчивостта на миналото е един от ония трагикомични благодатни дарове, които всяка нова

епоха, застанала самомнително на сцената, отрича, за да изяви дръзко увереността си, че е свършено нова. Нито една епоха не е свършено нова! Под сменящите се претенции и дрехи човек е и винаги ще си остане твърде много Форсайт; а би могъл всъщност да бъде и много по-лошо животно.

Погледнем ли назад, към викторианската ера, чиито разцвет, упадък и „провал“ са донейде обрисувани в „Сага за Форсайтови“, ние виждаме, че просто сме скочили „от трън на глог“. Мъчно би могло да се поддържа твърдението, че положението в Англия през 1913 година е било по-добро, отколкото през 1886 г., когато Форсайтови са събрани у Джюлиън старши, за да отпразнуват годежа на Джун с Филип Босини. А в 1920, когато родът се събира отново за брака на Флор с Майкъл Монт, разтлението и дебнещият фалит не са никак по-добри от стопанския застои и ниските печалби през осемдесетте години. Ако тази летопис беше една чисто научна студия за преходния период, бихме наблегнали навярно върху много фактори, като обезлюдяването на селата и растежа на градовете, появата на велосипеди, моторни коли и самолети, на евтин печат и на кина. Хората са всъщност напълно неспособни да направляват развоя на своите изобретения; в най-добрият случай могат само да се приспособят към новите условия, създадени от тях.

Но тази повест не е научна студия за една епоха; тя е по-скоро едно вгълбено пресъздаване на смута, който Красотата внася в човешкия живот.

Образът на Айрин, представен – както читателят може би е забелязал – само чрез впечатленията на другите действащи лица, е възплъщението на смушаващата Красота, която се сблъсква с владелческия свят.

Отбелязано бе, че колкото повече нагазват из солените води на сагата, толкова повече читателите започват да съчувстват на Соумс, като мислят, че така се оплъчват срещу намерението на неговия създател. Ни най-малко! И той съчувства на Соумс, чиято житейска трагедия е свършено проста – неизбежната трагедия на необичания мъж, недостатъчно дебелокож, за да не съзнава този факт. И Флор дори не обича Соумс така, както той чувства, че би трябвало да го обича! Но в съжалението си към Соумс читателите са склонни може би да намразят Айрин. Най-сетне, казват си те, той не е толкова лош, нито има някаква вина; тя би трябвало да му прости и така нататък! А, като вземат страна, те забравят твърде простата истина, върху която е изградена цялата повест: щом сексуалното привличане е изчезнало напълно и окончателно в единия участник в брака, никаква доза състрадание, разум, дълг и прочие не

може да преодолее това естествено отвращение. Въпросът не е дали трябва, или не трябва да се преодолее, защото в действителност то никога не се преодолява. Когато изглежда сурова и жестока – в Булонския лес или в галерията Гупнор, – Айрин проявява само мъдър реализъм, защото знае, че и най-малката отстъпка е допир, който води към невъзможната, противна близост.

Като критика за последната част от сагата може да се изкаже съжаление, че Айрин и Джолиън – двамата бунтари срещу собствеността – се стремят да обсебят душата на сина си Джон. Но подобна критика би била прекалена за разказаната случка. Защото никои баща и майка не биха оставили сина си да се ожени за Флор, без да знае фактите; а тъкмо фактите, не увещанието на родителите, довеждат до решението на Джон. Освен това Джолиън увещава не заради себе си, а заради Айрин; а увещанието на Айрин е едно нескончаемо: „Не за мене, за себе си мисли!“¹. Това, че Джон, узнал фактите, разбира чувствата на майка си, едва ли може да се приеме за доказателство, че и нейната постъпка е форсайтовска.

Но при все че постъпките на Красотата и стремежът за освобождаване от владелческия свят са основните линии в „Сага за Форсайтови“, не може да се отрече вината ѝ, че тя кади малко тамян на висшата буржоазия. Както древните египтяни са оставяли край мумиите вещите за бъдещия им живот, така и аз си позволих да оставя край образите на леля Ан, Джули и Естер, на Тимоти и Суидин, на Джолиън старши и Джеймс и на синовете им нещичко, което ще им осигури малко живот и занаят, малко балсам по стръмния Галаат¹ на рушителния „напредък“.

И, ако на висшата буржоазия е отредено да премине заедно с други класи в забвение, тя ще остане консервирана в тия страници, за да бъде разглеждана през стъкло от посетителите на просторния и неподреден музей на литература. Ще почива там запазена в собствения си сос: чувството за собственост.

1922 г.

Джон Голзуърди

1. Планинска област в древна Палестина.

КНИГА ПЪРВА Собственикът

... но вие ще отвърнете:
„робите са наши...“

„Венецианският търговец“

На Едуард Гарнет²

2. Едуард Гарнет (1868–1973) – литературен критик и публицист, приятел на Голзуъри.

ПЪРВА ЧАСТ

Прием у Джолиън старши

Удостоените да присъстват на семейно тържество у Форсайтови са виждали това прекрасно и назидателно зрелище – семейство от висшата буржоазия, представено в пълния му блясък. Но, ако някой от тия облагодетелствани от съдбата е притежавал дарбата на психолог (дарование без парична стойност и затова съответно пренебрегвано от Форсайтови), той е наблюдавал не само приятно зрелище, но и нещо друго, изясняващо един тъмен житейски проблем. Казано по-просто, от срещата си с този род – чиито разклонения не се обичат и никаква симпатия не свързва отделните му представители – е пожелал доказателство за онази тайнствена, жилава устойчивост, която превръща рода в една така могъща обществена единица, в ярка, умалена репродукция на самото общество. Допуснат е бил да зърне тъмните пътища на обществения напредък, разбрал е донякъде патриархалния бит, роенето на дивашките орди, възхода и упадъка на нациите. Той прилича на човек, наблюдавал растежа на едно дърво още от засаждането му – пример за жилавост, усамотяване и сполука сред гибелта на стотици други, не така жилави, жизнени и устойчиви растения, – за да го види един ден как се разлиства неусетно и, сред едно почти противно благополучие, достига върха на своя разцвет.

На 15 юни 1886 година към четири часа следобед наблюдателят, попаднал в дома на Джолиън Форсайт старши на Станхоп Гейт, би видял Форсайтови в пълния им разцвет. На този прием щеше да се празнува годежът на Джун Форсайт, внучка на Джолиън старши, с мистър Филип Босини. Сред великолепието от светли ръкавици, жилетки, рокли и пера тук беше цялото семейство – дори леля Ан, която напускаше сега твърде рядко своя ъгъл в зелената гостна на брат си Тимоти, където, заслонена от сноп изкуствено оцветена трева в светлосиня ваза, по цял ден четеше и плетеше, заобиколена от портретите на три поколения Форсайтови. И леля Ан дори беше тук; а изправеният ѝ гръб и достойнството на спокойното старческо лице олицетворяваха непоклатимия владелчески дух на рода.

Всички Форсайтови се събираха при годеж, женитба или раждане на Форсайт; при смърт... но ни един Форсайт не бе умрял досега – те не

умираха. И, тъй като смъртта противоречеше на принципите им, пазеха се от нея с инстинктивната предпазливост на необикновено жизнени същества, които ненавиждат всяко накърняване на имуществото им.

У Форсайтови, пръснати тоя ден сред множеството гости, имаше нещо повече от обикновена изисканост, имаше някаква бдителна и изпитателна самоувереност, едно бляскаво достойнство, една предизвикателна елегантност. Обичайното предизвикателно високомерие на Соумс Форсайт се съзираше по лицата на всички. Те бяха нащрек.

Подсъзнателната агресивност в държанието им превърна приема у Джолиън старши в психологически ключ за семейната летопис, в прелюдията към тяхната драма.

Форсайтови недоволстваха от нещо, но не индивидуално, а като родова общност. Това недоволство се проявяваше в по-голямата изисканост в облеклото, в изблика на семейна сърдечност, в подчертаване значението на рода и... в презрително високомерие. Опасността – така необходима, за да се прояви основната черта на едно общество, на една група или личност, – това именно надушваха Форсайтови. Предусещането ѝ се изразяваше чрез засиления блясък на тяхната броня. За пръв път като семейна общност те усещаха приближаването на нещо чуждо и опасно.

В ъгъла до пианото бе застанал едър, висок мъж, облякъл две жилетки върху широкия си гръден кош; две жилетки и карфица с рубин вместо една обикновена копринена жилетка и карфица с елмаз, както се полагаше при най-обикновени случаи; а избръснатото, четвъртито старческо лице с бледи очи и светлопергаментов цвят гледаше с неизрзимо достойнство над своя копринен пиедестал. Това беше Суидин Форсайт. Близнакът му Джеймс, над шест стъпки висок, като грамадния Суидин, но много слаб – Джолиън старши ги наричаше Дебелия и Тънкия, – предопределен сякаш по рождение да възстанови и поддържа нарушеното равновесие, стоеше прегърбен както винаги до прозореца, откъдето можеше да получи повече от полагаемия му се дял чист въздух, и съзерцаваше сцената. Сивите му очи изглеждаха неизменно преизпълнени с тайна тревога и само от време на време оглеждаха бързо и критично околните. Бузите му, удължени от две успоредни бръчки, и избръснатата горна устна бяха заградени с бакенбарди а ла Дъндърри³. Той въртеше в ръце някаква порцеланова чаша. Недалеко от него единственият му син Соумс, бледен, избръснат, тъмнокос, почти плешив, слушаше една дама

3. Лице от комедия на английския писател Т. Тейлър.

с тъмнокафява рокля, извърнал настрана брадичката си и вирнал нос с вече споменатото презрително високомерие, сякаш се отвърщаваше от яйце, което понамирисваше. Застанал зад него, високият му братовчед Джордж, син на петия Форсайт – Роджър, обмисляше с килповско⁴ изражение на кръглото си лице някоя от своите обичайни язвителни шеги.

Нещо, тясно свързано с тържеството, тревожеше всички.

Трите дами – двете неомъжени Форсайтови дъщери: лелите Ан и Естер, и Джули (съкратено от Джулия), която, вече не в първа младост, се бе забравила дотам да се омъжи за Септимус Смол, човек със слабо здраве и отдавна вече покойник – седяха една до друга. Заедно с по-голямата и по-малката си сестра Джули живееше сега на Бейзуотър Роуд⁵, в дома на шестия и най-млад брат, Тимоти. И трите бяха с ветрило в ръка, и трите подчертаваха с нещо по-ярко – по-необикновено перо или брошка – тържествеността на случая.

Насред стаята, под полилея, както подобава на домакин, стоеше главата на рода, Джолиън старши. Осемдесетгодишен старец, с чудесна бяла коса, величествено чело, малки тъмносиви очи и големи мустаци, които стигаха до под едрата челюст, той приличаше на древен патриарх и, въпреки хлътналите бузи и слепоочия, изглеждаше надарен с вечна младост. Съвършено изправен, със зорки, спокойни очи, запазили напълно своя блясък, той оставяше впечатление, че стои над съмненията и омразите на дребните люде. Свикнал открай време да действа както желае, той си бе спечелил неотменимото право да постъпва така. На Джолиън старши не би минало никога през ум да изглежда неуверен или предизвикателен.

Между него и четиримата му присъстващи братя – Джеймс, Суидин, Никълъс и Роджър – съществуваха много разлики и много прилики. Четиримата от своя страна се различаваха също твърде много един от друг, при все че и доста си приличаха.

Сред разнообразните черти и изражения на тия пет лица изпъкваше еднаквата твърда линия на брадичката, налагаше се над външните различия като родов печат, чиято древност се можеше да се проследи, печат отдавнашен, неизменен и неоспорим – истинска фабрична марка и гаранция за семейните съдбини.

Всички от по-младото поколение – високият, едър като бик Джордж, бледният енергичен Арчибалд, Никълъс младши с неговата блага,

4. Килп – вероломно и зло джудже от Дикенсов роман.

5. Улица с богаташки жилища от северната страна на Хайд парк.

опипваща упоритост, важният, суетен и решителен Юстас – имаха същата марка, не така подчертана може би, но съвършено ясна, белег за нещо неизкоренимо от душата на рода.

Неведнъж през този следобед по тия така различни и толкова еднакви лица пробягваше израз на недоверие, насочено несъмнено към човека, с когото бяха дошли да се запознаят.

За Филип Босини се знаеше, че е младеж без състояние, но Форсайтовите дъщери се бяха годявали и омъжвали и по-рано за такива хора. Не това следователно беше единственото опасение на Форсайтови. Те не биха могли да обяснят произхода му, забулен в мъглата на семейните клюки. Разправяше се наистина, че Босини направил задължителното посещение у лелите Ан, Джули и Естер със сива мека шапка... Да, със сива мека шапка и при това не нова, а прашна, с безформено дъно. „Толкова необичайно, мила... толкова чудноват!“ На минаване през малкото тъмно антре леля Естер (малко късогледа) се опитала да я „изшътка“ от стола, като я сметнала за чужда котка... Томи имал такива непрокопсани познати! И се разтревожила, като видяла, че не мърда.

Подобно на художник, който търси непрестанно да открие основната дреболия, изразяваща цялостно характера на дадена сцена, място или личност, така и тези неосъзнати артисти, Форсайтови, се бяха вкочили подсъзнателно в тази шапка. Тя беше за тях основната дреболия, подробност, включила същността на целия въпрос. Всеки се питаше: „Я да видим, бих ли направил аз подобно посещение с такава шапка?“ И всеки си отговаряше: „Не!“ А някои, с по-голямо въображение от останалите, добавяха: „И през ум не би ми минало!“

Когато чу за тази случка, Джордж се усмихна. Шапката е била очевидно една умишлена шега! Сам той беше отличен любител и познавач в тази област.

– Много е високомерен – каза той – тоя див пират!

Това духовито прозвище, Пирата, мина от уста на уста, докато най-после стана предпочитано име, с което споменаваха Босини.

По-късно лелите упрекнаха Джун за тази шапка.

– Според нас не трябва да допускаш такава нещо, мила!

А Джун им отвърна властно и рязко, както подобаваше на своенравна девойка като нея:

– Какво значение има това? Фил не обръща внимание как е облечен!

Никой не повярва на възмутителния й отговор. Може ли човек да не обръща внимание как е облечен? Не, разбира се!

Кой беше всъщност този младеж, който се бе подредил така добре, като се сгодяваше за Джун, признатата наследница на Джолиън старши? Беше архитект, но това съвсем не му даваше основание да носи такива шапки. Между Форсайтови нямаше нито един архитект, но един от тях познаваше двама архитекти, които никога не биха отишли с такава шапка на официално посещение в разгара на лондонския сезон⁶. Опасно... да, опасно!

Джун не бе видяла, разбира се, нищо особено в това, макар, въпреки своите непълни деветнайсет години, да минаваше за много придиричива. Нали тя именно бе казала на мисис Соумс – винаги прекрасно облечена, – че е просто старческо да носиш пера? И мисис Соумс бе пресанала да носи пера след тая ужасна откровеност на милата Джун!

Опасенията, неодобрението и искреното недоверие не попречиха на Форсайтови да се отзоват на поканата на Джолиън старши. Прием на Станхоп Гейт беше голяма рядкост: всъщност ни един не бе се състоял от дванайсет години насам, от смъртта на старата Джолиън.

Никога в тоя дом не бе имало по-пълно роднинско събиране, защото, въпреки всичките си различия, те се възправяха необяснимо единни срещу общата опасност. Като добитък при появата на куче в полето бяха опрели глава до глава и рамо до рамо, готови да се втурнат и да прегазят неканения гост. Дошли бяха, естествено, и с намерение да разберат какви подаръци ще трябва да донесат; защото – макар че въпросът за сватбените подаръци се разрешаваше обикновено по следния начин: „Какво ще подарите вие? Никълъс ще подари лъжици!“ – все пак подаръкът зависеше от това кой е младоженецът. Ако е докаран, пригладен, състоятелен наглед, налагаше се да му подарят по-хубави неща, каквито ще очаква. Накрая всеки даваше каквото е редно и подходящо, по семейно споразумение, което се постигаше, както се установяват цените на борсата, а подробностите се уговаряха на Бейзуотър Роуд, срещу парка, в удобното жилище от червени тухли на Тимоти, дето живееха лелице Ан, Джули и Естер.

Тревогата на рода Форсайт беше напълно оправдана, като се знае случаят с шапката. Възможно и редно ли би било за едно семейство, което държи на външното приличие – неизменна отлика на висшата буржоазия, – да не се почувства обезпокоено?

Застанал до вратата в дъното на салона, причинителят на тая

6. Лондонски сезон – от май до юни, когато в живота на светското общество настъпва особено оживление.

тревога разговаряше с Джун. Къдравата му коса не беше в ред – може би поради това, че всичко, което ставаше тук, не му се струваше в ред. А по изражението му изглеждаше, че в душата си се надсмиваше над нещо.

Разговаряйки малко настрани с брат си Юстас, Джордж каза:

– Сякаш ей сега ще се нахвърли... дръзкият му пират!

Този „съвсем обикновен човек“, както мисис Смол го нарече покъсно, беше среден на ръст, добре сложен, с бледомургаво лице, руси мустаци, изпъкнали скули и хлътнали бузи. Челото му беше леко сплеснато назад в горния си край и надвиснало над очите като челата на лъвовете в Зоологическата градина. Очите, с цвета на херес, бяха странно разсеяни понякога. След като го бе откарал с Джун до театъра, кочияшът на Джолиън старши бе казал на иконома:

– Не мога да разбера що за човек е. Прилича ми на недоопитомен леопард.

Ту един, ту друг Форсайт се позавърташе покрай него, да го гледа.

За да отблъсне сякаш това празно любопитство, пред него бе застанала Джун – едно дребосъче „само коси и дух“, както я бе нарекъл някой, с безстрашни сини очи, твърда челюст и светъл тен, с лице и снага, прекалено крехки за венеца от червенозлатиста коса.

Висока жена, с прекрасна осанка, която един член от семейството бе сравнил някога с езическа богиня, гледаше и двамата с мрачна усмивка.

Ръцете ѝ, в светложълти ръкавици, бяха сложени една върху друга. Невеселото очарователно лице, наклонено на една страна, бе приковало погледите на всички мъже наоколо. Снагата ѝ се олюляваше леко, раздвижвана сякаш от самия въздух. Бузите бяха топли, почти без руменина, големите тъмни очи гледаха спокойно. Но мъжете се вираха повече в устните ѝ – питашци или откликващи на нещо със своята тъжна усмивка; нежни устни, чувствени и свежи, излъчващи топлота и ухание като разфнал цвят.

Наблюдаваните годеници не забелязваха безстрастната богиня. Босини я зърна пръв и попита коя е.

Джун го отведе до жената с прекрасната осанка.

– Айрин е най-добрият ми другар – каза тя. – Бъдете приятели, моля ви се.

И тримата се усмихнаха при тая заповед на малката дама, а, докато те се усмихваха, Соумс Форсайт се появи мълчаливо иззад жената с прекрасната осанка, негова съпруга, и каза:

– Е, добре, представете и мене!

Той се отделяше твърде рядко от Айрин при официални случаи и, дори ако обществените задължения ги отдалечаваха, я следеше винаги с поглед, изпълнен със странна смесица от бдителност и копнеж.

Баща му Джеймс продължаваше да разглежда край прозореца порцелановата чаша.

– Чудя се как Джолиън се е съгласил с този годеж – каза той на леля Ан. – Разправят, че може да минат години, докато се оженят. Младият Босини (той изрече името като дактил, противно на общоприетото Обез ударение) нямал нищо. Когато Унифред се омъжваше за Дарти, аз го накарах да вложи на нейно име и последния пенс... И добре направих, разбира се... Иначе нямаше да им остане нищо досега!

Леля Ан вдигна поглед, както седеше в кадифеното кресло. Непроменените от десетилетия посивели къдри, обримчили челото ѝ, бяха заличили в съзнанието на рода всякаква представа за времето. Тя не отвърна; говореше рядко, защото щадеше старческия си глас, но погледът ѝ беше достатъчен отговор за неспокойната съвест на Джеймс.

– Какво да се прави – продължи той, – не съм аз виновен, че Айрин не е богата. Соумс беше толкова настойчив, че трябваше да се съглася на брака му. – Остави ядосан чашата на пианото и премести поглед към групата на вратата.

– Според мене – добави неочаквано той – така е най-добре.

Леля Ан не пожела да ѝ обясни това странно изказване. Знаеше какво иска да каже. Като няма пари, Айрин не ще извърши глупостта да направи някоя погрешна стъпка; защото разправяха... разправяха... че искала да има отделна стая; но Соумс, разбира се, не се...

Джеймс прекъсна мислите ѝ.

– Къде е Тимоти? – запита той. – Не дойде ли с вас?

По стиснатите устни на леля Ан се плъзна лека усмивка:

– Не, сметна, че е неразумно при този върлуващ дифтерит. Нали знаеш колко лесно го хваща всяка болест?

– Добре се грижи той за себе си – отвърна Джеймс; – аз не мога да си позволя такова нещо.

Не беше лесно да се разбере възхищение ли, завист или презрение преобладаваше в тази забележка.

Тимоти излизаше наистина твърде рядко. Най-млад в рода, издател по професия, той беше подушил преди няколко години кризата, която още не бе настъпила, но, по общи предвиждания, щеше скоро да настъпи, продаде дяловете си от една фирма, издаваща главно религиозни

книги, и вложи твърде значителна сума в държавни ценни книжа с 3% лихва. Тази постъпка го отдели веднага от останалите Форсайтови, които не се задоволяваха с по-малко от 4% за капиталите си; а усамотението подкопа бавно, но сигурно неговия дух, надарен с може би прекалена предпазливост. Той се бе превърнал в мит – в един вид въплъщение на чувството за сигурност, притулено зад фасадата на Форсайтовия мир. Не беше извършил никога неблагоприятното да се ожени или да се обремени по какъвто и да е начин с потомство.

Джеймс заговори пак, като почукваше порцелановата чаша:

– Не е истински старинен Уустър⁷. Предполагам, че Джолиън ви е казал нещо за тоя младеж. Доколкото разбрах, той имал някаква работа, доходи или връзки, заслужаващи внимание; но все пак не знам... на мене никой нищо не ми казва.

Лея Ан поклати глава. По старческото ѝ лице, четвъртитата брадичка и орлов нос пробягнаха тръпки; тя стисна и преплете пръсти, сякаш искаше да съживи неуловимо волята си.

С няколко години по-възрастна от всички останали Форсайтови, тя заемаше особено положение сред тях. Опортюнисти и егоисти – макар и не по-големи от другите в същата среда, – те благоговееха пред тази безукорна жена, а когато им се случваше да сбъркат нещо, чисто и просто я отбягваха.

Джеймс кръстоса своите дълги, мършави нозе и продължи:

– Джолиън ще постъпи, както е решил. Няма деца... – Той млькна, защото си припомни за Джолиън младши, бащата на Джун, който бе провалил живота си и се бе отстранил, след като бе изоставил съпругата и детето си, за да избяга с гувернантката чужденка. – Както и да е – продължи бързо той, – щом иска да постъпва така, смятам, че може да си позволи такова нещо. Предполагам, че ще ѝ даде хиляда лири годишно – няма кому другиму да остави парите си.

И протегна ръка на един пъргав, избръснат мъж, почти без косъм на главата, с дълъг крив нос, плътни устни и студени сиви очи под правоъгълното чело.

– Как си, Ник? – промълви той.

Никълъс Форсайт, подвижен като птиче, с изражение на прекалено умен ученик (той бе натрупал по съвсем законен път голямо състояние от дружествата, на които беше директор), докосна студената длан на брат си с върха на своите още по-студени пръсти и бързо ги отдръпна.

7. Изделие от Уустър – център на английската порцеланова индустрия.

– Не съм добре – отвърна намусено Ник, – от цяла седмица не съм добре. Не мога да спя. Докторът не можа да ми обясни защо. Способен мъж е, иначе нямаше да го избира, но досега не съм получил от него друго освен сметки.

– Доктори! – Джеймс натърти рязко на думата. – Викал съм всички лондонски доктори за тоя или оня у нас. Никой не може да те задоволи – какво ли няма да ти измислят. Ето Суидин например. Каква полза е имал от тях? Погледнете го: по-дебел от всякога, просто грамаден; а не могат да му смъкнат килограмите. Погледнете го само!

Високият, едър, широкоплещест Суидин Форсайт, надут като гълъб под пъстрата перушина на ярките жилетки, идваше важно и наперено към тях.

– Е-е... как сте? – запита разглежено той, произнасяйки гърлено буквата „К“ (той задържаеше почти винаги на безопасно място от гърлото си тази мъчна буква). – Хак сте?

Всеки брат си придаваше по-загрижено изражение, когато поглеждаше някого от другите двама, защото знаеше от опит, че ще се опитат да омаловажат оплакванията му.

– Тъкмо приказвахме – каза Джеймс, – че не можеш да отслабнеш.

Бледите кръгли очи на Суидин изпъкнаха от усилието, което направи, за да чуе.

– Да отслабна ли? Много съм си добре – отвърна той, като се понаведе напред. – Защо ще приличам на клечка за зъби като вас?

И, като се побоя, че гърдите му ще изгубят своята линия, побърза да дръпне раменете назад и да застане неподвижно, защото за него нямаше нищо по-важно от изисканата външност.

Леля Ан премести от единия към другия старческите си очи. Снизходителен и строг беше техният поглед. Тримата братя я погледнаха на свой ред. Поизнемошяла беше малко. И все пак, чудна жена! Осемдесет и шест години ѝ бяха ударили; може да изкара още десет, а винаги си е била слаба. Двамата близнаци, Суидин и Джеймс, бяха само на седемдесет и пет, а Никълъс беше просто младенец със своите седемдесет години. Всички бяха едри, яки мъже, а изводът от това беше насърчителен. От всички видове имот всеки от тях ценеше, естествено, най-много собственото си здраве.

– Аз съм много добре, – продължи Джеймс, – но нервите ми не са в ред. И най-малката дреболия ме тревожи до смърт. Трябва да отида в Бат⁸.

– Ах, Бат! – каза Никълъс. – Аз опитах Хорогейт⁹. Но не струва. На

мен ми трябва морски въздух. Нищо не може да се сравни с Ярмут¹⁰. Като отида там, спя...

– Черният ми дроб е много зле – прекъсна го бавно Суидин. – Чувствам ужасна болка ей тук. – Той постави ръка на дясното подребрие.

– Липса на движение – промълви Джеймс, като гледаше чашата. И побърза да добави: – И мене ме боли там.

Суидин се изчерви и заприлича на пуюк.

– Ако е за движение – каза той, – предостатъчно се движа. Никога не си служа с асансьора в клуба.

– Не знаех – побърза да се обади Джеймс. – За никого нищо не зная; никой нищо не ми казва.

Суидин го изгледа втренчено и запита:

– Какво взимаш, като те боли ей тук?

Лицето на Джеймс се проясни.

– Взимам една смес... – започна той.

– Как си, чичо?

Застанала пред него, Джун му подаваше ръка, вдигнала към високия си чичо своето решително, дребно лице.

Оживлението по лицето на Джеймс угасна.

– А ти как си? – наведе се той към нея. – Утре заминавате, значи, за Уелс при лелите на годеника? Ще има да ви вали дъжд там. Това не е истински старинен Уустър. – Той почука чашата. – Сервизът, който подарих на майка ти за сватбата й, беше истински.

Джун се ръкува последователно с тримата братя на дядо си и се обърна към леля Ан. Лицето на старата дама се озари от безкрайна нежност; тя целуна с трепереща пламенност бузата на девойчето.

– И така, миличка – каза тя, – вие заминавате за цял месец!

Девойката се отдалечи, а леля Ан се загледа в стройната дребна фигурка. Кръглите стоманеносиви очи на старата дама, започнали да се замрежват като очи на птица, я проследиха замислено из шумното множество; защото хората започнаха да се сбогуват. Тя продължи да притиска един в друг пръсти, за да заякчи волята си пред неизбежната окончателна раздяла.

„Да – помисли тя, – всичките бяха много мили; много свят дойде да й честити. Тя трябва да се чувства наистина щастлива.“

Сред множеството пред вратата – елегантни представители на

8. Бат – леговище с минерални бани в Югозападна Англия.

9. Хороейт – леговище с минерални бани в Североизточна Англия.

10. Морски курорт на източното английско крайбрежие.

семейства на юристи, лекари, борсови деятели, на неизброимите професии на висшата буржоазия – имаше само двацет на сто Форсайтови, но за леля Ан всички изглеждаха Форсайтови... А разликата не беше много голяма... За нея всички тука бяха хора от собствената ѝ кръв и плът. Този род беше за нея целият свят, тя не познаваше, никога навярно не бе познавала друг. Всичките им дребни тайни, болести, годежи и бракове, как живеят, печелят ли, или не – всичко това беше нейно притежание, радост и живот; въвн от него съществуваше само неясна, тъмна мъгла от събития и личности без истинско значение. Това именно тя щеше да изостави, когато дойде нейният ред да умре; това именно ѝ придаваше онази значимост, скритото самомнение, без които ни един от нас не би могъл да понася живота. В това тя се вкопчваше стръвно, с всекидневно растяща жал. Щом животът се изплъзваше от нея, това поне тя можеше да задържи докрай.

Припомни си бащата на Джун, Джолиън младши, избягал с чужденката. Ах! Какъв тежък удар за баща му и за целия род! Такъв многообещаващ младеж! Тежък удар, макар че, за щастие, бе минал без обществен скандал, защото жената на Джо не бе поискала развод. Отдавна беше то! А когато майката на Джун почина преди шест години, Джо се бе оженил за оная жена и сега, както разправяха, имал две деца от нея. Но все пак бе загубил правото си да присъства днес, отнел ѝ бе цялото чувство на семейна гордост, лишил я бе от справедливата радост да го види и целуне, него, с когото така много се гордееше, него, многообещаващия младеж! Тази мисъл размъти отново горчилката на отколешното огорчение в упоритото старческо сърце. Очите ѝ овлажняха леко. Тя ги изтри скришом с изящна батистена кърпичка.

– Е-е, лельо Ан? – обади се един глас зад нея.

Гладко избръснат, с плоски бузи, гърди и рамене, но с нещо неуловимо и потайно в изражението и държанието си, Соумс Форсайт погледна косо към леля Ан, сякаш искаше да я види през крилото на носа си.

– Какво мислиш за този годеж? – запита той.

Леля Ан го загледа с гордост. Най-голям от племенниците ѝ, след като Джолиън младши бе излетял от семейното гнездо, Соумс беше сега неин любимец, защото в него тя виждаше сигурен пазител на родовия дух, който скоро щеше да се изплъзне от нейната охрана.

– Приятен младеж – каза тя. – И хубав при това; но съмнявам се дали е подходящ за Джун.

Соумс докосна ръба на един позлатен абажур.

– Тя ще го опитоми – каза той, като наплюнчи крадешком пръста си

и потърка топчетата на абажура. – Истинска някогашна политура – днес вече не се намира. Добра цена ще получи при продажба у Джобсън. – Говореше с увлечение, сякаш чувстваше, че забавлява старата си леля. Рядко се случваше да е така доверително разговорчив. – Не бих имал нищо против да го купя – добави той; – човек винаги може да получи добра цена за стара политура.

– Ти си така добре запознат с тия неща – каза леля Ан. – А как е милата Айрин?

Усмивката на Соумс угасна.

– Много добре – отвърна той. – Оплаква се, че не можела да спи, а всъщност спи много по-добре от мен. – И погледна към жена си, която разговаряше с Босини при вратата.

Леля Ан въздъхна.

– Може би – започна тя – за нея ще е по-добре да не дружи толкова с Джун. Нашата мила Джун има такъв независим характер!

Соумс поруменя. Червенината изчезна бързо от плоските му бузи и се задържа между очите – признак за неспокоен размисъл.

– Не я знам какво намира в тая вятърничава палавница – избухна той, но забеляза, че не са вече сами, обърна се и започна пак да оглежда абажура.

– Казват, че Джолиън купил още една къща – обади се наблизко баща му; – много пари трябва да има той... та не знае какво да ги прави! На Монпелие Скуеър, близо до Соумс! Но те не ми казаха... Айрин никога нищо не ми казва!

– На чудесно място, на две минути от мене – чу се и гласът на Суидин. – А от моята къща до клуба аз отивам само за осем минути.

Местоположението на къщите им беше от жизнено значение за Форсайтови и това не беше никак чудно, защото къщите възпяваха същността и благополучието им.

Баща им, от фермерски род, бе дошъл от Дорсетшир в началото на века.

„Високомерният дорсетски Форсайт“, както го наричаха близките му, беше каменоделец по занаят и стигна до положението на майстор-зидар. Към края на живота си се пресели в Лондон, дето продължаваше да строи до смъртта си. Беше погребан в Хайгейт¹¹. Остави повече от трийсет хиляди лири на децата си. Ако се случеше да го спомене, Джолиън старши казваше: „Суров, строг човек, без особена изтънченост.“

11. Гробище в Лондон.

Второто поколение Форсайтови смяташе, че не може да се гордее с него. Единствената аристократична черта, която можеха да открият в нрава му, беше навикът да пие мадейра.

Леля Естер, авторитет по историята на рода, го описваше така:

– Не помня да е работил някога, поне по мое време. Той беше, мили мои, как да кажа... просто собственик на къщи. Косите му бяха като на чичо Суидин. Изобщо беше едър, набит мъж. Висок ли? Не – е, не особено висок. (В действителност беше пет фута и пет инча¹², с луничаво лице.) Имаше свеж цвят на лицето. Помня, че обичаше да пие мадейра, но питайте леля си Ан. Какъв е бил баща му ли? Хм... имал земя из Дорсетшир, край морето.

Джеймс бе отишъл веднъж да види лично как изглежда родният им край. Намерил бе две старши ферми, една коларска пътека, прокарана в червената пръст до воденичка на брега; една сива църквица, подпряна отвън, и още един малък и по-сив параклис. Реката, която движеше воденичката, се разливаше и ромонеше в десетина поточета. А край устието ѝ се търкаляха прасета. Лека мараня забулваше цялата гледка. Из тая низина, затъващи в калта и загледани в морето, първите Форсайтови са се задоволявали столетия подред да минават всяка неделя.

Не се знае дали Джеймс се бе надявал да открие там някакво наследство или славна старшина; но се върна съвсем унил, като се мъчеше с трогателно усилие да не издаде разочарованието си.

– Малко нещо може да се научи оттам – каза той, – обикновено провинциално местенце, старо като хълмовете край него.

Утешаваше се го само древността му. Джוליън старши, у когото имаше понякога изблици на безнадеждна почтеност, споменаваше прадедите си като „дребни земевладелци... навярно съвсем незначителна работа“. Но все пак повтаряше думата „земевладелци“, сякаш намираще утеха в нея.

Всички Форсайтови бяха обаче преуспели и достигнали тъй нареченото „видно обществено положение“. Притежаваха акции от най-различни предприятия, но – като изключим Тимоти – никакви държавни ценни книжа, защото нищо не ги плашеше така, както само три на сто печалба от парите. Имаха колекция от картини, поддържаха всички благотворителни начинания, които можеха да облагодетелстват някога заболялата им прислуга. От баща си, строителя, бяха наследили дарба и любов към тухлите и хоросана. Отначало може би членове на някаква

12. Един фут = 30,5 см; а един инч = 2,5 см

проста секта, те се числяха сега, както е редно, към английската църква и заставяха жените и децата си да посещават доста редовно най-модните столнични църкви. Биха били огорчени и изненадани, ако се усъмните в християнството им. Някои си плащаха и тронове в църквите, като изразяваха по този начин съвсем практично съгласието си с Христовото учение.

Жилищата им, наредени край парка недалеч едно от друго, бяха като стражи да не би сърцевината на тоя град, включил всичките им желания, да се изплъзне от лапите им и да ги принизи в собствената им оценка.

Джозийн старши живееше на Станхоп плейс; Джеймсови – на Парк Лейн; Суидин – сред усамотения блясък на оранжевите и сини зали на Хайд парк меншъз¹³ – той не беше се женил, о, не! Соумс – в гнездото си зад Найтсбридж¹⁴; Роджър – в Принс чардънз. (Роджър беше забележителният Форсайт, замислил и провел начинанието си да посвети и четиримата си сина на една нова професия. „Купувайте къщи... няма по-добро нещо от това – казваше той; – аз само това правя.“)

Семейство Хейман пък – мисис Хейман беше единствената омъжена сестра на Форсайтови – бяха кацнали на върха на Кемдън Хил, в къща, прилична на жираф, толкова висока, че човек си изкривяваше врата, ако иска да я погледне; Никълъс се бе установил на Ладброк гроув¹⁵ в един просторен дом, който беше същевременно и отлична сделка; и накрая (но не последен) бе домът на Тимоти на Бейзуотър, дето Ан, Джули и Естер живееха под крилото на най-малкия брат.

След дълги размисления Джеймс запита най-последе домакина, тоест брат си, колко е платил за къщата на Монпелие Скуеър. И той харесвал от две години насам една къща по същите места, но му искали много висока цена.

Джозийн старши му разказа подробно за покупката.

– С двацет и две годишен срок ли? – повтори Джеймс. – Та това е, значи, същата къща, която исках да купя... Много пари си дал за нея!

Джозийн старши се намръщи.

– Не мисли, че съжалявам – побърза да се оправдае Джеймс. – Не ми върши работа при тази цена. Соумс я знае добре... и ще ти каже, че е прекалено скъпа... А неговото мнение заслужава да се има предвид.

13. Еднотипни жилищни сгради около Хайд парк. Поради скъпите наеми, достъпни само за много богати хора.

14. Богати улици от южната страна на Хайд парк.

15. Една от някога модните улици, западно от Хайд парк.

– Счупена пара не давам аз за неговото мнение – отвърна Джолиън старши.

– Тогава – промълви Джеймс – ще постъпиш както намериш за добре... и това не е лошо. Довиждане. Отиваме до Хърлингтън. Казаха ми, че Джун заминава за Уелс. Утре ще бъдеш сам. Какво ще правиш? Ела да обядваш с нас.

Джолиън старши отказа. Изпрати ги до входната врата, почака да се настанят в каретата си и им смигна, забравил вече своята носталгия... Мисис Джеймс беше на предната седалка, висока, величествена, с тъмноруса коса; вляво от нея бе Айрин... а двамата съпрузи, баща и син, седяха някак очаквателно, леко наведени напред, срещу съпругите си. Джолиън старши остана да погледа как се отдалечават в слънчевия ден, като се клатушкаха и подскачаха мълчаливо един към друг на пружинените седалки, в такт с движението на колата.

Мълчанието бе нарушено от мисис Джеймс.

– Виждали ли сте някога такова сборище?

Соумс кимна и като се взря изпод вежди, забеляза, че Айрин му отпраща скришом един от своите неразгадаеми погледи. Всеки клон от Форсайтови правеше навярно подобна забележка на връщане от приема у Джолиън старши.

Никълъс и Роджър, четвъртият и петият от братята, излязоха с последните гости и тръгнаха покрай Хайд парк към спирката Пред Стрийт на подземната железница. И те, както всички по-възрастни Форсайтови, поддържаха собствени карети и никога не взимаха файтони, щом можеха да избягнат това.

Денят беше ясен, дърветата в парка предлагаха на погледа красотата на своята юнска зеленина; но братята като че не съзираха тая гледка, внасяща мимо волята им повече жизненост в разходката и разговорите им.

– Да – каза Роджър, – красива жена е съпругата на Соумс. Но казват, че не се разбиха.

Този брат имаше високо чело и по-светло лице от всички останали Форсайтови; светлосивите му очи измерваха фасадите на къщите, край които минаваха, и от време на време той уточняваше с вдигнат чадър различните им височини.

– Тя няма пари – отговори Никълъс.

Сам той се бе оженил за много пари и, тъй като това бе станало в златното време преди закона за личното имущество на омъжените жени¹⁶, бе имал възможност успешно да ги използва.

– Какъв е бил баща й?

– Казва се Ерн. Професор, както разправят.

Роджър поклати глава.

– Не се печели от това – каза той.

– Казват, че дядо й по майка бил в циментовата индустрия.

Лицето на Роджър се проясни.

– Но фалирал – продължи Никълъс.

– Ах! – възкликна Роджър. – Соумс ще има неприятности с нея; запомнете думите ми, ще има неприятности... Тя прилича на чужденка...

Никълъс облиза устни.

– Хубава жена! – И отстрани с ръка метача, който им пресичаше пътя.

– Откъде я е намерил? – запита след малко Роджър. – Много пари сигурно му струва облеклото й!

– Ан ми каза – отвърна Никълъс, – че Соумс бил просто безумно влюбен. Отказвала му пет пъти. Виждам, че Джеймс се тревожи от тази работа.

– А – а! – каза пак Роджър. – Жал ми е за Джеймс: той има вечно достатъчно неприятности с Дарти. – Свежото му лице поруменя от движението, той започна все по-често да вдига чадъра на едно равнище с очите си. Лицето на Никълъс се бе също оживило.

– Много е бледа за моя вкус – каза той. – Но фигурата й е първокласна!

Роджър не отговори.

– Според мен е изискана – каза най-после той. Това беше най-високата похвала в речника на един Форсайт. – Оня младеж Босини няма да прокопса. У Бъркит разправяха, че бил артистична личност... Смятал да внесе подобрения в английската архитектура, а от това не се печелят пари! Бих искал да чуя какво ще каже за това Тимоти.

Стигнаха до спирката.

– В коя класа пътуваш? Аз съм във втора.

– Не признавам втора класа – каза Никълъс. – Човек не знае какво може да си донесе оттам.

Той взе билет за първа класа до Нотингхил Гейт, Роджър – за втора до Саут Кенсингтън. Влакът пристигна след една минута, братята се разделиха и всеки влезе в съответното файтон. И двамата чувстваха огорчение, че другият не бе нарушил привичките си, за да останат

16. Закон от 1882 г., който установява пълна разделност в името на съпрузите.

повече време заедно. Но, както се изрази мислено Роджър: „Ник е все така упорит.“

А Никълъс си каза: „Роджър винаги е бил несговорчив.“

Форсайтови не бяха сантиментални. Оставаше ли им време за сантименталност в тоя огромен Лондон, който бяха завладели и който ги бе погълнал?

Джолиън старши на опера

В пет следобед на следния ден Джолиън старши седеше сам, с пура в уста и чаша чай на масичката до него. Беше уморен и заспа, преди да допуши пурата си. Една муха бе кацнала на косата му. Той дишаше тежко в сънната тишина, горната му устна се издигаше и спускаше под белите мустаци. Пурата се плъзна между пръстите на сбръчканата му ръка с изпъкнали вени, падна в празната камина и догоря там.

Мрачният малък кабинет с цветни стъкла на прозорците, за да не се вижда от улицата, беше претъпкан с тъмнозелено кадифе и махагонова резба... Джолиън старши имаше навика да казва за тази мебел: „Няма да се учудя, ако я продадат скъпо някой ден.“

Приятно беше да мисли, че след смъртта му неговите притежания ще струват повече, отколкото е дал за тях.

В разкошната мрачна обстановка, типична за задните стаи във всеки богат форсайтовски дом, рембрандовският ефект от едрата му беловласа глава, опряна на високия тапициран ръб на креслото, се нарушаваше само от мустациите, придаващи войнишка външност на лицето. Старинен часовник още от женитбата му преди петдесет години отброяваше ревново секундите, отлитащи завинаги край остарелия собственик.

Той не обичаше тази стая – по цяла година почти не влизаше в нея, освен за да вземе пури от японския шкаф в ъгъла, и стаята си отмъщаваше сега.

Слепоочията, изпъкнали като навес над хлътналите бузи, скулите и брадичката изглеждаха по-заострени в съня и изписваха на лицето му признанието, че е вече стар човек.

Той се събуди. Джун е заминала! Джеймс му бе предсказал, че ще се почувства самотен. Джеймс си е бил винаги възглулав. Припомни си самодоволно, че бе купил къща през главата на брат си. Така му се падаше на Джеймс, щом толкова е държал на цената: той изобщо не мислеше за нищо друго освен за парите си. А дали пък той не бе платил

наистина прекалено много? Къщата се нуждаеше от толкова поправки... Той предполагаше, че всичките му пари ще отидат по женитбата на Джун. Не биваше да позволява този годеж. Запознала се бе с тоя Босини у Бейнс... Бейнс и Билбой, архитектите. Бейнс, с когото се познаваше – оня, дето приличаше на старица, – беше май женен за лелята на момъка. И, откакто се запознаха, Джун не престана да тича по него, а щом си наумеше нещо, нямаше оправяне. Все ще се сприятели с някое „проскубано пиле“. Този приятел нямаше пари, но тя бе решила, че трябва да се сгоди тъкмо за него... за тоя лекомислен, непрактичен младеж, който ще попада от едно затруднение в друго.

Пристигнала бе един ден безцеремонно, както си правеше, за да му съобщи новината; и, сякаш за утеха, бе добавила:

- Той е чудесен: често е карал по цяла седмица само на какао!
- И иска и ти да живееш само с какао?
- О, не, сега е започнал вече работа.

Джозийн старши бе извадил пурата изпод дебелиите си мустаци, очернени по крайчеца с кафе, и я бе погледнал – дребосъчето, сграбчило така здраво сърцето му. Той разбираше от „работа“ много повече, отколкото внучката. Но тя, склонила ръце на коленете му, бе потъркала брадичка о неговата, мъркайки като коте. Той бе отърсил пепелта от цигарата, преди да избухне раздражено и отчаяно:

– Всички сте еднакви: няма да мирясаш, докато не постигнеш каквото искаш. Щом трябва да теглиш, ще теглиш. Аз си измивам ръцете.

И наистина си бе измил ръцете, поставяйки им условие, че няма да се оженят, докато Босини не си осигури поне четиристотин лири годишен доход.

– Аз не мога да ви дам нищо особено – бе казал той, израз, с който Джун бе свикнала вече. – Може би онзи... как му беше името?... ще печели за какаото.

Почти не я виждаше, откакто бе започнала тази история! Нямаше намерение да ѝ даде цялото богатство, за да може някой си, за когото не знаеше нищо, да прекара цял живот в безделие. Познаваше вече такива случаи: от тях не можеше да чакаш нищо добро. Най-лошото беше, че не се надяваше да промени решението ѝ – тя беше упорита като муле, от дете си беше такава. Не виждаше как ще я карат. Ще трябва да се простират според чергата си. Той нямаше да отстъпи, докато не види Босини с достатъчен личен доход. Че Джун ще има неприятности с тоя приятел, беше ясно като бял ден – той разбираше от пари, колкото разбира и крава. А лелите в Уелс, при които бяха хукнали на гости... уверен беше, че

са просто стари клюкарки.

Джوليوън старши загледа неподвижен стената. Ако не беше с отворени очи, човек би казал, че спи... Като си помисли само, че това пале Соумс може да му дава съвет! Винаги си е бил пале с вирнат нос! Ще става собственик на имение във от града! Хм! И той като баща си само слухти къде има изгодна сделка, тоя бездушен простак!

Стана, отиде до шкафчето и започна да реди внимателно в табакерата си пури от донесения пакет. Не бяха лоши за цената им, но човек не можеше да намери вече хубави пури, които да се сравняват с някогашните суперфин от Хансън и Бриджър. Това се казва пура!

Подобно на неусетно промъкнал се парфюм, мисълта го отнесе към незабравимите вечери в Ричмънд¹⁷, когато пушеше след вечеря на терасата в Корона и скипър с Никълъс Трефри, Трейкър, Джек Херинг и Антони Тонуърти. Колко хубави бяха пурите му тогава! Горкият Ник!... Почина, Джек също... И Трейкър – умори го жена му, а Торнуърти... ужасно зле изглежда (и не е чудно при такъв апетит!).

Измежду приятелите от ония дни бе останал, както изглежда, само той и, разбира се, Суидин. Но Суидин беше противно дебел, просто непоносим.

Мъчно беше да повярва, че всичко това е било толкова отдавна. Чувстваше се още млад! От всички мисли, докато броеше и редеше пурите си, тази беше най-болезнена, най-горчива. Въпреки побелялата си глава и самотата той бе останал млад, с неостаряващо сърце. Ами неделните следобеди в Хемсид Хийт¹⁸, за да вечерят в замъка на Джек Струоу... Колко приятни бяха пурите тогава! И какво време! Нямахме вече такава време.

Когато Джун беше петгодишно дребосъче, което едва щъпурка, и той я водеше всеки неделен ден в Зоологическата градина, по-далеч от обществото на прекрасните й майка и баба, като забучваше на върха на чадъра си кифла за нейните любими мечки, пурите бяха толкова приятни!

Пурите! Той не бе успял още да изгуби изтънчеността на небцето си... прочутото небце, в което мъжете се кълнях през петдесетте години и казваха, когато ставаше дума за него: „Форсайт ли?... Най-изтънченото небце в Лондон!“ Това небце бе създадо в известен смисъл състоянието му... състоянието на прочутите търговци на чай „Форсайт и

17. Парк на едно възвишение, югозападно от Лондон, с красив изглед към Темза.

18. Парк в северното лондонско предградие.

Трефри“, чиито чай не можеше да се сравни с никой друг по романтичен аромат – истински, особен и прекрасен. Около фирмата в Сити витаеше атмосфера на предприемчивост и тайнственост, дължаща се на специалните доставки със специални параходи от специални пристанища и източни търговци.

Той бе работил в тоя бранш! Хората от ония времена работеха! Днешните палета едва ли разбираха значението на тази дума. Той следеше за всяка дреболия, знаеше винаги какво става, понякога работеше по цяла нощ. Избираше сам чиновниците си и се гордееше с това. Тайната на успеха му, казваше той, е в усета да познаваш хората, а упражняването на изкуството да подбира беше най-любимата част от цялата му дейност. Професията му не беше за човек с неговите способности. И сега дори, когато фирмата се бе превърнала в дружество с ограничена отговорност и западаше (той се бе освободил отдавна от акциите си в него), изпитваше остра мъка от мисълта за онова време. Колко по-добре би могъл да се прояви! Би могъл да преуспее великолепно като адвокат! Минавало му бе дори през ум да се кандидатира за парламента. Колко често Никълъс Трефри му бе казал: „Всичко можеш да постигнеш, Джо, ако не си така противно предпазлив!“ Милият Ник! Такъв добър човек, но така разгулен! Всеизвестният Трефри! Той не се пазеше никога. И умря. И, както броеше с уверена ръка пурите си, Джолиън старши се запита дали не бе наистина прекалено предпазлив.

Прибра табакерата във вътрешния джоб на палтото си, закопча се и тръгна по безкрайните стълби към стаята си, като наблюдаваше при стъпването си ту на единия, ту на другия си крак и се подпираше на парапета. Когато Джун се омъжи, ако изобщо – както предполагаше той – се омъжи за оня приятел, ще трябва да даде къщата под наем и да се премести в апартамент. Имаше ли смисъл да държи половин дузина прислужници, които знаят само да лапат?

Икономът се отзова веднага на звъна му – едър мъж с брада, безшумна походка и необикновена дарба да мълчи. Джолиън старши каза да му приготвят официалния костюм-отиваше да вечеря в клуба.

– Кога се върна колата, след като заведе мис Джун на гарата? В два часа ли? Да бъде готова тогава за шест и половина.

Клубът, където Джолиън старши влезе точно в седем, беше една от онези политически институции на висшата буржоазия, която бе виждала и по-добри дни. При все че беше много критикуван, а може би именно, защото беше много критикуван, той проявяваше разочароваща жизненост. На хората бе дотегнало вече да повтарят, че Дизюниън

изживяваше последните си дни. Казваше го и Джوليън старши, но пре-небрегваше тоя факт по начин, който твърде много дразнеше истинските клубмени.

– Защо продължаваш да членуваш там? – питаше ядосано Суидин. – Защо не минеш в Полиглот? Никъде в Лондон не можеш да намериш шампанско като нашия „Хайдсин“ за по-малко от двайсет шилинга бутилката. – И добавяше тихо: – Останали са само пет хиляди дузини. Всяка вечер пия от него.

– Ще си помисля – отговаряше Джوليън старши; но, щом си помислеше, изникваше въпросът за първоначалната вноска от петдесет лири. А след това трябваше да минат още четири-пет години, докато го приемат. И той продължаваше да мисли.

Беше вече много остарял, за да бъде либерал, отдавна бе престанал да вярва в политическата доктрина на своя клуб, знаеше се дори, че я нарича „жалка глупост“. Но му доставяше удоволствие да членува там, въпреки че се подчиняваше на принципи, свършено противоположни на неговите собствени. Винаги бе изпитвал презрение към тоя клуб, де-то се бе записал преди много години, когато бяха отказали да го приемат в Хоч-поч, защото се занимавал „с търговия“. Като че не струваше колкото кой да е от тях! И, естествено, презираше клуба, където го бяха приели. Членовете му бяха жалка пасмина, повечето хора от Сити – бор-сови посредници, адвокати, съдебни изпълнители, какви ли не! Както повечето хора със силен характер, но не и с голяма самобитност, Джо-лиън старши не зачиташе класата, към която принадлежеше. Той под-държаше добросъвестно всичките й обществени и други начинания, но тайно я смяташе за „просташка“.

Годините и мъдростта, която бе придобил, бяха замъглили спомена за поражението в Хоч-поч и той го бе възвеличил сега в съзнанието си за цар на клубовете. Отдавна щеше да е негов член, но, поради нехайст-вото на Джек Херинг, който го бе предложил, членовете не бяха разбра-ли какво губят, като не го приемат. Нали бяха приели сина му Джо! До-колкото си спомняше, момчето беше и до сега член на клуба. Преди осем години му бе писало оттам.

Месеци вече не беше ходил в Дизюниън. Сградата беше разкрасена с пъстра мазилка, с каквато хората се надяват да продадат вехтите къщи и параходи.

„Отвратителен цвят има тая пушалня! – помисли си той. – Но тра-пезарията е добра.“

Тъмношоколадовият й тон, освежен със светлозелено, му хареса.

Поръча си вечеря и седна в ъгъла, може би на същата маса (Дизюниън, клуб с почти радикални принципи, не се отличаваеше с особен напредък), дето той и Джолиън младши седяха преди двайсет и пет години, когато водеше сина си в „Дръри лейн“¹⁹.

Момчето обичаше театъра и Джолиън старши си спомняше как седеше срещу него, прикривайки вълнението си под умишлено, но неубедително нехайство.

Поръча си и същата вечеря, каквато момчето винаги си избираше – супа, бяла риба, котлети и щрудел. Ах, да беше сега срещу него!

Не бяха се срещали цели четиринайсет години. И не за пръв път през тези четиринайсет години Джолиън старши се питаше дали не трябва да укори донякъде и себе си в тази история със сина си. Една нещастна любов с оная превзета кокетка Данае Торнуърти, сега Данае Пелю, дъщеря на Антони Торнуърти, го хвърли в обятията на майката на Джун. Трябваше може би да осуети тоя брак: и двамата бяха още съвсем млади; но след удара, нанесен върху самолюбието на Джо, бащата бързаше да го ожени. След четири години настъпи крушението! Да одобри поведението на сина си в това крушение беше, разбира се, невъзможно; разумът и възпитанието – това същото възпитание на два могъщи фактора, които държаха на принципите – казваха, че е невъзможно. Но сърцето му страдаше. Жестоката безсърдечност на тази история не искаше и да знае за сърцата. Останала бе Джун, дребосъчето то с огнена косица, което го бе завладяло, впило се бе в него... в сърцето му, създадено да бъде играчка и любимо убежище на малките безпомощни създания. Той разбра със собственото си прозрение, че ще трябва да се раздели с един от двамата – никакви полумерки не бяха възможни при такова положение. В това беше трагедията му. И малкото, безпомощно създание надделя. Той не можеше да бяга със заека и да гони кучетата; и се раздели със сина си.

Раздялата траеше и досега.

Предложил бе да дава намалена издръжка на Джолиън младши, но той я отказа. Отказът бе оgorчил бащата може би повече от всичко друго, защото с него бе изчезнал и последният отдушник за заключената му обич, и се бе появило такова осезаемо и тежко доказателство за разрыв, каквото се получава само при отнемане на имот или дарение и при отказ от тях.

Вечерята му се стори безвкусна. Шампанското също беше

19. Много известен лондонски театър, основан през XVII в.

безвкусно и горчиво, не като някогашното „Veuve Clicquot“.

Докато си пиеше кафето, се сети, че щеше да ходи на опера. И той взе Таймс – нямаше доверие в други вестници, – за да потърси програмата. Даваха Фиделио.

Слава богу. Не беше някоя модерна германска пантомима от оня приятел Вагнер.

Той сложи отдавнашния си сгъваем цилиндър, чиито сплеснати от носене краища и огромни размери приличаха на емблема от по-добри времена, извади чифт свежи кожени ръкавици, придобили силен мирис на тютюн поради постоянната близост с табакерата в джоба на палтото, и се качи на една закрита двуколка.

Колелетата се затъркаляха по улиците и Джолиън старши се почувства обзет от необичайно оживление.

„Хотелите трябва страшно да печелят“ – помисли той. Преди няколко години нямаше нито един от тия грамадни хотели. И си спомни със задоволство за имота, който притежаваше наблизко. Цената му сигурно стремглаво се покачва! Какво движение!

Но тази мисъл го отнесе към едно от ония странни размишления, които бяха свършено несвойствени за Форсайтови и съчетаваха отчасти тайната на превъзходството му над тях. Какви атоми бяха хората! Какво множество! А какво щеше да стане с тях!

На слизане от колата позалитна, даде на кочияша точно колкото му се полагаше, отиде до касата да си вземе билет в партера и застана в редицата с кесия в ръка – той носеше винаги парите си в кесия, защото не одобряваше навика да се оставят направо в джобовете, както правеха напоследък повечето млади хора. Чиновникът подаде глава като старо куче от къщичката си.

– О! – каза изненадано той. – Та това бил мистър Джолиън Форсайт! От години не съм Ви виждал, сър. Колко се радвам! Няма вече някогашните времена! Вие, брат ви, онзи... изпълнителят при разпродажбите... мистър Трейкър и мистър Никълъс Трефри... запазвахме редовно по шест-седем стола всеки сезон. Как сте, сър? Не младеем!

Очите на Джолиън старши се оживиха. Даде си гвинеята. Не бяха го забравили. Влезе под звуците на увертюрата като стар боен кон в битка.

Сгъна цилиндъра, седна, свали по навик ръкавиците си и сложи очилата, за да огледа залата. Накрая ги остави върху цилиндъра и загледа завесата. По-болезнено от винаги усети, че всичко е свършено за него. Къде бяха жените, онези красиви жени, които пълнеха някога

залата? Къде беше опиянението от живота и от собствената му мощ да се наслаждава на всичко?

Най-редовният посетител на операта едно време! Сега нямаше вече опера! Този приятел Вагнер унищожи всичко: не останаха нито мелодия, нито гласове да я пеят. Ах, какви прекрасни певци! Нямаше ги вече! Той следеше безстрастно изпълнението на познатите сцени.

Никаква тремавост или немощ не се забелязваше у Джолиън старши – от сребристите къдрици над ухото до стойката на краката и лачените обувки с ластик отстрани. Седеше все така – или почти така – прав, както в отдавнашните времена, когато идваше тук всяка вечер; зрението му беше все така... или почти все така добро. Но каква досада и разочарование!

Цял живот бе имал навика да се наслаждава на всичко, дори на несвършени неща – а несвършените неща бяха много... Наслаждавал се бе въздържано, за да пази младостта си. Но способността да се наслаждава и философията му го бяха напуснали вече, оставили го бяха само с ужасното чувство, че всичко е свършено за него. Нито хорът на затворниците, нито арията на Флориан²⁰ можеха да разсеят тъжното чувство за самота.

Поне Джо да беше с него! Момчето трябваше да е вече към четиридесетте. Той беше похабил четиринайсет години от живота на единствения си син. А Джо не беше вече парий. Оженил се бе. Джолиън старши бе проявил задоволството си от това събитие, като изпрати на сина си чек от петстотин лири. Чекът му бе върнат с писмо на бланка от Хоч-Поч, което гласеше:

„Скъпи татко,

Щедрият Ви дар ме зарадва като знак, че нямате лошо мнение за мене. Връщам Ви го, но ще се радвам, ако намерите за уместно да вложите сумата на името на малкия (наричаме го Джоли), който има вашето име и презиме.

От сърце се радвам, че здравето Ви е добро както винаги.

Ваш любящ син

Джо“

Писмото подходеше на човека. Джо винаги бе бил любезно момче. Джолиън старши му изпрати следния отговор:

20. Герой от операта „Фиделио“.

„Мили Джо,

Сумата петстотин лири е записана в книгите ми по сметката на Вашия син Джолиън Форсайт, със съответната лихва от пет на сто. Надявам се, че сте добре. Моето здраве е добро.

Сърдечно твой любящ баща
Джолиън Форсайт“

Оттогава всяка година на първи януари той добавяше по една сто-тица и лихвата. Сумата растеше... Идната нова година щеше да е над хиляда и петстотин лири! Мъчно можеше да се изрази задоволството, което изпитваше при това ежегодно дарение. Но кореспонденцията не продължи.

Въпреки любовта към сина си, въпреки отчасти вродения, отчасти – както у хиляди хора от неговата класа – придобит инстинкт, поради непрестанното извършване и наблюдаване на сделки, да преценява поведението по-скоро по резултатите, отколкото по някакъв принцип, дълбоко в душата си той изпитваше смут. При дадените обстоятелства синът му би трябвало да е пропаднал човек – такъв е редът според романите, проповедите и пиесите, които бе чел, слушал и гледал.

Когато получи обратно чека, стори му се, че тук има нещо нередно. Защо синът му не бе пропаднал? Но дали наистина не е?

Той бе чул, разбира се – в действителност се бе погрижил да научи, че Джо живее в Сейнт Джоунс ууд²¹, в къща с градинката на Уистериал Авеню, че се явява с жена си в обществото – кой знае що за общество, – че има две деца, момченцето Джоли²² (подари обстоятелствата, при които се бе родило, му се стори безсрамие да му дадат това име, а безсрамието и плашеше, и възмущаваше Джолиън старши) и момиченцето Холи, родено след женитбата. Кой можеше да му каже какво е истинското положение на сина му? Джо получаваше дохода, който бе наследил от дядо си по майка, постъпил бе като застрахователен агент в Лойд и рису-ваше... акварели. Джолиън старши знаеше това, защото ги купуваше скришом от време на време, след като видя името на сина си на последно място в търговска реклама на витрина край Темза. Намираше, че са лоши и, тъй като носеха подписа на сина му, не ги окачи никъде, а ги заключи в един шкаф.

Сега, в грамадната оперна зала, го обзе мъчителен копнеж да види сина си. Припомни си дните, когато имаше обичай да го пързалия в

21. Квартал в северен Лондон със сравнително бедно население.

22. Джоли – весел, радостен.

костюмче от дебел лен между нозете си; времето, когато подгичваше край понито на детето си, за да го учи на езда; деня, когато го заведе за пръв път на училище. Мил, лъскав младеж! В Итън²³ бе усвоил може би прекалено онова държане, което според Джолиън старши се придобиваше само с много пари и единствено в такива заведения; но си остана все пак общителен. Такъв остана и след Кеймбридж... може би само малко по-сдържан, по-отчужден поради познанията, които бе получил. Чувството на Джолиън старши към нашите държавни училища и университети никога не се разколеба и той гледаше винаги с трогателно възхищение и недоверие на тази система, предназначена само за най-висшите слоеве в страната, до която сам той не бе удостоен да проникне... Сега, когато Джун замина и го изостави, утеха би било отново да види сина си. Чувствайки се виновен за тази измама към своето семейство, към принципите и класата си, Джолиън старши прикова поглед в певицата. Жалко същество... съвсем жалко! А Флориан беше направи дръвник!

Свърши се. Лесно се задоволяваха хората днес.

В многолюдната улица той нае файтон под носа на някакъв пълен и много млад господин, който го смяташе вече за свое притежание. Пътят му минаваше през Пелмел²⁴, обаче на ъгъла, вместо да тръгне към Грийн парк, кочияшът сви за Сейнт Джеймс Стрийт. Джолиън старши протегна ръка през прозорчето (не понасяше да го отклоняват по друг път), но, като се обърна, видя, се намира срещу Хоч-поч и копнежът, който не бе го напуснал през цялата вечер, надделя. Каза на кочияша да спре. Ще се отбие да запита дали Джо все още членува тук.

Влезе. Холът беше точно такъв, какъвто беше някога, когато той идваше да вечеря с Джек Херинг – тук имаха най-добрият готвач в Лондон. Огледа се с острия, пронизващ поглед, с който бе заставял цял живот да го обслужват много по-добре, отколкото всеки друг.

– Дали мистър Джолиън Форсайт продължава да членува тук?

– Да, сър, и сега е в клуба, сър. За кого да известя?

Джолиън старши се смути.

– За баща му – каза все пак.

И застана до камината.

Джолиън младши, който си тръгваше вече, бе сложил шапка и излизаше в хола, когато портиерът го посрещна. Не беше вече млад, косите му бяха започнали да посивяват, а лицето – копие на бащиното, само

23. Пансион, основан в 1440 г. за синове на аристокрацията и висшата буржоазия.

24. Една от най-модерните улици в Лондон, дето се намират повечето клубове.

че по-тясно, със същите големи, увиснали мустаци – беше явно уморено. Той пребледня. Ужасна беше тази среща след толкова години. Защото нищо на света не е толкова ужасно, както да бъдеш зрелище на хората. Приближиха се и се ръкуваха, без да продумат. После бащата каза с преперещ глас:

– Здравей, момчето ми!

А синът отговори:

– Здравей, татко!

Ръката на Джолиън старши потрепера в тънката кожена ръкавица.

– Ако пътят ти е в същата посока, мога да те отведа – каза той.

И, сякаш бяха свикнали да се изпращат всяка вечер до къщи, те излязоха и се качиха във файтона.

На Джолиън старши се стори, че синът му е пораснал. „Изобщо е възмъжал“ – каза си той. Вродената приветливост по лицето на сина се прикриваше сега зад една почти насмешлива маска, сякаш условията на живота му бяха наложили да носи броня. Чертите бяха непогрешимо Форсайтовски, но изражението имаше по-скоро вгълбеността на учен или философ. Принуден е бил без съмнение да се вглежда твърде много в себе си през тия петнайсет години.

За Джолиън младши първото впечатление от бащата беше несъмнено сътресение – така уморен и остарял изглеждаше той. Но във файтона му се стори почти непроменен – все така изправен, с все същото спокойно изражение, което синът така добре помнеше, с все същия пронизващ поглед.

– Добре изглеждаш, татко.

– Средно – отвърна Джолиън старши.

Чувстваше, че трябва да изрази с думи тревогата, която го измъчваше. Щом бе успял да си възвърне сина, трябваше да узнае какво е финансовото му положение.

– Слушай, Джо – започна той, – бих желал да чуя в какви води плуваш. Предполагам, че имаш дългове?

Започна по тоя начин, за да улесни сина си да признае.

Джолиън младши отвърна с насмешливия си глас:

– Не, нямам.

Джолиън старши видя, че го е ядосал, и докосна ръката му. Изложил се бе на тоя риск. Но имаше защо, а освен това Джо никога не бе му се сърдил по-рано. До Станхоп Гейт не проговориха повече. Джолиън старши го покани да влезе, но Джолиън младши поклати глава.

– Джун не е тук – побърза да каже баща му; – замина днес на гости.

Навярно знаеш, че е сгодена?

– Вече? – промълви Джолиън младши.

Джолиън старши слезе и, като плащаше курса, за пръв път в живота си даде на кочияша вместо шилинг една лира.

Кочияшът захапа монетата, шибна скришом коня по корема и продължи по пътя си.

Джолиън завъртя полека ключа, после покани с ръка сина си. Джолиън младши го гледаше как закача замислено палтото си с изражението на момче, което възнамерява да краде череши.

Вратата на трапезарията беше отворена, фитилът на лампата намаля, един спиртник съскаше на табличката за чай, а недалеч от нея една безсрамна котка спеше на масата. Джолиън старши я „изшътка“ веднага. Така му полекна; и захвърли цилиндъра подир животното.

– Има бълхи – каза той, като я изгони от стаята. На вратата на приземния етаж изшътка още няколко пъти, за да я прогони по-бързо. В това време, по някакво странно съвпадение, икономът се показва на стълбите.

– Можете да си легнете, Парфит – каза Джолиън старши. – аз ще заключа и загася.

Когато влезе отново в трапезарията, котката го бе преварила с вирната опашка, сякаш искаше да му каже, че бе разбрала още отначало намерението му да се освободи от икономя.

Домашните хитрувания на Джолиън старши бяха имали през целия му живот все тоя злощастен завършек.

Джолиън младши не можа да прикрие усмивката си. Той имаше особен дар да се надсмива и всичко тази вечер му се струваше смешно. Случката с котката, вестта за годежа на дъщеря му. Имаше толкова участие или дял в нейния живот, колкото и в живота на Писана! И се възхити от тая поетична преценка!

– Как изглежда сега Джун? – запита той.

– Дребничка – отвърна Джолиън старши. – Казват, че прилича на мен, но грешат. Прилича повече на майка си – същите очи и коса.

– О! А хубавичка ли е?

Джолиън старши беше истински Форсайт и не можеше да хвали несприлюдено, особено нещо, от което наистина се възхищава.

– Не е лоша... има типична форсайтовска брадичка. Ще се чувствам самотен, Джо, когато Джун напусне тая къща.

Изражението на лицето му отново развълнува Джолиън младши както при първия поглед в клуба.

– Какво ще правиш тогава, татко? Предполагам, че си е изгубила ума по него?

– Какво ще правя ли? – повтори Джолиън старши с гневна нотка в гласа. – Тъжна работа е да живея тук сам. Не знам какъв ще бъде краят. Дано даде бог... – Той се сепна и добави: – Чудя се какво да правя с къщата.

Джолиън младши огледа стаята. Беше необикновено просторна и мрачна, оживена от огромни натюрморти, които помнеше още от времето, когато беше момче – заспали кучета, сложили муцуни върху купчина моркови, лук и грозде, изглеждащи странно в подобна близост. Къщата изискваше много излишни разходи, но той не можеше да си представи баща си в по-малко жилище; и всичко му се стори още по-смешно.

В голямото кресло със странична подставка за книга, побелял, с високо чело – безвластен представител на своя род, класа и вяра, олицетворение на сдържаност, ред и привързаност към собствеността, Джолиън старши беше най-самотният човек в Лондон.

Седеше сред мрачния разкош на тази стая – играчка във властта на мощни сили, които не искаха да знаят за родове, класи и вери, а вървяха машинално, със страхотни крачки, към незнани цели. Така поне го виждаше пристрастното око на Джолиън младши.

Бедният остарял татко! Това беше, значи, краят, целта, до която бе доживял със своята великолепно сдържаност! Да остане съвсем сам, да чувства как старее, без да има на кого да продума!

Джолиън старши погледна на свой ред сина си. Искаше му се да разговаря за толкова много неща, за които не бе имал възможност да приказва през всичките тия години. Невъзможно беше да сподели с Джун убеждението си, че имотите в Сохо ще поскъпнат; безпокойството си от страшното мълчание на Пипин, директора на „Новото минно дружество“, на което беше отдавна председател; възмущението си от бързото падане на американските акции. Не можеше дори да обсъди с какъв документ най-сигурно ще отърве наследниците си от плащане на безвъзмездно мито. Най-после, под влиянието на чашата чай, който не преставаше да разбърква, реши да започне. Пред него се разкри нов живот, обетована земя за разговори, дете можеше да намери пристан сред приливите от предчувствия и съжаления; дете можеше да успокои душата си, да я успокои с размишления как да ограда собствеността си и да увекочи единствената частичка, която щеше да остане от него.

Джолиън младши умееше да слуша – това беше най-добрата му черта. Не отделяше поглед от лицето на баща си и само от време на

време задаваше по някой въпрос.

Часовникът удари един, а Джолиън старши още не беше свършил; но при тоя звук си спомни принципите си. Извади джобния си часовник, погледна го изненадано и каза:

– Трябва да лягам, Джо.

Джолиън младши стана и подаде ръка на баща си, за да му помогне. Старческото лице изглеждаше хлътнало и уморено; очите бяха извърнати упорито настрани.

– Довиждане, моето момче, пази здравето си.

Постояха един миг, после Джолиън младши се обърна и излезе. Очите му бяха замъглени; усмивката му угасна. Нито веднъж през тия петнайсет години, откакто бе открил, че животът не е лесен, не бе му се струвало, че е така необикновено сложен.

Вечеря у Суидин

На кръглата маса в оранжево-бледосинята трапезария на Суидин, която гледаше към парка, бяха наредени дванайсет куверта.

Кристален полилей със запалени свещи висеше над нея като огромен сталактит, озарявайки големите огледала в позлатени рамки, мраморните плочи на страничните маси и тежките позлатени столове с бродирани седалки. Всичко тук доказваше оная любов към красотата, така дълбоко вкоренена във всяко семейство, която е трябвало да си проправя със собствени сили път в обществото от по-низшите недра на природата. Суидин изпитваше наистина ненавист към простотата и любов към позлатата, с която винаги минаваше в очите на съдружниците си за човек с много добър, макар и прекалено разкошен вкус; а съзнанието, че още с влизането си в неговия дом човек получава представа за богатствата му, го изпълваше с дълбоко, непрекъснато щастие, каквото нищо друго в живота навярно не би могло да му даде.

След като се оттегли от комисионерството, една, по негова преценка, неприятна професия, особено поради това, че той занимаваше само с продажбите на търг, Суидин се бе отдал изцяло на вродените си аристократични вкусове.

В свършения разкош в по-късните години от живота си той се чувстваше като муха в захарница, а съзнанието му, твърде малко заето от сутрин до вечер, беше съчетание от две странно противоположни вълнения – неизменно, дълбоко задоволство, че сам е спечелил богатството

си, и убеденост, че човек с неговата изисканост никога няма да осквернява съзнанието си с труд.

Застанал до бюфета, в бяла жилетка с едри копчета от оникс и злато, той наблюдаваше как лакеят поставя трите бутилки шампанско в кофички с лед. Бледата плът под брадичката му не мърдаше между прегънатите ъгли на високата права яка, която – макар и да му пречеше при движение – не би променил за нищо на света. Очите му блуждаеха от бутилка на бутилка. Той обмисляше нещо и пресмяташе: „Джוליън ще изпие една чаша, най-много две, защото се пази. Джеймс вече не може да пие вино. Никълъс...“ Не би се учудил, ако ги види с Фани да се наливат с вода! Няма защо да брои Соумс: тия млади племенници – Соумс беше на трийсет и осем – не умееха да пият! Но Босини! При името на тоя чужденец Суидин се озова пред нещо извън обсега на собствената си философия и се спря. Смут нахлу в душата му. Тук вече не можеше нищо да предвиди! Джун беше още девойка, при това влюбена! Емили (мисис Джеймс) обичаше да изпие чаша шампанско. За Джули то беше доста резливо – нямаше да оцени вкуса му. Милата! Колкото до Хети Чесмън! При мисълта за тази отдавнашна приятелка лека замисленост замъгли безукорния блясък на очите му; не би се учудил, ако му изгълта половин бутилка!

Докато си спомняше останалите гости, по старческото му лице пробягна изражението на котарак, който ей сега ще измърка: мисис Соумс! Тя няма да пие може би много, но ще разбере какво пие; удоволствие е да ѝ поднесеш хубаво вино! Прелестна жена... и любезна към него!

Мисълта за нея беше като шампанско! Удоволствие е да поднесеш хубаво вино на една толкова хубава млада жена, която умее да се облича и има толкова очарователно изискано държание... Удоволствие е да ти гостува! За пръв път през тая вечер главата му леко и мъчително мръдна между ъглите на правата яка.

– Адолф! Сложи още една бутилка.

Сам той щеше да пийне повече, защото, благодарение на онези рецепти на Блайт, се чувстваше извънредно добре, а се беше погрижил и да не обядва. От седмици не се беше чувствал така добре. Изду долната си устна и даде последните нареждания:

– Адолф, съвсем малко Уест Индия²⁵ с шунката.

Мина в хола и седна с разкрячени нозе на крайчеца на един стол. Високата му едра фигура застина веднага в очаквателна, странна,

25. Парлив сос.

първобитна неподвижност, готов въпреки това веднага да скочи. От месеци не бе давал вечеря. Сегашната, в чест на годежа на Джун, му се бе сторила отначало досадно задължение (Форсайтови спазваха набожно обичая да отпразнуват годежите с обяд или вечеря), но, като приключи с изпращането на поканите и определянето на менюто, той се почувства приятно оживен.

Седнал сега с часовник в ръка, дебеличък, загладен, позлатен, приличен на приплескана топка масло, той не мислеше за нищо.

Висок мъж с побелели бакенбарди, някога на служба у Суидин, а сега продавач на зеленчук и плодове, влезе и извести:

– Мисис Чесмън, мисис Септимус Смол!

Влязоха две дами. Първата, облечена само в червено, беше с големи неподвижни петна от същия цвят по бузите и с твърд дързък поглед. Тя пристъпи към Суидин и протегна ръка с дълга ръкавица с цвета на иглика.

– Здравей, Суидин, цяла вечност не съм те виждала. Как си? Много си напълнял, скъпи приятелю!

Само втрещеният поглед издаде вълнението на Суидин. В гърдите му ръмжеше безгласен гняв. Простачина е да си дебел и да ти го казват; той имаше просто по-широк гръден кош. Обърна се към сестра си, сграбчи ръката ѝ и каза заповеднически:

– Здравей, Джули!

Мисис Септимус Смол беше най-висока от четирите сестри: доброто ѝ, кръгло, позастаряло лице се понамръщи; по него се виждаха безброй подутини, сякаш се е намирала до тая вечер в телена маска и след свалянето ѝ бяха останали топчета непокорна плът. И очите ѝ бяха подпухнали. Така проявяваше тя постоянното си огорчение от загубата на Септимус Смол.

Прочута беше с това, че казва винаги нещо не на място, но, упорита като целия род, не отстъпваше, след като го е казала, а добавяше към него нещо още по-неуместно и така натагък. След смъртта на съпруга ѝ нейните родова упоритост и реалистичен дух бяха завехнали. Много приказлива, тя можеше, щом ѝ се удаде случай, да говори с часове с безизразно лице, да разказва с епична монотонност безбройните случаи, когато съдбата се е отнесла несправедливо с нея и, поради добросъщността си, не долавяше, че слушателите ѝ са на страната на съдбата.

След като бе гледала, горката, дълги години Смол (който беше болен човек), тя бе привикнала с това и при безброй последващи случаи бе прекарвала безбройни часове край различни болни, деца и други

безпомощни създания. Поради тази причина не можеше да се отърве от чувството, че светът е най-неблагоприятното място, дето човек може да попадне. Неделя след неделя те седеше в нозете на необикновено духовития проповедник, благоговейния Томас Скоулс, който имаше голямо влияние над нея; но тя успя да убеди всички, че и това дори е нещастие. Станала беше пословична в рода и щом забелязваха, че някой е особено досаден, казваха, че е „същинска Джули“. Песимистичният ѝ характер би погубил още на четиридесет години всеки друг освен един Форсайт, а тя беше седемдесет и две годишна и изглеждаше блестящо. Човек чувстваше, че в нея се крие жизнерадост, която все още би могла да се прояви. Имаше три канарчета, котарака Томи и половин папагал – общо със сестра си Естер; нещастните създания (пазеха ги да не се мяркат пред Тимоти, който не понасяше животни) разбираха по-добре от хората, че тя не е виновна за уничието си, и бяха страстно привързани към нея.

Тази вечер тя беше мрачно величествена в черна коприна, с лилав бордюр по скромното триъгълно деколте, и черна кадифена панделка в основата на тънката шия. Почти всички Форсайтови смятаха черния и лилавия цвят за най-приличния за всички вечерни рокли.

Понамуси се към Суидин и каза:

– Ан питаше за теб. Цяла вечност не си идвал.

Суидин сложи палци на мишничните извивки на жилетката си и отвърна:

– Ан е много отслабнала, трябва да повикате лекар!

– Мистър и мисис Никълъс Форсайт!

Никълъс Форсайт влезе усмихнат, вдигнал правите си вежди. През деня бе успял да прокара план за използване на някакво племе от Горна Индия в златните мини в Цейлон. Отдавнашен негов план, пробутан с големи мъчнотии... Редно беше да се радва. Това щеше да удвои добива на мините му, а – както той често убедително твърдеше – всеки човек трябва да умре, така че все едно е дали ще умре от бедност и старост в собствената си страна, или преждевременно от влагата в чуждестранна мина, щом с тази промяна в живота си ще бъде полезен за британската империя.

Досетливостта му беше несъмнена. Вдигайки към слушателя кривия си нос, той добавяше:

– Поради липса на няколкостотин такива работници години наред не сме давали дивиденди и погледнете стойността на акциите ни. Не мога да взема и по двацет шилинга за тях.

Ходил бе вече в Ярмут и се бе върнал оттам с чувството, че е

продължил с десет години живота си. Стисна ръка на Суидин и извика весело:

– Ето ни пак всички заедно!

Слабата мисис Никълъс се усмихна с плаха веселост зад гърба му.

– Мистър и мисис Джеймс Форсайт! Мистър и мисис Соумс Форсайт!

Суидин прибра крака и застана като безукорен домакин.

– Добре дошъл, Джеймс, добре дошла, Емили! Как си, Соумс? Какво правиш?

Ръката му сграбчи ръката на Айрин, очите му светнаха. Хубава жена... малко бледа може би, но каква фигура, какви очи, какви зъби! Прекалено хубава за тоя приятел Соумс!

Боговете бяха дали на Айрин тъмнокафяви очи и светла коса – странно съчетание, което привлича погледите на мъжете и минава за белег на слаб характер. А плътната мека бледност на шията и раменете й над златистата рокля придаваха очарователна странност на личността й.

Соумс стоеше зад нея, приковал поглед във врата й. Стрелките на Суидиновия часовник, все още отворен в ръката му, бяха отминали цифрата осем; половин час закъснение от обичайното време за вечеря... Суидин не бе обядвал... и странно първично нетърпение забушува в него.

– Джوليوън няма навика да закъснява! – обърна се той с несдържано нетърпение към Айрин. – Предполагам, че Джун го е забавила!

– Влюбените винаги закъсняват.

Суидин я погледна втренчено, страните му станаха тъмнопортокалови.

– Не виждам защо. Трябва да е някаква модна глупост.

Зад това избухване мърмореше и реवेशе сякаш безсловесната грубост на първобитните поколения.

– Кажете ми, кака ви се струва новата ми звезда, чичо Суидин? – каза кротко Айрин.

В дантелата над бюста й блестеше петолъчна звезда от единадесет елмаза.

Суидин погледна звездата. Той разбираше от скъпоценни камъни – никакъв въпрос не би бил по-уместен, за да отклони вниманието му.

– Кой ви я подари? – запита той.

– Соумс.

Лицето й не се промени, но бледите очи на Суидин се разшириха, сякаш го бе огорчило някакво внезапно прозрение.

– Предполагам, че скучаете в къщи – каза той. – Когато ви е

приятно, заповядайте на вечеря у дома, ще ви поднеса най-хубавото вино в Лондон.

– Мис Джун Форсайт... мистър Джолиън Форсайт... мистър Босини!...

Суидин вдигна ръка и избоботи:

– А сега – на трапезата!

Той влезе под ръка с Айрин под предлог, че не я бил канил от женитбата ѝ насам. Джун беше предоставил на Босини, който трябваше да седне между Айрин и годеницата си. От другата страна на Джун бяха Джеймс и мисис Никълъс, после Джолиън старши и мисис Джеймс, Никълъс и Гети Чесмън, Соумс и мисис Смол, която затваряше кръга със Суидин.

При семейните вечери у Форсайтови се спазваха известни традиции. Така например не се поднасяха ордьоври. Неизвестно по каква причина. По-младите членове на рода го обясняваха с високата цена на стридите, но това се дължеше по-вероятно на желанието да се стигне по-скоро до същественото, на здравия практически усет, решил веднага, че ордьоврите са празна работа. Само в дома на Джеймс не можеха да се противопоставят на обичая, приет от всички в Парк Лейн, и изневеряваха от време на време на семейното правило.

След като всеки заемеше мястото си, до поднасяне на първото антре²⁶ настъпваше мълчаливо, почти мрачно взаимно пренебрежение, прекъсвано със забележки от рода на: „Том пак не е добре; не зная какво му е!“, „Предполагам, че Ан не слиза сутрин!“, „Как се казва лекарят ви, Гари? Стъбс ли? Той е шарлатанин!“, „Унифред ли? Много деца има тя. Четири ли бяха? Слаба е като клечка!“, „Защо поднасяте този херес, Суидин? Много е силен за мен.“

При втората чаша шампанско започваше да се чува леко бръмчене. Очистено от страничните звуци и представено в първичния си вид, това обикновено се оказваше някаква история, разказвана от Джеймс, която продължаваше дълго и стигаше понякога до общопризнатата кулминационна точка на всяко форсайтовско пиршествo – поднасянето на жигото²⁷.

Никой Форсайт не даваше вечеря, без да се снабди с овнешки бут. Неговата сочна плътност бе напълно подходяща за хората с „видно обществено положение“. Той бе хранителен и... вкусен, ястие, което човек

26. Предястие (фр.)

27. Задушен овнешки бут (фр.)

помни, че е ял. Сминало и бъдеще – като банков влог; а освен това можеше да се разговаря за него.

Всеки клон от рода държеше упорито на бутите от определена област – Джолиън старши се кълнеше в Дартмур, Джеймс – в Уелс, Суидин – в Саутдаун²⁸, а Никълъс твърдеше, че, и да му се смеят, за него нямало по-хубаво място от Нова Зеландия. Колкото до Роджър, „особнякът“ между братята, той трябваше да си открие собствена област за доставка и, с остроумието на човек, измислил новата професия за синовете си, бе намерил магазин, дето продаваха германски овнешки бутове. Когато го укориха за това, той доказа правотата на твърдението си, като представи сметката от месаря, от която личеше, че е платил много повече от другите. По тоя повод именно Джолиън старши се обърна към Джун с едно от своите философски обобщения:

– Можеш да ми вярваш – Форсайтови ни се водят, ни се карат... Сама ще разбереш, като пораснеш!

Само Тимоти стоеше настрана, защото, макар да си хапваше охотно жиго, твърдеше, че го ядял със страх.

За всеки, който се интересува от душевността на Форсайтови, това важно блюдо е от първостепенно значение: то не само подчертава колективната им и индивидуална упоритост, но отбелязва, че те принадлежат тялом и духом към висшата класа, която вярва само в храната и добрия вкус, без да се поддава на разни сантиментални копнежи за красотата.

По-младите членове на рода биха могли да минат наистина и без жиго, предпочитайки някоя токачка или салата от раци – възбуждащи въображението, макар и не така хранителни. Но това бяха обикновено жените; или младежите, покварени от майките си, които са били принудени да ядат цял живот жиго и са предали на синовете си своята скрита ненавист към тая храна.

След приключване на споровете дойде ред на тюскбърийската шунка, поднесена със съвсем малко западноиндийски сос... Суидин се забави толкова с това ядене, че задържа по-нататъшния ход на вечерята. А, за да може да му се наслади от все сърце, дори престана да разговаря.

От мястото си до мисис Септимус Смол Соумс наблюдаваше внимателно. По съвсем лични причини, свързани със съкровено намерение за строеж, той гледаше Босини. Архитектът може би подхождаше за целта – изглеждаше умен мъж. Облегнат на стола си, той правеше

28. Дартмур, Уелс, Саутдаун – скотовъдни области в Англия.

замислено укрепления от трохите. Соумс забеляза, че смокингът му е добре ушит, но доста тесен, сякаш е бил правен твърде отдавна.

Видя го, че се обърна да каже нещо на Айрин, при което лицето ѝ засия, както сияеше често за другите и никога – за самия него. Опита се да долови какво приказват, но в същото време му заговори леля Джули.

Не смятал ли Соумс, че това е нещо съвсем необикновено? Миналата неделя милият мистър Скоулс държал такава духовита и язвителна проповед:²⁹ „Каква полза, казал той, ако човек спечели душата си, а загуби целия си имот?“ Това според него бил девизът на буржоазията. Какво искал да каже с това? Може би буржоазията наистина разсъждава така... Самата леля Джули не знаеше така ли е. Как мисли Соумс?

Той ѝ отговори разсеяно:

– Отде да зная? Освен това Скоулс е малко шарлатанин, струва ми се.

В това време Босини оглеждаше сътрапезниците си, сякаш изтъкваше пред Айрин особеностите им, и Соумс се питаше какво ли ѝ казва. Ако се съди по усмивката ѝ, тя очевидно се съгласяваше с преценката му. Винаги изглеждаше съгласна с другите.

Погледът ѝ се насочи към него; Соумс веднага наведе очи. Усмивката бе изчезнала от устните ѝ.

Шарлатанин ли? Какво иска да каже Соумс с това? Щом мистър Скоулс... един духовник... може да бъде шарлатанин, какво остава за другите... А, това е ужасно!

– Да, такива са! – каза Соумс.

През краткото ужасно мълчание на леля Джули той можа да чуе нещичко от думите на Айрин, което прозвуча като: „Вие, които прекрахихте този праг, надежда всяка тука оставете!“³⁰

Но Суидин бе изял най-послед шунката си.

– Откъде се снабдявате с гъби? – питаше той Айрин с изискан тон. – Трябва да ги поръчате у Снайлибоб... Ще ви ги доставя съвсем пресни. По-дребните търговци не си дават толкова труд!

Айрин се обърна да му отговори и Соумс видя как в това време Босини я наблюдава усмихнат. Интересна усмивка имаше тоя приятел. Чистосърдечна, като усмивката на доволно дете. Колкото до прякора, който му бе дал Джордж – Пирата, – не беше много подходящ. Като видя, че Босини се обръща към Джун, Соумс също се усмихна, и то със

29. Перифразиране на евангелския текст: „Каква полза за човек, ако придобие целия свят, а повреди на душата си?“ – Марк, 8; 36.

30. Начало на трета песен от „Ад“ на Данте.

злорадство: не обичаше Джун, а забеляза, че тя е недоволна.

Не беше никак чудно, защото току-що бе водила следния разговор с Джеймс:

– Когато се прибирах, чичо Джеймс, поспрях се край реката и видях едно прекрасно място за къща.

Джеймс, който ядеше бавно и старателно, престана да дъвче:

– Какво? – каза той. – А, да. Къде беше?

– Близо до Пангборн.

Джеймс сложи нова хапка шунка в устата си и Джун почака.

– А знаеш ли дали земята се дава под наем – запита най-после той – и какви са цените на местата?

– Да – отговори Джун. – Прочух. – Решителното й лице изглеждаше подозрително сериозно и оживено под червеникавата корона.

Джеймс я изгледа с изражение на следовател.

– Какво? Да не мислиш да купуваш земя? – каза най-после той и остави вилицата си.

Джун се почувства много насърчена от този интерес. Отдавна мечтаеше чичовците й да направят добро на себе си и на Босини, като си построят вили.

– Не, разбира се – каза тя. – Но мислех, че мястото е великолепно; ти... или... някой друг да си построи къща.

Джеймс я погледна косо и сложи нова хапка шунка в устата си.

– Земята там трябва да е много скъпа – каза той.

Това, което Джун бе взела за лична заинтересованост, беше само безличното оживление на всеки Форсайт, когато чуе, че нещо хубаво може да мине в чужди ръце. Но тя не искаше да разбере, че няма изгледи за успех, и продължи да настоява на своето:

– Ти трябва да поживееш извън града, чичо Джеймс. Как ми се иска да имам много пари... Нито един ден не бих живяла тогава в Лондон.

Джеймс бе разтърсен из основи. Нямахше представа, че племенницата му има такива прости вкусове.

– Защо не отидеш да живееш извън града? – повтори Джун. – Толкова добре ще е за теб!

– Какво? – отвърна възбудено Джеймс. – Да купувам земя... каква полза, мислиш, ще имам да купя земя и да строя къщи?... Няма да получа и четири на сто от парите си!

– Какво значение има това? Ще имаш чист въздух.

– Чист въздух! – възкликна Джеймс. – за какво ми е чист въздух...

– Аз пък мислех, че всеки обича чистия въздух – каза презрително

Джун.

Джеймс изтри устата със салфетката си.

– Ти не знаеш цената на парите – каза той, като отбягваше да я погледне.

– Не я зная! И се надявам никога да не я науча! – Бедната Джун прехапа с неизразимо огорчение устни и замълча.

Защо роднините ѝ бяха толкова богати, а Фил не знаеше откъде да вземе пари за цигари? Защо не можеха да направят нещо за него? Бяха такива егоисти! Защо не си построят вили? Тя беше изпълнена с трогателен чистосърдечен догматизъм, който постига понякога и големи успехи. Босини, към когото се обърна за утешение, разговаряше с Айрин и душата на Джун се смрази. В очите ѝ блесна гняв, както у Джолиън старши, когато някой се противопоставяше на волята му.

И Джеймс се почувства страшно разстроен. Все едно, че някой беше заплашвал правото му да влага парите си с пет на сто. Джолиън я бе разглезил. Нито една от неговите собствени дъщери не би казала такова нещо. Джеймс се бе държал винаги много либерално с децата си, затова почувства още по-дълбоко огорчение. Зае се намусено с ягодите, покри ги обилно със сметана и ги изяде набързо; те поне не можеха да му се изплъзнат.

Нищо чудно, че беше възмутен. Зае цели петдесет и четири години (станал бе адвокат на най-ранна възраст) да урежда ипотеки, да запазва влогове на неизменно високо и сигурно лихвено равнище, да води преговори, без да накърни своя и на клиентите си интерес, да пресмята точните парични възможности при всички отношения в живота, той беше започнал най-сетне да мисли само с парични знаци. Парите бяха сега неговата светлина, негов зрителен орган, това, без което той наистина не можеше да вижда, да схваща истински нещата; и да му кажат в лицето: „Надявам се, че никога няма да науча цената на парите!“ – това наистина го огорчи и ядоса. Знаеше, че казаното е глупост, иначе би се уплашил. Накъде върви светът? Но, като си припомни изведнъж историята на Джолиън младши, той се поуспокои: какво можеше да се очаква от дъщерята на такъв баща? А това пък отведе мислите му в още по-неприятна насока: какви бяха тия приказки за Соумс и Айрин?

И Форсайтови, както всеки уважаващ се род, имаха център за обмяна на семейните тайни и оценки на семейния състав. На Форсайтовската борса се знаеше, че Айрин се разкайва за брака си. Това разкайване не се одобряваше от другите. Трябвало да мисли навреме: никоя сериозна жена не прави такива грешки.

Джеймс мислеше намръщено, че Соумс и Айрин имат хубава (макар и малка) къща на чудесно място, нямат деца, нито парични грижи. Соумс не обичаше да говори за работата си, но сигурно беше вече доста богат. Основният му доход беше от професията му – и Соумс като баща си беше член на добре известното адвокатско бюро „Форсайт, Бъстърд и Форсайт“, а беше и твърде предвидлив. Спечелил бе необикновено много от ипотеки, които бе поел – чрез навременно отнемане правото на плодopolзване... Извънредно сполучливи сделки!

Нямаше причина Айрин да не е щастлива, а казваха, че искала отделна стая. Той знаеше как ще свърши това. По-лошо, отколкото ако Соумс пиеше.

Джеймс погледна снаха си. Незабелязаният му поглед беше студен и изпълнен със съмнения. В него се долавяха молба, страх и някакво лично недоволство. Защо трябваше да го тревожат? Всичко това навярно е глупост; жените са такива смешни същества! Така много преувеличават, че човек не знае на какво да вярва! А и на него никои нищо не казваше, трябваше да открива всяко нещо сам. Той погледна отново бегло Айрин, после сина си. Соумс слушаше леля Джули и наблюдаваше изпод вежди Босини.

„Знам, че много я обича – помисли Джеймс. – Достатъчно е човек да погледне какви подаръци ѝ прави.“

Невероятното безразсъдство на студенината ѝ го поразил още по-силно. Жалко, тя беше много привлекателно същество и той би я обикнал, ако му дадеше възможност. Напоследък се беше сближила с Джун; това не беше от полза за нея; положително не беше от полза. Започнала бе да има собствени мнения по въпросите. Не можеше да я разбере какво иска. Имаше прекрасен дом и всичко, което би могла да пожелае. Той чувстваше, че друг трябва да ѝ избира приятелствата. Опасно беше нещата да продължават така.

Всъщност с навика си да покровителства нещастните Джун бе изтъргнала от Айрин едно признание и я бе посъветвала да се справи със злото, ако се наложи, дори и чрез раздяла. Но Айрин бе замълчала мрачно пред тия увещания, сякаш ѝ се струваше ужасно да мисли за хладнокръвно водена борба. Защото – бе доверила тя на Джун – Соумс никога нямало да се откаже от нея.

„Кой го пита? – бе извикала Джун. – Да прави каквото иска... достатъчно е ти да не отстъпваш!“ И бе намекнала нещичко по този въпрос в дома на Тимоти. Джеймс бе изпитал, естествено, възмущение и ужас, като го чу.

Ами ако Айрин наистина си втълпи... Той почти не можеше да си представи подобна мисъл!... Да напусне Соумс? Тази мисъл му се стори така непоносима, че веднага я прогони; прогони мрачните призраци, извикани от нея – роднинските клюки, които забръмчаха в ушите му, шума около името му, около името на собствения му син. За щастие тя нямаше пари... Някаква жалки петдесет лири на година! Припомни си с презрение покойния Ерън, който не бе й оставил нищо. Загледан унесено в чашата си, кръстосал под масата дългите си нозе, той почти забрави да стане, когато дамите напуснаха стаята. Трябваше да поговори със Соумс... да го предупреди. Не може да я карат така, след като си бе представил възможното развитие на нещата. Забеляза със скрито неодобрение, че Джун бе оставила всичкото вино в чашата си.

„Това дребосъче е в основата на всичко – помисли той, – Айрин никога не би се сетила за такова нещо сама.“ Джеймс беше човек с въображение.

Гласът на Суидин го разбуди от унеса му.

– Дадох четиристотин лири за нея – казваше той. – Това е, разбира се, истинска художествена творба.

– Четиристотин! Хм! Много пари! – повтори Никълъс.

Предметът, за който говореха, беше красиво изработена скулптурна група от истински мрамор; от своята висока (също така мраморна) подставка тя придаваше културен облик на цялата стая. Шестте допълнителни голи женски фигури, изработени особено изкусно, сочеха централната фигура на също така гола жена, която сочеше към себе си. И всичко това внушаваше у зрителя особено приятно чувство за необикновена ценност. Седнала почти срещу нея, леля Джули с голяма мъка се съдържа да не я гледа през цялата вечер.

Сега се обади Джوليън старши. Той именно бе започнал разговора:

– Четиристотин лири! За това ли си дал четиристотин лири?

За втори път тази вечер брадичката на Суидин се раздвижи мъчително между краищата на яката му.

– Четири... стотин... лири, английска пара, нито фартинг³¹ по-малко. И не съжалявам. Това не е обикновена английска скулптура... а истинска модерна италианска!

Соумс изкриви в усмивка ъгълчето на устните си и погледна отсреща Босини. Архитектът се подсмиваше зад дима на цигарата си. Сега вече приличаше на пират.

31. Фартинг – четвърт пес.

– Много труд е вложен в нея – побърза да се намеси Джеймс, развълнуван от размера на статуята. – Добре би се продала у Джобсън.

– Авторът ѝ, един нещастен чужденец – продължи Суидин, – ми поиска петстотин... аз му дадох четиристотин. А тя струва осемстотин. Сигурно е гладувал, нещастникът.

– Ах! – обади се неочаквано Никълъс. – Хората на изкуството са наистина бедни и опърпани; чудя се просто как живеят. Младият Флажолети например, когото Фани и момичетата постоянно канят да свири на цигулка, едва ли изкарва повече от сто лири на година.

Джеймс поклати глава.

– Ох! – каза той. – Наистина, как живеят тези хора!

Джозийн старши бе станал и с пура в уста отиде да разгледа по-отблизо скулптурната група.

– И две лири не бих дал за нея! – отсече най-после той.

Соумс видя как баща му и Никълъс се спогледаха тревожно; от другата страна на Суидин Босини беше все още обвит в дим.

„Интересно е да се разбере какво ли мисли той за нея?“ – помисли Соумс, който много добре знаеше, че тази скулптура е безнадеждно *vieux jeu*³² – по вкуса на миналото поколение. У Джобсън беше невъзможно да продадеш такава художествена творба.

Най-после се обади и Суидин.

– Вие никога не сте разбирали от статуи. Купувате картини и нищо повече.

Джозийн старши се върна на мястото си, като изхвърляше кълба дим от пурата си. Нямахше да спори с такъв упорит простак като Суидин, твърдоглав като муле и неспособен да различи статуя от... сламена шапка.

– Гипс! – каза кратко той.

Суидин доста време не можа да проговори; най-после удари с пестник по масата:

– Гипс! Бих желал да видя в твоята къща нещо наполовина толкова хубаво!

Зад думите му сякаш отново прозвуча тътнешката грубост на първобитното поколение.

Положението бе спасено от Джеймс.

– А вие какво ще кажете, мистър Босини! Като архитект трябва да разбирате от статуи.

32. Старомодна (фр.).

Всички погледи се обърнаха към Босини; всички зачакаха със странно, недоверчиво изражение отговора му.

Обаждайки се за първи път, Соумс също запита:

– Да, Босини, какво ще кажете вие?

А Босини отвърна безучастно:

– Забележителна творба.

Думите му бяха отправени към Суидин, очите му се усмихваха лукаво на Джолиън старши; само Соумс остана незадоволен.

– Забележителна с какво?

– С наивността си.

Отговорът бе последван от многозначително мълчание; само Суидин не бе уверен дали казаното означава похвала.

Замисляне на къщата

Три дни след вечерята в Суидин Соумс Форсайт излезе от зелената входна врата на своя дом и, като я погледна от отсрещната страна на площада, се убеди, че къщата се нуждае от преобоядисване.

Оставил бе жена си седнала на дивана в гостната, със скръстени в скута ръце, очаквайки явно излизането му. Това не беше нещо необичайно. То ставаше всъщност всеки ден.

Не можеше да разбере какво не харесва в него. Не беше някой пияница! Не правеше дългове, не играеше комар, не ругаеше, не беше груб, не дружеше с разгулни мъже, не закъсняваше вечер. Напротив.

Дълбоката потискана апатия, която чувстваше у жена си, му беше необяснима и страшно го дразнеше. Това, че беше направила грешката да се омъжи за него, че не го обичаше, опитваше се да го обича и не успяваше, очевидно не беше основание да го мрази.

Човек, който би могъл да обясни отчуждеността на съпругата си с такава необикновена причина, не можеше да е Форсайт.

Соумс беше принуден следователно да прехвърли изцяло вината върху жена си. Той не беше срещал друга жена, така способна да вдъхва любов. Където и да отидеше, той виждаше как всички мъже се устремяват към нея; това личеше от погледите, държането и гласовете им; а нейното държане си оставаше безукорно при това внимание. Това, че тя беше от ония жени – не много често срещани в англосаксонската раса, – които са създадени да бъдат обичани и да обичат, а когато не обичат, все едно, че не живеят, сигурно никога не бе му минало през ума.

Привлекателността ѝ я правеше само по-ценна като собственост; но го караше да подозира, че тя може не само да дарява любов, а и да получава; а на него не даваше нищо! „Защо се омъжи тогава за мене?“ – мислеше непрестанно той. Забравил бе ухажванията си, оная година и половина, през която я бе обсаждал и чакал, като измисляше най-различни развлечения и подаръци, повтаряше от време на време предложението си и отстраняваше с постоянното си присъствие всички други почитатели. Забравил бе деня, когато се възползва умело от острия пристъп на недоволство към домашната ѝ обстановка и увенча с успех усилията си. Спомняше си само кокетното своенравие, с което златокосата и тъмноока девойка се отнасяше към него. Но сигурно не помнеше изражението на лицето ѝ – странно, примирено, умолително, – когато един ден отстъпи ненадейно и каза, че приема предложението му.

Това беше едно от ония предани ухажвания, възхвалявани от хората и книгите, при които влюбеният получава най-после награда, че е ковал железото, докато е горещо, и всички трябва да бъдат щастливи след венчалния обред.

Соумс вървеше на изток, като се придържаше неотклонно към сенчестата страна.

Трябваше да ремонтира къщата си, ако не решише да си построи нова, вън от града.

За стотен път той месец той се връщаше към същия въпрос. Нямаше смисъл да избързва! Беше доста богат, с непрестанно увеличаващи се доходи, които достигаха вече до три хиляди годишно; но влоговете му не бяха чак толкова големи, колкото предполагаше баща му... Джеймс беше склонен да смята, че децата му са много по-заможни, отколкото бяха. „Лесно мога да събера осем хиляди – помисли Соумс, – без да прибягвам до Робъртсън или Никълъс.“

Спря се пред магазин за картини, защото беше любител на живописата. На Монпелие Скуеър 62 имаше една стаичка, пълна с натрупани до стената платна, които нямаше къде да окачи. Донасяше ги, когато се прибираше от Сити, обикновено след мръкване, а в неделя следобед влизаше в стаичката и с часове обръщаше картините към светлината, разглеждаше надписите на гърба им и си взимаше от време на време някакви бележки.

Почти всичките пейзажи с фигури на преден план, тези картини бяха знак за някакъв необясним бунт срещу Лондон, срещу неговите високи къщи и безкрайни улици, където бе минал собственият му живот и животът на целия му род и класа. Понякога слагаше по една-две

картини във файтона и на път за Сити спираше у Джобсън.

Но рядко ги показваше някому; Айрин, чието мнение тайно уважаваше и, може би тъкмо по тази причина никога не го искаше, бе влизала в тази стая в съвсем редки случаи, заради някакво домакинско задължение. Не я канеше да погледне картините и тя не ги поглеждаше. Това беше още един повод за недоволство у Соумс. Той ненавиждаше тази нейна гордост и тайно се боеше от нея.

Фигурата му се бе отразила в дебелилото стъкло на витрината и го гледаше оттам.

Под ръба на цилиндъра пригладената коса лъщеше като самия цилиндър. Бледите хлътнали бузи, очертанието на избръснатата устна, твърдата брадичка с посивели бразди от бръсненето, строго закопчаният черен жакет му придаваха съдържан и дискретен вид и невъзмутимо, съзнателно наложено самообладание; но очите – студени, сиви, с напрегнат израз и дълбока бръчка помежду им, го разглеждаха тъжно, сякаш знаеха скритата му слабост.

Той отбеляза сюжета на картините, имената на художниците, пресмятайки стойността, но без задоволството, което получаваше обикновено от тази мълчалива оценка, и продължи пътя си.

Ако реши да строи, къщата на № 62 ще може да го задоволи за още една година. Времената бяха изгодни за строеж, от години насам парите не бяха имали такава стойност; а мястото, което бе видял на Робин Хил, където бе ходил напролет да провери ипотеката на Никълъс... не можеше и да мечтае за по-хубаво! На дванайсет мили от Хайд парк корнър, със сигурни изгледи да поскъпне, то ще му донесе винаги повече, отколкото би дал за него, така че една къща, построена в действително добър стил, ще бъде първокласна инвестиция.

Мисълта, че ще бъде единственият член от рода с извънградска къща, нямаше особено значение за него; защото за истинския Форсайт всяко чувство, дори чувството за общественото му положение, беше лукс, който той си позволяваше едва след като задоволи вкуса си към по-материални удоволствия.

Да изведе Айрин от Лондон, да я лиши от възможността да излиза и да се среща с много хора, да я отдалечи от приятелки и от всички, които могат да ѝ влияят! Тъкмо това! Тя беше прекалено близка с Джун! Джун не го обичаше. Той ѝ отвръщаше със същото. Бяха от един корен.

Чудесно ще бъде да изведе Айрин от града. Къщата ще ѝ хареса, тя ще се зарадва да се занимава с украсата ѝ, защото беше много артистична!

Къщата трябваше да бъде в красив стил, за да може по всяко време да се продаде с печалба; нещо несравнимо, като най-новата къща на Паркс, с кулата. Но самият Паркс бе признал, че архитектът му може да те разори. Човек никога не знае докъде ще стигне с тия приятели; ако са с име, ще те ввлекат в безкрайни разходи и са страшно високомерни при спазарването.

А пък обикновен архитект не ставаше... Споменът за кулата на Паркс изключваше мисълта за обикновен архитект.

Затова именно бе помислил за Босини. След вечерята у Суидин предприе проучвания с твърде малък, но насърчителен резултат: „човек от новата школа“.

– Способен ли е?

– Способен колкото искаш, само че малко... малко хвърчи в облаците.

Не бе успял да открие какви къщи е построил досега, нито какъв хонорар взема. Но бе останал с впечатление, че ще може да му наложи своите условия. Колкото повече обмисляше това намерение, толкова повече го харесваше. Така работата щеше да се уреди по роднински, а това беше просто инстинкт у Форсайтови. Щеше да стане ако не на костуема цена, то поне при условия „на най-облагодетелстваната държава“, което щеше да е съвсем редно, като се има предвид, че на Босини щеше да се даде възможност да прояви дарбите си, защото тази къща нямаше да бъде обикновена сграда.

Соумс мислеше самодоволно за работата, която щеше да осигури на Босини. И той, като всеки Форсайт, беше голям оптимист, щом можеше да извлече някаква полза от това.

Бюрото на Босини беше съвсем близо, на Слоун Стрийт, така че щеше да има възможност да следи постоянно плановете.

Освен това Айрин надали щеше да недоволства толкова от напускането на Лондон, ако работата бъде възложена на годеника на най-добрата ѝ приятелка. От това можеше да зависи и самата женитба на Джун. А Айрин не можеше да пречи на женитбата ѝ, никога не би сторила такова нещо – той я познаваше много добре. Доволна щеше да бъде и Джун и това беше още една изгода за него.

Босини изглеждаше умен, но същевременно изглеждаше – и това беше една от най-привлекателните му черти, – че нехае за интересите си. Паричните въпроси щяха сигурно да се уреждат лесно с него. Соумс разсъждаваше така не с намерение да го изиграе, а защото просто така бе устроен – като всеки истински делови човек, като хилядите истински

хора, с които вървеше по Лъдгит Хил³³.

Така, разсъждавайки, че паричните въпроси ще се уреждат лесно с Босини, той изпълняваше неизповедимите закони на своята класа – на самата човешка природа.

Докато си проправяше път напред, очите му, които гледаха обикновено към земята, бяха привлечени от купола на катедралата „Свети Павел“. Необикновено беше обаянието на този стар купол за него и не веднъж, а два и три пъти седмично той се спираше при всекидневните си странствания, за да влезе за пет-десет минути в страничните крила, за да разгледа имената и надписите по надгробните плочи. Привлекателността на тоя голям храм му беше необяснима или може би се обясняваше само с това, че му даваше възможност да съсредоточи мислите си върху дневната работа. Щом някое много важно дело, изискващо особена уединеност, обременяваше съзнанието му, той идваше неизменно тук да поскита безшумно и предпазливо от епитаф на епитаф. После излизаше също тъй безшумно и продължаваше по Чипсайд с малко по-твърда и целенасочена походка, сякаш бе зърнал нещо, което е решил да купи.

Влезе и тази сутрин, но вместо да се прокрадва от една надгробна плоча към друга, обърна очи нагоре към колоните и на стените и се закова в тази поза.

Вдигнатото лице с почитително-тъжно изражение, каквото всички лица придобиват в църква, изглеждаше тебеширенобяло в просторната сграда. Ръцете в ръкавици стиснаха дръжката на чадъра. Той вдигна и тях. Обзелo го бе може би някакво вдъхновение.

„Да – каза си, – ще трябва да има място за картините ми.“

Вечерта, на връщане от Сити, се отби в бюрото на Босини. Намери архитекта по жилетка, с лула в уста, да чертае някакъв план. Отказа предложената напитка и пристъпи веднага към целта:

– Ако нямате предвид нищо по-добро за неделя, елате да отидем до Робин Хил – да ми кажете мнението си за едно място за строеж.

– Ще строите ли?

– Може би – каза Соумс. – Но не разправяйте. Искам само мнението ви.

– Разбрано.

Соумс огледа стаята.

– Доста високо е тук – забеляза той.

Добре би било да се добере до някакво сведение за естеството или

33. Улица в Сити.

обхвата на професионалната му дейност.

– Засега ми върши работа – отвърна Босини. – Вие сте свикнали с по-модна обстановка.

Отърси лулата си и я захапа празна; може би му помагаше да продължава разговора. Соумс забеляза неговите хлътнали, сякаш всмукнати бузи.

– Колко плащате за това бюро? – запита той.

– Петдесет-повече, отколкото заслужава – отвърна Босини.

И така, в неделя той дойде да вземе Босини и го отведе с кабриолет до гарата. Когато пристигнаха в Робин Хил, не намериха файтон и тръгнаха да изминат пеша милията и половина до мястото.

Беше първи август – прекрасен ден с прежулящо слънце и безоблачно небе; нозете им вдигаха жълтеникав прах по правата тясна пътека на хълма.

– Каменлива почва – забеляза Соумс и погледна косо сакото на Босини. В страничните му джобове имаше свитъци книжа, а под мишницата – някаква чудновата пръчка. Соумс забеляза веднага тази и други особености.

Само много учен човек или наистина „пират“ би си позволил подобни волности във външността си; но при все че възмущаваха Соумс, тези чудачества му доставяха и известно задоволство: като доказателство за качества, от които несъмнено щеше да се възползва. Какво значение имаха дрехите на този приятел, щом можеше да построи хубава къща?

– Казах ви – започна Соумс, че желая къщата да бъде сюрприз, затова не споменавайте нищо за нея. Аз не говоря никога за работите си, докато не ги приключя.

Босини кимна.

– Допусне ли човек жени да узнаят намеренията му – продължи Соумс, – не се знае как ще свърши всичко.

– Да – а! – каза Босини. – Жените са такава напаст.

Същото чувство се таеше отдавна в сърцето на Соумс, но никога не го бе изказвал.

– О – промълви той, – започвате вече... Замълча, после добави, без да овладее избухналата злоба: – Джун е много самостоятелна... още едно дете.

– Самостоятелността не е лошо нещо у един ангел.

Соумс никога не бе наричал Айрин ангел. Никога не би могъл да наруши по този начин най-здравите инстинкти, като открие пред

другите колко е ценна и издаде чувствата си. Затова не отговори.

Тръгнаха по една недоправена пътечка през някакъв зайчарник. Коларски път водеше с резки завои до един трап за чакъл, зад който, сред няколко дървета в началото на гъста гора, се виждаха комините на селска къща. Снопове пухкава трева покриваха пръстта, две чучулиги излетяха и се изгубиха в лятната мараня. В края на хоризонта, зад безкрайна поредица от ниви и плетища, се очертаваха дюни.

Соумс вървеше напред и щом стигнаха края на поляната, спря. Тъкмо това място беше избрал, но сега когато щеше да го открие другиму, се почувства нелепо.

– Комисионерът живее в онази постройка – каза той. – Там обядваме. И по-добре да обядваме, преди да започнем работа.

Поведе отново към къщата, където го посрещна комисионерът Оливър, висок мъж с тъпо лице и посивяла брада. По време на обяда, който почти не докосна, Соумс непрекъснато гледеше Босини и веднъж-дваж изтри крадешком чело с копринената си кърпичка. Най-последно обяда свърши и Босини стана.

– Предполагам, че имате да разисквате делови въпроси – каза той. – Аз пък ще ида да поразгледам полето.

И излезе, без да дочака отговор.

Соумс беше адвокат на имота, та прекара почти цял час с комисионера да разглежда плановете и да разисква по ипотеката на Никълъс и други клиенти. И, сякаш съвсем случайно, му хрумна да заговори и за мястото.

– Вашите хора – започна той – трябва да намалят цената за мене, като се има предвид, че аз пръв ще строя тук.

Оливър поклати отрицателно глава.

– Мястото, на което се спряхте, сър, е най-евтино от всичките ни места. Ония на върха са много по-скъпи.

– Имайте предвид – каза Соумс, – че не съм решил нищо; много е възможно да не строя. Наемът за мястото е много висок.

– Да ви призная, мистър Форсайт, ще съжалявам, ако се откажете, а мисля и че ще сгрешите, сър. Никъде около Лондон няма местенце с такъв изглед, нито по-евтино, като вземете предвид всички обстоятелства. Стига да го обявим – цяла тълпа ще нахлуе.

Те се спогледаха. Лицата им казваха съвсем ясно:

„Цена ви като търговец, но не можете да очаквате, че вярвам на думите ви.“

– Както и да е – повтори Соумс, – не съм решил още; и много е

вероятно да се откажа.

С тия думи той взе чадъра си, подаде на комиссионера ледената си ръка, побърза да я отдръпне без ръкостискане и излезе на слънце.

Тръгна бавно, дълбоко замислен, към мястото. По вътрешен усет разбираше, че казаното от комиссионера е вярно. Мястото е евтино. А най-хубавото беше, че комисонерът наистина го смята за евтино и Соумс чувстваше подсъзнателно, че го е надхитрил.

„Евтино – скъпо – каза си той, – ще го взема.“

Чучулигите излитаха пред него, въздухът беше пълен с пеперуди, сладък мирис се разнасяше от тревите. Сочно ухание на папрат долитаеше откъм гората, дето гукаха скрити гълъби, а топлият полъх носеше отдалече камбанен звън.

Соумс вървеше, приковал поглед в земята, устните му се отваряха и затваряха в предвкусане на прекрасната хапка. Когато стигна до мястото, Босини не се виждаше никъде. Почака го малко, после тръгна край зайчарника към ската. Би извикал, но се боеше от звука на собствения си глас.

Полето беше пусто като прерия, тишината му се нарушаваше само от шумоленето на зайците, които подскачаха към леговищата си, и от песента на чучулигите.

Пръв пълководец на цялото форсайтовско войнство, тръгнало да внесе култура в тая пустиня, Соумс се почувства обезсърчен от самотата, от невидимите певци, от сладостната жега. Започна да се връща, когато най-последно зърна Босини.

Архитектът се бе изтегнал върху един стар дъб, който издигаше край самия връх на възвишението своя ограпавал от старост дънер и огромната си корона от разлистени клони.

Трябваше да го побутне по рамото, за да го накара да вдигне глава.

– Слушайте, Форсайт! – каза той. – Открих най-подходящото място за къщата ви! Погледнете!

Соумс, погледна и каза студено:

– Може би имате право, но това място ще ми струва петдесет на сто по-скъпо.

– По дяволите цената, човече. Вижте гледката.

Почти от краката им започваше нива със зряло жито, която се спускаше до една стръмна горичка. Равнина от ниви и плетища се разстилаше до далечните сивосинкави дюни. Вдясно се съзираше сребристото очертание на реката.

Небето беше така синьо и слънцето така светло, сякаш вечно лято

владееше в тоя кът. Цветен мъх се носеше из въздуха край тях, омагьосан от лъчезарния ефир. Жегата трептеше над житата и се промъкваше навред с леко, неуловимо шумолене, шепот на радостни мигове, които се реят весело между небето и земята.

Соумс гледаше. Въпреки волята му нещо се пробуди в неговата душа. Да живее тук, пред тая гледка, да може да я показва на приятелите си, да говори за нея, да я притежава! Бузите му поруменияха. Топлината, слънчевите лъчи, сиянието нахлуха в чувствата му, както преди четири години бе нахлула Айрин и го бе накарала да закопнее за нея. Той погледна бегло Босини, чиито очи, очите на „недоопитомения леопард“, както го бе нарекъл кочияшът, сякаш се опиваха от гледката. Слънцето осветяваше очертанията на лицето му, изпъкналите скули, края на брадичката, отвесните бръчки на челото; и Соумс наблюдаваше с неприятно чувство това сурово, вдъхновено, безгрижно лице.

Продължителен лек полъх пробягна над житата и докосна лицата на двамата със своята топла вълна.

– Бих могъл да построя едно бижу тук – наруши мълчанието Босини.

– Предполагам – отвърна сухо Соумс. – Защото няма да плащате за него.

– За осем хиляди приблизително мога да ви построя дворец.

Соумс преbledня изведнъж – страшна борба ставаше в него. Наведе глава и каза упорито:

– Не мога да си позволя такова нещо.

И бавно, с безшумната си походка, поведе надолу към първото място.

Постояха там известно време да разискват подробностите около проектираната къща, после Соумс се върна в къщата на комисонера.

Излезе оттам след половин час и тръгна с Босини към гарата.

– Е, добре – каза той, почти без да вади пурата от устата. – Купих все пак вашето място.

Млъкна отново, като се стараше някак да си обясни как тоя приятел, когото по навик презираше, можа да надделее над собственото му решение.

Едно Форсайтовско семейство

Като хилядите посветени хора от неговата класа и поколение в

големия Лондон, които не се умиляват вече от кресла от червено кадифе и знаят, че скулптурни групи от модерен италиански мрамор са „Vieux jeu“, Соумс Форсайт живееше в къща, за която се бе погрижил да блесне. Входната врата имаше медно чукче с особена форма, прозорците бяха преправени да се отварят навън, във висящи сандъчета цъфтяха обички, а зад къщата – главна нейна особеност – се намираше дворче, постлано с кехлибаренозеленикави плочки и заградено с розови хортензии в пауновосини саксии. Тук, под пергаментовожълт навес, засенчил единия край, домакините и гостите можеха, необезпокоявани от любопитни погледи, да пият чай и да разглеждат спокойно най-новата сребърна кутия на Соумс.

Вътрешната мебелировка показваше предпочитание към първата империя на Уилям Морис³⁴. За размера си къщата беше удобна; имаше безброй ниши, прилични на птичи гнезда, и разни сребърни дреболийки, оставени там като яйца.

В това съвършенство воюваха два вида разкош. Тук живееше господарка, която би обитавала с изисканост и един пуст остров; и господар, чиято изтънченост беше, така да се каже, инвестиция, поддържана от собствена изгода, според закона за конкуренцията. Тази конкурентна изтънченост бе принуждавала Соумс по времето, когато учеше в Малборо, да носи пръв бели жилетки през лятото и кадифени през зимата, да не се явява никога с щръкнала вратовръзка, да изтрива винаги лачените си обувки, преди да излезе пред множеството гости, дошли да чуят как ще рецитира Молиер на годишния акт.

Върху Соумс, както и върху мнозина англичани, тази безупречност бе прилепнала като същинска негова кожа; невъзможно беше да си го представите дори с един разрошен косъм, с вратовръзка, отклонена на един милиметър от правата линия, с неколосана яка. За нищо на света не би могъл да мине без баня – модата беше да се къпят всеки ден; колко жестоко презираше той хората, които не я спазваха!

Но Айрин човек можеше да си представи като русалка, която се къпе в крайпътен поток само за да се разхлади и да погледа прекрасното си тяло.

В този конфликт на вкусове жената беше победена. Както в борбата между сакси и келти, все още продължаваща в страната, на по-впечатлителния и възприемчив темперамент бе наложена една общоприета

34. Уилям Морис (1834–1896) – английски общественик, художник и писател на нов стил, повлиян от мотивите на Средновековието.

надстройка.

Така къщата бе заприличала твърде много на стотици други къщи със същите високи претенции и бе станала „Очарователният малък дом на Соумс Форсайт, нещо неповторимо, мила... действително елегантно!“

Вместо Соумс Форсайт можете да кажете Джеймс Пибоди, Томас Аткинс, Имануил Спаньоleti, всъщност кое да е име на всеки лондончанин от висшата буржоазия с претенции за добър вкус; и макар че обстановката да изглежда различна, фразата е върна.

Вечерта на 8 август, една седмица след експедицията до Робин Хил, в трапезарията на този дом – „нещо неповторимо, мила... действително елегантно!“ – Соумс и Айрин бяха седнали да вечерят. Топла вечеря в неделен ден беше изтънченост, присъща на тоя дом, както и на много други. Наскоро след женитбата си Соумс издаде нареждане: „Прислугата трябва да ни сервира топло ядене в неделя... когато няма друга работа, освен да свири на акордеон.“

Този обичай не предизвика революция. Защото – твърде неприятен знак за Соумс – прислугата беше привързана към Айрин, която – противно на всяка благоразумна традиция – им признаваше сякаш правото и те да имат своите човешки слабости.

Щастливите съпрузи седяха не един срещу друг, а под прав ъгъл, пред великолепна маса от полиестер; вечеряха без покривка на масата – друга модна изтънченост – и не бяха си продумали досега.

На вечеря Соумс обичаше да говори за работата или покупките си и млчанието на Айрин през това време не го тревожеше. Но тази вечер му се струваше невъзможно да заговори. Решението за строежа бе потискано цяла седмица в съзнанието му и той реши най-после да ѝ го каже.

Вълнението, което изпитваше при мисълта за това съобщение, го дразнеше: не беше редно да изпитва такова чувство – нали мъжът и жената са едно същество? Тя не бе го погледнала нито веднъж, откакто бяха седнали, и той се питаше за какво ли мисли през цялото време. Тежко беше мъжът да работи като него, за да печели за жена си – и при това с неговата мъка в сърцето, – а тя да седи край него и да гледа... да гледа, сякаш стените на къщата ще ги смажат ей сега. Това би било достатъчно, за да накара всеки мъж да стане и да напусне трапезата.

Светлината от лампата с розов абажур падаше върху врата и ръцете ѝ – Соумс държеше тя да вечеря в деколтирана рокля, това му вдъхваше неизразимо чувство на превъзходство над множеството негови

непознати, чиито жени се задоволяваха за вечеря в дома си с хубава, но не деколтирана рокля или обикновен тоалет за чай. Под тая розова светлина кехлибарените коси и светлата кожа контрастираха странно с тъмнокоричавите очи.

Можеше ли човек да притежава нещо по-красиво от тази тъмна обедна маса с ярките нежни многолистни рози, рубинените чаши и старинните сребърни прибори; можеше ли човек да притежава нещо по-прекрасно от жената, седнала пред тях? Признателността не беше форсайтовска добродетел; изпълнени със здравомислие и увлечени в надпревара, те нямаха време за признателност; затова Соумс изпитваше само едно почти болезнено ожесточение, че не притежава тази жена така, както има право, че не може да протегне към нея ръка както към розата, да откъсне листата ѝ едно подир друго, да вдъхне най-съкровения тайни на сърцето ѝ.

От другите си притежания, от своите сбирки, сребро, картини, къщи, влогове той изпитваше тайно, съкровено чувство; от нея не получаваше нищо.

Във въздуха на неговия дом витаеше зловещо предзнаменование. Деловият му нрав отричаше тайнственото предупреждение, че тя не е била създадена за него. Той се бе оженил за тази жена, завладял я бе, направил я бе своя собственост и намираше, че е противно на най-висшия закон – закона за владението – да не може да притежава тялото ѝ, ако изобщо притежаваше и него, нещо, в което започваше да се съмнява. Ако някой го запиташе дали желае да притежава душата ѝ, въпросът би му се сторил смешен и сантиментален. Но желалаше, а предзнаменованията казваше, че няма никога да я получи.

Айрин беше винаги мълчалива, безстрастна, изтънчено враждебна; сякаш се страхуваше да не би с някоя дума, движение или знак да му даде повод да мисли, че го обича и той се питаше: „Вечно ли ще бъде така?“

Като у повечето читатели на романи от неговото поколение (а Соумс много четеше романи), литературата бе изопачила представата му за живота; и той беше убеден, че любовта е само въпрос на време. Съпругът винаги спечелва последен любовта на жена си. Дори в случаите – той обичаше този вид книги, – които свършваха трагично, жената умираше винаги с трогателно разкажание на устни, или, ако умираше съпругът – пренеприятна мисъл! – хвърляше се върху мъртвеца, обзета от безутешни угризения.

Той водеше често Айрин на театър, като избиралше подсъзнателно

модерни пиеси са социална тематика, със семейни драми от съвременното общество, за щастие различни от съпругеските драми в действителния живот. Откри, че те винаги завършват по същия начин, дори когато на сцената имаше любовник. Докато траеше представлението, Соумс често съчувстваше на любовника; но на връщане във файтона разбираше, че това не е редно и се съгласяваше с края на пиесата. Тъкмо по това време беше на мода особен тип съпруг, строг, малко грубоват, но крайно здравомислещ съпруг, който побеждаваше в края на пиесата; тази особа не беше симпатична на Соумс и ако не беше собственото му положение, би изразил неприязънта си. Но така ясно съзнаваше от какво жизнено значение е за него да победи, да бъде дори „строг“ съпруг, че никога не издаде своята неприязън, породена може би, по превратните пътища на съдбата, от потайните заложи на грубост у самия него.

Но млчанието на Айрин тази вечер беше наистина необикновено. Никога до сега не беше виждал такова изражение на лицето ѝ. И тъй като човек се тревожи винаги от необичайното, Соумс се разтревожи. Изяде десерта си и отпрати прислужницата, която прибираше трохите със сребърна метличка. Когато момичето излезе от стаята, той си наля чаша вино и запита:

– Идва ли някой днес следобед?

– Джун.

– Какво искаше? – За Форсайтови беше неоспоримо правило, че хората отиват някъде само за да искат нещо. – Навярно да разговаря за възлюбления си?

Айрин не отговори.

– Струва ми се – продължи Соумс, – че тя е по-мила с него, отколкото той с нея. Все върви подире му.

Очите на Айрин го накараха да се почувства неудобно.

– Не е редно да казваш такова нещо! – извика тя.

– Защо? Всеки вижда, че е така.

– Никой не вижда. А пък ако вижда, некрасиво е да го казва.

Самолюбието на Соумс не издържа.

– Чудесна съпруга си! – каза той. Но тайно се учудваше от възбудата в отговора ѝ: това не ѝ беше присъщо. – Ти си си загубила ума по Джун! Едно мога да ти кажа: след като помъкна подире си Пирата, тя не дава вече пет пари за тебе. Скоро ще го разбереш. Но няма да я виждаш вече толкова често – ще се преместим да живеем извън града.

Доволен беше, че съобщи новината под прикритието на тоя изблик от раздразнение. Очакваше проява на смущение и изненада;

мълчанието, с което бе посрещнато изказването му, го разтревожи.

– Изглежда, че това не те интересува – бе принуден да добави той.

– Знаех вече.

Той я погледна остро.

– Кой ти каза?

– Джун.

– А тя откъде знае?

Айрин не отговори. Изненадан и недоволен, той добави:

– Чудесна поръчка за Босини; ще му създам име. Предполагам, че всичко ти е казала?

– Да.

Ново мълчание. После Соумс запитва:

– Навярно не ти се иска да отидеш там?

Айрин не отговори.

– Не зная вече какво искаш. И тук не изглеждаш доволна.

– Какво значение имат в случая моите желания?

Тя взе вазата с розите и напусна стаята. Соумс остана на мястото си. За това ли бе подписал договора? За това ли ще изхарчи десет хиляди лири? Припомни си думите на Босини: „Жените са такава напасть!“

Но скоро се успокои. Можеше да бъде и по-лошо. Би могла да избухне. Той бе очаквал нещо повече. Щастие беше все пак, че Джун бе разтопила леда пред него. Навярно е изтръгнала новината от Босини; трябваше да допусне, че така ще стане.

Запали цигара. Все пак Айрин не направи сцена. Ще отстъпи – това беше най-добрата ѝ черта; беше студена, но не се сърдеше. Той духна дима към една калинка върху полираната маса и се унесе в блянове по къщата. Нямахме смисъл да се тревожи; всичко щеше да се нареди. Айрин сигурно плачеше в полумрака под японския навес. Прекрасна, топла вечер...

Всъщност Джун бе дошла след обяд със светнали очи и с думите:

– Соумс е славен човек! Чудесно ще бъде за Фил... Тъкмо работа за него!

И тъй като Айрин я погледна с мрачна изненада, тя продължи:

– Става дума за къщата ви на Робин Хил, разбира се. Какво? Не знаеш ли?

Айрин не знаеше.

– О! Тогава сигурно не трябваше да ти казвам! – Тя погледна нетърпеливо приятелката си и добави: – Изглежда, че не се радваш. Но разбираш ли, тъкмо за такова нещо мечтаех... тъкмо от такъв случай се

нуждае той. Ще видиш какво ще направи. – И разказа цялата случка.

След годежа тя като че ли не се интересуваше много от положението на приятелката си; часовете, прекарани с Айрин, бяха запълвани със собствените ѝ изповеди; я понякога, въпреки нежното състрадание, тя не успяваше да скрие в усмивката си следа от съчувствено презрение към жената, направила такава грешка в живота си – такава огромна, смешна грешка!

– Той ще поеме и цялата наредба... без ограничения. Това е прекарно... – Джун се разсмя, дребничката ѝ фигура потрепера от радост; тя вдигна ръка и плесна муселинената завеса. – Знаеш ли, аз дори помолих чичо Джеймс...

Но млъкна изведнъж, обзета от внезапно нежелание да разправи тази неприятна случка; после, поради неотзивчивостта на приятелката си, стана и си отиде. Когато се обърна на тротоара, тя беше още на входа. А след като ѝ помахаша за сбогом, Айрин вдигна ръка на челото си, обърна се полека и затвори вратата...

Подир известно време Соумс отиде в гостната и надникна през прозореца.

Жена му седеше неподвижно в сянката на японския навес, дантелата върху белите рамене се полюляваше от леко движение на гърдите.

Но от тази мълчалива жена, която седеше неподвижно в полумрака, лъхаха топлота, скрита пламенност, сякаш цялото ѝ същество започваше да се вълнува и в дълбините му наставаше промяна.

Той се върна незабелязан в трапезарията.

Джеймс разузнава

Решението на Соумс да строи се узна твърде скоро от целия род и предизвика вълнение, каквото може да се очаква сред Форсайтови при всяко решение, свързано с имот.

Това стана не по негова вина, защото той беше решил, че никой не трябва да узнае. Зарадваната Джун бе казала на мисис Смол, при условие тя да сподели новината само с леля Ан... защото смяташе, че милата старица ще се зарадва! А леля Ан от доста време пазеше стаята.

Мисис Смол веднага съобщи това на леля Ан, която се усмихна, както лежеше, и каза с ясният си, но неуверен старчески глас:

– Много хубаво е за милата Джун; но надявам се, че ще внимават... Тази работа е много опасна!

Когато остана отново сама, лицето ѝ потъмня като облак, предвещаващ дъждовно утро.

През тия дни, прекарани в легло, тя не преставаше да презарежда волята си; това личеше и по лицето ѝ, по непрекъснатото стискане на устните.

Горкичката Смитър, която ѝ прислужваше още от младини и за която казваха: „Смитър ли... добро момиче... но много мудро!“, горкичката Смитър изпълняваше всяка сутрин с безукорна точност отдавна установената върховна церемония при обличането на леля Ан: изваждаше от бялата кутия за панделки гладките посивели букли, емблема на личното достойнство на леля Ан, предаваше ги в ръцете на господарката си и обръщаше гръб.

Всеки ден лелите Джули и Естер идваха да докладват за Тимоти, да кажат какви вести има от Никълъс, успяла ли е Джун да склони Джолиън старши да ускорят женитбата, щом Босини ще строи къща на Соумс, наистина ли жената на младия Роджър... очаква дете, успешна ли е била операцията на Арчи, какво е направил Суидин с празната къща на Уигмор Стрийт, чийто наемател бе загубил всичките си пари и бе постъпил толкова лошо към него; а най-вече за Соумс; дали Айрин все още... настоява за отделна стая? И всяка сутрин Смитър слушаше: „Днес подир обяд ще слеза, Смитър, към два часа. Ще трябва да ме отведете под ръка след толкова дни, прекарани на легло!“

Като разказа новината на леля Ан, мисис Смол я съобщи строго поверително на мисис Никълъс, която се отнесе за потвърждение към Уинифред Дарти, защото предполагаше, че Уинифред като сестра на Соумс, ще знае всичко. По този път вестта стигна в съответното време до ушите на Джеймс. И твърде много го развълнува.

– Никой нищо не ми казва – оплака се той. И вместо да отиде при Соумс, от чиято мълчаливост се боеше, взе чадъра си и се отби у Тимоти.

Намери там мисис Смол и Естер (на нея бяха разправили... можеха да ѝ имат доверие, защото тя смяташе, че е страшно уморително да приказва), готови и дори очакващи с нетърпение да говорят за новината. Според тях Соумс беше постъпил много мило, като бе поверил строежа на мистър Босини, но и може би малко рисковано. Как го бе нарекъл Джордж? Пирата! Смешно име! Но Джордж си е бил винаги чудак! Както и да е, парите щяха да останат в рода... Лелите смятаха вече мистър Босини за човек от същия род, колкото странно и да изглеждаше това.

Тук Джеймс ги прекъсна:

– Никой не го познава. Не виждам защо Соумс се е спрял на тоя млад човек. Няма да се изненадам, ако е станало по внушение на Айрин. Ще говоря с...

– Соумс казал на мистър Босини – обади се леля Джули, – че не иска да се споменава тоя въпрос. Сигурно ще му е неприятно да се говори за него и ще бъде много недоволен, ако Тимоти научи, както...

Джеймс сложи ръка зад ухото си.

– Какво? – попита той. – Почнах съвсем да оглушавам. Просто не чувам какво ми казват. Емили я заболя пръст на крака. И до края на месеца не можем да заминем за Уелс. Все ще се случи нещо!

Узнал каквото му трябваше, той си взе шапката и си отиде.

Беше прекрасен следобед. Джеймс тръгна през парка към дома на Соумс, където възнамеряваше да вечеря, защото болният крак на Емили я задържаше в леглото, а Рейчъл и Сисили бяха на гости извън града. Спусна се от Бейзуотър Роуд по Роу³⁵ към Найтсбридж Гейт, през пасбище с ниска изгоряла трева, изпъстрено с почернели овце, насядали двойки и незнайни скитници, прострени по очи, като трупове по бойно поле.

Вървеше бързо, с наведена глава, без да поглежда ни наляво, ни надясно. Изгледът на тоя парк, средище на собственото му бойно поле, дето беше воювал цял живот, не пробуди никаква мисъл или предположение в съзнанието му. Тези трупове, захвърлени тука от стягата и шума на борбата, влюбените двойки, долепили лица за час безгрижно блаженство, изтръгнато от еднообразния всекидневен труд, не пробуждаха никакви представи в ума му; изживял бе тоя вид въображение; и бе навел нос като овца – само към пасбището, по което пасе.

Един от наемателите му проявяваше напоследък склонност да забавя плащането на наема, а това поставяше сериозно въпроса дали не е по-добре да го изхвърли веднага, при все че би се изложил на риска да не може да даде под наем имота преди Коледа. Суидин току-що бе изигран в една подобна история, но си го заслужаваше – прекалено дълго бе протакал работата.

Така мислеше той, докато вървеше уверено, стиснал внимателно дръжката на чадъра си точно под извивката, та нито да удря върха му в земята, нито да мачка копринения плат. Привел своите слаби, високи рамене, пристъпвайки бързо и механично точно с дългите си нозе, той пресичаше парка – дето слънцето озаряваше толкова безделие...

35. Алея в Хайд парк за езда на аристокрацията почти успоредно на Бейзуотър Роуд.

толкова живи доказателства за безмилостната борба за собственост, бушуваща извън неговата ограда, – както някоя сухоземна птица прелита през морето.

Когато излезе през Албърт Гейт³⁶, усети, че някой го побутна по ръката.

Беше Соумс, който бе пресякъл улицата откъм сенчестата страна на Пикадили, откъдето се прибираще от бюрото у дома си, и се бе озовал неочаквано редом до баща си.

– Майка ти е на легло – каза Джеймс; – тъкмо отивах у вас, ако няма да преча.

Външните отношения между Джеймс и сина му се отличаваха с чисто форсайтовска липса на чувство, но, въпреки това, те бяха привързани един към друг. Може би се смятаха взаимно за инвестиции; всеки се грижеше безусловно за благополучието и обичаше да е в обществото на другия. Нито веднъж не бяха разменили нито дума по най-съкровениите жизнени въпроси, нито бяха проявили един пред друг някакво дълбоко чувство.

Свързваше ги нещо, по-мощно от силата на словесния анализ, нещо, дълбоко внедreno във фибрите на народите и родовете – защото, както се казва, кръвта вода не става, – а ни един от тях не беше студенокръвен. Всъщност за Джеймс любовта към децата му беше сега главната му цел в живота. Да вижда същества, които са част от самия него, на които ще може да остави спестените пари – това беше основният двигател за пестенето; а какво друго, ако не пестенето, можеше да му достави удоволствие на седемдесет и пет години? Смисълът на живота му беше в това пестене за децата.

Въпреки това, ако същественият белег на здравомислието е, както разправят, самосъхранението (при все че Тимоти малко прекаляваше в това отношение), по-здравомислещ човек от Джеймс Форсайт нямаше в целия Лондон, от който той владееше толкова голяма част и който обичаше с такава безгласна любов, като средище на всички свои успехи. Имаше чудното подсъзнателно здравомислие на средната класа. У него – много повече, отколкото у Джолиън, с властната му воля и миговете на разнежване и философствуване, повече, отколкото Суидин, този мъченик на скъперничеството... повече, отколкото у Никълъс, страдащ от прекалена ловкост... или у Роджър, жертва на предприемчивостта – туптеше истинският пулс на компромиса; той беше най-

36. Вход на Хайд парк откъм Найтбридж.

забележителният по ум и външност от братята, затова навярно щеше и най-много да живее.

За Джеймс повече, отколкото за всеки друг, родът беше нещо значително и скъпо. В отношението му към живота имаше винаги някаква първична приветливост; той обичаше домашното огнище, обичаше да бъбри и да мърмори. Всичките му решения се оформяха чрез каймака, който бе извлякъл от разума на целия род и на хиляди други родове от същата жилка. Година след година, седмица след седмица той ходеше у Тимоти и там, в гостната на брат си, със свити нозе, с дълги побелели бакенбарди, заградили обръснатата уста, седеше и наблюдаваше как домашното котле шушне и сметаната се надига; и си отиваше с чувството, че е защитен, съживен, ободрен, със странно неопределимо чувство за покой.

Под суровия инстинкт за самосъхранение у Джеймс се таеше дълбока, истинска нежност. Посещението у Тимоти беше за него като час, прекаран в майчини скути; а дълбокият копнеж да бъде под защитата на семейното крило се отразяваше на свой ред в чувствата на собствените му деца; за него беше кошмар да си представи, че парите, здравето или доброто им име могат да зависят от благоволенieto на света. Когато синът на стария му приятел Джон Стрийт се записа доброволец в специализираните служби³⁷, той поклати недоволно глава и се запита защо Джон Стрийт е допуснал това; а когато младият Стрийт бе убит с копие от туземците, така бе развълнуван от смъртта му, че обикаляше навред, за да повтаря: „Той знаеше, че ще стане така... но не беше търпелив баща!“

Когато зет му Дарти изпадна в парично затруднение поради спекулация с петролни акции, Джеймс просто се разболя от тревога – сякаш бе ударил погребалният звън за благополучието му. Потребни му бяха три месеца и отиване до Баден-Баден³⁸, за да се оправи; не можеше да се помири с мисълта, че ако не бяха неговите пари, името на Дарти можеше да се пови в списъка на фалиралите.

Създаден от такава здрава физиологическа смес, та мислеше, че ще умре, ако го заболи ухо, той посрещаше случайните заболявания на жена си и децата си като лични оскърбления, като нарочни намеси на providението, решило да наруши душевното му спокойствие; но не вярваше в болестите на хората извън тесния му семеен кръг и винаги ги

37. Доброволни полицейски отряди при бунтове, стачки и т.н.

38. Германско летовище с минерални бани.

уверяваше, че те се дължат само на нехайно отношение към черния дроб.

Неизменното му изказване в такива случаи беше: „Какво друго могат да очакват? И аз щях да имам същата болест, ако не се пазех!“

Когато отиваше тази вечер у Соумс, той чувстваше, че животът е суров към него. Емили я болеше пръст на крака, а Рейчъл се шляеше някъде из околността; никой не му съчувстваше. Ан беше болна – той не се надяваше, че ще изкара лялото: три пъти беше ходил да я види, но тя все не беше в състояние да го приеме! А това хрумване на Соумс да строи къща... и то трябваше да се проучи. Колкото до тревогата с Айрин, не знаеше какво може да излезе от това... всичко можеше да се очаква!

Той влезе на Монпелие Скуеър 62 с дълбокото убеждение, че е нещастен.

Беше вече седем и половина и Айрин, облечена за вечеря, седеше в гостната. Беше в златистата си рокля, защото, след като се бе явила с нея на вечеря *soirée*³⁹ и бал, можеше да я носи вече само в къщи. От деколтето се спускаше на вълни скъпа дантела, която прикова веднага очите на Джеймс.

– Откъде правиш покупките си? – запита раздразнено той. – Нито веднъж не съм видял Рейчъл и Сисили да имат поне малко от твоята елегантност. Това валансе⁴⁰ е просто недействително!

Айрин се приближи, за да му докаже, че не е.

Въпреки волята си Джеймс почувства чара на почтителното й държане, на лекия упойващ парфюм, който лъхаше от нея. Но никой самоуважаващ се Форсайт не се предава изведнъж, затова той добави, че не знае... но предполага, че тя харчи доста пари за облекло.

Гонгът удари, Айрин пхна под лакътя му бялата си ръка и го поведе към трапезарията. Настани го вляво от себе си, дето седеше обикновено Соумс. Светлината падаше там слабо, така че постепенното угасване на деня нямаше да му пречи; и му заговори веднага за самия него.

Джеймс се промени веднага като узрял на слънце плод; чувстваше се като човек, когото милват, хвалят и глезят, и то без каквато и да е милувка или похвала. Харесваше му всяко поднесено ядене – у дома си не можеше да изпита никога същото чувство. Не помнеше откога не бе пил с такова удоволствие чаша шампанско, а като попита за марката и

39. Вечеринка (фр.).

40. Много фина дантела от белгийския град Валансиен.

цената, откри с изненада, че е същото, от което той имаше големи запаси, но не го харесваше, и веднага реши да уведоми доставчиците си на вина, че са го измамили.

Вдигна поглед от трапезата и забеляза:

– Много красиви неща има у вас. Колко дадохте за тази захарничка? Трябва да е много скъпа.

Особено удоволствие изпитваше от картината отсреща, която им бе подарил.

– Нямах представа, че е толкова хубава! – каза той.

Когато станаха да минат в гостната, Джеймс тръгна съвсем близо до Айрин.

– Това се казва истинска лека вечеря – промълви той, като дишаше с удоволствие над рамото ѝ, – нищо тежко, нито прекалено френско. Вкъщи не мога да получа такова нещо. Плащам на готвачката Шейсет лири на година, а не може да ми поднесе такава вечеря!

Не беше споменал досега за къщата; не го стори и когато Соумс, под предлог, че има работа, се извини и се прибра в стаята на горния етаж, където държеше картините си.

Джеймс остана сам със снаха си. В него пламтеше още топлината на виното и на един първоразряден ликьор. Той изпитваше искрена сърдечност към нея. Тя беше наистина привлекателно същество: слушаше и сякаш разбираше какво ѝ говориш; докато приказваше, той продължаваше да разглежда фигурата ѝ – от бронзовоцветните ѝ обуца до вълнистите златни коси. Тя седеше леко наклонена назад в кресло стил ампир, опряла до горния му край само раменете си, с изправена гъвкава снага... необлегната от кръста нагоре, олюляваща се при всяко мръдване, готова сякаш да влети в обятията на любим. Устните ѝ се усмихваха, очите и бяха полупритворени.

Усетил може би опасност в чара на нейното държане или подари умора от храносмилането, Джеймс внезапно онемя. Не си спомняше да е оставал някога насаме с Айрин. И, докато я гледаше, изпита странно чувство, че се е озовал пред нещо необикновено и чуждо. За какво мислеше тя, облегната така в креслото?

Когато заговори, гласът му прозвуча някак рязко, сякаш го бяха събудили от приятен сън.

– Какво правиш по цял ден? – запита той. – Никога не идваш в Парк Лейн.

Тя не се опита да се оправдае и Джеймс не я погледна. Не искаше да повярва, че наистина ги отбягва – това би му навяло твърде

неприятни мисли.

– Може би нямаш време – каза той. – Постоянно си с Джун. А за нея е добре да я придружаваш, когато е с она младеж. Казват, че не се свъртала вкъщи; на чичо ти Джолиън сигурно не му е приятно да го изоставят толкова често сам. Разправят, че била постоянно тук. Какво ще кажеш за Босини? Смяташ ли, че е човек с воля? Според мен изглежда нерешителен. Струва ми се, че ще го сложи под чехъл.

Лицето на Айрин поруменя. Джеймс я погледна подозрително.

– Може би не оценявате правилно мистър Босини – каза тя.

– Не го оценявам правилно ли? – побърза да възрази Джеймс. – Защо?... Човек веднага вижда, че е артистичен младеж. Разправят, че бил способен... всички те се мислят за способни. Но ти го познаваш по-добре, отколкото аз – добави той и спря отново върху нея мнителния си поглед.

– Той прави план за къща на Соумс – каза тихо тя, с очевидно желание да изглади разногласието.

– Стигнахме до това, което щях да кажа – продължи Джеймс. – Не зная защо Соумс се е спрял на такъв млад човек. Защо не се е обърнал към някой първокласен архитект?

– Мистър Босини е може би първокласен архитект.

Джеймс стана и се заразхожда из стаята.

– Така е – каза той, – вие, младите, винаги държите един на друг и смятате, че знаете повече!

Спря пред нея високата си слаба фигура и вдигна пръст към гърдите ѝ, сякаш смяташе да я обвини, че е толкова красива.

– Само едно мога да ти кажа: то е, че на тия артистични или, както там се наричат, млади хора не можеш никога да се уповаваш; и съветът ми към теб е да нямаш много общо с тоя човек!

Айрин се усмихна, а в извивката на устните ѝ имаше странно предизвикателство. Почтителността ѝ сякаш бе изчезнала. Гърдите ѝ се издигаха и се спускаха от прикрития гняв: прибра ръце от облегалката на креслото и сплете пръсти, а тъмните ѝ очи загледаха непроницаемо Джеймс.

Той впи мрачно очи в пода. И каза:

– Ще ти кажа мнението си. Жалко, че нямате дете, да има за какво да мислиш, с какво да се занимаваш!

Лицето на Айрин помръкна и в същото време и Джеймс дори усети, че цялото ѝ тяло се скова под меките коприни и дантели.

Той се уплаши от последиците на думите си и, като повечето не

особено смели мъже, се опита веднага да се оправдае, като стана по-груб.

– Ти просто не обичаш да излизаш. Защо не идваш с нас до Хърлингъм? Или понякога на театър. На твоите години трябва да се интересуваш от живота. Млада си.

Лицето ѝ помръкна още повече. Той се разтревожи:

– Както и да е, аз не разбирам от тия неща; никой нищо не ми казва. Соумс трябва да умее сам да се оправя. Ако не може, няма защо да се надява на мене... Това е всичко...

Захапал крайчеца на показалеца си, той хвърли бегъл студен поглед към снаха си.

И срещна нейния поглед, така мрачен и дълбок, че веднага отвърна очи и почти се изпоти.

– А сега е време да си вървя – каза след кратко мълчание той и след минута се изправи някак учудено, сякаш бе очаквал, че ще го поканят да остане. Подаде ръка на Айрин, която го придружи до вратата, и изчака, докато той си тръгна. Поръча на Айрин да пожелае на Соумс лека нощ от негово име; а, ако иска да се поразвлече, може да я заведе някой ден до Ричмънд.

Върна се у дома си, качи се в спалнята и събуди Емили, заспала за първи път от двайсет и четири часа насам, за да ѝ съобщи, че работите у Соумс вървят зле; приказва на тая тема най-малко половин час; накрая заяви, че надали ще мигне тая нощ, обърна се настрани и веднага захърка.

На Монпелие Скуеър, излязъл вече от стаята с картините, Соумс бе застанал незабелязано в горния край на стълбите и наблюдаваше Айрин, която подреждаше писмата, донесени с последната поща. Тя се върна в гостната, но след минута излезе и спря, сякаш се ослушваше. После тръгна безшумно по стълбите, с котенце в ръка. Видя я как бе навела лице към животинчето, което мъркаше до врата ѝ. Защо не поглеждаше и него така?

Забеляза го изведнъж и лицето ѝ се промени.

– Има ли писма за мене? – попита Соумс.

– Три.

Той се отдръпна, а тя влезе в спалнята, без да каже нито дума повече.

Прегрешението на Джолиън старши

Тоя следобед Джолиън старши излезе от игрището за крикет с намерение да се прибере у дома си. Не бе стигнал още до Хамилтън Терас, когато промени решението си, повика файтон и даде на кочияша адреса на Уистейрия Авеню. Решил бе нещо.

Джун почти не се спираше в къщи през цялата седмица. От доста време – всъщност откакто се беше сгодила за Босини – тя не се застояваше при него. И той не искаше от нея да стои в къщи. Нямаше навика да иска нещо от другите! Тя мислеше сега само за едно – за Босини и неговите работи – и оставяше дядо си от сутрин до вечер свършено сам в големия му дом, с няколко души прислуга и ни един човек, с когото би могъл да разговаря. Клубът му беше затворен поради ремонт; дружествата му – във ваканция; нищо следователно не го водеше към Сити. Джун му казваше да замине някъде, но тя не можеше да го придружи, защото Босини оставаше в Лондон.

Къде можеше да отиде сам? Не му се ходеше в чужбина: морето действаше зле на черния му дроб, мразеше хотелите. Роджър бе отишъл на бани... но той не възнамеряваше да започне такова нещо на своите години – всички тия модерни летовища бяха глупост!

С такива обяснения той прикриваше пред себе си своето душевно усамотение; бръчките по лицето му се връзваха по-дълбоко, очите му гледаха от ден на ден по-тъжно, нещо съвсем несвойствено за едно лице, което беше някога силно и ведро.

И така, той мина тоя ден през Сейнт Джонс Уд в златистото сияние, обляло малките кръгли акации пред къщичките, в слънчевия ден, който пируваше над малките градинки; и гледаше с любопитство наоколо. Защото никой Форсайт не минаваше през тия места без явно неодобрение и скрито любопитство.

Файтонът му спря пред малка къща с особен тъмносив цвят, който свидетелстваше за отдавнашна липса за съприкосновение с боя. Беше с голяма външна порта и селски вид.

Той слезе напълно спокоен от файтона, като държеше съвсем изправена голямата си глава с увиснали мустаци и побелели коси, които се подаваха изпод преголемия му цилиндър; погледът му беше твърд, малко гневен. Дотук ли трябваше да стигне!

– В къщи ли е мистър Джолиън Форсайт?

– О, да, сър... За кого трябва да известя, ако обичате, сър?

Джوليو̀н старши не се съдържа да не смигне дяволито на малката прислужница, докато казваше името си. Такова смешно жабче му се стори тя!

И тръгна подир нея през тъмния хол към малката гостна с две отделения и покрити с кретон мебели, където прислужницата му предложи стол.

– Всички са в градината, сър; ако бъдете така добър да седнете, ще отида да им кажа.

Джوليو̀н старши седна на покрития с кретон стол и се огледа наоколо. Цялата стая му се стори... би казал, жалка; всяко нещо тук показваше – не можеше да каже точно с какво – бедност или, най-малко, мъчно свързване на двата края. Доколкото можеше да види, нито една мебел не струваше повече от пет лири. Отдавна избелелите стени бяха украсени с акварелни скици; по тавана се виеше дълбока пукнатина.

Тия къщици бяха все стари второкласни постройките. Предполагаше, че наемът е под сто лири годишно; усети, че страда повече, отколкото би могъл да признае, от мисълта, че един Форсайт – и то собственият му син – живее в такава къща.

Прислужничката се върна. Би ли желал да отиде в градината?

Джوليو̀н старши излезе през стъклената врата. Докато слизаше по стъпалата, забеляза, че се нуждаят от боядисване.

Джوليو̀н младши, жена му, двете деца и кучето Балтазар седяха под една круша.

Той тръгна към тях и това беше най-храбрата постъпка в живота на Джوليو̀н старши; но нито един мускул по лицето му не трепваше, нито едно нервно движение не го издаваше. Той гледаше твърдо неприятеля с дълбоките си очи.

През тези две минути той прояви до съвършенство цялото подсъзнателно здравомислие, равновесие и жизненост, които превръщаха него и толкова други от същата класа в живец на нацията. Водейки бездушно своите дела, пренебрегвайки всичко останало, те бяха възплъщение на неповторимия индивидуализъм, породен у англичанина от естествената усамотеност на живота в неговата страна.

Балтазар помириса подгъва на панталоните му; този дружелюбен и безочлив мелез – резултат от връзката на руски пудел с фокстериер – умееше веднага да надуши необикновеното.

След странните приветствия Джوليو̀н старши седна в един плетен стол, а двете му внучета, застанали едно срещу друго до коленете му, го гледаха мълчаливо, защото не бяха виждали досега толкова стар човек.

Не си приличаха, сякаш признаваха по този начин различията, наложени им от обстоятелствата, при които се бяха родили. Джоли, детето на греха, с топчесто лице, вчесани назад светли коси и трапчинка на брадичката, имаше упорито, но любезно изражение и очи на Форсайт; малката Холи, родена след брака, беше мургава, сериозна душица, със сивите замислени очи на майката.

След като обиколи трите лехички, за да подчертае безкрайното си презрение към света изобщо, Балтазар се настани срещу Джолиън старши, завъртя естествено завитата към гърба опашка и го загледа, без да мигне.

Чувството, че всичко тук е дребно, жалко, не напусна Джолиън старши и в градината – плетеният стол скърцаше под тежестта му, цветните лехи изглеждаха „повехнали“, по-нататък котките бяха проправили пътека покрай опушения зид.

Докато той и внуците му се оглеждаха взаимно с особено доверчиво любопитство, присъщо на най-младите и най-старите, Джолиън младши наблюдаваше жена си.

Слабото ѝ овално лице с хоризонтални вежди и големи очи бе по-руменяло. Косата, пригладена назад на високи изящни вълни, беше посивяла като неговата и тези посивели коси придаваха мъчителна трогателност на внезапното ѝ изчервяване.

Изражението ѝ – което не бе виждал досега, което бе скривала винаги от него – беше изпълнено с тайни огорчения, копнежи и страхове. Очите гледаха измъчено под трепкащите клепки. Не продумваше.

Разговорът се поддържаше само от Джоли; той имаше много съкровища и бързаше да съобщи това на непознатия приятел с големите мустаци и ръце със сини жили, седнал с кръстосани нозе като баща му (привичка, която и той се мъчеше да придобие); но тъй като беше Форсайт – макар и само седемгодишен, – не спомена това, което му беше най-скъпо в момента: лагер с войници на една витрина, който баща му бе обещал да му купи. Това му се струваше без съмнение много ценно нещо и можеше да изкуси провидението, ако го споменеше.

А слънцето огряваше през листата тази групичка от три поколения, събрани спокойно под крушата, отдавна вече престанала да дава плод.

Набръчканото лице на Джолиън старши се зачервяваше на петна, както лицата на старите хора се зачервяваха на слънце. Той взе в ръка ръчичката на Джоли; момчето скочи веднага на коляното му; омагьосана от това зрелище, Холи се качи на другото; Балтазар започна отмерено да дращи.

Мисис Джолиън стана внезапно и побърза да влезе в къщата. След минутка съпругът ѝ промълви някакво извинение и я последва. Джолиън старши остана сам с внуците си.

И природата започна с кротка насмешливост да извършва една от своите чудновати революции, следвайки своите кръговратни закони в дълбините на неговото сърце. Обичта към малките деца, дълбоката любов към начеващия живот, която го бе накарала някога да изостави сина си и да приеме Джун, го караше сега да изостави Джун и да приеме тия още по-мънички същества. Младост пламтеше в душата му и той се връщаше към младостта, към немирните пъпнички крачета, които се нуждаеха от грижи, към закръглените личица, така безпричинно тъжни или радостни, към фъфлещите езичета и пискливия смях, към настойчиво теглещите ръце, към телцата, притиснати до нозете му, към всичко, което беше младо, младо и пак младо. Очите му омекнаха, омекнаха слабите ръце със сини жили, омекна сърцето в него. И той се превърна изведнъж в място за игра на тия малки създания, където бяха в безопасност, където можеха да приказват, да се смеят и лудуват, докато от плетения стол на Джолиън старши започна да се разлива като слънчеви лъчи съвършената радост на три сърца.

Не беше така с Джолиън младши, последвал жена си в стаята ѝ.

Намери я седнала пред тоалетната масичка, закрила лице с ръце.

Раменете ѝ се тресяха от ридания. Тази нейна страст да страда му беше необяснима. Виждал бе стотици такива душевни кризи; не знаеше как ги бе изживял, защото никога не знаеше дали са наистина душевни кризи и дали не е ударил последният час на семейния му живот.

През нощта тя щеше непременно да обвие с ръце шията му и да каже: „О, Джо, как се измъчвам!“ – както стотици пъти досега.

Той протегна ръка и пхна незабелязано в джоба си кутията с бръснача.

„Не мога да остана тук, ще трябва да слеза“ – помисли си той. Напусна стаята, без да продума, и се върна на двора.

Джолиън старши държеше на коляно малката Холи. Тя бе обсебила часовника му. Джоли, червен като мак, се стараше да докаже, че може да стои на главата си. Застанал до чайната масичка, Балтазар не отделяше поглед от кейка.

Джолиън младши изпита злобно желание да прекрати веселбата.

Защо бе хрумнало на баща му да дойде и да разстрои така съпругата му? За нея, след толкова години, това беше, разбира се, сътресение! Той би трябвало да знае това, да ги предупреди; но кога е могъл някой

Форсайт да си представи, е държането му може да разстрои някого? Той осъди несправедливо в мислите си Джолиън старши.

Обърна се рязко към децата и им каза да се приберат в къщи, за да си изпият чая. Много изненадани, защото никога досега не бяха чували баща си да им говори така, те си тръгнаха, уловени за ръка. А малката Холи изви главица да погледне през рамо.

Джолиън младши наля чая.

– Жена ми не е добре днес – каза той, макар много добре да разбираше, че баща му е схванал причината на това внезапно оттегляне, и почти се ядосваше на стария, задето седи така спокойно срещу него.

– Хубава къщичка имаш – каза Джолиън старши, като го погледна проникателно. – Предполагам, че е под наем.

Джолиън младши кимна.

– Не ми харесва населението – продължи Джолиън старши. – Несигурна пасмина.

– Да, несигурна пасмина сме – отвърна Джолиън младши.

Мълчанието се нарушаваше само от подраскванията на Балтазар.

Джолиън старши каза просто:

– Може би не трябваше идвам, Джо, но съм толкова самотен!

При тия думи Джолиън младши стана и сложи ръка на рамото на баща си.

В съседната къща някой свиреше непрекъснато „La Donna e mobile“ на някакво раздрънкано пиано; в градинката падна сянка. Слънцето стигаше сега само до стената в дъното, дето се припичаше една клекнала котка, загледала сънливо Балтазар с жълтите си очи. Някъде далече бръмчеше глухо уличният трафик. Обвитата в пълзящи растения решетка дървена ограда на градината с все още позлатени от слънцето връхни клони закриваше всичко освен небето, къщата и крушата.

Те поседяха известно време, почти без да разговарят. После Джолиън старши стана да си върви. Нито един от двамата не спомена за ново идване.

Отиде си много тъжен. Каква бедна, жалка къща! Помисли си за големия празен дом на Станхоп Гейт – подходящо жилище за един Форсайт, с билиардна и гостна, – дето никой не влизаше по цяла седмица.

Тази жена, чието лице почти му хареса, беше прекалено чувствителна; той знаеше, че Джо не е щастлив с нея! А милите дечица! О, каква ужасна история!

Тръгна към Еджуърд Роуд, между два реда къщурки, които му подказваха (погрешно може би, но предразсъдъците на един Форсайт са

нещо свещено) разни тъмни случки.

Обществото – ония бърбиви вещици и маймуни – се бе забавлявало да обсъжда собствената му кръв и плът! Разни там старци! Той тупна с чадъра в земята, сякаш искаше да го забие в сърцето на нещастниците, дръзнали да отхвърлят сина му и сина на тоя син, чрез когото щеше да продължи собственият му живот!

Заби безмилостно чадъра: нима сам той не бе следвал цели петнайсет години това поведение на обществото... едва днес му измени!

Спомни си Джун, покойната ѝ майка, всичко станало тогава, цялото отдавнашно огорчение! Жалка история!

Много време мина, докато стигне до Станхоп Гейт, защото – от вродена опакост, – тъй като се чувстваше извънредно уморен, вървя през цялото време пеш.

Изми ръцете си на умивалника долу и влезе да дочака вечерята в трапезарията – единствената стая, която използваше, когато Джун не беше в къщи: така се чувстваше по-малко сам. Вечерният вестник не бе пристигнал още, а „Таймс“ бе вече прочел – следователно нямаше какво да прави.

Стаята беше в задната част на къщата. Той не обичаше кучетата, но дори едно куче би било другар. Обикаляйки стените, погледът му се спря на картината „Холандски рибарски лодки при залез“, шедьовърът на неговата художествена сбирка. Не ѝ се зарадва. Затвори очи. Колко самотен беше! Знаеше, че не бива да се оплаква, но не можеше да се въздържа: беше слаб... винаги беше слаб... без нито капка мъжество! Така си мислеше той.

Икономът дойде да сложи вечеря и като помисли, че господарят му е заспал, вършеше всяко движение с крайна предпазливост. Той беше не само с брада, но и с мустаци, а това бе предизвикало сериозни недоумения в съзнанието на мнозина членове в рода, особено у тия, които бяха учили като Соумс в държавни училища и бяха свикнали с повече изисканост в тия неща. Можеше ли наистина да бъде този човек иконом? По-духовитите го наричаха „нонконформистът“⁴¹ на чичо Джолиън“. А всеизвестният шегобиец Джордж го бе нарекъл Сенки.⁴²

Джолиън старши го наблюдаваше, преструвайки се на заспал. Този приятел беше подлизурко – винаги го бе смятал за подлизурко, – който гледаше само да претрупа как да е работата си и да излезе да залага на

41. Протестант или изобщо англичанин, който не принадлежи на английската църква.

42. Сенки (1840–1908) – американски мисионер в Англия.

надбягвания, да иде при жена си или кой знае още къде! Мързеливец! При това дебел. И не искаше да знае за господаря си!

Но, въпреки волята си изпадна изведнъж в един от ония мигове на философстване, които го отличаваха от всички останали Форсайтови.

Защо би трябвало всъщност да го е грижа? Не му плащаше за това; защо трябва да го очаква тогава? На тоя свят можеш да очакваш обич само ако плащаш за нея. На она може да е другояче... Не знаеше и не можеше да каже как е! И пак затвори очи.

Икономът продължаваше неспирно и безшумно да се труди, като вадеше каквото му трябва от различните отделения на бюфета. Винаги се стараеше да е гърбом към Джозийн старши – по този начин действията му изглеждаха по-малко неприлични; от време на време духваше скришом върху някой сребърен прибор и го изтриваше с парче шведска кожа. Позамисли се сякаш за количеството на виното в каните, после ги занесе внимателно на масата, като ги държеше доста високо, спуснал покровителствено над тях голямата си брада. След като свърши, постоя цяла минута да гледа господаря си; в зеленикавите му очи се долавяше презрение.

В края на краищата тоя негов господар беше старик, който нямаше да изкара още много.

После безшумно, като котарак, излезе от стаята, за да позвъни. Заповядано му беше: „Вечеря в седем.“ Какво от това, че господарят е заспал? Ей сега ще го събуди: цяла нощ има за спане! А той трябваше да помисли и за себе си, в осем и половин трябваше да бъде в своя клуб!

В отговор на звъна се пови малък прислужник със сребърен супник. Икономът го пое от ръцете му и го сложи на масата, после застана до вратата, сякаш ще въвежда гости, и каза тържествено:

– Вечерята е сложена, сър!

Джозийн старши се надигна полека от стола си и седна да вечеря.

Планиране на къщата

Общоприето е всеки Форсайт да си има черупка, като крайно полезното черупчесто животинче, превърнато в деликатес: с други думи, човек никога не може да ги види или, ако ги види, няма да познае, че те са без естествената си обвивка, съставена от материално състояние, имот, познати, съпруга, които ги придружават в обществото, състоящо се от хиляди други форсайтовци със съответната им собствена среда.

Един Форсайт е немислим без естествената му среда – би било като роман без фабула, а знае се, че това е нередно.

В очите на Форсайтови Босини изглеждаше човек без собствена среда, един от редките нещастници, които прекарват живота си сред чужди богатство, имот, познанства и съпруги.

Жилището му, на най-горния етаж на Слоун Стрийт, с табелка „Филип Бейнс Босини – архитект“, не беше жилище на Форсайт. Нямаше всекидневна до кабинета, а бе отделил част от него със завеса, за да скрие необходимите битови удобства – диван, кресло, лули, барче, романи и домашни пантофи. Деловата половина на помещението имаше обичайна мебелировка: открит шкаф с малки отделения, кръгла дъбова маса, подвижен умивалник, няколко стола и голямо писалище, покрито с рисунки и чертежи. Джун бе идвала два пъти тук за чай заедно с леля му.

Предполагаше се, че в дъното има спалня.

Доколкото бяха могли да се осведомят за дохода му, той се състоеше от две консултантски заплати по двайсет лири годишно и някой хонорар от време на време; най-ценното перо беше личната рента от сто и петдесет лири годишно, завещана от баща му.

Това, което бяха успели да узнаят за този баща, не беше много успокоително. Бил провинциален лекар в Линкълншир, корнуелец по произход, със забележителна външност и байроновски наклонности... една действително известна личност в областта. Вуйчото на Босини, Бейнс от фирма „Бейнс и Билбой“, Форсайт по наклонности, ако не по име, можеше да разправи твърде малко похвални неща за шурей си.

– Странен човек – казваше той; – винаги заявяваше за трите си поголеми момчета, че са „добри, но тъпи същества“. А те са сега на великолепни служби в гражданското управление на Индия. Но бащата обичаше само Филип. Чувал съм го да разправя най-чудновати работи. Веднъж ми каза: „Драги приятелю, никога не позволявай на жена си да узнае какво мислиш!“. Аз, разбира се, не последвах съвета му! Чудак! Понякога казваше на Фил: „И да живееш, и да не живееш като джентълмен, моето момче, непременно трябва да умреш като джентълмен!“ Поръчал бе за погребението си да го нагласят в редингот, с копринена вратовръзка и карфица с елмаз. Истински чудак, уверявам ви!

За самия Босини Бейнс говореше с обич и съчувствие:

– Наследил е малко от байроновските черти на баща си. Например, когато захвърли късмета си, като напусна нашето бюро; хукна за шест месеца само с една раница и за какво? Да изучава архитектура в

чужбина... В чужбина! Какво очакваше да види там? Ето ви го сега – умен младеж, а не печели и по сто лири годишно! Този годеж е най-доброто нещо, на което можеше да се надява... ще го държи под пара; той е от ония хора, които спят по цял ден и будуват по цяла нощ просто защото нямат ред в работата. Но никакви пророци... нито унция порок! А старият Форсайт е богат човек!

Мистър Бейнс беше извънредно любезен към Джун, която често посещаваше по това време дома му на Лаундс Скуеър.

– Тази къща на мистър Соумс – какъв забележителен човек! – е тъкмо каквото трябваше на Филип – казваше мистър Бейнс. – Не бива да се надявате, че ще го виждате често сега, скъпа моя. Добро дело... добро дело! Младежът трябва да си пробие път. Когато бях на неговите години, аз работех денонощно. Милата ми жена казваше: „Боби, не работи прекалено, мисли за здравето си!“ Но аз никога не пестях силите си!

Джун се бе оплакала, че любимият ѝ не намира време да отиде до Станхоп Гейт.

При първото му посещение там след приема четвърт час подир него пристигна мисис Септимус Смол, по съвпадение, на каквото беше майстор само тя. Босини стана и според по-раншната уговорка се оттегли в малкия кабинет да изчака, докато тя си отиде.

– Мила – каза леля Джули, – колко е слаб! Често съм забелязвала това у сгодените; но не трябва да допускаш още да отслабне! Телешкият екстракт на Барлоу е чудесен: много помогна на Суидин.

Изправена край камината с намръщено личице, защото ненавременното посещение на леля Джули ѝ се стори като лична обида, Джун отвърна презрително:

– Слаб е, защото е много зает; хората, които се занимават с важни неща, не са никога дебели!

Леля Джули се намуси; самата тя беше все още тънка, но ѝ доставяше удоволствие да мечтае как ще напълнее.

– Струва ми се – каза тъжно тя, – че не трябва да позволяваш да го наричат Пирата: това може да се стори странно на хората, щом ще строи къща на Соумс. Надявам се, че ще бъде много внимателен – тази работа е от такова значение за него! Соумс има толкова добър вкус!

– Вкус ли? – пламна веднага Джун. – Никакъв вкус няма той, нито кой да е от рода ни!

Мисис Смол се слиса.

– Чичо ти Суидин – каза тя – е имал винаги отличен вкус! А къщата на Соумс е прекрасна! Предполагам, че си на същото мнение!

– Хм! – отвърна Джун. – То е само защото Айрин е там.

Леля Джули се опита да каже нещо по-приятно:

– А дали на милата Айрин ще е приятно да живее във от града?

Джун я изгледа втренчено, като че ли цялото ѝ съзнание се бе устремило в очите; после погледът угасна, смутена от друг, още по-втренчен, сякаш бе видяла сама смута в своето съзнание. И отвърна властно:

– Ще ѝ е приятно, разбира се, защо да не ѝ бъде приятно?

Мисис Смол се смути.

– Не зная – каза тя. – Мислех, че може би не ще ѝ бъде приятно да изостави приятелите си. Чичо ти Джеймс казва, че не проявявала особен интерес към нищо. Ние мислим – искам да кажа, Тимоти мисли, – че тя би трябвало повече да излиза. Предполагам, че много ще ти липсва!

Джун склочи ръце на тила си.

– Бих желала – извика тя – чичо Тимоти да не приказва за това, което не му е работа!

Леля Джули стана и се изправи в целия си висок ръст.

– Той никога не говори за това, което не му е работа – отвърна тя.

Джун веднага се разкая, изтича към леля си и я целуна.

– Много се извинявам, лельо, но бих искала да оставят Айрин на мира.

Като не можа да измисли нищо по-подходящо за продължение на разговора, леля Джули замълча, закопча черната копринена наметка и взе зелената си чантичка.

– А как е милият ти дядо? – запита тя в хола. – Предполагам, че трябва да се чувства много самотен сега, когато ти си през цялото време с мистър Босини.

Наведе се, целуна племенницата си и си отиде със ситни, безшумни стъпки.

В очите на Джун бликнаха сълзи; тя изтича до малкия кабинет, дето Босини, седнал пред масата, рисуваше птичета върху гърба на един плик, отпусна се до него и извика:

– О, Фил! Всичко е така ужасно!

Сърцето ѝ пламтеше като огнената коса.

В неделя сутринта, докато Соумс се бръснеше, му съобщиха, че мистър Босини е долу и желае да го види. Соумс отвори вратата към стаята на жена си.

– Босини бил тук – каза той. – Иди и го позабавлявай, докато се бръсна. Ще сляза след една минутка. Предполагам, че е във връзка с плана.

Айрин го погледна, без да отговори, пооправи роклята си и слезе.

Не можеше да я разбере какво мисли за къщата. Не бе казала нито дума против, а с Босини се държеше твърде любезно.

От прозореца на тоалетната си стая ги виждаше как разговарят в дворчето долу.

Побърза да се дообърсне, поряза два пъти брадичката си. Чу ги, че се смеят, и си каза: „Разбират се, във всеки случай!“

Както и очакваше, Босини бе дошъл да го вземе, за да разгледат плановете.

Соумс грабна шапката си и излезе с него.

Плановете бяха разгърнати върху дъбовата маса в бюрото на архитекта; блед и невъзмутим, Соумс се наведе и ги огледа дълго, изпитателно, без да продума.

Най-после каза учудено:

– Странна сграда!

Правоъгълна двуетажна къща беше начертана около покрит вътрешен двор. Заграден от галерията на втория етаж, този двор имаше стъклен покрив, поддържан от осем започващи от земята колони.

В очите на един Форсайт това беше настина странна сграда.

– Много място е похабено – продължи Соумс.

Босини започна да се разхожда; изражението му не се понрави на Соумс.

– Основната идея на този дом – каза архитектът – е да дишате свободно... като джентълмен!

Соумс протегна показалеца и палеца си, сякаш искаше да измери колко благородство ще получи по този начин, и каза:

– О, да! Разбирам.

Лицето на Босини придоби особено изражение, с което проявяваше възторга си.

– Постарах се да начертая план за къща със собствено достойнство. Ако не ви харесва, кажете. Това е сигурно последното нещо, което се взема предвид... Кому е потрябвало достойнство в една къща, ако може да има един клозет в повече? – Той сложи неочаквано пръст върху лявата половина на средния правоъгълник: – Вижте какъв простор! Това място е за картините ви; отделено е със завеси от двора; като дръпнете завесите, ще имате пространство от петдесет и един на двайсет и три ярда⁴³ и шест инча. Тази пътечка в средата, ето тук, е обърната с едната си

43. Ярд – мярка, равна на 91,4 см.

половина към двора, с другата към стаята за картините; тази крайна стена е изцяло стъклена – оттам ще имате югоизточно осветление, а откъм двора – северно. Останалите картини ще можете да окачите в галерията на горния етаж или в другите стаи. В архитектурата – продължи той, като гледаше Соумс, сякаш без да го вижда, от което Соумс се почувства неудобно, – както и в живота, няма достойнство без хармония. Хората ще ви кажат; че сградата е старомодна. Вярно е, че изглежда странна; защото на нас никога не ни идва наум да въплътим в сградите си главния принцип на своя живот; ние претоварваме къщите си с украси, външен блясък, тгли, с всичко, което може да разсейва погледа. А омото, напротив, трябва да си почива. Цялата работа е в хармонията – няма достойнство без нея.

Подсъзнателно готов да се присмива, Соумс втренчи поглед във вратовръзката на Босини, която съвсем не беше безупречно отвесна; лицето му не беше избръснато, дрехите не се отличаваха със спретнатост. Чувството му за хармония се бе изчерпало, както изглежда, в архитектурата.

– Няма ли да прилича на казарма? – осведоми се той.

Не получи веднага отговор.

– Разбирам ви – каза Босини. – Вие искате някоя от къщите на Литълмастър – хубавичка и удобна, където прислугата живее в мансардата, а входната врата е с няколко стъпала над земята, за да имате възможност и да се изкачвате. Непременно идете при Литълмастър, ще видите, че е чудесен; отдавна го познавам!

Соумс се разтревожи. Той беше наистина възхитен от плана и просто по инстинкт прикриваше задоволството си. Мъчно хвалеше. И презираше хората, които не пестят похвалите си.

А сега се бе озовал в положение на човек, който трябва или да изкаже похвала, или да се изложи на риска да загуби нещо прекрасно. Босини беше способен да скъса плана и да се откаже от строежа; беше просто едно голямо дете!

Но именно това детинско своенравие, което смяташе, че е надраснал, упражни почти магическо влияние върху Соумс; защото сам не бе почувствал никога подобно нещо.

– Хм – смънка най-после той, – това е... наистина оригинално.

Изпитваше толкова недоверие и ненавист към думата оригинално, та му се струваше, че никак не е издал чувствата си с тази забележка.

Босини изглеждаше доволен. Тъкмо такъв израз можеше да се хареса на човек като него. Соумс се насърчи от успеха си.

– Ще бъде... голяма сграда – каза той.

– Простор, въздух, светлина – промълви отново Босини. – Не можете да живеете като джентълмен в къща от Литълмастър... той строи за фабриканти.

Соумс махна презрително с ръка; признали го бяха за джентълмен; за нищо на света нямаше да допусне вече да го приравняват с фабриканти. Но вроденото му недоверие към общоприетите принципи се оживи отново. Каква полза да приказват за хармония и достойнство? Струваше му се, че къщата ще бъде студена.

– Айрин не понася студа – каза той.

– О! – отвърна язвително Босини. – Вашата съпруга ли? Не обича студа, така ли? Добре, ще се погрижа да не ѝ бъде студено. Погледнете! – Той посочи четири знака на еднакво разстояние един от друг по стените на двора. – Предвиждам тръби с горещ въздух с алуминиеви покрития; можете да си ги доставите в най-красивите форми.

Соумс погледна подозрително знаците.

– Всичко това е много хубаво – каза той, – но колко ще струва?

Архитектът извади един лист от джоба си.

– Къщата би трябвало да бъде построена, разбира се, изцяло от камък, но като допуснах, че няма да се съгласите на това, мога да отстъпя: ще бъде само облицована с камък. Покривът ѝ трябва да бъде от мед, но предвидих зелен аспид. При това положение, включително металните части, ще ви струва осем хиляди и петстотин.

– Осем хиляди и петстотин? – възкликна Соумс. – Ами че аз ви дадох окончателна цифра осем хиляди.

– Не може да се построи нито за пенс по-малко – отвърна студено Босини. – Трябва да се съгласите или да откажете!

Това беше навярно единственият начин да се направи подобно предложение на Соумс. Той се смути. Разумът му повеляваше да се откаже от цялата история. Но планът беше хубав, а освен това – той разбираше, – че е така – беше съвършен, с достойнство; помещенията за прислугата бяха също превъзходни. Щеше да се издигне още повече в очите на хората, като живее в такъв дом – със съвършена индивидуалност и хармония.

Той продължи да умува над плана, а Босини влезе в спалнята си да се обръсне и облече.

Върнаха се на Монпелие Скуеър в мълчание; Соумс го наблюдаваше с крайчеца на окото си.

„Пирата е хубав мъж – каза си той, – щом се облече както трябва.“

Когато двамата мъже влязоха, Айрин се бе навела над цветята си.

Предложи да изпрати някой отвъд парка, за да покани Джун.

– Не, недей! – каза Соумс. – Имаме да водим още делови разговори!

По време на обяда той се държа почти сърдечно и постоянно подканяше Босини да се храни. Приятно му беше да вижда архитекта в такова повишено настроение и го остави да прекара следобеда с Айрин, а сам той се оттегли при картините си според неделния обичай. За чая слезе в гостната и ги намери да разговарят „като навити“, както си каза замислено.

Спокойният размисъл при картините му внуши решението да даде и петстотинте лири, ако не може другояче; но се надяваше, че следобедното настроение може да е посмалило оценките на Босини. Това зависеше изключително от него. Съществуваха сигурно десетки възможности да намали разходите по строежа на една страда, без да влоши вида ѝ.

И зачака удобен случай, докато Айрин поднасяше на архитекта първата чашка чай. Тъничък слънчев лъч, промъкнал се през дантелата на щорите, стопляше бузите ѝ и блестеше в златото на косите и в кротките ѝ очи. На същия лъч може би се дължаха руменината и стеснението на Босини.

Соумс не обичаше слънцето, затова веднага стана и спусна щората. После пое от жена си своята чаша чай и каза по-студено, отколкото възнамеряваше:

– Не виждате ли все пак някаква възможност да извършите строежа за осем хиляди? Сигурно има много дреболии, които може да се променят.

Босини изпи наведнъж чая си, остави чашата и отвърна:

– Нито една!

Соумс разбра, че е засегнал с предложението си някоя неразбираема струна на лично тщеславие.

– Добре – съгласи се той намусен и примирен, – да бъде по вашему.

След няколко минути Босини стана да си върви. Соумс също стана, за да го изпрати. Архитектът изглеждаше в необяснимо повишено настроение. След като го погледа как се отдалечава с леко олюляваща се походка, Соумс се върна доволно в гостната, където Айрин прибираше нозите, и, подтикнат от непреодолим пристъп на любопитство, попита:

– И така, какво мислиш за Пирата?

Загледа килима, докато очакваше отговора ѝ; трябваше доста дълго да почака.

- Не зная – каза най-после тя.
- Смяташ ли, че е красив?
- Айрин се усмихна. А на Соумс се стори, че му се присмива.
- Да – отвърна тя, – много.

Смъртта на леля Ан

В края на септември настъпи утрото, когато леля Ан не беше вече в състояние да поеме от ръцете на Смитър емблемата на личното си достойнство. Щом погледна старческото лице, набързо повиканият лекар съобщи, че мис Форсайт е починала в съня си.

Леля Джун и Естер бяха съкрушени от неочаквания удар. Никога не бяха допусkali такъв край. Всъщност съмнително е дали въобще допускаха, че края неизбежно ще настъпи. В душата си те смятаха за неразумно от страна на Ан да ги напусне така – без да се обади, без дори да се бори. Съвсем не й подходдаше.

Най-дълбоко може би ги засягаше мисълта, че една Форсайт е могла да изпусне така леко живота. Щом е било възможно да го стори тя, защо да не го сторят всички?

Цял час мина, докато се решат да кажат на Тимоти. Да можеха поне от него да скрият вестта! Или да му я съобщят постепенно!

Дълго стояха те пред вратата му и шушукаха. След като свършиха мисията си, зашушукаха отново.

Страхуваха се, че след време скръбта му все повече ще се засилва. Но засега бе посрещнал вестта по-добре, отколкото можеше да се очаква. Нямаше да напусне леглото, разбира се!

Разделиха се с безгласен плач.

Сломена от удара, леля Джули плачеше в стаята си. Загрозеното й от сълзите лице беше разделено на малки участъци с ръбчета мека плът, подпухнала от вълнението. Невъзможно беше да си представи живота без леля Ан, след като беше живяла седемдесет и три години с нея, прекъснати само от краткото междуцарствие на собствения й брак, който й се струваше сега нещо недействително. През равни промеждутъци от време отиваше до шкафа си и взимаше изпод сачетата с лавандулов спирт нова носна кърпичка. Топлото й сърце не можеше да понесе мисълта, че Ан лежи безнадеждно студена.

Мълчаливата и търпелива леля Естер, хранилище на семейната енергия, седеше в гостната със спуснати щори; и тя бе поплакала

отначало, но съвсем безгласно, без външни прояви. Ръководното ѝ начало – запазването на жизнените сили – не я напускаше дори в скръбта. Тя седеше стройна, неподвижна, загледана в решетката на камината, със скръстени ръце в скута на черната копринена рокля. Сигурно ще я накарат да върши нещо! Като че имаше някакъв смисъл в това! Каквото и да правят, нямаше да върнат Ан! Защо ще я тревожат?

В пет часа дойдоха трима от братята: Джолиън, Джеймс и Суидин. Никълъс беше в Ярмут, Роджър имаше тежък пристъп на подагра. Мисис Хеймън бе дошла сама по-рано; видя Ан и си отиде, като остави бележка за Тимоти – която не му предадоха, – че е трябвало да ѝ съобщят по-рано. Всъщност всички чувстваха, че е трябвало да им съобщят по-рано, сякаш така бяха пропуснали нещо; а Джеймс заяви:

– Знаех, че ще стане така; казах ви – няма да изкара лятото.

Леля Естер не отговори; приближаваше вече октомври, но имаше ли смисъл да спори? Има хора, които вечно мърморят.

Поръча да кажат на сестра ѝ, че са дошли братята. Мисис Смол слезе веднага. Измила беше лицето си, което беше все още подпухнало; и, макар че погледна строго светлосините панталони на Суидин – той бе дошъл направо от клуба, където го бе заварила вестта, – имаше по-весело изражение от друг път. Дори сега не можеше да преодолее вродената си черта да върши неуместни неща.

След малко и петимата отидоха при покойницата. Под чистия бял чаршаф бяха сложили юрган, защото леля Ан се нуждаеше от топлина повече от всеки друг път. Възглавниците бяха изнесени, гърбът и главата ѝ се бяха изпънали, непреклонно прави, както през целия ѝ живот; шапчицата, скрила темето ѝ, стигаше до ушите; между нея и чаршафа, бяло почти като тях, лицето ѝ бе обърнало към братята и сестрите своите затворени очи. В тоя пълен покой то изглеждаше по-властно от всеки друг път – само кости под леко набръчканата пергаментова кожа, четвъртитата челюст и брадичка, скули, чело с хлътнали слепоочия, изваян нос, – крепост на непобедим дух, отстъпил пред смъртта, с обърнати нагоре незрящи очи, които сякаш се стремяха да върнат тоя дух, да възстановят опеката, току-що изоставена от него.

Суидин погледна само веднъж това лице и напусна стаята; видът му, каза по-късно той, му действал много особено. Разлюля цялата къща, докато слезе, взе шапката си и се качи във файтона, без да даде никакво указание на кочияша. Откараха го у дома му, където седя цяла вечер в креслото си, без да мръдне.

Джолиън старши стоеше до краката на леглото, скръстил ръце до

гърдите си. Само той от всички поменеше смъртта на майка им и, при все че гледаше Ан, мислеше за другата покойница. Ан беше вече стара, но смъртта бе дошла най-после и за нея... както за всички! Лицето му не мръдваше, погледът му идваше сякаш много отдалеч.

Леля Естер беше застанала до него. Не плачеше вече, сълзите бяха пресъхнали – природата ѝ не допускаше по-нататъшно хабене на сили; тя кършеше ръце и гледаше ту към Ан, ту на друга страна, та дано се спаси някак от усилието да разбере какво се бе случило.

От всички братя и сестри най-голямо вълнение проявяваше Джеймс. Сълзите се лееха по успоредните бръчки на мършавото му лице; кому щеше да изказва отсега нататък своите грижи? Джули не ставаше за тая работа, Естер – още по-малко! Страдаше от смъртта на Ан много повече, отколкото би могъл да допусне; седмици щеше да бъде разстроен!

След някое време леля Естер се измъкна неусетно, а леля Джули започна да прави „каквото трябва“, като се блъсна два пъти в нещо. Събуден от своя унес в миналото, Джوليън старши я изгледа строго и излезе. До леглото остана само Джеймс. След като се огледа плахо, за да се увери, че няма да го видят, той преви дългата си снага, сложи една целувка на студеното чело, после побърза да напусне стаята. В хола срещна Смитър и започна да я разпитва за погребението; като разбра, че тя не знае още нищо, каза с огорчение, че, ако не вземат мерки, всичко може да се обърка. Най-добре ще е да съобщи на мистър Соумс – той знае какво да се прави в такива случаи; господарят ѝ сигурно е съкрушен, ще трябва да се погрижат и за него; колкото до господарките, те не можеха да бъдат от полза... нямаха никаква съобразителност! Никак нямаше да бъде чудно, ако и те се разболеят. Най-добре е да повика лекар – за предпочитане е всичко да се предвиди навреме. Според него сестра му Ан не постъпваше разумно; ако бе повикала Бланк, и сега щеше да е жива. А пък Смитър да се отнася до Парк Лейн винаги, когато се нуждае от съвет. Каретата му беше, разбира се, на тяхно разположение за погребението. А дали имаха чашка бордо и бисквити?... Не беше закусил!

Дните преди погребението минаха спокойно. Отдавна се знаеше, разбира се, че леля Ан бе оставила малкия си имот на Тимоти. Така че нямаше повод за никакво вълнение. Соумс, единствен изпълнител на завещанието, се нагърби с всички подробности и в съответния срок изпрати последната покана до всички мъже в рода:

„Поканвате се да присъствате на погребението на мис Ан Форсайт, в гробището Гайгейт, на първи октомври по обяд. Колице ще чакат пред дома на Бейзуотър Роуд в 10,45. Умолявате се да не носите цветя.

R.S.V.P⁴⁴“

Утрото настъпи студено, с високо, сиво лондонско небе; в десет и половина първата кола – на Джеймс – потегли. В нея бяха Джеймс и зет му Дарти, елегантен широкоплещест мъж в стегнат редингот, с жълто, възпъльничко лице, грижливо засукани тъмни мустаци и онези неотразими следи от брада, които не се поддават и на най-старателното бръснене – белег за нещо неизкоренимо в личността на притежателите им, особено често срещан при спекулантите.

В качеството си на изпълнител на завещанието Соумс посрещаше гостите, защото Тимоти беше още на легло – щеше да стане след погребението. Леля Джули и Естер щяха да слязат също, след като всичко свърши, на обяда, приготвен за онези, които пожелаят да се върнат.

Втори дойде Роджър, който все още накуцваше от подаграта, с тримата си сина – Роджър младши, Юстас и Томас. Четвъртият, Джордж, пристигна почти веднага след тях в своя файтон и спря в антрето да запита Соумс дали погребенията са доходно занимание.

Те не се обичаха.

След него пристигнаха двамата Хейман – Джайлс и Джес – в пълно мълчание, много добре облечени, с нарочно и грижливо огладени гънки на вечерните панталони. После Джолиън старши, сам. След него дойде Никълъс, с прекрасен цвят на лицето и старателно сдържана жизненост във всяко движение на тялото и главата. Следваше го един от синовете му, безличен и покорен. Суидин Форсайт и Босини пристигнаха едновременно и застанаха пред вратата да си дадат взаимно път; но след като вратата бе отворена, опитаха се да влязат заедно и продължиха да се извиняват един другиму в хола. Суидин оправи колосаната си яка, поизместила се малко по време на разправията, и се заизкачва съвсем бавно по стълбите. Пристигнаха другият Хейман, двамата женени синове на Никълъс заедно с Туитиман, Спендър и Уори – съпрузи на омъжени Форсайтовски и Хеймановски дъщери. Всички бяха вече налице – общо двайсет и един човека; от мъжете в рода отсъстваха само Тимоти и Джолиън младши.

44. Répondez s'il vous plait (фр.) – Отговорете, ако обичате.

Влязоха в салона с алена и зелена мебел – твърде ярка рамка за необикновеното им облекло – и всеки побърза неспокойно да си намери място да седне, за да скрие тържествения черен цвят на панталоните си. Тия черни панталони и цветът на ръкавиците им бяха почти непристойни – като прекалена проява на чувства; мнозина поглеждаха възмутено Пирата, който беше без ръкавици и със сиви панталони. Започнаха да разговарят шепнешком, но никой не споменавахе покойницата, а питаха един за друг, сякаш изказваха по тоя начин косвено почит към събитието, което бяха дошли да почетат.

Най-после Джеймс каза:

– Е, добре, мисля, че е време да тръгваме.

Слязоха и, двама по двама, както им бе казано, спазвайки строго старшинството, се качиха в каретите.

Погребалната колесница потегли ходом, каретите тръгнаха бавно след нея. В първата бяха Джолиън старши и Никълъс; във втората – близнаците Суидин и Джеймс; в третата – Роджър и Роджър младши; Соумс, Никълъс младши, Джордж и Босини бяха в четвъртата. Във всяка от останалите осем карети се настаниха по трима-четирима души от роднините; след тях беше закритата карета на доктора; по-назад – на прилично разстояние – файтони с чиновниците и прислугата; а най-накрая – съвсем празен файтон, за да напълни шествието до числото тринадесет.

Докато минаваше по Бейзуотър Роуд, шествието се движеше ходом, но когато сви през страничните улици, тръгна в тръст и продължи докрай, забавяйки ход само по най-модните булеварди. Джолиън старши и Никълъс разговаряха в първата кола за завещанието. След единствен опит да поведат разговор, близнаците във втората кола потънаха в пълно мълчание; и двамата бяха пооглушали, та усилието, което правеха, за да се чуят взаимно, им беше доста тежко. Мълчанието бе нарушено само веднъж от Джеймс:

– Трябва да си потърся някое местенце там. Ти наредил ли си вече нещо, Суидин?

А Суидин отвърна, като го гледаше уплашено:

– Не приказвай за такива неща!

Когато не надничаха да видят докъде са стигнали, в третата карета водеха несвързан разговор. Джордж отбеляза:

– Да, време беше горката старица да се прибере.

Той не вярваше, че хората могат да живеят повече от седемдесет години. Никълъс младши възрази кротко, че това правило, изглежда, не

се отнасяло за Форсайтови. Джордж отвърна, че възнамерява да се самоубие на шейсет години. Никълъс младши се усмихна, поглади дългата си брада и каза, че тази теория едва ли ще се хареса на баща му; той бе спечелил много пари след шейсетгодишната си възраст. Все пак, каза Джордж, седемдесет е крайният предел; тогава е вече време да си вървят и да оставят парите на децата си. Той не бе забравил закачката за „погребенията“, като вдигна почти незабележимо вежди, заяви, че за хората, които никога не са печелили пари, е много подходящо да приказват така. Но сам той възнамерявал да живее колкото се може по-дълго. Това беше удар към Джордж, за когото всички знаеха, че не е в добро материално положение. Босини промълви разсеяно: „Право! Право!“, а Джордж се прозина и разговорът замря.

След като пристигнаха, ковчегът бе понесен към параклиса и опекалените се наредиха двама по двама подир него. Това шествие само от мъже, все роднини на покойницата, беше внушително и необичайно зрелище в живота на големия Лондон с неговото зашеметяващо разнообразие, безбройни професии, развлечения, задължения, с ужасната му суровост и страшна склонност към индивидуализъм. Семейството се бе събрало, за да възтържествува над всичко това, да даде право на своето твърдо единство, да подчертае тържествено закона за собствеността, поддържащ растежа на тяхното дърво, изсмукало със ствола и клоните си живителния сок, чрез който вирееше и се разклоняваше, за да достигне с време пълния си разцвет. Духът на старицата, заспала последния си сън, ги бе призовал да докажат на света това. Това беше последният й зов към единство, създадо тяхната сила... последната й победа: че бе угаснала, докато дървото беше още цяло.

Тя бе пощадена да види как клоните се огъват до пречупване. Не можеше да прозре в сърцата на тия, които я придружаваха. Същият закон, действал в нея – създавайки от високата, стройна девойка силна възрастна жена, а от възрастната жена – ъгловата, слаба, заприличала на вещица старица, с все по-рязко и по-рязко проявена индивидуалност, загубила вече всяка мекота, придобита от общуването със света, – същият закон, действал винаги, действаше и сега в семейството, над което тя бдеше като майка.

Видяла го бе младо, израстващо, видяла го бе могъщо и израснало и умря, преди старческите й очи да имат време и сили да видят по-нататък. Би се опитала – а, кой знае, може би и сполучила – да го поддържа младо и силно със старческите си пръсти, с треперещите си целувки... още мъничко поне; уви! И леля Ан дори не можеше да се бори с

природата.

„Гордостта предшестваше падението!“ В съответствие с тази най-жестока от всички подигравки на природата Форсайтови се бяха събрали за последно гордо тържество преди своя упадък. Лицата им, в права линия отдясно и отляво, гледаха безучастно в земята, без да издават мислите си; само тук-там някой поглеждаше нагоре, сбърчил чело, сякаш бе видял по стените на параклиса непоносима гледка или бе чул нещо ужасно. А тихо повтаряните монотонни молитви с един и същи глас и общ фамилен тембър прозвучаха странно, промърморени сякаш набързо от едно-единствено лице.

След завършването на службата в параклиса опечалените се наредиха отново, за да придружат тялото до гроба. Край зиналата гробница застанаха облечени в черно мъже.

От високото свещено поле, където хиляди мъже и жени от висшата буржоазия спяха вечния си сън, Форсайтови загледаха надолу, отвъд редицата гробове. Там, ширнал се в далечината, беше безличният Лондон, опечален от загубата на една своя дъщеря, скърбящ заедно със своя любим род за неговата майка – хранителка. Стотици хиляди кули и къщи се мерзелееха в огромна сива паяжина от имоти като богомолци, проснати по очи пред най-старата от целия форсайтовски род.

Няколко думи, няколко шепи пръст, ковчегът бе спуснат и леля Ан отмина в своя вечен покой.

Свидетели на това отминаване, петимата братя застанаха край гробницата с наведени побелели глави; искаха да се уверят, че Ан ще се чувства удобно там, дето отива.

После се отстраниха един от друг, сложиха шапките си и се обърнаха да видят новия надпис върху мрамора на семейната гробница:

Посветен на паметта на
АН ФОРСАЙТ,
Дъщеря на гореспоменатите
ДЖОЛИЪН И АН ФОРСАЙТ
напуснала тоя свят на 27-мия ден от
септември 1886
на осемдесет и седем години и четири дни.

Скоро може би ще потрѣбва надпис и за някой друг. Странна и непоносима мисъл, защото не бе им минавало през ум, че Форсайтови могат да умират. И всеки копнееше да се махне по-скоро от това мъчение,

от тази церемония, напомняща непоносими неща... да се махне по-скоро, да се залови за работата си и да забрави.

А беше и студено – вятърът духаше по хълма и над гробовете като някаква бавна, разединяваща сила и ги шибаше с ледения си дъх. Те започнаха да се събират на групи и да се качват колкото се може по-бързо в чакащите карети.

Суидин каза, че ще отиде да обядва у Тимоти и предложи да отведе някого в своята кола. Да пътуваш със Суидин в малкия фийтон не беше много приятно, затова никой не прие и той си отиде сам. Джеймс и Роджър го последваха веднага; те отиваха да обядват у Тимоти. Останалите постепенно се разпръснаха. Джолиън старши прибра в каретата си трима племенници – чувстваше нужда да гледа млади лица.

Соумс, който трябваше да уреди някои формалности в управление то на гробищата, тръгна пеша с Босини. Имаше да разговарят за много неща и, след като свършиха работата, отидоха в Хемпстед, обядваха заедно в Испанския ресторант и дълго разискваха практически подробности, свързани със строежа на къщата; после взеха трамвая до Мраморната арка⁴⁵, откъдето Босини отиде на Станхоп Гейт, да види Джун.

Соумс пристигна у дома си в отлично настроение и на вечерята съобщи на Айрин, че е имал приятен разговор с Босини, който изглеждал наистина разумен човек; направил и хубава разходка, много полезна за черния му дроб – отдавна не бе се движил по-продължително пеша, – изобщо, прекарал един напълно задоволителен ден. Да не беше смъртта на леля Ан, можеха да отидат на театър; но сега трябваше да прекарат, колкото могат, по-приятно вечерта у дома си.

– Пирата попита веднъж за теб – каза неочаквано той. После, побуден от необяснимо желание да потвърди правата си на собственик, стана и целуна рамото на жена си.

ВТОРА ЧАСТ

Строежът

Зимата беше мека. Работата в бюрото беше понамаляла и, както Соумс бе преценил, преди окончателно да се реши, времето беше подходящо за строеж. Така че до края на април сградата на Робин Хил бе

45. Издигната на площада пред североизточния вход на Хайд парк.

покрита.

Сега, когато вече имаше какво да види срещу парите си, той идваше веднъж, два, дори три пъти седмично, промъкваше се с часове между останалите материали, като внимаваше да не се изцапа, минаваше мъчително през отворите на вратите или обикаляше колоните във вътрешния двор.

Стоеше по няколко минути пред тях, сякаш искаше да прецени качеството на материала им.

На трийсти април имаше среща с Босини, за да прегледат сметките, и пет минути преди определеното време той влезе в палатката, която архитектът си бе опънал под стария дъб.

Сметките чакаха на съгваемата маса, Соумс кимна и седна да ги проучва. Доста време мина, преди да вдигне глава.

– Не мога да разбера – каза най-после той. – Надхвърлят почти със седемстотин лири уговорената сума.

Погледна Босини и добави бързо:

– Със строителите можете да се оправите, само ако ги държите здраво. Не внимава ли човек, винаги го мамят. Намалете с десет на сто всичко. И тогава ще надвишим предварителната сметка, но нямам нищо против да дам стотина лири.

Босини поклати глава.

– Намалявах до последния фартинг!

Соумс бутна гневно масичката, от която листовете се разпиляха по земята.

– Хубава каша сте забъркали тогава! – каза възбудено той.

– Много пъти ви казвах – отвърна рязко Босини, – че е невъзможно без извънредни разходи. Постоянно ви ги посочвах.

– Знам – изръмжа Соумс – и нямам нищо против едно увеличение от десетина лири тук-там! Но откъде да зная, че под „извънредни разходи“ сте разбирали седемстотин лири?

Нравът на двата мъже допринасяше твърде много за това немаловажно разногласие. Влюбен в сградата, която бе замислил и създал и се надяваше да завърши, архитектът се тревожеше да не бъде принуден да спре работата или да си послужи с неподходящи материали и техника. А не по-малко искреното и горещо желание на Соумс да получи най-хубавото нещо срещу парите си го караше да забравя, че това, което струва тринадесет шилинга, не може да се купи за дванайсет.

– Съжالياвам, че започнах този строеж – каза изведнъж Босини. – Идват само да ме тровите. Искате срещу парите си двойно повече,

отколкото всеки друг, а като получихте къща, каквато никой от графството няма, не искате да платите за нея. Ако целта ви е да се откажете от договора, ще се постарая да се справя сам. Но да ме вземат дяволите, ако продължа да работя за вас!

Соумс се опомни. Знаеше, че Босини няма пари и сметна думите му за глупаво самохвалство. Но виждаше също, че строежът на тоя пламенно бленуван дом може да се проточи кой знае докога, и то тъкмо тогава, когато надзорът на архитекта е най-необходим. Освен това трябваше да се мисли за Айрин! Тя беше много странна напоследък. Той смяташе, че се бе помирила с хрумването му за къщата само заради Босини. Не биваше да стигне до открит разговор с нея.

– Не се гневете – каза Соумс. – Щом се примирих с новата цена, няма защо да викате. Искях само да изтъкна, че когато ми се каже „това струва толкова“, искам... да, искам, да зная, че ще бъде така.

– Слушайте – каза Босини и Соумс тоя път наистина се ядоса и изненада от острия му поглед. – Вие плащате труда ми по тоя строеж безобразно евтино. За такъв труд и за времето, което ми струва, на Литълмастър или на някой друг глупак щяхте да платите четири пъти повече. Вие искате всъщност да имате първокласен архитект за четвърта категория хонорар и го намерихте!

Соумс видя, че Босини говори сериозно и, въпреки гнева си, разбра съвсем ясно какви могат да са последиците от едно скарване. Видя, че къщата ще остане недовършена, жена му ще недоволствува, а той ще стане за смях.

– Да прегледаме сметките – каза сърдито той – и да видим къде са отишли парите.

– Добре – съгласи се Босини. – Но ако нямате нищо против, да побързаме. Трябва да се прибера навреме, за да заведа Джун на театър.

Соумс го погледна бегло:

– Предполагам, че ще дойдете да я вземете от нас?

Босини я взимаше винаги от неговия дом.

През нощта беше валило – пролетен дъжд, от който земята дъхаше на бурени и дървесен сок. Топъл ветрец полюляваше листата и златните пъпки на стария дъб, а дроздовете се надпяваха на припек.

Пролетен ден, изпълващ човек с неизразим копнеж, с мъчителна нега, със замечтаност, която го кара да гледа неподвижно стръкчетата трева, да протяга ръце, за да прегърне неизвестно какво. От пръстта лъхаше упоителна топлина, прокрадваща се през мразовитата наметка, с която зимата я бе покрила. Една непрестанна, подканваща ласка към

човека да се отпусне в нейните обятия, да притисне снага до нея и да впие устни в гърдата ѝ.

В такъв ден Соумс бе получил от Айрин съгласието, за което така често бе молил. Седнал върху поваления ствол на едно дърво, той ѝ бе обещал бог знае за кой път, че ако бракът им излезе несполучлив, тя ще бъде отново свободна, както е била преди това.

„Заклевате ли се?“ – бе запитала тогава тя. А преди няколко дни му бе припомнила тази клетва. „Глупости! – бе отвърнал той. – Не е възможно да съм дал такава клетва!“ По някаква странна случайност си я припомни сега. В какви ли не чудновати неща мъжете могат да се закълнат заради една жена! Винаги би се заклел, за да я спечели! И сега дори, ако би могъл с това да я затрогне... но никой не можеше да я затрогне, тая студена жена!

Спомените нахлуваха със свежия, сладостен лъх на пролетния ветрец... спомени от дните, когато я ухаждаше.

През пролетта на 1881 година той бе отишъл на гости у свой някогашен съученик и сегашен клиент, Джордж Ливърседж, от Бранксъм, който, в желанието си да увеличи доходите от боровите си гори в околността Борнмът⁴⁶, натовари Соумс да състави за тая цел дружество. Мисис Ливърседж, жена с усет, устрои в чест на Соумс концерт и чай. Към края на тоя прием, който за немюзикалния гост беше чиста скука, погледът на Соумс бе привлечен от една девойка в траур, която стоеше съвсем сама. Висока, все още слаба снага се очертаваше под меката черна рокля, ръцете в черни ръкавици бяха скръстени, устните полуотворени, а големите тъмни очи блуждаеха от лице на лице. Косата ѝ, прибрана ниско на тила, блестеше над черната яка като спирали лъскав метал. И, докато я гледаше, Соумс усети как го овладява чувството, което почти всички мъже са изпитвали в един или друг момент от живота си – онова особено задоволяване на сетивата, оная особена увереност, която романистите и старите дами наричат любов от пръв поглед. Продължавайки да я наблюдава скришом, той се приближи към домакинята и зачака упорито музиката да спре.

– Коя е девойката с русата коса и тъмните очи? – запита той.

– Онази ли?... О! Айрин Ерън. Баща ѝ, професор Ерън, почина тази година. Тя живее с машехата си. Добра девойка, хубава, но без пари!

– Представете ме, моля ви се – каза Соумс.

Не знаеше как да поведе разговор, а пък тя беше съвсем

46. Морско летовище на южното английско крайбрежие.

неотзивчива. Но си отиде, решен да я види отново. Изпълни намерението си съвсем случайно, като я срещна на кея заедно с мащехата, която имаше обичай да се разхожда там от дванайсет до един преди обяд. Соумс се запозна с удоволствие с тази дама и, не след дълго, долови, че тя може да му бъде необходимият съюзник. Острият му усет за материалната страна в домашния живот скоро му подсказа, че Айрин струва на мащехата си повече от петдесетте лири, които внасяше годишно; подсказа му също, че Ерън, още млада жена, би желала да се омъжи повторно. А странната разцъфтяваща коса на завареницата беше пречка за осъществяване на това желание. И Соумс изработи с потайна упоритост своя план.

Замина си от Бормът, без да се издаде, но след един месец се върна и този път заговори не на девойката, а на мащехата. Каза, че решението му е непоколебимо и е готов да чака, докато се наложи. А наложи се наистина да чака дълго, да наблюдава как Айрин разцъфтява, как очертаанията на младата снага се закръглят, как младата кръв пламти в очите и стопля млечнобялото лице; при всяко идване той ѝ правеше предложение, а на тръгване за Лондон отнасяше отказа ѝ с наранено сърце, студен и безгласен като гроб. Опита се да прозре скритите пружини на съпротивата ѝ: и само веднъж му се стори да съзира някакъв лъч. Беше на една от онези танцувални вечеринки, които са единствен отдушник на страстите на населението в крайморските летовища. Седеше до нея в една ниша, все още тръпнещ от допира при валса. Тя го погледна над ветрилото, с което си вееше полека, а той загуби ума си. Улови китката ѝ и притисна устни малко по-нагоре. Тя потрепера – и до ден днешен той не бе забравил това потреперване, нито дълбокото отвращение в погледа, който му отпрати.

След една година тя отстъпи. Какво я накара да отстъпи, Соумс никога не разбра; не научи нищо от мисис Ерън, нелишена от дипломатически заложби. Когато запита веднъж след женитбата им: „Какво те караше да ми отказваш толкова пъти?“, Айрин отговори със странно мълчание. Загадка в деня, в който я видя за пръв път, тя беше и до днес загадка за него...

Босини го чакаше пред вратата. Красивото му, рязко очертано лице имаше странно замечтано изражение, сякаш и той долавяше обещание за блаженство в това пролетно небе, усещаше близкото щастие в пролетния въздух. Соумс го погледна. Какво ставаше с тоя човек, за да изглежда така щастлив? Какво очакваха тия усмихнати устни и очи? Соумс не разбираше какво очаква Босини, застанал тук и вдъхващ изпълнения

с ухания ветрец. Почувства се отново смутен пред този човек, когото презираше по навик. И тръгна бързо към пристройката.

– Единственият цвят за керемидите – започна Босини – е рубинено-червен, с лек сив отенък, за да изглеждат прозрачни. Бих искал да знам мнението на Айрин. Поръчах пурпурночервени кожени завеси за портала към двора, а ако поставите в гостната тапет с цвят от слонова кост, ще имате неповторима гледка. Чрез цялата украса трябва да се стремите към това, което наричам... чар.

– Искате да кажете, че жена ми има чар? – попита Соумс.

Босини отбягна да отговори.

– В средата на двора трябва да засадите перуники.

Соумс се усмихна високомерно.

– Ще мина у Бийч – каза той – да избира нещо подходящо!

Не намериха какво повече да си кажат, но по пътя към гарата Соумс запита:

– Предполагам, че смятате Айрин за много артистична?

– Да. – Резкият отговор означаваше ясно: „Ако искате да разговаряте за съпругата си, ще трябва да го сторите с друго!“

Тлеещият гняв, който Соумс бе чувствал цял следобед, пламна по-силно.

Никой не проговори, докато стигнаха до гарата: там Соумс запита:

– Кога смятате да завършите?

– До края на юни, ако наистина желаете да се заема с наредбата.

Соумс кимна.

– Ясно ви е – каза той, че къщата ми струва много повече, отколкото очаквах. Бих могъл, естествено, и да я изоставя, но нямам навика да се отказвам от онова, което веднъж съм решил!

Босини не отговори. Соумс го погледна косо с кучешка злост в очите... Защото, въпреки важния си вид и високомерното изискано мълчание, със своите стиснати устни и четвъртитата брадичка Соумс приличаше донякъде и на булдог...

Когато Джун пристигна в седем часа вечерта на Монпелие Скуеър, прислужничката Билсън ѝ каза, че мистър Босини е в гостната; господарката – каза момичето – се обличала и щяла да слезе след една минута. Ей сега ще ѝ съобщи, че мис Джун е дошла.

– Не, Билсън – каза тя, – аз ще вляза сама. Няма защо да безпокоите мисис Соумс.

Тя свали палтото си, а Билсън я погледна заговорнически и дори не ѝ отвори вратата на гостната, преди да изтича надолу.

Джун се спря за миг да се види в малкото старовремско огледало със сребърна рамка над грубия дървен скрин – стройна, властна фигурка с дребно решително личице, в бяла рокля с открита шия, прекалено тънка под короната от навити червеникавозлатисти коси.

Тя отвори леко вратата на гостната, с намерение да изненада Босини. Стаята беше изпълнена със сладостното ухание на цъфнали азалии.

– Ох, толкова ми се искаше да поговорим, но сега е невъзможно!

Гласът на Айрин каза:

– А по време на вечерята?

– Как може да разговаряме, когато...

Първата мисъл на Джун беше да се върне, но, вместо да стори това, тя влезе през стъклената врата, която водеше в двора. Оттам нахлуваше мирисът на азалиите, там, застанали гърбом към нея, скрили лица в златорозовите цветчета, бяха годеникът ѝ и Айрин.

Мълчаливо, но без стеснение, с пламнали страни и гневен поглед, девойката ги гледаше.

– Елате в неделя сама... да отидем заедно до къщата...

Джун видя, че Айрин вдигна очи към него иззад паравана от цветя. Не с поглед на кокетка, а с много по-мъчителния за нея поглед на жена, която се страхува да не издаде своите чувства.

– Обещах да изляза на разходка с чичо...

– С оня, грамадния ли? Накарайте го да ви доведе; някакви си десет мили – тъкмо да поразходи конете си.

– Горкият чичо Суидин!

Мирисът на азалиите лъхна в лицето на Джун; тя почувства, че ѝ прилошава.

– Елате, моля ви се, елате!

– Но защо?

– Трябва да ви видя там... Мислех, че ще пожелаете ми помогнете...

За девойката отговорът прозвуча тихо, като шепот на цветя:

– И наистина желая!

Джун пристъпи през отворената врата.

– Колко е задушно тук! – каза тя. – Не понасям тоя мирис!

Очите ѝ, гневни и прями, изгледаха и двамата.

– За къщата ли говорехте? И аз не съм я виждала още... Да отидем ли заедно в неделя?

Руменината изчезна от лицето на Айрин.

– Аз отивам този ден на разходка с чичо Суидин – отвърна тя.

- Чичо Суидин ли? Какво от това? Можете да го отпратите!
– Нямам навика да отпращам хората!
Чуха стъпки и Джун видя Соумс, застанал точно зад нея.
– И така, ако сте готови – каза Айрин, като ги изгледа един след друг със странна усмивка, – и вечерята е готова!

Развлечението на Джун

Вечерята започна в мълчание: двете жени седяха една срещу друга, мъжете също.

В мълчание изядоха супата – отлична, макар и малко гъста. Донесоха рибата. И тя беше поднесена при пълно мълчание.

Босини направи опит да поведе разговор:

– Днес е първият ден на пролетта.

Айрин повтори тихо:

– Да... първият ден на пролетта.

– Каква пролет! – каза Джун. – Не може да се диша!

Никой не отговори.

Изнесоха и рибата – отличен дувърски калкан. Билсън донесе бутилка шампанско, увита с бяла салфетка около гърлото.

– Ще ви се стори малко резливо – каза Соумс.

Подадоха котлетите, увити в розова крепонова хартия. Джун отказа да вземе котлет. Ново мълчание.

Соумс предложи:

– Взemi котлет, Джун. Не ще има нищо друго.

Джун отказа повторно и котлетите бяха изнесени. Айрин запита:

– Чухте ли моя дрозд, Фил?

– Разбира се... пее пролетния си призив. Още на площада го чух, когато идвах насам.

– Салата, сър?

Изоставиха пролетното пиле.

Сега се обади Соумс.

– Аспержите не струват. Чашка херес с десерта, Босини? А ти не пиеш нищо, Джун!

– Знаеш, че никога не пия – отвърна Джун. – Виното е отвратително нещо.

Внесоха шарлота с ябълки на сребърно блюдо. Айрин каза усмихнато:

– Азалиите са прекрасни тази година!

Босини промълви в отговор:

– Чудесни! С несравним мирис!

– Как можете да го понасяте? – каза Джун. – Билсън, захар, моля!

Подадоха ѝ захар. Соумс забеляза:

– Шарлотата е добра.

Изнесоха и нея. Ново продължително мълчание. Айрин кимна:

– Махнете азалиите, Билсън. Мис Джун не понася миризмата им.

– Не, нека останат – каза Джун.

На малки чинийки поднесоха френски маслини и руски хайвер. Соумс запита:

– Защо няма испански маслини?

Но никой не му отговори.

Изнесоха маслините. Джун вдигна чашата си и каза:

– Малко вода, моля.

Наляха ѝ вода. Внесоха сребърен поднос с германски сливи. Дълго мълчание. Всички ядяха в пълен мир.

Босини започна да брой костилките:

– Тази година... догодина... някога...

– Никога – довърши тихо Айрин. – Какъв великолепен залез! Небето е все още като рубин... несравнимо!

– А под него мрак – отвърна Босини.

Погледите им се срещнаха, а Джун се обади презрително:

– Лондонски залез!

Поднесоха египетски цигари в сребърна кутия. Соумс взе цигара и запита:

– Кога започва театърът ви?

Никой не отговори. Донесоха турско кафе в порцеланови чашки.

Айрин се усмихна спокойно и каза:

– Да можеше...

– Да можеше какво? – запита Джун.

– Да можеше да е винаги пролет!

Донесоха бренди. Беше светло и старо.

– Чаша бренди, Босини? – каза Соумс.

Босини изпи една чашка. Всички станаха.

– Желаете ли кола? – запита Соумс.

– Не – отговори Джун. – Билсън, палтото ми, моля!

Донесоха ѝ палтото.

Айрин промълви откъм прозореца:

– Каква прекрасна нощ! Звездите вече изгряват!

Соумс добави:

– И така, приятно прекарване.

– Благодаря – отговори Джун от вратата. – Да вървим, Фил.

– Идвам – каза Босини.

Соумс се усмихна и каза насмешливо:

– На добър час!

Айрин ги изпрати до вратата.

– Лека нощ! – извика Босини.

– Лека нощ! – отвърна тихо тя.

Джун накара годеника си да е качат на горния етаж на омнибуса, защото искала да е на въздух, изви лице към ветреца навън и не продума.

Кочияшът се обърна веднъж-дваж с намерение да заговори, но намери за по-уместно да мълчи. Ама че весела двойка! Пролетта кипеше в неговите жили; той усещаше нужда от отдушник, преглъщаше, размахваше камшик, подканваше конете да бързат. Пък и те, горките, надушваха пролетта и почти половин час удряха по-бодро копита о паважа.

Целият град се бе оживил: клоните се извисяваха с премяна от млада листа и чакаха да получат някакъв дар от ветреца. Току-що запалените лампи побеждаваха постепенно мрака, лицата на минувачите изглеждаха бледи под тяхната светлина, а големите бели облаци се рееха бързо и безшумно из пурпурното небе.

Мъже във фракове бяха свалили пардесютата; работници се шляеха; жени – от останалите сами в този късен час – отминаваха самотни към изток с бавна, отмерена походка, с надежди и мечти за хубаво вино и добра вечеря или – съвсем рядко – за целувки, дадени с любов.

Всички тия хора, тръгнали по своя път под светлината на уличните лампи и плуващото небе, бяха получили в дар от пролетта своя дял от тръпно блаженство. И всички, като тия мъже с разкопчани жакети, бяха отхвърлили нещичко от своите каста, вярвания, обичаи и с леко накривени шапки, с походката, смеха, дори с мълчанието си издаваха онова, което беше общо у тях, под тръпнещите от страст небеса.

Босини и Джун влязоха мълчаливо в театъра и се качиха да заемат местата си в ложа-балкон. Пиесата бе току-що започнала и притъмнелият салон с редицата хора, загледани все в една точка, приличаше на градина с обърнати към слънцето цветя.

Джун не бе идвала никога досега в ложа-балкон. От петнадесетгодишна възраст тя придружаваше винаги дядо си в партера, на най-

хубавите места в залата – в средата на третия ред, които Джолиън старши запазваше у „Гроган и Бойнс“ на връщане от Сити много преди спектакъла; той ги донасяше в джоба на балтона си заедно с кутия пури и вехтите кожени ръкавици и ги предаваше на Джун да ги пази до определената вечер. На тези столове високият, изправен старец със спокойна побеляла глава и нетърпеливото девойче с червеникавозлатисти коси гледаха най-различни пиеси, а на връщане Джолиън старши казваше за артиста в главната роля: „Не го биваше! Ех, да беше видяла Бобсън!“

Джун бе очаквала тази вечер с нетърпение и радост; бяха си я откърали и щяха да бъдат сами; никой на Станхоп Гейт не подозираше къде са. Знаеше се, че са у Соумс. Очаквала бе награда за тая измама, извършена само заради годеника; очакваше тази вечер да разсее плътния студен облак и да внесе в отношенията им – така странни и мъчителни напоследък – слънцето и простотата, които имаха, преди да настъпи зимата. Дошла бе с намерение за решителен разговор и гледаше към сцената, без да вижда нищо, смръщила чело и стиснала ръце. Рояк ревниви подозрения измъчваха сърцето ѝ.

Дори да го забелязваше, Босини не даваше да се разбере, че съзира мушението ѝ.

Завесата се спусна. Първото действие беше свършило.

– Тук е страшно горещо – каза девойката. – Бих искала да излезем.

Беше много бледа и разбираше – защото изострените ѝ нерви виждаха всичко, – че той е неспокоен и смутен.

В задната страна на театъра имаше балкон към улицата; тя излезе, облегна се на парапета, без да продума, и зачака той да заговори.

Най-после не можа да се стърпи.

– Искам да ти кажа нещо, Фил – каза тя.

– Да?

От отбранителната нотка в гласа му лицето ѝ пламна и думите излетяха сами:

– Ти не ми даваш никаква възможност да бъда мила с теб; от цяла вечност вече!

Босини гледаше упорито към улицата. И мълчеше.

Джун продължи разпалено:

– Ти знаеш, че съм готова да сторя всичко... да бъда всичко за теб...

От улицата нахлу глъч, остър звън го проряза и възвести, че завесата се вдига. Джун не мръдна. В душата ѝ се водеше отчаяна борба. Да сложи ли всичко на карта? Да се нахвърли още сега срещу влиянието,

срещу притеглянето, което го отдалечаваше от нея? Тя имаше борчески нрав, затова веднага каза:

– Фил, заведи ме в неделя на къщата!

С усмивка, която трепкаше и гаснеше на устните ѝ, опитвайки се – с какво усилие! – да скрие, че го наблюдава, тя следеше изражението му. Видя го да се люшка и колебае, видя неспокойното смръщване на челото, внезапно изчервяване.

– Не в неделя, мила – каза най-после той, – някой друг ден!

– Защо не в неделя? Няма да ти преча на работата в неделя.

Той направи усилие и отвърна:

– Имам уговорена среща.

– Ще заведеш...

Очите му светнаха гневно; той сви рамене и каза:

– Имам среща, която ще ми попречи да ти покажа къщата!

Джун прехапа до кръв устни и се върна на мястото си, без да продума, но и без да сдържи сълзите от ярост, които се стичаха по бузите ѝ. Залата беше за щастие вече тъмна, та никой не видя мъката ѝ.

Но в света на Форсайтови никой не може да се смята подсигурен срещу наблюдения.

На третия ред зад тях бяха Юфимия, най-младата дъщеря на Никълс, и омъжената ѝ сестра мисис Туитиман.

Те разказваха у Тимоти, че видели Джун и годеника ѝ в театъра.

– В партера ли?

– Не, не в...

– О, на първия балкон, разбира се. Изглежда, че това е на мода между младежите!

Всъщност... не било точно така. Те били в... както и да е, този годеж нямало да го бъде. Никога не били виждали по-буреносно изражение от това на малката Джун! Просълзени от удоволствие, те разказваха как ритнала шапката на един господин, когато се връщала на мястото си посред действието, и как я изгледал господинът. Юфимия беше прочута със своя безгласен смях, който завършваше обикновено с писък; а когато мисис Смол вдигна ръце и попита: „Какво? Ритнала ша-апка?“, Юфимия се заля в такъв смях, че трябваше да я свестяват с амоняк. На излизане каза на мисис Туитиман:

– Чу ли я? „Ритнала ша-апка?“ Ох, ще умра!

За „малката Джун“ вечерта, която трябваше да бъде празник, се превърна в най-жалката от целия ѝ досегашен живот. Само бог знае как се мъчеше да задуши гордостта, съмненията, ревността си!

Тя се раздели с Босини пред дома на Джолиън старши, без да се издаде; чувството, че трябва да завладее отново годеника си, беше достатъчно силно, за да я поддържа, но щом стъпките му заглъхнаха, тя осъзна ясно пълния размер на своето нещастие.

Отвори й безшумно „Сенки“ Тя смяташе да се прибере веднага в стаята си горе, но Джолиън старши, чул влизането й, застана на прага на трапезарията.

– Ела да си изпиеш млякото – каза той. – Поддържах го топло за теб. Много закъсня, къде беше?

Джун се спря до камината, с крак на решетката и ръка на плоча, както бе застанал и дядо й, когато се върна оная вечер от операта. Едва успявайки да се овладее, тя не се замисли много какво казва:

– Вечеряхме у Соумс!

– Хм! У Собственика! С жена му... и Босини, нали?

– Да.

Джолиън старши втренчи в нея своя пронизващ поглед, от който беше така мъчно да укриеш нещо; но тя бе извърнала глава, а когато се обърна към него, той престана веднага да я наблюдава. Видял бе достатъчно, дори повече, отколкото му трябваше. Наведе се към камината да вземе чашата с млякото и каза, отвърнал глава:

– Не бива да закъсняваш толкова много: страшно си разнебитена след това.

И се скри зад вестника си, като го разгъваше с едно шумолене; но когато Джун отиде да го целуне, неговото „Лека нощ, миличка“ бе казано с такъв необичаен, развълнуван глас, че тя едва смогна да излезе, без да избухне в ридания, които я разтърсваха след това до късно през нощта.

Когато вратата се затвори, Джолиън старши пусна вестника и се загледа продължително и тревожно пред себе си.

„Негодник! – помисли той – Знаех си, че има да страда с него!“

Неприятни съмнения и подозрения, още по-мъчителни, защото се чувстваше безсилен да предотврати или ръководи хода на събитията, го връхлетяха отвед.

Дали този приятел не възнамеряваше да я изиграе? Той гореше от желание да иде и да му каже: „Слушайте, сър! Да не мислите да изиграте внучката ми?“ Но можеше ли? Макар че не знаеше нищо или почти нищо, той беше все пак уверен, поради непогрешимата си прозорливост, че става нещо. Подозираше, че Босини ходи прекалено често на Монпелье Скуеър.

„Този приятел – мислеше той – може и да не е негодник; лицето му не е на измамник; но все пак е чудновата птица! Не мога да го разбера! И никога няма да го разбера! Казват ми, че работел като роб. А не виждам нищо налице от тоя труд. Не е практичен, няма ред в работата. Като дойде тук, седи и мълчи като маймуна. Ако го попиташ какво вино ще пие, казва: «Благодаря, каквото и да е.» Ако му предложиш пура, ще я пуши, сякаш е германска стока за два пенса. Ни веднъж не съм го видял да погледне Джун както трябва; а все пак не я взима заради парите ѝ. При най-лекият знак от нейна страна още утре ще разваля годежа. Но тя няма... то се знае! Ще държи за него! Упорита е като съдбата... нищо не изпуска!“

Той въздъхна дълбоко и обърна друга страница на вестника; може би ще намери утеха в колоните му.

А в стаята си горе Джун седеше пред отворения прозорец, откъдето, след като се бе наскитал в парка, пролетният ветрец нахлуваше да разхлади пламналите ѝ страни и да изпепели сърцето.

Разходка със Суидин

Два реда от някаква песен в едновременна училищна песнопойка гласят:

Лъщят копчетата върху синьото му палто, тра-ла-ла!

Радва се и пее като птица той...

Суидин не се радваше и не пееше като птица, но беше почти готов да затананика, когато излезе от Хайд парк меншънз и видя конете си пред входа.

Беше приятен юнски следобед, а, за да се допълни приликата със старата песен, Суидин бе облякъл син редингот и бе излязъл без горно палто, след като беше изпратил три пъти Адолф да се увери, че няма нищо следа от източен вятър; рединготът беше така плътно закопчан около едрата му фигура, че, макар копчетата да не лъщяха, остро се набиваха на очи. Застанал величествено на тротоара, той слагаше кожените си ръкавици; с големия цилиндър, приличен на камбана, с едрата си, тежка фигура той изглеждаше по-първобитен, отколкото подобава на един Форсайт. Гъстата бяла коса, леко напомадена от Адолф, лъхаше на опопонакс⁴⁷ и пури – прочута марка, за която плащаше сто и четиридесет шилинга за сто къса. А Джолиън старши казваше, че не би ги пушил,

47. Ароматна смола, употребявана в парфюмерийната индустрия; самият парфюм.

дори ако му ги подарявах: за такава пура трябвало да имаш конски стомах!

– Адолф!

– Сар!⁴⁸

– Новото одеяло на квадрати!

Никога не можа да научи тоя приятел да изглежда спретнат; а мисис Соумс имаше наблюдателно око...

– Свалете покрива на файтона; излизам на разходка... с... дама!

Една хубава жена ще иска да видят роклята ѝ, а той... хм! Той... отиваше на разходка с дама! Връщаха се сякаш добрите стари времена.

Цяла вечност, откакто не бе излизал с дама! Последният път, доколкото си спомняше, беше с Джули; горката женица беше нервна през цялото време като котка и дотолкова го ядоса, че когато я остави на Бейзутър Роуд, каза: „Дяволите да ме вземат, ако те заведе още веднъж!“⁴⁹ И съдържа думата си!

Той отиде при конете и разгледа юздите им; не че разбираше от юзди – не плащаше на кочияша си Шейсет лири годишно, за да се занимава с неговата работа: такава нещо не беше в принципите му. Всъщност славата му като познавач на коне почиваше главно върху факта, че някакви мошеници го бяха изиграли веднъж при дарби.⁴⁹ Но някой от неговия клуб, виждайки го да слиза от своята карета със сиви коне – той се возеше винаги със сиви коне, защото смяташе, че е по-изискано, – го бе нарекъл „Двупряжният Форсайт“. Когато този прякор стигна до ушите му чрез Никълъс Трефи, покойният съдружник на Джוליън старши, сам голям любител на карети и навярно пръв във цялото кралство по брой злополуки при каране на кола, Суидин каза, че е в правото си да се държи съответно. Прякорът му се харесваше не защото бе имал или защото щеше да има двупряжна карета, но защото това звучеше някак много изискано. Двупряжния Форсайт! Не е лошо! Роден много рано, Суидин бе пропуснал призиванието си. Ако се бе появил в Лондон двацет години по-късно, непременно щеше да стане борсов посредник, но по времето, когато трябваше да избира, тази завидна професия не беше още на голяма почит във висшата буржоазия. Той буквално бе принуден да стане изпълнител при продажба на търг.

Щом зае мястото си и пое юздите, като примигваше от слънцето, огряло бледото му старческо лице, той се огледа бавно. Адолф се бе

48. Изопачено произношение на сър.

49. Конни надбягвания в Елсъм, недалечно от Лондон, организирани за пръв път в 1790 г. от лорд Дарби.

качил отзад, конярят с кокарда стоеше пред конете, очакващ всеки миг знак за тръгване. И Суидин го даде. Екипажът се втурна напред и, докато си поемете дъх, пристигна, шумен и блестящ, пред вратата на Соумс.

Айрин излезе веднага и се качи в колата – както той разкара по-късно у Тимоти – с лекота... да речем... на Талиони⁵⁰, без превземки, без това „искам, онова искам“; а най-вече – Суидин наблегна на този факт, като изгледа мисис Септимус така, че тя не знаеше где да се дене от смущение – „без глупави страхове“. На леля Естер описа шапката на Айрин: „Не като грамадните увиснали шапки, годни да събират само прах, в които сте се влюбили днес, а нещо спретнато, мъничко... – Той нарисова кръг във въздуха. – С бял воал... с такъв изискан вкус!“

– От какво беше шапката? – осведоми се леля Естер, която проявяваше вял, но неизменен интерес към облеклото.

– От какво ли? – отвърна Суидин. – Откъде да знам?

И потъна в такова дълбоко мълчание, че леля Естер се уплаши да не е изпаднал в безсъзнание. Но не се опита да го свести; нямаше такива навици.

„Дано дойде някой – помисли тя. – Не ми харесва видът му.“

Но Суидин се съживи изведнъж.

– От какво ли? – изпъшка бавно той. – От какво ли е била наистина?

Не бяха изменили и четири мили, когато Суидин забеляза, че на Айрин ѝ е приятно да пътува с него. Лицето ѝ беше така нежно зад белия воал, тъмните ѝ очи така блестяха в пролетния ден, а щом ѝ заговори, тя се обръщаше усмихнато към него.

В събота сутринта Соумс я бе заварил да пише на Суидин, че не ще може да излезе с него. Защо отказва? – бе запитал Соумс. На своите роднини можеше да отказва колкото си иска, но той нямаше да позволи да отказва на неговите.

Тя го погледна втренчено, после скъса писъмцето и промълви: „Добре.“

И бе започнала да пише ново писъмце. Когато надникна след малко случайно, той видя, че е до Босини.

– По какъв повод му пишеш? – запита Соумс.

Айрин го погледна отново така втренчено и отвърна спокойно:

– За нещо, което искаше да направя вместо него!

– Хм! – каза Соумс. – Поръчения! Ще изоставиш собствената си

50. Талиони (1804–1884) – прочута италианска танцьорка.

работа, ако започнеш да постъпваш така!

И бе замълчал.

Суидин се стресна, когато чу за Робин Хил: далече беше за конете му, освен това той вечеряше в клуба винаги в седем и половина, преди да започне напливът; готвачът беше по-грижлив към по-ранните посетители... лентяй такъв!

Но му се искаше да разгледа къщата. Една сграда беше нещо привлекателно за един Форсайт, особено за този, който се занимава с продажби. Най-после, каза си той, не е кой знае колко далече. Когато беше млад, години наред бе държал жилище в Ричмънд, дето стоеше и каретата с конете, и всеки божи ден идваше на работа в Лондон и се връщаше. Тогава именно беше „Двувпряжният Форсайт“⁵¹. Малкият екипаж и конете му бяха известни от Хайд парк корнър до „Стар енд Гартър“⁵². Херцог⁵²... искаше да ги купи, готов да заплати двойно; но той не ги даде – човек трябва да цени хубавото, когато го има, нали? По избърснатото му червендалесто старческо лице беше изписана тържествувача гордост; той размърда шия в правата колосана яка като пуяк, който ще си чисти перата.

Тази жена беше наистина очарователна! По-късно, у леля Джули, която вдигна ръце при тоя разказ, той описа подробно роклята ѝ.

Прилепнала като ръкавица... без гънка, гладка като тъпан; такова нещо харесвал той, в една стройна линия отгоре надолу, а не раздърпаните жени, прилични на плашила! И погледна мисис Септимус Смол, дълга, тънка, като Джеймс.

– Жена със стил! – продължи той. – Достойна за крал! И толкова спокойна!

– Съвсем те е покорила, както изглежда – изръмжа леля Естер от тъгла си.

Суидин чуваше отлично, щом някой го напада.

– Какво, какво? – запита той. – То се знае, че разбирам от хубави жени... стига да видя такова нещо. Едно само мога да кажа: не виждам млад човек, достоен за нея, но вие може би... виждате; да, може би... виждате!

– О – о? – промълви леля Естер. – Попитай Джули.

Доста време преди да стигнат Робин Хил, на Суидин, несвикнал на чист въздух, му се доспа. Той караше със затворени очи и само

51. Прочут лондонски бар.

52. Кожа, която жените носят на раменете или врата.

привичката да се държи цял живот изправен не позволи на едрата му снага да клюмне.

Босини ги очакваше, излезе да ги посрещне и тримата влязоха заедно в сградата; Суидин вървеше пръв, като въртеше бастун от малайски тръст с позлатена дръжка, който му бе подаден от Адолф, защото коленете му се бяха повдървили от дългото стоене в едно и също положение. Облече и шубата си, за да се предпази от течението в незавършената сграда.

– Стълбището – каза той – е великолепно! За баронски замък! Но ще трябват и статуи! – Спря се пред колонадата към вътрешния двор и протегна въпросително бастуна: – Какво е това... хол ли, или как го наричаха? Но погледна небето и се досети: – О, билиардна!

Когато му казаха, че това ще бъде двор с плочки и цветя в средата, той се обърна към Айрин:

– Ще пропилиете толкова място за цветя? Послушайте ме: поставете там масата за билиард!

Айрин се усмихна. Тя бе вдигнала воала и го бе прибрала над челото си като пребрадка на монахиня. А усмихнатите под него тъмни очи се сториха на Суидин по-очарователни от винаги. Той кимна. Видя, че ще се вслуша в съвета му.

Не намери да каже нещо особено за гостната и трапезарията; отбеляза само, че са „просторни“; но изпадна във възторг – доколкото достойнството му позволяваше – от избата за вино, където слезе по няколко стъпала подир Босини, който вървеше напред със свещ в ръка.

– Тук има място – каза той – за шест-седемстотин дузини... Чудесна избичка!

Когато Босини изяви желание да им покаже изгледа на къщата откъм горичката по ската, Суидин се спря.

– Гледката е чудесна и оттук – забеляза той. – Нямате ли нещо като стол?

Донесоха му стол от палатката на Босини.

– Идете вие двамата – каза добродушно той; – аз ще остана да се порадвам на гледката.

Седна на слънце до дъба; едър, изправен, протегнал едната си ръка върху дръжката на бастуна, сложил другата на коляното си, с разкопча на шуба, с плоскодънен цилиндър, надвиснал над бледото четвъртито лице, с обърнат към пейзажа празен поглед.

Кимна им, когато те тръгнаха през полето надолу. Не съжаляваше, че остана да поразмисли за миг спокойно. Въздухът беше приятен,

слънцето не припичаше; гледката чудесна, забеле... Главата му се наклони на една страна; той се сепна и помисли: „Чудно нещо!“ Той да... О! Ето че му махаха с ръка отдолу! И той вдигна ръка и им помаха. Бързо вървяха... Гледката беше забеле... Главата му клюмна наляво, но се сепна веднага; после клюмна надясно. И остана така. Суидин заспа.

Макар и заспал, той страж навърх хълма все още господстваше над гледката... Забележителна гледка... като образ, изваян грубо от някой художник по поръчение на първобитните Форсайтови от езическите времена, за да увековечи господството на духа над материята!

И всичките безброй поколения на селските му прадеди, които отиваха в неделен ден да се любуват, с ръце на кръста, на своите малки участъци земя, без да издават с неподвижния си поглед своята владелческа страст и скритите ѝ насилнически корени, страстта за собственост, изключваща всичко друго – тези безбройни поколения седяха сякаш заедно с него сега навърх хълма.

Бодрият Форсайтов дух отпътува далеко от заспалия, бог знае от кои непроходими фантастични кътчета, при двамата младши, да види какво правят в горичката... дето пролетта вилнееше с ухание на сокове и разцъфтяващи пъпки, с песен на безчетни птици, с килим от синчец и прелестни треви, със слънце, позлатило короните на дърветата да види какво правят, пристъпващи така близо един до друг по тясната пътечка; така близо, че почти се докосваха, да види очите на Айрин, които грабваха като тъмни крадци самото сърце на пролетта. Могъщ невидим пазител, духът му беше там, спираше заедно с тях да погледне рошавото телце на къртицата, умряла само преди час, с още неовлажнена от дъжд или роса кафявосребриста козина, да бди над сведената глава на Айрин и кроткия поглед на натъжените ѝ очи; над главата на младежа, който я гледа така неотстъпно и странно. Върви с тях през просеката, направена от някой дървар, дето синчецът е отпъкнал, а един ствол се е превил и клюмнал от разсечения дънер. Качва се с тях по него, стига до края на горичката, зад която се разстила непозната земя, откъдето долита далечно: „Ку – куу... Ку куу!“

Стои той безмълвно край тях, обезпокоен от тяхното мълчание. Толкова чудно! Толкова странно!

После се връща някак виновно през гората... до просеката, все така безмълвно сред нестихващата птича песен и буйно ухание... Хм! Какво ли беше то? Сякаш на оная билка, дето туряха... Ето и дънера, препречил пътеката.

Тук, невидим, смутен, витаещ над тях с нарочно шумолене,

неговият форсайтовски дух я вижда застанала до дънера, олюлявайки леко прекрасната си снага; тя се усмихва на младежа, който е вдигнал към нея странно сияещи очи; после се спуска... ох! Ще падне!... Не, само се плъзва към гърдите му; меката ѝ топла снага е в обятията му; целувка; отдръпване; възклицание: „Вие знаете... че ви обичам!“ Знае ли... наистина, тая хубава... Любов ли? Ха!

Суидин се събуди; чувстваше се разнебитен. С някакъв особен вкус в устата. Къде ли е?

Дявол да го вземе! Заспал беше!

И бе сънувал някаква нова супа, с вкус на джоджен.

А младите... къде се бяха дянали? Левият му крак бе изтръпнал.

– Адолф!

Разбойникът не се обади – сигурно спеше някъде. Суидин стана, висок, едър, грамаден в шубата, огледа неспокойно поляната и след малко ги видя да се връщат.

Айрин вървеше напред, а онзи приятел... какъв прякор му бяха дали... Пирата сякаш... пристъпваше унило след нея; навярно го бе жестоко мъмрила. И съвсем заслужено: ще я води толкова далече, за да ѝ показва къщата! Къщата се гледа най-добре от полянката пред нея.

Видяха го. Той протегна ръка и помахна припряно, за да ги накара да побързат. Но те се бяха спрели. Защо бяха застанали там да приказват... да приказват безкрай? Тръгнаха отново. Сигурно го мъмреше, и то съвсем заслужено... Такава грозна сграда той не бе виждал досега.

Погледна го внимателно с бледите си неподвижни очи. Тоя младеж изглеждаше наистина много странен.

– Нищо няма да излезе от тая работа! – каза кисело Суидин, като посочи сградата. – Прекалено модерна е!

Босини го погледна така, сякаш не бе чул; по-късно Суидин каза на леля Естер: „Екстравагантна личност... гледа ви съвсем особено... Чепат човек!“

Не обясни какво му е дало повод за тази неочаквана психологическа оценка: дали изпъкналите скули, чело и брадичка на Босини или жадното изражение на лицето му, пълна противоположност на спокойното задоволство, с което според Суидин трябва да се отличава съвършеният джентълмен.

Оживи се, щом споменаха за чай. Презираше чая – брат му Джолиън старши бе търгувал с чай и бе натрупал пари от чая, – но тъй като беше жаден и имаше страшно неприятен вкус в устата, беше готов да пие каквото и да е. Много би желал да осведоми Айрин за вкуса в устата

си... тя беше така състрадателна... но доброто възпитание не позволяваше такова нещо; само въртеше език и леко облизваше небцето си.

В дъното на палатката Адолф бе навел котешките си мустаци над един чайник. Но го остави изведнъж, за да отвори бутилка шампанско. Суидин се усмихна, кимна към Босини и каза:

– Та вие сте същински Монте Кристо!

Този прочут роман – един от петте-шестте, които бе чел – бе оставил дълбоко впечатление в съзнанието му.

Взе чашата от масата и я вдигна с протегната ръка, жаден, нямаше да пие нещо долнокачествено! После я доближи до устните си и отпи една глътка.

– Хубаво вино – каза най-после, като поднесе чашата към носа си; – но не като моя хайдсийк!

В този момент именно му хрумна мисълта, която по-късно сподели у Тимоти със следните думи: „Никак няма да се учудя, ако оня архитект се е влюбил в мисис Соумс.“

От този миг бледите му кръгли очи не преставаха да проверяват това откритие.

– Този приятел – каза той по-късно на мисис Септимуз – я следи с поглед като куче... Чепата личност! Не се учудвам... тя е наистина очарователна жена и при това олицетворение на скромността! – Този образ бе създаден във въображението от смътния спомен за уханието, лъхашо от Айрин като полуразцъфнало цвете със замайващ аромат. – Но не бях напълно уверен в това до момента, когато видях да вдига кърпичката ѝ!

Очите на мисис Смол пламнаха от възбуда.

– Даде ли я?

– Да я даде ли? – отвърна Суидин. – Видях как я целуна, като смяташе, че не го гледам!

Мисис Смол ахна – не можеше да проговори от възнение.

– Но тя не го насърчава – продължи Суидин, после замълча и се унесе една – две минути така, както когато бе изплашил леля Естер... защото си припомни изведнъж, че докато се качваха във файтона, тя подаде повторно ръка на Босини и я остави дълго в неговата... Той шибна елегантно конете, за да върне вниманието ѝ към себе си. Но тя погледна още веднъж назад и дори не отговори на първия му въпрос; а не можеше да види лицето ѝ, защото веднага го наведе.

Има една картина, която Суидин не бе виждал, представляваща мъж, седнал на скала, а край него в спокойните зелени води някаква морска нимфа лежи по гръб. Лицето ѝ е полуусмихнато – с усмивка на

безнадежно отдаване и скрита радост. Седнала до Суидин, Айрин се усмихваше може би точно така.

Стоплен от шампанското и останал сам с нея, той изказа всичките си ядове – тлеещата ненавист към новия готвач на клуба, тревогите около къщата на Уигмор Стрийт, дето онзи разбойник, наемателят, бе фалирал, за да спаси шурей си – сякаш не знаеше, че човек трябва да е състрадателен най-напред към своя дом; загрижеността си от глухотата и от болката, която изпитваше понякога в десния хълбок. Айрин го слушаше с блуждаещ поглед. А той помисли, че тя се е трогнала от тревогите му и почна страшно да се съжاليا. Но въпреки това, седнал до тази красива жена, в своята шуба с бранденбурги и леко накривен цилиндър, се чувстваше по-изискан от всеки друг път.

Обаче някакъв уличен продавач, извел изгората си на празнична разходка, изпитваше сякаш същото чувство. Шибнал магарето си да препуска редом с тях, той седеше изпружен като манекен в лодковидната кола, подпрял важно брадичка в червената кърпа около врата, както Суидин бе подпрял своята върху широката си връзка; а момичето с проскубана боа, чиито краища подскачаха на гърба му, се мъчеше да прилича на дама. Приятелят ѝ размахваше пръчката с разрошено въженце на края, повтаряйки със странна точност кръгообразния замах на Суидин, и обръщаше глава към дамата си, за да я погледне отстрани – вероятно повторение на Суидиновия първобитно-настойчив поглед.

Отначало Суидин не забеляза присъствието на простака, но след някое време си втълпи, че това нищожество му се подиграва. Той шибна кобилката по хълбока. Но двете коли продължиха по някакво нещастно съвпадение да се движат редом. Жълтото подпухнало лице на Суидин почервения; той вдигна камшик да плесне уличния продавач, но нарочна намеса от страна на провидението го спаси от подобно самозабравяне. От една врата излезе карета, файтонът и колата се сблъскаха и по-леко-то превозно средство се прекатури.

Суидин дори не се обърна да погледне. За нищо на света не би се спрял да помогне на тоя простак. Пада му се, ако си е счупил врата!

Но и да искаше да му помогне, не би могъл. Сивите коне се бяха подплашили. Файтонът се люшкеше ту на едната, ту на другата страна и хората вдигаха уплашено глава, когато той профучаваше край тях; Суидин дърпаше с протегнати ръце поводите. Бузите му се бяха издули, усните бяха стиснати, подпухналото лице беше тъмночервено от гняв.

Айрин се бе хванала за облегалките и се вкопчваше все по-здраво в тях при всяко подскачане на колата. Суидин я чу да пита:

– Ще катастрофираме ли, чичо Суидин?

Той можа да изрече задъхано:

– Няма нищо, малко... се разиграха.

– Никога не ми се е случвала злополука.

– Не мърдайте! – Погледна я косо. Тя се усмихваше, съвършено спокойна. – Стойте мирно – повтори той. – Не бойте се, ще ви заведе в къщи!

След страшното усилие той чу с изненада думите ѝ, изречени сякаш с чужд глас:

– Все ми е едно дали ще се върна, или не!

Колата подскочи така ужасно, че възклицанието на Суидин замря в гърлото му. Заморени от изкачването на един хълм, конете тръгнаха в гръст и накрая доброволно спряха.

– Когато ги спрях – разказа по-късно Суидин у Тимоти, – тя беше спокойна като мене. Бог ми е свидетел! Държа се така, сякаш не искаше и да знае дали няма да си счупи врата! Каза само: „Все ми е едно дали ще се върна, или не!“ – Той се облегна върху дръжката на бастуна и изрече, за ужас на мисис Смол: – И никак не се учудвам, при такъв педантичен съпруг като Соумс!

Не му мина през ум да се запита какво е правил Босини, след като го оставиха сам; дали бе тръгнал да обикаля като куче, както го бе нарекъл; да обиколя горичката, дето пролетта продължаваше да вилнее и кукувицата все още зовеше отдалеко; дали бе отишъл там, долепил до устни кърпичката с парфюм, примесен с дъх на машерка и мента? Дали бе отишъл там с такава бурна и сладостна мъка, от която би могъл да се разридае под дърветата? Не се запита изобщо какво ли е направил той младеж. Защото, докато стигне до Тимоти, Суидин го бе забравил напълно.

Джеймс се осведомява лично

Хората, незапознати с Форсайтовата борса, може би не ще си дадат сметка за вълнението, предизвикано от отиването на Айрин до къщата.

След като Суидин разправи подробно у Тимоти за тази паметна разходка, целият разказ – допълнен с малко любопитство, с мъничко коварство и с искрено желание да ѝ направят добро – бе предаден и на Джул.

– Какъв ужас, мила! – заключи леля Джули. – Да каже, че не искала

да се върне в къщи! Какво значи това?

Разказът беше наистина странен за девойката. Тя го изслуша, като се червеше от мъка, после стана изведнъж, ръкува се сухо и си отиде.

– Просто невъзпитана! – каза мисис Смол на леля Естер, когато Джун си бе отишла.

Но начинът, по който посрещна новината, бе изтълкуван неправилно. Тя се разстрои. Има следователно нещо не в ред. Странно! Бяха такива приятелки с Айрин!

Всичко това съвпаднаше прекалено добре със слуховете и намеците, които се чуваха напоследък. Припомниха си разказа на Юфимия за театъра... За това, че мистър Босини е постоянно у Соумс. Така ли? Да, разбира се, ще ходи... заради строежа! Тук нищо не се признаваше открито. На Форсайтовата борса се говореше открито само при най-големи и явни неприятности. Тази машина беше прекрасно устроена: един намек, един незначителен израз на съжаление или съмнение беше достатъчен да предизвика трепет в така отзивчивата фамилна душа. Никой не желаше този трепет да причини никому мъка, напротив: той се дължеше на най-добри намерения, на чувството, че всеки член от рода е крепко свързан с фамилната душа.

В основата на тия приказки имаше и много доброжелателство; то се изразяваше често в съчувствени посещения, съобразно светските обичаи, като по този начин се проявяваше доброта към страдащите; а нестрадащите имаха приятната утеха, че други са сполетени от нещастие, от което самите те са били оцелени. Всъщност само желанието да се разгласят фактите – от които се въодушевява и печатът – накара, да речем, Джеймс да влезе във връзка с мисис Септимус, мисис Септимус – с малките дъщери на Никълъс, а дъщерите на Никълъс – с кого ли не. Висшата класа, до която бяха успели да се издигнат, изискваше у членовете си откровеност и, главно, съдържаност. Това съчетание им осигуряваше правото да се числят към нея.

Мнозина от младите Форсайт съвсем естествено смятаха и открито заявяваха, че не желаят никой да надничва в личните им работи; но невидимият магнетизъм на семейното клюкарство беше така могъщ, че те не можеха за нищо на света да укрят и най-дребният факт от живота си. Чувстваха, че подобен стремеж би бил безнадежден.

Един от тях (Роджър младши) направи героичен опит да освободи подрастващото поколение от това иго и нарече Тимоти „дърт котарак“. Но ударът му рикошира върху собствените му плещи; защото думите му стигнаха твърде деликатно до ушите на леля Джули, която ги потвърди

възмутено пред мисис Роджър, а от нея те се върнаха до Роджър младши.

Но все пак страдаха обикновено грешниците; например Джордж, когато загуби всичките си пари на бiliarд; или самият Роджър младши, когато едва не се ожени за девойката, с която – както разправяха – бил вече свързан по закона на природата. Или Айрин, тръгнала, както предполагаша – макар и да не го казваха открито, – по опасен път.

Всичко това беше не само приятно, но и полезно. Спомагаше часовете у Тимоти на Бейзуотър Роуд да минават много по-лесно. Безброй часове, които щяха да бъдат иначе празни и скучни за живеещите там. А домът на Тимоти беше една от стотиците подобни къщи в Лондон – къщи на неутралните осигурени класи, които не участват в борбата и намират смисъл в живота, като наблюдават борбите на другите.

Ако не са приятните фамилни клюки, там би било наистина скучно. Слухове, приказки, съобщения, предположения – та нима не бяха те децата на тоя дом, обичани и скъпи като бърбривите малчугани, от които братята и сестрите бяха лишени в своя жизнен път? Да приказват за тях, беше все едно да си представят, че притежават тия деца и внуци, за които сърцата им копнееха. Не можеше наистина да се каже с положителност дали сърцето на Тимоти жадуваше за нещо, но несъмнено беше, че той се разстройваше при появата на всеки малък Форсайт.

Напразно Роджър младши казваше: „Дърт котарак!...“ Напразно Юфимия вдигаше ръце, провикваше се: „Ох, ония тримата ли?“, заливаше се в безгласен смях и изпищяваше накрая. Напразно и не много любезно от тяхна страна.

Положението, което по това време можеше да изглежда – особено за форсайтовските очи – странно, да не кажем „непоносимо“, не беше в края на краищата толкова странно, като се вземат предвид някои факти.

Факти, които бяха пропуснали да забележат.

Преди всичко в сигурността, породена от голям брой благополучни бракове, забравяха, че любовта не е парниково цвете, а волно растение, поникнало във влажна нощ или в слънчев пек от волно семе, издухано край пътя от волен вятър. Волно растение, което, ако цъфне случайно в нашите градини, наричаме цвете; а цъфне ли отвън – наричаме бурен; цвете или бурен, от уханието и багрите му лъха винаги волност!

И след това – тъй като фактите и личностите от собствения им живот не им бяха дали възможност да узнаят тази истина – Форсайтови изобщо не признаваха, че когато този бурен поникне, мъжете и жените се превръщат в нощни пеперуди, които бледият му цветец привлича

като пламък.

Много време бе минало, откакто Джолиън младши бе прескочил плета; и съществуваше опасност да се установи отново традицията, че хората от техния ранг никога не прескачат плета, за да откъснат тоя цвeтeц; че от любов, като от шарка, човек заболява само веднъж, на определена възраст, и може да се излекува завинаги – както от шарката с успокояваща помада от мед и масло – в брачното легло.

От всички, до които стигна странната мълва за Босини и мисис Соумс, най-много се разтревожи Джеймс. Отдавна бе забравил как той, дълъг и блед, с кестеняви бакенбарди, ухажваше. Отдавна бе забравил къщицата в крайнините на Мейфър⁵³, дето бе прекарал първите дни от своя живот, или, по-точно, отдавна бе забравил тия първи дни, а не къщицата – един Форсайт никога не забравя къща, – която бе продал по-късно с чиста печалба от четиристотин лири.

Отдавна бе забравил ония дни с техните надежди, страховете и съмнения за благоразумието на брака (защото Емили беше хубавичка, но нямаше нищо, а сам той едва изкарваше тогава по хиляда лири годишно), както и странното непреодолимо влечение, което не му даваше покой, докато накрая реши, че ще умре, ако не се ожени за девойката с русата коса, така красиво прибрана на тила, с прекрасните рамене, които се подаваха от стегнатия корсет, с красивата снага, скрита в огромния кринолин.

Джеймс бе минал през огъня, но бе минал и през годините, които гасят огъня; изпитал бе най-тъжното преживяване – да забравиш какво значи да си влюбен.

Забравил беше! Толкова отдавна бе забравил, че дори не помнеше, че е забравил.

А сега до него бе стигнала мълвата за съпругата на сина му; съвсем смътна, като сянка, която витае из почти осезаемата видимост на нещата; недействителна, неузнаваема като призрак и като призрак вдъхваща неизразим ужас.

Той се опитваше да разбере, но без полза; все едно да се опитва да отнесе към своята личност някоя от трагедиите, за които четеше всеки ден във вечерния вестник. Просто не можеше. А може би и нямаше нищо. Само празни приказки. Тя не се разбираше наистина много добре със Соумс, но беше мила и добра... да, мила и добра!

И Джеймс, като повечето мъже, обичаше скандалните истории и с

53. Аристократичен квартал в Лондон.

случваше да каже спокойно, облизвайки устни: „Да, да... за нея и за младия Джейсън... разправят, че били заедно в Монте Карло!“

Но значението на подобна постъпка – нейното минало, настояще и бъдеще – никога не му бе идвало наум. Какво означаваше тя, какви страдания и възторзи са довели до нея, каква бавна, непреклонна съдба се таи в голите, понякога гнусни, но винаги тръпчиви факти – едва сега всичко това изникна пред него. В такива случаи той нямаше навика да осъжда, да хвали, да прави изводи или да обобщава; само слушаше почти жадно и повтаряше, каквото е чул, с не малка наслада, сякаш е изпил чашка херес или аперитив.

Но сега, когато подобно нещо – или по-точно, мълвата, намеъкът за подобно нещо – засегна и самия него, той се почувства като в мъгла, която изпълваше устата му с отровен вкус и му пречеше.

Скандал! Опасност от скандал!

Единствено като си повтаряше тая дума, той можеше да спре мисълта си върху нея, да си представи това нещо. Забравил бе усещанията, необходими за разбиране развоя, съдбата или значението му; просто не можеше вече да допусне, че е възможно хората да се изложат на опасност заради някакво любовно увлечение.

Смешно би било дори да се предположи, че измежду познатите му, които отиваха всеки ден на работа в Сити, а в свободното си време купуваха ценни книжа и къщи, ходеха на вечери или – както бе чувал – играеха на карти, би имало човек, който да се изложи на каквато и да е опасност за нещо така отвлечено и въображаемо като любовта.

Любов! Струваше му се наистина, че е чувал такава дума, както и правилото, че „млад мъж и млада жена не бива да се оставят никога сами“, запечатало се в съзнанието му като географски паралели на карта (защото, стигне ли се до „основата“ на нещата, всички Форсайтови бяха отлични реалисти); а другото... да, него той можеше да си представи само чрез думата „скандал“.

Но не! В тия слухове нямаше нищо вярно... не можеше да има. Той не се страхуваше; снаха му беше едно наистина мило същество. Но лошо е, когато такава мисъл ти бръмне в главата. Джеймс беше неспокойна натура... от ония хора, които не се отърват лесно от подобни мисли и се измъчват от предчувствия и нерешителност. От страх да не загуби нещо, което иначе би могъл да запази, той беше просто неспособен да вземе решение, докато не се убеди напълно, че ще загуби, ако не го вземе.

В живота имаше обаче много случаи, когато дори вземането на

решение не зависеше от него: сегашния беше един от тях.

Какво можеше да стори? Да поговори със Соумс. Това щеше само да влоши нещата. Освен това той дори беше сигурен, че всъщност няма нищо.

Всичко беше заради оня строеж. Той се бе отнесъл още отначало с недоверие към това намерение. Защо бе хрумнало на Соумс да отива извън града? Ако искаше непременно да похарчи куп пари, за да си строи къща, защо не бе взел първокласен архитект вместо никому неизвестния Босини? Джеймс бе предвидил какво ще стане. А сега бе чул, че къщата струва на Соумс много повече, отколкото се предполагаше отначало.

Този именно факт изясни за Джеймс истинската опасност в положението. С тия хора на „изкуството“ е винаги така; разумен човек не бива да има работа с тях! Предупредил бе и Айрин. А ето какво излезе!

И изведнъж Джеймс реши, че ще трябва да се осведоми лично. След тази мъгла от тревоги мисълта, че ще види къщата, го изпълни с необяснимо задоволство. Успокоението се дължеше може би просто на това, че е решил да направи нещо, или по-скоро на факта, че ще види къщата.

Чувстваше, че като погледне сградата от тухли, вар, дърво и камък, построена от тоя, когото подозираше, ще вникне в самата същина на слуховете за Айрин.

И така, без да се обади никому, той отиде до гарата със закрыта двуколка, а оттам продължи с влак до Робин хил; и тъй като там обикновено нямаше кабриолети, видя се принуден да продължи пеша.

Тръгна полека по хълма, като превиваше с мъка кокалестите си колени и рамене, приведен и, въпреки това елегантен в цилиндъра и редингота си, безукорно лъскави и чисти благодарение на реда в домакинството. Поддържаше го Емили; по-точно, не го поддържаше – защото хората от доброто общество не следят дали копчетата по дрехите са се скъсали, а Емили беше от доброто общество, – но следеше икономът да го поддържа.

Джеймс трябваше да пита три пъти за пътя; винаги повтаряше дадените указания, искаше от запитания да му ги каже още веднъж и сам ги повтаряше пак, защото беше разговорчив по нрав, а освен това предпазливостта не е никога излишна из непознати места.

На всички разправяше, че търси новострояща се къща; но едва когато му посочиха покрива ѝ между дърветата, той наистина се увери, че не са го насочвали погрешно.

Облачно небе сякаш потискаше света като светлосив варосан таван.

Никаква свежест или ухание във въздуха. В такъв ден и британските работници дори не се стараеха да направят нещо повече от онова, което са длъжни, и вършеха работата си без монотонните разговори, с които се прогонва мъката от труда.

Хора по ръкави работеха тук-таме из недовършената сграда, чуваха се прекъснато чукане, звънтене на метал, стъргане с трион, тракане на ръчни колички по дъски; а кучето на надзирателя, вързано за дъбовата греда, заскимтяваше от време на време като завиращ чайник.

Току-що поставените стъкла на прозорците, мацнати с по едно бяло петно в средата, гледаха Джеймс като очи на сляпо куче.

Шумът от строежа продължаваше, остър и нерадостен под сивобялото небе. А дроздовете, които търсеха червеи в прясно разкопаната пръст, почти не се обаждяха.

Джеймс тръгна между купчини чакъл – прокарваха вече пътеката – и стигна пред главния вход. Спря се и вдигна глава. Малко нещо можеше да се види от това място и той го видя веднага; постоя така доста време, замислен кой знае за какво.

Порцелановосините очи под гъстите и рошави побелели вежди не мръдваха; дългата горна устна на широката уста, оградена от красивите бакенбарди, се сви веднъж-дваж; от това неспокойно, унесено изражение можеше лесно да се разбере откъде Соумс бе получил стеснителността, която се появяваше понякога на лицето му. Джеймс сякаш си казваше: „Не знам... животът е сложно нещо.“

В това положение го изненада Босини.

Джеймс свали поглед от неизвестното птиче гнездо, което сякаш търсеше в небето, към лицето на Босини, изразяващо насмешливо презрение.

– Добър ден, мистър Форсайт. Дойдохте да видите лично строежа, нали?

Както знаем, Джеймс бе дошъл тъкмо за това и въпросът го накара да се почувства неудобно. Все пак протегна ръка и каза:

– Добър ден! – без да погледне Босини.

Архитектът му направи път с насмешлива усмивка.

Тази учтивост се стори подозрителна на Джеймс.

– Най-напред ще искам да пообиколя – каза той, – да видя как работят!

Тераса от дялан камък, с лек наклон вляво, обхващаше югоизточната и югозападната страна на къщата и се спускаше към пригответена за затревяване пръст; Джеймс тръгна по терасата.

– Колко струва това нещо? – запита той, като видя, че терасата завива и зад ъгъла.

– Колко мислите? – попита Босини.

– Откъде да знам? – отвърна някак смутено Джеймс. – Двеста-триста, предполагам.

– Точно!

Джеймс го погледна остро, но архитектът сякаш не го забеляза и той си помисли, че може да не е дочул правилно отговора.

Когато стигнаха пред входа за градината, се спря да обгърне пейзажа.

– Това трябва да се отчете – посочи той дъба.

– Така ли? Смятате, че с това дърво не ще имате достатъчно простор срещу дадените пари?

Джеймс го изгледа отново с подозрение – този младеж имаше странен начин на изразяване.

– Как да кажа – отвърна той, като натъртваше нервно и смутено на думите си, – не виждам за какво ви е дърво!

– Още утре ще го отсекат – обеща Босини.

Джеймс се разтревожи.

– О! Да не кажете, че аз съм поискал да го отсечете! Аз не разбирам от тия неща!

– Така ли?

– Да – побърза да добави Джеймс, – откъде-накъде ще разбирам? Нямам нищо общо с тая работа. Правете, каквото искате, но на своя отговорност.

– Позволявате ли да се позова на вашето мнение?

Джеймс още повече се разтревожи.

– Защо трябва да се позовавате на моето мнение? – промърмори той. – И по-добре оставете дървото на мястото му. То не е ваше.

Извади една копринена кърпичка и изтри челото си. Влязоха в сградата. И Джеймс като Суидин се смая от вътрешния двор.

– Страшно много пари трябва да сте похарчили тук – каза той, след като гледа дълго колоните и галерията. – Колко струват например тия колони?

– Не мога да ви кажа наизуст – отвърна замислено Босини, – но знам, че струват наистина много.

– Така и предполагам – забеляза Джеймс. – Бих искал... – но зърна погледа на архитекта и млъкна. Отсега нататък, щом му се приискаше да узнае цената на нещо, задушаваше любопитството си.

Босини изглеждаше решен да му покаже всичко и ако Джеймс не беше прекалено „наблюдателен“, сигурно щяха да обикалят постройката още веднъж. Архитектът проявяваше такава готовност да отговаря на въпросите му, че Джеймс реши, че трябва да бъде нащрек. Започна да се уморява от движението, защото, макар и доста жилиав за високия си ръст, беше все пак седемдесет и петгодишен.

Отчая се, нищо не бе разбрал, не бе получил от огледа данните, които се бе надявал да събере. Само засили неприязънта и недоверието си към тоя младеж, който го отегчаваше със своята учтивост и в чието държане съзираше вече явна подигравателност.

Този приятел беше по-умен, отколкото Джеймс бе предполагал, и по-красив, отколкото би желал. Имаше нехайно държане, твърде неприятно за Джеймс, за когото рискът беше най-непоносимото нещо в живота; и една особена усмивка, появяваща се, когато най-малко я очаквате; и съвсем особени очи. Общо взето, както Джеймс се изрази по-късно, приличаше на гладен котарак. Дотам можа да стигне той при разговора си с Емили в описанието на сдържаната неприязън, мекота и подигравателност, от които се състояха обноските на Босини.

Най-после, след като видя всичко, той се озова отново пред вратата, отдето бе влязъл; и разбрал, че бе пропилял напразно време, сили и пари, събра цялата си форсайтовска смелост и каза, като погледна остро Босини:

– Предполагам, че виждате често снаха ми; какво мисли тя за тази къща? Но тя навярно не я е виждала още?

Зададе въпроса, като знаеше много добре за посещението на Айрин... В това посещение нямаше, разбира се, нищо особено, освен необикновената ѝ забележка, че ѝ е „все едно дали ще се върне, или не...“ Знаеше и как Джун бе посрещнала вестта!

Задавайки въпроса по тоя начин, той искаше – както сам си каза – да изпита Босини.

Босини забави отговора, задържайки дълго, с неприятна настойчивост погледа си върху Джеймс.

– Тя видя къщата, но не зная мнението ѝ.

Раздразнен и изненадан, Джеймс не беше в състояние да изостави разговора.

– Така ли? – запита той. – Навярно е идвала със Соумс?

– О, не! – отвърна усмихнато Босини.

– Не.

– Тогава... кой я доведе?

– Не зная дали трябва да ви кажа това.

На Джеймс, който знаеше, че бе идвала със Суидин, отговорът се стори неразбираем.

– Така ли? – смънка той. – Вие знаете, че... – И млъкна, съзрял внезапно опасността. – Добре. Щом не искате, няма да ми кажете! На мене изобщо никой нищо не ми казва!

Почти се изненада, когато Босини го запита:

– Впрочем можете ли да ме осведомите дали още някой от вас възнамерява да дойде? Бих искал да съм тук в такъв случай!

– Още някой ли? – учуди се Джеймс. – Кой друг още? Не зная да има още някой. Сбогом.

Подаде ръка, като гледаше в земята, докосна с дланта си дланта на Босини, улови чадъра си точно над копринения плат и си тръгна през терасата.

Преди да свие зад ъгъла, се обърна и видя, че Босини го следва бавно... „Промъква се покрай стената като едър котарак“ – каза си той. И се престори, че не забелязва, когато младежът свали шапка.

Щом излезе от пътеката, сигурен, че вече няма да го видят, още повече забави ход. Много бавно, още по-приведен, отколкото на идване, слаб, изгладнял и обезсърчен, продължи към гарата.

Докато го наблюдаваше да си отива така тъжно, Пирата може би съжали за държането си към стария човек.

Кореспонденцията между Соумс и Босини

Джеймс не спомена пред сина си за своето посещение; но като му се случи да иде една сутрин у Тимоти във връзка с канализацията, наложена на брат му от здравните власти, го спомена там.

Сградата не била лоша, каза той. Личало, че ще стане нещо от нея. Онзи приятел разбирал от занаята си; само че кой знае колко ще струва на Соумс тоя строеж!

Юфимия Форсайт, която беше случайно в стаята – дошла бе да вземе „Страдание и успокоение“, нашумелия нов роман на благоговейния мистър Сколс, – се намеси:

– Вчера видях Айрин в универсалния магазин; разговаряха приятелски с мистър Босини в отделението за колониал.

С тия прости думи тя предаде една сцена, която ѝ бе направила в действителност дълбоко и сложно впечатление. Бързала към щанда за

коприни в църковностопанския универсален магазин – едно заведение с възхитителна система, приемащо само сигурни клиенти, които можеха да плащат предварително стоката, доставяна им в къщи, и поради това много ценено от Форсайтови – за да избере тъмновиолетова коприна за майка си, която чакала отвън в каретата.

Когато минавала през колониала, погледът ѝ бил неприятно привлечен от застанала гърбом красива фигура. Тя била така очарователно съразмерна, така скромно, но изящно облечена, че вроденото чувство за благоприличие на Юфимия веднага се разтревожило: тя знаеше, повече от вътрешен усет, отколкото от опит, че такива фигури са рядко добродетелни... а в нейното съзнание не бяха никога, защото собственият ѝ гръб създаваше много грижи на шивачките.

Подозренията ѝ се потвърдили. Идвайки откъм аптечния щанд, един млад човек свалил шапката и се приближил към дамата с неизвестния гръб.

Тогава именно Юфимия ги познала: дамата била несъмнено мисис Соумс, а младият човек – мистър Босини. Скрила се бързо да купи кутия туниски фурми – неудобно беше да я срещнат с покупки в ръце, и то толкова рано сутрин – и могла да наблюдава съвсем непреднамерено, но с любопитство краткия им разговор.

Мисис Соумс, обикновено бледа, била леко поруменяла; а държането на мистър Босини било странно, макар и любезно (Юфимия го намираще изискан, а прякорът Пирата, с който го бе удостоил Джордж, беше романтичен и почти очарователен). Той като че молел за нещо. Разговаряли така оживено – или по-точно, той говорел така оживено, защото мисис Соумс почти не говорела, – че, без да искат, пречели на минавачите. Един приятен възрастен генерал, който отивал към щанда за пури, бил принуден да заобиколи и щом видял мисис Соумс, веднага свалил шапка, старият му глупак! Както всеки мъж!

Но това, което тревожеше Юфимия, бяха очите на мисис Соумс. Тя не погледнала ни веднъж Босини, докато ѝ говорел; но след като си тръгнал, го проследила с поглед. И то какъв поглед!

Много тревожни мисли бе пробудил тоя поглед у Юфимия. Не бихме преувеличили, ако кажем, че я бе пронизал със своята тъжна, неотстъпчива нежност; мисис Соумс сякаш искала да върне тръгналия, да отрече нещо, което му бе казала.

Както и да е, тогава, запътила се за виолетова коприна, тя не бе имала време да обмисли по-дълбоко това: но била много... твърде много „intrigued”^{54c} Кимнала бе леко на мисис Соумс, колкото да покаже, че

ги е видяла; и, както повери по-късно на своята приятелка Франси (дъщеря на Роджър): „Просто изглеждаше, че съм я уловила на местопрестъплението.“

Джеймс, комуто беше противно да приеме безропотно едно ново потвърждение на собствените му мъчителни подозрения, я прекъсна веднага:

– Сигурно са ходили да избират тапети!

Юфимия се усмихна.

– В колониала ли? – запита кротко тя и добави, докато взимаше от масата „Страдание и успокоение“: – Даваш ми я, нали, мила лельо? Довиждане!

И излезе.

Джеймс пристигна в бюрото на „Форсайт, Бъстард и Форсайт“. Соумс седеше на въртящия се стол и пишеше някаква защита. Той поздравя баща си с кратко добър ден, извади от джоба си един плик и каза:

– Може би ще те интересува да прочетеш това нещо.

Джеймс прочете следното съобщение:

309 Д. Слоун стрийт

15 май

„Драги Форсайт,

Тъй като строежът на Вашата къща приключи, задълженията ми на архитект се свършиха. Ако трябва да продължа с наредбата, която предприех по Ваше искане, бих желал да Ви е ясно, че трябва да имам пълна свобода на действие.

При всяко Ваше идване Ви предлагаме нещо, противно на моя план. Имам три писма от Вас и във всяко от тях се препоръчва нещо, което никога не би ми минало през ум да поставя. Вчера следобед дойде баща Ви, който направи нови ценни предложения.

Моля Ви, следователно, да решите дали желаете да довърша и наредбата на къщата, или да се оттегля, което всъщност бих предпочел.

Но моля да разберете, че ако ще ръководя и наредбата, ще я ръководя сам, без ничия намеса.

Ако се заема с нея, ще я извърша изцяло, но само при пълна свобода на действие.

Ваш предан
Филип Босини“

Точната и непосредствена причина на това писмо, естествено, не можеше да се отгатне, макар че не беше невероятно Босини да е бил подтикнат от някакъв внезапен бунт срещу своето подчинение към Соумс – вечното взаимоотношение между изкуството и собствеността, така великолепно резюмирано върху гърба на едно от най-необходимите съвременни пособия със сентенция, достойна за Тацит:

Тос. Т. Сороу
Изобретател
Бърт М. Подланд
собственик на изобретението.

– Какво смяташ да му отговориш? – попита Джеймс.

Соумс дори не обърна глава.

– Не съм решил – каза той и продължи да пише защитата.

Един негов клиент, построил някакви сгради на площ, която не му принадлежеше, бе получил внезапно неприятно предложение да ги събори. Но след внимателното проучване на фактите Соумс бе открил възможност да даде мнение, че клиентът му е придобил право на собственост чрез владение и макар площта без съмнение да не му принадлежи, той е в правото си да я задържи и трябва да стори подкрепа на мнението си, за да може, както казват моряците, „да удържи“.

Той имаше репутация на човек, който дава разумни съвети; хората казваха: „Идете при младия Форсайт – той е умен мъж.“ И сам ценеше високо тая репутация.

Вродената му мълчаливост беше в негова полза; нищо не можеше да остави у хората, особено у хората с имоти, по-твърдо впечатление, че е солиден мъж. И той беше наистина солиден. Традиция, навик, възпитание, наследена способност, вродена предпазливост, всичко това създаваше една солидна професионална почтеност, неподатлива на никакви изкушения поради простия факт, че почиваше върху вродено отбягване на рисковете. Как би могъл да пропадне, когато ненавиждаше всички обстоятелства, при които пропадането беше възможно?... Човек не пада от под!

А безбройните Форсайтови, които имаха нужда от услугите на

солиден мъж при неизброимите сделки, свързани с най-разнообразни видове собственост – като се почне с жени и се свърши с правото върху някой воден източник, – намираха, че е изгодно и сигурно да се доверят на Соумс. Лекото му високомерие, изражението му на човек, който винаги се рови да открие прецеденти, беше също и неговата полза – никой не е високомерен, ако не разбира работата си!

Фирмата се ръководеше всъщност от него, защото, макар че все още идваше почти всеки ден да се осведомява лично, Джеймс само седеше на стола си, кръстосал крака, объркваше вече решени неща и накрая си отиваше, а другият съдружник, невзрачният Бъстард, работеше много, но никой не се съобразяваше с мнението му.

И така Соумс продължаваше упорито защитата. Но не може да се каже, че беше спокоен. От време на време го преследваше чувство за близка неприятност. Опитваше се да го отдаде на физическо неразположение – черният му дроб не беше в ред, – но знаеше, че не е така.

Погледна часовника си. След четвърт час трябваше да отиде на събрание в „Новото каменовъглено дружество“ – едно от предприятията на чичо му Джолиън; там ще види може би чичо Джолиън и ще може да поговори с него за Босини – не бе решил какво, но все щеше да му каже нещо... Нямаше във всеки случай да отговори на писмото, докато не види чичо Джолиън. Стана, прибра грижливо черновата на защитата. Влезе в тъмната умивалня, завъртя електрическия ключ, изми ръцете си с черен уиндзорски сапун и ги изтри с кърпа между ролки. Изчетка косата си, оправи с особено внимание пътя по средата, завъртя отново електрическия ключ, взе си шапката, каза, че ще се върне в два и половина, и излезе на Поултри.⁵⁵

До канцеларията на „Новото каменовъглено дружество“ не беше далеко. Те се намираха на Айрън монгър лейн; там именно, а не в Канън Стрийт хотел, дето по-амбициозните дружества правеха събранията си, се състоеше винаги общото събрание на каменовъгленото дружество. Джолиън старши бе обърнал още от начало гръб на вестниците. „Какво общо има публиката – казваше той – с моите предприятия!“

Соумс пристигна точно навреме и зае мястото си до управителния съвет, насядал в редица срещу акционерите, всеки директор зад собствената си мастилница.

Лесно отличим в центъра на редицата със своя черен, закопчан редингот и бели мустаци, Джолиън старши седеше, облегнат на стола,

55. Улица в Сити.

сложил крайчеца на пръстите си върху един екземпляр от доклада и баланса на директорите.

Отдясно, както винаги небрежен, седеше секретарят, „несменяемият“ Хемингс; всепоглъщаща скръб светеше в прекрасните му очи; а зад стоманеносребристая брада, траурна като цялата му външност, се съзираше една от черна по-черна връзка.

Случаят беше наистина тъжен, защото само преди шест седмици се бе получила телеграма от минния експерт Скориър, изпратен да обследва тайно мините, който съобщаваше, че директорът Пипин се е самоубил, когато се бе опитал след двегодишно мълчание да напише писмо на Управителния съвет. Това писмо беше на масата; щяха да го прочетат на акционерите: те трябва да знаят, разбира се.

Хемингс бе казвал често на Соумс, застанал с разтворени поли на редингота пред камината:

– Това, което нашите акционери не знаят, изобщо не заслужава да се знае. Вярвайте ми, мистър Соумс.

Веднъж, когато на разговора им присъстваше и Джолиън старши, се случи малка неприятност. Соумс си спомни как чичо му вдигна рязко поглед и каза: „Не говорете глупости, Хемингс! Искате да кажете, че не заслужава да се знае това, което знаят!“ Джолиън старши ненавиждаше подлизурството.

С гневен поглед и усмивка на дресиран пудел, Хемингс бе отговорил с изблик на престорено възхищение: „Чудесно казано, сър... наистина чудесно! Чичо ви не пропуска случай да бъде духовит!“

Но при следващата среща със Соумс се възползва от случая да му подхвърли: „Председателят вече много остаря... Нищо не иска да разбере. Страшно упорит... Но какво може да се очаква от човек с такава брадичка.“

Соумс бе кимнал.

Всеки знаеше, че брадичката на чичо Джолиън издава нрава му. Днес той изглеждаше загрижен, въпреки изражението, което приемаше на общо събрание. Соумс реши непременно да му поговори за Босини.

Вляво от Джолиън старши беше дребният министър Букър, също с изражение за общо събрание, сякаш издирваше някой особено уязвим акционер. До него се мръщеше един глух директор; до глухият директор седеше невъзмутимо старият мистър Блийдъм със съзнание за собственото си достойнство – съвсем основателно, защото Блийдъм знаеше, че кафявият свитък кожа, който го придружаваше винаги на общи събрания, е зад шапката му (старомоден цилиндър с плоски краища,

напомнящ за широки връзки, обръснати мустаци, свежи бузи и къси побелели бакенбарди).

Соумс присъстваше винаги на общите събрания; смяташе, че е добра идея да бъде там, „за всеки случай“! Той огледа със съсредоточеното си високомерно изражение стените на залата, дето висяха плановете на мината и пристанището, както и голямата снимка на шахта, водеща до рудник, който се оказа съвършено недоходен. Тази снимка – доказателство за вечната ирония, която се таи в търговските предприятия – стоеше все още на стената, образ на любимия, но мъртъв директорски блян.

Най-после Джолиън старши стана и прочете доклада за баланса. Прикрил зад олимпийско спокойствие неугасващата ненавист, стаена в душата на всеки директор към акционерите му, той ги огледа равнодушно. Гледаше ги и Соумс. Повечето му бяха познати по лице. Ето старият Скръбсол, доставчик на катран, който според Хемингс „идваше само за пакост“ – заядлив старик с отпуснати бузи, едра челюст и голям цилиндър с ниско дъно, сложен на коленете му. Ето благоговейният мистър Бомс, който предлагаше винаги да гласуват благодарност на председателя и изказваше неизменно надеждата, че Управителният съвет не ще пренебрегне да се погрижи за духовното издигане на чиновниците си (той имаше строгия империалистически уклон на своето одяжание). Имаше и полезния навик да спира след това някой директор и да го разпитва каква ще бъде според него следващата година – добра или лоша; и в зависимост от отговора купуваше или продаваше някоя и друга акция през следващите петнадесет дни.

Ето и майор О' Бейли, който непременно взимаше думата, ако не за друго, то поне за да подкрепи преизбирането на контролъора, а понякога предизвикваше и сериозно недоразумение, като грабваше просто от ръцете на другите предварително поверените им листчета с приветствия – или, по-точно, с предложения, – които ще трябва да направят.

Това бяха всички, заедно с още четири-пет души сериозни, мълчаливи акционери, особено симпатични на Соумс – делови хора, свикнали да си гледат работите без много шум, – добри, почтени мъже, които ходят всеки ден в Сити и всяка вечер се връщат при своите добри, почтени жени.

Добри, почтени жени! Тази мисъл пробуди отново у Соумс безименната му тревога.

Какво ще каже на чичо си? Как да отговори на онова писмо?

– ... Ако някой акционер има да зададе въпрос, с удоволствие ще отговоря.

Леко потупване. Джолиън старши бе пуснал доклада и баланса на масата и въртеше с ръце очилата си с рогови рамки.

По лицето на Соумс пробягна едва доловима усмивка.

По-добре ще е да побързат с въпросите си! Той познаваше подхода (един наистина идеален подход!) на чичо си, който ще каже веднага:

– Тогава предлагам приемането на доклада и баланса!

Не им оставаше време да се обадят... защото всеизвестно е, че акционерите само ви пилят времето!

Стана висок мъж с побеляла брада и сухо, недоволено лице:

– Смятам, че е редно, господин председателю, да повдигна въпроса за сумата от пет хиляди лири за баланса. „За вдовицата и семейството (той огледа сърдите всички) на покойния директор“, който така... хм... необмислено – повтарям: необмислено – се самоуби по време, когато крайно беше ценен за дружеството. Вие ни съобщихте, че договорът, така злощастно прекратен от самия него, е бил за петгодишен срок, от който е изтекла само една година... И аз...

Джолиън старши махна нетърпеливо с ръка.

– Смятам, че е редно, господин председателю... да попитам дали тази сума, платена или предложена на Управителния съвет да се плати на покойника... е за службата, която би изпълнил, ако не се бе самоубил?

– Тя се заплаща като възнаграждение за миналата му служба, която, както е известно на всички, в това число и на вас, беше изключително ценна.

– Тогава, сър, мога да заявя само, че щом е за минали заслуги, сумата е прекалено голяма.

Акционерът седна.

Джолиън старши почака една секунда и каза:

– Предлагам докладът и...

Акционерът отново стана.

– Мога ли да запитам дали Управителния съвет разбира, че парите не са негови... И без колебание смея да добавя, че ако бяха негови...

Втори акционер, с кръгло, упорито лице – Соумс си спомни веднага, че е шулей на покойния директор, – скочи и отвърна разпалено:

– По мое мнение, сър, сумата е недостатъчна!

Сега стана благоговейният мистър Бомс.

– Ако мога да се изкажа и аз... хм..., обстоятелството, че се е самоубил, трябва да е повлияло твърде силно на нашия уважаван председател. Не се съмнявам, че то именно му е повлияло, защото – казвам това

от мое име, а мисля (той погледна строго шурейя на покойния директор), че нашият уважаван председател ще намери начин – с вписване в протоколите или, може би по-добре, с намаляване на сумата – да изрази сериозното ни неодобрение, закъдето този многообещаващ и ценен живот е бил така неблагочестиво откъснат от една дейност, за която в негов – и, ако смея да добавя – и в наш интерес се е налагало така повелително да бъде запазен. Ние не трябва... не, ние не можем да насърчим такова тежко отклонение от дълга към хората и бога.

Благоговейният джентълмен седна. Отново стана шурейят на покойния директор.

– Поддържам това, което казах – заяви той. – Сумата е недостатъчна.

И тук се обади първият акционер:

– Оспорвам законността на възнаграждението. Според мене то е незаконно. Тук е юрисконсултът на дружеството; мисля, че съм в правото си да му задам този въпрос.

Всички се обърнаха към Соумс. Най-после ще възникне спор!

Соумс се изправи, със стиснати устни; нервите му бяха опънати, вниманието му се изтръгна най-после от съзерцавана на мъглата, обзела мисловния му кръгозор.

– Въпросът – започна той с тих и тънък глас – не е напълно ясен. Тъй като има възможност да се съберат нови доводи, съмнително е дали това плащане е напълно законно. Но ако някой пожелае, може да се поиска и мнението на съда.

Шурейят на директора се намръщи и каза многозначително:

– Несъмнено може да се поиска и мнението на съда. Мога ли да запитам за името на джентълмена, който ни даде това ценно уведомление? Мистър Соумс Форсайт ли? То се знае!

Той премести рязко поглед от Соумс към Джолиън старши.

Бледите страни на Соумс пламнаха, но той продължи да гледа надменно. Джолиън старши се втренчи в говорещия.

– Ако – подхвана той – шурейят на покойния директор няма какво друго да добави, предлагам докладът и балансът...

Но в този миг стана един от петимата мълчаливи, солидни акционери, които се ползваха със симпатиите на Соумс. И каза:

– Аз се обявявам изцяло против предложението. От нас се очаква да проявим милосърдие към съпругата и децата на покойника, които – както ни се съобщи – били издържани от него. Може и да са били. Това не ме интересува. Противопоставям се по принцип на решението.

Крайно време е да се заеме позицията против това сантиментално човеколюбие. То подяжда страната. Противопоставям се да се дават парите ми на хора, които не познавам, които нямат никакво участие в спечелването им. Противопоставям се *in toto*⁵⁶; това не е стопанска дейност. Предлагам да се отложи гласуването на доклада и баланса, за да се поправят те, като се премахне напълно дарението.

Джوليو̀н старши изслуша прав солидният, мълчалив мъж.

Неговата реч намери отзвук във всяко сърце, защото изразяваше веруюто на солидните хора, бунта срещу благотворителността, започнал вече да се проявява сред най-здравите членове на обществото.

Думите „това не е стопанска дейност“ трогнаха дори Управителния съвет; всеки чувстваше в душата си, че наистина не е. Но те познаваха властния нрав и упоритостта на председателя. И той може би съзнаваше в душата си, че това не е стопанска дейност. Но беше длъжен да подкрепи собственото си предложение. Ще се откаже ли от него? Изглеждаше невероятно.

Всички зачакаха с любопитство. Джوليو̀н старши вдигна ръка; очилата с тъмни рамки, увиснали между палеца и показалеца му, се олюляваха заплашително.

Той се обърна към солидният, мълчалив акционер:

– Сериозно ли желаете да внеса тази поправка сър, като знаете много добре усилията на покойния директор при експлозията в мините?

– Да, желая.

Джолон старши постави въпроса на гласуване.

– Поддържа ли някой това предложение? – запита той, като изгледа спокойно всички.

В този миг именно Соумс, впил очи в чичо си, почувства силата на волята у стария човек. Никой не мръдна. Джوليو̀н старши загледа в очите солидният, мълчалив акционер и каза:

– Предлагам „да се приемат и одобрят докладът и балансът за хиляда осемстотин и шеста година“. Приема ли се? Съгласието се изказва по обикновения начин. Против – никой. Прието. Следният въпрос, господа...

Соумс се усмихна. Умееше чичо Джوليو̀н да се справя с хората!

После вниманието му се върна към Босини. Странно как този човек не му излизаше от ума дори по време на работа!

Посещението на Айрин на къщата... В това нямаше нищо особено;

56. Изцяло (лат.)

но все пак можеше да му каже. Макар че тя изобщо никога нищо не му казваше. Ставаше все по-мълчалива и докачлива. От сърце му се искаше къщата да бъде привършена по-скоро и да се пренесат в нея, далеч от Лондон. Градът не ѝ понасяше; нервите ѝ не бяха съвсем в ред. Глупавото хрумване за отделна стая се появи отново!

Събранието вече приключи. Благоговейният Соумс бе спрял Хемингс под снимката на злополучната шахта. Гневно усмихнат и смръщил вежди, дребният мистър Букър се караше на раздяла със стария Скърбсол. Двата жестоко се ненавиждаха. Разправията произлизаше от някакъв договор за смола, който дребният мистър Букър бе измъкнал от Управителния съвет за племенника си през главата на стария Скърбсол. Соумс бе чул за това от Хемингс, който обичаше да поклокарства, особено по адрес на директорите, с изключение, разбира се, на Джолиън старши, от когото се страхуваше.

Соумс чакаше удобен момент. И последният акционер вече излизаше от вратата, когато той се приближи към чичо си, който си туряше шапката.

– Мога ли да поговоря с вас една минутка, чичо Джолиън?

Не е известно какво очакваше Соумс от този разговор.

Вън от това почти тайнствено страхопочитание, което Форсайтови изобщо изпитваха към Джолиън старши, навярно заради склонността му към философстване или може би – както Хемингс несъмнено би се изразил – заради брадичката му, между младия и стария Форсайт съществуваше, и винаги бе съществувала, едва доловима неприязън. Тя прозираше в студенината на поздрава, в уклончивите намеци, с които говореха един на друг, и навярно се дължеше на долавяната от Джолиън старши спокойна твърдост (той я наричаше направо „инат“) у младежа, и на тайния страх, че може би не ще бъде в състояние да се наложи и на него.

И двамата Форсайт, в доста отношения далечни като двата полюса, притежаваха – много повече от останалите членове на рода в различния си нрав – една съществена черта, – твърдо и благоразумно прозрение в „делките“, което е най-висшата отлика на достойната им класа. При щастливи обстоятелства всеки от тях би могъл да достигне висока кариера: да стане добър финансист, голям строител или държавник; при все че, когато изпадеше в особено настроение – под влиянието на пура или на природата, – Джолиън старши би могъл, ако не да се надсмее, то поне да погледне критично своите постижения, докато Соумс, който никога не пушеше пури, не би бил способен на такова нещо.

Освен това в съзнанието на Джолиън старши продължаваше да се таи скритата мъка, че синът на Джеймс... на Джеймс, когото той бе смятал винаги за такова невзрачно същество!... ще преуспява, докато неговият собствен син...

И накрая, но не на последно място – защото и той, като всеки Форсайт, не беше застрахован срещу семейните клюки, – стоеше злокобният, неопределен, но въпреки това тревожен слух за Босини, уязвяващ жестоко гордостта му.

Както можеше да се очаква, раздразнението му беше насочено не към Айрин, а към Соумс. Мисълта, че съпругата на племенника му („Защо този приятел не проявява повече внимание към постъпките й...“ – мислеше несправедливо той, сякаш Соумс можеше да прояви повече внимание!) би могла да отнеме годеника на Джун, беше непоносимо унижителна. Съзрял опасността, той не я прикриваше, а признаваше с безстрастието на широкия си ум, че това не е невероятно: Айрин беше наистина привлекателна!

Още докато излизаха от заседателната зала към шума и суетата на Чипсайд, той предусети за какво ще му приказва Соумс. Повървяха цяла минута, без да заговорят: Соумс с безшумни ситни стъпки, Джолиън старши съвсем изправен, използваващ вяло чадъра си за бастун.

Скоро свиха в сравнително тиха улица, защото пътят на Джолиън старши водеше към Мургейт стрийт, дето щеше да има друго заседание.

Без да вдигне очи, Соумс започна:

– Получих писмо от Босини. Вижте какво пише. Помислих, че трябва да ви съобщя. Похарчих за къщата много повече, отколкото възнамерявах, и искам да сме наясно.

Джолиън старши прочете неохотно писмото.

– Писмото му е достатъчно ясно.

– Той говори за „свобода на действие“ – отвърна Соумс.

Джолиън старши вдигна глава. Дълго потисканите раздразнение и неприязън към този млад човек, чийто живот започваше да се вплита в неговия собствен, избухна изведнъж:

– А защо си му възложил работата, щом нямаш доверие в него?

Соумс го погледна скришом.

– Късно е вече да се разисква този въпрос – каза той. – Искам само да се разберем, че ако му дам свобода на действие, няма да ме въвлече в прекалени разходи. Помислих, че ако ти поговориш с него, казаното ще има по-голяма тежест.

– Не – отсече Джолиън старши. – Не искам да се меся в тая работа!

В думите на чичото и племенника се долавяше неизреченото и, поради това, много по-сериозно значение. А погледите, които си разменяха, показваха, че и двамата съзнават това.

– Какво искаш – отвърна Соумс. – Смятам, че трябва да ти кажа, заради Джун. Добре е да знаеш, че не възнамерявам да търпя никакви глупости!

– Какво ме интересува? – прекъсна го Джолиън старши.

– О, не зная – промълви Соумс; и, смутен от острия поглед на чичото, не можа да добави нищо. – Да не кажеш после, че не съм те предупредил – отсече сърдито той, когато си възвърна донякъде самообладанието.

– Че не си ме предупредил! – повтори Джолиън старши. – Не разбирам какво искаш да кажеш. Дошъл да ме безпокои за такова нещо! Не искам и да знам как вървят работите ти. Оправяй се сам!

– Добре – отвърна невъзмутимо Соумс. – Ще ги оправя.

– Сбогом – каза Джолиън старши. И се разделиха.

Соумс се върна обратно, влезе в един прочут ресторант и си поръча порция пушена лакерда и чаша шалби⁵⁷; на обяд той ядеше малко и се хранеше обикновено прав, защото намираше, че това положение е полезно за черния му дроб, който беше съвършено здрав, макар че Соумс му приписваше всичките си страдания.

Като свърши обяда, тръгна бавно към бюрото си с наведена глава, без да обръща внимание на гъмжащото множество, което също не му обръщаше никакво внимание.

Вечерната поща отнесе отговор до Босини:

„ФОРСАЙТ, БЪСТЪРД И ФОРСАЙТ
адвокати

2001, Бранч лейн, Поултри, И. Ц.
17 май 1887

Драги Босини,

Получих писмото Ви, чието съдържание немалко ме изненада. Аз имах впечатлението, че Вие се ползвате през цялото време и сте се ползували с пълна «свобода на действие», защото не си спомням да сте одобрили някое от предложенията, които имах

57. Бяло вино (фр.)

нещастieto да направя. Като Ви давам, съобразно Вашето искане, такава «свобода на действие», желая да разберете ясно, че общата стойност на къщата, заедно с цялата украса, включително и вашия хонорар (както е уговорен помежду ни), не трябва да надхвърля дванайсет хиляди (12 000) лири. Това ви дава широки възможности и, както знаете, е много повече, отколкото предполагах първоначално.

Оставам
Ваш предан
Соумс Форсайт“

На другия ден получи писъмце от Босини:

„ФИЛИП БЕЙНС БОСИНИ
архитект
309 Д, Слоун Стрийт, Ю. З.
Май 18

Драги Форсайт,

Грешите, ако смятате, че при такъв деликатен въпрос, като наредбата на къщата Ви, аз мога да се обвържа с точност до лира. Виждам, че договорът ни, както и самият аз, сме Ви дотегнали, затова смятам, че е по-добре да се оттегля.

Ваш предан
Филип Бейнс Босини“

Соумс мисли дълго и мъчително какво да отговори и, късно през нощта, когато Айрин бе отишла вече да спи, състави в трапезарията следното писмо:

„Монпелие Скуеър, Ю. З.
19 май 1887

Драги Босини

Мисля, че в интерес и на двама ни е крайно нежелателно работите да бъдат изоставени в сегашното им състояние. Не исках да кажа, че ако надвишите споменатата в писмото ми сума с десет, двайсет или дори петдесет лири, помежду ни ще възникнат неприятности. При това положение бих желал да обмислите

отново отговора си. Вие имате «свобода на действие» в рамките, уговорени с нашата кореспонденция, и аз се надявам, че ще намерите начин да довършите наредбата, като знаей, че е мъчно тя да бъде абсолютно точно изчислена още сега.

Ваш предан
Соумс Форсайт“

Отговорът на Босини пристигна на другия ден. И гласеше:

„20 май

Драги Форсайт

Прието.
Ф. Босини“

Джозийн старши в зоологическата градина

С второто събрание – едно обикновено заседание на Управителния съвет – Джозийн старши се справи набързо. Държа се така диктаторски, че другите директори останаха да заговорничат срещу владичеството на стария Форсайт, което – казаха те, – е вече нетърпимо.

Той отиде с подземната железница до спирката Портланд Роуд, откъдето взе файтон и се отправи към Зоологическата градина.

Имаше среща там, една от все по-честите срещи, към които го подтикваха растящите тревоги около Джун и това, което той наричаше „промяна в нея“.

Тя се бе затворила в себе си и непрекъснато слабееше; ако ѝ заговори, не му отговаряше или го сръзваше, а понякога поглеждаше така, сякаш ей сега ще се разплаче. Беше невероятно променена, и то само заради нея Босини. А да му каже какво ѝ е – и дума да не става!

Той седеше с часове замислен, с угаснала пура в уста, оставил пред себе си непрочетения вестник. Какво другарче му беше тя още като тригодишно хлапенце! И колко я обичаше!

Сили, незачитачи ни род, ни класа, ни обичаи, бяха надвили неговата бдителност; застрашителни събития, над които нямаше власт, бяха надвиснали над главата му. Той се гневеше като човек, свикнал да налага волята си, но сам не знаеше срещу какво.

Стихна до входа на Зоологическата градина, като мърмореше

срещу бавното движение на файтона. Но с жизнерадостния си усет да лови всеки приятен миг забрави недоволството си, докато вървеше към мястото на срещата. Щом забелязаха Джолиън старши, синът му и внучетата му побързаха да слязат от каменната тераса над трапа за мечките и го поведоха към клетката на лъвовете. Вървяха от двете му страни, като го държаха за ръка, а Джоли, пакостник като баща си, влачеше чадъра на дядо си така, че да препъва хората с дръжката му.

Джолиън младши вървеше зад тях.

Чудесно зрелище беше да вижда баща си с децата си, но зрелище, на което се усмихваше със стаени сълзи. Старец с две малки деца можеше да се срещне по всяко време на деня; но все пак, като гледаше Джолиън старши с Джоли и Холи, на Джолиън младши се струваше, че надниква през калейдоскоп в най-съкровения кътчета на човешкото сърце. Пълното капитулиране на този държелив старец пред двете малки същества, хванали го за ръце, беше така трогателно, че Джолиън младши, човек на бързите рефлексии, изруга тихичко под носа си. Зрелището го засегна по начин, неподобаващ на един Форсайт, за когото е направо недостойно да прояви някакво чувство.

Така стигнаха до клетката на лъвовете.

В Ботаническата градина имаше някакво празнично утро, затова голям брой Форсита... – с други думи, добре облечени хора в карети – бяха дошли в Зоологическата, за да получат колкото се може повече удоволствие срещу парите си, преди да се върнат на Рътланд Гейт или Брайнстон Скуеър.

„Да идем в Зоологическата градина – си бяха казали те. – Ще бъде много забавно!“

Днес се плащаше по един шилинг за вход, така че нямаше да бъдат в противното простолудие.

Трупача се пред дългата редица клетки, за да наблюдават зад решетките пъстрите хищници, очакващи единственото си развлечение през денонощието. Колкото по-гладен беше звярът, толкова по-голям беше възторгът. Но Джолиън младши не би могъл да каже дали това беше от завист към охотата му или поради по-човечното чувство, че така бързо я задоволява. Непрестанно чуваше забележки: „Този тигър е страшно противен звяр!“; „О, такава прелест! Погледнете колко малка уста“, „Да, наистина е хубавичък! Само не се приближавай много, мамо!“

Някои опипваха от време на време задния си джоб и се оглеждаха, сякаш се бояха да не би Джолиън младши или друг незаинтересован от

гледката посетител да го освободи от съдържанието му.

Охранен мъж в бяла жилетка каза през зъби:

– Само лакомия и нищо друго: не може да са гладни – та те никак не се движат.

При тия думи тигърът сграбчи парче черен дроб и дебелият мъж се засмя. Жена му, в парижка рокля и със златно пенсне, го укори:

– Как може да се смееш, Хари, на такава противна гледка!

Джолиън младши се намръщи.

При все че не го засягаха вече, обстоятелствата на живота му още предизвикваха в него изблици на презрение. Язвителността му пламваше най-често срещу обществото, към което някога бе принадлежал – класата с каретите.

Да затвориш в клетка лъв или тигър, беше без съмнение страшно варварство. Но никой културен човек нямаше да признае това.

Мисълта, че е варварство да затвориш в клетка диви зверове, сигурно никога не бе минавала през ума и на баща му: той принадлежеше към старата школа, която смяташе, че е хуманно и възпитателно да затвориш маймуните и пантерите, може би защото вярваше, че тези животни ще се научат с време да не измират така глупаво от мъка и страдания зад решетките, като създават на обществото разходи да ги заместват с нови! За баща му и за всички Форсайтови удоволствието да гледат тези красиви животни в заточение надделяваше над неудобството от тоя затвор за самите животни, които господ така несъобразително беше оставил на свобода! Този затвор беше за тяхно добро, защото ги предпазваше от безбройните опасности и им даваше възможност да съществуват в спокойната самота на самостоятелен дом! Очевидно е, че дивите зверове са създадени всъщност единствено за това, да живеят в клетки!

Но, тъй като в нрава на Джолиън младши имаше и заченки на безпристрастие, той размисли, че е може би погрешно да заклемява като варварство една постъпка, която доказваше просто липса на въображение, защото нито един от хората с подобно гледище не е бил в положението на затворените животни и не може следователно да се очаква, че ще разбере техните чувства.

Едва когато напуснаха градината – Джоли и Холи в блажено опиянение, – Джолиън старши намери възможност да заговори на сина си по въпроса, който тежеше на сърцето му.

– Чудя се какво да правя – каза той. – Ако продължава да се държи така, не зная докъде ще стигнем. Искях да отиде при лекар, но тя не желае. Упорита като муле! Щом не иска да направи нещо, няма да го

направи, и толкова!

Джوليو̀н младши се усмихна; очите му се спряха на бялата му брадичка. „И двамата сте си лика-прилика“ – помисли той, но не продума.

– После – продължи Джوليو̀н старши, – и тоя Босини! С удоволствие бих му натрил носа, но не е моя работа, макар че... Не виждам защо да не го сториш ти – добави неуверено той.

– Какво е направил? По-добре да се разделят още сега, ако не се разбират!

Джوليو̀н старши погледна сина си. Щом стигнаха до разискване на въпрос, свързан с отношенията между двата пола, той стана недоверчив. Джо сигурно имаше малко превратни разбирания по въпроса.

– Да – а, не зная как мислиш ти – каза бащата. – Предполагам, че симпатиите ти са на негова страна... няма да се изненадам, ако е така; но аз мисля, че той се държи отвратително, и, ако ми се мерне пред очите, ще му го кажа.

После изостави тая тема.

Невъзможно беше да разиска със сина си каква е всъщност и какво значение има измяната на Босини. Нима синът му не бе сторил същото нещо (може би дори по-лошо) преди петнайсет години? Последниците от тая лудост сякаш нямаше да имат край!

Джوليو̀н младши също мълчеше; той бе проникнал веднага в мисълта на баща си, защото, смъкнат от оная висота, откъдето всичко изглежда очевидно и просто, той бе придобил много по-проницателна и изтънчена възприемчивост.

Но отношението, което бе възприел преди петнайсет години към въпросите на пола, се различаваше от това на баща му. Невъзможно беше да се хвърли мост над тая пропаст.

Той каза равнодушно:

– Сигурно се е влюбил в друга жена.

Джوليو̀н старши го погледна с подозрение.

– Не зная – отговори той. – Но така разправят.

– Трябва да е вярно тогава – забеляза неочаквано Джوليو̀н младши; – предполагам, че са казали коя е тя?

– Да – потвърди Джوليو̀н старши. – Жената на Соумс!

Джوليو̀н младши не подсвирна. Събитията в собствения му живот му бяха отнели способността да подсвирква по такъв повод – само загледа баща си и едва доловима усмивка пробягна по лицето му.

– Те бяха неразделни приятелки с Джун! – промълви той.

– Бедничката Джун! – прошепна Джوليو̀н младши. Представяше си

я все още тригодишно дете.

Джوليوън старши неочаквано се спря.

– Не вярвам нито дума от всичко това – каза той. – Женски приказки. Повикай файтон, Джо, страшно съм уморен!

Застанаха край един ъгъл да чакат дали ще се зададе някой празен файтон; в това време край тях минаваха карета след карета, отвеждащи от Зоологическата градина „форсайтовци“ от всякакъв вид. Хамутите, ливреите, лъскавите космати коне блестяха под лъчите на майското слънце и всяка карета, файтон, екипаж, кабриолет сякаш пееше с колелетата си:

Аз, конете, кочияшът и лакеите
заедно с каретата струваме цял куп пари,
но си заслужаваме разхода. Погледнете
господаря с господарката, проклетниците!
Охолство и сигурност... това е то!

Такъв, както е известно, е подходящият съпровод за разходката на всеки Форсайт.

Един екипаж, теглен от чифт алести коне, се движеше по-бързо от всички други. Той подскочаше леко на високите си пружини и четиримата пътници се клатушкаха вътре като в люлка.

Тази кола привлече вниманието на Джوليوън младши; той позна веднага на задната седалка чичо си Джеймс – невъзможно беше да не го познае, при все че бакенбардите му бяха съвсем побелели. Срещу него, заслонили гърбовете си със слънчобрани, Рейчъл Форсайт и по-голямата ѝ омъжена сестра Уинифред Дарти, в безукорни тоалети, бяха вирнали високомерно глави като птиците, които бяха видели в Зоологическата градина; до Джеймс се бе облегнал самият Дарти в стегнат, закопчан догоре редингот, с показващи се от ръкава грижливо изгладени маншети.

Този екипаж се отличаваше с по-голям, макар и нефрапиращ блясък, с по-добра лакировка или политура, която го отличаваше от останалите, сякаш някакво щастливо хрумване – отличаващо „художествена творба“ от обикновената картина – го превръщаше в типично превозно средство, в истински престол за форсайтовщината.

Джوليوън старши не ги забеляза – той гледаше горката уморена Холи. Но хората в колата забелязаха малката група. Дамите наведоха веднага глави и побързаха да се скрият зад слънчобраните; Джеймс

протегна простодушно врат, като птица с дълга шия, и отвори полека уста. Щитовидните кръгове на слънчобраните се смаляха все повече и повече и накрая изчезнаха.

Джолиън младши видя, че го познаха; позна го дори Уинифред, която едва ли беше на повече от петнайсет години, когато той си бе загубил правото да се числи към Форсайтови.

Те не бяха се променили много! Припомни си как изглеждаха тогава: конете, прислугата, каретата – всичко беше по-друго сега – то се знае! – но от същото качество, както преди петнайсет години: същата изящна показност, същото отлично пресметнато безочие... охолство и сигурност! същото полюшване, същото държане на слънчобраните, същият дух във всяко нещо!

Заслонени с високомерните щитове на слънчобраните, карета след карета се низеха в слънчевия ден.

– Чичо Джеймс току-що мина с дъщерите си – съобщи Джолиън младши.

Баща му млькна.

– Видя ли ни чичо ти? Да? Хм! Какво му е хрумнало да идва насам?

В този миг мина празен файтон и Джолиън старши го спря.

– Скоро ще се видим пак, момчето ми! – каза той. – Не обръщай внимание на това, което ти доверих за младия Босини... Сам аз не вярвам нито дума на тия приказки!

Той целуна децата, които се опитваха да го задържат, качи се във файтона и отмина.

Прегърнал малката Холи, Джолиън младши стоеше неподвижен на тъгъла и гледаше подир файтона.

Следобед у Тимоти

Ако при качването си във файтона бе казал: „Не искам да вярвам нито дума на тия приказки!“, Джолиън старши би изразил по-вярно чувствата си.

Мисълта, че Джеймс и женската му челяд го бяха видели със сина му, пробуди в него не само раздразнение, каквото изпитваше срещу всичко, което противоречеше на желанията му, но и скрита вражда, така естествена между братя, възникнала от дребни детински съперничества, постепенно закостенели, задълбочили се и подхранили неусетно едно растение, способно след време да даде най-горчиви плодове.

Между шестимата братя бе съществувала досега само недружелюбност, дължаща се на тайното и съвсем естествено предположение, че някой от другите може да е по-богат от другите. При приближаването на смъртта – този край на всички съперничества – това чувство се превръщаше в любопитство най-вече поради голямата „потайност“ на техния стопански съветник, който съвсем благоразумно заявяваше пред Никълъс, че не знае какъв е доходът на Джеймс, пред Джеймс – че не знае какъв е доходът на Джолиън старши, пред Джолиън старши, че не знае какъв е доходът на Роджър, пред Роджър – че не знае дохода на Суидин, а на Суидин казваше, за да го подразни, че Никълъс трябва да е много богат. Само Тимоти беше извън този кръг, защото богатството му се състоеше от държавни ценни книжа.

Но сега, поне между двама от тях, бе възникнала съвсем нов вид обида. От момента, когато Джеймс бе имал безочиеето да си навира носа в работите му – както Джолиън старши се бе изразил, – той се отказа да вярва в приказките за Босини. Да оскърбяват внучката му заради човек от семейството на „оня“! Джолиън старши реши, че Босини е оклеветен. За измяната му има сигурно друга причина.

Може би Джун се е спречкала с него, тя е толкова избухлива!

Както и да е, ще поговори открито с Тимоти и ще види дали той ще продължи да разпространява тия намеци! Няма да отлага – ще отиде веднага и ще се погрижи да не става нужда от повторно отиване по същия въпрос.

Видя, че каретата на Джеймс е пред Гнездото. Дошли бяха, значи, преди него – да раздрънкат, че са го видели! Малко по-нататък сивите коне на Суидин бяха обърнали муцуни към дорестите коне на Джеймс, сякаш разговаряха тайно за Форсайтови едновременно с кочияшите, които си приказваха от каприите.

Като остави шапката си на стола в тясното антре, дето шапката на Босини беше взета едно време за котка, Джолиън старши прокара мрачно слабата си ръка по лицето с големите увиснали и побелели мустаци, сякаш искаше да заличи всяко изражение от него, после тръгна по стълбите за горния етаж.

Гостната откъм фасадата беше пълна. Тя беше достатъчно препълнена във всяко време – и без гости, и без хора изобщо, – защото Тимоти и сестрите му, спазвайки традициите на своето поколение, смятаха, че една стая не е „приятна“, ако не е мебелирана „както подобава“. Така че в тази гостна имаше единайсет стола, един диван, три маси, два скрина, безброй дребни украшения и част от голям роял. Сега, когато тук бяха

мисис Смол, леля Естер, Суидин, Джеймс, Рейчъл, Уинифред, Юфимия (дошла да върне „Страдание и успокоение“, която бе прочела, докато обядваше), неразделната ѝ приятелка Франсис, дъщеря на Роджър (музикалната Форсайт, която композираше романси), оставаше само един свободен стол освен двата, на които никои не сядаше; а единственото свободно място на пода беше заето от котката, която Джолиън старши веднага настъпи.

За дома на Тимоти не беше необичайно напоследък да има толкова много гости. Всички членове на семейството почитаха искрено леля Ан и след смъртта ѝ идваха много по-често в Гнездото и оставаха много по-дълго.

Суидин бе дошъл пръв и, както се бе разположил в червеното копринено кресло с позлатен гръб, изглеждаше, че ще остане повече от всички. Той отговаряше напълно на прякора, даден му от Босини – Грамадния, и с огромния си ръст и обем, с гъсти бели коси, с подпухнало, неподвижно, избръснато лице изглеждаше особено първобитен в разкошно тапицираната стая.

Разговорът му, както винаги напоследък, се насочи веднага към Айрин и той не закъсня да даде на леля Джули и Естер мнението си за слуховете, които се носеха: „Не – каза той, – тя има нужда може би от малко ухажване... всяка хубава жена трябва да изживее едно увлечение; тя беше достатъчно благоразумна и знаеше много добре какво изисква положението ѝ в семейството! Никакъв ск...“ – щеше да каже „скандал“, но самата мисъл за скандал беше толкова невероятна, че той махна с ръка, сякаш искаше да каже: „Да не продължаваме!“

Суидин гледаше на положението, разбира се, като ерген... но не заслужаваше ли все пак малко уважение това семейство, от което мнозина бяха преуспели и достигнали завидно положение? Нима в мрачните безнадеждни мигове, когато го наричаха потомък на „йомени“⁵⁸ и „дребни риби“, той бе вярвал на тия приказки?

Не, той трогателно таеше в душата си скритата вяра, че в жилите на прадедите му все ще е имало и малко благородническа кръв.

– Трябва да е имало – каза той веднъж на Джолиън младши преди прегрешението му. – Погледни как сме преуспели! Все трябва да е имало и малко синя кръв!

Той обичаше Джолиън младши; момчето беше възпитано с добри другари в колежа, познаваше се със синовете на онзи стар разбойник

58. Йомен – дребен земевладелец.

сър Чарлз Фист – един от тях бе станал също знаменит мошеник; беше изискано... Жалко, страшно жалко, че избяга с оная чужденка... и при това гувернантка! Като е искал да бяга, защо не избяга поне с жена, която ще им прави чест? Какво беше сега? Застрахователен агент в Лойд; казват дори, че рисувал картини... да, картини! Дявол да го вземе! Можеше да стане сър Джолиън Форсайт, баронет⁵⁹, с място в парламента и имение в страната!

Суидин именно, следвайки подтика, който рано или късно праща нататък някой от членовете на всеки голям род, бе ходил в хералдическата служба, дето го увериха, че той е несъмнено от един и същи род с добре известните Форсайтови, чийто герб е „три закопчалки в десния край на черно поле с червени черти“. В службата навярно се надяваха, че той ще откупи герба.

Суидин не го откупи, но след като се увери, че горният край на герба е „фазан в естествени цветове“, а девизът – „За Форсайтови“, постави фазан на каретата и на копчетата на кочияша, а фазан и девиза – на хартия за писма. Целият герб не използва, защото, като не го бе платил, струваше му се безочливо да го постави на каретата – а Суидин ненавиждаше безочието – и защото, като всеки практичен англичанин, изпитваше скрита ненавист и презрение към онова, което не разбира... А пък той, като мнозина други, трудно можеше да разбере какво значат тя „три закопчалки в десния край на черно поле с червени черти“.

Никога не забрави все пак, че, ако реши да плати герба, ще има правото да го ползва, и това засилваше убеждението му, че е благородник. Останалите членове от семейството също възприеха неусетно „фазана в естествени цветове“, а едни сериозно, други – на шега – приеха и девиза; обаче Джолиън старши отказа да го възприеме, като заяви, че според него това било глупава безсмислица.

По-старото поколение Форсайтови може би знаеше добре на какво голямо историческо събитие дължи своя герб и, ако някой започнеше да ги разпитва настойчиво по този въпрос, вместо да излъжат – те не обичаха да лъжат, – признаваха набързо, че е най-добре да запитат Суидин.

По-младото поколение отминаваше въпроса с „естествено“ мълчание. Не искаха да огорчават чувствата на старите, нито да стават смешни – чисто и просто използваша само горната част на герба.

Не, каза си Суидин, той бе видял нещата лично и можеше да каже, че Айрин се бе държала към оня млад Пират ли, Босини ли – както там

59. Най-ниската наследствена дворянска титла в Англия.

го наричаха – точно така, както и към самия него; всъщност би казал... Но влизането в тоя момент на Франсис и Юфимия прекрати за нещастие разговора, защото подобен въпрос не можеше да се разисква пред девойки.

И при все че се ядоса, задето го прекъснаха, тъкмо когато щеше да каже нещо важно, Суидин скоро си възвърна естественото държане. Той обичаше Франси, както я наричаха роднините. Тя беше много елегантна, а казваха, че печелела от романсите си по някой и друг шилинг за дребните си лични разходи. Според Суидин това показваше, че е разумна девойка.

Той се гордееше със своето доста либерално отношение към жените, не разбираше защо да не рисуват, да композират или дори да пишат книги, особено ако печелят от това; така нямаше да им остане време да вършат глупости. За мъжете е неподходящо да се занимават с такива неща!

„Малката Франси“, както обикновено я наричаха с добродушно презрение, беше важна личност, ако не с друго, то поне като пример за отношението на Форсайтови към изкуствата. Тя беше всъщност не „малка“, а доста висока и доста тъмнокоса за Форсайт и тази тъмна коса, съчетана със сиви очи, придаваше на външността ѝ нещо „келтско“. Пишеше романи, озаглавени „Трепетни въздишки“ или „Целуни ме, майко, преди да умра“, с припев, припомнящ църковна песен:

Целуни ме, майко, преди да умра;
Целуни ме... целуни ме, майко, ах!
Целуни, ах! Целуни ме...
Целуни ме, майко, преди да умра!

Тя съчиняваше сама текста на тия романи, а пишеше и други поеми. При по-весело настроение композираше валсове, един от които, „Кенсингтънски валс“, беше много мелодичен и се бе превърнал в химн на квартала. Той започваше така:

Наистина оригинален валс. Следваха „Песни за децата“, едновременно поучителни и забавни, особено „Бабините рибки“, и почти

пророческата песничка в императорски дух „Удрий право в окоето!“.

Издателите ги взимаха с готовност, а списания като „Висшето общество“ и „Дамски моден съветник“ изпадаха във възторг при всяка „нова духовита, блестяща и трогателна песничка от мис Франсис Форсайт, която умее да ни развесели или трогне до сълзи. Мис Форсайт е с блестящо бъдеще.“

С верния усет на своята порода Франси поддържаше познанства само с подходящи хора – такива, които ще пишат за нея, ще говорят за нея, или с хора от доброто общество, и държеше точен списък пред кого трябва проявява обаянието си, без да изпуска из очи и непрестанно растящите хонорари, които – смяташе тя – я очакваха в бъдеще. И с това си бе спечелила всеобща почит.

По едно време, когато емоционалността ѝ беше възбудена от някакво увлечение – защото животът у Роджър, който се бе отдал всецяло на трупане на недвижими имоти, бе породил у единствената му дъщеря склонност към увлечения, – тя се посвети на сериозна, искрена музика, като се спря на соната за виолина. Това беше единствената ѝ творба, която смути Форсайткови. Веднага усетиха, че няма да се продаде.

Роджър, много доволен, че има такава умна дъщеря, споменаваше често за парите, които тя печели; но сега се разтревожи от сонатата за виолина.

– Направо глупост! – каза той.

Франси помоли Юфимия да ѝ изпрати младия Фладжолети, за да я изсвири в гостната на Принсес гардънс.

Всъщност Роджър беше прав. Сонатата беше наистина глупост, но – за жалост – глупост, която нямаше да се продаде. Както всеки Форсайт знае: глупост, която се продава, не е никаква глупост... Напротив.

И все пак, въпреки здравия разум, определящ стойността на изкуството по това, което то може да донесе, някои Форсайткови – например леля Естер, която беше открай време музикална – не криеха съжалението си, че музиката на Франси, както и поемите ѝ, не са „класически“. Но, казваше леля Естер, хората днес не разбират от поезия – всички поеми бяха „съвсем леки неща“. Никой не можеше да напише сега поема като „Изгубеният рай“ или „Чайлд Харолд“, които оставяха у човека съзнанието, че е прочел нещо. Но все пак добре беше, че Франси има с какво да се занимава. Докато другите момичета знаеха само да харчат, тя умееше и да печели! И леля Естер, и леля Джули слушаха винаги с удоволствие как Франси е успяла да получи по-висок хонорар.

Слушаха и сега, заедно със Суидин, който се преструваше, че не

слуша, защото младите говореха толкова бързо и така неясно, че не можеше да разбере какво казват.

– Не мога да си представя – каза мисис Септимус – как се справяш. Аз никога не бих дръзнала.

Франси се усмихна леко.

– Предпочитам да имам работа с мъже, отколкото с жени. Жените са много проклети.

– Мила! – извика мисис Смол. – Как ще сме проклети?

Юфимия се засмя с безгласния си смях, който завършваше с писък, и каза, сякаш я душеха:

– О, лельо, ще ме умориш някой ден!

Суидин не намираше нищо смешно в случая и ненавиждаше хората, които се смеят на нещо, което според него не е смешно. Освен това ненавиждаше Юфимия и я споменаваше само така: „Дъщерята на Ник, как ѝ беше името... оная, бледата ли?“ А без малко не ѝ бе станал кръстник... Щял да стане всъщност, но се противопоставил категорично на чуждото име. Пък и не обичаше да става кръстник.

Той се обърна с достойнство към Франси:

– Прекрасен ден за... това годишно време.

Но Юфимия, която знаеше много добре, че е отказал да ѝ стане кръстник, се наведе към леля Естер и започна да разправя как видяла Айрин – мисис Соумс – в универсалния магазин.

– Соумс ли беше с нея? – попита леля Естер, на която мисис Смол не бе успяла да разправи случая.

– Соумс ли? Не, разбира се!

– Нима беше тръгнала сама из града?

– О, не беше сама – мистър Босини беше с нея. Беше безукорно облечена.

Щом чу името на Айрин, Суидин стрелна строго Юфимия, която не беше никога безукорна, поне що се отнася до облеклото, и каза:

– Облечена е била, както подобава на истинска дама! На човек да му е драго да я гледа!

В същи я миг съобщиха за Джеймс и дъщерите му. Дарти, който искаше да се почерпи, се измъкна под предлог, че има уговорен час със зъболекаря, слезе при Мраморната арка, нае си файтон и вече седеше до прозореца на своя клуб Пикадили.

Жена му, разказа той на приятелите си, искала да го води на гости. Но да извинява... На гости! Хм, как не!

Повика сервитьора и му поръча да разбере кой е спечелил

надбягването в 4,30. Каза, че е уморен като куче, и това беше съвсем вярно; цял следобед бе придружавал жена си по разни „зрелища“. Най-после се отърва. Човек трябва да има и личен живот.

В тоя миг, поглеждайки от еркерния прозорец – той обичаше това място, откъдето можеше да вижда всичко, – за нещастие или, може би, за щастие, очите му се спряха случайно върху Соумс, който пресичаше предпазливо откъм Грийн парк, с очевидно намерение да влезе в клуба, защото и той принадлежеше към „Айсиъм“

Дарти скочи веднага, грабна чашата си, промърмори нещо за „надбягването в 4,30“ и бързо се оттегли в стаята на картоиграчите, където Соумс никога не влизаше. Тук, свършено сам в полуосветеното помещение, той стоя до седем и половина, уверен, че дотогава Соумс положително ще си отиде.

Не бива – повтаряше си той всеки път, щом усетеше да го обзема изкушението да се присъедини към клюкарите край еркерния прозорец, – в никакъв случай не бива сега, когато финансите му са толкова зле, а „старият“ (Джеймс) бе станал още по-недостъпен след историята с петролните акции (в която Дарти нямаше никаква вина), да си разваля отношенията с Униифред.

Ако Соумс го види в клуба, тя щеше непременно да научи, че не е ходил на никакъв зъболекар. Той не знаеше друго семейство, дето новините да се научават така бързо. Смръщил мургавото си лице, кръстосал крака в карираните си панталони, със святкащи в полумрака лачени обувки, той седеше неспокоен между две маси със зелено сукно, хапеше показалеца си и се чудеше откъде ще може да намери пари, ако Еротик не спечели купата „Ланкашир“.

Мислите му се насочиха мрачно към Форсайтови. Каква пасмина бяха! Нищо не можеше да измъкнеш от тях... или, най-малкото, е страшно мъчно да измъкнеш! Така трепереха за парите си; пък и ни един не бе спортсмен между тях освен, може би, Джордж. Она приятел Соумс например може да получи удар, ако се опиташ да му поискаш назаем десет лири, или, ако не получи удар, ще те погледне с високомерната си усмивка, сякаш си пропаднал човек, щом нямаш пари.

А жена му! Устата на Дарти неволно се напълни със слюнка. Опитал се бе да бъде любезен със нея – кой не ще поиска да бъде любезен с хубава снаха! – но, дявол да го вземе, ако тая... (той употреби един неприличен израз) бе пожелала поне да му продума... Гледаше го, сякаш е някаква измет. А сигурно я биваше за много работи – готов бе да се обзаложи за това. Познаваше жените: такива очи и такава снага не стоят

мирни, както оня приятел Соумс скоро ще разбере, ако има нещо вярно в слуховете за Пиратчето.

Дарти стана, обиколи стаята, спря се пред мраморната камина и остана дълго там да съзерцава лицето си в огледалото. Както у много мъже от тоя тип, това лице с напомадени тъмни мустаци и елегантни малки бакенбарди изглеждаше, като че е било потопено в ленено масло. Потърка възгърбавичкия си дебеличък нос и усети загрижено, че там се показва някаква пъпка.

А в това време Джолиън старши бе намерил един свободен стол в удобната гостна на Тимоти. Явно бе, че появата му пречеше на разговора, защото изведнъж се бе установило пълно и неловко мълчание. Само леля Джули, с всеизвестната си любезност, побърза да възстанови естественото държане.

– Да, Джолиън – започна тя, – току-що приказвахме, че отдавна не си идвал, но няма защо да се извиняваш. Зает си навярно? Джеймс ни разправяше какво неспокойно лято...

– Така ли? – прекъсна я Джолиън старши и погледна студено Джеймс. – Нямах да е никак неспокойно, ако хората не се месят в чуждите работи.

Замислен на ниския стол, от който коленете му стърчаха, Джеймс размърда стеснително нозе и настъпи котарака, който твърде неблагоприятно се бе прислонил до него, след като избяга от Джолиън старши.

– Котка ли има тук? – каза сърдито той и отдръпна тревожно крак, щом усети, че натиска пухкавата козина.

– Няколко дори! – отвърна Джолиън старши, като изгледа подред всички. – Ей сега настъпих една.

Ново мълчание.

Мисис Смол закърши пръсти, огледа с трогателно спокойствие присъстващите и каза:

– А как е милата Джун?

Насмешлива искрица пробягна в строгите очи на Джолиън старши. Чудесна е тази Джули! Недостижима, щом трябва да каже нещо не на място!

– Не е добре! – отвърна той. – Лондон не й понася... много хора, много шум и приказки.

Подчерта думите си и пак погледна упорито Джеймс.

Никой не продума.

Всички почувстваха, че е твърде опасно да направят каквато и да е стъпка или да изкажат някаква забележка. Предчувствие за нещо

неотвратимо, каквото изпитва зрителят на старогръцка трагедия, се бе вмъкнало в тази разкошна стая, обзело бе тези белокози старци в рединготи и тия модерно облечени жени от една и съща кръв с едва доловима прилика.

Не би могло да се каже, че те съзнаваха тази неотвратимост – настъпването на подобно съдбоносно тягостно настроение само се усеща.

Най-после Суидин стана. Нямаше да стои и да гледа как го унизяват! Обиколи високомерно стаята и се ръкува с всекиго поотделно.

– Кажете на Тимоти от мое име, че прекалено се изнежва. – После се обърна към Франси, която смяташе за „елегантна“, и добави: – А тебе ще те заведе тия дни на разходка.

Но това му припомни веднага за оная пълна със събития разходка, за която толкова много се приказваше, и той замълча за миг с безизразни очи, сякаш изчакваше да разбере значението на думите си; после се сети изведнъж, че не иска и да знае нищо и се обърна към Джолиън старши:

– И така, довиждане, Джолиън! Не бива да излизаш без горна дреха: ще хванеш ишиас или нещо подобно!

Ритна леко котарака с върха на лачената си обувка и си отиде, огромен и важен.

След неговото излизане всички се спогледаха, за да видят как всеки поотделно е посрещнал думата „разходка“ – станала прочута и придобила необикновено значение като единствения, така да се каже, официален израз на смътния и зловещ слух, който се разнасяше из семейството.

Юфимия не можа да устои на изкушението и се изсмя кратко:

– Добре, че чичо Суидин не покани мене на разходка.

За да я утеши и да заглади неловкостта, която темата би могла да предизвика, мисис Смол отвърна:

– Мила, той обича да излиза с елегантни жени, които ще му правят чест. Никога няма да забравя оная разходка с него. Такова преживяване беше!

По пълното ѝ старческо лице се разля за миг странно задоволство; после се намуси и просълзи. Припомнила си бе отдавнашната си разходка, на която я бе извел някога Септимус Смол.

Джеймс, потънал отново в неспокойни размишления на ниския стол, се пробуди внезапно.

– Смешен човек е Суидин – каза някак нерешително той.

Всички бяха като сковани от мълчанието и строгия поглед на Джолиън старши. Сам той бе смутен от въздействието на собствените си

думи – засилили сякаш значението на слуха, който бе дошъл да опровергае; но все още се гневеше.

Не беше си разчистил сметките с тях... Не! Ще ги чукне още веднъж-дваж!

Нямаше да засегне племенничките си, на тях не се сърдеше – една млада и хубава жена можеше все още да намери милост у Джолиън старши, – но тоя приятел Джеймс, а донякъде и семейството му заслужаваха, каквото щяха да си получат. И той запита за Тимоти.

Усетила сякаш, че някаква опасност заплашва по-младия ѝ брат, леля Джули веднага предложи чай.

– Трябва да е изстинал вече оттатък – каза тя, – но Смитър ще ви приготви пресен.

Джолиън старши стана.

– Благодаря – отвърна той и погледна право към Джеймс, – нямам време за чай... за клюки и така нататък! Време е да се прибера. Сбогом, Джули, сбогом, Естер, сбогом, Унифред.

И без повече церемонии напусна гостната.

Щом се качи отново във файтона, гневът му се изпари както винаги – излееше ли го върху някого, веднага му минаваше. Обзе го тъга. Запушил им бе устата, но на каква цена! Като се увери, че слухът, на който не искаше да вярва, е верен! Джун беше изоставена. И то заради снахата на тоя глупак! Чувстваше, че е така, но упорстваше да не го признава. Мъката, стаена зад това решение, започна бавно и сигурно да се превръща в сляпа омраза срещу Джеймс и сина му.

Останалите в гостната шест жени и един мъж се опитаха да продължат спокойно разговора – доколкото това беше възможно, защото всеки смяташе, че сам не разправя клюки, но беше убеден, че другите разправят, и затова всички бяха сърдити и смутени. Джеймс мълчеше, разстроен до дъното на душата си.

Най-после Франси каза:

– Знаете ли, струва ми се, че чичо Джолиън ужасно се е променил тази година. Как мислиш, лельо Естер?

Леля Естер побърза да се измъкне.

– О, питай леля си Джулия – отвърна тя. – Аз не знам.

Другите не се поколебаха да се съгласят с Франси, а Джеймс измърмори мрачно, загледан в пода:

– Смалил се е наполовина.

– Отдавна забелязах – продължи Франси. – Страшно е остарял.

Джули поклати глава, лицето ѝ беше все още подпухнало.

– Горкият Джолиън! – каза тя. – Някой трябва да се погрижи за него.

Ново мълчание; после петимата гости си тръгнаха едновременно, сякаш всеки от тях се боеше да не се заседи повече от другите.

Мисис Смол, леля Естер и котаракът бяха останали отново сами, когато далечно разтваряне на врата възвести идването на Тимоти.

Вечерта, когато леля Естер се прибра да спи в задната спалня, която се заемаше по-рано от леля Джули (преди да се премести в спалнята на леля Ан), вратата се отвори и мисис Смол влезе в розово боне и със свещ в ръка.

– Естер! – извика тя. – Естер!

Чаршафът на леля Естер леко прошумоля.

– Естер – повтори леля Джули, за да се увери, че я е събудила. – Много съм разтревожена за горкия Джолиън. Как мислиш – леля Джули наблегна на думата, – какво трябва да се направи?

Леля Естер отново прошумя с чаршафа, после се чу умолителния ѝ глас:

– Да се направи ли? Отде да знам какво?

Леля Джули си тръгна доволна и се погрижи да затвори внимателно, за да не безпокои милата Естер, но изгърва дръжката и вратата се хлопна с трясък.

Като се върна в стаята, тя застана до прозореца и през една пролука между муселинените завеси, плътно събрани, за да не се вижда нищо отвън, загледа луната, изгряла над дърветата в градината. С намусено кръгло лице под розовата шапчица и с овлажнели очи, тя мислеше за „милия Джолиън“, така остарял и самотен, мислеше как ще му помогне и как той ще я обикне, както никога не бе я обичал... след като бедният Септимус бе починал.

Бал у Роджър

Къщата на Роджър на Принсес гардън беше блестящо осветена. Безброй восъчни свещи горяха в кристалните полилеи, а паркетът на дългата двойна гостна отразяваше тия съзвездия. Залата изглеждаше действително просторна, след като цялата мебелировка беше изнесена на горния етаж, а около стените бяха наредени чудновати културни придобивки, наречени „бални“ столове.

В един отдалечен ъгъл, заграден с палми, се виждаше пиано, а на

нотната поставка беше разгърнат „Кенсингтънски валс“

Роджър се бе противопоставил да взимат оркестър. Не разбираше защо им е оркестър; не желаше да прави такъв разход, и толкова! Франси (майка ѝ, която Роджър отдавна бе успял да доведе до хронична диспепсия, лягаше в такива случаи на легло) бе принудена да се задоволи – извън пианото – с един младеж, който свиреше на кларнет, но нареди палмите така, че всеки, който не се заглеждаше много-много, можеше да предположи, че там се крият няколко души музиканти. Решила бе да им каже да свирят по-силно – от кларнет можеше да се получи хубава музика, стига човек да вложи малко душа.

Според културния американски израз тя „приключи“ най-после да се лута из уморителния лабиринт на разни подменяния и приспособявания, през които трябваше да мине, за да съчетае един моден прием с разумната пестеливост на Форсайтови. Слабичка, но блестяща в своята царевичножълта рокля с много тюл по раменете, тя обикаляше салона, като си слагаше ръкавиците и проверяваше дали всичко е наред.

С наетия за случая иконом (защото у Роджър имаше само прислужнички) заговори за виното. Разбрал ли бе, че мистър Форсайт желае да се извадят една дузина бутилки от шампанското на Уайтли? Ако шампанското се свърши (малко вероятно, защото повечето дами ще пият вода), но ако се свърши, има и една купа с боле⁶⁰... ще трябва да се оправя някак с нея.

Неприятно беше да се казва това на един иконом – просто унизително: но какво да прави при такъв баща? След като я отрови, докато траеха приготовленията за бала, Роджър щеше да слезе най-после свеж, с изпъкнало чело, щеше да се държи така, сякаш починът за бала е негов: ще се усмихва, ще придружи най-хубавата дама на вечерта, а в два часа, тъкмо когато танците ще бъдат в разгара си, ще се промъкне незабелязано при музикантите, ще им каже да изсвирят „Боже, пази кралицата“ и ще си отиде.

Именно на това се надяваше и Франси – че той ще се умори и ще иде да спи.

Три-четири предани приятелки, дошли отрано да помагат на Франси, закусуваха заедно с нея в една необитавана стаичка на горния етаж с набързо поднесени чай и студено пиле; музикантите бяха изпратени да вечерят в клуба на Юстас: трябваше здраво да се нахранят.

Точно в девет пристигна мисис Смол, сама. Тя извини старателно

60. Питие, приготвено от бяло вино, коняк, ром ликьори и плодове.

Тимоти, но не спомена нито дума за леля Естер, която бе казала в последната минута, че не иска да си разваля спокойствието. Франси посрещна леля си сърдечно, настани я на едно „бално столче“ и я остави, надута и самотна в бледолилавата копринена рокля – първата цветна дреха, която обличаше след смъртта на леля Ан.

Преданите приятелки слязоха от стаите си, всички като по магия в рокли с различен цвят, но еднакво богато украсени с тюл на раменете и гърдите – защото всички – като по нарочен избор – бяха много слаби. Представиха ги на мисис Смол. Всяка поговори с нея няколко секунди, после всички се събраха и започнаха да си шушукат, да навиват програмите си и да поглеждат скришом към вратата, откъдето щяха да се появят кавалерите.

Синовете на Никълъс пристигнаха заедно и, както винаги, точно – такава беше модата на Ладброк гроув; веднага след тях дойдоха Юстас и неговите хора, намусени и умирисани на тютюн.

Един след друг пристигнаха и трима-четирима поклонници на Франси; тя бе накарала всеки от тях да ѝ обещае, че ще дойде пръв. Всички бяха избърснати и оживени, с особеното младежко оживление, нахлуло неотдавна в Кенсингтън; никой не изглеждаше раздразнен от присъствието на останалите; всички бяха с разкошни вратовръзки, бели жилетки и чорапи с багети. Всеки бе скрил кърпичка в маншета си. Движеха се шумно, бронирани с професионална веселост, сякаш са дошли да вършат подвизи. Вместо да спазват традиционното тържествено изражение на танцуващ „англичанин“, те се движеха свободно, очарователно, мило, подскачаха, увличаха в бърз вихър партньорките си, без да следват педантично ритъма на музиката.

На другите танцьори гледаха почти презрително. Те бяха веселата команда, героите на стотици кенсингтънски „вечеринки“; само от тях можеше да се очакват подходящо държание, усмивка и стъпка.

След това нахлу пороят. Придружаващите възрастни се оттеглиха към стената срещу входа, а чевръстата младеж се вля във вихъра не големия салон.

Кавалерите бяха малко, та непоканените девойки гледаха с особена, трогателна, търпелива и възкисела усмивка, която сякаш казваше: „О, не ме заблуждавайте! Зная, че не идвате за мен. Не мога да очаквам такова нещо!“ А Франси молеше някой от своите поклонници или от най-младите: „Направете ми сега удоволствие – елате да ви представя на мис Пинк: много мила девойка!“ Завеждаше го и казваше: „Мис Пинк – мистър Гатъркоул. Можете ли да ми отделите един танц?“ Мис

Пинк се усмихваше пресилено, поизчервяваше се, отговаряше: „Струва ми се, че ще мога.“, закриваше празната карта и записваше избрания от него танц, като произнасяше с любов всяка буква.

Но щом младежът промърморваше, че е горещо, и отминеше, тя изпадаше отново във своето безнадеждно очакване, с търпелива възкисела усмивка.

Майките си вееха бавно с ветрилата и наблюдаваха дъщерите си с очи, изразяващи само загриженост за сполуките на тия дъщери. Имаше ли значение, че самите те седяха с часове, уморени до смърт, в мълчание или кратки разговори, щом девойките се забавляваха? О! Те се усмихваха, но очите им пронизваха като поглед на на разсърден лебед; искаше им се да дръпнат младия Гатъркоул за широкия моден панталон и да завлекат при дъщерите си тоя нахалник!

Всички жестокости, цялата суровост на живота, неговите патос и неравенство, съмнението, самозабравата и търпението – всичко беше налице тук, на бойното поле в кенсингтънския бален салон.

Влюбените – не особената порода, към която принадлежаха поклонниците на Франси, а обикновените влюбени – тръпнеха, изчервяваха се, търсеха да се срещнат и докоснат сред вихъра на танците, танцуваха от време на време заедно и смайваха наблюдателя със светналите си очи.

Точно в десет часа пристигна семейството на Джеймс – Емили, Рейчъл, Уинифред (без Дарти, защото при по-раншен случай бе пил прекалено много шампанско у Роджър) и най-малката, Сисили, която се явяваше за пръв път в обществото; след тях, с файтона на бащата, у когото бяха вечеряли, дойдоха Соумс и Айрин.

Дамите бяха само с презрамки – без никакъв тюл, – доказвайки веднага с това по-смело разголване, че идват от по-модните квартали на парка.

Без да докосне някого от танцуващите, Соумс се промъкна до стената. И се задоволи да наблюдава, защитен зад бледата си усмивка. Валс подир валс започваше и свършваше, двойка след двойка отминаваха край него – с усмивка, със смях, с бегло дочита дума; със стиснати устни и поглед, търсец някого в салона; или с безгласна полуусмивка, впили очи един в друг. Празнично ухание на цветя, коси и любими парфюми се разнасяше на задушливи талази в топлата лятна нощ.

Мълчалив, презрително усмихнат, Соумс сякаш не забелязваше нищо; но от време на време очите му намираха, каквото търсеха, втрещваха се в една точка от подвижното множество и усмивката изчезваше от

устните му.

Той не танцуваше с никоя дама. Някои гости танцуваха с жените си; но неговото чувство за „стил“ не му позволяваше да танцува с Айрин след женитбата им, а какво му струваше това, само форсайтовският бог би могъл да каже.

Тя минаваше, в танц с други кавалери; роклята с цвета на ирис се развяваше около нозете ѝ. Танцуваше добре; дотегна му да слуша жените да повтарят с кисела усмивка: „Колко хубаво танцува жена ви, мистър Форсайт... удоволствие е да я гледаш!“ Дотегна му да им отговаря, като ги поглежда косо: „Така ли мислите?“

Млада двойка се виеше кокетно на смени край него и раздвижваше неприятно въздуха. Франси бе застанала наблизко с поклонниците си. Разговаряха за любовта.

Зад себе си чу гласа на Роджър, който даваше на прислужницата някакво нареждане за вечерята. Всичко тук беше второразредно! Съжаляваше, че бе дошъл. Запитал бе Айрин дали има нужда от него, а тя бе отвърнала с усмивка, която го всеяваше: „О, не!“

Защо бе дошъл? От петнадесет минути не я виждаше дори. Ето и Джордж, който идваше със своето злобно насмешливо изражение; не можеше вече да му се изплъзне.

– Видя ли Пирата? – започна всепризнатият волнодумец. – Готов за бой... остригал се и така нататък!

Соумс отвърна, че не го е видял, прекоси салона, излезе на балкона и загледа улицата.

Пристигаше карета със закъснели гости, а край вратата се навъртаха нетърпеливи зяпачи от лондонските улици – безделници, привлечени от светлини и музика; бледите им, извърнати нагоре лица стърчаха над черните и ръждивоцветни фигури с тъпо изражение, което дразнеше Соумс. Защо им позволяваха да скитат без работа, защо не ги разгонваше полицията?

Но полицаят не им обръщаше внимание; застанал бе разкрачен на червената площадка на сред улицата със същото такова тъпо изражение под шлема.

През парапета на балкона Соумс гледаше как клоните на дърветата лъщят на уличните лампи и се огъват леко от ветреца. Над тях светеха отсрещните къщи като очи, загледани в безмълвния покой на парка, а над всичко – небето, прекрасното лондонско небе, осеяно с неизброимите отражения на безчет лампи, вплетен между звездите покров от човешки грижи и хрумвания, необятно огледало на величие и нищета,

което нощ след нощ разстилаше кротката си насмешка над хиляди домове и градини, дворци и хижи, над форсайтовци, над полицаи и над търпеливи улични зяпачи.

Соумс се обърна и погледна от закритието си осветената зала. Навън беше хладно. Видя, че влизат нови гости – Джун и дядо ѝ. Защо бяха закъснели? Спряха се до вратата. Изглеждаха уморени. Чудно наистина как чичо Джолиън бе излязъл толкова късно! Защо Джун не бе дошла с Айрин, както ставаше обикновено? И изведнъж си спомни, че от доста време вече не е виждал Джун.

Започна да я наблюдава нехайно и злобно, видя, че лицето ѝ се промени: тя преbledня, сякаш ей сега ще припадне, после изведнъж се изчерви. Когато проследи погледа ѝ, той забеляза жена си, влязла под ръка с Босини от оранжерията в дъното на салона. Тя бе вдигнала очи към архитекта – навярно отговаряше на някакъв въпрос, а той я гледаше съсредоточено. Соумс потърси отново Джун. Сложила ръка върху ръката на Джолиън старши, тя сякаш го молеше за нещо. Чичо му като че се изнепада; после и двамата се обърнаха и си отидоха.

Музиката засвири отново – валс, и Соумс зачака, неподвижен като статуя зад прозореца; лицето му не трепваше, но вече беше без усмивка. След малко жена му и Босини минаха само на един ярд от тъмния балкон. Той усети уханието на нейните гардении, видя надигащата се гръд, копнежа в погледа ѝ, полуотворените устни, изражението ѝ... каквото не бе виждал досега. Те отминаха под бавния, плавен ритъм на валса, почти притиснати един до друг; Айрин вдигна за миг към Босини своя тъмен, мек поглед и го сведе отново.

Страшно преbledнял, Соумс се обърна с гръб към салона, облегна се на парапета и загледа площада; безделниците все още зяпаха осветените прозорци, полицаят също бе вдигнал глава, но Соумс не видя нищо. Една карета се приближи към входа, двама души се качиха в нея и той потегли...

Тази вечер Джун и Джолиън старши бяха седнали да вечерят в обичайното време. Девојката беше с обикновена рокля с висока яка; Джолиън старши също не беше официално облекло.

На закуска тя бе споменала за бала у чичо Роджър; искало ѝ се да отиде, но сглупила, че не помолила някого да я заведе. А сега било вече късно.

Джолиън старши бе вдигнал проникателните си очи. Джун ходеше на балове, разбира се, с Айрин! Той впи преднамерен поглед във внучката си и запита:

– А защо не отидеш с Айрин?

Не, Джун не искала да безпокои Айрин; щяла да отиде само ако... дядо ѝ няма нищо против да я придружи поне веднъж... съвсем за кратко!...

При нейното така умолително и унило изражение Джолиън старши се съгласи, макар че поръмжа. Не разбираше защо ѝ е хрумнало да ходи на тоя бал, който ще бъде някаква жалка глупост и съвсем не е за нея! На нея ѝ трябва морски въздух и, щом мине общото събрание на Златодобивната концесия, ще я заведе на море. Не иска ли? Но така съвсем ще се изтощи! Той я погледна скришом, с тъга, и продължи да закусва.

Джун излезе рано и заскита неспокойно в жегата. Дребничка, лека, така нехайна напоследък, тя изглеждаше днес пламнала. Купи си цветя. Искаше... решила бе да бъде хубава. Щеше да иде там! Знаеше, че е получила покана. Ще му покаже, че не иска и да знае. Но дълбоко в душата си бе решила тая вечер да го възпре. Прибра се поруменияла, а по време на обяда не престана да говори оживено; и Джолиън старши бе заблуден.

Следобед я обзе нов пристъп на отчаяние и тя се разплака. Задушаваше риданията във възглавницата, но когато най-после се овладя, видя в огледалото едно подпухнало лице и зачервени очи с черни кръгове. Стоя на тъмно в стаята си, докато дойде време за вечеря.

През време на мълчаливата вечеря борбата продължаваше. Джун изглеждаше така мрачна и уморена, че Джолиън старши каза на „Сенки“ да освободи каретата – нямаше да излизат. Джун трябваше веднага да си легне. Тя не се възпротиви. Отиде в стаята си и пак остана на тъмно. В десет часа позвъни за прислужницата си.

– Донесете ми топла вода и кажете на мистър Форсайт, че съм си отпочинала. Ако е много уморен, мога да отида сама на бала.

Девојката я погледна неодобрително. Тогава Джун повтори властно:

– Донесете ми веднага топлата вода!

Балната ѝ рокля беше на дивана, тя се облече с яростна старателност, взе цветята и излезе, вирнала дребното си личице по тежката корона от медночервеникави коси. На минаване покрай стаята му чу, че Джолиън старши се приготвя.

Той се обличаше изненадан и недоволен. Минаваше десет, нямаше да стигнат преди единадесет; девојчето беше полудяло. Но не смееше да му противоречи – не можеше да забрави изражението му на вечеря.

Взе големите абаносови четки и приглади косите си, докато

светнаха като сребро на светлината; после тръгна по тъмните стълби.

Джун го чакаше долу. Качиха се в каретата, без да продумат.

Когато най-после, след едно почти безкрайно пътуване, влезе в салона у Роджър, тя бе успяла да прикрие зад маска на решителност своите мъчителни вълнения и тревоги. Срамуваше се да не изглежда, че тича „подир него“, а в същото време се страхуваше, че може би не е дошъл, че може би изобщо няма да го види; но въпреки всичко бе решила непременно – без сама да знае как – да си го възвърне.

Танцувалният салон с блестящия паркет я изпълни с радостно, победоносно чувство, защото тя обичаше да танцува; а когато танкуваше, просто витаеше и се носеше – каквато беше лекичка – като неуморен, пъргав дух. Сигурно ще я покани да танкуват, а щом танкуват, всичко ще се оправи. Тя се огледа нетърпеливо.

Появата на Босини, който идваше откъм цветарника с Айрин, беше прекалено неочаквано за Джун. Те не видяха – и никой, нито дори дядо й, нямаше да види нейното страдание.

Тя докосна ръката на Джолиън старши и каза съвсем тихо:

– Да се върнем, дядо; лошо ми е.

Той побърза да я изведе, като мърмореше на себе си, че знаел какво ще стане.

Не й каза нищо; само когато се настаниха отново в каретата, която, по някаква щастлива случайност, бе останала наблизко до входа, я запита:

– Какво ти е, миличка?

И като усети, че крехката й снага се разтърсва от ридания, се разтревожи не на шега. Утре трябва да повикат Бланк. Ще настоява да го повикат. Не може да я гледа така...

– Хайде, хайде, успокой се!

Джун успя да се овладее, стисна развълнувано ръката му, облегна се в ъгъла и закри лице с шала си.

Той можеше да види само очите й, втречени неподвижно в мрака, и продължи да гали ръката й с изтънелите си пръсти.

Вечер в Римънд

Не само Джун и Соумс видяха „ония двамата“ (както Юфимия бе започнала да ги нарича) да влизат от цветарника; и други забелязаха изражението на Босини.

Има мигове, когато природата разкрива плама, стаен под безгрижното спокойствие на обичайното ѝ настроение – с буйна пролет, озарила през пурпурни облаци разцъфтелите бадеми, с позлатен от лунно сияние снежен връх с една-единствена звезда над него, литнал към бездънната синева, с извисен пред пламтящия залез стар тис, мрачен страж на някаква жестока тайна.

Има мигове, когато една картина в музея – забелязана от обикновения посетител само като „*** – прекрасна Тицианова творба“ – ще пробие бронята на някой добре охраняван Форсайт, който ще остане да я съзерцава в захлас. В нея има нещо, усеща той... има нещо, което... хм, което е наистина нещо! Обзела го е неразсъждаваща, неразумна сила; но щом се опита да я определи с точността на практичен човек, тя му се изплъзва, изпарява се, както се е изпарило стоплянето от изпито вино, след което му остава само да се мръщи и да усеща черния си дроб. Той чувства, че е постъпил екстравагантно, че е прахосал нещо; загубил е част от своята добродетел. Не желае да знае какво се крие зад трите звездички в каталога му! Пази боже да узнае нещо за природните сили! Пази боже, да узнае за миг, че те съществуват! Човек плаща един шилинг за вход, втори за програмата И толкова!

Погледът, зърнат от Джун и от другите Форсайтови, беше като внезапно припламване на свещ през пролука във въображаема завеса, зад която тя се движи... внезапно припламване на смътно, блуждаещо сияние, едновременно призрачно и примамливо. То напомня на зрителите, че са в ход опасни сили. И зрителите го наблюдават за миг с удоволствие и любопитство, докато почувстват, че е по-добре да не го забелязват.

Но то обясни закъснението на Джун и изчезването ѝ, без да танцува, без дори да се ръкува със своя годеник. Казаха, че била болна. И никой не се изненада.

Само се спогледаха някак виновно; не искаха да клюкарстват, да проявяват злонравие. Кой би желал такова нещо? И никой не продума пред чужди хора: неписаният закон ги заставяше да мълчат.

И по-късно научиха, че Джун и Джолиън старши са заминали на море.

Завел я бе в Бродстейръз⁶¹, който беше на мода, след като Ярмут бе загубил чара си, въпреки противоположното мислене на Никълъс. А никой Форсайт не отиваше на море, ако не е сигурен, че ще диша срещу

61. Летовище на южното английско крайбрежие.

парите си толкова въздух, че за една седмица да не се разболеет от жлъчка. Фаталната аристократична наклонност на първия Форсайт да се налива с мадейра бе оставила у потомците му несъмнено предразположение към нея.

И така, Джун отиде на море. А семейството зачака по-нататъшното развитие на събитията; не можеше да стори нищо друго.

Но докъде... докъде бяха стигнали „ония двамата“? Докъде щяха да стигнат? И дали изобщо възнамеряваха да стигнат? Едва ли щеше да излезе нещо от тая работа, защото и двамата нямаха пари. Най-много един флирт, който ще свърши с време както всички подобни увлечения.

Сестрата на Соумс, Уинифред Дарти, всмукала заедно с полъха на Мейфеър – тя живееше на Грийнс Стрийт – по-модни разбирания за брачните отношения от ония, приети в Ледброк гроув, се надсмиваше над предположението, че има нещо сериозно. „Малката“ – Айрин беше по-висока от нея, но за да се знае, че Форсайтови са нещо по-ценно, тя си бе останала „малката“ – се отегчаваше. Защо да не се позабавлява? Соумс беше доста скучен, а мистър Босини... само онзи шут Джордж можеше да го нарече... Пират... Всъщност според Уинифред той беше много шик.

Тази преценка – че Босини е шик – предизвика сензация. Но не убеди никого. Готови бяха да се съгласят, че е донякъде „хубав“, но да наречеш шик човек с такива изпъкнали скули, странни очи и мека шапка – това беше само нов пример на екстравагантно тичане на Уинифред подир модното.

В онова прочуто лято, когато екстравагантността беше на мода, самата земя беше екстравагантна, кестените бяха обсипани с цветове, а цветята разливаха ухания както никога досега; във всяка градина се разпукваха рози, а по небето нощем не оставаше място за звездите; всеки ден, от сутрин до вечер, слънцето в златна броня полюшваше над парка своя меден щит, а хората вършеха необичайни неща – обядваха и вечеряха на открито. Невиждана върволицата от файтони и карети трополеше по мостовете над блесналата река и отнасяше висшата буржоазия към раззелененото великолепие на Буши, Ричмънд, Кю⁶² и Хемтън коурт⁶³. Почти всяко семейство, което претендираше да е от класата с карети, се разходи поне веднъж тази година под дивите кестени в Буши или под испанските кестени на Ричмънд парк. Минаваха плавно, сред

62. Лондонски паркове.

63. Дворец от XVI в., на югозапад от Лондон; място за разходки.

облак прах, вдигнат от собствените им карети, поглеждаха превзето клонестите рога на едрите мудни елени, надничачи от папратовата горичка, която обещавахе да бъде наесен неповторимо убежище за влюбените, а когато упойващото ухание на кестените и папратта лъхваше от време на време съвсем наблизко, те си казваха: „Какъв особен аромат, нали?“

И липите тая година бяха необикновени, с меден цвят. Към залез слънце те разливаха из лондонските площади ухание, по-сладостно от меда, събран от цветовете им... Ухание, пробуждащо неотразим копнеж в сърцата на Форсайтовци и подобни им, когато след вечеря отиваха на хлад в градините, достъпни само за тях.

С този копнеж те блуждаеха във вечерната дрезгавина сред смътните очертания на цветните лехи, отминаваха, сякаш техните любими ги очакваха... очакваха часа, когато под сянката на клоните ще угасне и последният зрак.

Някакво неосъзнато съчувствие, пробудено от дъха на липите, някакво сестринско желание да провери лично, да докаже правотата на твърдението си, че „няма нищо сериозно“, или може би непреодолим копнеж да се разходи и тя това лято до Ричмънд, накара майката на малките Дарти (Публиус, Имоджин, Мод и Бенедикт) да напише следното писмо на снаха си:

„30 юни

Мила Айрин,

Чух, че Соумс заминава утре вечер за Хенли⁶⁴. Мисля, че ще бъде чудесно ние пък да отидем с малка компания до Ричмънд. Поканете, ако обичате, мистър Босини; аз ще поканя младия Флипард.

Емили (тя наричаше майка си Емили – така беше по-шик) ще ни даде каретата си. Ще дойда да ви взема с кавалера Ви в седем часа.

С любов

Сестра ви Уинифред Дарти“

Монтегю смята, че храната в „Корона и скиптър не е лоша.“

Малкото име на Дарти беше Мозес – Монтегю, но той беше

64. Град на левия бряг на Темза, недалече от Лондон ; всяка година в началото на юли там стават състезания по гребане.

известен само с второто – Монтегю; защото беше човек от доброто общество.

Намерението на Уинифред бе посрещнато от съдбата много по-зле, отколкото заслужаваше такъв добронамерен план. Най-напред младият Флипард отговори:

„Мила мисис Дарти,
Безкрайно съжалявам. Много съм зает.
Ваш
Огъстъс Флипард“

Късно беше да оправя тая беда. С майчинска досетливост и ловкост Уинифред се обърна към съпруга си. Тя имаше наистина решителен и търпелив нрав, съответстващ на един рязко очертан профил, светли коси и зеленикави очи. Много рядко можеше да се смути, а ако ѝ се случеше да се обърка, съумяваше винаги да излезе с печалба.

И Дарти бе претърпял несполука. Еротик не бе успял да спечели купата „Ланкашир“. Всъщност това прочуто животно, притежание на един от стълбовете на хиподрума, заложил тайно няколко хиляди срещу него, не бе дори стартирало. Първите четиридесет и осем часа след неговото задраскване от списъка бяха едни от най-черните в живота на Дарти.

Денем и нощем той си представяше Джеймс. Мрачните мисли за Соумс се сливаха със слаба надежда. В петък вечерта се напи от отчаяние. Но в събота сутрин инстинктът му на борсов играч надделя. Взе на заем няколкостотин лири, които в никакъв случай не би могъл да върне, отиде в града и заложил на Концертина, която участваше в Салтоунските състезания.

На майор Скротън, с когото обядваше в „Айсиум“, каза:

– Посъветва ме онова еврейче, Натанс; все ми е едно какво ще излезе. И така и така съм пропаднал. Ако не сполуча... по дяволите, старият ще плаща!

Една бутилка „Пол Роджър“, прибавена към собственото му нахалство, го бе изпълнила с още по-голямо презрение към Джеймс.

Сполучи. Концертина се довлече до стълба на една педя от другите... работата беше на косъм; такъв страх бра за нея – но, както казваше Дарти, важното е да рискуваш!

Той нямаше нищо против разходките до Ричмънд. Поемаше всички разходи. Възхищаваше се от Айрин и му се искаше да установи по-

непринудени отношения с нея.

В пет и половина кочияшът от Парк Лейн дойде да съобщи: мисис Форсайт много съжалявала, но един от конете имал кашлица!

Без да се обезсърчава от този нов удар, Уинифред изпрати незабавно малкия Публий (вече седемгодишен) и гувернантката на Монпелие Скуеър.

Щяха да отидат с файтони и да се срещнат в „Корона и скипър“ в 7,45.

Дарти се зарадва от тая вест. Така беше по-добре, отколкото да пътува в каретата с гръб към конете! Нямахше нищо против да се повози с Айрин. Предполагаше, че ще отидат да вземат другите от Монпелие Скуеър и може би ще си разменят местата във файтоните.

Като узна, че срещата ще бъде в „Корона и скипър“, докдето ще пътува със съпругата си, той се ядоса и каза, че сигурно ще закъснеят.

Тръгнаха в седем. Дарти предложи на кочияша да се басират на половин лира, че няма да пристигнат за три-четвърти час.

По пътя съпрузите си продумаха само два пъти.

Дарти каза:

– Мастър⁶⁵ ще се побърка, ако узнае, че жена му е пътувала в един файтон с мистър Босини!

А Уинифред отвърна:

– Не приказвай глупости, Монти!

– Глупости ли? – повтори Дарти. – Ти не познаваш жените, прекрасна милейди.

Вторият път той просто запита:

– Как изглеждам? Малко подпухнал, нали? Любимото шампанско на нашия Джордж е вятър работа!

Обядвам бе с Джордж Форсайт в „Хавърснейк“.

Босини и Айрин бяха пристигнали преди тях и стояха до един от еркерите към реката.

Това лято държаха прозорците денонощно отворени, така че в помещенията нахлуваха уханието на цветя и дървета, топлият лъх на изсъхналата трева и свежият мирис на обилна роса.

За погледа на наблюдателния Дарти двамата им гости не изглеждаха да са стигнали доникъде, както бяха застанали един до друг, без да си помислят. Босини имаше вид на изгладнял човек... Ех, че некадърник!

Той ги остави на Уинифред и отиде да поръча вечерята.

65. Обръщение към младите господари.

Един Форсайт би поръчал добра, макар и не изтънчена храна, но един Дарти щеше да постави на изпитание възможностите на „Корона и скипър“. Понеже живееше ден за ден, той беше крайно взискателен по отношение на яденето; и си хапваше, каквото му се иска. Напитките трябваше също да са грижливо подбрани; в Англия има доста напитки, които „не струват“ за един Дарти: той трябва да има винаги най-доброто качество. Плащаше с чужди пари, та нямаше защо да е скъперник. Скъперничеството е качество на глупците, не на хора като Дарти.

Само първо качество! Няма по-благоразумен принцип в живота на човек, чийто тъст има големи доходи и особена слабост към своите внуци.

Проницателният Дарти бе открил тази слабост на Джеймс (допуснатата по грешка) още в първата година при появата на малкия Публий, и се възползва от проницателността си. Четиримата малки Дарти бяха сега един вид пожизнена рента.

Сензацията на вечерята беше без съмнение кефалът. Тази вкусна риба, донасяна много отдалеко съвършено запазена, биваше най-напред изпържена, после изчистена от костите, след това поднесена с лед и с мадейров пунш вместо сос, според рецептата, известна само на малцина светски хора.

Второто нещо, което заслужава да се спомене, беше плащането на сметката от Дарти.

През време на вечерята той се държа извънредно любезно; дрзкия му, възхитен поглед се отделяше рядко от лицето на Айрин. Но – както трябваше да признае в душата си – не бе удостоен от нея с взаимност; тя бе хладна като раменете си, забулени в кремава дантела. Надяваше се да я улови във флирт с Босини; но не можа – тя се държеше безупречно. Колкото до архитектчето – то беше мрачно като мечка, когато я боли глава – Уинифред не можа да изтръгне нито дума от устата му; не ядеше, само пиеше, все повече побледняваше и все по-странно гледаше.

Изобщо, беше много забавно.

Самият Дарти беше в отлична форма: говореше непринудено, с лека пикантност, защото не беше глупак. Каза два-три вица, като се задържа в границите на приличието от уважение към компанията; иначе неговите вицове обикновено не спазваха тая граница. Вдигна шеговито наздравица за Айрин. Никой не го последва, а Уинифред го смъмри:

– Не ставай палячо, Монти!

По нейно предложение след вечеря отидоха на общата тераса към реката.

– Искан ми се да видя как се люби простолюдие – каза тя. – Много е забавно!

Простолудието се радваше на прохладата след дневния пек, въздухът шумеше от хиляди гласове, дрезгави и гръмки или тихи и нежни, сякаш нашепваха тайни.

Не след много съобразителната Уинифред – единствената Форсайт в компанията – успя да намери свободна пейка. Грамадно дърво разливаше плътен балдахин над главите им, а вечерната мараня тъмнееше бавно над реката.

В единия край седеше Дарти, до него – Айрин, Босини и най-после – Уинифред. Мястото беше малко за четиримата, так че нашият светски човек усещаше ръката на Айрин до своята; той разбираше, че тя няма да се отдръпне, за да не бъде неучтива, и това му се стори забавно; от време на време измисляше някакво движение, с което се приближаваше още повече към нея. И си казваше: „Тоя приятел Пирата няма да й се радва сам! Чудесна теснотийка!“

Далече долу, откъм тъмната река, се разнесе звук на мандолина и гласове, които пееха старинна песен:

С лодка, с лодка към кораба
тръгваме на веселба,
Да се смеем, тъмен херес да налеем!

Ненадейно се показва и луна, тъничка, бледа, заплувала по гръб зад едно дърво; и сякаш от нейния дъх във въздуха лъхна прохладата, въпреки че долу все още се носеше топлото уханье на липите.

През дима на цигарата си Дарти погледна Босини, седнал със скръстени ръце, втренчил очи право пред себе си с изражение на мъченик.

Хвърли бегъл поглед и към лицето помежду им, така забулено от припадналия мрак, че приличаше просто на по-тъмно петно в тъмнината – нежно, тайнствено, очарователно.

Шумната тераса се бе смълчала, сякаш тия, които се разхождаха там, се бяха унесли в скъпи, несподелими тайни.

И Дарти си помисли: „Жени!“

Последното сияние угасна над реката, песните заглъхнаха, луната се скри зад едно дърво, всичко потъмня. Той се притисна леко към Айрин.

Не се разтревожи от потръпването на бедрото, до което се докосна,

нито се смути от презрителния поглед. Усети, че тя прави опит да се отдръпне, и се усмихна.

Трябва да признаем, че този светски човек бе пил, колкото трябва-ше, за да се напие.

Полуотворил плътните си устни под засуканите мустаци, обърнал косо към нея дръзките си очи, той имаше коварното изражение на сатир.

Звездите замигаха по небесната пътечка между върховете на дървевата, сякаш се разхождаха, събираха се и си шепнеха като хората долу. Терасата отново зашумя. Дарти си каза: „Жалък и изгладнял нещастник изглежда той Босини.“ И се притисна отново към Айрин.

Постъпката му заслужаваше по-добър успех. Айрин стана, всички я последваха.

Нашият светски човек беше повече от винаги решен да разбере що за човек е тя. На терасата не се отделяше от нея. Много бе пил. Предстоеше дълго пътуване назад в топлия мрак и приятната близост на файтона... в това пълно усамотение от света, измислено от някой велик и добър човек. Гладното архитектче може да се върне с жена му... Нека му е честита! Не беше много сигурен в гласа си, та внимаваше да не говори; но усмивката не напускаше плътните му устни.

Тръгна към файтоните, които чакаха на другия край. Планът му имаше качеството на всички велики планове – една почти груба простота: няма да се отделя от Айрин, докато тя седнеше във файтона, и щеше да се качи веднага след нея.

Но когато стигнаха при файтона, Айрин не се качи, а отиде да погали коня. Дарти не владееше в този миг достатъчно краката си, за да я последва. Тя милваше коня по муцуната и, което беше по-лошо – Босини беше до нея. Тя се обърна и му каза нещо; говореше тихо, но Дарти долови думите „онзи там“. Той застана упорито до стъпалото на файтона, за да я чака. Не беше вечерашен!

Тук, при светлината на уличната лампа, тоя мъж със среден ръст, доста пълен в бялата вечерна жилетка, с метната на ръка светло пардесю, с алено цвете на бутониерата, със самоуверено, добродушно-нахално мургаво лице, представляваше неповторимо олицетворение на светски човек.

Унифред беше вече седнала в своя файтон. Дарти размишляваше, че Босини ще има да се наскучае там, ако не си отваря очите! Но внезапно някой го блъсна така, че едва не го събори. И гласът на Босини изсъска в ухото му:

– Аз ще придружа Айрин до вкъщи. Разбрано?

Дарти видя едно преbledняло от гняв лице и едни очи, които святакаха като очи на дива котка.

– Какво? – заекна той. – Какво? В никакъв случай! Ще придружите жена ми!

– Махайте се! – изсъска Босини. – Да не ви изхвърля веднага!

Дарти се сви; разбра, че този приятел не се шегува. Отдръпна се да даде път на Айрин, роклята ѝ докосна нозете му. Босини се качи подир нея.

– Карай! – извика Пирата. Кочияшът шибна коня, който хукна веднага.

Дарти застана за миг като замаян; после се втурна към файтона на жена си и смогна да се покатери.

– Карай! – извика той на кочияша. – И не изпускай оня пред нас!

Настани се до жена си и започна да ругае. Когато най-последно успя да се овладее, добави:

– Хубава каша забърка, като остави Пирата да я придружи до вкъщи; защо не се постара да го задържиш? Та той е луд по нея – и последният глупак може да разбере това!

Удави възраженията на Уинифред в нови призовавания на бога; и едва когато наближиха Барнс, той прекрати йеремиадите⁶⁶, с които ругаеше нея, баща ѝ, брат ѝ, Айрин, Босини, Форсайтови, собствените си деца и проклрнаше деня, когато се бе оженил.

Уинифред беше жена с характер и го остави да се наприказва, докато най-последно млъкна намусен. Сърдитият му поглед не се отделяше от гърба на другия файтон, който летеше в мрака пред него като непостигнат блян.

За щастие не можеше да чуе пламенната молба на Босини, отприщена като порой от държането на светския човек; не можеше да види как Айрин потръпва, сякаш ѝ отнемат дрехата, не можеше да види очите ѝ, черни и тъжни като очи на убито дете. Не можеше да чуе как Босини я умолява, умолява, умолява я неспирно; не можеше да чуе тихия ѝ плач, нито да види „жалкия, изгладнял нещастник“, докосващ смирено ръката ѝ със страхопочитание и трепет.

Изпълнявайки безусловно нареждането, кочияшът на втория файтон спря на Монпелие Скуеър точно зад първия. Семейство Дарти видя как Босини скочи. Айрин слезе след него и избърза по стъпалата с наведена глава. Не можах да видят дали се обърна да се сбoguва с Босини.

66. Йеремиада – оплакване (по името на пророк Йеремиа).

Той мина покрай техния фойтон и двамата съпрузи можаха да го видят много добре при светлината на уличната лампа. Лицето му беше изтерзано от дълбокото вълнение.

– Лека нощ, Босини! – извика Унифред.

Той се сепна, свали шапка и побърза да отmine. Очевидно бе забравил за съществуването им.

– Видях ли лицето на този звяр? – попита Дарти. – Какво ти казах? Чудесни неща стават! – не пропусна той случая да я ухапе.

Така явно беше, че в първия фойтон е имало обяснения, че Унифред не посмя да защити теорията си. Само промълви:

– Нямам намерение да кажа нито дума. Не виждам смисъл да се раздрънква случката.

Дарти веднага се съгласи с това гледище; той смяташе Джеймс за личен резерват и не желаше да го разтревожи с чужди неприятности.

– Съвсем правилно – съгласи се той; – нека Соумс си отваря очите. Има цялата възможност да го стори!

С тоя разговор съпрузите Дарти влязоха в своя дом на Грийн Стрийт, чийто наем се плащаше от Джеймс, и се приготвиха за заслужена почивка. Беше полунощ, а по това време никой Форсайт не беше по улиците, за да проследи скитанията на Босини; да го види как се връща и застава до оградата на градинката, по-далеко от светлината на уличната лампа; как стои в сянката на дърветата и наблюдава къщата, където бе изчезнала тази, за която беше готов да даде всичко на света, само да я зърне отново за миг... жената, която беше сега за него уханието на липите, смисълът на светлината и мрака, туптенето на собственото му сърце.

Главата на един Форсайт

Естествено е за един Форсайт да не съзнава, че е Форсайт; но Джолиън младши знаеше много добре, че е. Не го бе разбрал до момента на решителната стъпка, която го бе превърнала в парий. Оттогава това съзнание не го напускаше. Чувстваше го в семейния си живот, в отношенията със своята втора съпруга, у която нямаше нищо форсайтовско.

Той знаеше, че ако не притежаваше здрав усет за онова, което желае, и твърдост да държи на него, ако не чувстваше, че е лудост да пропилява нещо, което бе заплатил така скъпо – с други думи, ако нямаше „чувството за собственост“, никога не би я задържал (не би пожелал

навярно нито за миг да я задържи) при всички парични затруднения, подхлъзвания и недоразумения през тия петнадесет години; никога не би я накарал да се омъжи за него след смъртта на първата му съпруга; никога не би изтърпял всичко това, не би се издигнал над него, уморен, но все пак усмихнат.

Той беше от ония хора, които седят с кръстосани крака в клетката на собствените си сърца като миниатюрни китайски идоли и се усмихват сами на себе си с недоверчива усмивка. Но тази невидима, вечна усмивка не личеше в постъпките му, които – като брадичката и характера му – бяха смесица от кротост и неотстъпчивост.

Съзнаваше, че е Форсайт и в творчеството си, в рисуването на акварел, на което посвещаваше толкова сили; а в същото време чувстваше, че не бива да върши сериозно толкова непрактично нещо и се стесняваше, задето печели толкова малко от него.

И тъкмо това съзнание, че е Форсайт, го накара да прочете със смесица от състрадание и отвращение следното писмо от Джолиън старши:

„Шелдрейк хаус,
Бродстейрз
1 юли

Драги Джо,

(Почеркът на баща му се бе изменил твърде малко, откакто го помнеше – от трийсетина години.)

Тук сме от две седмици и, общо взето, имахме добро време. Въздухът е свеж, но моят черен дроб не е в ред, та бих бил доволен да се върна в града. Не мога да кажа нещо особено за Джун: здравето и настроението ѝ са средни, не виждам какво ще стане по-нататък. Не говори, но ясно е, че мисли само за тоя годеж, а годеж ли е това, не е ли – един бог знае. Съмнявам се дали трябва да се върне в Лондон при сегашното положение, но тя е така упорита, че може всеки момент да си замине. Всъщност някой трябва да поговори с Босини, за да разбере намеренията му. Страхувам се да го сторя сам, защото сигурно ще го нахокам; но смятам, че ти, като член на същия клуб, би могъл да поговориш с него и да разбереш какво мисли. В никакъв случай, разбира се, не бива да изложиш Джун. Ще се радвам да получа след някой ден вест от

теб, за да видя дали си успял да се добереш до нещо определено. Това положение много ме измъчва, не мога да спя от тревога. Целуни Джоли и Холи.

Твой любещ баща
Джолиън Форсайт“

Джолиън младши чете така дълго и замислено това писмо, че жена му забеляза угрижеността му и запита какво има. Той отвърна:

– Нищо.

Наложил си бе непоклатимо принципа да не споменава името на Джун. Жена му би могла навярно да се разтревожи, да си помисли кой знае какво; затова побърза да заличи всяка следа от загриженост, но успя в това почти толкова, колкото бе успял и баща му, защото в семейните хитрувания Джо бе наследил цялата непохватност на Джолиън старши; а мисис Джолиън стисна устни и продължи да се занимава с домакинските задължения, като му отправяше скришом неразгадаеми погледи.

Следобед той тръгна с писмото в джоба си за клуба без някакво решение.

Да разбере какви са „намеренията“ на един човек беше за него особено неприятна задача; а собственото му нередно положение не намаляваше това неприятно чувство. Но за хората от неговия род, за всеки от тяхната среда, беше съвсем естествено да налагат на човека това, което смятаха за свое право, да го вкарат в правия път; съвсем естествено бе да предлагат и в частните си отношения своите делови похвати!

Фразата „в никакъв случай, разбира се, не бива да изложиш Джун“ издаваше толкова ярко тази тяхна черта!

И все пак това писмо, с изразената в него лична мъка, с грижата за Джун, с това „Сигурно ще го нахокам“, беше така естествено! Нищо чудно, че баща му иска да знае намеренията на Босини, нищо чудно, че е ядосан.

Мъчно можеше да откаже. Но защо тъкмо нему възлагаше тази задача? Това беше съвсем нередно; впрочем щом трябва да постигне целта си, никой Форсайт не избира средства; достатъчно е да запази външното си приличие.

Как да свърши това поръчение, или как да откаже? И двете неща изглеждаха невъзможни. Да, Джолиън младши, така е!

В клуба влезе в три часа и първото лице, което видя беше Босини; седнал в един ъгъл, той гледаше втренчено навън.

Джолиън младши седна недалечно и започна да обмисля неспокойно положението. Поглеждаше скришом към Босини, който не забелязваше присъствието му. Не го познаваше добре и може би за пръв път започна да го изучава внимателно; особен човек, който по облекло, лице и държане не приличаше на другите членове на клуба; самият Джолиън младши, колкото и да се бе променил по настроение и нрав, бе запазил все пак спретнатостта и съдържаната външност на един Форсайт. Само той от целия род не знаеше прозвището на Босини. Този човек беше особен, не ексцентричен, но особен; изглеждаше изтощен, измъчен, с хлътнали бузи под изпъкналите скули, но не приличаше на болен; беше едър, с къдрава коса, издаваща жизнеността на съвършено здрав организъм.

Нещо в изражението и държането му трогна Джолиън младши. Той знаеше какво значи да страдаш, а личеше, че този човек страда.

Стана и докосна ръката му.

Босини трепна, но не прояви никакво смущение, като го видя.

Джолиън младши седна.

– Отдавана не съм ви виждал – каза той. – Как върви къщата на братовчед ви?

– Ще бъде привършена след около седмица!

– Поздравявам ви!

– Благодаря... но не виждам повод за поздравления.

– Така ли? – каза Джолиън младши. – Аз пък мислех, че сте толкова доволен да се отървете от продължителен строеж; или може би изпитвате това, което чувствам и аз, когато се разделям с картина – като че ли се разделям със своя рожба.

Той погледна приветливо Босини.

– Да – отвърна малко по-сърдечно архитектът, – създали сте я... и свършено! Аз не знаех, че рисувате.

– Само акварел; и не мога да кажа, че вярвам в творчеството си.

– Не вярвате ли? Как можете да рисувате тогава? Безсмислено е да творите, ако не вярвате във творчеството си.

– Вярно – съгласи се Джолиън младши; – „Така казвах винаги аз!“ Но щом ме питате как мога тогава да рисувам, ще ви отговоря: „Защото съм Форсайт.“

– Форсайт ли? Никога не съм ви смятал за Форсайт!

– Форсайтът – отвърна Джолиън младши – не е никакво необикновено животно. Между членовете на вашия клуб има стотици форсайтовци. Стотици има и по улиците. Срещате ги навред, дето отивате.

– А как ги познавате, ако смея да запитам? – каза Босини.

– По собственическия им инстинкт. Всеки Форсайт има твърде практичен – може би дори разумен – светоглед, а практичният светоглед се основава главно върху собственическия инстинкт. Ще забележите, че един Форсайт никога и на нищо не се отдава.

– Шегувате ли се?

В очите на Джолиън младши светна насмешка.

– Не съвсем. Тъй като и аз съм Форсайт, не е редно да признавам. Но аз съм само един породист мелез; за вас обаче никой няма да се заблуди. Вие сте толкова различен от мене, колкото аз се различавам от чичо си Джеймс, който е съвършен образец на Форсайт. Неговият собственически инстинкт стига до крайност, докато у вас липсва напълно. Ако не съм аз помежду ви, ви е бихте изглеждали като два съвършено различни животински свята. Аз съм липсващото звено. Всички сме, разбира се, роби на собственическия инстинкт. И признавам, че в случая въпросът е само до степента на робуването, но този, когото аз наричам „Форсайт“, е безусловно роб на собствеността. Той разбира кое е добро, кое е сигурно и вкопчването му в някаква собственост – все едно дали съпруга, къща, пари или слава, – това именно е неговата фабрична марка.

– О! – промълви Босини. – Би трябвало да патентовате израза!

– Бих желал да изнеса беседа на тая тема – каза Джолиън младши. – „За свойствата и отликите на Форсайтови“. Това зверче, което се смущава от смешното в собствената му порода, не се засяга при постъпките си от смеха на другите хора (като вас и мене). Наследствено склонен към късогледство, той разпознава само собствените си порода и среда, сред които прекара в съревнование и спокойствие своя живот.

– Говорите за тях така – каза Босини, – като че са половината Англия.

– Те са всъщност половината Англия – отвърна Джолиън младши. – И то по-добрата ѝ половина, осигурената, значимата половина с три процентова рента. На тяхното богатство и сигурност се крепи всичко: вашето изкуство, литературата, науката, религията дори. Къде щяхме да бъдем без форсайтовци, които не вярват в ни едно от тия неща, но използват всичко? Форсайтовци, драги господине, са посредниците, търговците, стълбовете на обществото, крайъгълните опори на обществения ред; това, което буди възхищение!

– Не зная дали схващам правилно насоката на мисълта ви – каза Босини, – но струва ми се, че в моята професия има премного форсайтовци, както ги наричат.

– Безспорно – отвърна Джолиън младши. – Мнозинството архитекти, художници и писатели са хора без принципи, като всички форсайтовци. Изкуството, литературата, религията съществуват чрез малцината чудаци, които вярват истински в тия неща, и чрез множеството Форсайтовци, които ги използват търговски. При най-скромна оценка поне три четвърти от членовете на нашата Кралска академия са форсайтовци, заедно със седем-осми от романистите и повечето журналисти. За науката не мога да кажа; но те са великолепно представени в църквата; в Камарата на общините са може би по-многобройни, отколкото където и да е другаде; за аристокрацията е излишно да се говори. Но аз не ги осмивам... Опасно е да се върви против мнозинството... и при това какво мнозинство! – Той втренчи поглед в Босини: – Опасно е да позволите нещо да ви увлече... все едно дали е къща, картина или... жена!

Те се спогледаха. Усетил сякаш, че е сторил нещо, което никой Форсайт не би направил – че е издал мислите си, – Джолиън младши се затвори в своята черупка. Мълчанието бе нарушено от Босини.

– Защо взимате като тип собствения си род? – запита той.

– Моят род – отвърна Джолиън младши – не представлява нищо типично. И той има особености като всеки друг род, но притежава в забележителна степен двете качества, които са истинска отлика за един Форсайт – способността да не се отдаде напълно никога и на нищо, и собственическият инстинкт.

Босини се усмихна.

– А какво ще кажете например за онзи, грамадния?

– За Суидин ли? – запита Джолиън младши. – О, у Суидин има все още нещо първобитно. Градът и буржоазния живот не са успели все още да го смелят. Въпреки цялата му изисканост в него се таят векове на земеделски труд и груба сила.

Босини се замисли.

– Да – заключи изведнъж той. – Вие сте разбрали до дъно братовчед си Соумс. Той няма никога да си пръсне мозъка.

Джолиън младши го стрелна с пронизващ поглед.

– Не, няма. Затова именно трябва да се държи сметка за него. Пазете се да не ви сграбчат! Лесно е да се посмеем, но не ме разбирайте криво. Един Форсайт не бива да се презира; нито да се подценява.

– И все пак вие сте го сторили!

Джолиън младши престана да се усмихва – признаваше, че ударът бе улучил.

– Забравяте – каза той със наранена гордост, – че можах да издържа

в борбата... защото и аз съм Форсайт. Могъщи сили се изпречват пред всекиго на всяка крачка. Човек, който изоставя опората на стената... Разбирате какво искам да кажа, нали? Не бих препоръчал – заключи той съвсем тихо, сякаш изричаше заплаха – някому да... тръгне по... моя... път. Това зависи от много неща.

Босини се изчерви, но лицето му си възвърна скоро своята мургава бледност. Той се засмя кротко. На устните му застина странна, студена, зла усмивка, очите му погледнаха насмешливо Джолиън младши.

– Благодаря – каза той. – Безкрайно сте любезен. Но вие не сте единствените, които могат да издържат.

И стана.

Джолиън младши го изгледа как се отдалечава, после облегна глава на дланта си и въздъхна.

В приспиващата тишина на почти празната стая се чуваше само шумолене на вестници и драсване на кибрит. Джолиън младши стоя дълго така, без да мръдне, изживявайки отново ония дни, когато и той бе седял с часове тук, да гледа часовника, да брои минутите... часовете, изпълнени с мъките на неизвестността и на една жестока, но приятна болка; бавното сладостно страдание на ония дни се върна с цялата си острота. Босини със своето измъчено лице и тревожен поглед пробуди у него страдание, примесено със странна, непреодолима завист.

Тия признаци му бяха така добре познати! Накъде отиваше този човек... към каква съдба? Каква беше жената, чиято притегателна сила никакви съображения за чест, никакви принципи, никакъв интерес не можеха да преодолеят? От която човек можеше да се спаси само с бягство?

Бягство ли? Но защо би трябвало да бяга Босини? Човек бяга, когато има опасност да разруши дом и семейство, когато има деца, когато чувства, че потъква идеали, че разрушава нещо. А тук както разправяха, Босини беше пред нещо вече разрушено.

Сам той не бе избягал, нито щеше да избяга, ако би трябвало да изживее всичко отново, а при това бе отишъл по-далеко от Босини, бе разрушил не чужд, а собствения си нещастен дом. И той си припомни старата поговорка: „Свободата на човека се твори от собственото му сърце!“

От собственото му сърце! Пудингът се оценява, след като се вкуси... А Босини не бе вкусил от своя пудинг.

Мисълта му мина към жената, жената, която не познава, но чиято история му беше известна в общи черти.

Злополучен брак! Никакви лоши обноси... само една

неопределена угнетеност, едно ужасно потискащо униние, което убива всяка радост под небето; и така ден след ден, нощ след нощ, седмица след седмица, година след година, докато смъртта му сложи край.

Но Джолиън младши, чиито горчиви чувства бяха притъпени от изминалото време, виждаше нещата и от гледището на Соумс. Откъде би могъл човек като братовчед му, преизпълнен с предразсъдъците и вярвания на своята класа, да извлече необходимото прозрение или вдъхновение, за да прекрати подобен живот? За това бе необходимо въображение, сила да прозреш бъдещето, което ще настъпи, неприятните клюки, подмятания и брътвежи, придружаващи всеки развод след временните страдания от раздялата, след тежката присъда на почтените хора. Но малцина, главно малцина от класата на Соумс, притежаваха достатъчно въображение да видят това бъдеще. А много бяха хората на тоя свят – не би стигнало въображение за всички! Каква разлика, господи, между теорията и практиката! Мнозина, може би дори самият Соумс, имат рицарски разбирания по тия въпроси, но когато работата стигне до тях, намират някакво особено основание, за да се сметнат за изключение.

Освен това Джолиън младши нямаше вяра в собствената си преценка. Преживял бе същото, изпил бе до дъно горчилката на един злополучен брак – как можеше тогава да разчита на широкия, безстрастен поглед на ония, които не са сънували подобна битка? Неговите данни бяха прекалено непосредствени – като показанията по военни въпроси на войник, прекарал дълго време на действителна служба, срещу показанията на цивилни, неучаствали в боя. Мнозина биха сметнали брака на Соумс и Айрин за напълно сполучлив; той имаше пари, тя – красота; струваше си да си правят взаимни отстъпки. Нямаше причина да не се разбират, дори без любов. Всеки можеше да върви по свой път, стига да спазва външното приличие – да зачита светостта на брака и семейното огнище. Половината семейства във висшето общество се крепяха на тия принципи: не оскърявайте чувствата на обществото, не оскърявайте чувствата на църквата. А за да не ги оскърявате, заслужава си да пожертвате личните си чувства. Предимствата на здравето семейно огнище са очевидни, осезаеми като материални притежания, статуквото не крие никакви опасности. Разрушаването на един дом е, в най-добрия случай, един опасен и при това егоистичен експеримент.

Такава би била позицията на защитата, а Джолиън младши въздъхна.

„В основата на всичко това – помисли той – стои собствеността, но мнозина не биха приели такова определение. За тях основата е

«светостта на брака»; светостта на брака обаче се крепи върху светостта на семейството, светостта на семейството пък е свързана със светостта на собствеността. А при това всички тия хора, предполагам, са последователи на Оня, който никога и нищо не е притежавал! Странно!“

И Джолиън младши въздъхна отново.

„Дали на път за дома бих поканил някой срещнат бедняк да сподели вечерята ми, която няма да стигне тогава за мен и съпругата ми, необходима за моето здраве и щастие? Може би Соумс постъпва всъщност добре, като настоява на правата си и поддържа на дело свещеното начало на собствеността, полезно за всички ни, с изключение на тези, които... страдат от това“

Той стана проправи си път между лабиринта със столове, взе си шапката и тръгна вяло към къщи по горещите улици, гъмжащи от карети, които вдигаха талази прах.

Преди да стигне до Уестърнал Авеню, той извади от джоба си писмото на Джолиън старши, накъса го внимателно на късчета и го хвърли в прахта.

Отключи си, влезе и повика жена си. Но тя беше излязла с Холи и Джоли, къщата беше празна; в градината Балтазар се опитваше да цапне с лапа някоя муха.

Джолиън младши седна също там, под крушата, която отдавна не даваше плод.

Честната дума на Босини

Над другия ден, след разходката в Ричмънд Соумс се върна от Хенли с утринния влак. Тъй като, по здравословни съображения, не се интересуваше от разни видове земен или воден спорт, той беше отишъл в Хенли не за удоволствие, а по работа – повикал го бе един важен клиент.

Отиде направо в Сити, видя, че няма нищо особено и си тръгна още в три часа, доволен, че ще се върне по-рано вкъщи. Айрин не го очакваше. Не че искаше да я издебне; но не беше зле да провери ненадейно какво става.

Облече се за разходка в парка и отиде в гостната. Айрин си почиваше в единия край на дивана, на любимото си място; под очите ѝ имаше сенки, сякаш не беше спала.

– Защо си в къщи? – запита той. – Чакаш ли някого?

– Да... всъщност не съвсем.

– Кой ще дойде?

– Мистър Босини каза, че може да намине.

– Босини ли? Той не би ли трябвало да е на постройката?

Тя не отговори.

– Все едно – каза Соумс. – Искам да дойдеш до универсалния магазин с мен, после ще отидем в парка.

– Не ми се излиза, боли ме глава.

– Щом те помоля за нещо – отвърна Соумс, – все те боли глава. В такъв случай е добре да поседиш в градината.

Тя не отговори.

Соумс помълча няколко минути; после каза:

– Не зная каква представа имаш за съпружеските си задължения. Не можах да го разбера досега.

Не очакваше отговор, но тя отговори:

– Опитвах се да изпълнявам желанията ти; не по моя вина не съм могла да го върша от сърце.

– А по чия?

Той я погледна косо.

– Преди да се оженим, ти ми обеща да ми върнеш свободата, ако бракът ни не бъде сполучлив. Сполучлив ли е?

Соумс се намръщи.

– Сполучлив! – заекна той. – Щеше да е сполучлив, ако се държеше както трябва.

– Опитвах се – каза Айрин. – Ще ми върнеш ли свободата?

Соумс изви глава. Тайно разтревожен, потърси убежище в избухването.

– Да ти върна свободата ли? Не знаеш какво говориш! Да ти върна свободата! Как мога да ти върна свободата? Та ние сме женени, нали? Какви са тия приказки тогава? За бога, да не говорим глупости! Сложи си шапката и да вървим в парка!

– Няма да ми върнеш свободата, така ли?

Той усети странния й трогателен поглед.

– Да ти върна свободата? А какво ще правиш, ако се съглася? Ти нямаш пари!

– Ще се оправя някак.

Той мина няколко пъти напред-назад из стаята; после се спря пред нея:

– Разбери веднъж завинаги, не искам да чувам такава нещо! Иди и

си сложи шапката!

Тя не помръдна.

– Навярно – каза Соумс – не искаш да пропуснеш Босини, ако дойде.

Излязоха.

В парка бе минал оня пътър час от следобедата, когато чужденците и другите сантиментални личности се разхождат в карети, според модата; подходящият, пристроен час за разходка бе настъпил и почти отминал, когато Соумс и Айрин седнаха под статуята на Ахил⁶⁷.

Отдавна не бе идвал с нея в парка. Това беше една от отминалите вече радости на първите две години от брачния им живот, когато най-голямата му, макар и скрита гордост беше да се чувства пред целия Лондон собственик на тази прелестна жена. Колко следобеди бе седял той край нея, елегантен, със светлосиви ръкавици, с лека, високомерна усмивка, като кимваше на познати от време на време и сваляше шапка!

Той беше пак със светлосиви ръкавици и насмешлива усмивка на устните, но къде беше някогашното чувство в сърцето?

Пейките се опразваха бързо, а той продължаваше да я държи тук, мълчалива и бледа, сякаш ѝ налагаше тайно наказание. Направи веднъж-дваж някоя забележка; тя само навеждаше глава или отговаряше „да“ с уморена усмивка.

Един мъж вървеше така бързо покрай оградата, че хората се обръщаха да го гледат.

– Виж онова муле! – каза Соумс. – Само луд може да бърза така в тая жега!

Погледна я; тя се бе обърнала изведнъж.

– О! – каза Соумс. – Та това е нашият приятел Пирата!

Остана неподвижен, презрително усмихнат; усещаше, че Айрин също не мръдва и не се усмихва.

„Дали ще му кимне?“ – помисли си той...

Но тя не кимна.

Босини стигна до края на оградата и тръгна между столовете като хрътка. Видя ги, спря се изведнъж и свали шапка.

Все така усмихнат, Соумс също свали своята.

Босини се приближи страшно уморен, като човек след тежко физическо усилие; по челото му се стичаха капки пот, а усмивката на Соумс сякаш казваше: „Тежки часове си изкарал, приятелю!...“

67. Паметник в Хайд парк на херцог Уелингтън, победител на Наполеон при Ватерло.

– О, и вие ли сте в парка? – запита той. – А ние мислехме, че презирате такива празни занимания.

Босини сякаш не го чу; отговорът му беше към Айрин:

– Бях у вас, надявах се да ви намеря там.

Някой потупа Соумс по гърба и го заприказва; докато разменяше през рамо две-три най-незначителни думи, той пропусна отговора на Айрин, но в същото време реши.

– Тъкмо се прибираме – каза той на Босини; – елате да вечеряме у нас.

В поканата му прозвучаха странно предизвикателство и, още по-странно, вълнение. „Не можеш да ме измамиш – казваха сякаш изражението и гласът му, – но виждаш ли... аз имам доверие в теб... не се страхувам!“

Тръгнаха заедно към Монпелие Скуеър; Айрин беше между двамата. В многолюдните улици Соумс минаваше напред. Не се вслушваше в разговора им; странно решение да проявява доверие ръководеше дори несъзнателното му поведение. Той си казваше като картоиграч: „Не смея да изоставя тая карта... трябва да опитам и нея, каквото и да ми донесе. Нямам кой знае колко възможности“

Облече се бавно. Чу я да излиза от стаята си, да слиза по стълбите и цели пет минути още се въртя в своята гардеробна. После тръгна към долния етаж, като затръшна умишлено вратата, за да ги предупреди, че идва. Намери ги застанали до камината: може би са разговаряли, може би – не можеше да разбере.

През цялата вечер игра ролята си в тази комедия – много по-дружелюбен към госта от всеки друг път; когато най-после Босини си тръгнаше, му каза:

– Елате пак, и то по-скоро; Айрин обича да разговаря с вас за къщата!

В гласа му звучаха отново странното предизвикателство и още по-странното вълнение; но ръката му беше студена като лед.

Верен на решението си, отвърна глава, докато те се сбогуваха; не погледна жена си когато, застанала под висящата лампа, тя пожела на госта лека нощ... Не погледна златистата коса, която блестеше под светлината, нито усмихнатите тъжни устни, нито израза в очите на Босини, който я гледаше, както куче гледа своя господар.

И си легна уверен, че Босини е влюбен в жена му.

Лятната вечер беше задушна, толкова задушна и тиха, че през широко отворените прозорци нахлуваше само още по-тежка задуха. Той

лежа така с часове, заслушан в дишането на жена си.

Тя можеше да спи, а той трябваше да лежи буден. И докато лежа буден, затвърди решението си да играе ролята на спокоен и доверчив съпруг.

На разсъмване се измъкна от леглото, мина в своята гардеробна и се наведе през отворения прозорец.

Не можеше да се диша.

Припомни си една нощ от преди четири години – два дни преди брака му; гореща и задушна като тази.

Припомни си как се бе изтегнал на своя тръстиков шезлонг пред прозореца във всекидневната си, на Виктория Стрийт. В една странична уличка долу някакъв мъж блъскаше вратата, една жена изкрещя; припомни си, сякаш ги чуваше и сега, шум от сборичкване, затръшване на вратата, а после – гробна тишина. В призрачното, вече ненужно осветление от уличните лампи се показва подранила поливачка, която измиваше уличната смет; и сега сякаш чуваше бръмченето ѝ, все по-близко и по-близко, докато накрая отмина и заглъхна.

Наведе се още повече от прозореца на своята гардеробна към дворчето долу, видя да просветват първите утринни зари. Очертанятия на тъмните стени и покриви се замъглиха за миг, после изпъкнаха ярко.

Припомни си как лампите избледняха в оная нощ по Виктория стрийт; как се облече набързо и изхвъркна на улицата, как покрай домовете и уличните градинки, стигнал до нейната улица, застана пред фасадата на малката къща, безгласна и сива като лице на мъртвец.

И изведнъж в съзнанието му прелетя – сякаш хрумване на болник: „А какво ли прави той, който е влюбен в жена ми... Може би дебне нейде наблизко, търси я, както я търсеше днес. Наблюдава моя дом!“

Промъкна се крадешком през площадката на стълбището до предните стаи на къщата, отдръпна безшумно щорите и вдигна прозореца.

Сив здрач висеше по дърветата на площада, сякаш нощта като огромна мъхеста пеперуда ги бе блъснала с крилетата си. Лампите още светеха, съвсем избледнели, но никаква жива душа, никакъв влюбен не се мяркаше наоколо!

После изведнъж, едва чуто, далеко нейде в мъртвия покой, се чу вопъл, сякаш изгонена от рая душа ридаеше по своето изгубено щастие. Чу се отново... и отново! Соумс потрепера. И затвори прозореца. После си каза: „О, пауните крягат в езерото!“

Посещенията на Джун

Джолиън старши стоеше в тесния хол на Бродстейрз и вдишваше миризмата на мушамата и херинги, просмукана във всички почтени крайморски пансионни. На едно кресло – лъскаво кожено кресло, разкрило през дупката в горния ляв ъгъл пълнежа си от конски косъм – беше оставена черна пътническа чанта, в която той прибираще книжа, вестник „Таймс“ и стъкло одеколон. Днес имаха заседания управителните съвети на „Златодобивните концесии“ и „Новата каменновъглена компания“ и той заминаваше, защото никога не пропускаше заседание на управителния съвет; „да пропусне заседание на управителния съвет“, би било ново доказателство, че започва да остарява, а такова нещо неговото форсайтовско честолюбие не можеше да допусне.

Докато прибираще нещата, изглеждаше, че очите му могат всеки момент да пламнат от гняв. Така святкат очите на ученик, притиснат до стената от наобиколили го другари; но той успява да се овладее, уплашен от страшното несъответствие на силите. Джолиън старши също се владееше и с властната си, постепенно отслабваща съдържаност, все още потушаваше раздражението, предизвикани от някои събития в живота му.

От сина си бе получил едно глупаво писмо, в което момчето се омотаваше в общи фрази, за да не отговори на един общ въпрос. „Видях Босини – пишеше Джолиън младши; – той не е престъпник. Колкото повече гледам гората, толкова повече се убеждавам, че те не са нито добри, нито лоши, а просто смешни или трогателни. Но вие вероятно няма да се съгласите с мен!“

Джолиън старши не се съгласи; смяташе, че е безсрамие да се приказва така; не бе достигнал онази възраст, когато и Форсайтовци дори – отърсили се от илюзиите и принципите, за които са държали по практични съображения, без да са вярвали някога в тях, отърсили се от всякакви телесни наслади, осъзнали в цялото си същество, че не им остава вече на какво да се надяват – събарят преградите на съдържаността и казват неща, които не са смятали, че са способни да изрекат.

И той може би вярваше в „доброто“ и „злото“ толкова, колкото вярваше и синът му; но, както би се изразил сам: не се знае... не може да се твърди; може и да е така; а защо с едно неуместно изказано недоверие да се лиши човек от възможна изгода?

Свикнал да прекарва почивките си на планина, при все че (като

истински Форсайт) не си позволяваше никакви приключения или безразсъдства, той обичаше страстно планината. И когато приказната гледка („уморителна, но възнаграждаваща“, както беше писано в „Бедекера“) се разстелеше пред него след усилието на изкачването, той усещаше несъмнено съществуването на някакво велико, достойно начало, увенчаваща безсречна суетня, незначителните пропасти и смешните, дребни оврази в живота. Това усещане беше може би най-голямото доближаване до религията, на което беше способен практичният му дух.

Но много години бяха минали, откакто не бе ходил на планина. След смъртта на жена си бе ходил с Джун две лета подред и бе разбрал с огорчение, че неговото време за излети е изтекло.

Отдавна вече беше чужд за внушаваната от планината вяра в някакъв порядък свише.

Знаеше, че е остарял, и все пак се чувстваше млад; а това го смущаваше. Смущаваше го и го изненадваше мисълта, че той, винаги така предпазлив, беше баща и дядо на хора, обречени сякаш на крушения. Не можеше да каже нищо против Джо – какво можеше да се каже против това любезно момче? – но животът му беше несполука. Съдбата на Джун не беше по-добра. Това приличаше на предопределение. А човек с характера на Джолиън старши не разбираше какво е предопределение, нито можеше да го приеме.

Когато писа на сина си, той се надяваше на някаква сполука. Още на бала у Роджър разбра съвсем ясно как стоят нещата – умееше да съобразява много по-бързо от повечето хора, – а като имаше пред очи примера на сина си, разбираше по-добре от всеки Форсайт, че бледният плам обгаря крилата на всеки мъж, все едно иска ли, или не иска той.

В дните преди годежа на Джун, когато беше неразделна с мисис Соумс, той бе видял Айрин достатъчно, за да почувства очарованието ѝ. Тя не беше прелъстителка, нито дори кокетка – изрази, близки до сърцето на неговото поколение, което обичаше да определя понятията с хубава, обобщаваща и неточна дума, – но беше опасна. Не би могъл да каже точно защо. Ако се опитайте да му обясните, че у някои жени прелъстителността е вродена и дори не зависи от собствената им воля, той би отговорил само: „Глупости!“ Айрин беше опасна, и толкова. Той искаше да затвори очи пред тая опасност. Щом съществува – съществува; но той не иска да слуша за нея... иска само да спаси по положението и душевното спокойствие на Джун. Все още се надяваше, че тя може да му бъде отново утеха.

И написа писмото. Отговорът не му помогна. Мнението на

Джозелин младши за срещата се изразяваше всъщност само със странно-то изречение: „Предполагам, че е понесен от течението“ Течението! Какво течение? Какви бяха тия новоизмислени приказки?

Той въздъхна и пусна последните книжа във вътрешния джоб на чантата; много добре знаеше какво значи „течението“.

Джун излезе от столовата и му помогна да си облече пардесюто. От костюма и израза на решителното ѝ лице той разбра веднага какво предстои.

– И аз ще дойда – каза тя.

– Глупости, мила. Аз отивам направо в Сити. А не искам да се разтакаш насам-натам.

– Трябва да видя мисис Смейч.

– О, твоите скъпоценни „проскубани пилета“ – изръмжа Джозелин старши. Не повярва на тоя предлог, но замълча. Не можеше да се бори с нейната упоритост.

На гара Виктория я настани в каретата, която бе поръчал за себе си – нещо характерно за него: той не беше дребнав егоист.

– Внимавай да не се умориш, мила – каза той, и си взе файтон за Сити.

Джун отиде най-напред в една уличка из покрайнините на Падингтън, дето живееше „проскубаното пиле“ мисис Смейч – възрастна жена, която ходеше да чисти по къщите, – но след като я слуша половин час да се оплаква и я поутеша временно, се прибра в Станхоп Гейт. Големият дом беше затворен и тъмен.

Решила бе на всяка цена да узнае истината. Да узнае истината и всичко да се свърши. Планът ѝ беше такъв: да отиде най-напред у мисис Бейнс, лелята на Фил, и ако не научи нищо там, да отиде у Айрин. Нямаше ясна представа какво би спечелила от тези посещения.

В три часа беше на Лоундис Скуеър. С усета на жена, която трябва да се справя с опасност, бе облякла най-хубавата си рокля и бе тръгнала към битката със смелия поглед на Джозелин старши. Вълнението ѝ се бе превърнало в нетърпение.

Когато съобщиха за идването на Джун, лелята на Босини (на име Луиза), беше в кухнята, дето даваше нареждания на готвачката; тя беше отлична домакиня, а, както казваше Бейнс, „един добър обяд е много важно нещо“. Сам той работеше най-добре в следобедните часове. Бейнс именно беше строил забележителната редица тъмночервени къщи в Кенсингтън, които съперничат на още много други за титлата „най-грозна сграда в Лондон“.

Щом чу името на Джун, мисис Бейнс побърза да отиде в спалнята, взе от заключения скрин една червена кутия, извади две големи гривни и ги сложи на белите си китки – защото тя притежаваше в значителна степен „чувството за собственост“, което, както знаем, е отличителен белег за форсайтовщината и основа за висока нравственост.

Огледалото на нейния гардероб отразяваше нейната невисока, но доста плътна фигура, склонна към пълнеене, в рокля, ушита под лично то й ръководство, в полутонове, напомнящи избелелите стени на коридорите в големите хотели. Тя вдигна ръце да оправи косите си с прическа à la Princesse de Galles⁶⁸, пипна ги тук-там, закрепи ги по-здраво, а очите й изразяваха в това време подсъзнателна практичност, сякаш виждаха пред себе си някаква житейска неприятност и се стараеха да я обърнат в своя полза. На младини бузите й бяха нежнорозови, но сега бяха луничави; същата сурова отблъскваща прямота се появи в погледа й, докато прекарваше по челото си пухчето за пудра. Остави го и спря неподвижна пред огледалото, за да нагласи с усмивка големия си важен нос, малката брадичка (която изглеждаше все по-малка, колкото по-дебела ставаше шията), отпуснатата уста с тънки устни и веднага, докато не се бе развалило постижението, хвана с две ръце полата си и слезе на долния етаж.

От доста време вече тя чакаше това посещение. Дочула бе, че работите между племенника й и годеницата му не вървят добре. Ни един от тях не бе и се обаждал от седмици насам. Неведнъж бе канила Фил на вечеря; но той отговаряше неизменно: „Зает съм“.

Тя се разтревожи инстинктивно, защото имаше остър усет за подобни неща. Би трябвало да бъде от форсайтовския род; и сигурно беше, според смисъла, влаган от Джолиън младши в това име; затова и заслужаваше да я опишем.

Омъжила бе и трите си дъщери по-добре, отколкото те заслужаваха, според хорското мнение, защото бяха грозни, каквито са по правило жените с почтени професии. Името й се срещаше във всички комитети за благотворителна дейност на църквата – за балове, театрални представления, базари, – но тя даваше името си, само ако се е уверила предварително, че всичко е уредено както трябва.

Според нея всичко трябваше да се поставя на търговска база; задача на църквата, на милосърдието, с една дума, на всяко нещо, е да

68. Прическа като тази на Уелската принцеса (съпруга на английския престолонаследник).

укрепва формирането на „обществото“. Затова тя смяташе всяка индивидуална дейност за безнравствена. Единствено значима беше организацията, защото само чрез организацията можеше да сте сигурен, че ще получите нещо срещу парите си. Организация... и пак организация! Тя беше несъмнено, както я наричаше Джолиън старши, „майстор в тая работа“... Но той отиваше и по-далеко – наричаше я „хитруша“.

Начинанията, под които бе сложила името си, бяха така възхитително организирани, че когато се раздаваха печалбите, тя бяха само една мътеница, лишена от сметаната на каквато и да е човечност. Но както самата тя често смяташе и отбелязваше – в случая нямаше място за чувства. Тя беше всъщност малко академична.

Тази забележителна жена, така уважавана в църковните среди, беше една от главните жрици на форсайтовщината, поддържайки денонощно свещения огън пред бога на собствеността, на чиито олтар са изписани тия вдъхновяващи слова: „Нищо даром и съвсем мъничко за шест пенса“.

Когато влизаше някъде, веднага се усещаше, че влизаше нещо солидно и може би на това се дължеше популярността ѝ на покровителка. Хората обичат да виждат нещо солидно, когато дават пари; и щом я видеха на благотворителни балове, с вирнат нос, ниска, дебела, в униформа от ламе, заобиколена от цял щаб, гледаха я като генерал.

Единственото ѝ слабо място беше, че няма второ малко име. Тя беше сила в буржоазното общество, с неговите стотици групи и кръгове, който кръстосваха шпаги в общото бойно поле на благотворителността, дето се срещаше с дамите от „обществото“ с главно О. Беше сила в обществото с малко о, в това по-широко, по-значително и по-могъщо тяло, дето търговско-християнската институция, правила и принципи, възплащавани от мисис Бейнс, бяха истинска животоносна, свободно кръжаща кръв, истинска търговска валута, а не някакъв безплоден заместител, каквото течеше в жилите на онова по-малобройно общество с главно О. Хората, които я познаваха, чувстваха, че тя е здравомислеща... солидна жена, която нито се издава, нито дава нещо, щом може да не го даде.

Имала бе най-лошите отношения с бащата на Босини, който често я бе взимал за прицел на непоносимо осмиване. Сега, след като беше умрял, го наричаше „клетият ми скъп и непочтителен брат“.

Тя посрещна Джун с предпазлива излиятелност, на каквато беше майсторка, малко уплашено, доколкото жена с нейното значение в търговските и християнските кръгове можеше да се плаши – защото, макар и съвсем крехка, Джун притежаваше силно чувство за лично

достойнство, издавано от безстрашния ѝ поглед. А мисис Бейнс твърде предпазливо съзираше и това, че в неотстъпчивата прямота на Джун има твърде много форсайтовщина. Ако девойката беше само пряма и смела, мисис Бейнс би я сметнала за „смахната“ и би я презирала; ако беше само форсайтка – като Франси например, – би я покровителствала, заради паричната ѝ стойност, но макар че беше дребна (а мисис Бейнс се възхищаваше обикновено от количеството), Джун ѝ вдъхваше неприятно чувство за стеснение; и тя я настани в кресло срещу светлината.

За почителността ѝ към Джун имаше и друга причина, която мисис Бейнс – много набожна и следователно чужда на светските слабости – последна би признала: тя бе чувала често от съпруга си, че Джолиън старши бил извънредно богат; благоразположението ѝ към внучката му имаше следователно съвсем солидно основание. Тя изпитваше днес вълнението, с което четем роман, дето има и герой, и наследство, защото се тревожим да не би по някаква страшна грешка на автора младият човек да остане накрая без наследство.

Държа се с много топлота; ни веднъж досега не бе съзряла така ясно колко изискана и привлекателна е девойката. Запита я за здравето на Джолиън старши. Чудесно изглеждаше той за годините си: свършено изправен, младолик; на колко години е всъщност? Осемдесет и една? Никога не би го допуснала? На море ли били? Много добре са направили; Фил се обаждал навярно всеки ден? Светлосивите ѝ очи изпъкнаха още повече, когато задаваше тоя въпрос, но девойката издържа погледа, без да мигне:

– Не – каза тя, – той изобщо не пише!

Мисис Бейнс сведе очи; непреднамерено, но все пак ги сведе и веднага се съвзе.

– Разбира се. Това е Фил... Винаги си е бил такъв.

– Така ли? – каза Джун.

Краткият въпрос разколеба за миг усмивката на мисис Бейнс; но тя прикри бързо смущението, оправя роклята си и отвърна:

– Да, миличка... той е страшно разпилян; не бива да се обръща внимание на постъпките му.

Джун разбра изведнъж, че напразно си губи времето; дори да заговори направо, пак не ще узнае нищо от тази жена.

– Виждате ли го? – запита тя, като се изчерви.

По напудреното лице на мисис Бейнс лъснаха капчици пот.

– О, да! Не си спомням кога беше тук последния път... всъщност не го виждам често напоследък. Много е зает с къщата на братовчед ви;

казаха ми, че скоро ще бъде готова. Трябва да се съберем на вечеря за това събитие; елате да прекарате една вечер у нас!

– Благодаря – отговори Джун. И отново помисли: „Само си губя времето. Тази жена нищо няма да ми каже“.

Стана да си върви. Държането на мисис Бейнс се промени. Тя стана; устните ѝ трепнаха, ръцете неспокойно се свиха. Явно беше, че работите вървят зле, но тя не смееше да зададе никакъв въпрос на тая крехка, стройна девойка, изправила се пред нея с решително лице, стиснати челюсти и изпълнени с омраза очи. А никога досега не се беше страхувала да зададе въпрос – нали всяка организационна дейност се основава върху задаване на въпроси!

Но случаят беше толкова сериозен, че нервите ѝ, обикновено здрави, тоя път не издържах; тая сутрин съпругът ѝ пак бе казал: „Старият мистър Форсайт трябва да има над сто хиляди лири!“

А девойката седеше пред нея и ѝ подаваше ръка... Подаваше ѝ ръка!

Кой знае... В тоя миг може би се изплъзваше възможността да я задържи в семейството. А мисис Бейнс все пак не дръзваше да заговори.

Очите ѝ изпратиха Джун до вратата.

Тя се затвори.

Мисис Бейнс ахна и изтича в антрето, като клатушкаше тежката си снага.

Много късно! Чу хлопването на входната врата и остана на място с изражение на искрен гняв и разочарование.

Джун пресече площада, лека и бърза като птичка. Тя ненавиждаше сега тая жена, която някога, в щастливите ѝ дни, ѝ се струваше толкова добра! Вечно ли ще я отпращат така, вечно ли ще трябва да търпи това мъчително очакване?

Ще отиде направо при Фил и ще го попита какво мисли да прави. Беше в правото си да узнае. Тръгна бързо по Слоун Стрийт и стигна до жилището на Босини. Мина през въртящата се врата в дъното и изтича по стълбите с мъчително разтуптяно сърце.

На третия етаж се спря да си почине, облегна се на парапета и се спря да с ослуша. Никакъв звук от по-горните етажи.

Съвсем пребледняла, изкачи последните стъпала. Видя вратата, името му на металната плочка. Решителността, която я доведе до тук, се изпари.

Осъзна цялото значение на постъпката си. Усети, че я облива гореща вълна; ръцете ѝ овлажняха под тънките копринени ръкавици.

Върна се към стълбите, но се заслиза. Опита се, облегната на парапета, да се отърве от чувството, че се задушава; и загледа с отчаяна смелост вратата. Не! Няма да слезе. Има ли значение какво ще мислят хората? Никой няма да узнае. Никой няма да ѝ помогне, ако не си помогне сама! Ще свърши всичко!

Направи усилие да се задържи без опората на стената и позвъни. Вратата не се отвори; срамът и страхът я напуснаха веднага; позвъни втори, трети път, сякаш можеше да изтръгне някакъв отговор от празната, затворена стая, някаква награда за срама и страха, с които бе дошла. Вратата не се отвори; Джун престана да звъни, седна на най-горното стъпало и скри лице в ръцете си.

После заслиза полека, излезе навън. Чувстваше се като човек, прекарал тежка болест, и искаше само да се прибере по-скоро в къщи. Струваше ѝ се, че хората, които среща, знаят къде е била, какво е правила, и изведнъж на отсрещния плочник тя видя Босини, който се връщаше откъм Монпелие Скуеър.

Опита се да пресече улицата. Погледите им се срещнаха, той свали шапка. Минаващият omnibus го закри; после, застанала накрая плочника, тя зърна през една пролука в уличното движение, че той продължи пътя си.

И остана неподвижна, заглеждана подир него.

Завършване на къщата

– Едно телешко консоме; едно говеждо варено; две чаши порто.

В горния салон у Френч, където един Форсайт можеше все още да получи солидна английска храна, Джеймс беше седнал да обядва със сина си.

Това беше любимият му ресторант – непретенциозен, с вкусно, хранително ядене; и при все че беше донейде покварен от задължението да изглежда моден и да нагажда привичките си съобразно с увеличаващите се доходи, в моменти на почивка в Сити той все още съжаляваше за вкусните месни гозби, които беше ял на младини. У Френч прислужваха космати английски сервитьори с престилки; подът беше посипан с дървени стърготини и три кръгли огледала с позлатени рамки бяха окачени точно където трябва, за да се огледате удобно. До неотдавна имаха и сепарета, дето човек можеше да изяде една пържола първо качество, със сипкави картофи, без да вижда съседите си – както подобава на

джентълмени.

Той пхна горния край на салфетката над третото копче на жилетката си, навик, от който бе принуден отдавна да се откаже в Уест енд. Чувстваше, че супата ще му се услади; цялата сутрин се бе занимавал да продаде имението на един отдавнашен приятел.

Като напълни уста с престоаял домашен хляб, той започна изведнъж:

– Как ще идеш на Робин Хил? Сам или с Айрин? Най-добре вземи и нея. Много нещо сигурно ще има да се оглежда!

Соумс отвърна, без да вдигне очи:

– Тя не иска да дойде.

– Не иска ли? Защо? Нали ще живее в тази къща?

Соумс не отговори.

– Не знам какво ги прихваща с днешните жени – промърмори Джеймс. – Едно време нямах никакви неприятности с жените. Твоята има премного свобода. Разглезена е...

Соумс изправи глава.

– Не желая да се говори против жена ми – заяви неочаквано той.

Мълчанието се нарушаваше само от сърбането на Джеймс.

Сервитьорът донесе двете чаши порто, но Соумс го спря.

– Така не се поднася порто – каза той; – върнете чашите и донесете бутилка.

След като приключи със супата и размишленията си, Джеймс направи бърза равностметка на новата обстановка.

– Майка ти е на легло – започна той. – Можеш да отидеш с каретата. Смятам, че на Айрин ще ѝ е приятно да се разходи с кола. Онзи приятел, Босини, сигурно ще дойде да ви покаже всичко?

Соумс кимна.

– И аз бих желал да видя лично какво е направил – продължи Джеймс. – Ще намина да ви взема.

– Аз отивам с влак – отвърна Соумс. – Щом искаш да отидете и ти, Айрин може би ще дойде с теб; но все пак не знам.

Той даде знак на сервитьора да донесе сметката. Плати я Джеймс.

Разделиха се пред „Свети Павел“. Соумс тръгна към гарата. Джеймс все omnibusа към западната страна на града.

Настани се в ъгъла до кондуктора, откъдето дългите му крака пречеха на пътниците да минават, и поглеждаше враждебно всеки новодошъл, сякаш никой нямаше право да диша същия въздух.

Смяташе да използва днешния случай и да поговори с Айрин. Една

дума, казана навреме, спестява девет; а сега, когато щеше да живее във от града, имаше възможност да започне нов живот! Той знаеше, че Соумс едва ли щеше да търпи нещата да продължават така.

Не му мина през ум да уточни какво подразбира под думите „да продължават така“; те бяха неопределени и подхождаха напълно на един Форсайт. А следобед Джеймс ставаше винаги по-смел.

Щом се прибра в къщи, поръча за каретата, като добави, че ще вземе и лакея. Искаше да прояви внимание към снаха си, да я предразположи към откровеност.

Когато му отвори на № 62, Айрин пееше в стаята си и той веднага спомена това пред прислужницата, за да не го отпратят под предлог, че я няма.

Да, мисис Соумс си е вкъщи, но момичето не знаеше дали приема.

С бързина, удивлявала винаги ония, които съдеха по дългата му фигура и унесено изражение, Джеймс тръгна към гостната, преди да съобщят за идването му. Намери Айрин седнала пред пианото, но престанала да свири – очевидно, за да чуе разговора в антрето. Поздрави го, без да му се усмихне.

– Свекърва ти е на легло – започна той с надежда да пробуди съчувствие. – Дойдох с каретата. Бъди добра да си сложите шапката. Ще идем да се поразходим. Имате нужда от въздух.

Айрин го погледна, сякаш се готвеше да му откаже, но промени решението си. Качи се в стаята си и се върна с шапка.

– Къде ще ме водите? – запита тя.

– Ще идем просто до Робин Хил – измърмори бързо Джеймс; – конете трябва да се пораздвижат, а пък и аз бих искал да видя какво става там.

Айрин се поколеба, но пак смени решението си и се качи в каретата. Джеймс не се отделяше от нея, сякаш се боеше да не му се изплъзне.

Бяха минали повече от половината път, когато заговори:

– Соумс така те обича... не позволява да с каже нищо против теб; защо не проявяваш повечко обич към него?

Айрин се изчерви и каза тихо:

– Не мога да проявя това, което не изпитвам.

Джеймс я погледна остро; чувстваше, че тук, в своя екипаж, със своите коне и прислуга, той е господар на положението. Тя не можеше да го отпрати; нито да се изложи с някоя сцена пред прислугата.

– Не мога да те разбера – започна той. – Соумс е много добър съпруг.

Айрин отговори толкова тихо, че думите ѝ почти потънаха в уличния шум. Той дочу само:

– Не е ваш съпруг!

– Какво искаш? Той ти дава всичко, каквото пожелаеш. Готов е да те води, дето пожелаеш, построи ти къща извън града. А ти нямаш никакви собствени средства.

– Нямам.

Джеймс я погледна отново; не можеше да разбере изражението ѝ. Изглеждаше, като че ли ей сега ще заплаче, а при това...

– Убеден съм – промълви бързо той, – че всички се стараем да бъдем добри към теб...

Устните на Айрин потрепераха; Джеймс зърна със смущение, че една сълза се търкулна по бузата ѝ. Усети, че нещо го задушаваше в гърлото.

– Всички те обичаме – продължи той. – Стига само ти... – Без малко не каза: „да се държиш както трябва“, но промени навреме заключението си: – Стига само да му бъдеш по-истинска съпруга.

Айрин не отговори и Джеймс млъкна. В млчанието ѝ имаш нещо, което го объркваше; тя млчеше не от упоритост, а по-скоро от съгласие с всичко, което бе намерил за уместно да ѝ каже. И не можеше да разбере защо.

Но Джеймс не умееше дълго да млъчи.

– Предполагам – подхвана отново той, – че Босини ще се ожени скоро за Джун?

Лицето на Айрин се промени.

– Не зная – каза тя. – Нея трябва да питате.

– Писа ли ви тя?

– Не.

– Така ли? – учуди се Джеймс. – А пък аз мислех, че сте много добри приятелки.

Айрин се обърна към него.

– Пак нея трябва да питате – каза тя.

– Хм... – отвърна развълнувано Джеймс, уплашен от погледа ѝ. – Странно, че не мога да получа ясен отговор на един ясен въпрос, но няма що.

Той замълча, за да размисли върху неуспеха си, и накрая избухна:

– Както и да е, предупредих те. Но ти не искаш да погледнеш бъдещето. Соумс не приказва много, обаче виждам, че няма да търпи дълго това положение. Тогава ще трябва да укоряваш само себе си и, което е по-лошо, не ще срещнеш от никого съчувствие.

Айрин се поклони с лека усмивка:

– Много съм ви благодарна.

Джеймс не намери какво да отговори.

Ясното горещо утро бе преминало полека в сив, задушен следобед; тежки облаци, с жълтеникавия цвят на приближаваща буря, се надигаха и настъпваха откъм юг. Никакъв лист не помръдваше по увисналите над шосето неподвижни клони. В тежкия въздух се усещаше лек дъх на конска пот; заковани като статуи на капрата, кочияшът и лакеят разменяха по някоя забележка, без да се поглеждат.

Най-сетне, за голямо облекчение на Джеймс, пристигнаха; той беше дълбоко разочарован от мълчанието и непроницаемостта на тази жена, която бе смятал винаги за кротка и нежна.

Екипажът спря пред входа на къщата. Влязоха.

В хола беше хладно и тихо като в гроб; по гърба на Джеймс пропъзяха тръпки. Той побърза да дръпне тежките кожени завеси между колоните към вътрешния двор.

И не можа да съдържи едно одобрително възклицание.

Наредбата беше направена наистина с безукорен вкус. Тъмночервените плочи, с които бе постлано дворчето, от стените до кръглата леха с високи перуники, заградила дълбокия, вече напълнен с вода бял мраморен басейн, бяха очевидно първокласни. Възхити се от тъмночервените кожени завеси, закриващи цялата стена, от двете страни на огромна камина с бели плочки. Средните крила на стъкления покрив бяха отворени, така че топлият външен въздух проникваше в самото сърце на сградата.

С ръце на гърба, навел глава към високото си, тясно рамо, Джеймс разглеждаше очертанията на колоните и фриза между галерията и стените с цвят на слонова кост. Очевидно беше, че тук не са си скъпили труда. Това беше наистина дом за джентълмен. Той отиде до завесите, откри как се придвижват, дръпна ги настрана и се озова пред галерия от картини, която завършваше с голям прозорец, заел цялата ѝ крайна стена. Подът беше от чер дъб, а стените имаха и тук цвета на слонова кост. Той продължаваше да обикаля, отваряше врати, надничаше навсякъде. Всичко беше в безукорен ред, готово за незабавно настаняване.

Когато най-после се обърна да поговори с Айрин, видя, че тя е пред входа на градината със съпруга си и Босини.

При все че не се отличаваеше с особена проникателност, Джеймс почувства веднага, че тук нещо не върви. Той отиде при тях със смътна тревога и макар да не осъзнаваше от какво естество е бедата, опита се да

я изглади.

– Как сте, мистър Босини? – запита той, като подаваше ръка. – Вижда се, че не сте се скъпили за украсата.

Соумс обърна гръб и се отдалечи. Джеймс отмести поглед от смръщеното лице на Босини към Айрин и от вълнение издаде мислите си:

– Не разбирам какво става тук. На мене никой нищо не ми казва.

Тръгна подир сина си и чу краткия смях на Босини, а след това думите:

– Да, слава богу! Изглеждате толкова...

За нещастие до слуха му не достигна нищо повече.

Какво се бе случило? Той се обърна. Айрин беше до архитекта, с изражение, каквото Джеймс не бе виждал досега. Побърза да отиде при сина си.

Соумс се разхождаше из картинната галерия.

– Какво има? – попита Джеймс. – Какво става?

Соумс го погледна с неизменното си високомерно спокойствие, но Джеймс усети, че синът му е страшно разгневен.

– Нашият приятел – каза той – пак е надхвърлил дадените му нареждания, нищо друго. Толкова по-зле за него тоя път.

Той се обърна и тръгна към вратата. Джеймс го последва бързо и се изравни с него. Видя, че Айрин сваля пръст от устните си, чу я да казва нещо с обичайния си тон и заговори, още преди да стигне до тях:

– Идва буря. Ще трябва да тръгваме. Пътят ни навярно не е един и същ, мистър Босини? Не, нали? Довиждане тогава.

Той подаде ръка. Босини не я пое, само се обърна и го изгледа със смях:

– Довиждане, мистър Форсайт. Внимавайте да не ви достигне бурята!

И се отдалечи.

– Хм... – започна Джеймс – не знам...

Но изражението на Айрин го накара да млъкне. Той улови под ръка снаха си и тръгна към каретата. Беше уверен, безусловно уверен, че двамата си бяха уговорили среща...

Нищо на света не можеше да разстрои един Форсайт така, както откритието, че нещо, за което е определил да похарчи една определена сума, ще му струва повече. И това е съвсем разумно, защото целият му живот се крепи върху точните сметки. Ако не можеше да разчита на точно определената стойност на имота си, компасът ще го заблуждава и той ще се понесе на дрейф, без рул, в бурното море.

След като се беше споразумял с Босини чрез вече известните ни писма, Соумс престана да мисли колко ще му струва къщата. Смяташе въпроса за окончателната стойност за напълно изяснен и през ум не му минаваше, че е възможно да бъде пак увеличена. Когато чу от Босини, че окончателната сума от дванайсет хиляди лири ще бъде надвишена с още четиристотин, побеля от гняв. По първоначални сметки напълно готовата къща трябваше да струва десет хиляди лири и той често се укоряваше, че е допуснал да го подведат с нови увеличения. За последните разходи вече беше виновен само Босини. Соумс не разбираше как този човек би могъл до такава степен да сглупи; но бе сглупил и цялото огорчение и скрита ревност, тлеещи така отдавна в него, се устремяваха сега яростно срещу това последно своеволие. Изчезнало бе вече държането на доверчив и дружелюбен съпруг. Той го бе възприел, за да запази едната си собственост – съпругата; сега го отхвърляше, за да запази другата собственост.

– Така ли? – бе казал на Босини, когато бе успял да го заговори. – Предполагам, че сте напълно доволен от себе си. Но мога да ви заявя, че що се отнася до мен, сбъркали сте адреса.

В момента сам не бе разбрал какво иска да каже с тия думи, но след вечеря прегледа кореспонденцията си с Босини, за да се увери. Не можеше да има две мнения по въпроса – този приятел носеше отговорност за тези четиристотин лири, или най-малкото за триста и петдесет, и трябваше да ги възстанови.

Стигнал до това заключение, Соумс погледна жена си. Седнала на обичайното си място на дивана, тя сменяше дантелата на една якичка. Не му бе проговорила ни веднъж през цялата вечер.

Той отиде до камината и каза, като се оглеждаше в огледалото:

– Твоят приятел Пирата е постъпил доста глупаво; и ще трябва да заплати за това.

Тя го изгледа презрително и отвърна:

– Не те разбирам.

– Скоро ще разбереш. Става дума за една дреболия, за нещо, незаслужаващо твоето внимание – четиристотин лири.

– Искаш да кажеш, че ще го накараш да ги плати, заради тая злополучна къща?

– Да.

– Като знаеш, че той няма нищо?

– Да.

– Значи си по-дребнав, отколкото предполагам.

Соумс се отвърна от огледалото, сграбчи несъзнателно от камината една порцеланова чаша и я взе в двете си ръце, като за молитва. Видя как Айрин се запъхтя, а очите и потъмняха от гняв; без да обърне внимание на обидата, запита спокойно:

– Флиртуваш ли с Босини?

– Не, не флиртувам.

Погледите им се срещнаха, той отвърна своя. Нито ѝ вярваше, нито не ѝ вярваше, но разбра, че е сбъркал, като попита; никога не бе узнал, нито щеше да узнае какво мисли тя. Изражението на непроницаемото ѝ лице, мисълта за стотиците вечери, през които я бе виждал да стои така, кротка и безучастна, но неразгадаема, го вбесяваше извън всяка мярка.

– Трябва да си от камък – каза той и стисна така безмилостно пръсти, че счупи тънката чаша. Парченцата ѝ паднаха върху скарата. Айрин се усмихна.

– Навярно забрави – промълви тя, – че чашата не е от камък!

Соумс сграбчи ръката ѝ над лакътя.

– Само един хубав бой ще те вразуми – изсъска той. Завъртя се и напусна стаята.

Соумс седи на стълбите

Тази вечер Соумс се качи в стаята си с чувството, че е прекалил. Готов беше да поиска извинение за думите си.

Загаси лампата, която още гореше в коридора и пред стаята им. И се спря с ръка върху дръжката на вратата, за да обмисли как да се извини; защото не искаше тя да види, че е разстроен.

Но вратата не се отвори дори когато я бутна и натисна дръжката. Вероятно Айрин я бе заключила по някакъв повод и бе забравила да я отключи.

Влезе в своята тоалетна стая, дето лампата също светеше с намален фитил, и отиде веднага оттам към спалнята. И тази врата беше заключена. Тогава забеляза, че походното легло, което използваше понякога, беше приготвено за спане, с пижамата му върху него. Сложи ръка върху челото си и я отдръпна овлажнена. Разбра, че е изгонен.

Върна се при вратата, раздруса тихо дръжката и повика:

– Отключи вратата, чуваш ли? Отключи вратата!

Долови леко шумолене, но никой не отвори.

– Чуваш ли ме? Пусни ме веднага – настоявам да отключиш!

Зад вратата дочу дишането ѝ – дишане на уплашено същество.

Ужасно беше това неумолимо мълчание, тази невъзможност да стигне до нея. Той се върна към другата врата, натисна я с цялата си тежест, опита се да я изкърти. Вратата беше нова – поръчал бе да сменят и двете врати по време на сватбеното пътешествие. Вдигна гневно крак да изкърти дъската; но се въздържа; припомни си за прислугата и разбра изведнъж, че е победен.

Хвърли се на леглото в своята тоалетна стая и грабна някаква книга.

Но вместо буквите виждаше жена си... с руси коси, разпилени по голите рамене, с големите тъмни очи... застанала като подгонено животно. И разбра дълбокия смисъл на нейния бунт. Тя го изоставяше завинаги.

Не го съдржаше на едно място, затова отиде пак до вратата. Чу я отново да се движи и повика:

– Айрин! Айрин!

В гласа му прозвуча неволно затрогваща нотка. Лекото шумолене секна – в зловещ ответ. Той застана замислен, със стиснати пестници.

След малко се измъкна на пръсти, изтича до другата врата, направи последно усилие да я отвори. Тя изскърца, но не се поддаде. Той седна на стълбите и зарови лице в ръцете си.

Дълго седя там в тъмнината. Блед лунен светлик, проникнал през прозорчето на тавана, стигаше полека към него откъм стълбите. Той се опита да погледне на случката като философ.

Щом бе заключила вратите, тя не можеше да има вече никакви претенции на съпруга и той ще може да се утешава с други жени!

Направи едно призрачно пътешествие из тоя вид наслади... Нямаше вкус към подобни подвизи. Никога не бе имал, а сега бе загубил и навика към тях. Чувстваше, че няма да си го възвърне. Гладът му можеше да бъде утолен само от собствената му жена, неумолима и изплашена зад заключените врати. Никоя друга жена не му трябваше.

Това убеждение го завладя с непреодолима сила, докато седеше така на стълбите.

Философията го изостави, заместена от мрачен гняв. Поведението на жена му беше безнравствено, непростимо, достойно за всяко наказание, което би могъл да ѝ наложи. Той не желаше друга жена освен нея, а тя го бе отблъснала.

Трябва наистина да го мрази тогава. Не бе вярвал досега, че е така. Не вярваше и сега. Струваше му се невероятно. Загубил бе сякаш

способността да разсъждава. Ако тя, жената, която бе смятал за така нежна и покорна, можеше да извърши една толкова решителна постъпка... какво ли имаше да дочака?

Запита се отново дали съществува някаква връзка между нея и Босини. Не вярваше: не желаше да допусне тази причина за държането ѝ... непоносимо беше да помисля дори такова нещо.

Непоносимо беше да си представи, че брачният му живот може да стане обществено достояние. Щом нямаше убедителни доказателства, трябваше да не вярва, защото не желаше да се самонаказва. А въпреки всичко в душата си... вярваше.

Луната освети със сивобелезникаво сияние сянката му, свита до стената на стълбището.

Босини беше влюбен в нея! Той мразеше тоя младеж и нямаше вече да го щади! Беше в правото си да не плаща и няма да плати нито пенс над двайсет хиляди и петдесет лири – крайната сума, определена в преписката помежду им; или, по-точно, ще плати. Ще плати и ще го съди за време и загуби. Ще възложи делото на Джоблинг Боултър. Ще разори тоя голтак! И изведнъж – по каква мисловна връзка? – си спомни, че Айрин няма пари. И двамата бяха голтаци. Това го изпълни със странно злорадство.

Тишината бе нарушена от леко скръцване зад стената. Тя отиваше най-после да си легне. Лека ѝ нощ! Дори да му отвореше сега, той нямаше вече да влезе!

Но устните му, свити в горчива усмивка, потрепераха; и той закри очи...

Късно следобед на другия ден, застанал до прозореца на трапезарията, Соумс гледаше мрачно площада.

Все още залени със слънчева светлина, веселите широки листа на платаните лъщяха и се полюляваха от ветреца в такта на застанала край ъгъла латерна. Тя свиреше някакъв забравен, старинен валс с кобен ритъм; и го повтаряше неуморно, при все че само листата танцуваха по нейната песен.

Жената с латерната не беше весела, защото беше уморена; пък и никой от високите къщи не ѝ хвърли някоя пара. Тя понесе латерната си и засвири отново през три врати.

Беше същият валс, който свиреха у Роджър, когато Айрин танцуваше с Босини. Донесено от коварната музика, уханието на гардениите лъхна отново Соумс, както го бе лъхнало, когато Айрин мина покрай него с блеснали коси и унесен поглед, увличайки Босини все напред и

напред из безкрайния танцувален салон.

Жената въртеше бавно ръчката на латерната; скрибуцала бе тая песен цял ден... скрибуцала бе на близката Слоун стрий, може би и за самия Босини.

Соумс отиде да си вземе цигара от украсената с резба кутия и се върна до прозореца. Мелодията го бе сякаш омагьосала и ето че пред очите му се появи изведнъж Айрин, със затворен чадър в ръка, забързала по площада към къщи, в розова блуза с широки ръкави, която не бе виждал досега. Спря се пред латерната, отвори чантата си и даде пари на жената.

Соумс се отдръпна и застана така, че да вижда в антрето.

Тя влезе с ключ в ръка, остави чадъра и застана пред огледалото. Бузите ѝ пламтяха като изгорели от слънцето; устните се усмихваха. Тя протегна ръце, сякаш искаше да се прегърне, и се изсмя с глас, който напомняше стон.

Соумс пристъпи в антрето.

– Много си... хубава! – каза той.

Тя се обърна като простреляна и мина край него към стълбите. Но той ѝ препречи пътя.

– Защо е това бързане? – запита той, загледан в една къдрица, паднала над ухото ѝ.

Не можеше да я познае. Сякаш цялата гореше, с тия ярки пламнали бузи, очи, устни, с тая необичайна блуза.

Тя вдигна ръка и приглади къдрицата. Дишаше бързо, дълбоко, сякаш бе тичала, и при всеки дъх от косите и тялото ѝ полъхваше аромат като уханието на разцъфнал цвят.

– Не ми харесва тая блуза – каза бавно той. – Много лека и без линия.

Вдигна пръст към гърдите ѝ, но тя отклони ръката му и извика:

– Не ме докосвай!

Улови китката ѝ, тя я изтръгна от ръката му.

– А къде си била? – запита той.

– В рая... далеч от този дом!

С тия думи изтича по стълбите.

Навън, за благодарност, латерната свиреше валса пред самата врата.

Соумс не мръдна. Какво му пречеше да я последва?

Дали виждаше мислено как Босини се навежда от мансардния прозорец на Слоун Стрийт и напруга поглед да види още веднъж

отдалечаващата се Айрин, как разхлажда пламналото си лице само при спомена за мига, когато се бе хвърлила на гърдите му... А уханието все още витаеше из антрето заедно със смеха, който напомняше стон.

ТРЕТА ЧАСТ

Новините на мисис Макендър

Мнозина сигурно, в това число и редакторът на „Ултра вивисекционист“, по онова време в разцвета на първата си младост, ще кажат, че Соумс не е постъпил като мъж, щом не е махнал ключовете на вратите на спалнята и не е възстановил с един хубав бой брачното си щастие.

Днес грубостта се приема по-трезво, отколкото навремето, но сентименталните кръгове от населението все пак с облекчение ще узнаят, че Соумс не стори нито едното, нито другото. Форсайтови не действуват с физическо насилие; те са премного предпазливи, и общо взето, премного добродушни. А Соумс имаше и чувство за лично достойнство, недостатъчно да му внуши една наистина великолепна постъпка, но достатъчно да го предпази от извършване на низост, на каквато би бил способен само ако е много разгневен. Освет това един истински Форсайт никога не ще си позволи да стане смешен. И като не виждаше друга възможност, освен тая да набие жена си, Соумс се отказа и се помири с положението без повече приказки.

През лятото и есента той продължаваше да ходи в бюрото си, да се занимава с картините си, да кани приятели на вечеря.

Не напусна града – Айрин отказваше да замине. Къщата в Робин Хил, вече напълно завършена, стоеше празна и необитавана. Соумс бе завел срещу Пирата дело за триста и петдесет лири.

Защитата на Босини беше поета от адвокатско бюро „Фрийк и Ей-бъл“. Те не оспорваха фактите, но представиха възражение, което, освободено от правната терминология, се свеждаше до следното: изразът „свобода на действие в рамките, уговорени от нашата кореспонденция“ е пълна безсмислица.

По една случайност, непредвидима, но не и невероятна в тесния кръг на правните среди, до ушите на Соумс стигнаха твърде много сведения за тази линия на защитата, защото колегата му Бъстърд бе вечерял у експерта по определяне на съдебни издръжки Уолмсли с младия Чанкри от адвокатурата по обичайно право.

Слабостта да приказват „по занаята“, която обзема всички правници, след като дамите се оттеглят, бе накарала Чанкри – млад, обещаващ адвокат – да предложи един анонимен казус на съседа си, чието име не знаеше, защото, седнал както винаги на втори план, Бъстърд беше фактически без име.

Чанкри каза, че имал дело с един „много труден“ пункт. И изясни, като спазваше напълно професионалната тайна, слабата точка в делото на Соумс. Всички, на които я бил съобщил, каза той, намерили, че пунктът е наистина труден. За жалост материалният интерес бил твърде малък, „макар, струва ми се, ужасно тежък за доверителя ни“... (Шампанското на Уолмсли беше лошо, но обилно.) Чанкри се боеше, че съдията ще претупа набързо делото. А той възнамерявал да разработи по-подробно случая – защото си струвало труда. Какво ще каже съседът?

Бъстърд, образец на потайност, не каза нищо. Но предаде на Соумс разговора, изразявайки накрая с известно злорадство – защото този невзрачен човек можеше да изпитва и човешки чувства – и собственото си мнение, че пунктът е наистина труден.

Съобразно с предварителното си решение нашият Форсайт повери защитата на своите интереси на Джоблинг и Боултър. Но почти веднага се разкая, че не се зае лично с делото. Щом получи препис от възражението на Босини, той отиде в бюрото на адвокатите си.

Боултър, който щеше да се занимава с делото (защото Джоблинг бе починал преди няколко години), му каза, че възражението е наистина сериозно и той би желал да чуе по него мнението на някой кралски адвокат⁶⁹.

Соумс му каза да избере най-добрия, отидоха заедно при Уотърбърк, К.А., заплатиха му десет лири и един шилинг, той държа книгата шест седмици и накрая написа следното:

„По мое мнение правилното тълкуване на тази преписка зависи твърде много от намерението на страните на делото. По мое мнение би трябвало да се направи опит за получаване от архитекта признание, че му е било ясно задължението да не изразходва повече от двайсет хиляди и петдесет лири Що се отнася до израза «свобода на действие, в рамките на уговореното с нашата кореспонденцията», към който насочвате вниманието ми, този пункт е наистина труден; но аз съм на мнение, че, общо взето, ще се приложи решението, постановено по делото «Боало

69. Почетна титла на най-големите адвокати в Англия. В съда се явяват с копринена тога и мнението им има винаги по-голяма тежест.

срещу Цимент, Д-во, ОО».“

Съобразно този съвет отправиха на Босини предварителни писмени въпроси⁷⁰, но за съжаление господата Фрийк и Ейбъл им отговориха така хитро, че абсолютно нищо не можеше да се използва от писмото им.

Мнението на Уотърбък Соумс прочете на първи октомври преди вечеря, в трапезарията. То го разтревожи, не дотолкова поради споменаването на делото „Боало срещу Цимен Д-во ОО“, колкото поради факта, че той сам бе започнал да смята „пункта“ за труден: този пункт беше наистина тънкост, напълно по вкуса на най-добрите правници. А да види собственото си впечатление, потвърдено от Уотърбък, К. А. – това би могло всекиго да разстрои.

Той обмисляше нещата, втренчил поглед в празната камина; защото, макар че беше есен, времето се бе задържало все още хубаво, като посред август. Неприятна беше тази тревога: толкова му се искаше да стъпи на врата на Босини!

При все че не бе виждал архитекта от оня следобед в Робин Хил, не можеше да се отърве от чувството за присъствието му... да се отърве от спомена за умореното лице с високи скули и възторжени очи. Не бе се отървал от чувството през оная нощ, когато бе чул призори писъка на пауна – че Босини обикаля около неговия дом, – и във всеки силует на мъж, минаващ след мръкване насам, му се привиждаше онзи, когото Джордж така сполучливо бе нарекъл Пирата.

Беше уверен, че Айрин се среща с него; нито знаеше, нито питаше къде и как, защото чувстваше смъртен и потаен страх, че може да научи повече, отколкото желае. Струваше му се, че напоследък всичко става потайно.

Когато запитваше понякога жена си къде е била (това той като всеки Форсайт смяташе, че все още е длъжен да прави), тя го поглеждаше съвсем особено. Самообладанието ѝ беше възхитително, но имаше мигове, когато зад маската на лицето ѝ, както винаги непроницаемо за него, прозираше изражение, което не бе виждал досега.

Започнала бе да обядва във от къщи; много често, когато запитваше Билсън дали госпожата е обяждала у дома си, получаваше отговор: „Не, сър!“

Той не одобряваше никак това, че Айрин се разтакава сама, и ѝ го каза. Но тя не му обърна внимание. Спокойствието, с което

70. Всяка от страните при процес в Англия има право да задава преди разглеждане на делото писмени въпроси на противниковата страна.

пренебрегваше желанията му, го ядосваше, учудваше и почти забавляваше. Тя сякаш се наслаждаваше на мисълта, че го е победила.

Престана да обсъжда мнението на Уотърбък, К. А., качи се на горния етаж и влезе в стаята ѝ – тя не я заключваше, докато дойде време за спане: спазваше външно приличие пред прислугата. Жена му четкаше косите си и се обърна със странна злоба.

– Какво желаеш? – запита тя. – Напусни стаята ми, моля!

– Искам да зная – отвърна той – докога ще траят тези отношения между нас. Достатъчно дълго ги търпях.

– Ще бъдеш ли така добър да напуснете стаята ми?

– Ще се държиш ли с мен като със съпруг?

– Не.

– Тогава ще взема мерки да те принудя.

– Направи го!

Той я загледа, смаян от спокойния отговор. Устните ѝ бяха стиснати в тънка черта; косите ѝ падаха плътни и пухкави върху голите ѝ рамене в яркочлатист контраст с тъмните очи... с очите, пламнали от страх, омраза, презрение, и странно, неотстъпно тържество.

– А сега ще напуснеш ли стаята ми?

Той се обърна и излезе сърдит.

Знаеше много добре, че няма да вземе никакви мерки, а видя, че и тя знае... знае, че се страхува да ги вземе.

Той бе свикнал да ѝ разказва какво е правил през деня, кои клиенти са го посетили, как върви отдавнашното дело на Фрайър срещу Форсайт, произлязло от прекалено заплетените разпореждания, с които прачичо му Никълъс бе оградил имота си – без да допуснат някого до този имот, те изглеждаха предопределени да бъдат до второто пришествие източник за доходи на много адвокати.

Да ѝ разправя как се е отбил до Джобсън, дето продали пред очите му картина на Буше⁷¹, същата, която бе пропуснал неотдавна да купи на Пел-мел от „Талейран и син“.

Той обичаше Буше, Вато⁷² и цялата тази школа. Свикнал бе да разказва на жена си всичко това и продължаваше да говори надълго по време на вечеря, сякаш искаше да задуши с тази словоохотливост своята сърдечна мъка.

А защо ще го ненавижда? И сега дори той не можеше да повярва

71. Франсоа Буше (1703–1770) – френски живописец и гравьор от XVIII в.

72. Антоан Вато (1684–1721) – френски художник от края на XVII и началото на XVIII в.

такова нещо. Странно е наистина да те мразят... проява на прекалено невъздържано чувство! А при това сам той мразеше Босини – Пирата, дебнещия нощен скиталец. Защо Соумс си го представяше винаги дебнеш... скитащ. Да, сигурно не му е леко! Младият Бъркит, архитектът, го видял да излиза съвсем унил от някакъв треторазряден ресторант!

Когато обмисляше в безсънните нощи положението, от което сякаш нямаше изход – ако тя не се вразуми неочаквано, – нито веднъж не му мина сериозно през ума да се раздели с жена си...

А Форсайтови? Каква роля играеха те в потайната трагедия на Соумс?

Всъщност малка или никаква, защото бяха на море.

В хотели, балнеолечебници или пансиони те правеха всеки ден бани, събираха запас от озон за през зимата.

Всеки клон от рода, в избрано по собствен вкус лозе, отглеждаше, събираше, изстискваше и запазваше в бутилки сокове от любим морски въздух.

В края на септември всички започнаха да се прибират.

Освежени, поруменели, те пристигаха всеки ден в тесни омнибуси от различни лондонски гари. На другото утро бяха вече заети с обичайните си занимания.

Още на следния неделен ден у Тимоти от обяд до вечеря беше пълно с гости.

Между разните клюки – така многобройни и любопитни, че не е възможно да разкажем всички – мисис Септимус Смол спомена, че Соумс и Айрин не са ходили никъде.

Следващата интересна новина бе донесена от един сравнително чужд човек.

Един следобед към края на септември мисис Макендър, най-добрата приятелка на Уинифред Дарти, излязла да се разходи в Ричмъндския парк на колело с младия Огъстъс Флипард и там срещнала Айрин и Босини, които идвали от папратовата горичка на път за Шингейт.

Горката мисис Макендър бе може би ожадняла след дългата разходка по мъчния, прашен път: цял Лондон знае, че да караш колело и да разговаряш с младия Флипард е изпитание и за най-здравия човек; а може би видът на младата горичка, откъдето идваха „ония двамата“, бе събудил завистта ѝ. Хладната горичка с папрати навръх могилката, с покров от дъбови клони, дето гълъбите пеят нескончаеми сватбени химни, а есента нашепва жалбата си на влюбените, покрай които се промъква някоя сърна! Горичката на неповторими наслади, на златни мигове в

дългия брачен съюз между небето и земята! Папратовата горичка, посветена на елените, на чудноватите пънове – фавни, подскачащи в летния здрач около сребърнобяла нимфа – брезата!

Тази дама познаваше всички Форсайтови и, тъй като бе присъствала на приема по случай годежа на Джун, веднага позна с кого има работа. Тя, горката, не бе случила в брака, но бе имала достатъчно здравомислие и ловкост да вкара съпруга си в явно провинение и бе минала през неизбежното бракоразводно дело, без да си навлече укора на обществото.

Тя разбираше следователно от тия въпроси, още повече, че живееше в една от големите сгради с малки апартаменти, обитавана от безброй форсайтовци, чието главно развлечение в свободното време е да одумват.

Горката мисис Макендър беше може би ожадняла, а сигурно беше и отегчена, защото Филипърд не беше много духовит мъж. Появата на „ония двамата“ в такова необичайно място беше наистина „спасителна глътка“.

И времето, като целия Лондон, се прекланяше пред мисис Макендър.

Тази дребна, но забележителна жена заслужаваше внимание; нейното всевиждащо око и остър език спомагаха неуловимо за прокарване целите на провидението.

Макар да си даваше вид, че много знае, тя беше поразително предпазлива. И навярно повече от всяка друга светска жена бе допринесла за угасването на рицарското чувство, все още спъващо колелото на цивилизацията. Такава хитруша беше тази, която всички наричаха с любов „малката Макендър“.

Обличаше се добре и принадлежеше към един женски клуб, но нямаше нищо общо с намусените неврастенички, които мислят само за правата на жените. Правата си тя получаваше несъзнателно, те идваха сами към нея и тя знаеше как най-добре да ги използва, като буди само възхищение у висшето общество, към което принадлежеше може би не толкова с държанието си, колкото по рождение, по възпитание и по истинско, тайно мерило – чувството за собственост.

Дъщеря на бедфорширдски адвокат, а по майка внучка на духовник, ни веднъж през своя тежък брак с халосания по природа кротък художник, който я бе изоставил заради някаква актриса, тя не бе забравила изискванията, вярванията, съкровените чувства на Обществото; и щом си възвърна свободата, озова се в самия център на форсайтовщината.

Винаги в добро настроение и „добре осведомена“, тя беше навред добре дошла. Никой не се изненадваше, нито я укоряваше, ако я срещнеште по Рейн, в Зермат или на разходка с друга дама и двама господи; смяташе се, че тя умее напълно да спазва границите, и сърцата на всички форсайтовци се възхищаваха от този чуден вътрешен усет, който й даваше възможност да се наслаждава на всичко, без да се излага. По общо мнение тъкмо такива жени като мисис Макендър трябва да увековечат и умножат броя на идеалния тип жена. Тя нямаше деца.

Най-противни й бяха нежните жени, у които мъжете намираха „чар“; а към мисис Соумс бе изпитвала винаги особена ненавист.

Тя съзнаваше, макар и смътно, че приеме ли се за критерий чарът, ловкостта и способността стават безпредметни; а неуловимият чар на Айрин – който не можеше да отрече – тя ненавиждаше още по-дълбоко, защото той разстройваше понякога всичките й планове.

Казваше, все пак, че не можела да разбере какво харесват в тази жена... тя била без енергия... никога не би могла да се оправя сама... всеки щял да може да я изиграе... Чудно наистина защо мъжете се възхищавали от нея!

Мисис Макендър не беше зла по природа, но като успя да запази положението си в обществото след тежките изпитания на брачния живот, тя се смяташе за длъжна да е винаги „добре осведомена“. Затова и през ум не й мина да премълчи за „ония двамата“ в парка. А случи се още същия ден да вечеря у Тимоти, дето отиваше понякога да „поразвесели старите“, както обичаше да се изразява. Защото с нея канеха винаги едни и същи лица: Уинифред Дарти и съпруга ѝ; Франси, поради това че се числи към артистичните кръгове, защото и мисис Макендър пишеше статии по въпросите на модата в „Да дойде царството на жените“; а за да има кой да я ухажда, канеха – ако можеха да ги намерят – двамата братя Хейман; макар че не продумваха, те бяха смятани за най-добре запознати с последните новости в доброто общество.

В седем и двайсет и пет, загърната в театралното си манто, с яка от чинчила, тя завъртя електрическия ключ в своето малко антре, излезе в коридора и се спря да провери дали не е забравила ключа. Тези малки самостоятелни апартаменти бяха удобни; нямаше светлина и въздух, разбира се, но можеше да го затвори, когато ѝ хрумне, и да замине. Нямаше грижи с прислугата, не се чувстваше обвързана както по времето, когато горкият мил Фред се въртеше наоколо ѝ като побъркан. Тя не изпитваше никакво злопаметство към горкият мил Фред, който беше такъв глупак; но мисълта за оная актриса и сега дори извикваше у нея

горчива, презрителна усмивка.

Тя дръпна силно вратата и прекоси коридора с мрачните орехови стени и безкрайна редица кафяви номерирани врати. Асансьорът слизаше; загъната до уши в дългото манто, с безукорно прибрани червеникави коси, зачака да спре пред нейния етаж. Вътре имаше вече трима души: един мъж с широка бяла жилетка и кръгло детско лице и две възрастни дами в черно, с ръце в зимни ръкавици с един пръст.

Мисис Макендър им се усмихна; познаваше ги. И тримата, тържествено мълчаливи досега, запrikaзваха веднага. Това беше една от тайните дарби на мисис Макендър – да поведе разговор.

Разговорът продължи, докато слязоха петте етажа; грумът стоеше гърбом, обърнал към решетката на вратата безсрамното си лице.

В партера се разделиха: мъжът с бялата жилетка тръгна сантиментално към билиардната, двете старици – да вечерят, като си казваха: „Приятна женичка“, „Голяма бъбрица“, а мисис Макендър – към файто-на си.

Когато мисис Макендър вечеряше у Тимоти (когото никои не бе убедил досега да слезе), разговорът взимаше волния светски тон, възприет на събрания у Форсайтови, а тъкмо това ѝ даваше възможност да се прояви.

За мисис Смол и за леля Естер това беше весела промяна. „Да би слязъл Тимоти да я види!“ – казваха те. Предполагаха, че ще го развлече. Тя можеше да ви разправи история например за сина на сър Чарлз Фист в Монте Карло; коя дама се описва в модния роман на Тайнмаут Еди, от който всеки вдигаше с ужас ръце, какво мислят в Париж по въпроса за дамските панталони. С нея можеше да се разисква дори мъчния въпрос дали трябва да изпратят най-големия син на Никълъс във флотата, както искаше майка му, или да го направят счетоводител, както баща му смяташе за по-безопасно. Тя се изказа категорично против флотата. Ако човек не е изключително блестящ или няма изключителни връзки, отминават го без никакво внимание. А какво можеше да го очаква дори ако стане адмирал – само една жалка заплата! Един счетоводител има много по-добро бъдеще, трябва само да постъпи в солидна фирма, за да не се изложи на рискове от началото!

Понякога им подшушваше какво става на борсата; това, разбира се, нямаше значение за мисис Смол и леля Естер. Те нямаха свободни пари за инвестиране; но чрез тези разговори сякаш участваха в истинския живот. Това беше цяло събитие за тях. Решаваха да питат Тимоти. Но никога не го питаха, защото знаеха предварително, че ще го ядосат. И все

пак седмици подред поглеждаха скришом във вестника, който четяха заради модността му дали акциите на „Брайтови рубини“ или на „Вълнен макинтош“ се качват или спадат. А когато не намираха търсеното име, чакаха да дойдат Джеймс, Роджър или дори Суидин, за да попитат с разтреперан от любопитство глас как върви „Бразилска вар“ – не могли да я намерят във вестника.

В такъв случай Роджър отговаряше: „Защо ви е дотрябвало да знаете? Празна работа! Ще се опарите... ако вложите пари във вар или в неща, от които нищо не разбирате! Кой ви подучи?“ А след като чуеше от тях каквото знаят, отиваше да се доосведоми в Сити и, може би, дори да вложи част от собствените си пари в предприятието.

Към средата на вечерята, точно когато Смитър внасяше жигото, мисис Макендър погледна равнодушно всички и каза:

– О! А кого мислите, срещнах днес в Ричмънд парк? Никога няма да отгатнете... Мисис Соумс... и мистър Босини. Навярно са били до къщата.

Унифред Дарти се поизкашля. Никой не продума. Всичко подсъзнателно очакваха именно тая новина.

За да бъдем справедливи към мисис Макендър, трябва да кажем, че тя бе прекарала известно време в Швейцария и по италианските езера с още трима души, та не знаеше за разрива между Соумс и архитекта. И не можеше да предвиди дълбокото впечатление, което думите ѝ щяха да направят.

Изправена, леко поруменяла, тя изгледа подред всички с малките си хитри очи, като се опитваше да прецени ефекта от тая вест. Братя Хейман, седнали от двете ѝ страни, бяха навели своите слаби, мълчаливи, гладни лица почти до самите чинии и ядяха усърдно овнешкото.

И двамата, Джайлс и Джес, толкова си приличаха и бяха така неразделни, че ги наричаха „двамата Дромио“⁷³. Те винаги мълчаха и винаги изглеждаха погълнати от своето безделие. Смяташе се, че зубрят за някакъв много сериозен изпит. С часове се разхождаха без шапки, с книги в ръка в парка до къщата им, следвани от един фокстериер, мълчаха и непрестанно пушеха. Всяка сутрин, на петдесетина ярда един от друг, тръгваха в тръст на две мършави наемни кончета, дългокраки като самите тях, и пак всяка сутрин, един час по-късно, все на петдесет ярда един от друг, се връщаха в галоп. Всяка вечер, дето и да са вечеряли, към десет и половина бяха неизменно облегнати на парапета над дансинга в

73. Близнаци от Шекспировата „Комедия от грешки“.

„Алхамбра“⁷⁴.

Никой не бе ги виждал един без друг; така прекарваха те, напълно самодоволни, своя живот.

Подтикнати от смъртно пробуденото у тях джентълменско чувство, те се обърнаха в този тежък миг към мисис Макендър и казаха със съвършено еднакъв глас:

– Видяхте...

Тя така се слиса от това обръщение, че остави вилицата си и Смитър, която минаваше кай нея, побърза да прибере чинията ѝ. Но мисис Макендър веднага съобрази:

– Дайте ми още малко от това жиго.

Малко по-късно, в гостната, тя седна до мисис Смол, за да разбере основно цялата история. И започна:

– Каква очарователна жена е мисис Соумс; с такъв приятен нрав! Соумс е наистина щастлив мъж!

Жадна за новини, тя забрави форсайтовската същина, която отказва да споделя тревогите си с чужди хора. Чу се скърцане и леко шумолене – мисис Септимус Смол се отдръпна, поизправи се и каза, като потрепваше от накърнено достойнство:

– Мила, ние никога не разговаряме по този въпрос!

Нощ в парка

При все че със своя непогрешим усет да говори неуместни неща мисис Смол бе издрънкала тъкмо това, което можеше само още повече да „заинтригува“ гостенката, мъчно би могла да каже нещо по-вярно.

По този въпрос Форсайтови не разговаряха дори помежду си. Според израза, измислен от Соумс, всичко ставаше наистина „потайно“.

И все пак, само една седмица след срещата в Ричмънд парк, всички – освен Тимоти, от когото случката се пазеше грижливо в тайна, Джеймс, който минаваше по един и същи път от Поултри до Парк Лейн, и разхайтеният Джордж, който отиваше всеки ден от еркерния прозорец на Хавърнснейк до билиардната в „Червената чаша“, – всички вече знаеха, че „ония двамата“ са минали границата на приличието.

Джордж (той именно бе измислил повечето хапливо остроумия, все още на мода в златните кръгове) изрази най-точно общото чувство, като каза на брат си Юстас, че на Пирата му е „провървяло“, а Соумс трябва

74. Лондонски музикхол.

вече да му е дошло до гуша.

Всички смятаха, че е така; но какво можеше да стори Соумс? Може би трябваше да предприеме нещо; а това би било катастрофа.

Без открит скандал – какъвто не можеха да препоръчат – не виждаха какво може да се направи. При тази безизходица единственото нещо беше да не споменават нищо пред Соумс, нито помежду си; с други думи, да отминат случката с мълчание.

Можеха да въздействат на Айрин с една съдържана студенина; но сега я виждаха много рядко, а неудобно беше да я търсят, за да проявят студенината си. Понякога, насаме в спалнята, Джеймс споделяше с Емили страданието, което изпитваше от нещастieto на сина си.

– Не мога да изразя – казваше той – колко се тревожа. Ако стане скандал, няма да е от полза за него. Но аз няма да му съобщя нищо. Може да са празни приказки. Какво мислиш? Казват, че тя имала артистични наклонности. Какво? Ох, ти си „същинска Джули“! Както и да е, не знам, но очаквам най-лошото. Така е, като нямат деца. Още от началото разбрах какво ще излезе. А не ми казваха, че не искат деца... На мене никой нищо не ми казва...

Коленичил до леглото, втренчил тревожно очи пред себе си, той дишаше до самия юрган. В нощницата си, привел гръб и протегнал шия, приличаше на дълга бяла птица.

– Отче наш... – повтаряше той, а мисълта за възможния скандал не излизаше от ума му.

И той като Джوليو̀н старши в душата си хвърляше върху намесата на семейството вината за тая трагедия. Отде накъде на тая пасмина – в „тая пасмина“ включваше роднините от Станхоп Гейт, с Джوليو̀н младши и дъщеря му – бе хрумнало да въвеждат в семейството човек като Босини? (Той бе чувал прякора, измислен от Джордж, но не можеше да разбере защо наричаха тоя младеж Пират, когато беше архитект!)

Започна да допуска, че брат му Джوليو̀н, когото гледаше винаги с почит и на чието мнение се уповаваше, не е точно такъв, за какъвто го бе смятал.

Като нямаше силния характер на по-големия си брат, той беше повече огорчен, отколкото разгневен. Най-голямата му утеха беше да отиде у Уинифред и да изведе с каретата малките Дарти до Кенсингтънската градина, където можеха да го видят на разходка край Кръглото езеро, втренчил неспокойно поглед в лодката на Публиус Дарти, „натоварена“ от самия него с един пенс – облог, че лодката няма да се завърне до брега; а малкият Публиус – Джеймс казваше с удоволствие за него, че

никак не приличал на баща си – подскачаше покрай дядо си и се опитваше да изтръгне нов облог от един пенс, защото знаеше от опит, че лодката винаги се връщаше. Джеймс се обзалагаше, плащаше – понякога по три-четири пенса за един следобед, защото играта никак не омръзваше на малкия Публиус – и веднага казваше при плащането: „Тия пари са за касичката ти. Та ти вече забогатя!“ Мисълта, че внучето му забогатява, беше наистина радост за него. Но малкият Публиус знаеше къде е сладкарницата и как може да изиграе големите.

На връщане към къщи през парка високият и мършав Джеймс, съсредоточен и замислен, свеждаше закрилнически рамене над добре охранените Имоджин и Публиус, които пренебрегваха безмилостно това покровителство.

Но тези градини и този парк не бяха само достойние за Джеймс. Ден след ден и нощ след нощ Форсайтови и бездомници, деца и влюбени почиваха и се разтакаваха тук за отмора от работата, от смрадта и врявата на улиците.

Листата жълтееха бавно и се застояваха като слънчевите дни и топлите нощи.

В събота, пети октомври, небето, синьо през целия ден, се обагри след залез с цвета на пурпурни гроздове. Нямаше луна и светъл здрач обгърна като с кадифено наметало дърветата, чиито изгънели корони, заприличали на пера, не трепваха в неподвижния топъл въздух. Цял Лондон се бе излял в парка, за да изпие до дъно летния ден.

Двойка след двойка се стичаха през всяка врата по алеите и изсъхналата трева, промъкваша се безшумно една подир друга от осветените пространства към заслона на къдравите дървета и там, притиснати до някой ствол или под сянката на храстите, забравяха всичко в галещия здрач.

За новодошлите, които вървяха по алеите, тия предшественици бяха просто част от изпълнения с неа полумрак, откъдето долиташе само странен шепот, глухо туптене на безброй сърца, но когато този шепот достигаше до двойките на светло, гласовете им трепваха и заглъхваха; ръцете им се преплитаха, очите им започваха да се търсят, да пронизват и да изследват тъмнината. И изведнъж, притеглени сякаш от невидими ръце, тя прескачаха оградата и, безгласни като сенки, изчезваха от осветеното поле.

Обгърнато от далечния, неуловим тътнеж на града, безмълвието тръпнеше от неизброимите страсти, надежди и любов на множество воюващи човешки атома; защото, въпреки неодобрението на голямата

форсайтовска общност – общинският съвет, който смяташе, че любовта е, след проблема за цивилизацията, най-опасната язва за обществото – в този парк и в стотици други паркове ставаше тази нощ онова, без което хилядите заводи, черкви, магазини, данъци и канали, за които този съвет се грижеше, щяха да бъдат артерии без кръв, човек без сърце.

Копнежът за самозабрава, страст и любов, стаен под дърветата, пируваше потайно далече от пазителите на своя безмилостен враг – „чувството за собственост“, а Соумс вървеше покрай езерото на връщане от Бейзуотър, дето беше отишъл сам на вечеря у Тимоти, и мислеше за предстоящото дело, когато кръвта се отдръпна внезапно от сърцето му при звука на тих смях и целувки. Помисли да пише сутринта до „Таймс“, да обърне внимание на редактора за онова, което става из Лондонските паркове. Но не го направи, защото се ужасяваше да види името си в печата.

Но, както беше сам закаднъл за това, шепотът в тишината, зърнатите сенки в мрака му подеждяха като някакво злотворно възбудително. Той изостави алеята покрай водата и се промъкна покрай дърветата, край дълбоката сянка на дребните насаждения, с надвиснали над тях кестенови клони – едно още по-голямо скривалище, из което се движеше с лъкатушене, – за да наблюдава скришом наредените до столовете пейки и прегърнатите влюбени, трепващи при неговото приближаване.

После застана на възвишението над Серпантината⁷⁵, дето, съвсем осветена, черен силует върху фона на сребрилата вода, седеше неподвижна двойка; жената бе скрила лице в рамото на мъжа – и те представляваха едно-единствено тяло, един изваян, безмълвен и безсрамен символ на страстта.

Ужилен от това видение, Соумс побърза да потъне още по-навътре в сянката на дърветата.

За какво мислеше и какво търсеше той в тая разходка? Храна за глада си... светлина в мрака? Какво се надяваше да открие – безлично познание на човешкото сърце... или завършека на своята лична потайна трагедия... Кой знае дали някоя от тия тъмни, безименни, неузнаваеми двойки не са именно той и тя?

Не, той не можеше да търси такова нещо – съпругата на Соумс Форсайт да седи в парка като жена от простолюдието! Подобна мисъл беше недопустима; и той отминаваше пейките с безшумни стъпки.

Веднъж го изругаха; после шепотът: „Да можеше да е все така!“

75. Езеро в Хайд парк.

измука отново кръвта от сърцето му и той зачака, упорито и търпеливо, двойката да стане. Но когато минаха край него – само някаква слабичка продавачка в раздърпана блуза се притискаше до своя любим.

Стотици влюбени нашепваха същото пожелание в тишината на лесе. Стотици влюбени се притискаха един в друг.

Той потрепера от внезапно отвращение и се върна на алеята. Откал се бе от своето безцелно търсене.

Среща в ботаническата градина

За Джолиън младши, който нямаше материалните възможности на един Форсайт, беше понякога мъчно да отдели пари за излети сред приодата, без които някои акварелист не взема четката.

Всъщност той биваше често принуден да отнесе кутията с боите си в Ботаническата градина и там, седнал на сгъваемо столче по някой чилийски бор или каучуково дърво да рисува с часове.

Един художествен критик, който бе разгледал неотдавна работата му, се бе изказал така:

„Картините ви са в известно отношение доста добри: по тон, по багри, а някои от тях безспорно и по усет към природата. Но, виждате ли, много са разнородни; никога няма да накарате публиката да се загледа в тях. Ако бяхте взели определен сюжет, например «Вечер в Лондон» или «Кристалният дворец»⁷⁶ напролет», и дадете цялата поредица от него, хората ще разберат веднага какво гледат. Всички, които са си създали име в изкуството, като Кръм Стоун или Блийдър, са го спечелили, защото са отбягвали неочакваното; обособявали са творчеството си и са го затваряли в едни и същи рамки, та публиката да узнае у кого какво търси. Това е съвсем разумно, тъй като никой колекционер не желае хората да душат платното, за да познаят от кого са картините му; той желае веднага да кажат: «Първокласен Форсайт». А за вас е още по-важно да си избирате сюжети, които могат веднага да се познаят, защото и без това в стила ви няма особена самобитност.“

Застанал до пианото, дете върху покривката от избеляла дамаска се мъдреше ваза с изсъхнали рози – единственият добив от градината му, – Джолиън младши го бе изслушал със своята едва доловима усмивка.

Погледна жена си, обърнала сърдито към говорителя слабичкото си

76. Огромна сграда от метал и стъкло, построена за изложбата от 1851 г., изгоряла преди Втората световна война.

лице, и каза:

– Разбра ли, мила?

– Не разбирам – отвън отсечено тя, с все още чужд изговор. – В стила ти има самобитност.

Критикът изви глава, усмихна се почитателно и не каза нищо повече. И той – като всички – знаеше техния роман.

Думите дадоха добър плод; те противоречаха на всичко, в което Джолиън младши вярваше, което на теория одобряваше в своето изкуство, но някакъв чудноват, дълбок усет го накара да се съобрази, въпреки волята си, с изказания съвет.

И така той откри една сутрин, че му се иска да нарисува поредица от лондонски акварели. Не би могъл да каже как му хрумна това, и едва на следната година, когато ги завърши и продаде на почтена цена, в едно от своите отвлечени размишления си припомни художествения критик и откри в собственото си постижение ново доказателство, че е Форсайт.

Реши да започне с Ботаническата градина, където бе правил вече толкова скици, и избра малкото изкуствено езеро, изпъстрено с есенен дъжд от червени и жълти листа, защото, макар че копнееха да ги пометат, метачите не можеха да ги достигнат. Останалата част от градината метяха всяка сутрин и събираха дарения от природата порой от листа на купчинки, които тлееха бавно със сладникавовъзкисел дъх, непогрешим предвестник на есента, както песента на кукувицата означава пролет, а уханието на липите – есен. Уредните градинарски души не можех ада понасят златисто-зелено-червеникавата окраска на тревата. Песъчливите алеи трябваше да бъдат чисти, спретнати, подредени, незасегнати от законите на живота, от бавното, красиво разложение, което захвърля в праха разкошните корони на дърветата и обсипва земята с минали слави, отдето – щом колелото се завърти – ще лумне нова буйна пролет.

Така всеки лист е бил обречен още от минутата, когато е прошепнал сбогом и е паднал в бавен танц от своята вейка.

Но върху малкото езеро листата плуваха спокойно и славеха небесата със своите багри, а слънцето грееше неспирно над тях.

Такива именно ги завари Джолиън младши.

Когато дойде една сутрин към средата на октомври, той се смути, като видя, че пейката, която се намираще на двадесетина крачки от мястото му, е заета: защото се ужасяваше от мисълта, че някой може да го гледа как работи.

На пейката седеше дама с кадифено жакетче, свела очи към земята.

Но между тях имаше едно цъфнало дафиново дърво и, заслонен зад него, Джолиън младши се зае да приготвя триножника си.

Не бързаше с приготовленията си; като всеки истински артист, той се улавяше за всяко нещо, което може да позабави творческото усилие, и скоро се хвана, че поглежда скришом към непознатата дама.

И той като баща си имаше усет за хубавото лице. А това лице беше прекрасно!

Забеляза закръглената брадичка, потънала в кремаво жабо, нежното лице с големи тъмни очи и меки устни. Черна шапка „клош“ закриваше косата; облегната на пейката, непознатата седеше с кръстосани крака; от полата ѝ се подаваше върхът на лачена обувка. Тази дама беше наистина неизказано елегантна, но вниманието на Джолиън младши беше привлечено главно от израза на лицето ѝ, което напомняше това на жена му. Собственичката на това лице се бе озовала сякаш пред неопределими сили. Това го смущаваше и пробуди у него смътно състрадание и ричарско чувство. Коя беше тази жена? И какво търсеше тук сама?

Двама младежи, от особена, едновременно дръзка и стеснителна порода, която се срещаше в Риджънт парк, минаха оттук на път за тенис корта и Джолиън младши забеляза недоволно беглите им възхитени погледи. Скитащ без работа градинар се спря да оправи без нужда стрък пампасова трева: и той търсеше само предлог да позяпа насам. Възрастен господин – професор по градинарство – мина три пъти, като я поглеждаше продължително, крадешком, със странна усмивка.

Към всички Джолиън младши изпита едно и също смътно раздражение. Дамата не вдигна очи към никого от тях, но той беше уверен, че всеки мъж, който мине оттук, ще я поглежда по същия начин.

Лицето ѝ не беше прелъстително, но предлагаше с всеки свой поглед наслада; нямаше „дяволска хубост“, така високо ценена от първите Форсайтови; не беше и от очарователния, така наречен тип „бонбон“; не беше одухотворено страстно, нито страстно одухотворено като съвременна домашна украса или модерна поезия; нито обещаваше на драматурга материал за интересен неврастеничен образ, който се самоубива в последното действие.

По черти и цвят, със своето меко, привлекателно безстрастие и чувствена чистота това женско лице му напомняше Тициановата „Божествена любов“, от която имаше репродукция над бюфета в трапезарията. Привлекателността ѝ беше като че ли именно в това меко безстрастие, в чувството, че ще отстъпи пред повече настойчивост.

Какво или кого чакаше тя в тишината, под дърветата, които

отронваха от време на време листа, докато дроздовете пристъпваха важно по тревата, искряща от есенна слана?

Но очарователното лице се оживи и, като се озърна с ревливост на влюбен, Джолиън младши видя Босини, който бързаше към нея през тревата.

Той погледна с любопитство срещата, погледите, дългото ръкостискане. Седнаха един до друг, неразделно свързани, въпреки външната им сдържаност. Чуваше бързият шепот на разговора им, но не можеше да долови нито една дума.

И той бе минал през тая каторга! Познаваше дългите часове на чакането, оскъдните мигове на една полуоткрита среща, мъченията на неизвестността, съпътстващи неблагоприятната любов.

Босини я молеше, а тя, спокойна, нежна и все пак непоклатимо безучастна, гледаше тревата.

Беше ли той човекът, който ще може да я отвлече, нея, нежната, безволна жена, неспособна да направи нито стъпка сама? Жената, която му се бе отдала всецяло, би била готова навярно и да умре, но не и да избяга с него?

На Джолиън младши се стори, че я чу да казва: „Но, скъпи, това ще те погуби!“ Защото сам бе изпитал на плещите си страха, който гризе потайно всяко женско сърце – да не бъде бреме за своя любим.

Той не дръзна вече да занича към тях; но бързият им тих разговор достигаше до слуха му като неуверена песен на птиче, което сякаш се опитва да си припомни пролетната песен: радост ли... страдание ли? Кое... за кого?

И постепенно разговорът им стигна; Последва дълго мълчание.

„А къде е тук мястото на Соумс? – запита се Джолиън младши. – Хората смятат, че тя се измъчва от мисълта за изневярата към него. Малко познават жените! Тя гълта жадно живота... след хлада... Това е отмъщението ѝ! Но господ да ѝ е на помощ... защото и Соумс ще си отмъсти!“

Чу шумоленето на коприна, надникна през дафиновото дърво и видя, че си отиват, уловени скришом за ръка...

В края на юли Джолиън старши бе завел внучката си на планина; при това летуване (последното, което направиха заедно) Джун укрепна и се успокои. В хотелите, препълнени с британски форсайтовци – защото Джолиън старши не можеше да понася „разните немци“, както наричаше всички чужденци, – я гледаха с почит, нея, единствената внучка на внушителния и очевидно богат старик, мистър Форсайт. Тя не

общуваше с хората – това не беше в нрава ѝ – но завърза все пак някои приятелства, особено едно в долината на Рона, с умиращо от туберкулоза френско девойче.

Като реши веднага, че приятелката ѝ не трябва да умре, в тази борба срещу смъртта Джун забрави личните си грижи.

Джозелин старши наблюдаваше новата близост с облекчение и неodobрение; тревожеше го това ново доказателство, че тя смята да прекарва живота си между „проскубаните пилета“. Никога ли нямаше да завърже приятелство, или да се интересува от нещо, което ще ѝ бъде действително полезно?

„Ще се сближава с разни ми ти чужденци!“ – ядосваше се той. Но все пак често донасяше вкъщи цветя или грозде и ги поднасяше на „мамзел“ с добродушно смигване.

Към края на септември, въпреки старанията на Джун, мамзел Вигор издъхна в малкия хотел в Сен Люк, дето я бяха преместили; Джун взе така присърце поражението си, че Джозелин старши я отведе в Париж. Тук, съзерцавайки милоската Венера и Мадлената, тя се отърси от униението и когато се върнаха в Лондон към края на септември, дядо ѝ повярва, че е успял да я излекува.

Но щом се установиха на Станхоп Гейт, забеляза с болка, че тя се връща към някогашното замислено и затворено държание. Седеше загледана пред себе си, подпряла брадичка като мъничък, мрачен, съсредоточен норвежки дух, в голямата гостна с цветни копринени тапети и мебели от Бейпъл и Пълбред, блеснали от току-що инсталираното електрическо осветление. А в огромното огледало с позлатена рамка се отразяваха статуйките от дрезденски порцелан – младежи с тесни къси панталони, коленичели пред дами с едри бюстове и агънца в скаута; Джозелин старши ги бе купил още преди да се ожени и продължаваше да ги харесва и сега, при днешния извратен вкус. Той беше свободомислещ човек и повече от всеки друг Форсайт вярваше в духа на времето, но не можеше да забрави, че бе купил тези статуетки от Джобсън и бе дал куп пари за тях. Често казваше на Джун с разочаровано презрение:

– Ти не им обръщаш никакво внимание! Защото не са дрънкулките, които ти и приятелките ти харесват; а пък аз съм дал седемдесет лири за тях!

Не беше човек, който ще позволи да му наложат вкусове, щом има солидни основания да смята, че неговият е добър.

Едно от първите неща, които Джун направи след завръщането си, беше да иде у Тимоти. Каза си, че е длъжна да стори това, за да го

разведри като му разправи за пътешествието си; но всъщност отиде, защото не знаеше къде другаде, от някоя случайна дума или със заобиколен въпрос, ще може да научи нещо за Босини.

Посрещнаха я най-сърдечно: а как е милият ѝ дядо? О, май не е идвал да ги види. Чичо ѝ Тимоти не бил никак добре – много се измъчил, докато чистели комина в стаята му; онзи глупак, коминочистачът, изтърсил саждите в камината! И чичо ѝ ужасно се разстроил.

Джун остана дълго, като се страхуваше и същевременно страстно се надяваше, че ще заговорят за Босини.

Но, скована от някаква сдържаност, мисис Септимъс Смол не изтърва нито дума и не запита Джун за него. Съвсем отчаяна, девойката се осведоми най-после дали Соумс и Айрин са в града – не била ходила още никъде на гости.

Отговори ѝ леля Естер. О, да, в града били, изобщо никъде не ходили. Имали някакви неприятности с къщата. Сигурно и Джун е чула! Най-добре да попита леля си Джули!

Джун се обърна към мисис Смол, която седеше изправена в креслото си, със стиснати ръце и намусено лице. Тя посрещна погледа на девойката със странно мълчание, а когато заговори, запита с чорапки ли е спала в хотела, дето сигурно било студено през нощта.

Джун отговори, че мрази да се навлича, и стана да си върви.

Непогрешимо избраният отговор на мисис Смол беше за нея много по-зловещ от всичко, което биха ѝ казали.

Само след половин час тя изтръгна истината от мисис Бейнс, на Лондис Скуеър – че Соумс е завел дело срещу Босини за наредбата на къщата.

Вместо да я смути, вестта странно я успокои; в тази война Джун зърна нова надежда. Узна, че делото ще се гледа вероятно след месец и Босини имал малко или почти никакви изгледи да го спечели.

– Не мога да си представя какво ще прави – заключи мисис Бейнс. – За него е ужасно, нали знаете... той няма никакви пари... много е притеснен. А ние не можем да му помогнем. Казват, че лихварите дават заем само срещу сигурни гаранции, а той няма нищо... съвсем нищо.

Тя беше още повече напълняла напоследък; беше в разгара на приготовленията за есенния сезон, та масата ѝ беше буквално затрупана със списъците на благотворителните ѝ задължения. Кръглите ѝ очи, зелени като папагалови пера, погледнаха многозначително Джун.

Внезапната руменина, бликнала по разтревоженото лице на девойката – зърнала може би пред себе си някаква голяма надежда, – и

внезапната любезна усмивка изникваха често след години в паметта на лейди Бейнс. (Бейнс бе получил благородническа титла за постройката на Държавния художествен музей, създал толкова много работа на чиновниците и толкова малко наслада на работническата класа, за която беше предназначен.)

Споменът за тази промяна, жива и трогателна като разцъфтяването на цвят или появата на първия слънчев лъч след зимата, задно със спомена за онова, което бе последвало, се натрапваше често, необясним и нежелан, на лейди Бейнс, когато ѝ се случеше да се замисли за сериозни неща.

Джун я посети в същия ден, когато Джолиън младши видя срещата в Ботаническата градина, в същия ден, когато Джолиън старши посети адвокатите си в Поултри – „Форсайт, Бъстърд и Форсайт“. Соумс не беше в бюрото, отишъл бе в Съмърсет хаус; Бъстърд бе затънал до гуша в книжа в недостъпното помещение, където беше благоразумно настанен, за да върши колкото се може повече работа; но Джеймс беше в предната канцелария, хапеше пръст и мрачно прелистваше книгата по делото „Форсайт срещу Босини“.

Този здравомислещ юрист се боеше само за развлечение от „трудния пункт“, за да изпита после едно приятно вълнение; защото здравият практически усет му казваше, че ако би бил на мястото на съдията, нямаше да му обърне особено внимание. Но се страхуваше, че Босини ще бъде обявен в несъстоятелност и Соумс ще трябва накрая да плати дори съдебните разноски. А зад този осезаем страх се таеше неосезаемата беда, объркана и неясна като кошмар, на която делото беше само видимия външен израз.

Той вдигна глава при влизането на Джолиън старши и промълви:

– Как си, Джолиън? Цял век не съм те виждал. Казаха ми, че си бил в Швейцария. А нашият Босини забърка тук една каша! Знаех си, че тъй ще стане!

Той подаде книгата и погледна с мрачно безпокойство по-големия си брат.

Джолиън старши зачете мълчаливо; през това време Джеймс бе навел очи и хапеше пръсти.

Най-после Джолиън старши остави делото, което тупна леко между разните писмени показания от „Делото на покойния Бънкомб“, един от многото клонове на роднинското дърво „Файър срещу Форсайт“.

– Не разбирам – каза той – защо е дотрябвало на Соумс да вдига шум за няколкостотин лири? Мислех го за богаташ.

Дългата гневна устна на Джеймс се сви гневно; той не понасяше да нападат сина му по този начин.

– Не става дума за парите... – започна той, но щом срещна втрещения, пронизващ, безстрастен поглед на брат си, млъкна.

Настъпи мълчание.

– Дойдох за завещанието си – каза най-после Джолиън старши, като подръпваше мустаците си.

Любопитството на Джеймс се оживи изведнъж. Нищо не го съживяваше така, както едно завещание; то е върховното разпореждане със собствеността, последен опис на имуществото, последната дума, определяща стойността на човека. Той позвъни.

– Донесете завещанието на мистър Джолиън – заповяда той на разтревожения тъмнококо чиновник.

– Ще промениш ли нещо? – А в ума му се стрелна мисълта: „Дали имам и аз неговото състояние?“

Джолиън старши прибра завещанието в горния джоб на самото си, а Джеймс кръстоса със съжаление дългите си крака.

– Казаха ми, че напоследък си направил чудесни покупки – каза той.

– Не зная откъде получаваш сведенията си – отвърна рязко Джолиън старши. – Кога ще бъде онова дело? Идущия месец? Не разбирам какво ви е прихванало? Ваша работа, то се знае; но ако питате мене, по-добре ще е да уредите въпроса без съд. Сбогом.

Ръкува се студено и си отиде.

Втрещил сивосините си очи в някакъв невидим тревожен образ, Джеймс започна отново да си хапе пръстите.

Джолиън старши занесе завещанието си в „Новото каменовъглено дружество“ и седна да го прочете в празната зала на управителния съвет. Щом видя председателя, Несменяемият Хемингс влезе с първия доклад на новия директор, но Джолиън старши така го сряза, че секретарят побърза да се оттегли със сдържано огорчение; после повика чиновника, който изготвяше книгата по прехвърляне на имоти, и така го руга, че нещастният младеж не знаеше къде да гледа.

Не можеше – дявол да го вземе! – той, Несменяемият Хемингс, да позволи на нищо и никакъв хлапак, вчера дошъл в това дружество, да си въобразява, че е кой знае какво! Несменяемият е началник тук от времето, когато хлапакът не е бил още роден; ако пък си мисли, че като си свърши работата, може да седи със скръстени ръце, то не знае кой е Хемингс (Несменяемият), и така нататък, и така нататък.

От другата страна на тапицираната със зелено сукно врата, пред дългата, покрита с кожа махагонова маса, Джолиън старши седеше с паднали до средата на носа дебели очила с рогови рамки и движеше позлатения си молив по постановленията на своето завещание.

Работата беше проста, защото завещанието не установяваше никакво досадно раздробяване на имота, нито благотворителни дарения, които разпиляват имуществото и увреждат величествения ефект на кратко съобщение, отпечатано в утринните вестници за Форсайтови, оставили след смъртта си сто хиляди лири.

Работата беше проста. На сина бяха завещани двайсет хиляди лири, а „цялото ми останало имущество – от какъвто и да е вид, движимо, недвижимо или смесено, – заедно с всички доходи, ренти, ежегодни дивиденди и лихви от него, оставям на гореспоменатата ми внучка Джун Форсайт (или на лицата, посочени под нея) в пълно пожизнено ползуване и разпореждане, без... и пр... В случай, че тя умре, завещавам гореспоменатите земни участъци, постройките, парични суми, ценни книжа, записи и прочее, които влизат в горепосочените точки, да се предадат или прехвърлят на лицето или лицата за ползуване и разпореждане (без всякакви ограничения), според както гореспоменатата Джун Форсайт, независимо от това дали се е омъжила, или не, е намерила за нужно да разпорежи или непосредствено да посочи в последното си волеизявление или завещание, или в писменото нареждане, или нареждания, имащи характер на завещание или завещателно разпореждане, законно подписани и публикувани от нея. В случай че... и пр... при непроменено условие...“ и така нататък. Седем големи листа, изпълнени с кратка и проста терминология.

Джеймс, съставил завещанието в разцвета на своя талант, бе предвидил всички възможности.

Джолиън старши чете дълго това завещание; най-после взе половин лист от папката, написа пространна бележка с молив, прибра пак завещанието в горния си джоб, каза да му повикат файтон и замина за бюрото на Парамор и Херинг, в Линкънс ин Фийлдз⁷⁷. Джек Херинг бе починал, но племенникът му беше още във фирмата и Джолиън старши се затвори половин час с него.

Задържал бе файтона и като излезе, даде на кочияша нов адрес – Уистеърия Авеню.

Изпитваше странно, тихо задоволство, сякаш бе нанесъл победа

77. Площад, дето се намира един от четирите лондонски адвокатски колектив.

върху Джеймс и Собственика. Не ще могат да си пъкат носа в работите му; току-що премахна клаузата, която ги определяше за изпълнители на завещанието; ще вземе всички свои дела от ръцете им и заедно с делата на дружеството си ще ги даде на младия Херинг. Щом е толкова богат, Соумс няма да усети загубата на хиляда лири на година; и Джолиън старши се усмихна мрачно под белия си мустак. Чувстваше, че налага напълно заслужено възмездие.

Бавно, сигурно, като потайно загниване, което руши някое старо дърво, отровата от раните, нанесени на неговото щастие, воля и гордост, бе успяла да разклати красивата сграда на мъдростта му. Животът го бе подронвал непрестанно, докато най-последно, като рода, на който беше глава, и той бе загубил равновесието си.

Докато файтонът го отвеждаше на север, към къщата на сина му, мисълта за току-що вмъкнатото ново разпореждане в имота му се стори изведнъж като наказание за този род и това общество, на който Джеймс и синът му бяха представители. Той бе възстановил правата на Джолиън младши и задоволяваше с това тайната си жажда за отмъщение – отмъщение срещу Времето, мъките, намесата на обществото му в собствените му дела, несметните огорчения, с които в продължение на петнадесет години светът бе отрупвал единствения му син. Това му се стори сега единственият начин да утвърди отново властната си воля; да принуди Джеймс, Соумс, целия род, цялото незнайно множество Форсайтови – огромен порой, втурнал се срещу самата преграда на неговата упоритост – да признае веднъж за винаги, че той е господарят. Каква радост беше да мисли, че най-последно е направил момчето си по-богато от оня „собственик“, Джеймсовия син. Радост беше да впише това дарение за Джо, защото Джолиън старши обичаше сина си.

Нито Джолиън младши, нито жена му бяха в къщи (Джолиън младши не бе се върнал още от Ботаническата градина), но прислужничката каза, че господарят може всеки миг да си дойде.

– Той се връща за чая, сър, да си поиграе с децата.

Джолиън старши отговори, че ще почака; и седна търпеливо в избледнялата бедна гостна, дето, останали без летните си калъфи, креслата и канапетата излагеха на показ своята овехтялост. Искеше му се да повика децата; да ги види, да усети до коленете си меките им телца, да чуе проникването на Джоли: „О, дядо!“. Да го види как се втурва; да усети как Холи докосва скришом бузата му с меката си ръчичка. Но нямаше да ги повика. Дошъл бе да стори нещо тържествено и нямаше да се разлика, докато не го свърши. Забавно му беше да мисли как с две

драсвания на перото ще възстанови класовата обстановка, така очевидно липсваща в тоя малък дом; как ще изпълни тия стаи или други, в по-голямо жилище, с най-красиви творби на изкуството, купени от Бейпъл и Пълбред; как ще прати малкия Джоли в Хароу и Оксфорд (нямаше вече доверие в Итън и Кеймбридж, защото там бе следвал Джо); как ще даде на малката Холи най-доброто музикално образование, защото детето имаше забележителни способности.

Унесен в тези видения за бъдещето, които никнеха край него и изпълваха сърцето му с вълнение, той стана, отиде до прозореца и погледна към малката градина с високи зидове, дето крушата с оголели клони се открояваше в бавно спускащата се мъгла на есенния следобед. Свил опашка върху пъстрата козина на гърба си, Балтазар се разхождаше в дъното, душеше растенията и вдигаше от време на време крак до стената.

Джолиън старши се замисли.

Каква друга радост му бе останала, освен тая да подарява? Радост да подаряваш на човек, който ще е признателен от подаръка – човек от собствената ти плът и кръв! Такава радост не се получава, когато подаряваш на чужди, които не могат да предявяват никакви права пред тебе! Подобен дар би бил измяна към индивидуалистичните убеждения и въздържаността му, към великия и горд факт, че, като десетки хиляди предишни, десетки хиляди сегашни и десетки хиляди бъдещи Форсайтови, бе постигнал каквото желае и не бе отстъпвал пред света.

И докато стоеше така, загледан в осаждените листа на дафиновите дървета, в почернялата трева и разходката на Балтазар, цялото страдание на петнадесетте години, през които бе лишен от една законна радост, смеси своята жлъч с насладата на наблюдаващия миг.

Най-после Джолиън младши се прибра, доволен от работата си и освежен от дългите часове на чист въздух, Щом узна, че баща му е в гостната, той побърза да се осведоми дали мисис Форсайт е в къщи и въздъхна с облекчение, като му казаха, че не е. После прибра рисувалните си пособия в стенния шкаф и влезе.

С отличаваща го решителност Джолиън старши мина веднага на въпроса.

– Промених завещанието си, Джо – каза той. – Ще можеш да живееш по-нашироко... Още отсега ти осигурявам по хиляда лири годишно. След смъртта ми Джун ще получи петдесет хиляди, а ти – останалото. Това куче ти разваля градината. На твоето място не бих държал куче.

Седнал на сред тревата, Балтазар разглеждаше опашката си.

Джолиън младши погледна животното, но го видя някак смътно, защото очите му се бяха насълзили.

– Твоят дял, момчето ми, ще е не по-малко от сто хиляди лири – продължи Джолиън старши. – Реших, че е по-добре да ти кажа. Не ми остава много да живея на тая възраст. Няма да говорим вече за тия неща. Как е жена ти?... Предай ѝ почитанията ми.

Джолиън младши сложи ръка на рамото на баща си и, тъй като нито един от двамата не продума, въпросът бе приключен.

Джолиън младши изпрати баща си до файтона, върна се в гостната, застана там, дето беше стоял Джолиън старши, и загледа градинката. Опитва се да си представи какво означава всичко това за него и, тъй като беше все пак Форсайт, представи си го откъм материалната му страна – полугладните години, които бе прекарал, не бяха задушили вродените му инстинкти. Съвършено практично почна да мисли за пътешествия, за по-скъпо облекло на жена си, за възпитанието на децата, за пони на Джоли, за хиляди неща; но след всичко това си припомняше и Босини с неговата любима и прекрасна песен на дрозда. Радост ли... страдание ли? Кое... за кого?

Миналото – мъчително, изстрадано, страстно, чудно минало, което не ще купиш с пари и с нищо не ще възстановиш в парливата му сладост – се върна при него.

Когато жена му се прибра, той отиде веднага при нея, прегърна я и дълго не продума; само я притискаше до себе със затворени очи, а тя го гледаше учудено, обожавашо, недоверчиво.

Лутане из ада

На утрото след нощта, когато постъпи най-после като мъж и наложи правата си, Соумс закуси сам.

Закуси на лампа, защото мъглата в края на ноември бе обвила града в чудовищен покров, та и дърветата на площада дори се виждаха едва-едва от прозореца на трапезарията.

Ядеше усърдно, но понякога му се струваше, че не може да преглътне. Правилно ли бе постъпил, като се бе поддал миналата нощ на неудържимия порив и бе сломил така дълго търпяната съпротива на жената, неговата законна и тържествено предадена му съпруга?

Не можеше да се отрече от спомена за лицето, от което се опитваше

да отстрани ръцете ѝ, за да я успокои... за ужасните, глухи ридания, каквито не бе чувал досега и все още продължаваше да чува; не можеше да се отърве от необяснимото и непоносимо угризение и срама, който бе изпитал, докато я гледаше при светлината на единствената свещ, преди да се измъкне безшумно от стаята.

А след като беше постъпил така, беше изненадан от себе си.

Преди две вечери бе завел мисис Макендър на вечеря у семейство Дарти. Тя му бе казала, като го стрелна с пронизващите си зеленикави очи: „Изглежда, че вашата съпруга е голяма приятелка с мистър Босини?“

Той не благоволит да я запита какво иска да каже, но се замисли върху думите ѝ.

Те пробудиха у него бурна ревност, която – поради странните извращения на това чувство – се превърна в още по-бурно желание.

Ако не беше подтикът от думите на мисис Макендър, никога може би нямаше да извърши подобна постъпка. Ако не беше той подтик и ако не бе намерил вратата на жена си незаклучена – което му позволи да я изненада, когато беше заспала.

Сънят отпъди съмненията му, но утрото ги върна. Само една мисъл го утешаваше: никой нямаше да узнае – такова нещо жена му нямаше да разгласи.

И наистина, когато колелото на всекидневната делова дейност и практична мисъл се завъртя отново при четенето на пристигналата кореспонденция, тези кошмарни съмнения започнаха да избледняват в съзнанието му. Случката наистина нямаше кой знае какво значение; само в романите жените роптаят в такъв случай; но според студената преценка на правилно разсъждаващите мъже – и то мъже от доброто общество, получавали при бракоразводни дела похвали за подобна постъпка – той се бе постарал само да запаси светостта на брака, да не позволи на жена си да забрави своите задължения, а може би, ако тя все още се среща с Босини, да я предпази от... Не, той не съжаляваше за станалото.

След като направи първата стъпка към помирението, останалото ще бъде сравнително... сравнително...

Той стана и отиде до прозореца. Нервите му не издържаха. В ушите му прозвуча отново глухото ридание. Не можеше да се отърве от него.

Облече шубата си и излезе в мъглата; трябваше да отиде в Сити, затова взе подземната железница от спирката на Слоун Скуеър.

В ъгъла на първокласното купе, препълнено с хора от Сити, глухото ридание продължи да го измъчва; той отвори „Таймс“ с умишлено

шумолене, което удави всички по-слаби шумове, скри се зад вестника и се зае да преглежда усърдно новините.

Прочете, че предния ден един углавен съдия представил на съдебните заседатели необичайно дълъг списък от престъпни деяния. Прочете съобщенията за три предумишлени убийства, седем палежа и единадесет – поразително висок брой – отвлечения, които предстоеше да се разглеждат в най-близките заседания; така четеше новина след новина, като се криеше старателно зад вестника.

А споменът за разплаканото лице на Айрин и стонът на разбитото ѝ сърце съпътстваха четенето.

Денят му беше претоварен; между другото – извън обикновените дела – трябваше да посети и Грин и Грининг, за да им даде нареждания да продадат акциите му от „Новото каменовъглено дружество ОО“, което – повече по предположение, отколкото по сигурни данни – той смяташе, че не върви (наскоро след това предприятието започна бавно да запада и накрая бе продадено за нищо на един американски синдикат); имаше и продължително съвещание в бюрото на Уотърбък, К. А., на което присъстваха Боултър, младия адвокат Фоск и самият Уотърбък, К. А.

Очаквах, че делото на Форсайт срещу Босини ще се гледа на следния ден от съдията Бентам.

Съдията Бентам, известен повече със здравия си разум, отколкото с големи правни познания, се смяташе за най-подходящия човек, когото можеха да пожелаят за това дело. Той минаваше за „строг“ съдия.

Уотърбък, К. А. Същото ставаше приятно почти грубото незачитане на Боултър и Фиск с особено внимание към Соумс, защото усещаше, че този човек е богат.

Той поддържаше със забележителна последователност писменото си мнение, че изходът от делото ще зависи до голяма степен от показанията, и с няколко целенасочени забележки посъветва Соумс да не бъде прекалено добросъвестен в показанията. „Повече дързост, мистър Форсайт – каза той, – повече дързост.“ После се засмя самоуверено, стисна устни и се почеса по тила под перуката си като същински провинциален земевладелец, за каквото обичаше да го смятат. Той минаваше почти за най-добрия адвокат за неустойки.

На връщане към къщи Соумс използва отново подземната железница.

При спирката на Слоун Скуеър мъглата беше още по-гъста. Мъже се появяваха и изчезваха в неподвижния, плътен полумрак; жени,

твърде малко на брой, притискаха чантички до гърдите и кърпички до устата си; от време на време изникваха смътните очертания на някой файтон с кочияш, кацнал като призрачен израстък на капрата, обкръжен от мътното сияние на уличните лампи, което потъваше в мъглата, а пристигналият пътник скачаше и изчезваше като заек към леговището си.

Тези призрачни фигури, всяка загърната в саван от мъгла, не си обръщаха никакво внимание. В големия зайчарник всеки заек съществува сам за себе си; особено онези с по-скъпи кожи, които се страхуват от колите в мъгливите дни и затова пътуват само под земята.

Но някаква фигура все още чакаше пред входа на спирката близо до Соумс.

Някакъв пират или влюбен, за когото всеки Форсайт си казва: „Горкият! Какво го е сполетяло?“ Милостивите им сърца затуптяваха побързо за тоя нещастен, очакващ, неспокоен влюбен в мъглата, но те го отминаваха бързо, защото знаеха много добре, че могат да отделят време или пари само за своите собствени страдания. Само полицаят, патрулиращ бавно насам, се интересува от този чакащ със захлупена шапка, закрила почервенялото от студа слабо, измъчено лице, по което една ръка пробягваше от време на време, за да прогони сякаш тревогата или да затвърди решението му да чака. Упорит човек, свикнал на всичко – на дълги чакания, тревоги, мъгла и студ, само да зърне своята любима. Глупав влюбен! Мъглите траят до напролет; освен тях има сняг и дъжд. И нигде никакъв покой! Тръпнеш от страх, ако й кажеш да излезе, тръпнеш и когато я помолиш да си стои вкъщи!

„Пада му се; човек трябва да умее да се оправя по-умело!“

Така казва всеки почтен Форсайт. Но ако този благоразумен гражданин би могъл да се вслуша в сърцето на очакващ влюбен, навярно би повторил: „Да, горкият! Какво ли го е сполетяло!“

Соумс се качи във файтон със затворени прозорци, който мина по Слоун Стрийт, после по Бронтън Роуд и спря пред дома му. Пристигна в пет часа.

Жена му не беше в къщи. Излязла преди четвърт час. Толкова късно, в тази ужасна мъгла? Какво значеше това?

Дълбоко разтревожен, той седна край камината в трапезарията, като остави вратата отворена, и се опита да прочете вечерния вестник. От книга нямаше полза – само всекидневник можеше да бъде упойка за подобна мъка. Потърси утеха в колоната за произшествия. „Самоубийство на една актриса“... „Сериозно неразположение на един държавник“

(който вечно боледуваше!)... „Развод на един офицер“... „Пожар в една каменовъглена мина“... Прочете всичко. Лекарството му помогна – защото беше предписано от най-вещия лекар: вроденият ни усет.

Беше почти седем, когато чу, че Айрин си идва.

Случката от миналата нощ бе загубила отдавана своето значение поради тревогата от необяснимото излизане на жена му в тая мъгла. Но сега, когато тя се върна, споменът за горчивите ѝ ридания се пробуди отново и той се развълнува при мисълта, че ще се озове пред нея.

Тя беше вече на стълбите; лицето ѝ, скрито зад гъст воал, едва се показваше от високата яка на сивото кожено палто.

Не се обърна, не му проговори. Нито призрак, нито съвършено чужд човек би минал така безмълвно.

Билсън влезе да нареди трапезата и заяви, че мисис Форсайт няма да слезе; поръчала да ѝ занесат супата горе.

Този път Соумс не се преоблече за вечеря. Може би за пръв път в живота си седна на трапезата със замърсени маншети, но не ги забеляза дори, замислен пред чаша вино. Изпрати Билсън да стъкне камината в стаята с картините, а след малко сам се качи горе.

Запали газената лампа и въздъхна дълбоко, сякаш сред тия съкровища, наредени с лице към стената в малката стая, бе намерил най-последен душевен покой. Отиде право при най-ценното от всички, един несъмнен Търнър⁷⁸, постави го на триножника и го обърна към светлината. Картините на Търнър се търсеха много напоследък, но той не можеше да се раздели с тази. Дълго стоя така, протегнал над високата яка своето бледо, гладко избръснато лице, загледан в картината, сякаш пресмяташе цената ѝ; в очите му с появи тъга: навярно бе открил, че не струва много. Свали я от триножника и я върна на стената, изведнъж се спря, стори му се, че чува плач...

Не... Беше пак онова, което го преследваше от сутринта. След малко спусна предпазливо скарата пред огъня и напусна безшумно.

„Трябва да съм бодър утре!“ – помисли си той. Но много време още мина, преди да се прибере да спи...

А сега, за осветление на събитията през този тъмен следобед, да се обърнем към Джордж Форсайт.

Най-духовитият и единствен спортсмен измежду Фросайтови, той чете цял ден някакъв роман в бащиния си дом на Принсесгардън. След

78. Търнър (1775–1851) – прочут английски пейзажист.

неочаквания провал във финансовите му сделки Роджър бе изтръгнал от него обещание да си стои в къщи.

Към пет часа излезе и взе подземната железница от спирката на южен Кенсигтън (защото този ден всички пътуваха под земята). Намерението му беше да вечеря и да поиграе бiliarд в „Червената къща“ – едно съвсем специално заведение – нито клуб, нито хотел, нито модерен ресторант.

Предпочете да слезе на Черинг крос вместо на Сейнт Джеймс парк, защото оттук можеше да стигне през осветени улици.

На перона погледът му бе привлечен – защото в добавък на невъзмутимата си, елегантна външност Джордж имаше и остър поглед, който търсеше винаги какво да осмее – от един мъж, който скочи от първокласен вагон и не тръгна, а просто залитна към изхода.

„Ей, драги! Накъде! – каза си Джордж. – Ама това е Пирата!“ – и насочи по следите му едрата си фигура. Нищо не го забавляваше така, както видът на някои пиян.

Нахлупил шапка, Босини се спря пред него, обърна се и се втурна обратно към вагона, откъдето току-що бе слязъл. Но бе закъснял. Дежурният го дръпна за палтото; влакът вече потегляше.

Опитното око на Джордж зърна до прозореца на вагона лицето на жена, облечена в сиво кожено палто. Мисис Соумс... Джордж разбра, че тук става нещо интересно.

Тръгна почти по петите на Босини – по стълбите, покрай контролора за билетите, на улицата. Но през това време чувствата му се промениха; той изпитваше вече не само любопитство и желание да се забавлява, но и съжаляваше човека, който следваше. Пирата не беше пиян, а действаше под напора на бурно вълнение; говореше на себе си, но Джордж можа да улови само думите: „О, боже!“. Изглеждаше, че не съзнава какво върши, нито къде отива: гледаше втренчено, колебаеше се, вървеше като побъркан; и докато отначало беше само шегобиец, който търси развлечение, сега вече Джордж реши, че трябва да не изпуска от очи нещастника.

Зле беше чукнат той... Зле беше чукнат! Джордж се чудеше какво ли му е казала мисис Соумс във вагона. И тя изглеждаше зле. И Джордж я съжали, че трябваше да остане сама с мъката си!

Вървеше почти до Босини – висок, снажен, мълчалив, той се провираще леко и го следваше неотлъчно в мъглата. Не се касаеше вече за шега! Въпреки възбудата си запазваше безукорно хладнокръвие; защото редом със състраданието у него се бе пробудил инстинктът на ловец.

Босини тръгна направо през кръстопътя – в просторния плътен мрак, дето човек не виждаше на пет крачки пред себе си; дето гласове и свирки объркваха отвред усета за посока, призрачни коли изтрополяваха полека, а някоя светлинка изникваше от време на време като неясно островче в безбрежното тъмно море.

Към тая гибелна черна бездна бързаше Босини, а след него и Джордж. Ако нещастникът възнамеряваше да тикне „кратуната“ си под някой омнибус, ще се опита да го задържи! Това подгонено създание пресече улицата и се върна обратно не стъпка по стъпка, както вървяха другите в тая мъгла, а просто тичешком, сякаш Джордж размахваше камшик след него; и тази гонитба подир човек, който не знаеше какво върши, придоби невероятна привлекателност за Джордж.

Но една непредвидена случка запечата завинаги тоя миг в паметта на Джордж. Принуден да спре в мъглата, той чу нещо, което изясни изведнъж цялото събитие. Ясно беше вече какво беше казала мисис Соумс на Босини във влака. От откъслечните прошепнати думи Джордж разбра, че Соумс е упражнил съпружеските си права над една отчуждена, нелюбяща съпруга чрез пълния, върховен акт на владелец!

Въображението на Джордж се залута из тая нова обстановка; тя го поразил; можеше да си представи мъката, ревността и възмущението на Босини. И помисли: „Да, наистина е малко прекалено! Не е чудно, че нещастникът почти се е побъркал!“

Той настигна жертвата си на пейката под един от лъвовете в Трафалгар Скуеър, чудовищен сфинкс, залутан като тях в тази бездна от мрак. Босини седеше неподвижен, безмълвен, а Джордж с братско търпение и състрадание застана зад него. Не му липсваше деликатност... или чувство за приличие... което не му позволяваше да се натрапва във тази трагедия; невъзмутим като лъва над тях, той чакаше, вдигнал кожата яка, която закриваше зачервените плътни бузи и цялото му лице, освен очите с насмешливо-състрадателен поглед. Хората минаваха край тях, отиваха от канцелариите в клубовете си – мъже, обвити във вълма от мъгла, никнеха като призрци и като призрци изчезваха. И, въпреки състраданието, злобната насмешливост на Джордж избухна във внезапен копнеж да дръпне тия призрци за ръкава и да им каже:

– Погледнете, приятели! Не се случва често такава зрелище! Пред вас е един нещастник, чиято любима току-що му е разправила една чудесна историйка за своя съпруг; елате, вижте колко тежко са го чукнали!

Представи си как ще зяпат по измъчения влюбен и се усмихна, като

помисли за някой почтен, наскоро женен призрак, който по-лесно от другите би разбрал какво става в душата на Босини; представи си как тоя призрак все повече и повече ще зяпва и ще се нагълта с мъгла. Защото към буржоазията – особено към женените буржоа – Джордж изпитваше дълбоко презрение, присъщо на необузданите спортсменски души в нейните редове.

Но започна да се отегчава. Не бе правил сметка да чака.

„Най-сетне – каза си той – нещастникът ще изживее някак мъката; не за пръв път такова нещо се случва в нашето градче!“

Обаче жертвата му започна отново да мърмори с гняв и омраза. Отстъпвайки на внезапен порив, Джордж го побутна по рамото.

Босини се обърна.

– Кой сте? И какво желаете?

Джордж би се справил леко с всичко това при светлината на газените лампи, в обичайното всекидневие, което така добре познаваше; но в тази мъгла, сред която всичко беше мрачно, недействително, лишено от разбираемата за Форсайтови реална земна стойност, той бе обзет от странни тръпки и, като се опитваше да издържи погледа на този неуравновесен човек, си каза:

„Ако видя някой полицай, ще му го предам; този човек не бива да остава на свобода“.

Без да дочака отговор, Босини тръгна из мъглата и Джордж го последва, малко по-отдалечко може би, но още по-твърдо решен да не го изпуска от очи.

„Няма да отиде надалеко по тоя път – помисли Джордж; – истинско чудо е, че не го премазаха досега.“ Забрави вече за полицаия, защото в сърцето му пламна отново свещеният спортсменски плам.

Босини хукна още по-бързо сред все по-плътния мрак; но този, който го следваше, видя известна цел в безумието му – той вървеше право на запад.

„Отива наистина у Соумс!“ – каза си Джордж. Тази мисъл го оживи. Забавен край за подобна гонитба! Той никога не бе обичал братовчед си.

Тегличът на минаващ файтон докосна рамото му и го накара да отскочи настрана. Той не възнамеряваше да загива заради Пирата или заради когото и да е. Но все пак, с вродената си упоритост, продължи по дирята, сред мъглата, дето се мержелееха само сянката на този, който той следеше, и мътната луна на най-близката лампа.

Изведнъж, с непогрешим усет на истински лондончанин, Джордж

разбра, че са на Пикадили. Тук той можеше да се справи и със затворени очи; освободен от напрежението за ориентиране, мисълта му бе обзета отново от грижата за Босини.

Из дългата поредица светски подвизи, из смътното петно на съмнителни любовни приключения пред него изникна един спомен от собствената му младост. Все още затрогващ спомен, който внесе лъх на сено, лунно сияние и лятно упоение сред зловонната, черна лондонска мъгла... спомен за нощта, когато в непрогледния мрак на една морава бе чул от устните на жената, че не е единствен неин обладател. И за миг Джордж не вървеше вече по тъмния Пикадили, а лежеше отново с разбито сърце, заровил ръце в уханната росна трева, под дългата сянка на тополите, които закриваха луната.

Сграбчи го непреодолим копнеж да прегърне Пирата и да му каже: „Слушай, драги! Времето лекува всичко! Ела да се напием!“

Но някой изкрещя към него и той се отдръпна. Един файтон изникна от мрака и пак в мрака изчезна. И Джордж разбра изведнъж, че е загубил Босини. Изтича напред, назад, усети, че сърцето му премалява от страх, стаен в крилете на мъглата. По челото му изби пот. Той се спря, цял превърнат в слух.

– Така – довери той малко по-късно същата вечер на Дарти, докато играеха бiliarд в „Червената къща“ – го изгубих.

Дарти подръпна самодоволно тъмните си мустаци. Току-що бе набрал двайсет и три точки, след което бе загубил два пъти подред.

– А коя беше жената? – запита той.

Джордж изглежда полека месестото, бледо лице на светския лъв и тъжна усмивка трепна в крайчеца на устните и под тежките клепахи.

„Не, драги – помисли той. – Тъкмо на тебе няма да кажа.“ Защото, макар и да дружеше с Дарти, смяташе го за непочтен простак.

– Някоя куртизанка, навярно – отвърна той и натърка с тебешир шеката си.

– Куртизанка ли? – извика Дарти. Той си послужи всъщност с поцветуш израз. – Аз пък бях сигурен, че е жената на нашия приятел Со...

– Така ли? – прекъсна го Джордж. – Сбъркал сте тогава, дявол да ви вземе.

Не улучи. Внимаваше да не се върнат вече към въпроса; най-после, към единадесет часа, след като според собствения му поетичен израз бе пил, „докато му притъмняло пред очите“, дръпна завесите и се загледа навън. Прозорците на „Червената чаша“ разсичаха тук-там мъглата, но наоколо не се виждаше жива душа.

– Нещастният Пират не ми излиза от ума – каза той. – Може би още скита из мъглата. Ако не е вече на оня свят – добави, странно покрусен.

– На оня свят ли? – попита Дарти, у когото пламна споменът за поражението му в Ричмънд. – Нищо му няма! Обзалагам се на едно срещу десет, че е бил просто пиян!

Джордж се обърна към него, страшен, огромен, с разярено мрачно лице.

– Я млъкнете! – каза той. – Нали ви обясних, че изглеждаше смазан.

Делото

В деня на делото, второ по списък, Соумс трябваше пак да излезе, без да се види с Айрин; и толкова по-добре, защото не бе решил още как да се държи с нея.

Призован беше да се яви в съда в десет и половина, за да е налице, ако първото дело – неизпълнение за обещание за женитба – се отложи; това не се случи, защото и двете страни проявиха смелост, която позволи на Уотърбък, К. А. да затвърди и без това голямата си слава в този вид дела. Противникът му беше Рем, вторият прочут адвокат по делата за неизпълнение на обещание за женитба. Двубой на двама великани.

Съдът се произнесе точно преди обедната почивка. Съдебните заседатели напуснаха залата и Соумс излезе да похапне. Намери Джеймс пред щанда в бюфета, застанал в опразнената галерия като пеликан, приведен над сандвич и чаша херес. Безлюдността на просторния централен хол, над който бащата и синът седяха замислено един до друг, се нарушаваше понякога от мяркащ се за миг адвокат в тога и перука, от някоя стара дама или мъж в избеляло палто, поглеждащи плахо нагоре, и от двама души – по-дръзки от своето поколение, – които спореха, седнали в една ниша. Гласовете им се издигаха заедно с дъх на непочистени кладенци, който се сливаше с въздуха от галериите и напомняше мизантропията на едно прочуто сирене, така неразривно свързана с английското правосъдие.

Не след много Джеймс се обърна към сина си:

– Кога започва твоето дело? Предполагам, че веднага. Няма да се учудя, ако Босини започне да приказва какво ли не. Всъщност той няма друг избор. Ще го обявят в несъстоятелност, ако изгуби делото.

Отхапа голяма хапка от сандвича си и отпи от хереса.

– Майка ти иска да дойдете днес на вечеря с Айрин.

Ледена усмивка пробягна по устните на Соумс, когато вдигна очи към баща си. Те си размениха толкова студен и бегъл поглед, че всеки, който би го видял, трябва да бъде извинен, ако не би оценил правилно истинското разбирателство между двамата. Джеймс отпи още от своя херес и каза:

– Плаща?

Когато се върнаха в залата, Соумс зае мястото си на предната скамейка, до своя адвокат. И косо, почти без да се обърне, за да не изложи нито себе си, нито баща си, се осведоми къде е седнал Джеймс. Облегнал се назад, сключил ръце върху дръжката на чадъра, Джеймс седеше умислено в края на пейката зад адвоката, откъдето можеше да се измъкне веднага след края на делото. Смяташе държането на Босини за възмутително във всяко отношение, но не искаше да се озове пред него, защото намираше, че подобна среща би била неприятна.

След залата за бракоразводни дела, тази зала беше най-любимото съдебно тържище, защото тук често се разглеждаха дела за клевета, неизпълнение на обещание за женитба или търговски сделки. Много хора, които няма нищо общо с правото, заемаха задните скамейки, а в галерията можеха да се зърнат още една-две женски шапки.

Двата реда пред Джеймс се заеха постепенно от адвокати с перуки; едни си взимаха бележки с молив, други разговаряха, трети чистеха зъбите си; но вниманието му скоро се отклони от тия дребни правни светила към Уотърбък, К. А., със зачервено умно лице, обкръжено от гъсти кестеняви бакенбарди, който влезе в тоя миг, като шумолеше с копринената си тога. Джеймс призна без колебание, че прочутият кралски адвокат е олицетворение на човек, който може да обърка всеки свидетел.

Въпреки голямата си практика той не бе имал случай да види досега Уотърбък, К. А., а като мнозина Форсайтови от по-нисшите професионални кръгове, изпитваше необикновено възхищение към всеки, който умее да проведе кръстосан разпит. Тъжното му набръчкано лице се отпушна малко, след като го видя, особено като забеляза, че само Соумс ще бъде представен от защитника с копринена тога.

Уотърбък, К. А. едва бе успял да облегне лакът на масата и да се обърне, за да поговори със своя помощник, когато влезе и самият съдия Бентъм – слаб мъж, напомнящ донейде кокошка, леко прегърбен и гладко избръснат под снежнобялата перука. Уотърбък стана заедно с целия съд и изчака, докато съдията заеме мястото си. Джеймс едва се понадигна; беше се настанил много удобно, а освен това имаше особено високо мнение за Бентъм, до когото бе вечерял два пъти у Бъмли Том. Бъмли

Том беше слаб юрист, при все че му бе провървяло. Джеймс именно му бе доставил първото дело. Вълнуваше го обаче това, че не вижда Босини в залата.

„Какво значи това?“ – питаше той непрекъснато.

След като призоваха страните, Уотърбък, К. А. бутна книгата си, подръпна тогата в раменете си, огледа се наоколо, като човек, който се готви да нанесе удар, стана и се обърна към съда.

Никой, започна той, не оспорвал фактите и негово превъзходителство ще трябва само да даде тълкуване на кореспонденцията, разменена между доверителя на Уотърбък и ответника архитект във връзка с наредбата на къщата. Но ще трябва да се изтъкне още отсега, че тази кореспонденция се отнася до един свършено ясен факт. След като разказа накратко историята на къщата на Робин Хил, която представи като голяма и разкошна сграда, и изброи изгодите, той продължи, както следва:

– Моят доверител мистър Соумс Форсайт, джентълмен и богат човек, не би оспорил никога едни законни искания, предявени към него; но неговият архитект е постъпил така при строежа на къщата – за която, както ваше превъзходителство вече узна, доверителят ми е похарчил дванайсет... да, дванайсет хиляди лири, сума, значително надвишаваща онази, която е имал предвид първоначално, – че моят доверител от принципно гледище – подчертавам това! – от принципно гледище и в интерес на обществото се е видял принуден да заведе това дело. Ще си позволя да обърна внимание на ваше превъзходителство, че доводът, изтъкнат в защита на архитекта, не заслужава никакво сериозно обсъждане.

След това прочете кореспонденцията.

Неговият доверител, „човек от признато обществено положение“, е готов да заяви под клетва, че никога не е разрешавал, нито му е минавало през ум да разреши разход на каквато и да е сума, свръх установения от него краен предел от дванайсет хиляди и петдесет лири; и, за да не губи повече времето на съда, ще призове веднага мистър Форсайт.

Соумс застана пред съда. Цялата му външност поразяваше със своето самообладание. Лицето му, едва-едва високомерно, беше бледо, гладко избръснато, с леко свити вежди и стиснати устни; облечен беше безукорно, с ръкавица на едната ръка. На задаваните му въпроси отговаряше с тих, но ясен глас. Показанията му при кръстосания разпит се отличаваха със съдържаност.

– Не е ли употребил израза „свобода на действие“?

– Не.

- Нима?
– Той е употребил израза „свобода на действие в рамките, уговорени в нашата кореспонденция“.
– И поддържа пред съда, че така се пише на английски?
– Да.
– Какво значи този израз?
– Това, което значи.
– Готов ли е да отрече, че тук има противоречие в понятията?
– Да.
– Да не би да е ирландец⁷⁹?
– Не.
– И е образован човек?
– Да.
– И въпреки това настоява на твърдението си?
– Да.

При този, както и при по-нататъшните изпити, които се въртяха все около „трудния пункт“, Джеймс седеше с ръка зад ухото, втренчил очи в сина си.

Гордеше се с него! Признаваше, че, при подобни обстоятелства, сам той би изпаднал в изкушението да отговаря по-подробно, но по усет разбираше, че тази сдържаност е по-подходяща в случая. И все пак въздържаността с облекчение, когато Соумс се обърна и бавно, без ни най-малка промяна в изражението си, слезе от площадката за свидетелите.

Когато дойде ред да се изкаже защитникът на Босини, Джеймс удвои вниманието си и огледа отново залата, за да види къде е архитектът.

Младият Ченкри започна неспокойно; отсъствието на Босини го постави в неудобно положение. Но се постара да използва, доколкото е възможно, това отсъствие.

Можел да предположи само едно – каза той, – че с доверителя му се е случило някакво нещастие. Бил уверен, че ще дойде тук да даде показания; изпратил тази сутрин да го потърсят в бюрото, и в жилището му (макар и да знаеше, че те са в едно и също помещение, защитникът намери за по-уместно да не го казва), но там не знаели къде е мистър Босини, а това, според него, било лош признак, като се има предвид с какво нетърпение мистър Босини желаел да даде своите показания. Но тъй като не бил получил инструкции да поиска отлагане на делото,

79. В Англия се смята, че ирландците не умеят да изразяват правилно мислите си.

защитникът смятал за свой дълг да продължи. Доводът, върху който той основаваше защитата си и който доверителят му би подкрепил с показанията си, ако за, нещастие, не бе възпрепятствуван от неизвестни обстоятелства да се яви, беше, че изразът „свобода на действие“ не може да бъде ограничен, окован и по този начин обезсилен от каквито и да е последвали многословия. Той дори ще отиде още по-далеко и ще каже, че – каквото и да твърди в показанията си – в писмата си мистър Форсайт не изразява в действителност никъде намерение да се откаже от отговорност за работа, поръчана или извършена от неговия архитект. Ответникът никога не е имал пред вид подобна възможност, иначе – както личи от писмата му – не би продължил работата – изключително фина, извършена с голяма грижа и умение, за да се задоволи изтънчения вкус на един добър ценител и богат собственик. Ченкри държеше много на този довод и затова си послужи може би с доста силни изрази, като каза, че това дело е несправедливо, неочаквано, просто безпримерно. Ако негово превъзходителство би имал възможност да посети лично тази прекрасна къща, което защитникът бе сметнал за свой дълг да стори – да види изящството и финеса на подредбата, изпълнена от доверителя му – истински артист в своята така висока професия, – то негово превъзходителство положително нито за миг не би позволил този – да не употребим по-силен израз – дързък опит за отбягване на законна отговорност.

Използвайки писмата на Соумс, Ченкри засегна леко делото на „Бо-апо срещу Цимент, Д-во О О“.

– Не е съвсем ясно – каза той – какво е решението на съответната инстанция; във всеки случай поддържам, че то е толкова в моя полза, колкото и в полза на колегата.

След това разгледа обстойно „трудния пункт“. С всичката дължима почит заяви, че изразът на мистър Форсайт се самоунищожава. Тъй като доверителят му не е богат човек, въпросът е много важен за него: той е даровит архитект и случаят несъмнено засяга професионалната му репутация. В заключение се обърна с един донейде прекалено личен апел към съдията, познат ценител на изкуството, да се прояви като защитник на артистите, които попадат понякога – подчерта понякога – под железния юмрук на капитала.

– Как ще съществуват – каза той – хората на изкуството, ако богати личности като господин Форсайт се отказват и им се разреши да се отказват от задълженията си по направените от тях поръчки?

А сега ще поиска отново да повикат доверителя му, който може би

е успял да пристигне в последния момент.

Името Филип Бейнс Босини бе извикано три пъти от разсилните и това призоваване отекна безкрайно тъжно из залите и галериите.

Извикването на това име, на което никой не откликна, упражни странно въздействие върху Джеймс, сякаш викаха загубено куче. Тревожното чувство, че в случая се е загубил човек, пропъзля в душата му и накърни усещането за покой, сигурност... и удобство. Той се почувства неловко, макар че не би могъл да каже защо.

Погледна часовника си – беше три без четвърт! След четвърт час всичко ще свърши. Къде може да е този приятел?

Едва когато съдия Бентам прочете решението, Джеймс се отърси от полученото сътресение.

Ученият съдия се наведе над катедрата, която го отделяше от простосмъртните. Току-що запалената над него електрическа лампа придаде тъмножълт отблясък на лицето под снежнобялата перука; съдийската му тога стана изведнъж по-широка; цялата му фигура засия, величава и свещена, пред неосветената зала. Той се изкашля, отпи глътка вода, пречупи в бюрото върха на едно перо, скръсти костеливите си ръце и започна.

На Джеймс той се стори изведнъж много по-внушителен, отколкото бе изглеждал досега. Такова е величието на закона; дори човек, не така прозаичен като Джеймс, трябва да бъде извинен, ако не успее да проникне зад това сияние и да съзре там един най-обикновен форсайт, който се движи и разговаря във всекидневния живот под името сър Уолтър Бентам.

Решението си той формулира по следния начин:

– По фактите в делото не се повдига спор. На 15 миналия май ответникът пише на ищеца, като иска позволение да се оттегли от професионалното си участие в наредбата на къщата му, ако не получи „свобода на действие“. На 17 май ищецът отговаря, както следва: „Като Ви давам, съобразно вашето искане, такава «свобода на действие», желая да разберете ясно, че общата стойност на къщата, заедно с цялата мебелировка, включително и Вашия хонорар (както е уговорено помежду ни), не трябва да надхвърля дванайсет хиляди (12 000).“ На това писмо ответникът отговаря на 18 май: „Грешите, ако смятате, че при такъв деликатен въпрос като наредбата на къщата Ви аз мога да се обвържа с точност до една лира.“ На 19 май ищецът пише, както следва: „Не исках да кажа, че ако надвишите споменатата в писмото ми сума с десет, двайсет

или дори петдесет лири, помежду ни ще възникнат неприятности. Вие имате «свобода на действие» в рамките, уговорени с нашата кореспонденция, и аз се надявам, че ще намерите начин да довършите наредбата.“ На 20 май ответникът отговаря кратко: „Прието“.

При довършване на мебелировката ответникът е направил задължения и разходи, довели общата стойност на къщата на дванайсет хиляди и четиристотин лири, сума, напълно изплатена от ищеца. Настоящото дело е заведено от ищеца, за да си възвърне от ответника свръхсумата от дванайсет хиляди и петдесет лири, според ищеца установена в кореспонденцията като максимум, който ответникът е имал право да изразходва.

Въпросът, който трябва да разреши, е дали ответникът е или не е длъжен да върне на ищеца горната сума. По моя преценка той е длъжен.

Ищецът всъщност е казал следното: „давам ви свобода да довършите наредбата при уговорката, че по отношение на мене ще се придържате в общата сума от дванайсет хиляди лири. Ако надвишите тази сума до петдесет лири, няма да ви държа отговорен; но свръх тази сума вие вече не действувате от мое име и аз ще отхвърля всякаква отговорност“. За мене не е напълно ясно дали – ако би отхвърлил действително отговорността си по договаряните от архитекта доставки – ищецът би могъл, като се има предвид всички обстоятелства, да спечели едно дело; но той не е възприел този начин на действие. Той е приел отговорността си и търси правата си от ответника съобразно поетото от него задължение.

По моя преценка ищецът е в правото си да получи тази сума от ответника.

От името на ответника бе направен опит да се изтъкне, че в кореспонденцията не е била, нито се е възнамерявало да бъде установена граница на разхода. Ако би било така, не мога да открия причината, поради която ищецът е вмъкнал в кореспонденцията си сумата дванайсет хиляди и после допълнително още петдесет лири. Възражението на ответника би направило тези цифри безпредметни. За мене е очевидно, че с писмото си от 20 май той се е съгласил с едно съвсем ясно предложение, с чиито условия трябва да го считаме обвързан.

На тези основания се присъжда на ищеца исканата сума заедно със съдебните разноски.

Джеймс въздъхна и се наведе да вдигне чадъра си, който бе паднал с трясък при думите: „е вмъкнал в кореспонденцията“.

Откръстоса нозе и напусна веднага залата; без да дочака сина си, взе един затворен файтон (беше светъл, сив следобед) и отиде направо у

Тимоти, дето намери Суидин; нему, на мисис Септимус Смол и леля Естер разправи как бе протекло заседанието, като същевременно изяде и две горещи бухтички, без да прекъсва разказа си.

– Соумс се държа много добре – завърши той. – Умът му е на мястото. Тая история няма да се хареса на Джолиън. И за Босини е лошо; не ще се изненадам, ако бъде обявен в несъстоятелност.

След продължително мълчание, през което гледа огъня в камината, той добави:

– Нямаше го в съда... защо ли?

Чуха се стъпки. В малката гостна се мярна фигурата на едър мъж в тъмночервено охранено лице. Показалецът на вдигната му ръка се очерта върху черния редингот. Той измърмори недоволно:

– Съжалявам, Джеймс, но не мога... не мога да остана.

Обърна се и излезе.

Беше Тимоти.

Джеймс се надигна от креслото.

– Така! – каза той. – Така! Знаех си аз, че става нещо не...

Не довърши, замълча и се загледа в себе си, сякаш бе видял някакво злокобно видение.

Соумс съобщава новината

След като напусна съда, Соумс не се прибра у дома си. Не му се отиваше в Сити, а тъй като изпитваше желание да сподели победата си, той се отправи, само че бавно и пеш, към дома на Тимоти, на Бейзуотър.

Баща му току-що си бе отишъл; мисис Смол и леля Естер, които вече знаеха цялата история, го поздравиха сърдечно. Сигурни бяха, че е огладнял след такъв разпит. Смитър му приготви нови бухтички, защото милият му баща бил изял всичките. Може да си полегне на дивана и да изпие чаша сливово бренди. То много подкрепя.

Суидин беше още тук; заседял се бе повече от обикновено, защото чувстваше нужда от развлечение. Щом чу предложението за бренди, той изфуча. На хубави неща се бяха научили младите! Като не можеше да пие, защото черният му дроб не беше в ред, той не търпеше друг някой да пие сливово бренди.

Тръгна си почти веднага, след като запита Соумс:

– А как е жена ти? Кажй й, че ако скучае и ако е съгласна да вечеря спокойно с мен, ще й поднеса такова шампанско, каквото не вкусува

всеки ден.

Погледна отвисоко племенника си, сви дебелината си, подпухнала жълта ръка, сякаш стискаше в нея всички тия дребни риби, изпъчи гърди и се отдалечи полека.

Мисис Смол и леля Естер се ужасиха. Суидин беше наистина чудак!

И те горяха от нетърпение да запитат Соумс как ли ще посрещне Айрин решението на съда, но разбраха, че не бива да сторят това; той ще каже може би сам нещо, което ще хвърли известна светлина по този въпрос, най-парливиия засега за тях; той ги измъчваше непоносимо, именно защото трябваше да мълчат по него; бяха казали вече на Тимо-ти, когото вестта просто съсипа. А как щеше да постъпи и Джун? Още един вълнуващ, дори опасен въпрос!

Още не бяха забравили посещението на Джолиън старши, след което той не бе дошъл вече да ги види; не бяха забравили чувството, изпитано от всички присъстващи – че семейството не е вече онова, което беше... че семейството се разпада.

Но вместо да им помогне, Соумс седеше с кръстосани нозе и разговаряше за Барбизонската школа⁸⁰, която току-що бе открил. Това са хората на бъдещето, каза той; и не би се изненадал, ако от картините им се спечелят един ден хубави пари; спрял се бе на две картини на някой си Коро⁸¹, прекрасни неща; ако успее да ги получи на разумна цена, ще ги вземе... един ден ще струват добри пари.

Колкото и да бяха заинтересувани от приказките му, нито мисис Смол, нито леля Естер бяха доволни, че той иска да ги заблуди по този начин.

Всичко това беше интересно... много интересно, а Соумс беше толкова практичен, че сигурно щеше да използва тези картини по-добре от всеки друг; но какво възнамеряваше да прави сега, след като бе спечелил делото? Ще напусне ли веднага Лондон, за да се пресели в къщата, или не?

Соумс отговори, че сам не знае още, но навярно скоро ще се преместят. Стана и целуна лелите си.

Щом получи този символ на сбогуването, леля Джули се промени, обзета изведнъж от страшна смелост; всяка топчица плът по лицето ѝ се стремеше да се отърве от невидимата сковаваща маска.

80. Френски пейзажисти, работили главно в гр. Барбизон в първата половина на XIX век.

81. Камий Коро (1796–1875) – френски пейзажист от школата на романтиците.

Тя се изправи в целия си висок ръст и каза:

– Отдавна ми е на ум, мили, и щом никоой друг не ти е казал, аз реших да...

Леля Естер я прекъсна:

– Внимавай, Джули, говориш – тя се задъха – на своя отговорност!

Мисис Смол продължи, сякаш не бе чула:

– Трябва да знаеш, мили, че мисис Макендър видяла Айрин в Ричмънд парк на разходка с мистър Босини.

Леля Естер, станала заедно с другите, се отпусна на стола и отвърна глава. Джули наистина прекаляваше... не биваше да върши такива неща, когато леля Естер е в стаята; задъхана от нетърпение, тя зачака отговора на Соумс.

Той се бе изчервил както винаги само между веждите; вдигнал бе ръка, за да избере подходящ пръст, захапа деликатно един нокът; после измърмори провлачено:

– Мисис Макендър е патка!

И напусна стаята, без да дочака отговор.

Когато отиваше към дома на Тимоти, бе взел решение какво поведение да държи, щом се върне къщи. Ще се качи при Айрин и ще каже:

– Е добре, спечелих делото. Точка! Не искам да бъда жесток към Босини; ще се опитам да постигнем някакво споразумение; ще бъда отстъпчив. А сега да обърнем нова страница! Ще дадем под наем къщата и ще се махнем от тия мъгли! Ще отидем веднага в Робин Хил. Аз... никога не съм имал намерение да бъда груб към теб. Да си стиснем ръка... и...

И тя ще му позволи може би да я целуне и ще забрави!

Но когато излезе от дома на Тимоти, намеренията му не бяха вече така прости. Глеещите от месеци насам ревност и подозрителност пламнаха отново. Ще свърши веднъж завинаги с всичко това; не ще й позволи да влачи името му в калта! Ако не може и не желае да го обича, както е длъжна и както той е в правото си да изисква, то поне да не му изневерява! Ще й го наложи; ще я заплаши с развод! Това ще я накара да спазва приличието: тя никога не ще има смелост да се озове пред такова нещо. Ами... ами ако има? Той се стъписа – подобна мисъл не му бе минавала през ум досега.

Какво ще стане, ако има тази смелост? Ако направи признание? Как ще постъпи тогава? Ще трябва да поиска развод!

Развод! Погледната така отблизо, думата го скова, дотолкова се различаваше от всички принципи, ръководили досега личния му живот.

Уплаши се от това, че тя не дава възможност за споразумение; почувства се като капитан на параход, застанал край борда да изхвърли собственоръчно най-ценните товари. Подобно изхвърляне на личните му достояния беше невъзможно за Соумс. То щеше да навреди на професията му. Тогава остава само един изход: да се отърве от къщата на Робин Хил, в която бе вложил толкова надежди... да я продаде, и то на безценица. А тя? Тя няма вече да му принадлежи, дори по име! Ще изчезне от живота му и никога... никога няма да я види!

Цялата улица измина с файтона, без да помисли за нищо друго, освен че няма да я види вече!

А може би нямаше какво да му признава; дори сега, дори в тоя миг навярно нямаше какво да признава! Разумно ли е да тласка нещата толкова далеко? Разумно ли е да се поставя в това положение, при което може би ще трябва да оттегля думите си? Решението по делото ще разори Босини; разореният се отчайва... Но какво би могъл да стори той? Босини може да замине за чужбина – разорените винаги заминават за чужбина. Какво друго биха могли да предприемат те – ако наистина бяха „те“, – като нямат пари? По-добре би било да изчака и да види какво ще стане. Ако е необходимо, ще нареди да я следят. Болката от ревността (напомняща зъбобол) го загриза отново; едва не извика. Но трябваше да реши, да определи поведението си, и то, преди да стигне къщи. Когато файтонът спря пред вратата, той не бе решил още нищо.

Влезе бледен, с овлажняло от пот лице; ужасяваше се, че може да я срещне, а копнееше да я срещне, макар че не знаеше какво би казал или сторил тогава.

Прислужничката Билсън беше в хола и в отговор на въпроса му: „Къде е госпожата?“ – отвърна, че мисис Форсайт излязла към обяд с куфар и чанта.

Дръпна ръкава на шубата си от ръцете ѝ, обърна се и я загледа право в лицето.

– Какво? – извика той. – Какво казахте? – Но си спомни изведнъж, че не бива да издава вълнението си, и добави: – Какво поръча да ми съобщите? – И забеляза със стаен ужас изненадата в очите на момичето.

– Мисис Форсайт не поръча нищо, сър.

– Така ли? Добре, благодаря. Ще вечерям във откъщи.

Момичето слезе долу, а той остана, все още с шуба, да прехвърля разсеяно визитните картички в порцелановата чиния върху украсения с резба дъбов скрин в антрето.

МИСТЪР И МИСИС КЪЛЧЪР

МИСИС СЕПТИМУС СМОЛ
МИСИС БЕЙНС
МИСТЪР СОЛОМОН ТОРНУЪРТИ
ЛЕЙДИ НЕЙНС
МИС ЕРМИОН БЕЛИС
МИС УИНИФРЕД БЕЛИС
МИС ЕЛА БЕЛИС

Кои бяха тия хора, дявол да го вземе? Забравил беше сякаш всички познати неща. Думите „не поръча нищо“... „с куфар и чанта“ играеха на гоненица в съзнанието му. Невероятно беше да не е оставила някаква бележка; и без да съблече шубата си, изтича две стъпала горе, както току-що върнал се младоженец би изтичал в стаята на жена си.

Всичко беше изискано, свежо, лъхашчо на парфюм; всичко беше в безукорен ред. На широкото легло с лилавия копринен юрган беше бродираното от самата нея саше за нощницата ѝ; пантофите бяха пред леглото; дори завивката беше отметната при възглавницата, сякаш я очакваше.

На масата стояха четките и стъкълцата със сребърни дръжки и запушалки от тоалетния несесер, който ѝ бе подарил. Тук имаше навярно някакво недоразумение. Коя чанта е взела? Отиде да позовъни на Билсън, но се сети навреме, че трябва да се преструва на осведомен за постъпката на Айрин, да я смята за нещо редно и да се помъчи сам да открие какво означава тя.

Заклучи вратата и се опита да размисли, но почувства, че му се завива свят, а в очите му бликнаха изведнъж сълзи.

Побърза да свали шубата си и се погледна в огледалото.

Лицето му беше съвсем бледо, почти посивяло; той си наля вода и започна трескаво да се мие.

Сребърните четки лъхаха леко на парфюмираната течност, с която тя миеше косата си; и той усети как ревността му пламва отново от тоя аромат.

Навлече шубата си, изтича долу, а оттам – на улицата.

Не бе изгубил напълно самообладание и докато вървеше надолу по Слоун Стрийт, намисли с какъв предговор да обясни посещението си, ако не я намери у Босини. Ами ако я намери? Решителността отново го напусна; той стигна до къщата, без да знае как ще постъпи, ако наистина я намери там.

Беше след работно време и входната врата беше заключена; жената, която му отвори, не знаеше дали мистър Босини е у дома си; не бе го

виждала от два-три дни насам; не му прислужвала вече, никой не му прислужвал, той... Соумс я прекъсна – ще се качи да провери сам. Тръгна по стълбите с намръщено, преbledняло лице.

Най-горната площадка не беше осветена, вратата беше затворена, никой не се обади при позвъняването, отвътре не се чуваше никакъв шум. Трябваше да слезе; трепереше в шубата, със замръзнало сърце. Повика файтон и каза да го отведат в Парк Лейн.

По пътя се опита да си припомни кога за последен път ѝ бе дал чек; надали имаше на ръка повече от три-четири лири, но имаше скъпоценности; той пресметна със сладостна мъка колко би могла да получи за тях – достатъчно, за да заминат за чужбина; достатъчно, за да им стигнат за няколко месеца там! Опита се да пресметне по-точно, но файтонът спря, преди да бе направил сметката.

Икономът запита дали и мисис Соумс е във файтона, защото господарят му очаквал и двамата за вечеря.

– Не. Мисис Форсайт е настинала – отвърна Соумс.

Икономът изказа съжаленията си.

На Соумс се стори, че Уормсън го погледна изпитателно и като си припомни, че не е в официално облекло, запита:

– Има ли някой на вечеря?

– Само мистър и мисис Дарти.

На Соумс пак се стори, че икономът го гледа някак особено. Самообладанието му този път не издържа.

– Какво ме гледате? – каза той. – Какво има?

Икономът се изчерви, закачи шубата и промърмори нещо като:

– Нищо, сър, извинете.

После се оттегли безшумно.

Соумс се качи горе. Отмина гостната, без да надникне в нея, и отиде право в спалнята на родителите си.

Застанал в профил, по риза и вечерна жилетка, от което прегърбената му мършава фигура изпъкваше по-остро, с наведена глава над бялата вратовръзка, подаваша се косо изпод белия бакенбард а ла Дъндрери, със съсредоточен поглед и издути устни, Джеймс закопчаваше най-горните кукички от корсета на жена си. Соумс се спря; усети, че се задушава, може би защото беше подранил, може би защото... него... него никога не бяха го помолили да...

Чу гласа на баща си, който заговори, сякаш имаше карфица в устата си:

– Кой е? Кой влиза? Какво искате?

И на майка си:

– Елате да ме закопчаете, Филип; господарят ви никога няма да свърши тая работа.

Той вдигна ръка до гърлото си и каза дрезгаво:

– Аз съм... Соумс.

Съзря с благодарност нежната изненада в гласа на Емили:

– Какво има, милото ми момче?

И на Джеймс, който изостави закопчаването:

– Какво има, Соумс? Защо идваш горе? Да не си болен?

– Нищо ми няма – отвърна машинално той, погледна ги и разбра, че е невъзможно да им съобщи новината.

Готов винаги да се разтревожи, Джеймс започна:

– Изглеждаш зле... навярно си се простудил... няма да се учудя, ако се е обадил и черния ти дроб. Майка ти ще ти даде...

Но Емили го прекъсна спокойно:

– Доведе ли Айрин?

Соумс поклати отрицателно глава.

– Не – заекна той. – тя... ме напусна.

Емили се отстрани от огледалото, пред което бе застанала. Високата ѝ, пълна фигура загуби своята величественост и съвсем по човешки изтича към Соумс.

– Момчето ми! Милото ми момче!

Тя долепи устни до челото му и го погали по ръката.

Джеймс се обърна също към сина си; и сякаш изведнъж се състари.

– Напусна ли те? – повтори той. – Какво значи това?... Ти никога не си ми казвал, че тя възнамерява да те напусне!

– Та аз сам не знаех – отвърна намусено Соумс. – Какво да се прави сега?

Джеймс започна да се разхожда из стаята; без палто приличаше на щъркел.

– Какво да се прави ли? – промълви той. – Отде да зная какво трябва да се прави? Защо ме питаш? Никой нищо не ми казва, а накрая все мене питате какво да се прави! Отде да зная какво да ви отговоря! Ето майка ти; и тя е тук, но не казва нищо. Аз мога да кажа само едно: да я върнеш.

Соумс се усмихна; присъщата му високомерна усмивка досега не бе изглеждала така жалка.

– Не зная къде е – каза той.

– „Не зная къде е!“ – повтори Джеймс. – Какво значи това „не зная

къде е“? Къде предполагаш, че е? При Босини, разбира се, къде другаде? Знаех си аз, че така ще стане.

В последвалото продължително мълчание Соумс усети как Емили му стиска ръката. И всичко по-нататък премина покрай него, сякаш способността му да мисли и да действа бе заспала дълбок сън.

И тъмночервеното лице на баща му, разкривено, сякаш ей сега ще се разплаче, и думите, които се откъсваха с гърч от душата му:

– Няма да мине без скандал; откога го предричах. – После, тъй като никой не отвърна: – Какво ме гледате двамата с майка ти!

И спокойният, почти презрителен глас на Емили:

– Стига, Джеймс. Соумс ще направи всичко, каквото може да се направи!

И Джеймс, загледан в пода, почти унило:

– Да, не мога да ти помогна; остарях вече. Само че побързай, момчето ми.

И пак гласът на майка му:

– Соумс ще стори всичко възможно, за да я върне. Няма защо да приказваме за това. Уверена съм, че всичко ще се оправи.

И Джеймс:

– Хм, не виждам как ще се оправи. Ако не е заминала с Босини, моят съвет е: не слушай, а иди си я прибери.

Соумс усети пак, че майка му гали в знак на одобрение ръката му и, сякаш повтаряше някаква свещена клетва, изрече през зъби:

– Ще отида!

Слязоха заедно в гостната. Там бяха Дарти, дъщерите му и Уинифед; ако беше тук Айрин, семейният кръг щеше да е пълен.

Джеймс се отпусна в креслото си и след студения поздрав към Дарти, към когото изпитваше едновременно презрение и страх, като към човек, който се нуждае постоянно от пари, не продума нищо, докато не съобщиха, че вечерята е готова. Мълчеше и Соумс; само Емили, хладнокръвна и смела жена, водеше най-обикновен разговор с Уинифред. Никога досега не бе се държала и разговаряла, както тази вечер.

Тъй като бяха решили да не споменават за бягството на Айрин, никой не изказваше мнение как е най-правилно да се постъпи; но като се има пред вид отношението на всички към по-късния развой на събитията, няма никакво съмнение, че съветът на Джеймс: „Не я слушай, а иди си я прибери!“ , би бил сметнат – с едно-две изключения – за разумен не само на Парк Лейн, но и в домовете на Никълъс, Роджър и Тимоти. Би бил одобрен и от всички лондонски форсайтовци, които не можеха да се

изкажат, само защото не знаеха за случката.

Въпреки усилията на Емили обаче вечерята се поднасяше от Уормсън и лакея при пълно мълчание. Дарти беше намръщен и пиеше каквото му попадне; девойките рядко разменяха по някоя дума помежду си. Джеймс попита веднъж къде е и какво прави напоследък Джун. Никой не можеше да му отговори. И той отново потъна в мрачното си настроение. Само когато Уинифред разправи – неизвестно за кой път – как милият Публиус дал фалшивия си пенс на един просяк, той се поразвесели.

– Ах! – каза той. – Съобразително хлапе! Не знам докъде ще стигне, ако върви все така! Умно хлапе наистина!

Но това беше само минутен проблясък.

Ястията бяха поднасяни тържествено едно след друго под електрическото осветление, което озаряваше трапезарията, но едва стигаше до главната украса на стената – едно море от Търнър, съставено почти изключително от въжета и давещи се мъже. Поднесено бе шампанско, след това бутилка от праисторическото Джеймсово порто, но така, сякаш ги поднасяше ледена ръка на призрак.

В десет часа Соумс си тръгна; на два пъти, когато го запитваха за Айрин, отговори, че не била добре; но почувства, че едва ли ще издържи повече. Майка му го целуна продължително и нежно, и той ѝ стисна ръка с поруменяло лице. Навън студеният вятър свиреше отчаяно по кръстопътищата, под ясното стоманеносиво небе, осеяно със звезди; но той не забеляза нито мразовития му привет, нито шумоленето на изсъхналите платанови листа, нито нощните красавици, забързали в износени кожени палта, нито посивелите от студа лица на скитниците, застанали по уличните ъгли. Зимата бе настъпила! Но Соумс бързаше към къщи, забравил всичко; ръцете му трепереха, когато взе от позлатената телена кутия последните писма, пуснати там през прозореца на вратата.

Ни едно от Айрин.

Влезе в трапезарията; огънят беше запален, креслото поставено до камината, пантофите – пред него, подставката с ликьора и украсената с резба кутия за цигари – на масата; погледа още една-две минути всичко. Загаси лампата и се качи горе. В неговата стая гореше огън, нейната беше тъмна и студена. Но Соумс влезе там.

Запали всички свещи и дълго се разхожда от леглото до вратата. Не можеше да свикне с мисълта, че тя наистина го е напуснала, и, сякаш все още се надяваше да намери някакво писмо, някакво основание, някакво разяснение на загадката на своя брачен живот, започна да наднича във всяко кътче, да отваря всяко чекмедже.

Ето роклите ѝ; той желаше, настояваше винаги да е добре облечена... Тя бе взела много малко неща – само две-три рокли; чекмедже след чекмедже, пълни с бельо и коприна, бяха непокътнати.

Може би само някакъв каприз, може да е заминала за няколко дни на море. Ако е така, ако тя наистина се върне, той не ще повтори никога постъпката си от по-миналата нощ, никога не ще се изложи на подобна опасност... макар че това е нейно задължение... задължение на съпруга; при все че му принадлежи... никога вече няма да се изложи на подобна опасност; явно беше, че тя не е с ума си!

Наведе се над чекмеджето, дето тя държеше скъпоценностите си; то не беше заключено и се отвори; ключето от кутията с накити беше в ключалката. Това го изненада, но той се досети веднага, че трябва да е празна, и я отвори.

Но тя не беше празна. Сложени всеки поотделно в малки отделения от зелено кадифе, пред него бяха всички накити, които ѝ бе дал, включително часовникът; при часовника беше оставени триъгълна бележка, написана до „Соумс Форсайт“, с почерка на Айрин.

„Мисля, че не съм взела нищо, което ми е било дадено от Вас или семейството Ви.“ Нищо повече.

Той погледна брошките и гривните с диаманти и бисери, малкия, плосък златен часовник с едър елмаз, инкрустиран със сапфири, златните верижки и пръстените, всеки в своето гнездо, и бликналите в очите му сълзи закапаха по тях.

Нищо от това, което би могла да стори, нищо, което бе сторила, не можеше да му изтъкне по-ясно целия смисъл на нейната постъпка. В този миг той разбра може би всичко, което трябваше да разбере – че тя го е ненавиждала от години, че по разбираня и стремежи те са били хора от различни светове, че за него нямаше, нито би имало някаква надежда; разбра дори това, че тя е страдала... и заслужаваше съжаление.

В този миг на вълнение той измени на форсайтовската си същност – забрави себе си, интересите си, собствеността си, – готов беше на какво ли не; извисил се бе до чистите сфери на безпристрастието и себеотрицанието.

Такива мигове минават бързо.

Пречистил се сякаш чрез сълзите на собствената си слабост, той стана, затвори кутията и бавно, с треперещи ръце, я отнесе в своята стая.

Победата на Джун

Джун изчакваше своя час, като изчиташе от сутрин до вечер скучните колони на вестниците с усърдие, което от начало смая Джолиън старши; и когато тоя час настъпи, тя го сграбчи с цялата бързина и решителна упоритост на своя нрав.

До края на живота си щеше да помни тя утрото, когато най-последно в съдебната хроника на меродавния „Таймс“ под заглавието „XIII отделение – съдия Бенатм“ видя делото „Форсайт срещу Босини“.

Като комарджия, който залага последната си монета, тя се бе приготвила да заложи всичко на тази карта: не беше в нрава ѝ да допусне поражение. Тя разбираше, с усета на влюбена жена, че положението на Босини в това дело е сигурно – и върху това предположение бе изградила своя план.

В единадесет и половина беше вече на стража в галерията на XIII отделение и остана там, докато делото на Форсайт срещу Босини приключи. Отсъствието на Босини не я разтревожи; чувстваше инстинктивно, че той няма да се защитава. След прочитане на решението побърза да слезе и отиде у дома му.

През отворената входна врата и покрай канцелариите в трите първи етажа мина, без да я забележат; мъчнотиите започнаха едва когато стигна най-горния етаж.

Никои не отговори на позвъняването; оставаше ѝ да реши да слезе и да почака връщането на Босини в стаичката на портиерката, или да чака търпеливо пред вратата с надеждата, че никои няма да се качи дотук. Избра второто.

След четвърт час зъзнене на площадката тя се досети, че Босини имаше навика да оставя ключа от жилището си под изтривалката. Погледна и го намери там. Няколко мига не се реши да го използва; най-последно влезе, като остави вратата отворена, та всеки, който би дошъл, да разбере, че е дошла по работа.

Това не беше вече същата Джун, която беше дошла разтреперана преди пет месеца; тия месеци на страдание и съдържаност бяха притъпили чувствителността ѝ; тя бе обмисляла това посещение толкова дълго, с такива подробности, че страховете ѝ бяха предварително отбити. Не бе дошла този път, за да загуби играта; защото загубеше ли я, никои не би могъл да ѝ помогне.

Като някоя самка, която бди над малкото си, пъргава, дребничка, тя

не се спря нито за миг в таза стая, а се движеше непрекъснато от врата на врата, която опипваше ту едно, ту друго. Всичко беше потънало в прах, стаята не беше почиствана навярно от седмици насам и Джун, готова да се залови за всяко нещо, което можеше да съживи надеждата ѝ, видя в това признак, че той е бил принуден да се откаже от прислугата, за да прави икономии.

Погледна в спалнята; леглото беше оправено небрежно, явно от ръка на мъж. Ослуша се внимателно, влезе и надникна в шкафовете. Няколко ризи и яки, чифт кални обувки – в стаята нямаше и дрехи дори.

Промъкна се във всекидневната и едва сега забеляза, че тук липсват всички дреболии, които той си бе събрал. Стенният часовник, останал от майка му, бинокълът, който висеше над дивана; две действително ценни стари гравюри от Хароу, дете бе учил баща му, и най-последно – но последна по ценност – японската ваза, която му бе подарила. Всичко бе изчезнало; и въпреки гнева, надигнал се в нейната борческа душа при мисълта, че хората са се отнесли така зле към него, изчезването на тези вещи ѝ се стори добро предзнаменование за успеха на нейния план.

Докато гледаше мястото на японската ваза, усети със странна увереност, че някой я наблюдава, обърна се и видя Айрин на прага.

Те се гледаха един миг в мълчание. После Джун пристъпи и протегна ръка. Айрин не я прие.

Щом не приеха ръката ѝ, Джун я скри зад гърба си. В погледа ѝ пламна гняв. Тя зачака обяснението на Айрин; а докато чакаше, във вихрушка от ревност, подозрения и любопитство, забеляза всяка подробност в лицето и облеклото на своята приятелка.

Айрин беше с дълго кожено палто; златиста къдрица се спускаше изпод малка пътническа шапка. Лицето ѝ изглеждаше детински дребно, като се подаваше от пухкавото палто.

За разлика от бузите на Джун нейните бяха студени и бледи като слонова кост. Тъмни сенки се виждаха под очите. В едната си ръка държеше виолетки.

Тя гледаше, без да се усмихва; и пред тия големи, тъмни, втречени в нея очи девойката изпита отново, въпреки смайването и гнева, някогашния им чар.

Най-последно заговори първа:

– Защо дойде? – Но чувството, че същият въпрос може да се зададе и на нея, я накара да добави: – Това ужасно дело... дойдох да му съобща, че го загуби.

Айрин не продума; очите ѝ не се отделяха от лицето на Джун и

девойката извика:

– Не стой така, сякаш си от камък!

Айрин се засмя:

– Бих желала да съм!

Но Джун се отвърна веднага.

– Млъкни! – извика тя. – Не ми казвай! Не искам да слушам! Не искам да чуя защо си дошла! Не искам! – И започна да се лута напред-назад като неспокоен дух. Изведнъж избухна: – Аз дойдох първа. А не можем да останем тук и двете!

Лека усмивка пробягна по лицето на Айрин и угасна като искрица в камина. Тя не мръдна. А Джун усети изведнъж в тая неподвижна, кротка фигура някакво опасно отчаяние и решителност, с което не можеше да се бори. Свали шапка, вдигна ръце и приглади назад бронзовите си коси.

– Вие нямате никакви права тук! – извика предизвикателно тя.

– Аз нямам никъде никакви права... – отвърна Айрин.

– Какво искаш да кажеш?

– Напуснах Соумс. Ти отдавна желаете това!

Джун запуши уши.

– Не! Не искам да чувам... не искам нищо да зная. Не мога да се боя с теб! Защо стоиш? Защо не си вървиш?

Айрин мръдна устни, сякаш искаше да каже: „Къде да ида?“

Джун се обърна към прозореца. Видя някакъв часовник на улицата. Беше почти четири. Босини можеше всеки миг да се върне! Тя погледна през рамо, с разкривено от гняв лице.

Сълзи от ярост и разочарование закапаха по бузите на Джун.

– Как можа да дойдеш? – запита тя. – Ти не си ми била никаква приятелка!

Айрин отново се засмя. Джун разбра, че е сбъркала, и заплака с глас.

– Защо дойде? – простена тя. – Опропасти моя живот, а сега искаш да опропастиш и неговия!

Устните на Айрин потрепераха, очите ѝ срещнаха с такъв тъжен поглед очите на Джун, че девойката проплака.

– Не, не!

Но Айрин бе навела дълбоко глава. Обърна се и излезе бързо, закрила уста с букетчето виолетки.

Джун изтича до вратата. Чу стъпките, които все повече и повече се отдалечаваха. Извика:

– Върни се, Айрин! Върни се!

Стъпките заглъхнаха...

Девојката стоеше на площадката, замаяна и разбита. Защо си бе отишла Айрин? Защо я бе оставила господар на положението? Какво означаваше това? Наистина ли ѝ го отстъпваше? Или... Страшна неувереност разяждаше душата ѝ... А Босини все не идваше...

Към шест часа вечерта Джелиън старши се върна от Уистерија Авеню, дето прекарваше сега по няколко часа почти всеки ден, и запита дали внучката му е горе. Като му казаха, че току-що се е върнала, изпрати да ѝ съобщят, че иска да говори с нея.

Решил бе да ѝ разправи за одобряването с баща ѝ. Миналото беше минало. Той не възнамеряваше вече да живее сам в този голям дом; щеше да го напусне, да наеме за сина си друг, извън града, дето биха могли да живеят всички заедно. Ако това не се харесва на Джун, ще ѝ даде достатъчно средства, за да живее сама. За нея би било все едно, защото отдавна вече бе престанала да проявява обич към него.

Джун слезе с измъчено изражение и затрогващ поглед. Тя се настани на обичайното си място – върху страничната облегалка на креслото му; но това, което той ѝ каза, съответствуваше твърде малко на ясното, повелително, студено съобщение, което така грижливо бе обмислил. Сърцето му се сви от болка, като сърцето на птица, която вижда как нейното излетяло пиленце си е счупило крилото. Той се запъваше, сякаш се срамуваше, че се е отклонил накрая от правия път на здравите принципи и се е поддал на своите естествени влечения.

Страхуваше се да не би, съобщавайки по този начин намеренията си, да даде лош пример на своята внучка; и когато стихна до главната точка – че тя може да живее сама, ако не ѝ харесва другата възможност, – се изказа особено деликатно.

– Ако ли, миличка – започна той, – видиш, че не можеш да живееш с тях, не се безпокой – пак бих могъл да оправя работата. Ще намерим някое малко жилище в Лондон, дето ще се настаниш и дето аз постоянно ще идвам. Но децата – добави той, – децата са наистина много мили!

После, наред това сериозно и почти прозаично изяснение за промяната в досегашната му политика, той намигна дяволито:

– Тази вест непременно ще смае нашия чувствителен Тимоти. Човек да не съм, ако тоя чудесен момък не намери какво да възрази.

Джун не бе продумала още. Както беше кацнала на облегалката и склонила глава над него, той не виждаше лицето ѝ. Но скоро усети

топлата ѝ буза до своята и разбра, че в отношението ѝ към неговите предложения няма нищо особено обезпокоително. Той се окуражи и продължи:

– Ще обикнеш баща си. Той е мил човек. Не е много общителен, но лесно можеш да се разбереш с него. Ще видиш, че е художник... артистичен и така нататък.

И Джолиън старши си спомни десетината акварела, които държеше заключени в спалнята си; сега, когато синът му беше станал богат, те не му се струваха така невзрачни.

– Колкото до... до машехата ти – каза той, като изрече малко трудно думата, – тя е изискана жена... малко нещо като мисис Гъмидж⁸² може би... но много предана на Джо. А децата – повтори той и този израз прозвуча като музика в тържественото му самооправдание – са много мили!

Да би могла Джун да знае, че в тези думи е превъплътена нежната му любов към малките деца, към младите и слабите, която го бе накарала някога да се откаже от сина си заради нея, а сега, когато колелото се завъртя в другата посока, го отделяше от нея!

Но мълчанието ѝ започна да го тревожи и той запита нетърпеливо:

– Е-е, какво ще кажеш?

Джун се смъкна в нозете му и започна на свой ред да разправя. Смяташе, че ще бъде чудесно, не виждаше никаква мъчнотия и не искаше да знае какво ще кажат хората.

Джолиън старши трепна. Хм! Ще приказват, значи! А той смяташе, че няма да приказват вече, след толкова години! Все едно! Не може да им попречи! Само че не одобряваше отношението на внучката си към хорските приказки... Тя трябва да се съобразява с тях!

Но не продума нищо. Чувствата му бяха премного объркани, премного противоречиви – не можеше да ги изрази.

Не, продължи Джун, тя не иска и да знае; какво им влиза в работата на хората? Само едно би желала... и, както бе притиснала буза до коляното му, Джолиън старши разбра изведнъж, че това „едно“ не е дреболия. Ако ще купува къща извън града, не би ли желал... да я зарадва... да купи великолепната къща на Соумс на Робин Хил? Тя беше вече готова. Беше безусловно прекрасна, а никой нямаше да живее в нея. Толкова щастливи ще бъдат там!

82. Лице от Дикенсовия роман „Дейвид Копърфилд“. Вдовица, която постоянно се оплаква.

Джوليو̀н старши трепна изведнџ. Нима Собственика нямаше да живее в новата къща? Напоследџк наричаше Соумс с това прозвище.

Не, отвърна Джун; няма да живее там. Знаеше, че няма!

Откъде знае?

Не можеше да му каже, но знаеше. Съвсем положително! Никаква вероятност нямаше Соумс да отиде там; обстоятелствата се бяха променили! Думите на Айрин още звучаха в ушите ѝ: „Аз напуснах Сосм! Къде бих могла да отида?“

Но Джун премълча това.

Само да се съгласи дядо ѝ да я купи и да заплати жалкия иск, който Соумс не би трябвало да предявява към Фил! Така ще бъде най-добре за всичко и всички... всичко ще се оправи!

Джун прилепи и притисна устни до челото му.

Но Джوليو̀н старши се освободи от ласката с съсредоточеното изражение, което възприемаше, щом трябваше да обмисля делови въпрос. Какво иска да каже Джун, запита той. Тук се крие нещо... Виждала ли се е с Босини?

– Не – отвърна Джун, – но бях у дома му.

– Била си у дома му? С кого?

Джун го погледна твърдо.

– Сама. Той загуби делото. Не ме интересува редно ли съм постъпила, или не. Искам да му помогна; и ще му помогна!

– Видя ли го? – запита отново Джوليو̀н старши.

Погледът му пронизваше очите на девойката, за да стигне сякаш до самата ѝ душа.

– Не – отвърна повторно Джун. – Той не беше в къщи. Почаках го, но не дойде.

Джوليو̀н старши се отпусна с облекчение. Тя бе станала и го гледаше отвисоко; така крехка, лека, млада, а така непоколебима и решителна; при все че беше разстроен и недоволен, не можеше да отклони този втрънен поглед само като се намуси. Овладя го чувство, че е победен, че е изгървал поводите, че е стар и уморен.

– Ох! – каза той. – Виждам, че ще си навлечеш някоя беда. Искаш всичко да става по твоему!

После, обзет от своите пристџпи на философствуване, добави:

– Такава се роди, такава ще си останеш докрай!

И този, който в деловите си отношения с бизнесмени, управителни съвети, всякакви Форсайтови и не Форсайтови бе налагал винаги волята си, погледна тъжно своята непреклонна внучка... защото долавяше в

нея това качество, което подсъзнателно ценеше повече от всичко.

– Знаеш ли какво разправят хората? – запита бавно.

Джун се изчерви.

– Да... Не. Зная... И не зная... и все ми е едно! – тупна с крак тя.

– Виждам – забеляза Джолиън старши, като сведе очи, – че ще го вземеш, дори да е умрял!

Последва дълго мълчание, преди да заговори отново.

– Но колкото да купя тази къща... не знаеш какво приказваш!

Джун каза, че знае. Знае, че дядо ѝ може да я купи, стига да иска. Трябва само да заплати цената.

– Цената! Но ти не знаеш цената. Аз не искам да се срещна със Соумс... не искам да имам вече нищо общо с тоя момък.

– И не е необходимо: можеш да се отнесеш до чичо Джеймс. Ако не можеш да купиш къщата, ще заплатиш ли поне иска по делото? Зная, че Фил трябва да е в страшно затруднение... видях. Можеш да изплатиш задължението му от моите пари!

Насмешливо пламъче блесна в очите на Джолиън старши.

– Да го изплатя от твоите пари? Чудесно разрешение! А какво ще правиш ти, мила, без пари?

Но мисълта да изтръгне къщата от ръцете на Джеймс и сина му започна неустойимо да го завладява. Той бе чул на Форсайтовата борса много приказки, много, може би неверни, похвали за тази къща. Била прекалено „артистична“, но на прекрасно място. Да отнеме на Собственика онова, на което той бе отдал сърцето си, щеше да бъде окончателна победа над Джеймс, реално доказателство, че ще направи собственик своя Джо, ще му върне и осигури подобавашото място, ще плати веднъж завинаги на ония, които си бяха позволили да се отнесат към сина му като към жалък, безимотен парий.

Ще помисля, ще помисля! Може и нищо да не излезе, защото нямаше намерение да плаща луди пари; но ако е възможно да купи тая къща, защо не – ще я купи!

И още по-дълбоко в себе си осъзна, че няма да откаже на Джун.

Но не се издаде. Каза само, че ще помисли.

Краят на Босини

Джолиън старши не обичаше прибързаните решения, вероятно би продължил да обмисля дали да купи къщата на Робин Хил, ако лицето

на Джун не му подсказваше, че не ще има мир, докато не започне да действа.

На закуската на другата заран тя попита за колко часа да поръча каретата.

– Екипажът ли? – престори се той, че не разбира. – Защо? Аз няма да излизам.

– Ако не излезеш рано – отвърна тя, – няма да намериш чичо Джеймс, преди да е отишъл в Сити.

– Джеймс ли? За какво ми е чичо ти Джеймс?

– За къщата – отвърна Джун с такъв тон, че не можеше да се преструва на неразбиращ.

– Не съм решил още – каза той.

– А трябваше да решиш! Трябва! Ох, дядо... помисли за мен!

– За тебе ли?... измърмори Джолиън старши. – Та аз мисля постоянно за тебе, но ти не мислиш за себе си; не знаеш какво си подготвяш. Добре, поръчай каретата за десет часа!

В десет и четвърт той остави чадъра си на закачалката в Парк Лейн – не намери за уместно да се освободи от шапката и палтото си; каза на Уормсън, че иска да види господаря му, влезе в кабинета, преди да съобщят, че е дошъл, и седна.

Джеймс разговаряше в стаята със Соумс, дошъл още преди закуска. Като чу кой е гостът, промълви неспокойно:

– Този пък какво иска?

И стана.

– И така – обърна се той към Соумс, – не избързвай. Най-напред трябва да откриеш къде е тя. Ще натоваря с тая работа Стейнър, те са най-подходящи; ако те не могат да я открият, никой друг не ще успее. – После, обзет от странно състрадание, промълви на себе си: – Горката! Не мога да разбера какво е намислила! – И се изсекна шумно, преди да излезе.

Джолиън старши не стана, като видя брат си, само протегна ръка и стисна Джеймсовата по форсайтски.

Джеймс дръпна стола към масата, седна и подпря глава с дланта си.

– Е-е – започна той, – как си, не те виждам често напоследък.

Джолиън старши не обърна внимание на забележката.

– Как е Емили? – запита той. И без да дочака отговор, продължи: – Дойдох да поговорим по историята с Босини. Разправят, че тая негова постройка била същински бял слон⁸³.

– Не знам дали постройката е бял слон – каза Джеймс. – Знам, че

Босини загуби делото и навярно ще банкрутира.

Джوليوън старши не закъсня да сграбчи удобния случай.

– Никак не бих се учудил! – съгласи се той. – Ако банкрутира, Собственика... искам да кажа, Соумс, няма да си получи парите. Затова ето какво съм намислил: ако не смята да живее там...

Забелязал в погледа на Джеймс изненада и подозрение, побърза да продължи:

– Не ме интересува нищо; вероятно Айрин не е съгласна да отиде... Това във всеки случай не е моя работа. Но и аз съм намислил да купя къща извън града, недалече от Лондон, и ако вашата е подходяща, бих могъл да я взема, стига да е на приемлива цена.

Джеймс изслуша това съобщение със странна смесица от съмнение, подозрение и облекчение, със страх – не е ли то някаква уловка – и с отблясък от някогашната му вяра в добросъвестността и здравия разум на брат му. Тревожеше го и това дали Джوليوън старши не е чул нещо и от кого го е чул; а в същото време бе обнадежден от мисълта, че – ако връзката между Джун и Босини беше окончателно скъсана – дядо й едва ли би проявил желание да помогне на младежа. Беше свършено объркан; но като не желаше да се издаде, нито да се обвърже с нещо, промълви:

– Казаха ми, че си променил решението си в полза на сина си.

Никой не бе му казал; просто бе съпоставил факта, че видя Джوليوън старши със сина си и внучетата му, с факта, че бе изтеглил завещанието си от „Форсайт, Бъстърд и Форсайт“. Стрелата улучи.

– Кой ти каза? – попита Джوليوън старши.

– Не помня вече – отговори Джеймс. – Не помня имена... но някой ми каза. Соумс похарчи много пари по тая къща и надали ще се раздели с нея, ако не намери добра цена.

– Хм! – намръщи се Джوليوън старши. – Ако мисли, че смятам да дам луди пари за нея, греши. Нямам пари за пилеене като него. Нека се опита да я изкара на публична продажба и ще видим колко ще му дадат! Казват, че не била къща за кого да е!

Джеймс, който тайно споделяше това мнение, отвърна:

– Да, тя е къща за джентълмен. Соумс е ту... ако искаш да го видиш.

– Не – отвърна Джوليوън старши. – Работите не са стигнали дотам.

83. Разорителен имот. Когато кралят на Сиам желал да разори някого от своите поданици, подарявал му свещен бял слон, чиято издръжка струвала много скъпо.

И навярно няма да стигнат, щом ме посрещаш по тоя начин.

Джеймс се поуплаши: когато се стигнеш до реални цифри на една търговска сделка, той беше винаги уверен в себе си, защото тогава имаше работа с факти, не с хора; но при предварителните преговори, като настоящите, биваше неспокоен – никога не знаеше докъде трябва да спре.

– Как да кажа – започна той; – аз не знам нищо; Соумс нищо не ми съобщава; допускам, че може и да се съгласи; зависи от цената.

– О! – отсече Джолиън старши. – Няма защо да проявява благоволение! – и сложи сърдито шапката си.

Вратата се отвори. В стаята влезе Соумс.

– Дошъл е полицай – съобщи със своята полуусмивка той, – търси чичо Джолиън.

Джолиън старши го изгледа гневно, а Джеймс каза:

– Полицай ли? Защо пък полицай? Но ти може би знаеш защо – добави той, като се обърна недоверчиво към Джолиън старши. – И най-добре е ти да поговориш с него.

Един полицейски инспектор чакаше в хола и разглеждаше тъпо изпод тежките клепачи на бледосините си очи прекрасните старинни английски мебели, които Джеймс бе купил от прочутата разпродажба на Портмън Скуеър.

– Брат ми е в стаята. – каза Джеймс.

Инспекторът вдигна почтително пръсти до фуражката си и влезе в кабинета.

Джеймс го проследи със странно чувство.

– Мисля, че трябва да почакаме – обърна се той към Соумс – и да разберем защо е дошъл. Чичо ти дойде за къщата.

Върна се със Соумс в трапезарията. Но не можеше да си намери място.

– Защо ли е дошъл наистина? – промълви отново той.

– Кой? – отвърна Соумс. – Инспекторът ли? Знам само, че са го изпратили от Станхоп Гейт. Няма да се учудя, ако чичо Джолиън „нонконформис“ е откраднал нещо.

Но, въпреки спокойствието си, и той се чувстваше неудобно.

След десет минути Джолиън старши влезе при тях.

Отиде до масата и застана, без да продума, като подръпваше дългите си бели мустаци. Джеймс изправи глава и го зяпна с отворена уста: никога не бе виждал брат си с такова изражение.

Джолиън старши вдигна глава и каза бавно:

– Босини бил прегазен и убит на едно място в мъглата.

После погледна отвисоко брат си и племенника си с дълбоките си очи и добави:

– Има... предположение... за самоубийство.

Джеймс се слиса:

– Самоубийство ли? Защо?

– Само бог знае, щом ти и синът ви не знаете! – отвърна строго Джолиън старши.

Джеймс не отговори.

На всички хора в напреднала възраст, дори когато са Форсайтови, животът поднася горчиви преживявания. Минувачът, който ги вижда загърнати в плащовете на традицията, богатството и удобствата, никога не би допуснал, че черни сенки са засичали и техния път. У всеки човек в напреднала възраст – у самия сър Уолтър Бентъм дори – мисълта за самоубийство се е появявала поне веднъж в предверието на душата му; чакала е на прага, недопускана по-навътре от някое случайно обстоятелство, от смътен страх или мъчителна надежда. Тежко е за един Форсайт да се откаже окончателно от собствеността си. Да, много тежко! Рядко стига дотам; може би дори никога не стига, но все пак колко близо е бил понякога до подобна стъпка!

Дори Джеймс! И ето че той се обади сред хаоса на нахлулите мисли:

– Та аз видях вчера във вестника: „Прегазен в мъглата“. Но не се споменаваше име.

В смущението си гледаше ту единия, ту другия; но несъзнателно пропъждаше предположението за самоубийство. Не смееше да приеме тоя слух, така несъвместим с неговите интереси, с интересите на сина му, на всеки Форсайт. Бореше се срещу него; а тъй като по природа и подсъзнанието му дори отхвърляше онова, с което не е безопасно да се съгласи, той преодоля постепенно своя страх! Трябваше да бъде злополука!

Джолиън старши прекъсна този унес:

– Смъртта била моментална. Вчера е бил цял ден в болницата. По нищо не могло да се установи кой е. Аз отивам веднага. Добре ще е да дойдете и вие двамата.

И тъй като никой не възрази, той излезе пръв от стаята.

Денят беше тих, та на идване от Станхоп Гейт до Парк Лейн Джолиън старши бе пътувал с открит екипаж. Докато допушваше пурата си, облегнат на плътните възглавници, той се бе наслаждавал на остро

пощипване на студа, на шумотевицата от файтоните и пешеходците; на странното, почти парижко оживление, което първият хубав ден внася в лондонските улици след мъглите и дъжда. И се бе почувствал така щастлив, както не бе се чувствал от месеци насам. Забравил бе вече изповедта пред Джун; виждаше само бъдещето със сина си и най-вече с внучетата си (уговорил бе да се срещне тази вечер в Хот-Поч с Джолиън младши, за да поприказват отново по тоя въпрос); изпитвал бе и приятна възбуда от предстоящата среща, от вероятната победа над Джеймс и Собственика по въпроса за къщата.

Сега пътуваше в затворен екипаж; нямаше сърце за веселие, нито беше редно хората да видят Форсайтови в една кола с полицейски инспектор.

В каретата инспектора заговори отново за покойника:

– Точно по това време мъглата била много плътна. Кочияшът казва, че човекът имал време да види какво става, но въпреки това просто се втурнал срещу колата. Изглежда, че бил в много лошо материално състояние; в жилището му намерихме няколко разписки от заложни къщи, кредитът му в банката е превишен, освен това имал и дело, както съобщават днешните вестници.

Студените му очи изгледаха последователно и тримата Форсайтови в каретата.

Наблюдавайки от своя ъгъл, Джолиън старши видя как лицето на брат му се промени, стана още по-мрачно и тревожно. Думите на инспектора наистина съживиха всички опасения и страхове на Джеймс. Тези думи се бяха мяркали досега само като някакъв далечен кошмар, но ето че изведнъж превръщаха в ужасна действителност предположението за самоубийство, с което не можеше в никой случай да се съгласи. Той потърси очите на сина си; но втрещения поглед на мълчаливия, неподвижен Соумс не се обърна към него. А Джолиън старши, който следеше и отгатваше общия им отбранителен съюз, бе обзет от непреодолимо желание и той да е със сина си, сякаш това посещение при мъртвеца беше сражение, с което не може да се оправи сам срещу двама. И в същото време мислеше непрестанно как да избегне споменаването на Джун в цялата история. Джеймс щеше да се облекне на сина си! Защо и той да не повика Джо?

Извади визитната си картичка и написа с молив следната бележка:

„Ела веднага. Изпращам ти каретата.“

Като слезе от колата, даде картичката на кочияша с поръчение да стихне колкото може по-бързо до Хот-Поч и ако мистър Форсайт е там,

да му предаде картичката и да го докара веднага. Ако не е там, да чака, докато дойде.

После тръгна бавно подир другите по стълбите, като се подпираше на чадъра си и се спираше за миг да си поеме дъх. Инспекторът каза:

– Ето моргата, сър. Но не бързайте.

В голата стая с бели стени, дето само един слънчев лъч бе проникнал отнякъде до безукорно чистия под, лежеше покрито с чаршаф тяло. С огромната си уверена ръка инспекторът отметна чаршафа. Едно незрящо лице загледа нагоре към тях, а от двете страни на това незрящо, предизвикателно лице тримата Форсайтови гледаха втречено надолу; скрити вълнения, страхове и страдание, присъщи на всеки от тримата, се надигаха и спускаха като прилив и отлив на живота, от чиито вълни тия бели стени отделяха завинаги Босини.

А естествената склонност, особена основна пружина, която движеше всеки от тях и го правеше напълно и неизменно различен от всяко друго човешко същество, ги тласкаше и към най-различни мисли. Далечно и все пак неуловимо близо до другите, всеки стоеше сега сам пред смъртта, безмълвен, с наведени очи.

Инспекторът запита тихо:

– Установявате ли самоличността на господина, сър?

Джозелин старши вдигна глава и кимна. Погледна брат си отсреща – тоя дълъг, мършав мъж с тъмночервено лице и измъчени сиви очи, втречени замислено в покойника; погледна Соумс, бледен и неподвижен до баща си. И цялата му неприязън към двамата изчезна като дим пред белия образ на смъртта. Отде идваше, как идваше тя... смъртта? Внезапен край на всичко досегашно, сляпо тръгване по пътека, отвеждаща... къде? Внезапно угасване на плама! Тежък, безмилостен валяк, под който трябва всички да минат, без да сведат своя ясен и смел поглед! Колко дебни и нищожни мушици са те! По лицето на Джозелин старши пробягна изведнъж насмешка: Соумс се измъкна безшумно, като прошепна нещо на инспектора.

След това и Джеймс вдигна неочаквано глава. В недоверчивия му смутен поглед се долавяше странен зов: „Знам, че не мога да се сравнявам с теб.“ Потърси къричката, изтри чело, наведе се тъжно и неловко към покойника, обърна се и побърза да излезе.

Джозелин старши остана неподвижен – като самата смърт, – втречил поглед в мъртвеца. Кой би могъл да каже за какво мислеше? За себе си ли, за времето, когато косите му бяха кестеняви, като косите на мъртвия младеж пред него? За себе си ли, когато току-що започваше

борбата; борбата, свършила за този младеж почти преди да започне? За внучката си ли с разбитите надежди? За другата жена ли? За това ли колко необичайно и тъжно беше всичко? За неуловимата и горчива ирония на тоя край? Справедливост ли? Нямаше справедливост за човека, който винаги се лута в мрака!

Или може би мислеше със своята философия: „По-добре е да се махнеш! Да свършиш като своя нещастен младеж...“

Някой докосна рамото му.

Една сълза овлажни ресниците му.

– Да – каза той. – Безполезен съм тук. По-добре да си вървя. А ти ела по-бързо в къщи, Джо.

И излезе с наведена глава.

Сега дойде ред на Джолиън младши да застане пред мъртвеца; а около него му се стори, че вижда всички Форсайтови – бездиханни, повалени по очи. Ударът беше се стоварил прекалено бързо.

Силите, стаени във всяка трагедия, неотразимите сили, които достигат въпреки всички препятствия своята жалка цел, се бяха срещнали и слели с гръм, сразили бяха жертвата и повалили всичко около нея.

Така поне си ги представяше Джолиън младши: проснати ничком около тялото на Босини.

Помоли инспектора да му разкаже станалото. Като човек, комуто не всеки ден се пада такъв случай, полицаят разправи отново всичко, което знаеше.

– Но тук, сър, има и нещо друго – добави той. – Според мен, не е самоубийство, но не е и обикновена злополука. По вероятно е, че този човек е бил страшно разстроен и не е забелязвал нищо наоколо си. Може би вие бихте могли да ни дадете някои осветления по тия неща.

Извади от джоба си малко пакетче, сложи го на масата и разгърна внимателно една дамска кърпичка, забодена с карфица от дубле, чийто камък беше паднал от гнездото си. Дъх на изсъхнали виолетки лъхна Джо.

– Намерени са в горния му джоб – каза инспекторът. – Инициалът беше изрязан.

Джолиън младши отвърна със запъване:

– Съжалявам, че не мога да ви помогна.

Но в съзнанието му оживя веднага лицето, което се бе озарило от вълнение и радост при появата на Босини! За нея той мислеше повече, отколкото за собствената си дъщеря, отколкото за всички други... за жената с мекия тъмен поглед, с нежното покорно лице, което чакаше

мъртвеца, чакаше го може би и в тоя миг, безмълвна и търпелива в слънчевия кът.

Той тръгна тъжно от болницата към дома на баща си и мислеше как тази смърт ще разпръсне Форсайтовия род. Ударът се бе плъзнал под защитните прегради и бе стигнал самата сърцевина на ствола. Те ще процъфтяват привидно и занаят, ще парадират дръзко пред целия Лондон, но стволът беше мъртъв, поразен от същата искра, която беше сразила и Босини. Ще го заместят млади издънки – нови пазители на собственическия инстинкт.

„Здрава форсайтовска гора! – помисли Джолиън младши. – Най-кият стълб на нашата страна!“

А колкото до причината на тази смърт... родът ще отхвърли твърдо, разбира се, опасното предположение за самоубийство! Ще приемат, че е злополука, съдба, В душата си ще я сметнат дори за намеса на провидението... за възмездие... Нима Босини не заплашваше двете им най-ценни достояния – джоба и семейството? И ще разговарят за „нещастие то на младия Босини“, а може и да не разговарят... може би ще е по-добре да си мълчат.

Обяснението на омнибусния кочияш също не удовлетворяваше. Никой безпаметно влюбен не се самоубива поради липса на пари, а Босини не беше човек, който би се отчаял от финансови мъчнотии. Неприемливо беше и обяснението за самоубийство – лицето на мъртвеца беше все още съвсем ясно пред него. Изчезнал бе той в разцвета на своето лято... а това, че някаква злополука го бе отнесла в разцвета на неговата любов, се стори още по-тъжно на Джолиън младши.

Той си представи дома на Соумс, какъвто беше и какъвто щеше да бъде занаят. Мълния бе озарила със зловещия си пламък само голи кости и зейналата пустота между тях; изчезнала беше прикриващата плът...

Когато синът му влезе в Станхоп Гейт, Джолиън старши беше сам в трапезарията. Изглеждаше съвсем изнурен в голямото си кресло. Погледът му, блуждаещ по стените с натюрморти и шедьовъра „Холандски рибарски лодки при залез“, оглеждаше сякаш собствения му живот с всички негови надежди, успехи и постижения.

– О, ти ли си, Джо! – каза той. – Съобщих на горката Джун. Но това не е всичко. Ще отидеш ли у Соумс? Тя си навлече, разбира се, сама тая участ; но все пак не мога да се примиря с мисълта, че се е затворила там... съвсем сама.

Той вдигна и сви в пестник своята мършава, жилеста ръка.

Завръщането на Айрин

След като остави Джеймс и Джолиън старши в болничната морга, Соумс тръгна бързо и без цел по улиците.

Трагичният край на Босини променяше напълно всичко. Той нямаше вече чувството, че загубата на една минута може да се окаже съдбоносна, нито би си позволил, докато не приключи следствието, да сподели с някого вестта за бягството на жена си.

Сутринта бе станал рано, преди идването на пощенския раздавач, прибрал бе лично кутията с писмата от първата поща и, при все че нямаше никаква вест от Айрин, използва случая да каже на Билсън, че господарката ѝ е на море; а навярно и той ще отиде от събота до понеделник. Така печелеше малко отдих, малко време да обърне всичко, но да я намери.

Обаче сега, когато по-нататъшните му действия се възпрепятстваха от смъртта на Босини – тази странна смърт, която пареше сърцето му като нажежено желязо и, в същото време, снемаше страшна тежест от него, – той не знаеше как да прекара деня; скиташе из улиците, вглеждаше се във всяко срещнато лице, измъчван от безброй тревоги.

А докато скиташе, мислеше за този, който бе сложил край на своите скитания и никога вече нямаше да обикаля край неговия дом.

Още следобяд видя обяви, които съобщаваха кой е убитият, и купи вестници, за да види какво пишат. Да би могъл, би им запушил устата; отиде в Сити, затвори се с Боултър и дълго се съвещава с него.

На връщане къщи, когато минаваше към четири и половина покрай Джобсън, срещна Джордж Форсайт, който му подаде един вечерен вестник с думите:

– Погледни! Чете ли новината за горкия Пират?

– Да – отвърна студено Соумс.

Джордж го изгледа втрещено. Никога не бе обичал Соумс; а сега го смяташе за виновен за смъртта на Босини. Той го бе погубил... погубил го бе с тази собственическа постъпка, от която Пирата бе обезумял в оня съдбоносен следобед.

„Нещастникът – мислеше Джордж, – така бе побеснял от ревност, от желание за мъст, че не е чул омнибуса в оная дяволска мъгла.“

Соумс го бе погубил! Тази присъда се четеше в погледа на Джордж.

– Пишат за самоубийство – каза най-после той. – Но тоя номер няма да мине.

Соумс поклати отрицателно глава.

– Злополука – промълви той.

Джордж сви вестника и го пхна в джоба си. Не устоя да не изпрати още една стрела на раздяла.

– Хм! В къщи процъфтявате ли? Няма ли още някой малък Соумс?

Бял като стъпалата пред входа на Джобсън, с вирната горна устна, готов да изръмжи, Соумс профуча край него и изчезна.

Когато стигна в къщи и си отвори сам, първото нещо, което зърна в малкия осветен хол, беше чадърът със златна дръжка на Айрин, оставен върху дъбовия скрин. Той захвърли шубата си и се втурна към гостната.

Завесите бяха вече спуснати, в камината горяха кедрови цепеници и при техния светлик Соумс видя Айрин, седнала на дивана в обичайния си кът. Тя не мръдна, не изглеждаше да го е забелязала.

– Върна се, значи? – каза той. – Защо стоиш на тъмно?

Едва сега зърна лицето ѝ, така бяло и неподвижно, сякаш кръвта ѝ бе спряла да кръжи; и очите ѝ – големи, широко разтворени и втречени като огромни, подплашени тъмни очи на бухал.

Загърнатата в голямото кожено палто до възглавниците на дивана, тя напомняше наистина уловен бухал, стушен в меката си перушина зад мрежата на своята клетка. Изглеждаше сломена от жестока умора; изправената, гъвкава стойка бе изчезнала, сякаш нямаше вече за какво да е красива, изправена и стройна.

– Върна се, значи? – повтори той.

Тя не вдигна глава и не продума; само отраженията на пламъка трепкаха по неподвижната ѝ фигура.

После се опита изведнъж да стане, но той не ѝ позволи; и едва сега разбра.

Тя се бе върнала като смъртно ранено животно, защото не знаеше къде да отиде, нито какво да върши. Видът на загърнатата в кожено палто фигура показваше достатъчно ясно това.

Така разбра в тоя миг съвсем положително, че Босини е бил неин любовник; разбра, че тя е прочела съобщението за смъртта му... Като него може би бе купила и прочела вестника на някой ветровит уличен ъгъл.

И се бе върнала доброволно в клетката, от която копнееше да се освободи... Осъзнал страхотното значение на всичко това, той би желал да извика: „Махни от моя дом това омразно тяло, което толкова обичам! Скрый жалкото си, бледо лице, така жестоко и кротко... докато не съм го смазал! Махни се от очите ми и вече никога не се мяркай пред тях!“

При тия неизречени думи му се стори, че я видя как става и си тръгва, като в сън, ужасен сън, от който се мъчеше да се събуди... да тръгне, да си отиде, в мрака, в студа, без да помисли за него, без да забележи дори.

Тогава той извика тъкмо противното на това, което не бе изрекъл:

– Не! Стой тук!

Отвърна глава и седна на обичайното си място от другата страна на камината.

И двамата мълчаха.

Соумс мислеше: „Защо е всичко това? Защо страдам толкова? Какво съм сторил? Вината не е моя!“

Погледна я отново, свита като ранено, умиращо птиче, задъхано в последни издихания, втренчило тъжни очи в убица си, с гаснеш, кро-тък, незрящ поглед, който се сбогува с всичко скъпо – със слънцето, въздуха и своя другар.

Така седяха те в мълчание пред огъня, от двете стани на камината.

Димът от пламтящите кедрови цепеници, тъй приятен някога за Соумс, започна да го задушаваша. И като не можа да го изтърпи, той отиде в антрето, разтвори широко вратата, вдъхна нахлулия студен въздух, после, без шапка и палто, излезе на площада.

Една гладна котка тръгна покрай парапета на градината към него; той помисли: „Страдание! Кога ще свърши моето страдание!“

Пред входа на отсрещната къща съседът Рътър си изтриваше обувката с изражение, което искаше да каже: „Тук аз съм господар“. Соумс отмина.

Отдалече нейде, от черквата, където се бе венчал с Айрин, камбанен звън се извисяваше в синьото небе над уличния шум и възвествяваше Христовото пришествие. Соумс почувства нужда от силно питие, за да забрави или да се вбеси. Ах, да можеше да избухне, да изхвъркне от тази мрежа, в която за пръв път в живота си се чувстваше омотан! Да можеше да отстъпи пред мисълта: „Разведи се!... Изгони я! Тя те е забравила. Забрави я и ти!...“

Да можеше да отстъпи пред мисълта: „Остави я да си върви... достатъчно е страдала!“

Да можеше да отстъпи пред желанието: „Направи я своя робиня... тя е в твоята власт!“

Да можеше да отстъпи дори пред внезапния проблясък: „Каква полза от всичко това? Забрави се за миг, забрави, че не ти е безразлично как ще постъпиш... че както и да постъпиш, ще пожертваш нещо.“

Да можеше да действа по импулс!

Но той не можеше да забрави нищо; не можеше да отстъпи пред никаква мисъл, желание или проблисък; всичко това беше прекалено важно, прекалено близко за него – като неразрушима клетка.

Соумс запуши уши. Прониза го мисълта, че не Босини, а сам той можеше да е мъртъв и сега тя, вместо да се гуши като простреляно птиче с изгаснал поглед...

Нещо меко докосна нозете му – котката се отъркваше в тях. От гърдите му се изтръгна стон, който го разтърси от главата до петите. После всичко потъна отново в мрака, отдето къщите го гледаха: всяка със своя стопанин и стопанка, със своя собствена, щастлива или тъжна, неизвестна съдба.

Изведнъж забеляза, че собствената му врата е отворена и в рамката на осветения хол се чернее фигурата на застанал гърбом мъж. Нещо пропълзя в гърдите му и той се промъкна безшумно зад него.

Видя шубата си, метната на украсеното с резба дъбово кресло; персийските килими, сребърните вази, наредените покрай стените порцеланови чаши, непознатия мъж пред входа.

И запита рязко:

– Какво желаете, сър?

Посетителят се обърна. Беше Джолиън младши.

– Вратата беше отворена – каза той. – Мога ли да видя съпругата ви за минутка? Искам да й съобщя нещо.

Соумс го изглежда косо.

– Жена ми не може да приеме никого – промълви сърдито той.

– Няма да я задържа нито минутка – отвърна любезно Джолиън младши.

Соумс се приближи и му препречи пътя.

– Жена ми не може да приеме никого – повтори той.

Погледът на Джолиън младши се плъзна покрай него и се спря във вестибула. Пред прага на гостната стоеше Айрин с обезумял, очакващ поглед, полуотворени устни и протегнати ръце. Щом зърна двамата мъже, пламът в очите й угасна, тя отпусна ръце и се вкамени.

Соумс се обърна, срещна погледа на госта и почти изръмжа. После стисна устни в някакво подобие на усмивка.

– Този дом е мой – изсъска той. – Аз заповядвам в него. Казах ви вече... и ви повтарям: не приемаме.

И затръшна вратата пред Джолиън младши.

ИНТЕРЛЮДИЯ
Закъснялото лято на един Форсайт

А тъй е кратък
летния ни ден!

Шекспир

НА АНДРЕ ШЕВРИЙОН⁸⁴

84. Андре Шеврийон (1864–1957) – френски писател и изследовател на английската литература; племенник на Иполит Тен.

Глава 1

В последния ден от май на деветдесетте години, към шест часа вечерта, Джолиън старши седеше под ръба пред терасата на своя дом в Робин Хил. Чакаше да почнат да го хапят комарите, та едва тогава да се раздели с великолепната привечер. Слабата мургава ръка с изпъкнали жили и тънки пръсти с дълги нокти – излсканите заострени нокти му бяха останали още от най-ранните викториански дни, когато изискаността налагаше да не пипва нищо, дори с крайчеца на пръстите си – стискаше края на пурата. Изпъкналото чело, дългите бели мустаци, хлътналите бузи и мършавата дълга брадичка се пазеха от залязващото слънце с потъмняла панамена шапка. Седеше с кръстосани нозе и в стойката и държанието му се долавяше ведрата изисканост на стар човек, който всяка сутрин напръсква кърпичката си с одеколон. В нозете му лежеше рошаво куче с козина на бели и кафяви петна, което се стараше да изглежда, че е от померанска порода. Това беше Балтазар. Някогашната ненавист между двамата се бе превърнала с годините в привързаност. До креслото на Джолиън старши имаше стол-люлка, на който седеше една от куклите на Холи, наричана „тъпата Алис“, превита на две, заровила в черната фустичка нажаленото си носле. Тя беше винаги в немилост, затова ѝ беше все едно как са я оставили са седи. Моравата под дъба се спускаше до папратите, а зад тази подредена част се превръщаше в поле, което стигаше до езерцето, горичката и оная „прекрасна, забележителна“ гледка, на която Суидин Форсайт се бе възхищавал, застанал под същото това дърво преди пет години, когато бе дошъл заедно с Айрин да види къщата. Джолиън старши бе слушал за тоя подвиг на брат си – за разходката, която се бе прочула на Форсайтовата борса. Тоя Суидин! Взе, че умря миналия ноември едва седемдесет и две годишен, който възобнови мнението, че Форсайтови не са безсмъртни, изникнало за пръв път след смъртта на леля Ан. Умря! Сега оставаха само Джолиън старши, Джеймс, Роджър, Никълъс, Тимоти, Джули, Естер и Съзън! И Джолиън старши си помисли: „Осемдесет и пет! А не ги усещам... Само да не е оная болка!“

Паметта му заскита назад. Не усещаше годините си, откакто купи преди три години злополучната къща на племенника си и се настани в Робин Хил. Струваше му се, че се подмладява с всяка нова пролет, откакто заживя извън града със сина си и внуците си – Джун и малките от

втория брак, Джоли и Холи, – далеч от лондонската глъч и клоуките на Форсайтовата борса, без заседания на управителни съвети, в пряко безделие и развлечения, но все пак достатъчно зает да подобрява и разкроява къщата и двайсетте акра около нея и да задоволява хрумванията на Холи и Джоли. Всички мъчнотии и цялото раздражение, наслоили се в сърцето му от дългата трагична история между Джун, Соумс, Айрин и нещастния Босини, бяха угаснали. И Джун дори се бе отърсила най-после от своята унилоост – доказваше го решението да направи едно пътешествие до Испания с баща си и втората си майка. Странен, съвършен покой бе настъпил след тяхното заминаване, блажен и все пак тъжен, защото синът му не беше тук. Джо беше сега за него само утеха и радост... едно мило момче! Но жените – и най-добрите дори – винаги дразнят нервите, освен когато им се възхищаваш.

Далече нейде се обади кукувица; див гълъб гукаше в най-близкия бряст на полянката, а колко лютичета и маргаритки бяха разцъфтели след последната коситба! Вятърът се бе извил от югозапад... въздухът беше приятен, сочен! Той бутна шапката си и слънцето огря брадичката и бузата му. Така му се искаше днес да има някого до себе си... да погледне хубавичко лице. Хората смятаха, че старите не се нуждаят от нищо. И с оная съвсем нефорсайтовска мъдрост, която се таеше в душата му, той помисли: „Човек никога не се насища! С единия си крак си вече в гроба, пък желаш нещо!“ Тук – далеч от деловите грижи – внуците му, цветята, дърветата, птиците от малкото имение, слънцето и звездите над тях, всичките го подканваха денонощно: „Сезам, отвори се!“ И Сезам се бе разтворил... без сам да знае колко много! Той беше винаги отзивчив към онова, което днес наричаха „природа“, искрено, почти набожно отзивчив, при все че беше загубил навика да нарича залеза залез и гледката гледка, колкото и дълбоко да се вълнуваше от тях. Но напоследък наистина изпитваше болка пред природата – толкова много се възхищаваше от нея. Когато във все по-дългите, спокойни, ясни дни, уловил за ръчичка Холи, придружен от Балтазар, който старателно и напразно търсеше нещо пред тях, той тръгваше да се разхожда, да гледа как розите разцъфтяват, как плодовете зреят край оградата, а слънцето позлатява дъбовите листа и фиданки в горичката, как листата на водните лилии се разтварят и блещукат, а младите стръкове на единствената житна нива сребреят; да слуша скорците и чучулигите, преживянето на олдърнейските крави, който помахваха бавно косматите си опашки – във всеки един от тия прекрасни дни той страдаше от любовта си към всичко това, защото усещаше в душата си, че надали ще му се радва

още дълго. Мисълта, че някой ден – не след десет, а може би дори не и след пет години – той свят ще му бъде отнет, преди той да е изчерпал любовта си към него, му се струваше някаква витаеща пред кръгзора му несправедливост. Дори да има нещо след този живот, не ще бъде това, което би желал: не ще бъде Робин Хил с цветята, птиците, любимите лица... Но и сега дори те не бяха винаги край него! Ненавистта към измамите се бе засилила с годините; непримиримостта, която проявяваше в шейсетте години просто от своенравие, както носеше и бакенбарди, бе отпаднала отдавна, заменена с почит само към три неща – красотата, почтеността и собственическият инстинкт; а най-ценното сега от трите беше красотата. Той бе имал винаги всестранни интереси и все още четеше „Таймс“, но можеше да го остави, щом чуеше песента на дрозд. Почтеността... собствеността, можеха понякога и да досадят; дроздовете и залезите никога не му досаждаха, само вдъхваха мъчителното чувство, че може би не ще има време да им се наслади. Загледан в тихото сияние на тази привечер и в златистите и бели цветенца в ливадата, той си помисли: „Тоя вечерен покой е като музиката на «Орфей», която слушах неотдавна в «Ковънт Гардън»⁸⁵. Прекрасна опера; не е Мейербер или Моцарт, но в своя жанр е още по-прекрасна може би; с нещо класическо, останало от Златния век⁸⁶, невинно и меко, а Риволи беше почти така добра, както някога...“ – най-високата възхвала, която можеше да ѝ отдаде. Мъката на Орфей по загубената красота, по изчезналата в производната любима – както и в живота се изплъзва от нас всяка любов и красота, – мъката, която трептеше и пееше в тая златна музика, трептеше тая вечер и в незалязващата красота на света. И с върха на своята обувка с коркова подметка и ластик отстрани той побутна в ребрата Балтазар, който се събуди и започна да се чисти от бълхи. След като си свърши заниманието, кучето отърка почесаното място в крака на господаря си и легна отново, като допря муцуна до разтревожилата го обувка. А в паметта на Джолиън старши се събуди внезапно споменът за едно лице, което бе видял в тази опера преди три седмици – за Айрин, жената на скъпоценния му племенник, на Собственика Соумс! При все че не я беше виждал от приема в собствения си дом на Станхоп Гейт, когато празнуваха злополучния годеж на Джун с Босини, той си я припомни веднага, защото винаги се бе възхищавал от нея... тя беше наистина хубавичко създание. След смъртта на Босини, чиято любовница бе станала

85. Опера в Лондон.

86. В Англия – XVIII в., когато владее класическата насока в изкуствата.

при така осъдителни обстоятелствата, той бе чул, че напуснала веднага Соумс. Само бог знае как живее оттогава. Когато я зърна в профил на предния ред, наистина за пръв път след тия три години се сети за нея. Никой не я споменаваше. Само Джо му каза веднъж нещо... което страшно го разстрои. Доколкото си спомняше, синът му го бе научил от Джордж Форсайт, който видял Босини в мъглата, преди да бъде прегазен... Нещо, което обясняваше страданието на она младеж... някаква постъпка... възмутителна постъпка на Соумс към Айрин... Джо я бе видял в същия ден, след като бе узнала за злополуката, видял я бе само за миг, но думите му бяха останали в ума на Джолиън старши. „Обезумяла и отчаяна“ – бе казал Джо. На другия ден бе отишла да я види Джун... задушила бе чувствата си и бе отишла; и прислужницата ѝ бе казала с плач, че господарката ѝ е излязла вечерта и не се е върнала вече. Трагична история наистина! Едно беше положително – Соумс не бе успял да я върне! Той живееше сега в Брайтън, като пътуваше до Лондон и обратно всеки ден – една съвсем заслужена съдба за Собственика! Защото намразеше ли веднъж някого – както бе намразил племенника си! – Джолиън старши не смогваше да надделее своята омраза. Още си спомняше облекчението, с което бе чул вестта за изчезването на Айрин... Възмутително беше да си я представи затворница в тоя дом, дето се бе върнала явно само за миг, когато я бе видял Джо – както ранено животно се връща в леговището си, – след като бе узнала вестта за „трагичната смърт на един архитект“. Лицето ѝ го порази миналата вечер... много по-красиво, отколкото го помнеше, но като маска, зад която все още се таи живот. Млада жена – към двайсет и осем години. Да – а! Може би има вече нова любов. При тази недопустима мисъл – омъжена жена не бива да се влюбва дори веднъж! – кракът му се надигна, а с него и главата на Балтазар. Умното животно стана и загледа в лицето Джолиън старши. Сякаш казваше: „Ще тръгваме ли?“ А Джолиън старши отвърна: „Да вървим, приятелю!“

Бавно, по обичая, те минаха по осеяната с лютичета и маргаритки морава и навлязоха сред папратите. Този участък, дето малко нещо бе израснало засега, беше изкуствено смъкнат под равнището на ливадата и се издигаше към следващата, за да остави впечатление за безредие, така важно в градинарството. Камънаците и пръстта бяха любимото място на Балтазар, който често си намираше там по някоя къртица. Джолиън старши държеше да минава оттук, защото, макар че мястото не беше красиво, някой ден щеше да стане; и той си казваше: „Трябва да доведе Вар да го види; той разбира повече от Бийч.“ И растенията, като къщите

и човешките болки, се нуждаеха от най-вещи грижи. Тук имаше охлюви и, когато идваха тук с внучетата си, им разправяше приказка за момченцето, което казвало: „Мамо, имат ли си сливите крачета?“ – „Не, мило.“ – „Тогава да пукна, ако не съм глътнал охлюв!“ А когато те подскачаха и го дърпаха за ръката, за да покажат как охлювчето пълзи из „коремчето“ на момченцето, той им смигваше дяволито. Като излезе от папратите, той отвори решетъчната вратичка; оттук започваше първата нива, просторна равна площ, а зад нея беше оградена със зид зеленчуковата градина. Джолиън старши не мина оттам, защото тя не отговаряше на настроението му, и пое към езерцето. Балтазар знаеше, че там има водни плъхове, и вървеше напред с походката на застаряващо куче, което минава всеки ден по един и същи път. Когато стигнаха до брега, Джолиън старши видя, че вчера е цъфнала нова водна лилия – ще я покаже на Холи утре, когато „миличкото му“ се оправи от изядения домат на обяд – то имаше много деликатен стомах. След като Джоли бе постъпил в училище – това му беше първия срок, – Холи беше почти по цял ден с дядо си, та страшно му липсваше сега. Усещаше и болката, която го тревожеше напоследък – някакво леко дръпване в лявата страна. Погледна назад към хълма. Бедният Босини беше създал една наистина необикновено хубава сграда; непременно щеше да преуспее, ако бе останал жив! Къде ли е сега? Може би витае още тук, дето бе оставил своята последна творба и своята трагична любов! Или духът му се бе разсеял във всемира? Кой би могъл да каже? Това куче пак ще се изкаля! Джолиън тръгна към горичката. Там цъфтяха прекрасни камбанки; можеше да намери и някои недоцъфтели, дето се синееха като късчета небе между дърветата, дето няма да ги види слънце. Отмина край строените в този край краварник и кокошкарник и тръгна по тясната пътечка между младите дъбови фиданки към кътчето с камбанките. Балтазар, който вървеше все пред него, тихо изръмжа. Джолиън старши го бутна с крак, но кучето се бе спряло и препречваше пътя, а козината на гърба му леко настръхна. От ръмженето и шръкналата козина, а може би от особеното чувство, което ни обзема в гората, Джолиън старши усети, че по гърба му пропълзват тръпки. Пътеката завиваше, след завоя имаше стар мъхест пън, а на пъна беше седнала жена. Лицето ѝ не се виждаше, но Джолиън едва успя да си каже: „Влязла е без позволение... Ще трябва да поставя дъсчица с предупреждение!“ – когато тя се обърна. Господи! Та това беше същото лице, което бе видял в операта... жената, за която току-що бе мислил! В своето смущение той усети, че всичко пред очите му се замъглява, сякаш някакъв дух... Странно видение... Може би просто косото

слънчево отражение върху сивосинкавата ѝ рокля! Тя стана, усмихната, леко наклонила глава... А Джолиън старши помисли: „Колко е хубава!“ Нито един от двамата не продума; той разбра и се възхити от това мълчание. Дошла беше, без съмнение, заради някакъв спомен, и не възнамеряваше да се оправдава с банално обяснение.

– Не пускайте кучето до роклята си – каза той. – Краката му са мокри. Ела насам, приятелю!

Но Балтазар тръгна към гостенката, която протегна ръка и го погали по главата. Джолиън старши продължи веднага:

– Видях ви онази вечер в операта; вие не ме забелязахте.

– Напротив, забелязах ви.

Той усети в тия думи неуловимо ласкателство, сякаш бе добавила: „Възможно ли е човек да не ви забележи?“

– Всички са в Испания – каза неочаквано той. – Останах сам. И отидох на опера. Риволи беше добра. Видяхте ли краварника?

В една обстановка, претоварена с тайнственост и почти с вълнение, той пое несъзнателно към това кътче на своя имот и тя тръгна редом с него. Снагата ѝ се олюляваше леко, като на най-изисканите французойки; цветът на роклята ѝ беше във френско сиво. Той зърна две-три сребърни нишки в кехлибарените ѝ коси, така странни при тъмните очи и бледото лице. Неочакван кос поглед от тия кадифенокестеняви очи го смути. Този поглед идваше сякаш от далечни глъбини, бихме казали, от друг мир или, най-малкото, от човек, който не живееше изцяло в тоя. И той запита машинално:

– Къде живеете сега?

– В апартаментче в Челси⁸⁷.

Не искаше да узнае как живее; не искаше нищо да узнае; но предателският въпрос пак изхвъркна.

– Сама?

Тя кимна. С облекчение чу отговора ѝ. И веднага си каза, че ако не бе хрумнало другояче на съдбата, тя щеше да е сега господарка на тази горичка и щеше да му показва същия краварник.

– Всички са олдърнейки – промълви той. – Дават чудесно мляко! Тази е прекрасно същество! Ей, Миртъл!

Светложълтата крава с меки, тъмни очи – като очите на Айрин – не мръдна. Отдавна не беше доена. Тя ги поглеждаше от ъгъла си със своите лъскави, кротки, безсрамни очи, а от сивите ѝ устни се бе проточила

87. Лондонски квартал, дето живеят хора на изкуството.

към сламата тъничка струя слюнка. Дъх на сено, ванилия и амоняк изпълваше полумрака на хладния краварник; и Джолиън старши каза:

– Останете да вечеряте с мен. Ще ви изпратя с каретата.

Долови, че в нея става борба; съвсем естествено, разбира се, при спомените, които имаше. Но той желаше компанията ѝ, хубавичкото лице, очарователната фигура, красотата ѝ! Целият следобед беше сам. В очите му е имало може би тъга, защото тя отговори:

– Благодаря, чичо Джолиън. С удоволствие.

Той потърка ръце и каза:

– Чудесно! Да се връщаме тогава!

Започнаха да се изкачват през поляната, предвождани от Балтазар. Слънцето грееше почти право срещу тях и Джолиън старши можеше да види сега не само сребърните нишки, но и леките бръчки – тъкмо толкова, колкото да придадат на красотата ѝ изтънчеността на монетен образ... особения облик на несподеления живот. „Ще я въведа през терасата – помисли той. – Тя не е обикновена гостенка.“

– Какво правите по цял ден?

– Давам уроци по музика. А имам и друго занимание.

– Работите! – каза Джолиън старши, като взе куклата от стола-люлка и оправи черната ѝ фустичка. – Какво по-хубаво от работата, нали? Аз пък не върша вече нищо. Старея. Какво е другото ви занимание?

– Опивам се да помагам на изпаднали в беда жени.

Джолиън старши не разбра напълно.

– В беда ли? – отговори той; после се досети, почти смутен, че тя имаше предвид точно онова, което би имал предвид той, ако би употребил същия израз. Да помага на лондонските Магдалини! Странно и страшно занимание! Но любопитството надделя над естественото му отращение и той запита:

– Така ли? Какво правите за тях?

– Не много. Не мога да отделя достатъчно пари. Мога само да им съчувствам и, понякога, да ги храня.

Ръката на Джолиън старши потърси неловко портмонето си. Той попита бързо:

– А къде ги намирате?

– В една болница.

– В болница ли? Пфу!

– Най-тъжно е това, че почти всички са били някога красиви.

Джолиън старши изправи куклата.

– Красиви! – възкликна той. – Хм! Да! Тъжна история! – И тръгна

към къщата.

През балконската врата, с още невдигнати щори, той я въведе в стаята, където обикновено четеше „Таймс“ и прелистваше едно земеделско списание с грамадни илюстрации на кръмно цвекло и други растения от този род, които Холи оцветяваше.

– Вечерята е след половин час. Сигурно ще пискате да си измиете ръцете! Ще ви заведе в стаята на Джун.

Забеляза, че тя се оглежда внимателно: искаше да види какво се е променило, след като бе посетила за последен път тази къща със съпруга или любовника си, или може би и с двамата... той не знаеше и не можеше да каже! Тъмен въпрос и той желаше да го остави в тъма. Но колко промени! В хола той каза:

– Синът ми, знаете, е художник. С много добър вкус, който се различава от моя, разбира се, но аз го оставям да постъпва както желае.

Тя стоеше безмълвно, само погледът ѝ блуждаеше из хола и салона за музика – съединени сега в една зала под широкия стъклен покрив. Джוליън старши я съзерцаваше със странни чувства. Опитваше ли се тя да прогони някого от сумрачния кът, дето се съзираха само бисерносиви и сребърни багри? Сам той би предпочел златото – по-жизнено е и по-крепко. Но Джо имаше френски вкус и всичко бе станало призрачно – сякаш замъглено от дима на цигарите, които синът му непрестанно пушеше – и пресечено само тук-там от син и тъмночервен плат. Не за това бе мечтал той! Окачваше мислено по тия стени шедьоври в позлатени рамки – натюрморти и спокойни пейзажи, които бе купувал в дни, когато се държеше на размерите! Къде бяха те сега? Продадени на безценица, защото усетът, с който той – единствен между Форсайтови – вървеше с времето, го бе предпазил да не се бори за тях. Но в кабинета си все още беше запазил „Холандски рибарски лодки при залез“.

Започна да се изкачва след гостенката по стълбите, много бавно, защото пак усещаше болката от лявата страна.

– Тук са баните – каза той – и останалите помещение. Наредих да ги облицоват с плочки. По-нататък са детските стаи. А това е стаята на Джо и съпругата му. Всички са свързани. Предполагам, че си спомняте.

Айрин кимна. Продължиха, минаха през галерията и влязоха в просторна стая с малко легло и няколко прозореца.

– Малка стая – каза той. Стените бяха покрити със снимки на децата и акварелни скици; той добави неуверено: – От Джо са. Гледката от тук е чудесна. При ясно време се вижда главната трибуна на хиподрума в Епсъм.

Слънцето се бе скрило вече зад къщата и над „гледката“ се бе спуснала светла мараня, останка от дългия лъчезарен ден. Къщи почти не се виждаха, само ниви и дървета блестяха леко по хълмовете в далечината.

– Местността се променя – каза неочаквано той, – но ще си остане тук и след като всички ние си отидем. Погледнете ония дроздове... чудесни са сутрин. Радвам се, че се отървах от Лондон.

Лицето ѝ, близо до прозореца, го поразиха с тъжното си изражение. „Да можех да я поразвеселя!“ Взех каната с топла вода и тръгна към галерията.

– А това е стаята на Джун – обясни той, като отвори съседната врата и остави каната. – Предполагам, че ще намерите всичко, каквото ви трябва.

Затвори вратата след нея и се върна в своята стая. Изчетка косата си с големите абаносови четки, освежи челото си с одеколон и се замисли. Така странно бе идването ѝ – някакво тайнствено, почти романтично посещение – сякаш желанието му за човешко присъствие беше изпълнено от... каквото там изпълняваше тия неща. Той изпъна пред огледалото своята все още изправена снага, прекара четката по белите си мустаци, намакри с одеколон веждите си и позвъни.

– Забравих да съобщя, че имам на вечеря една дама. Готвачката да пригответи нещо допълнително, а Бикън да впрегне в десет и половина каретата, за да я отведе в града. Спи ли мис Холи?

Момичето предполагаше, че не спи. Джълиън старши мина през галерията, отиде на пръсти до детската стая и отвори вратата, чиито панти бяха грижливо смазани, за да може нощем да влиза и излиза, без да го усетят.

Но Холи спеше като мъничка мадона, която старите художници, след като са я нарисували, не биха отличили от Венера. Дългите тъмни ресници бяха прилепнали до бузките, на лицето ѝ беше изписан пълен покой – малкият организъм беше очевидно в пълен ред. Джълиън старши я гледаше в захлас в полутъмната стая. Толкова очарователно, сериозно и мило беше това лице! Той умееше повече от всеки друг да живее чрез младите. Те бяха неговият бъдещ живот, който дълбоко вкорененото му езическо здравомислие допускаше. Ето я – животът е пред нея, а в нея, в нежните ѝ жили – частица от неговата кръв. Ето я, малкото другарче, чието щастие трябваше да осигури, доколкото можеше, за да не познае тя нищо друго, освен любов. Сърцето му затуптя по-силно и той излезе, като се стараеше да не скърца с лачените си обувки. Чудноватото прозрение го посрещна в коридора: като си представи човек,

че децата могат да стигнат до участието на ония, за които се грижеше Айрин! И ония жени са били някога дечица както заспалото тук! „Трябва да им дам чек – каза си той. – Не мога да понасям мисълта за тях“. Не бе се сещал никога за тия бедни несретници, защото нараняваха прекалено дълбоко действителната му изтънченост, скрита под пластове покорство към собственическия инстинкт... нараняваха прекалено мъчително най-съкровеното нещо у него – любовта му към красотата, от която сърцето му можеше и сега дори да трепне, щом си спомнеше за предстоящата вечер, в обществото на една хубава жена. Той слезе и мина през двукрилата врата към задните помещения. В отделението за вината имаше бяло рейнско, което струваше най-малко по две лири бутилката, един „Щайнберг кабинет“, по-хубав от всеки „Йоханисберг“; вино с чудесен букет, сладко като нектар... всъщност истински нектар! Извади една бутилка от него, взе я като бебе и я вдигна към светлината да я погледне. Обвита в саван от прах, бутилката с мек цвят и тънка шия го изпълни с дълбока радост. Още три години бе отлежала тук след преместването от града... трябваше да е в отлично състояние! Купил бе тия вина преди трийсет и пет години... Слава богу, имаше изкусно небце и бе заслужил правото да пие такова вино. Гостенката щеше да го оцени: нито следа от на киселяване. Изтри бутилката, извади с ръка тапата, наведе се да вдъхне аромата и се върна в салона за музика.

Айрин стоеше край пианото; свалила бе шапката и дантеления шлейф и той можеше да види и златистите ѝ коси, и бледата шия. В своята сива рокля край пианото от палисандър тя беше прекрасна картина за Джозеф старши.

Той ѝ предложи ръка и двамата тръгнаха тържествено към трапезарията. В стаята, където можеха свободно да вечерят двайсет и четири души, имаше сега само една малка кръгла маса. Голямата маса за хранене потискаше Джозеф старши в сегашната му самота и той нареди да я изнесат, докато се завърне синът му. Тук, в присъствието на две наистина прекрасни репродукции на Рафаелови мадони, той вечеряше обикновено сам. Единственият безутешен час от това лято. Той не е бил някога голям гастроном, като грамадния Суидин или някогашните му другари Силваниеус Гейторп и Антони Торнуърти; а да вечеря сам, наблюдаван от мадоните, беше тъжно занимание, което се старееше да приключи бързо, за да стигне до духовната наслада от кафето и пурите. Но тази вечер беше друга! Той оглеждаше усмихнатата гостенката отсреща, разказа ѝ за Италия и Швейцария, за случки от пътуванията там, за преживелици, които не можеше вече да разправи на сина си и внучката си,

защото те ги знаеха. Тази нова аудитория го зарадва; не беше се превърнал още в един от ония старци, които преживяват непрестанно един и същи спомени. Сам той се уморяваше бързо от недосетливци и несъзнателно отбягваше да досажда на другите, а вроденото му преклонение пред красотата го правеше особено предпазлив пред дамите. Би предпочел да е по-разговорчива, но, макар че промълвяваше усмихнато по някоя дума и го слушаше с удоволствие, той чувстваше тайнствената отчужденост, която беше половината от нейния чар. Не обичаше жени, които излагат на показ очите и раменете си и бъррят непрестанно; нито резките, които обичат да заповядват и да знаят повече от всички. Жената го привличаше само с едно качество – със своя чар; и колкото по-ненатрапчив беше той, толкова повече го привличаше. А чарът на тази жена беше неуловим като вечерното сияние над италианските хълмове и долини, които толкова бе обичал. Мисълта, че е сама, почти отшелница, я правеше още по-близък, странно желан другар. Когато един мъж остарее и напълно изостане от строя, приятно е да се чувства защитен от съперничеството на младите, защото все още би желал да е пръв в сърцето на красавицата. След като изпи своето бяло рейнско вино и погледна устните на Айрин, той се почувства почти млад. Легналият Балтазар също гледеше устните ѝ, без да иска да знае нито за често прекъсвания им разговор, нито за зеленикавите чаши със златисто питие, което му беше съвършено безвкусно.

Започваше да се смрачава, когато се върнаха в салона. С пура в уста, Джוליън старши каза:

– Изсвирете ми нещо от Шопен.

По пурите, които пуши, и по композиторите, които предпочита, ще познаете душата на един мъж. Джוליън старши не понасяше остри пури и Вагнерова музика. Обичаше Бетховен и Моцарт, Хендел, Глук и Шуман, а, по някаква незнайна причина, и оперите на Мейербер; но в последните години беше заслепен от Шопен, както в живописиста беше покoren от Ботичели. Той съзнаваше, че като се поддава на тия вкусове, отстъпва от мерилото на Златния век. Те нямаха поезията на Милтън, Байрон и Тенисън, на Рафело и Тициан, на Моцарт и Бетховен. Тяхната поезия беше сякаш забулена; но не се хвърляше в очи, а плъзгаше пръсти под ребрата и обръщаше, извиваше, стопяваше сърцето. Джוליън старши не се отказваше да види картините на едните или да чуе музиката на другите.

Айрин седна пред пианото, под електрическата лампа със светлосив абажур, а Джוליън старши кръстоса нозе в креслото, откъдето

можеше да я гледа и да допушва бавно пурата си. Айрин постоя няколко мига с ръце на клавишите: очевидно обмисляше какво да му изсвири. Когато започна, музиката ѝ пробуди у Джолиън старши тъжна радост, несравнима с нищо друго на света. Той изпадна полека в унес, прекъсван само от движението на ръката му, която изваждаше от време на време пурата от устата и я връщаше отново. Пред него беше Айрин, в него – бялото рейнско, наоколо – тютюневият лъх и един свят от слънчево сияние, преливащо бавно в лунната светлина, и блата с щъркели из тях, и синкави дървета, между които искряха алени рози и лавандулови ливади, дето пасяха млечнобели крави, а една призрачна жена с тъмни очи и бяла шия се усмихваше, протегнала ръце; в звънтящия като музика въздух се понесе една звезда и се закачи за рога на една крава. Той отвори очи. Прекрасно парче; тя свиреше добре... с ангелско туше! И пак затвори очи. Чувстваше се странно тъжен и щастлив, като човек, застанал под цъфналата липа. Не усещаше живота, само се грееше на усмивката на тия женски очи и вдъхваше уханния лъх! Но тръсна изведнъж ръка: Балтазар я бе лизнал ненадейно.

– Прекрасно! – каза той. – Продължавайте... пак Шопен!

Тя засвири отново. Този път беше поразен от приликата между нея и Шопен. Олюляването, което бе зърнал в походката ѝ, се долавяше и в свиренето, в избраното ноктурно, в мекия мрак на очите, в блясъка на косите, напомнящ сияние на златна луна. Пленителна наистина: но нито следа от Далила у нея или музиката ѝ. Дългата синкава спирала от пурата се извиси и разсея. „Така си отиваме и ние! – помисли си той. – Където няма красота! Където няма нищо!“

Айрин отново престана да свири.

– Искате ли нещо от Глук? Той е композирал в слънчева градина, с бутилка рейнско до себе си.

– О, да! Нека чуем „Орфей“.

Край него се разстилаха сега поля със златни и сребърни цветя, бели сенки витаеха в слънчевите зари, ярки птици прелитаха в простора. Лято. Вълни от сладост и жал преливаха в душата му. От пурата падна пепел; когато извади копринената си кърпичка, за да я издуха, усети смесен мирис на емфие и одеколон. „О! – помисли той. – Закъсняло лято... това е то!“ И добави:

– Не ми изсвирихте „Che farò“⁸⁸

Тя не отговори, не мръдна. Но той усети веднага, че я е огорчил.

88. Ария из операта „Орфей“.

Видя я изведнъж да става, извърнала глава, и горчиво угризение го стрелна. Каква несъобразителност! И тя търсеше, разбира се, като Орфей... търсеше изгубения любим в този изпълнен със спомени хол! Смутен до дън душа, той стана от креслото. Тя бе отишла до големия прозорец в дъното. Последва я предпазливо. Скръстила беше ръце на гърдите си; можа да зърне само преbledнелите бузи. И каза съвсем разчувстван:

– Упокой се, миличка!

Думите му се изплъзнаха неволно, защото така се обръщаше към Холи, когато я болеше нещо. Но въздействието им беше мигновено и злополучно. Тя вдигна ръце, закри лице и се разплака.

Изправен до нея, Джолиън старши я гледаше с хлътналите си старчески очи. Дълбокият срам, който тя изпитваше от своята слабост, така несъвместима със самообладанието и спокойствието на цялото ѝ държане, доказваше, че никога досега не се е излагала така в чуждо присъствие.

– Успокойте се... недейте! – повтаряше той, после протегна почти телно ръка и я докосна. Тя се обърна и се облегна на него с все още закрито лице. Джолиън старши стоеше неподвижен, сложил на нейното рамо своята тънка ръка. Нека си поплаче... така ще ѝ олекне! А учуденият Балтазар седна и ги загледа.

Прозорецът беше още отворен, завесите не бяха спуснати, последното дневно сияние нахлуваше неусетно и се сливаше със светлината на лампата; полъхна мирис на окосена трева. Помъдрял от своя дълголетен живот, Джолиън старши замълча. И най-тежката мъка се изпаква с време; само времето лекува скръбта... времето, което отнася всяко униние, всеки трепет; времето – успокоител. Припомни си думите: „Както кошута жадува за водни потоци...“⁸⁹, но за какво ли му бяха те? После усети дъх на виолетки и разбра, че тя изтрива сълзите си. Протегна напред брадичка, докосна с мустаци челото ѝ и усети как цялата ѝ снага потреперва като фиданка, която се отърсва от дъждовни капки. Тя дигна ръката му до устните си, сякаш искаше да каже: „Мина вече! Простете ми!“

Целувката ѝ го изпълни със странен покой; той я отведе до мястото, дето я бе улучила стрелата му. А Балтазар ги последва и остави в нозете им кокала на един от изядените котлети.

В желанието си да заличи спомена за това разчувстване, Джолиън

89. 41-ят псалом от на цар Давид: „Както кошута жадува за водни потоци, тъй и душата ми, боже, копнее за теб“.

старши не можа да измисли нищо по-добро от това, да ѝ покаже порцелановите статуетки; поведе я бавно от витрина към витрина и се зае да вади своите колекции от дрезденски, лоустофтски и челсийски порцелан, които въртеше в слабите си луничави ръце с изпъкнали жили и набръчкана кожа.

– Това нещо получих от Джобсън – казваше той, – трийсет лири даро̀х за него. Старинна вещ! Това куче разнася кокалите из цялата стая! А тази странна ваза успях да купя на разпродажбата, когато онзи прочут непрокопсаник успя да се разори... но вие не помнете това време. Ето чудесен челсийски порцелан. Как мислите, какво е било това?

Успокои се като разбра, че тая жена с изтънчен вкус наистина се заинтересува от колекцията му; защото нищо не успокояваше така, както някоя порцеланова вещ с неустановен произход.

Когато чуха най-после колелата на каретата, той каза:

– Трябва да дойдете пак; елате да обядваме, тогава ще ви ги покажа на дневна светлина, а заедно с тях и моята любимка... тя наистина е много миличка. Това куче като че се влюби във вас.

Защото усетил, че тя си тръгва, Балтазар отъркваше ребра в краката ѝ. Докато я изпращаше на входната врата. Джолиън старши добави:

– Ще ви закара за час и четвърт. А това вземете за вашите „протежета“.

И пусна в ръката ѝ чек за петдесет лири. Видя как светнаха очите ѝ, чу прошепнатото: „О, чичо Джолиън!“ и усети радостна тръпка. Тези пари означаваха малко подкрепа за две нещастници, а значеха и това, че тя ще дойде пак. Провря ръка през прозорчето и отново стисна нейната. Екипажът отмина. Той остана, загледан в луната и сенките на дърветата; и си мислеше: „Прекрасна нощ! Тя...“

Глава 2

Последваха два дъждовни дни, а след тях спокойно, слънчево лято. Джолиън старши се разхождаше и разговаряше с Холи. Отново се почувства сякаш пораснал, изпълнен с нови сили; после стана неспокоен. Почти всеки следобед навлизаха в горичката и стигаха до пъна. „Ех, няма я! – казваше си той. – Няма я, то се знае!“. Усещаше изведнъж, че се смаява, и започваше да се влачи по нанаторнището към къщата, притиснал с ръка лявата си страна. Понякога му минаваше през ум: „Наистина ли бе идвала... или съм сънувал?“ – и се заглеждаше в простора, а

Балтазар се заглеждаше в него. Нямахте да дойде пак, разбира се! Той отваряше сега с по-малко вълнение писмата от Испания. Щяха да се върнат едва през юли, но, странно, той чувстваше, че ще може да изчака. Всяка вечер напругаше погледа си да се вира там, дето бе седяла тя. Нямахте я; и той навеждаше очи.

На седмия ден си каза: „Трябва да отида в града да си купя обувки“. Поръча за Бикън и тръгна. На минаване през Пътни за Хайд Парк помисли: „Мога да отида и до Челси и да я видя“. И се обади:

– Карайте, дето отведохте оная вечер дамата.

Кочияшът обърна широкото си червено лице и сочните му устни отвърнаха:

– Дамата в сиво ли, сър?

– Да, дамата в сиво.

Та какви други дами имаше? Тъпак!

Екипажът спря пред малък триетажен блок, малко настрана от реката. Джолиън старши видя веднага с опитното си око, че апартаментите са евтини. „Към шейсет лири годишно“ – помисли си той; влезе и погледна списъка с живущите. Нямахте никаква Форсайт; но срещу „първи етаж, апартамент В“ стоеше името „Мисис Айрин Ерън“. О! Приела бе отново моминското си име! И, кой знае защо, това му се понрави. Изкачи се полека, защото пак усещаше сърцето си. Постоя малко, преди да позвъни, за да му минат болката и сърцебиенето. Може би я няма! Тогава... за обувките! Черна мисъл! За какво му бяха обувки на неговата възраст? Няма да износи и тия, дето имаше!

– В къщи ли е господарката ви?

– Да, сър.

– Тогава й съобщете за мистър Джолиън Форсайт.

– Да, сър. Ако обичате да влезете отгук.

Джолиън старши последва една съвсем млада прислужничка – не би й дал повече от шестнайсет години – в малка гостна с вдигнати щори, дето нямахте почти нищо, освен пиано, лек парфюм и добър вкус. Застанал наред стаята, с цилиндър в ръка, той си мислеше: „Предполагам, че е зле материално!“ Над камината имаше огледало, което бе отразило фигурата му. Остарял беше! Чу шумолене и се обърна. Тя беше вече толкова близо, че мустаците му почти докоснаха челото й точно под сребристите нишки в косите.

– Отивах в града – каза той. – И реших да ви се обадя, да попитам как пътувахте миналата вечер.

Видя усмивката й и изпита внезапно облекчение. Може би

наистина се радваше, че го вижда.

– Искате ли да си сложите шапката и да се поразходите в парка?

Но докато тя отиде да си сложи шапката, той се намръщи. В парка! Много е вероятно там да се разтакават Джеймс и Емили, мисис Никълъс или някой друг от милото му семейство. И ще се раздрънкат, че са ги видели. Не! Той нямаше никакво желание да съживява отзвучите от миналото на Форсайтовата борса. Махна един бял косъм от ревера на закопчания догоре редингот и прокара ръка по бузите, мустаците и четвъртитата си брадичка. Страшно хлътнаха бяха бузите му. Не се хранеше добре напоследък... Ще трябва да поиска някакво укрепително от оня важен некадърник, който лекува Холи. В това време Айрин се завърна; когато бяха вече в колата, той каза:

– Ами ако вместо в парка отидем в Кенсингтънските градини? – И добави с намигване: – Там не се разтакават много нагоре-надолу. – Като че тя знаеше какво е намислил.

Оставиха каретата, влязоха в тоя недостъпен за тълпата кът и тръгнаха към езерото.

– Виждам, че сте приели отново бащиното си име – каза той. – И не сте сбъркали.

Тя го улови под ръка.

– Прости ли ми Джун, чичо Джолиън?

– Да, разбира се – отвърна любезно той. – Защо не?

– А вие?

– Аз ли? Аз ви простих още щом разбрах как стоят нещата.

И може би наистина бе простил; по вътрешен усет, той винаги прощаваше на красотата.

Тя въздъхна дълбоко.

– Аз никога не съжалих... не можех. Обичали ли сте някога истински, чичо Джолиън?

При този странен въпрос Джолиън старши погледна втренчено пред себе си. Обичал ли бе? Не можеше да си припомни сякаш такова нещо? Но не би желал да каже това на младата жена, която докосваше лакътя му, която се бе отрекла от живота заради вяност към спомена за една трагична любов. И помисли: „Ако бях срещнал вас на младини... кой знае, може би щях да извърша тая глупост.“ Но пожелае да се изпълне с общи фрази.

– Любовта е странно чувство – каза той. – И често пъти гибелно. Гърците ли я бяха превърнали в богиня? Предполагам, че са били прави, само че те са живели в Златна епоха.

– Фил ги обожаваше.

Фил! Името го бодна, защото изведнъж – със способността си да вижда нещата от всички страни – той разбра защо се бе сприятелила с него. Защото искаше да разговаря за любимия си! Добре! Щом ѝ доставя удоволствие! И каза:

– Струва ми се, че той разбираше от скулптура!

– Да. Обичаше равновесието и симетрията; обичаше безусловната любов на гърците към изкуството.

Равновесие ли? Доколкото си спомняше, у тоя младеж нямаше никакво равновесие; колкото за симетрия... той беше наистина добре сложен. И тия странни очи и високи скули... хм! Симетрия!

– И вие сте от Златната епоха, чичо Джолиън.

Джолиън старши се обърна. Подиграваше ли се с него? Не, очите ѝ бяха меки, кадифени. Ласкаеше ли го? Защо би го ласкала? Нищо не можеше да получи от старец като него.

– Така мислеше Фил. И често добавяше: „Но не мога да му кажа, че се възхищавам от него.“

Ах, пак мъртвия любим; пак желанието да разговаря за него! Той стисна ръката ѝ, полуогорчен от тия спомени, полублагодарен, сякаш съзнаваше каква връзка са те между нея и него.

– Той беше много даровит младеж – промълви Джолиън старши. – Горещо е; напоследък започнах да се изморявам от горещината. Да поседнем.

Седнаха на столовете под един кестен, дето широките листа ги заслоняваха от спокойната следобедна мараня. Хубаво беше да седи тук, да я наблюдава, да чувства, че ѝ е приятно да бъде с него. И, с желание да ѝ достави удоволствие, продължи:

– Предполагам, че вие сте го виждали такъв, какъвто аз никога не съм го виждал. Той трябва да се е чувствал прекрасно с вас. Неговите разбираня за изкуството бяха малко... нови на мене... – Едва не изгърва: „новоизмислени“.

– Да, но той казваше, че вие имате истински усет за красотата.

„Дявол да го вземе!“ – помисли Джолиън старши. Но отговори с дяволито смигване.

– Сигурно е така, иначе нямаше да сеядя тук с вас.

Тя беше очарователна, когато се усмихваше така, само с очи!

– Фил мислеше, че сърцето ви е от ония, които никога не остаряват. А той беше човек със верен усет.

Той не се улови на това ласкателство от миналото, изречено само

от копнеж по мъртвия любим... ни най-малко; все пак му беше приятно да я слуша, защото тя радваше очите му и сърцето, което наистина не бе остаряло. Дали защото – за разлика от нейния любим – той не бе любил никога безнадеждно, бе запазвал винаги равновесие и усет за симетрия? Както и да е! Запазил бе на осемдесет и пет години силите си да се възхищава от красотата. И помисли: „Да бях художник или скулптор! Но аз съм само старец! Всяко нещо с времето си!“

Една прегърнатата двойка прекоси тревата пред тях по ръба на сянката на кестена. Слънцето бе огряло безмилостно техните бледи, посърнали, неугледни младежки лица.

– Грозен народ сме – каза неочаквано Джолиън старши. – Чудно ми е като виждам как... любовта преодолява това.

– Любовта преодолява всичко.

– Така мислят младите.

– За любовта няма възраст, предел и смърт.

Със своето светнало бледо лице, повдигаща се гръд и големи, тъмни, кротки очи тя приличаше на оживяла. Венера! Но тази обичайна мисъл предизвика незабавно противодействие и той отвърна с намигване:

– То се знае, защото, ако имаше предел, ние нямаше да съществуваме – толкова много неща трябва да преодолява любовта!

После свали цилиндъра си и го изтри с ръкав. Тая голяма неудобна шапка бе сгорещила челото му; напоследък често усещаше прилив на кръв в главата – кръвообращението му не беше като някогашното.

Тя седеше все още загледана право пред себе си; и изведнъж промълви:

– Чудно е, че още съм жива!

Той си спомни думите на Джо: „отчаяна и обезумяла“.

– О! – каза той. – Моят син ви бе зърнал за миг... в оня ден.

– Вашият син ли беше? Аз чух глас в хола; и помислих, че е... Фил.

Джолиън старши видя, че устните ѝ потрепераха. Тя ги закри за миг с ръка, после продължи спокойно:

– В оная нощ отидох на кея. Една жена ме дръпна за роклята. Разказа ми своя живот. Човек може да се засрами, като чуе как страдат другите.

– От ония ли беше?

Айрин кимна; Джолиън старши усети, че настръхна от ужас – ужаса на човек, който не знае какво значи да се бориш с отчаянието. И, почти против волята си, промълви:

– Разкажете ми, ако обичате!

– Все едно ми беше ще живея ли, или ще умра. Когато стигнете до там, съдбата вече не се стреми да ви погуби. Цели три дни онази жена се грижи за мене... не ме напусна нито за миг. Аз няхах и пари. Затова сега помагам, както мога, на такива като нея.

А Джолиън старши си мислеше: „Да нямаш пари! Каква друга участ може да се сравни с тази? Всичко друго е включено в нея.“

– Бих се радвал, ако бяхте дошли при мене – каза той. – Защо не дойдохте?

Айрин не отговори.

– Защото съм Форсайт навярно? Или заради Джун? Как карате сега? – погледът му неволно я обгърна. Може би и сега!... Не... не беше слаба!

– О, петдесетте лири на година ми стигат.

Отговорът ѝ не го успокои: загубил бе доверие на хората. Ах, тоя Соумс! Но чувството за справедливост задуши веднага осъждането. Не, тя сигурно би предпочела да умре, но не и да вземе дори пени от него! Колкото и да изглеждаше крехка, у нея имаше скрита сила... и вярност. Но защо тоя Босини бе допуснал да го прегазят и я бе оставил съвсем сама?

– И все пак – каза той – занаят, щом имате нужда от нещо, ще се обръщате винаги към мене; иначе ще се сърдя. – После сложи шапката си и добави: – Елате да прием някъде чай. Казах на оня ленивец да даде на конете един час почивка, след това да ме потърси у вас. А сега ще наемем файтон. Не мога повече да ходя както едно време.

Приятна му беше тази разходка до Кенсингтънския край на парка... звукът на гласа ѝ, погледът на очите, фината красота на очарователната жена, която се движеше с него. Приятен беше чаят у Рулфс на Хай Стрийт и излизането от там с голяма кутия шоколад, която люлееше на малкия си пръст. Приятно беше връщането с файтон в Челси и пурата, изпушена по пътя. Тя обеща да го посети в следния неделен ден, да му посвири пак, и той береше вече мислено карамфили и рози за нея. Радост беше да ѝ достави една малка радост – ако такъв стар човек можеше да я зарадва с нещо! Когато пристигнаха, екипажът вече чакаше. Точно по нрава на тоя приятел, който винаги закъсняваше, ако му е поръчано да бърза! Джолиън старши влезе за минутка, само да се сбoguва. Тъмният малък ход на апартамента лъхна неприятно на пачули⁹⁰, а на канапенце до стената – единствената мебел – седеше някаква фигура.

90. Тежък парфюм.

Айрин прошепна:

– Само една минутка.

Когато затвориха вратата на малката гостна, той я запита невесело:

– Някое от вашите протежета ли?

– Да. Благодарение на вас мога да ѝ помагам.

Той стоеше прав, с неподвижен поглед, и галеше брадичката си, плашила на времето си толкова хора. Мисълта, че може да съществува някаква близост между отречена от обществото жена и Айрин, го огорчи и уплаши. Какво можеше да стори тя за тая жена? Нищо. Само ще се изложи и ще си създаде неприятности. И той каза:

– Внимавайте, мила. Хората тълкуват в най-лошия смисъл!

– Зная.

Той се смути от спокойната ѝ усмивка.

– Добре тогава... до в неделя – промълви той. – Довиждане.

Тя му подаде буза за целувка.

– Довиждане – повтори той. – Пазете се.

И излезе, без да погледне към фигурата на канапенцето. Върна се през Хамерсмит, за да поръча на един познат доставчик да ѝ изпрати две дузини бутилки от най-хубавото бургундско. Ще трябва да се посьживява от време на време! Едва когато стигнаха в Ричмънд парк, си припомни, че бе тръгнал да си поръчва обувки и се почуди как е могла да му хрумне такава глупава мисъл.

Глава 3

Никога нежните духове на миналото, населяващи дните на един старец, не бяха надничали така рядко около него, както през седемдесетте часа до настъпването на неделния ден. А феята на бъдещето, изпълнено с чара на неизвестността, му се усмихваше с нейните устни. Джолиън старши не се тревожеше и не отиваше до поваления дънер, защото тя бе обещала да дойде за обяд. Един обяд или една вечеря са нещо неотменно; те отстраняват цял мир от съмнения, защото човек ги пропуска само по непреодолими обстоятелства. Игра много пъти крикет с Холи, като ѝ подаваше топката, а тя биеше, за да може да подава през ваканцията на Джоли. Защото тя не беше Форсайт, но Джоли беше... А Форсайтови винаги нападат и бият, докато решат да се оттеглят или станат на осемдесет и пет години. Винаги присъстващият Балтазар ловеше топката, щом му се отдаде случай, а малкият прислужник тичаше подир

нея, докато лицето му заприличваше на септемврийско пълнолуние. И, колкото повече броят им намаляваше, толкова по-дълги и лъчезарни изглеждаха дните. В петък вечер той взе хапче за черния дроб, смяташе, че хапчето е най-доброто лекарство и за нея. Ако някой му кажеше, че е започнал навярно да се вълнува, а това е вредно за него, би получил в отговор само един твърд и почти предизвикателен поглед от стоманено-сивите очи, които сякаш заявяваха: „Аз знам най-добре какво ми трябва“. Винаги бе знаел и винаги щеше да знае.

В неделя сутринта, след като Холи отиде на черква със своята възпитателка, той реши да види ягодите. Придружен от Балтазар, огледа старателно корените и можа да намери десетина добре узрели ягоди. Не биваше да се навежда; зави му се свят, челото му пламна. Остави ягоди-те в чинията на обедната маса и разхлади челото си с одеколон. И, както стоеше пред огледалото, забеляза, че е отслабнал. Каква „фиданка“ беше на младини! Хубаво нещо е да си строен... Той не можеше да търпи дебели хора; но бузите му бяха все пак прекалено хлътнали! Тя щеше да пристигне с влака в дванайсет и половина и щеше да дойде по шосето откъм фермата на Гейдж, зад горичката. След като надникна в стаята на Джун, за да се увери, че са приготвили топла вода, тръгна да я посрещне; вървеше бавно, защото усещаше, че сърцето му бие ускорено. Въздухът ухаеше, чучулигите пееха, виждаше се трибуната на стадион Епсън. Чудесен ден! В такъв ден навярно, преди шест години, Соумс е довел Босини да види мястото, където щяха да започнат строежа. Босини именно бе избрал къде да бъде къщата... както му бе казвала често Джун. Напоследък мислеше често за младежа, като че духът му витаеше наистина около неговото последно дело, с надеждата... да я види. Босини... единственият мъж, завладял сърцето ѝ, този, комуто бе отдавала в захлас цялото си същество! Човек на неговата възраст не можеше, разбира се, да си представи тия неща, но душата му тръпнеше от странна тъпа болка... признак на неопределена ревност; и от по-великодушно чувство – от състрадание към тази така рано загубена любов. Само няколко нещастни месеца и... край! Да, да! Той погледна часовника си, преди да навлезе в горичката... едва единайсет и четвърт; още двайсет и пет минути чакане! Но изведнъж, щом мина завоя, я зърна точно там, дето я бе видял първия път – на отсечения дънер, – и разбра, че тя трябва да е дошла с по-раншния влак, за да поседи тук сама поне два часа. Два часа от присъствието ѝ бе загубил. С какъв спомен ѝ бе толкова скъпо това място? Лицето му бе издало навярно тази мисъл, защото тя веднага каза:

– Простете, чичо Джолиън; тук именно за първи път разбрах...

– Добре, добре; това място е ваше, когато ѝ да дойдете. Изглеждате малко „лондончанка“; давали сте прекалено много уроци.

Измъчваше го мисълта, че е принудена да се изморява с разни девойчета, които дрънкат гами с дебелите си пръстчета!

– У какви хора давате уроци? – запита той.

– За щастие главно у еврейски семейства.

Джолин старши ѝ я погледна смаян; за всеки Форсайт евреите са нещо странно и съмнително.

– Те обичат музиката и са много любезни.

– И трябва да бъдат, дявол да ги вземе! – Той я улови под ръка (лявата страна го наболяваше, щом започнеш да се изкачва) и добави: – Виждали ли сте някога такива лютичета? Разцъфнали са за една нощ.

Погледът и прелетя над поляната като пчела към цветя и мед.

– Исках да ги видите... и не позволих да пуснат кравите. – После си спомни, че тя идва тук, за да разговаря за Босини, и посочи часовниковата кула над конюшнията: – Предполагам, че той не би ми позволил да туря това нещо там... Нямах чувство за време, доколкото си спомням.

Но тя притисна леко ръката му до своята и, вместо отговор, заговори за цветята; той разбра целта ѝ – да не помисли, че е дошла само заради покойния ѝ любим.

– Най-хубавото цвете, което ще ви покажа – продължи тържествено той, – е моята любимка. Ей сега ще се върне от черква. У нея има нещо, което ми напомня донейде за вас. – Не му се стори чудновато, че се изразява така, вместо да каже: „У вас има нещо, което ми напомня донейде за малката.“ Ах! Ето я и нея!

Следвана от възпитателката, чието храносмилане било разстроено преди двайсет и две години, при обсадата на Страсбург⁹¹, Холи изтича към тях откъм дъба. Спря се на десетина ярда, за да погали Балтазар, като си даде вид, че тъкмо затова е тичала. Но Джолиън старши я познаваше много добре и веднага каза:

– Е добре, миличка, ето дамата в сиво, която ти бях обещал.

Холи се изправи и вдигна глава. Дядо ѝ наблюдаваше дяволито и двете; Айрин се усмихна, Холи загледа отначало сериозно-изпитателно, после се усмихна срамежливо, и накрая прояви много по-дълбоко чувство. Това дете имаше усет за красотата... разбираше кое колко струва! Той се зарадва, като ги видя, че се целунаха.

91. По време на Френско-пруската война от 1870–1871 г.

– Мисис Ерън, мамзел Бос. И така, мамзел, хубава ли беше проповедта?

Сега, когато не му оставаше много време, и, доколкото беше запазил известно отношение към църквата, той се интересуваеше само от онази част на богослужението, която беше свързана с мира сега. Мамзел Бос протегна тънката си ръка в черна кожена ръкавица – тя бе служила винаги у добро семейства, – а тъжните очи на слабото й жълтеникаво лице сякаш питаха: „Добррре възпитана ли сте?“ Щом Холи и Джоли направеха нещо неприятно – а това не беше рядко явление, – тя им казваше: „Малките Тейлър никога не правеха така – те бяха много добррре възпитани деца“. Джоли намрази малките Тейлър; а Холи страшно се чудеше защо не може да стане като тях. „Странна душица“ – казваше си Джолиън старши, когато мислеше за мамзел Бос.

Обедът мина чудесно, а набраните от него гъби и ягоди и още една бутилка ароматно рейнско му вдъхнаха духовитост и увереност, че утре ще има непременно екзема. След обяда седнаха под дъба да пият турско кафе. Той не се огорчи, когато мамзел Бос се оттегли, за да пише неделното писмо до сестра си, чийто живот бил застрашен някога поради глътването на карфица – една случка, която тя разказваше всеки ден на децата като предупреждение, че трябва да дъвчат бавно и да внимават какво ядат. Върху килимче от каретата, постлано пред пейката, Холи и Балтазар се закачаха и играеха, а Джолиън старши, кръстосал на сянка нозе, пушеше с наслада пурата си и гледаше Айрин, седнала на стола-люлка. Лека, едва олюляваща се сива фигура, с някое слънчево петно тук-там, с едва отворени устни и тъмни, кротки очи под полуспуснатите клепачи. Изглеждаше доволна; сигурно се чувстваше добре, щом беше дошла да го види. Егоизмът на старостта не бе го обзел напълно, защото той можеше все още да изпитва радост от радостта на другите и да разбира, че колкото и да са важни собствените му желания, не са най-важното нещо в света.

– Тук е много тихо – каза той. – Не бива да идвате, ако ви е скучно. Но истинска радост е човек да ви вижда. Освен вас, малката е единственото същество, чието присъствие ме радва.

От усмивката й разбра, че тя не е безчувствена към комплиментата и това го насърчи.

– Не ви лаская – увери я той. – Никога не казвам на жена, че се възхищавам от нея, като изключим жена ми едно време; а съпругите са доста странно нещо. Тя очакваше да й повтарям това по-често, отколкото го чувствах – там е работата!

Лицето ѝ някак необяснимо помръкна и, като се уплаши да не е казал нещо неприятно, той побърза да заключи:

– Когато малката се омъжи, надявам се да намери човек, който ще разбира по-добре чувствата на жените. Аз няма да бъда тук тогава; браковете са голяма неразбория, а не искам тя да се сблъска с такова нещо. – И като се досети изведнъж, че е казал още по-голяма глупост, добави: – Това куче ще одраска някого.

Настъпи мълчание. За какво мислеше това хубавичко същество с похабен живот, отрекло се от любовта, макар и създадено за нея? Някой ден, когато той не ще бъде вече тук, тя ще си намери може би нов другар – не така безразсъден като младежа, който се бе оставил да го прегаят. Да! Ами съпругът?

– Не ви ли безпокои Соумс? – запита той.

Тя поклати глава. Лицето ѝ се затвори изведнъж. Въпреки всичката си кроткост, тя беше непреклонна. И някакво внезапно прозрение за неумолимостта на сексуалната омраза пробягна в съзнанието на този човек от ранната викторианска култура – много по-древна от културата на настоящето, – който не бе се замислял никога по такива първобитни въпроси.

– Това е все пак утешително – каза той. – Днес се виждат трибуните на стадиона. Искате ли да се поразходим?

През цветната и овощна градина, покрай високите външни зидове, дето растяха на припек праскови и водни круши, през конюшните, лозето, гъбарника, лехите с аспарагус, розариума, лятната къща, той я разведе напред – дори в зеленчуковата градина, да видят дребния зелен грах, който Холи обичаше да рони с пръст от шушулките и да лапа от дланта на мургавата си ръчичка. Показа ѝ много прекрасни неща, а Холи и Балтазар подскачаха напред или се връщаха от време на време към тях, да ги послушат. Това беше един от най-щастливите следобеди, които беше прекарал, но той се умори и с удоволствие седна в салона за музика, дето я остави да му поднесе чай. Дошла бе една от малкото приятелки на Холи – русо дете, подстригано като момче. Двете се заиграха под стълбите, по стълбите, из галерията горе. Джолиън старши помоли за Шопен. Айрин му изсвири етюди, мазурки, валсове; двете деца се промъкнаха и сгушиха до пианото да слушат, навели своите тъмнокоса и златокоса глави. Джолиън старши ги загледа.

– Я да потанцувате вие двете! Те започнаха срамежливо, с погрешна стъпка. Заподскачаха и се завъртяха усърдно, макар и неумело, около стола и под звуците на валса. Той ги гледаше, а пианистката се обърна

усмихнато към малките балерини и си помисли: „Най-прелестното нещо, което съм виждала от цяла вечност насам.“ Нечий глас се обади:

– Holey! Mais enfin... qu'est – ce que tu fait la... danser le Dimanche! Viens donc!⁹²

Но децата се приближиха до Джолиън старши, знаеха, че ще ги защити, и го гледаха в лицето, чието изражение показваше, че той наистина е „натясно“.

– В хубав ден се вършат хубави дела, мамзел. Вината е моя. Хайде, пилета, идете да пиете чай.

Когато те се отдалечиха, последвани от Балтазар, който участваше във всяко ядене, той смигна дяволито на Айрин и каза:

– Това е то! Много са сладки, нали? Имате ли малки ученици?

– Да, три... Двете са безкрайно мили.

– Хубавички ли са?

– Очарователни.

Джолиън старши въздъхна; любовта му към малките беше ненаситна.

– Моята любимка много обича музиката; ще стане пианистка един ден. Бихте ли ми казали мнението си за нейните изпълнения?

– Разбира се.

– Надали бихте желали... – Не доизрече думите: „Да й дават уроци.“ Самата мисъл, че тя дава уроци, му беше неприятна; но така би могъл да я вижда редовно. Тя стана и отиде при него.

– Много бих желала, само че тук е и Джун... Кога ще се върнат?

Джолиън старши се намръщи:

– Не по-рано от средата на идния месец. Но какво от това?

– Вие казахте, че Джун ми е простила, но тя не е забравила, чичо Джолиън.

Да забрави ли? Трябва да забрави, щом той желаше това.

Сякаш в отговор на тази мисъл Айрин поклати глава:

– Знаете, че не би могла; не се забравя.

Пак това проклето минало! И той каза недоволно и безпрекословно:

– Хм! Ще видим.

Говори й повече от час за децата, за стотици дребни неща, докато екипажът дойде и я отведе в къщи. След като я изпрати, върна се на стола си и дълго седя там, като поглаждаше бузите и брадичката си и се унасяше в мисли за изминалия ден.

92. Холи-и! Моля ти се, какво правиш? Танцуваш в неделя! Я се прибери (фр.).

Подир вечеря се отби в кабинета и извади лист хартия. Постоя няколко минути, без да напише нищо, после стана и отиде пред картината „Холандски рибарски лодки при залез“. Мислеше не за картината, а за своя живот. Решил бе да ѝ остави нещо в завещанието си; нищо не може да развълнува повече спокойните глъбини на мисълта и спомена. Ще ѝ остави част от своето богатство, от стремежите, делата, способностите и труда, създали това богатство; ще ѝ остави част от всичко, което бе пропуснал в живота, изживян в разум и твърдост! Да! Но какво бе пропуснал? „Холандските рибарски лодки“ отказваха да отговорят; той отиде до балконската врата, дръпна завесите и я отвори. Задухал беше вятър и един миналогодишен дъбов лист, оцелял някак от метлата на градинаря, шумолеше леко в здрача по каменната тераса. И нищо друго; само мирис на наскоро полян хелиотроп. Прелетя прилеп, птица изчурулика за последен път. Над дъба изгря последната звезда. Фауст в операта бе разменил живота си за няколко години младост! Оставаше му само да се радва отдалеко на красотата, додето може, да ѝ отреди нещо в завещанието си. Но колко? Неспособен сякаш да реши това, докато гледаше в тихата волност на тази извънградска нощ, той се върна и отиде до камината. Тук бяха любимите му бронзови статуи – Клеопатра, притиснала до гърдите си усойница; Сократ; хрътката с малкото ѝ; як мъж, уловил поводите на няколко коня. „Те ще останат! – помисли той и болка сви сърцето му. – Хиляда години живот е пред тях!“

„Колко?“ Достатъчно, във всеки случай, за да я спаси от предивременно остаряване, да отдалечи, доколкото е възможно, бръчките от лицето ѝ, среброто от тия златисти коси. Той ще поживее може би още пет години. Тя ще е минала тогава трийсетте. „Колко?“ Тя нямаше нито капка от неговата кръв! Верността към избрания от преди повече от четиридесет години жизнен път, когато се бе оженил и бе създал тази тайнствена общност, наречена семейство, го предупреждаваше: „Който не е от твоята кръв, няма право на нищо!“ Това хрумване беше просто разсипничество. Чудачество, своенравие, постъпка на вдетинен старик. Истинското му бъдеще беше възплътено в хората от неговата кръв, чрез които ще продължи да живее и когато не ще бъде тук. Отвърна глава от бронзовите статуетки и се загледа в старото кожено кресло, дето бе изпушил толкова пури. И изведнъж му се стори, че я вижда седнала там в сивата рокля, уханна, кротка, мила, вдигнала към него тъмните си очи. О, не! Тя не искаше да го знае, мислеше само за своя любим. Но, волно или неволно, тя стоеше тук и го радваше със своята красота и нежност. Никой нямаше право да ѝ натрапва обществото на един старец, да изисква от

нея да му свири, да му позволява да я гледа... безвъзмездно! Всяко удоволствие на тоя свят се заплаща! „Колко?“ Той имаше предостатъчно пари, синът му и трите му внучета нямаше да усетят липсата на тая отделена троха. Сам е спечелил всичко, до последния пенс; и може да го остави комуто пожелае, да си позволи това малко удоволствие. Върна се при писалището. „Е, добре, ще го направя – каза си той. – Да мисля каквото щат. Ще го направя!“ И седна.

„Колко?“ Десет хиляди, двайсет хиляди... колко? Да би могъл с парите си да купи поне една година, поне един месец младост! Сепна се от тая мисъл и побърза да напише:

„Драги Херинг, съставете допълнение към завещанието ми в следния смисъл: «Оставям на племенницата си Айрин Форсайт, родена Айрин Ерън, което име носи сега, петнадесет хиляди лири, освободени от безвъзмездно мито.»

Ваш предан
Джозеф Форсайт“

Запечатана плика, сложи му марка, върна се до прозореца и пое дълбоко дъх. Навън беше тъмно, но вече блещукаха много звезди.

Глава 4

Събуди се в два и половина, а – както знаеше от дълъг опит – този час засилваше тревожно всички мисли. Опитът го бе научил също, че следващото редовно събуждане в осем часа доказваше глупостта на тая тревога. Мисълта, която го изплаши неочаквано тая сутрин, беше, че ако се разболее – нещо вероятно на неговата възраст, – не ще може да вижда Айрин. От тая мисъл имаше само една стъпка до съзнанието, че ще бъде отделен от нея и щом синът му и Джун се върнат от Испания. Как би могъл да оправдае желанието си да вижда една жена, която бе откраднала – посред нощ човек не подбира думите! – любимия на Джун? Той беше мъртъв вече; но Джун беше упорито същество; с добро сърце, но упорита като пън и наистина неспособна да забрави! Те щяха да се върнат към средата на идния месец. Оставаха му още пет седмици, за да се порадва на новото чувство, озарило края на живота му. Мракът му разкри невероятно ясно естеството на това чувство. Възхищение пред красотата... копнеж да вижда това, което радва очите. Смешно на неговата възраст! И все пак... как би поискал от Джун да превъзмогне

мъчителния спомен, как да не изглежда чудак в очите на сина си и жена му? Ще бъде принуден да се мъкне до Лондон, а това го уморяваше; после и най-лекото неразположение щеше да го лиши от тази възможност. Той лежеше с отворени очи, стискаше зъби от яд и се наричаше стар глупак, а сърцето му ту биеше силно, ту като че ли спираше изведнъж. Видя как утрото освети прозорците, чу как птиците запърхаха и зачуруликаха, как петлите пропяха, после заспа отново и се събуди уморен, но с ясен ум. Пет седмици няма защо да се тревожи – цяла вечност на неговата възраст! Но среднощната тревога бе оставила своя отпечатък, засилила бе волята му на човек, свикнал да постъпва винаги както желае. Ще я вижда колкото си иска! Защо да не отиде в града и да направи веднага това допълнение към завещанието си, вместо да пише на своя адвокат; може да я заведе и на опера! Но ще отиде с влак, защото не иска оня дебелак Бикън да се подсмива зад гърба му. Прислужниците са големи разбойници; а положително са чули за някогашната история между Айрин и Босини... Всички знаят и отгатват каквото не знаят. Сутринта ѝ писа:

„Мила Айрин, утре ще дойда в града. Ако искате да отидете на опера, елате да вечеряме някъде спокойно...“

Но къде? От десетки години не бе вечерял в Лондон другаде, освен в своя клуб или в някой частен дом. Да! Оставаше онзи моден ресторант в Ковън Гардън!...

„Драснете ми утре сутринта до хотел «Пиомонт» дали да ви чакам там в седем часа.

От сърце Ваш Джолиън Форсайт“

Тя ще разбере, че иска да ѝ доставиш малко радост; защото мисълта, че би могла да допусне у него копнеж да я види, му беше подсъзнателно неприятна; не беше редно толкова стар човек да си припомня навиците, за да се възхищава на красотата, особено на една красива жена.

Колкото и да бяха кратки, пътуването и посещението до адвоката го измориха. Беше и горещо, затова, след като се облече за вечеря, той полегна да си почине на дивана в спалнята. Навярно бе загубил за малко съзнание, защото се опомни с твърде странно чувство, стана с усилие и позвъни. О! Минаваше седем! И той беше тук, а тя може би го чакаше! Но замайването го обзе отново и го принуди да легне на дивана. Чу гласа на прислужничката:

– Звъняхте ли, сър?

– Да, влезте – „Не виждам ясно поради мъглата пред очите ми.“ – Не ми е добре. Донесете ми амоняк.

– Да, сър. – В гласа ѝ прозвуча уплаха.

Джوليو̀н старши направи усилие.

– Не, почакайте. Занесете тази бележка на племенницата ми... дамата, която чака в хола... една дама в сиво. Кажете, че мистър Форсайт не е добре... от горещината. Много се извинява, ако не отиде веднага долу, да не го чака за вечерята.

След като момичето излезе, той помисли без сила: „Защо казах «една дама в сиво»? Тя може и да е в друга рокля. Амоняк!“ Не изпадна вече в безсъзнание, но все пак не усети кога Айрин беше влязла и застана край него, като държеше под носа му стъкло с амоняк и оправяше възглавницата зад гърба му. Чу тревожния ѝ глас:

– Какво ви е, скъпи чичо Джوليو̀н?

Усети смътно до ръката си лекото докосване на устните ѝ; после вдъхна дълбоко и кихна от силния амоняк.

– Ха! – отвърна той. – Нищо ми няма. Как се озовахте тук? Слезте да вечеряте... Билетите са на тоалетната масичка. След една минутка ще се оправя.

Усети на челото си хладната ѝ ръка; усети дъха на виолетки и остана така, раздвоен между насладата и решението да се съвземе по-бързо.

– Я гледайте! Та вие сте наистина в сиво! – каза той. – Помогнете ми да стана.

Щом стъпи на нозе, се отърси.

– Как може да припадам така! – И тръгна съвсем бавно към огледалото: „Какъв мъртвешки вид!“ Тя прошепна зад него:

– Не бива да слизате, чичо! Трябва да почивате!

– Глупости! Една чашка шампанско ще ме оправя веднага. Не искам да пропусна операта.

Но придвижването по коридора беше трудно. Какви килими постилаха из тия модерни заведения. Толкова дебели – нозете ти потъват в тях на всяка стъпка! В асансьора забеляза колко загрижена изглеждаше тя и ѝ каза с една забележимо намигване:

– Чудесен домакин!

Когато асансьорът спря, трябваше да се улови здраво за пейката, за да ѝ попречи да се изплъзне под него; но след супата и шампанското се усети много по-добре и започна да изпитва удоволствие от това неразположение, пробудило такава загриженост в държанието ѝ.

– Бих желал да имам дъщеря като вас – каза неочаквано той; после, забелязал усмивката в погледа ѝ, продължи: – Не бива да се погребвате в миналото на вашата възраст, ще имате достатъчно време за това, когато стигнете моите години. Роклята ви е много хубава... в чудесен стил.

– Сама я ших.

О! Жена, която може да ушие сама такава хубава рокля, не е загубила интерес към живота.

– Радвайте се, докато е време – каза той; – и изпийте тази чаша. Искам да видя малко руменина на бузите ви. Не трябва да пропиляваме живота си; не бива. Тази вечер ще чуем новата Маргарита; дано не е дебела. А Мефисто... не мога да си представя нещо по-ужасно от това, да видя някой дебел артист в ролята на дявола.

Но не отидоха на опера, защото, когато ставаше от трапезата, отново му се зави свят и Айрин настоя да си почине и да си легне рано. Щом се разделиха пред входа на хотела, след като плати на кочияша, за да я отведе до Челси, Джозийн старши седна отново за миг, още веднъж да си припомни думите ѝ: „Толкова сте мил към мене, чичо Джозийн.“ Та кой не би бил! Искаше му се да остане още един ден и да я заведе в Зоологическата градина, но два дни скитане с него би я отегчило до смърт. Не, ще трябва да чака до следния неделен ден; тя обеща да дойде тогава. Ще уредят въпроса с уроците за Холи, макар и само за един месец. Оная мамзел Бос няма да е доволна, но ще трябва да се примири. И като стисна до гърдите си вехтия сгъваем цилиндър, тръгна с асансьора.

На другата сутрин взе кола за гара Ватерло, като се бореше с желанието да каже: „Отведете ме в Челси.“ Но той имаше непоколебим усет за мярка. Освен това се чувстваше още слаб и не желаше да се изложи въвн от къщи на нов припадък като снощния. Пък и Холи го чакаше – и него, и това, което носеше в чантата си. Не че любимката му проявяваше користна любов... тя беше възплъщение на нежност и обич; и изведнъж, с горчивия цинизъм на старостта, той се запита дали Айрин не дружеше с него именно от користна любов. Не, и тя не беше от тоя вид. Нямаше, горката, никакъв усет да подреди живота си, никакъв усет за собственост! Освен това той не бе споменавал пред никого за допълнението към завещанието си, нито щеше да спомене... доста е на всеки ден доброто му.⁹³

В каретата, която го посрещна на гарата, Холи правеше усилие да удържа Балтазар и техните ласки превърнаха в тържество завръщането

93. Евангелие от Матей, 6:34.

у дома. През целия прекрасен топъл ден и почти през целия следващ той почиваше на сянка, доволен и спокоен, а закъснялото лятно слънце позлатяваше моравите и цветята. Но на самотната вечеря в четвъртък започна да брои часовете: още шейсет и пет, докато дойде време да я посрещне пак в горичката, да тръгне редом с нея из поляните. Смяташе да се посъветва с лекаря за припадъка, но тоя приятел сигурно щеше да му наложи почивка, никакви вълнения и така нататък; а той не искаше да го спъват, да му приказват за болест... ако я имаше; не искаше да слуша такива неща тъкмо сега, при това ново чувство. Погрижи се да не спомене нищо в писмото до сина си: веднага щяха да се върнат! Но не се замисли дали това премълчаване се дължеше на желанието да не смущава техните удоволствия или своите собствени.

Вечерта, позадрямал в кабинета, след като бе допуснил пурата си, дочу изведнъж шумолене на рокля и усети лъх от виолетки. Отвори очи и я видя до камината в сивата рокля да протяга ръце. Странно беше това, че – макар да не държаха нищо – тия ръце сякаш обвиваха нечия шия. Главата ѝ беше отнетната назад, с отворени устни и затворени очи. Тя изчезна изведнъж и на мястото ѝ останаха само камината и бронзовите статуи по нея. А докато тя беше там, те не се виждаха – виждаше се само камината и стената. Разстроен и смутен, той стана. „Трябва да взема лекарство, не съм добре.“ Сърцето му биеше прекалено бързо, усещаше, че се задушава; отиде до прозореца, отвори го и вдъхна свеж въздух. Някъде лаеше куче, сигурно отвъд горичката във фермата на Гейдж; прекрасна, тиха нощ, но колко тъмна! „Задрямал съм! – помисли си той. – Това е всичко! И все пак бих се заклеял, че очите ми бяха отворени!“ Някой като че въздъхна в ответ.

– Какво става? – запита рязко той. – Кой е?

Сложи ръка на гърдите си, за да успокои разтуптяното си сърце, и излезе на терасата. Нещо профуча леко покрай него в тъмнината. „Шт!“ Беше големият сив котарак. „Босини приличаше на едър котарак! – помисли той. – него именно тя... тя... Той все още я владее!“ Отиде до края на терасата и погледна надолу в мрака; можеше да съзре само няколко маргаритки, пръснати по неокосената морава. Днес те са тук, утре ги няма! После изгря луната, която виждаше всички, млади и стари, живи и мъртви, без да иска да ги знае! Скоро идваше и неговият ред. За единствен ден младост той би дал всички останали! Обърна се отново към къщата. Видя прозорците на детската спалня горе. Любимката му сигурно спеше. „Дано това куче не я събуди! – помисли си той. – Какво ни кара да обичаме? Какво ни кара да умираме? Трябва да си легна

вече.“

Прибра се полека по посивелите от лунното сияние плочи на терасата.

Глава 5

Как другояче един стар човек може да прекарва дните си, ако не в спомени за хубавото минало? В тях поне няма вълнуващ плам, а само бледо зимно слънце. Черупката може да издържи леките удари на динамото на спомените. Трябва да не се доверява на настоящето и да отбягва бъдещето. Само заслонен зад плътна сянка може да следи как слънцето пропълзява към нозете му. Ако грее лятно слънце, по-добре да не излиза никак, да не го бърка със слънцето на късната есен! Така може би ще угасва тихо, бавно, неусетно, докато накрая нетърпеливата природа го стисне за гърлото в някое ранно утро, още преди светът да се е пробудил. И върху надгробната му плоча ще напишат: „В преклонна възраст!“ Да! Ако запази докрай принципите си, един Форсайт може да живее дълго и след като е починал.

Джозийн старши съзнаваше всичко това, но все пак у него имаше нещо, което надхвърляше форсайтовското. Защото знае се, че един Форсайт не бива да обича красотата повече от разума; нито хрумванията – повече от здравето си. А у него напоследък туптеше нещо, което с всеки удар все повече разяждаше изтънялата черупка. Разумът му разбираше, че е така, но разбираше също, че не може да спре това туптене, нито би пожелал да го спре, ако можеше. Но ако му кажехте, че живее от капитала си, би ви сразил с поглед! Не! Човек не живее от капитала си: такава нещо е недопустимо! Призраците от миналото са по-действителни от фактите на настоящето. А той е смятал винаги, че е грях да живееш от капитала си: не би могъл да допусне подобно тежко обвинение да се приложи към самия него. Удоволствието носи здраве; красотата радва погледа; да живееш отново... с младостта на младите... А какво друго вършеше той?

Методично, както бе постъпвал през целия си живот, разпределяше той своето време. Всеки вторник заминаваше с влак до града; вечеряше с Айрин, после отиваха на опера. В четвъртък отиваше в града, оставаше някъде дебелия кочияш и конете, срещаше я в Кенсингтънските градини, връщаше се при каретата си, след като я изпрати, и се прибираще навреме за вечеря. В къщи споменаваеше, че през тия два дни има работа

в Лондон. В сряда и в събота Айрин идваше да дава урок по музика на Холи. Колкото по-голямо удоволствие изпитваше от присъствието ѝ, толкова по-строго внимателен ставаше; просто един безучастно любезен чичо... защото все пак беше стар човек. Но въпреки всичко това, закъснееше ли тя, започваше да се безпокои без мярка. Ако изобщо не дойдеше, както се случи на два пъти, очите му гледаха тъжно, като очи на старо куче, и не можеше да заспи.

Така мина един месец... един летен месец из полето и в сърцето му, с лятната градина и умората от нея. Кой би повярвал преди няколко седмици, че той ще очаква почти с ужас завръщането на сина и внучката си? Такава приятна свобода, такава връщане към независимостта, която човек има, преди да е създал семейство, бе намерил той в тия седмици с прекрасно време, в това общуване със същество, което не искаше нищо и оставаше винаги някак непознато, запазило чара на тайнственост. То беше като глътка вино за него, свикнал така отдавна да пие само вода, че бе почти забравил как виното нахлува в кръвта и упойва съзнанието. Цветята имаха по-ярки багри; уханията, музиката, слънчевата светлина бяха по-животворни – не само спомени от минала радост. Имаше смисъл в живота, имаше какво да очаква. Живееше само с новата си цел, не с размисли за миналото; а това е съществена разлика на неговите години. Насладите на хубавата трапеза, винаги маловажни за човек, въздържан по природа, бяха загубили вече всякакво значение. Той ядеше малко, без да обръща внимание какво; слабееше непрестанно, изглеждаше все по-изтощен. Станал бе отново „строен като фиданка“; а огромните очи с хлътнало слепоочие придаваха още по-голямо благородство на изтънялата фигура. Съзнаваше много добре, че трябва да повика лекар, но свободата беше премного приятна. Не желаше да заплати със загуба на свобода лекуването на тежкото дишане и болките в гърдите, да се върне към вегетарианската диета и земеделските списания с илюстрации на кръмно цвекло в естествена големина, с които се различаше преди появата на новата радост в живота му. О, не! Увеличи броя на пурите. Правилото му беше винаги по две на ден. Сега пушеше по три, понякога и четири – така пуши всеки човек, обзет от творчески порив! Често си казваше: „Трябва да се откажа от пушенето и кафето; трябва да се откажа от друсането до града.“ Но не се отказваше; нямаше никой около него да му прави забележки, а това беше безценен дар. Прислугата може би се чудеше, но разбира се, не продумваше. Мамзел Бос беше премного загрижена за собственото си храносмилане и премного „добре възпитана“, за да направи някакъв личен намек. Холи не можеше още да съзира

промяната у този, който ѝ беше едновременно играчка и божество. Само на Айрин оставаше да го моли да се храни по-добре, да почива през горещите часове на деня, да взема лекарство за укрепване и така нататък. Но тя не му казваше, че е причина за отслабването му, защото никой не вижда опустошението, което е извършил. Човек на осемдесет и пет години няма страсти, но красотата, която буди страст, вълнува по старому, докато смъртта затвори очите, жадуващи за нея.

В първия ден от втората седмица през юли той получи от Париж писмо от сина си, който съобщаваше, че се връщат в петък. Това беше по-сигурно от самата съдба, но с трогателната непрозорливост, с която старите се надарени, за да могат да издържат докрай, той никога не го допускаше напълно. Сега вече го повярва и разбра, че нещо трябва да се предприеме. Не можеше да си въобрази живота без този нов интерес, но и невъобразимите неща не съществуват, както Форсайтови откриват непрекъснато от собствен опит. Той седеше в старото кожено кресло, съгъваше и прегъваше писмото и дъвчеше с уста края на незапалената пура. Утре ще бъде последният вторничен излет в града. Навярно ще може все още да отива по веднъж в седмицата, под предлог, че се среща със своя адвокат. Но и това ще зависи от здравето му, защото отсега нататък ще започнат да се суетят около него. Уроците! Уроците трябва да продължат! Айрин ще трябва да преглътне скрупулите си, а Джун – да прибере чувствата в джоба си. Направи го някога, в деня, когато разбра за смъртта на Босини; щом го бе направила тогава, сигурно ще може да го стори и сега. Четири години, откакто ѝ бе нанесена тази рана... Не е християнско да пази спомена за старите обиди. Джун имаше силна воля, но неговата беше по-силна, защото дните му бяха преброени. Айрин беше отстъпчива, сигурно щеше да направи това за него, ще сподави естественото си огорчение, за да не огорчи него. Уроците трябва да продължат; само така ще бъде спасен. След като запали най-последе пурата, той започна да обмисля как да представи нещата пред близките си, как да им обясни това странно приятелство; как да забули и скрие голямата истина – че не може да се лиши от гледката на красотата. Да! Холи! Холи я обичаше, радваше се на уроците с нея! Тя ще го спаси... мъничката му любимка! Тая щастлива мисъл го разведри и той се запита защо се бе тревожил така ужасно. Не бива да се тревожи, веднага след това усети странна слабост, сякаш е само наполовина на тоя свят.

След вечеря тоя ден замайването му с повтори, макар да не загуби съзнание. Не позвъни, защото всички щяха да се разтревожат и отиването му в града на другия ден още повече ще се хвърли на очи. Когато

човек остарее, всички се наговарят да ограничат свободата му, и то защо? За да го държат още малко жив. Но той не искаше живот на такава цена. Само Балтазар видя самотното му съвземане от тая слабост; погледна как господарят му отиде до бюфета да си налее бренди, вместо да му даде бисквита. Когато почувства най-последно, че може да се завлече до стълбите, Джолиън старши тръгна за спалнята. И, при все че на сутринта все още се олюляваше, мисълта за предстоящата вечер го поддържаше и крепеше. Такова удоволствие беше да я покани на хубава вечеря... (подозираше, че тя не си дояжда, когато се храни сама) и да гледа в операта как очите ѝ светват, как устните неволно се усмихват. Тя нямаше много развлечения, а днес той можеше да ѝ поднесе за последен път този дар. Но когато взимаше пътната си чанта, усети, че би предпочел да не му предстои умората да се облича за вечеря, нито изпитанието да ѝ съобщи за връщането на Джун.

Тази вечер даваха „Кармен“ и той съобщи новината в последния антракт, отлагайки я подсъзнателно до последния миг. Тя я посрещна спокойно, защото игрищата музика прозвуча веднага и трябваше да замълчат. Лицето ѝ прие отново своята маска, зад която ставаха толкова неща, които той не можеше да види! Трябваше ѝ време, разбира се, да обмисли всичко! Нямаше защо да я притеснява; тя ще дойде утре следобед за урока, ще я види тогава, след като е посвикнала с мисълта. Във фойтона ѝ говореше само за Кармен; виждал бе по-добри едно време, но и тази не беше лоша. Когато се ръкуваха за лека нощ, тя се наведе бързо и го целуна по челото.

– Сбогом, мили чичо Джолиън, толкова добър бяхте към мене.

– До утре, значи – каза той. – Лека нощ и приятни сънища.

– Приятни сънища – повтори тихо тя. А през прозорчето на отминаващия фойтон той зърна лицето ѝ, обърнато към него, и лекото махане на протегнатата отвън ръка.

Тръгна да търси полека стаята си. Никога не му даваха една и съща и той не можеше да свикне с тия „модни“ спални с нови мебели и сиво-зеленикави килими, изпъстрени с алени рози. Беше възбуден, а проклетата „Хабанера!“ продължаваше да звучи в главата му. Никога не бе смогнал да разбере френските ѝ думи, но знаеше смисъла им, ако изобщо имаше някакъв смисъл в тая дива неразбираема циганска история. Да, в живота има нещо, което разстройва всички планове и намерения... и кара мъжете и жените да играят, както им свирят. Той лежеше, втренчил хлътналите си очи в тъмнината, дето властвуваше тая неразбираема сила. Мислиш, че си господар на живота си, а той се изплъзва зад теб,

сграбчва те за врата, навежда те ту на едната, ту на другата страна и накрая непременно ще те удуши! Никак не е чудно да постъпва така и със звездите – сблъсква ги една с друга, после ги захвърля на разни страни; не му омръзва да си играе така. Пет милиона души в огромния глупав град, всички във властта на тази жизнена сила, подскачаха като грахови зърна върху дъска, по която сте ударили вестник. Да – а! Но той няма да подскача още дълго... ще си почине в дълбокия, вечен сън!

Колко горещо беше тук... и колко шумно! Челото му гореше; тя го бе целунала точно там, дето бяха грижите; точно там – сякаш им знаеше мястото и искаше да ги отнесе с целувката си. Но вместо да ги отнесат, устните ѝ оставиха само една мъчителна тревога. Тя не бе му говорила никога с такъв глас, не бе помахвала с ръка, не бе се обръщала да го погледне още веднъж на тръгване. Той стана и дръпна завесата; стаята му гледаше към реката. Нямахше прохлада, но гледката на широката, течаща, спокойна, вечна река го успокои. „Най-важното – помисли той – е да не досаждам никому. Ще мисля за малката и ще заспя.“ Но много време мина, преди горещината и тропотът в лондонската нощ да заглъхнат за кратко в лягната сутрин. И Джолиън старши почти не спа.

Когато се прибра на другия ден у дома си, отиде в цветната градинка и с помощта на Холи, която много обичаше цветя, набра голям букет карамфили. Каза ѝ, че са за „дамата в сиво“ – име, с което все още я назоваваха помежду си; сложи ги във ваза в кабинета, дето смяташе да поговори с Айрин, още с идването ѝ, за завръщането на Джун и за бъдещите уроци. Уханието и багрите на карамфилите ще му помогнат. След обяда полегна, защото се чувстваше много уморен, а екипажът щеше да я доведе от гарата едва в четири часа. Но с приближаването на това време започна да нервничи и отиде в занималнята, която гледаше към шосето. Щорите бяха пуснати, Холи и мамзел Бос се бяха подслонили тук от жегата на юлския ден и се занимаваха с копринените си буби. Джолиън старши изпитваше естествено отвращение към тия методични животинчета, които по глава и цвят приличаха на слонове и прояждаха на безброй места хубавите зелени листа; освен това намираше, че страшно вонят. Той седна до прозореца на покрития с крепон диван, отдето можеше да вижда шосето и да вдъхне свеж по-въздух, доколкото го имаше; а Балтазар, който обичаше в горещи дни да седи на кретон, скочи до него. Пианото беше покрито с виолетов калъф, почти посивял от избеляване, а върху него бяга първите лавандули, изпълнили стаята със своето уханье. Въпреки прохладата, а може би заради прохладата, пулсирането на живота уморяваше отпадналите му сетива. Всеки слънчев лъч,

проникнал през пролуките, му досаждаше със своя блясък; кучето мирисеше ужасно; уханието на лавандулата беше непоносимо; копринените буби, надигнали сивозеленикавите гърбове, изглеждаха противно живи; а тъмната глава на Холи, наведена над тях, блестеше като коприна. Чуден и жестоко могъщ е животът, когато сте остарял и слаб; като че ли ви се надсмива със своето многообразие и туптяща жизненост. Никога допреди последните седмици не бе изпитвал това странно чувство – да се носи с половината си същество по течението на живота, а с другата половина, останала на брега, да наблюдава безпомощното отминаване. Само при Айрин това раздвоение изчезваше.

Холи обърна глава, посочи пианото с мургавата си ръчичка – защото да показваш с пръст, не беше знак на „добро възпитание“ – и каза свенливо:

– Погледни „дамата в сиво“, дядо, нали е хубава днес?

Сърцето на Джوليو старши трепна, стаята се замъгли за миг, после се проясни отново и той каза с дяволито намигване:

– Кой я облече?

– Мамзел.

– Holey! Не говори глупости!

Ах, тази превзета французайка! Още не бе се помирила, че ѝ отнеха уроците по пиано. Това не улесняваше задачата му. Малката беше единственият приятел и на двамата. А уроците взимаше все пак тя! И той няма да отстъпи... няма да отстъпи за нищо на света. Погали топлата козина по главата на Балтазар и чу гласа на Холи:

– Нали нищо няма да се промени, когато се върне мама? Знаеш, че тя не обича чужди хора.

Думите на детето сякаш обгърнаха Джوليو старши с мразовитата съпротива на околните и му разкриха изведнъж всички опасности на новопридобитата свобода. Ох!

Ще трябва да се признае за стар, да се подчини на грижите и любовта им, или да се бори за запазване на новото, така скъпо другарство; а борбата го уморяваше до смърт. Но отслабналото, изтощено лице се сви решително, превърна се само в една твърда брадичка. Негов беше този дом, негов беше и животът му; имаше да отстъпи! Погледна часовника си, остарял и изтънял като самия него. Носеше го от петдесет години. Минаваше четири! Целуна по главичката Холи и слезе в хола. Искаше да посрещне Айрин, преди да се е качила за урока. Щом чу колелата, излезе пред входа и видя веднага, че екипажът е празен.

– Влакът пристигна, сър; но дамата не дойде.

Джوليو̀н старши го изгледа отдолу нагоре, сякаш искаше да отблъсне любопитството на тоя дебелак, да не му позволи да зърне горчивото разочарование.

– Добре – отвърна той и се върна в къщи.

Отиде в кабинета си и седна, разтреперан като лист. Какво значеше това? Може би е пропуснала влака; но той разбираше отлично, че не е. „Сбогом, мили чичо Джوليو̀н!“ Защо „сбогом“, а не „лека нощ“? Защо му бе помахала с ръка? И го бе целунала? Какво значеше това? Обзеха го бурна тревога и раздражение. Стана и се заразхожда по персийския килим, от прозореца до стената. Изоставила го бе! Уверен беше в това... а той беше безпомощен. Старец, който иска да гледа красотата! Смешно! Възрастта затвори устните му, отне му силата да се бори. Той нямаше право на топлота и живот, нямаше право на нищо освен на спомени и скръб. Не можеше да ѝ се моли: и старият човек дори има самолюбие. Безпомощност! Цял час, безчувствен към телесната умора, той се разхождаше из стаята, край вазата с набраните от него самия карамфили, които му се надсмиваха с уханието си. От всички мъчнопоносими неща най-мъчнопоносимо за човек, свикнал да налага волята си, е да я загуби. Природата го бе уловила в мрежата си и той се мяташе насам-натам като нещастна риба, без да намери изход, нито възможност да я скъса. В пет часа му поднесоха чая и писмо. За миг усети изблик на надежда. Разряза плика с ножчето за масло и прочете:

„Скъпи чичо Джوليو̀н, безкрайно тежко ми е да напиша нещо, което ще Ви огорчи, но няхах смелост да Ви го кажа снощи. Чувствам, че не мога да давам уроци на Холи, след като се върне Джун. Има дълбоки рани, които не се забравят. За мене беше такава радост да виждам Вас и Холи. Може би ще ви виждам пак понякога, когато идвате в града, макар че, убедена съм, това не е добре за вас. Забелязах колко много Ви уморявам. Мисля, че трябва да си почивате напълно през горещините, а сега, след завръщането на сина Ви и Джун, ще бъдете толкова щастлив. Благодаря Ви милион пъти за всичката Ви добротата към мене.

Ваша предана
Айрин“

Така значи! Не било добре да се радва, да вижда това, което му е най-приятно; да се опитва да не мисли за неизбежния край, за потайно приближаващата смърт. Не било добре! И тя дори не разбираше, че е

новата му опора в живота, възплъщение на красотата, която му се изпльзваше вече!

Чаят изстина, пурата остана незапалена; той продължаваше да се разхожда, разкъсан между самолюбието и копнежа за живот. Непоносимо е да те изтикват полека, без право да роптаеш; да живееш, когато волята ти е в чужди ръце, които я превиват с грижовност и любов. Непоносимо! Ще видим как ще постъпи тя, когато узнае истината... истината, че желанието му да я вижда е по-силно от желанието да живее. Седна до старото си писалище и взе писалката. Но не можеше да пише. Противно му беше да моли; да я моли да стопля погледа му със своята красота. Все едно да признае, че се е вдетинил. Просто не можеше да го стори. И написа само:

„Надявах се, че не ще допуснете споменът за някогашните огорчения да се изпречи пред това, което е радост за мене и добро за внучката ми. Но старите хора се научават да се отказват от разни хрумвания; принудени са да го сторят, рано или късно трябва да се откажат дори от хрумването да живеят; и колкото по-скоро, толкова може би по-добре.

От сърце Ваш
Джозийн Форсайт“

„Горчиво – помисли той – но не може другояче. Уморен съм.“ Запечата плика и го пусна в кутията за вечерната поща; когато го чу да пада на дъното, си каза: „Отиде си и последната радост!“

След вечерята, която почти не докосна, след едва наполовина изпущена пура, от която му прилоша, той се качи съвсем бавно в детската спалня. Седна на пейката до прозореца. Светеше нощната лампичка и той можеше да съзре лицето на Холи, сложила ръка под бузката си. Подранил майски бръмбар шумолеше в крепоновата хартия, с която бяха запълнили камината, един кон удряше неспокойно с крак в конюшнята. Да можеше да спиш като това дете! Той подръпна венецианските завеси и погледна навън. Изгряваше кървавочервена луна. Никога не бе я виждал така червена. Горичката и полето заспиваха в последния отблясък на летния ден. Красотата витаеше като прозрачно видение. „Дълъг живот имах – помисли той – и всичко най-хубаво от него. Неблагодарен съм. Много красота видях във времето си. Горкият Босини казвал, че имам усет за красотата. Кой знае!“

Прелетя нощна пеперуда, втора, трета. „Дами в сиво!“ Той затвори

очи. Овладея го чувството, че никога вече не ще ги отвори; остави го да се разсее, да почувства, че потъва; после потрепера и вдигна с усилие клепащи. Не е добре, без съмнение; никак не е добре; ще трябва най-после да повика лекар. Но имаше ли смисъл сега! Лунните лъчи са проникнали в горичката; там има призраци и само те не спят. Никакви птици, зверове, цветя и насекоми; само призраци витаят; „дами в сиво“! Смешна мисъл! Ще се настани на дънера; ще си шепнат! Тя и Босини ли? Жабите и мъничките животинчета също щяха да си шепнат. Колко силно тиктака часовникът в тази стая! Колко е зловещо навън... в сиянието на тази червена луна; и тук, с ярката червена лампичка, с часовника, с провисналата в цял ръст от паравана роба на гувернантката! „Дамата в сиво.“ Странна мисъл го обзе: съществувала ли бе тя? Идвала ли бе изобщо? Или беше само видение, излъчено от красотата, която цял живот бе обичал и щеше така скоро да напусне? Теменужносив призрак с тъмни очи и венец от кехлибарена коса, витаещ призори и в лунната нощ и по времето, когато цъфтят камбанките? Той стана и постоя за миг така, хванал ръба на прозореца, за да си възвърне чувството за реалност; после тръгна на пръсти към вратата. Спря до ръба на леглото; усетила сякаш втрещения поглед, Холи се размърда, въздъхна и се сви отбрително. Той продължи да върви на пръсти и в тъмния коридор в стаята си; съблече се веднага и застана в нощница пред огледалото. Какво плашило... с хлътнали слепоочия и изтънели нозе! Очите му отказваха да гледат тоя образ, но на лицето бе изписана гордост! Всичко се бе съюзило да го сломи, дори отражението му в огледалото, но не беше сломен... още! Легна и дълго лежа, без да заспи, като се мъчеше да се примири, защото съзнаваше много добре колко вредни са за него вълненията и разочарованието.

На сутринта се събуди така неотпочинал и отпаднал, че изпрати за лекар. След като го преслуша, докторът се замисли, заповяда му да лежи и да се откаже от пушенето. Това не беше мъчно; нямаше за какво да става, а щом се разболееше, изгубваше вкус към тютюна. Сутринта прекара отегчено, със спуснати щори, като разгръщаше и обръщаше „Таймс“, почти без да чете. Балтазар лежеше до леглото му. Заедно с обяда му донесоха и телеграма, която гласеше: „Писмото получих идвам следобед ще бъда у Вас в четири и трийсет Айрин“

Идва! Най-после! Съществуваше, значи... и не бе го изоставила. Идва! Ръцете и нозете му се стоплиха, бузите и челото пламнаха. Изпи супата, бутна настрана масичката на колела и остана да лежи неспокойно, докато прибраха яденето и го оставиха сам; само усмихваше

дяволито от време на време. Идва! Сърцето му беше ускорено, после изведнъж като че ли преставаше да бие. В три часа стана и започна да се облича грижливо, безшумно. Холи и мамзел бяха сигурно в занималнята, а прислугата навярно спеше, след като се бе наобядвала. Балтазар легна сам на входа; последван от него, Джолиън старши мина в кабинета си и оттам навън в горещия следобед. Възнамеряваше да слезе в горичката, но разбра изведнъж, че не ще може да го стори в тая жега. И седна до стола-люлка под по дъба; Балтазар също не понасяше горещините и се простря до него. Той седеше и се усмихваше. Какъв пир от светли мигове! Какво бръмчене на мушици и гукане на гугутки! Истински, неповторим летен ден! Прекрасен! А той беше щастлив... щастлив, като хлапе. Тя щеше да дойде; не го бе изоставила! Имаше всичко, каквото желае... само да можеше по-леко да диша, по-малко да го притиска ей тук! Ще я види, щом излезе от папратите, да се олюлява леко, темнужносива сред маргаритките, глухарчетата и маковете по поляната... маковете с разцъфнали венчета. Той няма да мърда, но тя ще дойде при него и ще му каже: „Простете, скъпи чичо Джолиън!“ Ще седне в стола-люлка, той ще я гледа, ще ѝ признае, че му е прилошало, но сега вече му е минало; а кучето ще ѝ близне ръката. Знаеше, че господарят му я обича... доброто куче.

Под дървото беше почти прохладно, слънцето не проникваше дотук, само озаряваше всичко наоколо; и далечните трибуни на стадион Епсън, и кравите, които пасяха из люцерновите ливади и се бранеха с опашки от мухите. Носеше се дъх на липи и лавандула. Да! Затова имаше толкова пчели! Суетяха се и бързаха... като неговото сърце! Унесени и упоени от мед и щастие; така беше унесено и упоено и неговото сърце! Лято... лято... сякаш казваха те, тия пчели, пчелици и мушици!

Часовникът на конюшната удари четири; след половин час тя ще бъде тук. Той ще подремне мъничко... толкова малко спеше напоследък; за да бъде бодър пред нея, пред младостта и красотата, идващи към него по слънчевата морава... с „дамата в сиво“! Облегна се на стола и затвори очи. Лек ветрец довя пух от глухарче, което се закачи на мустаците му и се полюляваше едва-едва. Един слънчев лъч се провря и огря обувката му. Една пчела прехвъркна над панамената шапка. Сладострастната дрямка се провря до мозъка под нея, главата клюмна и остана над гърдите. Лято... лято! – бръмчеше наоколо животът.

Часовникът на конюшната удари четвърт. Балтазар се протегна и погледна господаря си. Пухчето на мустаците не трепкаше вече. Кучето сложи муцуна на огряната обувка. Тя не мръдна. То се дръпна

изведнъж, изправи се, скокна в скута на Джолиън старши, погледна го; изскимтя; скочи долу, седна на задните си крака, загледа го. И започна изведнъж да вие... дълго, дълго... без край.

А пухчето беше неподвижно като смърт; като лицето на стария му господар.

Лято... лято... лято!... С безшумни стъпки по тревата!

КНИГА ВТОРА В примка

На два достойни рода древната вражда
.....
избухна в нов раздор.

„Ромео и Жулиета“

НА ДЖЕСИ И ДЖОУЗЕФ КОНРАД

ПЪРВА ЧАСТ

У ТИМОТИ

Собственическият инстинкт не е неизменен. През разцвет и вражда, през мраз и огън той следваше законите на своето развитие дори у Форсайтови, които го смятаха веднъж завинаги установен.

Историкът на осемдесетте и деветдесетте години ще опише един ден подробно твърде бързото развитие на самодоволния и сдържан английски провинциализъм към още по-самодоволен, но не така сдържан империализъм – с други думи, ще опише „собственическият“ инстинкт на напредващата нация. По същия начин, в съгласие сякаш с нацията, се развиваха и Форсайтови. Еволюираха не само външно, но и вътрешно.

Когато Сюзан Хейман, омъжената сестра на Форсайтови, последва в 1895 година съпруга си просто смешно млада – едва на седемдесет и четири години – и тялото ѝ бе изгорен в крематориум, останалите шестима Форсайтови почти не се развълнуваха. Това безучастие се дължеше на три причини. Първо: почти тайното погребение през 1892 година в Робин Хил на Джолиън старши – първият Форсайт, изоставил фамилната гробница в Хайгейт⁹⁴. Неговото погребение, станало една година след напълно редовното погребение на Суидин, предизвика много разговори на Форсайтовата борса – дома на Тимоти Форсайт на Бейзуотър Роуд, където все още се събираха и разпространяваха семейните клюки. Мненията тук бяха най-различни – като се започне с недоволните оплаквания на леля Джули и се свърши с откровеното твърдение на Франси, че е било „много добре, дето най-сетне сложили край на това струпане в душния Хайгейт.“ През последните години на живота си – всъщност след странната и тъжна история между Босини, годеникът на внучката му, и Айрин, съпругата на племенника му Соумс – Джолиън старши явно не искаше и да знае рода си; и своеволното държане, което винаги бе имал, започна да изглежда на другите малко прекалено. Философската му жилка винаги бе успявала, разбира се, да проличи изпод пласта чист форсайтовизъм, така че другите бяха донякъде подготвени за това погребение в чужд кът. Но събитието си беше все пак странно; а когато на Форсайтовата борса узнаха и завещанието му, целият род трепна. От

94. Хайгейт – гробище в Лондон.

своето имущество (което възлизаше на 145 000 лири, със задължения от 35 лири, 7 шилинга и 4 пенса) той завещаваше 15 000 лири – „Кому мислите, мила? На Айрин!“ – на избягалата съпруга на племенника му Соумс; на Айрин, жената, която бе почти опозорила семейството и – още по-странно! – нямаше никакво кръвно родство с него. Не бе ѝ завещал, разбира се, капитала, а само пожизнено ползуване на доходите от него! Но все пак ги беше завещал. И правото на Джолиън старши да бъде смятан за истински Форсайт рухна завинаги. Това беше първата причина погребението на Сюзан Хейман в Уокинг⁹⁵ да не предизвика особено вълнение.

Втората причина беше от много по-широк и висш разред. Освен къщата в Кемдън Хил⁹⁶ Сюзан имаше (от покойния Хейман) и имение в Хемшир, дето младите Хейман се усъвършенствували – както се разправяше – в стрелба и езда, а това беше чудесно за тях ги издигаше в очите на всички; фактът, че притежаваше истинско имение, оправдаваше до нейде разпиляването на праха ѝ – макар че не можеха да разберат откъде ѝ бе хрумнала тази мисъл за изгаряне! Разпратили бяха, естествено, обичайните покани, Соумс и Никълъс младши бяха присъствали, завещанието ѝ беше задоволително – доколкото тя изобщо можеше да завещае нещо, защото имаше само пожизнено ползуване на имота; всичко оставаше поравно и без пречки за децата.

Третата причина, поради която погребението на Сюзан не предизвика голямо вълнение, беше най-всеобхватна. Тя бе резюмирана твърде смело от бледата и слаба Юфимия: „Аз пък мисля, че хората имат право да се разпореждат с тялото си, и след като умрат.“ Поразително беше, че подобна забележка идва от дъщерята на Никълъс, либерал от старата школа и голям тиран – това показваше изведнъж колко вода е изтекла от смъртта на леля Ан през 1886 година, тъкмо когато собственическите права на Соумс върху жена му започваха да изглеждат оспорими, което бе довело до такова нещастие. Изказването на Юфимия беше, разбира се, детинско, защото ѝ липсваше опит; макар и минала трийсетте, тя все още се наричаше Форсайт. Но забележката ѝ показваше въпреки всичко едно разширяване на понятието свобода, една децентрализация и отклонение на центъра на притежанието от чуждата към собствената личност. Когато чу от леля Естер забележката на дъщеря си, Никълъс изръмжа: „Тя жени и дъщери! Свободата вече няма край! Знаех си аз, че делото

95. Уокинг – градче югозападно от Лондон; и тук има лондонско гробище.

96. Кемдън Хил – един от най-хубавите лондонски квартали в Уест Енд.

«Джексън» не води към добро... щом разтегли толкова тълкуването на Habeas corpus⁹⁷! Той не бе простил и досега, разбира се, Закона за имуществата на омъжените жени⁹⁸, който щеше да му попречи ужасно, ако за щастие не бе се оженил по-рано. Всъщност не можеше да се отрече, че младите Форсайтови негодуваха срещу възможността да бъдат смятани за чужда собственост; и така, колониалният стремеж за самоопределение – по някакъв парадокс предтеча на империализма – непрестанно се засилваше. Всички бяха вече семейни, с изключение на Джордж – все още неизменно свързан с конните надбягвания и клуба „Айсиум“; на Франси, която продължаваше музикалната си кариера в едно студио на Кингз Роуд в Челси⁹⁹ и все така водеше „поклонници“ по балове; на Юфимия, която живееше у дома си и се оплакваше от Никълъс; и на двамата Дромио¹⁰⁰ – Джайлс и Джес Хейман. Третото поколение не беше особено многобройно – Джолиън младши имаше три деца, Уинифред Дарти – четири, Никълъс младши – вече шест, Роджър младши – едно, Мериан Гуитиман – едно; Сейнт Джон Хейман – две. Останалите десет от шестнайсетте – Соумс, Рейчъл и Сисисли от рода на Джеймс; Юстас и Томас – на Роджър; Ърнест, Арчибалд и Флорънс – на Никълъс; Огъстъс и Анабел Спендър – на Хейман – бяха и досега без наследници.

Така от десетте стари Форсайтови бяха произлезли двайсет и един млади; но тези двайсет и един имаха само седемнадесет потомци, а не изглеждаше вероятно да се стигне до някакво по-значително увеличение на това число. Изучаващият статистиките ще забележи, че раждаемостта се изменя съобразно лихвения процент на капитала. Дядото, „Високомерния Досет“ Форсайт, от началото на деветнадесети век бе получавал десет процента от своя капитал и бе имал съответно десет деца. Тези десет, почти веднага след женитбата, получаваха средно от четири до пет на сто; броят на децата им съответствуваше на тоя процент. Произлезлите от тях двайсет и един Форсайтови получаваха едва по три на сто от държавните ценни книжа, в които бащите им бяха вложили парите си, за да избягнат високото безвъзмездно мито; шестимата с потомство имаха седемнадесет деца, или точно полагаемите се две и 5/6 на семейство.

За тази слаба раждаемост имаше, разбира се, и други причини.

97. Закон от 1670 год., гарантиращ личната свобода.

98. Закон от 1882 год., постановяващ разделението на имуществото между съпрузите.

99. Лондонски квартал, где то живеят хора на изкуството.

100. Близнаци в Шекспировата „Комедия от грешки“.

Неувереността в собственото им умение да печелят – съвсем естествено при осигурено охолство, – както и съзнанието, че бащите им живеят дълго, ги караше да бъдат предпазливи. Ако човек има деца, а доходът му не е голям, равнището на вкусовете и удобствата трябва непременно да се понижи; доход, достатъчен за двама, не е достатъчен за четирима и така нататък... Така че по-добре е да изчакаме и да видим какво ще ни остави баща ни. По-приятно е освен това да си живееш спокойно и без задължения. И вместо да притежават деца, те предпочитаха да притежават себе си според все по-налагащото се разбиране, наречено *fin de siècle*¹⁰¹. Така се излагаха на по-малко рискове и можеха да имат лека кола. Юстас вече имаше, само че катастрофира и си избя един преден зъб; затова другите намираха за добре да изчакат, докато колите станат по-безопасни. Междувременно обаче никакви деца! Дори Никълъс младши се бе вразумил и от три години вече не бе добавил ни едно към шестте.

Но въпреки това упадъкът на родовото чувство у Форсайтови или, по-точно, разпръскването им, изразени с горните факти, не им попречи да се съберат, когато Роджър Форсайт почина през 1899 година. Беше великолепно лято и след почивки в чужбина и на море всички се бяха вече прибрали в Лондон, когато с присъщата си оригиналност Роджър издъхна неочаквано в собствения си дом на Принсес Гардънс. В дома на Тимоти коментираха тъжно, че Роджър е бил винаги своенравен в храненето – нали предпочиташе германско овнешко пред всяко друго?

Както и да е, погребението му в Хайгейт беше безукорно, и на връщане оттам Соумс Форсайт отиде почти несъзнателно у чичо Тимоти на Бейзуотър Роуд. „Старците“ – леля Джули и леля Естер – сигурно биха искали да чуят как е минало всичко. Баща му Джеймс – вече осемдесет и осем годишен – не се реши, разбира се, да присъства на това погребение; и Тимоти не бе отишъл, то се знае, така че от братята бе присъствал само Никълъс. Но имаше все пак достатъчно свят, а това щеше да зарадва леля Джули и леля Естер. Към доброто намерение се примесваше и неизбежното желание да извлече някаква лична облага от всяка постъпка – главна отлика на Форсайтови, а всъщност и на най-здравите съставки на всяка нация. С навика да съобщава всички семейни събития у Тимоти на Бейзуотър, Соумс просто следваше стъпките на баща си, който отиваше поне веднъж в седмицата да види сестрите си у Тимоти и измени на това правило едва на осемдесет и шест години, когато дотолкова

101. Буквално – край на века; в смисъл – последна мода.

западна, че не можеше да излиза без Емили. А да отива с Емили беше безполезно: може ли човек да разговаря свободно в присъствието на жена си? И Соумс, както някога Джеймс, намираше време да поседи почти всеки неделен ден в малката гостна, където бе внесъл със своя несъмнено добър вкус доста промени и порцелан, не така първокласен като неговия собствен, разбира се, както и две картини от съмнителна Барбизонска школа, които бе подарил за едни коледни празници. Сам той бе спечелил много от барбизонците, а през последните години се бе насочил към картините на Марис, Израелс и Мауве¹⁰², от които с надяваше да спечели още повече. В крайречния си дом в Мейпълдърм, където живееше сега, той имаше галерия, в която картините бяха прекрасно разположени и осветени; малцина лондонски търговци на картини не бяха идвали тук. Тя служеше и за развлечение на гостите, които сестрите му Уинифред и Рейчъл канеха понякога от негово име в неделните следобеди. При все че беше доста мълчалив, докато показваше картините, спокойните му, съдържани и установени оценки почти винаги поразяваха гостите, които знаеха, че славата на Соумс се дължи не само на естетически хрумвания, но и на способността му да предвижда бъдещата пазарна цена на платната. Когато отиваше у Тимоти, той имаше винаги да съобщи някаква победа над един или друг търговец на картини и много обичаше да чува възхитителните възклицания, с които лелите му я посрещаха. Но този следобед, когато се връщаше от погребението на Роджър в изискан тъмен костюм – не съвсем черен, защото един чичо е все пак само чичо, а освен това Соумс не обичаше да излага на показ чувствата си, – той беше в по-друго настроение. Облегнал се на стол с инкрустации, загледал през вирнатия си нос небесносините стени и позлатените рамки по тях, той беше особено мълчалив. Било защото идваше от погребение, било по някаква друга причина, характерните форсайтовски черти изпъкнаха още по-ярко този следобед – хлътноло, удължено лице, с брадичка, която би изглеждала невъзможна, ако се смъкне обвивката от мускули и кожа: изобщо лице, в което изпъкваше главно брадичката, но все пак не грозно. Той чувстваше днес по-силно от винаги, че роднините му в дома на Тимоти са безнадеждни „чудаци“, а лелите му – тъжни останки от Викторианската епоха. Единствената тема, по която би желал да говори – положението, му на изоставен, но неразведен съпруг, – не биваше да се разисква. А той не мислеше за нищо друго.

102. Марис (Якоб) – холандски художник (1837–1890); Израелс – също (1824–1911); Мауве – също (1838–1888).

Това започна това лято, когато едно ново чувство взе да го тласка към постъпка, която според него беше лудост за един четиридесет и пет годишен Форсайт. Напоследък той съзнаваше все по-ясно и по-ясно, че „годините минават“. Състоянието му, значително още по времето, когато бе замислил къщата в Робин Хил, разрушила брака му с Айрин, се бе увеличило невероятно много през самотните дванайсет години, през които той не се занимаваше почти с нищо друго. Имаше сега повече от сто хиляди лири, а нямаше кому да ги остави... нито някаква цел, заслужаваща да следва пътя, станал негова религия. Дори да престанеше да се труди, парите трупаха пари и той чувстваше, че няма да разбере как са станали сто и петдесет хиляди. Соумс бе имал винаги силно семейство и родителско чувство; измамано и незадоволено, то се бе стаило, но започна отново да се проявява сега, когато той бе „в разцвета на годините си“. Пробудено и устремено напоследък в увлечение към една несъмнено красива девойка, то се бе превърнало в истинска натрапчива мисъл.

Девойката беше францужойка, което значеше, че няма вероятност да се увлече и да приеме едно неузаконено положение. Освен това подобна мисъл беше неприятна и на самия Соумс. Той бе вкусил този жалък вид любов през дългите години на принудително безбрачие, скришом, и винаги с отвращение, защото беше придирчив, а имаше освен това и вроден усет за законност и ред. Не желаше никаква тайна връзка. Бракосъчетание в парижкото посолство, неколкomesечно пътешествие, и ще може да доведе Анет, окончателно скъсала с миналото, което не беше всъщност много блестящо, защото тя чисто и просто водеше сметките в ресторанта на майка си в Сохо¹⁰³, щеше да я доведе, обновена и елегантна, да властвува със своя френски вкус в „Шелтър“¹⁰⁴ край Мейплдърм. На Форсайтовата борса и между приятелите му в града ще се знае, че е срещнал тази очарователна девойка и се е оженил за нея по време на пътешествие. Брак с францужойка е нещо романтично... с *sachet*¹⁰⁵. Но не това го плашеше; а проклетото положение на неразведен мъж и... съмнението дали Анет щеше се съгласи да го вземе. И той не смееше да докосне този въпрос, докато не беше в състояние да й предложи едно ясно и дори блестящо бъдеще.

Седнал в гостната на лелите си, той слушаше разсеяно обичайните въпроси: Как е милия ти баща? Не излиза, разбира се, откакто се е застудило? Нали Соумс не ще забрави да му каже, че Естер намерила голямо

103. Лондонски квартал, с ресторанти и увеселителни заведения.

104. Убежище (англ.).

105. Със стил (фр.).

облекчение за болката си в дясната страна от варени чемширови листа: лапа от тях през три часа, после да увие мястото в червена фланела. А дали не би похапнал и от чудесния конфитюр от сини сливи... Тази година станал много хубав и много добре действал. А за семейство Дарти – чувал ли е Соумс, че милата Уинифред имала големи неприятности с Монтегю? Според Тимоти някой ще трябва да се намеси да я защити. Разправят, – но не се знае дали е точно така, – че Дарти подарил част от скъпоценностите на Уинифред на някаква противна танцьорка. Такъв лош пример за милия Вал, и то тъкмо когато постъпва в колежа. Нима не е чувал? Трябва да отиде у сестра си и да разбере веднага тия работи! Как мисли, дали бурите наистина ще се бият? Тимоти страшно се вълнувал от тоя въпрос. Държавните ценни книжа имаха много висок курс и той бе вложил толкова пари в тях! Как смята Соумс, дали курсът им ще спадне, ако има война? Соумс кимна. Тя ще бъде съвсем кратка, то се знае. Много лошо ще бъде за Тимоти, ако продължи. И за милия баща на Соумс ще бъде много тежко... на такава възраст. За щастие милият Роджър не доживя до тая страшна тревога. Леля Джули изтри с кърпичка едрата сълза, която се опитваше да преодолее неизменната подпухналост на съвършено повехналата ѝ лява буза; припомни си как я бодеше с карфици, когато и двамата бяха деца. С усета си да отстранява неприятните неща, леля Естер побърза да се намеси: как мисли Соумс, дали мистър Чембърлейн¹⁰⁶ ще стане още сега министър – председател? Той веднага ще оправи всичко. Чудесно ще бъде да изпратят оня старик Крюгер¹⁰⁷ на Света Елена. Много добре помнеше колко се радвал дядо му, когато дошла вестта за смъртта на Наполеон. Те с Джули, разбира се – „бяхме още в панталонки, мили“, – нищо не разбирали.

Соумс взе чая, който му поднесоха, изпи го наведнъж и изяде три бадемове бисквити – прочут деликатес в дома на Тимоти. Бледата му високомерна усмивка едва уловимо се оживи. Родът му си остава безнадеждно провинциален, макар и да притежаваше половината Лондон. В тези дни на всеобщ прогрес провинциализмът им изпъкваше все по-ярко, отколкото преди. Старият Никълъс беше и до днес привърженик на свободната търговия и член на допотопната крепост на империализма – клуба „Римув“, където всички членове бяха сега консерватори: иначе нямаше да го изберат; а Тимоти, както разправяха, все още спял с нощна шапчица. Милият Соумс изглеждал много добре, никак не бил остарял

106. Чембърлейн, Джоузеф (1836–1914) – английски държавник, консерватор.

107. Крюгер (1825–1904) – президент на република Трансвал от 1883 до 1898 г.

от смъртта на леля Ан, когато всички се бяха събрали тук – милият Джолиън, милият Суидин и милият Роджър. Тя замълча и изтри сълзата, капнала сега върху подпухналата дясна буза. А чувал ли е... чувал ли е напоследък нещо за Айрин? Леля Естер красноречиво вдигна рамене: Джули непременно трябваше да каже нещо не на място! Усмивката на Соумс угасна, той остави чашата си. Даваха му възможност да заговори за онова, което го занимаваше, но въпреки всичко не можа да се възползва от случая.

Леля Джули побърза да продължи:

– Разправят, че милият Джолиън ѝ завещал отначало в пълна собственост тия петнайсет хиляди; после видял, разбира се, че не е редно и ги оставил за пожизнено ползуване.

Чувал ли е Соумс?

Соумс кимна.

– Братовчед ти Джолиън овдовял. Той е изпълнител на завещанието: нали знаеш?

Соумс поклати отрицателно глава. Знаеше, но не желаше да проявява любопитство. Не бе виждал Джолиън младши от деня, в който бе загинал Босини.

– Трябва да е вече доста възрастен – продължи унесено леля Джули. – Да видя... роди се, когато милият ти чичо живееше на Маунт стрийт; доста време преди да се преместят на Станхоп Гейт... през декември 47 – тъкмо преди Комуната¹⁰⁸. Минал е петдесетте. Като си помисли човек! Такова хубаво бебе, така се гордеехме с него; най-голям от всички ви! – Леля Джули въздъхна и къдрица от не съвсем нейна коса се разпиля по челото ѝ, като накара леля Естер да изтръпне. Соумс стана, усетил странно осъзнаване. Старата рана, нанесена на гордостта и самоуважението му, не беше още напълно зараснала. На идване насам мислеше, че може да заговори за своето неуредено положение... а ето какво излезе! Сепна се от първото напомняне на леля Джули, прочута с уменията си да говори неуместни неща.

О, нима Соумс щял си ходи вече?

Соумс се усмихна някак отмъстително и каза:

– Да. Довиждане. Поздравете чичо Тимоти.

И като докосна хладно всяко от тия две чела с безброй бръчки, които сякаш полепваха по устните му в желание да бъдат изгладени с целувка, той си тръгна, изпратен от светнали погледи... Скъпият Соумс,

108. Френската комуна от 1848 година.

колко мило беше, че намина днес, когато те не се чувстваха особено...

Измъчван от съжаления, Соумс слезе по стълбите, из които се носеше винаги приятен мирис на камфор, порто и дом, където не се допуска течение. Горките старици... Не бе дошъл с намерение да бъде нелюбевен към тях. Но щом излезе на улицата, ги забрави, погълнат отново от образа на Анет и от мисълта за проклетата паяжина, в която се бе заплел. Защо не свърши навремето и не се разведе, когато бе загинал оня нещастник Босини; тогава имаше предостатъчно основания да иска развод! Той сви към дома на сестра си Уинифред Дарти, на Грийн Стрийт, Мейфеър.¹⁰⁹

Един светски човек напуска сцената

Това, че един светски човек, изложен като Монтегю Дарти на всички житейски повратности, живееше най-малко от дванайсет години в един и същи дом, би било твърде забележително, ако наемът, данъците и ремонтите на този дом не се заплащаха от тъста му. Чрез това просто, макар и скъпо струващо средство Джеймс Форсайт бе внесъл известна установеност в живота на дъщери и внуци. Един сигурен покрив над главата на такъв безсъвестен спортсмен като Дарти е, разбира се, неопценим. До събитията от последните няколко дни той се бе държал почти невероятно разумно през цялата година. Всъщност само получаваше половината печалби от кобилата на Джордж Форсайт, който се бе отдал непоправимо на надбягванията, за ужас на Роджър, вече стихнал в гроба. Маншетното копче, дъщеря на Мъченика от Пламналата риза и внучка на Жартиерата, беше дореста тригодишна кобилка, която по различни причини не бе се проявила още в истинската си форма. Щом се видя полусобственик на това многообещаващо животно, Дарти почувства как целия му идеализъм, стаен нейде у него както у всеки друг човек, надига глава и месеци наред го държи в тайно напрежение. Когато има някаква надежда, човек изведнъж изтрезнява; а надеждата на Дарти беше наистина много добра – три към едно за есенните състезания при общо съотношение двама и пет към едно. Старомодният рай беше проста работа в сравнение с тази надежда и Дарти заложи и последната си риза за дъщерята на Пламналата риза. И не само ризата си – много повече бе заложил той върху тази внучка на Жартиерата! На четиридесет и пет години – опасна възраст за Форсайтови, макар и не много различна

109. Аристократически лондонски квартал.

от коя да е друга възраст за хора като Дарти, но все пак опасна и за тях – най-новото хрумване на Монтегю беше някаква танцьорка. Не беше дребно увлечение, но без пари, и то без много пари, можеше да остане само една въздушна любов, хвърчаща като фустите на танцьорката; а Дарти вечно нямаше пари и живееше само с изпросените или взети на заем от Уинифред, жена с характер, която го търпеше само защото беше баща на децата ѝ и поради неугаснало възхищение към повяхващия му някогашен чар от Уордър Стрийт, който я бе покорил на младини. Уинифред, хората, от които можеше да вземе все още в заем, и загубите при комар и при надбягвания (удивително е как някои хора могат да печелят дори от загубите си!) бяха единствените му източници за прехрана; защото Джеймс, вече остарял, беше раздразнителен и мъчно достъпен, а Соумс беше направо недостъпен. Не бихме прекалили, ако кажем, че от месеци насам Дарти живееше само с надежди. Той не обичаше парите за самите тях и винаги бе презирал Форсайтови заради навика им да пестят, при все че се стараеше да го използва, колкото се може по-добре. Парите той обичаше само за това, което можеше да купи с тях – личните наслади.

– Никой истински спортист не се интересува от пари – казваше той, когато вземеше в заем сто лири, ако нямаше възможност да заеме петстотин. Монтегю Дарти беше наистина възхитителен. Беше, както казваше Джордж Форсайт, „несравним“.

Утрото в деня на състезанията настъпи ясно и светло; беше последният септемврийски ден и Дарти, пристигнал предната вечер в Нюмаркет, се облече в безукорен кариран костюм и застана на едно възвишение да наблюдава как неговата кобилка ще победи. Ако излезе първа, ще има чисти три хиляди в джоба – съвсем скромна награда за толкова трезвеност и търпение през тези изпълнени с надежда седмици, докато я подготвяха за състезанията. Но не можеше да заложи повече. Дали не трябваше да заложи осем към едно, вероятност, до която тя бе стигнала? Това беше единствената му мисъл, докато чучулигите пееха в небето, тревистите хълмове ухаеха, а красивата кобилка тръскаше глава и минаваше край него, лъскава като коприна. Какво пък? Ако загуби, няма да плаща той; ако направи ново залагане, ще намали печалбата си на хиляда и петстотин лири – съвсем недостатъчна сума за завладяване на една танцьорка. Но присъщата на всеки Дарти хазартна страст не му даваше покой. Той се бърна към Джордж и каза:

– Чудесна е. И непременно ще спечели. Ще оберва всичките пари.

Джордж, заложил до последния си пенс (дори малко повече) и

разчитащ да спечели при всички обстоятелства, се усмихна от висотата на внушителната си фигура и каза само:

– Така ли, глупчо!

Защото след тежката школовка, свършила заедно с парите на страшно недоволния Роджър, форсайтовската кръв започваше да затвърдява чувството му на собственик.

В живота на хората има мигове на разочарование, пред които един чувствителен актьор се стъписва. Достатъчно е да кажем, че чудесната кобилка пропадна. Маншетеното копче изостана. И ризата на Дарти изгоря.

Когато човек с темперамента на Монтегю Дарти се е самообуздавал месеци подред от благочестиви подбуди, останали невъзнаградени, той не умира с проклетие към бога, а проклина бога и живее за нещастие на семейството си.

Храбра, макар и малко прекалено суетна за жена, понасяла постъпките му в продължение на двайсет и една години, Уинифред никога не бе допускала, че той може да стигне дотук. И тя, като толкова други съпруги, мислеше, че е преживяла най-лошото; но не подозираше какъв ще стане Дарти на четиридесет и пет години, когато и той, като много други мъже, си каза: „Сега или никога!“ Като отвори на втори октомври кутийката със скъпоценностите си, за да я провери, тя откри с ужас, че бе изчезнал венецът и гордостта на нейната женска суета – бисерната огърлица, която Монтегю ѝ подари през 85-а година при раждането на Бенедикт, а Джеймс бе принуден да заплати през 87-а година, за да предотврати скандала. Запита веднага съпруга си. Но той не се трогна. Щели да я намерят! Едва когато му каза рязко: „Добре, Монти, ще отида да съобщя лично в Скотланд ярд!“ – се съгласи да се заеме сам с тази работа. Уви! Едно напиване може да осуети и най-твърдото и решително намерение за добро дело! Вечерта Дарти се върна в къщи, без да иска и да знае за нещо или да е в състояние да пази тайна. При друг такъв случай Уинифред би се задоволила просто да го остави да се наспи; но мъчителната тревога за съдбата на бисерите ѝ я накара да го дочака. Той извади от джоба си малък револвер, хвана се за масата и заяви, че няма да я закача, ако не вдига врява; но на самия него вече му е дотегнало да живее. Застанала от другата страна на масата, Уинифред отвърна:

– Престани с тия палячовщини, Монти! Ходи ли в Скотланд ярд?

Той допря револвера до гърдите си и натисна няколко пъти спуська. Револверът не беше зареден. Дарти го захвърли с проклетие на пода, измърмори: „Жаради децата!“ и се строполи в едно кресло.

Уинифред прибра оръжието и даде на съпруга си чаша газирана вода. Това питие оказа магическо въздействие върху Дарти. Животът го съсипал, самата Уинифред не го „ражбирала“. Защо да няма право да вземе бисерите, които ѝ бе подарил? Дал ги на испанското девойче! Ако Уинифред започне да мърмори... ще ѝ пре... реже гърлото. Голяма работа! (Това беше навярно първото изричане на този знаменит израз... защото тъмен е произходът на най-класическите фрази!)

Усвоила в тежка школа изкуството да се владее, Уинифред го погледна и запита:

– Испанско девойче ли? Имаш предвид танцьорката от „Пандемониум“? Тогава си крадец и подлец.

Това беше последният удар върху болезнено претовареното му съзнание; Дарти скочи от креслото, сграбчи ръката на жена си, припомни си своите момчешки подвизи и я изви. Уинифред изтърпя болката със сълзи на очи, но не ахна. Изчака го да се умори, за да издърпа ръката си; после застана отново от другата страна на масата и каза през зъби:

– Ти си невъзможен, Монти! (И този израз е бил употребен сигурно за първи път – така, под натиска на обстоятелствата, се е създавал английския език!)

Остави Дарти с пяна по черните мустаци, качи се в спалнята си, заключи вратата, натопи в гореща вода ръцете си и не мигна цяла нощ; мислеше как бисерите ѝ красят друга шия и си представяше вниманието, с което съпругът ѝ е бил, по всяка вероятност, възнаграден за тях.

Светският човек се събуди с чувството, че е загубил мястото си в обществото, и си спомни смътно, че го бяха нарекли „невъзможен“. Постоя още половин час – докато разсъмна – в креслото, дето беше спал – сигурно най-нешастния половин час в живота му, защото и за един Дарти дори краят е трагичен. А той разбираше, че е стигнал до края. Никога няма вече да спи в своята трапезария и да се събужда, когато утринните лъчи проникнат през завесите, купени от Уинифред от „Никънс и Джарвис“ с парите на Джеймс. Никога вече, след като се е търкалял в леглото и полегнал в горещата вана, няма да закусва печени бърбечета на палисандровата маса. Извади портфейла си от джоба на фрака. Четиристотин лири в банкноти от по пет и десет лири – остатъкът от сумата, за която снощи бе продал своята половина от Маншетеното копче на Джордж Форсайт, който спечелил на състезанието, не бе намразил кобилката, както я мразеше сега Дарти. Балетът от „Пандемониума“ заминаваше в друг ден за Буенос Айрес, а заедно с балета заминаваше и той. Не бе получил още цялата стойност на бисерите; вкусил беше само

от ордьовъра.

Промъкна се крадешком на горния етаж. Не посмя да се изкъпе, нито да се обръсне (нямаше топла вода); само се преоблече и прибра набързо, каквото успя. Тежко беше да изостави толкова лачени обувки, но човек все трябва да пожертва нещо. Излезе на площадката с куфар във всяка ръка. Домът беше съвсем тих – домът, дето бяха заченати четирите му деца. Странен беше тоя миг, когато се спря пред вратата на съпругата си, която бе харесвал – а може би и обичал! – и която го бе нарекла „невъзможен“. Бронира се с този израз и тръгна на пръсти; но не можа да отmine така лесно и следващата врата. Тук спяха дъщерите му. Мод беше на училище, обаче Имоджин си беше в къщи; и недоспалите очи на Дарти овлажняха. От четирите му деца тя най-много приличаше на него със своите тъмни коси и сладни кестеняви очи. Тъкмо сега израстваше прекрасното създание! Той остави двата куфара. Почувства болка от това почти официално отричане от родителските си права. Утринната светлина озари едно лице, сгърчено от истинско вълнение. Измъчваше го не някакво лицемерно разкаяние, а искрено бащинско чувство и тъжната мисъл: „за последен път!“ Овлажни устни; непреодолима нерешителност скова за миг нозете му в карираните панталони. Тежко... тежко е да си принуден да напуснеш по такъв начин своя дом!

– По дяволите! – промълви той. – Никога не би ми минавало през ум, че ще стигна до тук!

Шум от горния етаж го предупреди, че прислугата започва да става. Той грабна двата куфара и заслиза предпазливо по стълбите. Бузите му бяха мокри; това усещане го утешаваше, сякаш потвърждаваше искреността на жертвата му. Поспря се на долния етаж да вземе всичките си пури, някои книжа, една мека шапка, сребърна табакера и пътеводител Ръф. Наля си чаша уиски със сода, запали цигара и се спря нерешително пред една сребърна рамка със снимка на двете му дъщери. Снимката принадлежеше на Уинифред. „Все едно – помисли той, – тя може да им направи нова, а пък аз не мога.“ Прибра я в куфара. Сложи си шапката и палтото, взе още две палта, най-хубавия си бамбуков бастун, един чадър, и отвори входната врата. Затвори я тихо след себе си, тръгна, натоварен както никога досега, и сви зад ъгъла да почака някой подранил файтон...

Така, на четиридесет и пет години, Монтегю Дарти напусна дома, който бе наричал досега свой...

Когато Уинифред слезе и разбра, че го няма, първото й чувство беше глух гняв, че се е изплъзнал от упреците, които грижливо бе

обмислила през безсънната нощ. Сигурно е заминал за Нюмаркет или Брайтън¹¹⁰ с оная жена. Отвратително! Принудена да мълчи пред Имоджин и прислугата, убедена, че нервите на баща ѝ не ще могат да понесат подобна вест, тя не се съдържа и отиде следобед у Тимоти, за да разкаже съвсем доверително на лелите Джули и Естер историята с бисерите. Едва на другата сутрин забеляза изчезването на снимката. Какво значеше това? След като разгледа всичко, което бе оставил, тя се увери, че той завинаги си е отишъл. И когато това убеждение окончателно се затвърди, тя застана наред тоалетната му стая, дето бе разтворила всички шкафове и чекмеджета, за да се опита да изясни своите чувства. Съвсем не беше лесно! Макар и „невъзможен“, Монти все пак беше нейна собственост и, въпреки старанията си, не можеше да не се чувства обедняла. Да остане вдовица, а в същото време да не е вдовица, още на четиридесет и две години, с четири деца, значеше да стане прицел на хорските приказки и съчувствия! Да се хвърли в обятията на някаква испанска уличница! Спомени, чувства, които смяташе отдавна за мъртви, възкръснаха в нея, мъчителни, зловни, упорити. Затвори машинално всички чекмеджета, отиде в стаята си и зарови лице във възглавницата. Не заплака. Каква полза? Когато стана и отиде да обядва, почувства, че само едно още може да я утеши – да повика Вал къщи, Вал – най-големият ѝ син – щеше да постъпи идущия месец в Оксфорд, с издръжка от Джеймс, и сега беше с домашния си учител в Литълхемтън, дето се подготвяше в галоп – като сам би казал с езика на баща си – за приемните изпити. Уинифред му телеграфира да се върне.

– Трябва да се погрижа за облеклото му – обясни тя на Имоджин. – Не мога да го пусна как да е в Оксфорд. Там момчетата са много придирчиви.

– Вал има купища дрехи! – отвърна Имоджин.

– Зная, но трябва да се попрегледат. Дано се върне!

– Ще долети като стрела, мамо. Само че ще пропадне може би на изпита.

– Какво да сторя? – каза Уинифред. – Необходимо ми е да се върне.

Имоджин погледна с наивна проникателност майка си, но замълча. Баща ѝ пак, разбира се! Вал долетя „като стрела“ в шест часа.

Представете си мелез от нехранимайко и Форсайт и ще имате понятие за Публий Валери Дарти. Младеж с такова име едва ли би могъл да стане нещо друго. Когато го роди, пламнала от възторг и желание за

110. Летовище на южното английско крайбрежие.

оригиналност, Унифред реши, че трябва да избере на децата си имена, каквито другите не са имали. (Слава Богу, казваше си тя, че не бе нарекла Имоджин Тисбея¹¹¹!) Но името на Вал бе избрано от вечния шегобиец Джордж Форсайт. Случи се Дарти да вечеря с него една седмица след раждането на сина и наследника си и да му спомене за високите замисли на Унифред.

– Кръстете го Катон¹¹² – каза Джордж. – Ще бъде страшно оригинално!

Той току-що бе спечелил десет хиляди лири от кон със същото име.

– Катон ли? – отвърна Дарти... Бяха „попрехвърлили“ вече, както се казваше в ония дни. – Та то не е християнско име!

– Моля – извика той на сервитьора в костюм от осемнайсетия век, – донесете ми от библиотеката Британската енциклопедия буква К.

Сервитьорът я донесе.

– Ето! – посочи Джордж с пурата си. – Катон, Публий Валерий; син на Виргилий от Лидия. Това ще изберете; Публий Валерий. Съвсем християнско име.

Дарти се прибра у дома и уведоми Унифред. Тя беше във възторг. Името беше наистина „шик“. И бебето стана Публий Валерий, макар покъсно да се разбра, че са сбъркали – този Катон бил друг, по-незначителен. Но в 1890 година, когато малкия Публий беше десетгодишен, думата „шик“ не беше вече на мода; на мода беше сега скромността и Унифред започна да изпитва колебания. Те бяха затвърдени от самия Публий, който още след първия срок в училище се разплака, че животът му дотегнал... защото децата го наричали Пуби. Унифред беше решителна жена, премести го веднага в друго училище и го преименува на Вал, а Публий отпадна дори като инициал.

На деветнайсет години той беше подвижен, луничав младеж с голяма уста, светли очи с дълги тъмни ресници, очарователна усмивка, със значителни познания по всичко, което не биваше да знае, и никаква опитност в онова, което трябваше да знае. Малко момчета бяха така често пред прага на изключването, като този мил немирник. След като целуна майка си и ошипа Имоджин, той изтича горе през три стъпала наведнъж и слезе през четири, облечен за вечеря. Ужасно съжаляваше, но частният му учител, който също се върнал, го поканил на вечеря в „Оксфорд и Кеймбридж“¹¹³; неудобно беше да му откаже – старецът ще се

111. Вавилонска девойка, образец на вярна любов.

112. Катон, Стари (Марк Порций), 234–149 пр.н.е. – римски държавен консултант и писател. Застъпник на аристократическите привилегии и на древноримския морал.

обиди. Уинифред го пусна със съжаление и гордост. Искаше ѝ се да остане при нея, но в същото време ѝ беше приятно, че възпитателят му го обича. На излизане Вал намигна на Имоджин и каза:

– Слушай, мамо, дали ще може да ми сварят две яйца от бекас? Видях ги при готвачката. Екстра работа за след вечеря! И – и... виж какво, мамо... имаш ли пари?... Трябваше да взема на заем пет лири от стария Сноби.

Уинифред го погледна с нежна проникателност и каза:

– Много пилееш, мили. Освен това няма защо да плащаш тази вечер – нали си негов гост!

Колко прекрасен и строен беше той в бялата жилетка и тъмни ресници!

– Да, мамо, но може да отидем и на театър, а редно е билетите да платя аз; нали знаеш, че той е винаги притеснен!

Уинифред извади банкнота от пет лири:

– Парите наистина трябва да му върнеш, но няма защо да плащаш и билетите.

– И да трябва, не мога да го сторя – каза той. – Лека нощ, маме.

Излезе с вдигната глава и накривена шапка, вдъхвайки жадно въздуха на Пикадили – като пуснато на свобода пале. Чудесно! След оная плесенясала скучна дупка!

Намери „възпитателя“ си, само че не в „Оксфорд и Кеймбридж“, а в клуба „Гоут“. Този „възпитател“ беше красив младеж, една година по-възрастен от него, с прекрасни кафяви очи и гладка кафява коса, с малка уста и овално лице, вял, безупречен, много съдържан, един от ония младежи, които установяват без никакво усилие влиянието си над своите връстници. Едва не бе изхвъркнал от училището си една година преди постъпването на Вал, прекарал бе тази година в Оксфорд, и в очите на Вал беше просто окръжен с ореол. Казваше се Кръм и пилееше повече от веки друг. Това изглеждаше да е единствената му цел в живота – нещо странно за Вал, у когото Форсайтът се пробуждаше от време на време и се питаше какво е получил срещу толкова пари.

Навечеряха се спокойно, стилно и с вкус; излязоха от клуба с пура в уста и две изпити бутилки, за да отидат в партера на Либърти. Удоволствието да слуша весели песни и да гледа хубави крачета се помрачаваше и прекъсваше за Вал от натрапчивите опасения, че никога не ще достигне спокойната елегантност на Кръм. У него се събуди стремеж към

съвършенство, а с такъв идеал човек никога не се чувства добре. Той страдеше, че устата му е много голяма, че жилетката не добре скроена, че панталоните му без ширити, а светлолилавите ръкавици – без черен тигел отгоре. Освен това се смееше прекалено много – Кръм никога не се смееше: само се усмихваше, вдигнал леко хубавите си тъмни вежди, извити като дъга над притворените клепачи. Не, никога не ще може да се сравнява с Кръм! Но спектакълът беше екстра, а Синтия Дарк – ужасно хубава! В антрактите Кръм го удостои с подробности от частния живот на Синтия и Вал узна със страхопочитание, че – стига да пожелае! – Кръм може да отиде и зад кулисите. Ужасно му се искаше да каже: „Слушай, вземи и мене!“ – но не смееше, защото се смяташе недостоен; и се чувстваше много нещастен през последните две действия. На излизане Кръм каза:

– Да отидем в Пандемониум: остава още половин час, докато затворят.

Взеха файтон, за да изминат стотина ярда, купиха евтини билети – по седем шилинга и шест пенса, – защото нямаха намерение да седат, и влязоха в залата. В тия дреболии, в това пълно пренебрежение към парите се проявяваше очарователната изтънченост на Кръм. Балетът скоро щеше да отпътува, това беше последната му вечер, и в салона беше невъзможно да се разминеш. Мъже и жени се тълпяха в три редици покрай парапета. Вихрушката и блясъкът на сцената, полумракът в залата, смесицата от тютюнев дим и дамски парфюми, странната съблазън и похот, свойствени на подобни заведения, започнаха да освобождават Вал от мечтите за съвършенство. Той загледа възхитено една млада жена, видя, че не е млада, и отвърна глава. Бледа сянка на Синтия Дарк! Ръката на младата жена докосна случайно неговата. Лъхна го мирис на мускус и резеда. Вал погледна с крайчеца на окото си. Може пък да е наистина млада! Тя го настъпи и се извини. Той каза:

– Моля ви се! Хубав балет, нали?

– О, дотегна ми вече; а на вас?

Младият Вал се усмихна със своята широка, очарователна усмивка. Но по-далеко не отиде – не се чувстваше достатъчно привлечен. Форсайтовият му нрав искаше нещо по-убедително. А балетът кръжеше и се развихряше по сцената като калейдоскоп в снежнобяло, яркорозово, изумруденозелено, виолетово и замръзна изведнъж в неподвижна, блестяща пирамида. Взрив от ръкопляскания, и край! Кафява завеса закри сцената. Полукръгът от мъже и жени пред парапета се разпръсна, ръката на младата жена притисна неговата. Малко по-далече се забелязваше

оживление около някакъв човек с червен карамфил в бутониерата; Вал пак хвърли поглед към младата жена, загледана наоколо. Трима души приближаваха с несигурна походка, хванати под ръка. В средата се кла-тушкаше господинът с червения карамфил, с бяла жилетка и тъмни мустаци. Чу се равният, спокоен глас на Кръм:

– Погледни оня простак! Здравата се е натряскал!

Вал се обърна. „Простакът“ бе освободил ръката си и сочеше право към тях. Все така равен, гласът на Кръм продължи:

– Изглежда, че те познава!

После се обади „простакът“:

– Погледнете, приятели! Оня млад разбойник е мой син!

Вал видя: беше баща му! Да можеше да потъне в тъмnochервения килим! Не защото го срещна тук, не и защото се бе „натряскал“; а само защото в един миг, като в небесно откровение, разбра, че думата „простак“, изречена от Кръм, е напълно вярна. Да, баща му приличаше наистина на простак със своята мургава красота и червен карамфил, с безцеремонната си, наперена походка. Без да продума, Вал се промъкна зад гърба на младата жена и избяга от залата. Чу зад себе си как някой извика: „Вал!“, изтича по стълбите с дебелите пътеки, профуча покрай разпоредителите и изхвъркна на площада.

Да се срамува от родния си баща, е навярно най-горчивото преживяване за един младеж. На бягация Вал се струваше, че кариерата му е завършила, още преди да е започнала. Как би могъл да отиде сега в Оксфорд, сред блестящите приятели на Кръм, които веднага ще узнаят, че баща му е „простак“! И изведнъж намрази Кръм. По дяволите, кой всъщност е тоя Кръм, та се осмелява да говори така? Ако беше в този миг край него, сигурно щеше да го събори на паважа. Баща му... собственият му баща. Усети, че нещо го задавя в гърлото, и пхна по-дълбоко ръце в джобовете на палтото си. По дяволите Кръм! Обзе го безразсъдната мисъл да се върне, да намери баща си, да го улови под ръка и да продължи пътя си по Пикадили. Някаква млада жена застана пред него.

– Не се мърици толкова, миличък!

Той отстъпи назад, изплъзна й се и изведнъж изтрезня. Ако Кръм посмее да спомене нещо, ще го набие, и край! Измина сто ярда, успокоен от решението си, но скоро загуби и тази утеха. Не беше толкова просто! Припомни си как в училище, щом някой родител е под установен стандарт, момчето страдаше докрай от това. Подобно петно не се премахваше. Защо майка му се бе омъжила за баща му, щом е бил „простак“? Съвсем несправедливо, просто подло беше да му дадат за

баща един „простак“! А най-лошото беше, че щом го чу от Кръм, разбра колко отдавна сам бе чувствал подсъзнателно баща си за не съвсем „чиста порода“. Това беше най-страшното нещо, което можеше да го сполети, най-страшното нещо, изобщо, за когото и да е! Обезсърчен и унил като никога досега, той се върна на Грийн Стрийт и си отвори с ключа, който бе измъкнал скришом отнякъде. В трапезарията го чакаха апетитно приготвените бекасови яйца, филии хляб и масло и малко уиски в едно шише – колкото да почувства, че е мъж, както си бе казала Уинифред. Усети, че му прилошава от всичко това, и се качи право горе.

Уинифред чу стъпките му и помисли: „Милото момче се върна. Слава богу! Какво бих правила, ако тръгне по стъпките на баща си! Но не, няма да стане... Той прилича на мен. Милият Вал!“

Соумс се приготвя да действа

Когато влезе в малката гостна на сестра си, в стил Людовик XV, с балконче, дете винаги лете цъфтеше мушкатото, а сега имаше саксии с *lilium auratum*, Соумс бе поразен от неизменността в човешкия живот. Гостната изглеждаше точно такава, каквато я бе видял при първото си посещение у младоженците Дарти преди двайсет и една години. Мебелировката бе избрана тогава лично от него така цялостно, че никакви допълнителни промени не бяха променили обстановката в тази стая. Да, добре бе подредил сестра си, и тя се нуждаеше от това. Обстоятелството, че след толкова години живот с Дарти тя беше все още добре подредена, говореше всъщност твърде много в полза на Уинифред. Соумс бе подушил още от началото истинската порода на Дарти под тази благовидност, *savoir-faire*¹¹⁴ и хубава външност, замаяла дотолкова не само Уинифред, но и майка им, та дори и Джеймс, които позволиха на онзи приятел да се ожени за дъщеря им, без да внесе нищо в семейството – една съдбовна грешка!

Уинифред, която той забеляза сред обстановката, седеше пред бюрото си в стил Бюл¹¹⁵ с писмо в ръка. Тя стана и ъгна към него. Висока като брат си, с изпъкнали скули, в безукорен костюм, тя имаше изражение, което разтревожи Соумс. Смачка писмото, после промени решението си и му го подаде. Той ѝ беше не само брат, но и адвокат.

114. Ловкост (фр.).

115. По името на френски мебелист и резбар Анде Бюл (1642–1732).

На хартия от „Айсум“ Соумс прочете следното:

„Не ще имаш вече възможност да ме оскъряваш в собствения ми дом. Утре напускам Англия. Свършено е. Дотегна ми да ме обиждаш. Сама си докара това. Никои мъж, който се уважава, не би го изтърпял. Никога и нищо вече не ще поискам от теб. Сбогом. Взех снимката на момичетата. Предай им сърдечните ми поздрави. Не искам и да зная какво ще кажат роднините ти. Всичко станало е тяхно дело. Аз започвам нов живот.

М.Д.“

Върху тази написана след пийване бележка имаше едно незасъхнало петно. Соумс погледна Уинифред – петното беше явно от нейните сълзи – и преглътна готовото „на добър час!“ Мина му през ум, че това писмо я поставя в същото положение, от което той нетърпеливо желаше да се отърве – състоянието на неразведен Форсайт.

Уинифред бе отвърнала глава и вдишваше някаква течност от стъклъце с позлатено капаче. Глухо състрадание и смъртно чувство на обида се промъкна в сърцето на Соумс. Дошъл бе да поговори за своето нещастие, да получи съчувствие от нея, а ето че и тя беше на същото положение, желаше навярно да го обсъди и да получи съчувствие от брат си. Все така ще се случи! Никому сякаш не идваше наум, че и той има свои грижи и интереси. Сгъна листчето с петното и запита:

– Какво значи това?

Уинифред разказа спокойно историята с бисерите.

– Мислиш ли, че наистина е заминал, Соумс? Виж състоянието му, когато е писал писмото!

Щом желаше нещо, Соумс подкупваше providението, като си даваше вид, че го смята за невероятно, затова и сега отвърна:

– Не вярвам. Но мога да науча в клуба му.

– Ако Джордж е там, сигурно той знае – каза Уинифред.

– Джордж ли? – повтори Соумс. – Видях го на погребението на баща му.

– Тогава непременно е в клуба.

Здравомислещият Соумс се възхити от досетливостта на сестра си, но въпреки това промърмори недоволено:

– Добре, ще намина в петък. Събщи ли на Парк Лейн?

– Казах на Емили – отговори Уинифред, като поддържаше модната привичка да нарича майка си по име. – Татко би могъл да получи удар.

Напоследък наистина криеха грижовно от Джеймс всяка неприятна вест. След като огледа пак мебелировката, сякаш искаше да установи истинското положение на сестра си, Соумс тръгна към Пикадили. Мръкваше, спускаше се студена октомврийска мъгла. Той вървеше бързо, с обичайното си затворено и съсредоточено изражение. Трябваше да свърши по-бързо поръчението, защото искаше да вечеря в Сохо. Щом чу от портиера на „Айсиум“, че мистър Дарти не е идвал днес, той погледна доверения служител и реши да го запита дали мистър Джордж Форсайт е в клуба. Оказа се, че е. Соумс, който гледаше винаги малко накриво братовчед си, защото подозираше, че обича да се шегува за негова сметка, последва сега лакея поуспокоен от мисълта, че Джордж бе току-що загубил баща си. Наследил бе вероятно трийсет хиляди извън дарението, което се освобождаваше от данък наследство. Намери го седнал до сводестия прозорец, загледан навън, пред чиния с недоизядени понички. Високата му, едра фигура в черно се издигаше почти заплашително, запазила все още необикновената стройност на ездача. Пълното му лице се усмихна леко, когато поздрави:

– Здравей, Соумс! Една поничка?

– Не, благодаря – промълви Соумс, като въртеше шапката си; и, с желание да изкаже някакво подходящо съчувствие, добави:

– Как е майка ти?

– Благодаря – отговори Джордж, – горе-долу. Цяла вечност не съм те виждал. Никога не ходиш на състезания. Какво ново в Сити?

Усетил лъх на шега, Соумс се затвори и отвърна:

– Исках да те запitam за Дарти. Чух, че...

– Изхвъркна чак в Буенос Айрес с хубавата Лола. За щастие на Уинифред и малките Дарти! Такова съкровище!

Соумс кимна. Колкото и да не се обичаха, двамата братовчеди се почувстваха изведнъж роднини, щом стана дума за Дарти.

– Чичо Джеймс ще може вече да спи спокойно – продължи Джордж. – Предполагам, че и от теб не е отмъкнал малко.

Соумс се усмихна.

– Ти го разбра най-правилно – каза приятелски Джордж. – Страшен безделник. Ще трябва да внимаваме за Вал. Винаги ми е било жал за Уинифред. Храбра жена е тя.

Соумс кимна отново.

– Ще се върна при нея – каза той. – Тя искаше да узнае с положителност. Може би ще трябва да предприемем нещо. Няма грешка, нали?

– Съвсем о'кей – каза Джордж (той именно бе измислил много от

тия чудновати изрази, които в последствие се приписваха на други). – Снощи беше пиян като лорд, но все пак отплава тази сутрин. С Тускаро-ре. – Измъкна една картичка и прочете насмешливо: – „Мистър Монте-гю Дарти, до поискване, Буенос Айрес“. На твоё място бих побързал да взема съответните мерки. Така ми досади снощи!

– Да – отвърна Соумс. – Но не винаги е много лесно. – И като разбра от погледа на Джордж, че му е припомнил собствената си история, стана и подаде ръка. Джордж също стана.

– Поздрави Уинифред. Ако питаш мен, трябва да я впишеш веднага в първите бракоразводни състезания.

На излизане Соумс го погледна отново скришом. Джордж бе седнал вече и гледаше пред себе си; изглеждаше грамаден и самотен в тоя черен костюм. Соумс не бе го виждал никога така смирен. „Все пак му е тежко сигурно – помисли той. Всеки наследник на Роджър е получил навярно по петдесет хиляди. Би трябвало да не делят имота. Ако има война, недвижимите имоти ще се обезценят. А чичо Роджър беше предвидлив човек.“ Образът на Анет изникна в притъмняващата улица: с кестенявата си коса и сини очи с тъмни ресници, със свежите устни и бузи, росни и разцъфнали, въпреки лондонския климат, със съвършената фигура на францужойка. „Да вземе мерки!“ – помисли той. Когато влизаше отново в дома на Уинифред, срещна Вал; влязоха заедно. Нещо хрумна внезапно на Соумс. Братовчед му Джолиън беше изпълнител по завещанието на Айрин; първата стъпка, която трябваше да направи, беше да го посети в Робин Хил. Робин Хил! Странно, невероятно странно чувство пробудиха у него тия две думи! Робин хил... Къщата, дето не бяха живели нито ден... Съдбоносната къща! Там живееше сега Джолиън! Хм! И изведнъж помисли: „Разправят, че имал син в Оксфорд! Защо да не заведе Вал, за да ги запозная! Това може да ми послужи като предлог за посещението. Не ще бъде така очебийно... Да, ще бъде много по-неочебийно.“

И докато се качваха, каза на Вал:

– Ти имаш братовчед в Оксфорд, когото никога не си виждал. Искане ми се да те заведе утре у тях и да ви запозная. Ще ти бъде от полза.

Тъй като Вал посрещна поканата без особено въодушевление, Соумс настоя:

– Ще дойда да те взема следобяд. Извън града е... но не е далече. Ще се поразвлечеш.

Пред прага на гостната си припомни с усилие, че стъпките, които трябва да предприеме в момента, се отнасят до Уинифред, а не до него

самия.

Уинифред стоеше все още пред своето бюро Бюл.

– Напълно вярно – съобщи Соумс. – Заминал е за Буенос Айрес. Тази сутрин е отплавал... Ще наредим да го следят, щом слезе на сушата. Още сега ще подадем каблограма. Иначе може да ни струва много скъпо. Колкото по-скоро се свърши такава история, толкова по-добре. Аз и досега съжалявам, че не... – Замълча и погледна косо към мълчаливата Уинифред. – Да не забравя – продължи той, – можеш ли да докажеш, че е проявил жестокост?

– Не зная – отвърна глухо Уинифред. – Какво значи да проявява жестокост?

– Да те е ударил например или нещо подобно.

Уинифред потрепера и стисна зъби.

– Изви ми ръката. А има ли значение, че се прицели с пистолет в мене? Или че се напиваше дотам, че не можеше да се съблече... Или... Но не... не мога да намеся децата...

– Да – отвърна Соумс. – Не бива. Може би... Съществува, разбира се, законна раздяла... Нея можем лесно да получим. Но е само раздяла! Хм!

– Какво означава тя? – запита отчаяно Уинифред.

– Означава, че той загубва всякакви съпружески права върху теб, както и ти върху него; и двамата сте и не сте вече съпрузи... – Той изсумтя отново. Не беше ли точно като неговото собствено глупаво положение, само че узаконено? Не, няма да допусне подобно нещо за сестра си!

– Трябва да получиш развод – заяви решително той; – ако не можем да докажем жестокост, имаме изоставянето. Сега съществува възможност за съкращаване на двегодишния срок. Ще поискаме от съда да ти възстанови съпружеските права. Ако съпругът ти не се подчини, можем да заведем дело след шест месеца. Но съдът не бива да узнае това. Налице е обаче опасността съпругът ти да се завърне. Затова предпочитам да се позова на жестокост.

Уинифред поклати глава.

– Много е противно.

– Кой знае – промълви Соумс. – Опасността може да не бъде толкова голяма, докато е влюбен и докато има пари. Не казвай на никого нищо и не изплащай дълговете му.

Уинифред въздъхна. Въпреки всичко, което бе изтърпяла досега от Дарти, чувството, че го е загубила, я гнетеше. Мисълта, че няма вече да

плаща дълговете му, засилваше още повече мъката ѝ. Ще трябва да се явява сега пред света без съпруг, без бисери, без скритото съзнание, че се е издигнала храбро над семейния водовъртеж. Тя се чувстваше наистина ограбена.

– Утре трябва да отида до Робин Хил – каза той, – да се срещна по работа с Джолиън младши. Той има син в Оксфорд. Искане ми се да взема с мене Вал – да ги запозная. Елате в събота и неделя в Шелдън заедно с децата. Впрочем не, недейте; ще имам други гости.

С тия думи остави сестра си и тръгна към Сохо.

Сохо

От всички квартали в странната, опасна амалгама, наречена Лондон, Сохо навярно най-малко подхожда за Форсайтовия дух. „Soho¹¹⁶! Обезумели приятелю!“ – би казал Джордж, ако бе видял братовчед си да отива нататък. Нечист, изпълнен с гърци, мюсюлмани, кокетки, италианци, домати, гостилници, латерни, пъстри дрехи, чудновата имена, с хора, които зяпат по прозорците на горните етажи, Сохо е съвършено чужд на британския държавен организъм. Но и той има собственически инстинкти и известно владелческо благоденствие, при което наемите тук се покачват, когато в другите квартали спадат. Познанството на Соумс със Сохо се ограничаваше дълги години само със западната му крепост – Уордър Стрийт. Много сделки бе сключвал там. През седемте години след смъртта на Босини и бягството на Айрин той бе купувал от тук съкровища, дори когато нямаше къде да ги сложи; защото, щом се убеди, че жена му го е напуснала окончателно, той нареди да сложат на Монпелие Скуеър обява:

„ПРОДАВА СЕ
правото за ползуване на това удобно жилище
справка при господата Лесън и Тюкс, Корт Стрийт
Белгрейвия“

И само след една неделя то бе продадено – това удобно жилище, в чиито съвършен покой един мъж и една жена бяха разбили своя живот и своите сърца.

В една мъглива януарска утрин, точно преди да свалят обявата,

116. О-хoo! (англ.).

Соумс бе отишъл още веднъж там, спрял се бе пред оградата на градинката, загледан в неосветените прозорци, предъвкващ собственическите спомени, от които така много му бе пригорчало. Защо не го бе обичала никога тя? Защо? Получила бе всичко, каквото би могла да желае, и цели три години му бе давала в замяна всичко, каквото той желаше, освен сърцето си. Той бе въздъхнал неволно и минаващият полицай го бе изгледал подозрително – нямаше вече право да влезе през тази зелена врата с изваяно бронзово чукче под обявата „продава се“. Усетил, че нещо го задавя в гърлото, бе побързал да се отдалечи в мъглата. В нея вечер именно се премести да живее в Брайтън...

Като наближи Малта Стрийт и ресторанта „Бретан“, дето Анет наглеждаше над счетоводните книги своите прекрасни рамене, Соумс си припомни с изненада тия седем години в Брайтън. Как би могъл да прекара толкова години в един град, дето никога не го лъхваше мирис на благовононо секирче и нямаше място да нареди съкровищата си? Вярно е, че през тези години не бе намирал време дори да ги погледне – бяха години на почти неистово печелене на пари; години, през които Форсайт, Бъстърд и Форсайт бяха станали адвокати на толкова акционерни дружества, че едва успяваха да се справят с работата си. Сутрин – във вагон-пулман към Сити, вечер – във вагон-пулман от Сити. След вечеря – ново преглеждане на дела, после – сън на преуморен човек; и на сутринта – пак отначало. Края на седмицата прекарваше в своя клуб в града – странен обрат в по-раншните привички, основан на дълбокия и предвидлив инстинкт, че когато работи така усилено, има нужда два пъти на ден от морски въздух, а когато си почива, може да се посвети на семейните задължения. Неделните посещения на Парк Лейн, у Тимоти и на Грийн Стрийт, и случайните посещения другаде му се струваха в празник така необходими за здравето му, както морския въздух в делничните дни. Спазвал бе този навик от деня, в който се премести в Мейпълдърм, до деня, в който... се запозна с Анет. Дали Анет беше причина за революцията във възгледите му за живота, или тези възгледи бяха причина за появата на Анет – той знаеше това толкова, колкото знаем откъде започва една окръжност. Всичко беше твърде сложно, дълбоко свързано със съзнанието, че собственост без наследник е отрицание на истинския форсайтизъм. Да има наследник, продължение на собственото му аз, който ще продължи оттам, дето сам той е свършил... всъщност гаранция, че няма да свърши... тази мисъл не го напускаше вече повече от година. След като купи една априлска вечер статуетка от уеджуудски порцелан¹¹⁷, той отиде на Малта Стрийт да види една сграда на баща си,

превърната в ресторант – опасно предприятие, при това непредвидено в условията на наемния договор. Погледа я някое време отвън – сградата беше боядисана в приятен кремав цвят, с две пауновосиви буренца с дафинови дръвчета пред дълбокия вход, – погледна фирмата, изписана с позлатени букви, Ресторант Бретан, и всичко това му направи добро впечатление. Когато влезе, забеляза, че няколко души вече седяха около зелените масички с бретански съдове. Обърна се към спретната сервитьорка и попита за собственичката. Заведоха го в една вътрешна стаичка, дето някаква девойка седеше пред скромно писалище, отрупано с книга, а на малка кръгла масичка бяха сложени прибори за двама.

Впечатлението за чистота, ред и добър вкус се затвърди в Соумс, когато девойката стана и запита с чуждестранен изговор:

– Искате да видите *maman* ли, *monsieur*?

– Да – отвърна Соумс. – Аз съм пълномощник на вашия хазяин; всъщност съм негов син.

– Бихте ли желали да седнете, сър? Кажете на *maman* да дойде при господина.

Приятно му беше, че направи впечатление на девойката, защото това показваше делови усет; и изведнъж забеляза, че е необикновено хубава – така необикновено хубава, че очите му с мъка се отделиха от нея. Когато отиде да му донесе стол, тя се олюляваше съвсем леко, като че я бе сглобил особено изкусен майстор; а лицето и едва откритата шия бяха свежи, сякаш напръскани с роса. В този момент навярно Соумс реши, че наемният договор не е нарушен; при все че пред себе си и пред баща си обоснова своето решение с ползата, която незаконните преустройства внасяха в наетото помещение, с очевидните белези за благополучие и явните делови способности на мадам Ламот. Не пропусна все пак да остави някои въпроси за допълнително разискване, което щеше да наложи нови посещения; така че вътрешната стаичка свикна с неговата слаба, твърде внушителна, но ненаатрапчива фигура и бледото лице с издадена брадичка, подстригани мустаци и тъмни коси, все още непрошарени по слепоочието.

– *Un monsieur tres distingue*¹¹⁸ – прецени го мадам Ламот; а не след много, като забеляза как поглежда дъщеря ѝ: – *Tres amical, tres gentil*¹¹⁹

Тя беше от ония добре сложени французойки с красиво лице и тъмни коси, които вдъхваха с всяко свое движение и интонация пълно

117. Уеджууд (1730–1795) – основател на прочута фабрика за порцелан.

118. Много изискан господин (фр.).

119. Много любезен, много внимателен.

доверие в безукорния си домакински усет, кулинарно изкуство и грижливо увлечение по банковия влог.

След като започнаха тези посещения в ресторант „Бретан“, някои други посещения се прекратиха – всъщност без определено решение, защото Соумс, като всички Форсайтови и мнозинството свои сънародници, беше роден емпирик. Но тази именно промяна в неговия начин на живот го накара постепенно и окончателно да осъзнае, че желае да измени положението си на разделен от жена си женен мъж в положение на повторно оженен.

Като сви по Малта Стрийт в тази ранна октомврийска вечер на 1899 година, той си купи вестник, да види дали има някакво ново развитие по аферата Драйфус¹²⁰ – въпрос, който му беше много полезен, за да поддържа по-близко познанството с мадам Ламот и дъщеря ѝ, които бяха католички и антидрайфусарки.¹²¹

Соумс прегледа колоните на вестника, не намери никакви френски новини, но забеляза общо спадане на борсата и уводна статия, която не предвещаваше нищо добро по въпроса Трансваал¹²². Влезе с мисълта: „Войната е неизбежна. Трябва да продавам държавните си облигации.“ Нямаше особено голям брой от тях – лихвата им беше съвсем незначителна; но трябваше да предупреди дружествата, на които беше юридически съветник. Държавните ценни книжа щяха непременно да спаднат. Още от пръв поглед при влизането си в ресторанта разбра, че търговията върви добре, но това обстоятелство, което би го зарадвало през април, сега го пообезпокои. Ако намерението му да се ожени за Анет се осъществи, би предпочел майка ѝ да се прибере благополучно във Франция; процъфтяването на ресторант „Бретан“ можеше да се окаже пречка за подобно преместване. Ще трябва, разбира се, да я обезщети, защото французите идват в Англия, само за да печелят пари; ще се наложи да заплати по-висока цена. Но особеното, сладострастно усещане в гърлото и лекото разтуптяване на сърцето, които изпитваше винаги пред вратата на малката стая, му попречиха да размисли колко ще му струва това.

Когато влизаше, зърна някаква широка черна пола, която изчезна веднага към ресторанта, и Анет, вдигнала ръце да оправя косите си. В тази именно поза той най-много я харесваше – красиво закръглена, гъвкава и стройна. И каза:

120. Шпионски процес срещу френския офицер евреин Алфред Драйфус (1896–1899).

121. Католическата църква е била против ревизията по делото Драйфус.

122. Южноафриканска република.

– Искам да поговоря с майка ви за премахване на преградата към салона. Не, не я викайте!

– Ще вечеряте ли с нас, monsieur? Вечерята ще бъде готова след десет минути.

Без да пуска ръката ѝ, Соумс се поддаде на влечение, което изненада и самия него.

– Много сте хубавичка тази вечер – каза той. – Необикновено хубавичка. Знаете ли колко сте хубавичка, Анет?

– Monsieur е много добър.

– Никак не съм добър – отвърна мрачно Соумс и седна.

Анет махна изразително с ръце, а недокоснатите от никаква помада алени устни се усмихваха.

Загледан в тях, Соумс запита:

– Харесва ли ви тук, или предпочитате да се върнете във Франция?

– О, аз обичам Лондон. И Париж, разбира се. Но Лондон е много по-хубав от Орлеан, а английската природа е толкова красива! Миналата неделя бях в Ричмънд.

Соумс започна да пресмята колебливо. Мейпълдърм! Би ли посмял? Би ли се осмелил дотам – да ѝ покаже какво би могла да притежава? И все пак! Там би могъл да ѝ каже много нещо. В тази стая това беше невъзможно.

– Бих желал – продължи неочаквано той – да ви поканя с майка ви идната неделя. Къщата ми е край реката; още не е късно при това хубаво време. Мога да ви покажа интересни картини. Как мислите?

Анет плесна с ръце.

– Чудесно ще бъде! Реката е толкова красива!

– Значи решено. Ще поканя мадам.

Не биваше да казва нищо тази вечер, за да не се издаде. Но дали не бе казал вече повече, отколкото трябва? Кани ли някой непреднамерено в къщата си една собственичка на ресторант с хубавичка дъщеря? Мадам Ламот ще разбере, ако Анет не разбира. Все едно! Малко нещо на тоя свят мадам не би могла да разбере. Освен това той щеше да вечеря днес за втори път у тях; дължеше им следователно една покана...

Когато се връщаше към Парк Лейн (отседнал бе у баща си) със спомена за меката, изплъзваща се ръчичка на Анет, той бе обзет от приятни, малко чувствени и някак объркани мисли. Да предприеме действия! Какви действия? Как? Да извади на показ кирливите си ризи? Пфу! Със своето име на мъдър, далновиден човек, който измъква така умело другите от затруднения и защитава интересите на собствеността, да се

превърне в играчка на правосъдието, на което беше стълб? Подобна мисъл беше просто възмутителна! Второ излагане на семейството беше невъзможно! Дали не ще бъде по-добре да се задоволи с една тайна връзка?... Тайна връзка и син, когото би могъл да осинови? Но по пътя към този блян се изпречваше тъмната, солидна, бдителна мадам Ламот. Не, няма да го бъде! Друго би било, ако Анет бе влюбена в него; но такова нещо не биваше да очаква на своята възраст. Само ако майка ѝ се съгласи, ако вижда явни материални изгоди – би било възможно! Иначе го чака сигурен отказ! Освен това той си казваше: „Аз не съм негодник; не желая да я опропастя; не искам тайна връзка. Искам нея, искам и син! А това може да стане само с развод... някак... както и да е... развод!“ Под сянката на платаните и светлината на уличните лампи той вървеше бавно покрай железната ограда на Грийн парк. Между синкавите очертания на дърветата, където светлината не достигаше, се стелеше мъгла. Стотици пъти бе минавал покрай тия дървета на излизане от бащиния дом на Парк Лейн, още като младеж; или от собствения си дом на Монпелие Скуеър, през четирите години на брачния си живот! И сега, когато решаваше да се отърве, ако е възможно, от тази дълга безполезна брачна връзка, му хрумна да продължи до ъгъла на Хайд парк, до Найтесбрийдж Гейт, както едно време, когато се прибираще у дома си при Айрин. Как ли изглежда тя сега?... Как бе живяла през последните години, откакто я бе видял за последен път, преди дванайсет години?... Седем бяха минали вече, откакто чичо му Джолиън ѝ бе завещал онези пари! Дали е все тъй хубава? Ще я познае ли, ако я види? „Аз не съм се променил много – помисли си той; – но предполагам, че тя се е променила. Толкова страдания ми причини.“ Припомни си изведнъж една вечер – когато за пръв път излезе да вечеря сам с приятели от колежа Марлборо – в първата година на женитбата им. С такова нетърпение бързаше да се прибере! Вмъкна се тихо, като котка, и я чу да свири. Отвори безшумно вратата на гостната и застана да наблюдава изражението на лицето ѝ, съвсем различно от онова, което знаеше – така открито, така доверчиво, сякаш отдаваше на музиката сърцето си, което не бе открила никога пред него. Припомни си как тя престана да свири и се обърна, как лицето ѝ си възвърна познатото му изражение, как по тялото му пропъзля ледена тръпка, при все че в следващия миг я бе прегърнал. Да, много страдания му бе причинила! Развод! Смешно, след толкова години на пълна раздяла! Но трябваше да се разведе. Нямахте друг изход! „Въпросът е – помисли с неочаквана практичност той, – по чия вина? Нейна или моя? Тя ме напусна. И трябва да плати за това. Предполагам, че си е

намерила приятел. Хм!“ – измънка неволно и подигравателно той, обърна се и тръгна обратно към Парк Лейн.

Виденията на Джеймс

Отвори му икономът и затваряйки тихо, го спря във входното антре.

– Господарят не е добре, сър – промълви той. – Не искаше да си легне, докато не се завърнете. Още е в трапезарията.

– Какво му е, Уормсън? – запита Соумс шепнешком, както говореха сега всички в къщи.

– Сигурно нерви, сър. Може би от погребението; може би от идването на мисис Дарти днес следобед. Мисля, че е подочул нещо. Занесох му чаша негус¹. Мисис Джеймс току-що се качи.

– Добре, Уормсън; можете да си легнете; аз ще го заведа горе.

И влезе в трапезарията...

Джеймс седеше пред камината в голямо кресло; върху редингота бе наметнал мек и топъл шал от камилска вълна, до който опираха дългите му бакенбарди. Бялата, все още гъста коса лъщеше под лампата; сълзи, капнали от втренчените светлосиви очи, овлажняваха румените бузи и дълбоките, дълги бръчки покрай избръснатите ъгли на устните, които мърдаха, сякаш си приказваше сам. Дългите и тънки птичи нозе в карирани панталони бяха превити почти под прав ъгъл, а едната мършава ръка, с разперени пръсти и лъскави заострени нокти, непрестанно мърдаше на коляното му. На ниското столче до него беше оставена недоизпита чаша негус, запотена и овлажняла. Той бе прекарал тъй целия ден, с прекъсване за обедата и вечерята. На осемдесет и осем години беше все още физически здрав, но ужасно страдаше от мисълта, че никой нищо не му казва. Чудно беше наистина как бе разбрал, че Роджър е бил погребан днес; защото Емили се бе погрижила да не му съобщават. Тя винаги внимаваше да не му казват нищо! Емили беше едва седемдесетгодишна! Младостта ѝ дразнеше Джеймс. Струваше му се понякога, че не би се оженил за нея, ако се бе сетил, че тя ще има един ден още толкова години пред себе си, когато неговите са към своя край. Това беше неестествено. Тя ще живее петнадесет или двайсет години подир него, ще може да изхарчи купища пари; винаги бе имала някакви екстравагантни вкусове! Няма да се учуди, ако купи автомобил. Сесил, Рейчъл, Имоджин и другите млади карах велосипеди и скитаха с тях господ знае

къде! А ето че и Роджър почина. Не знаеше, не можеше да каже нищо! Семейството се разпаднаше. Соумс навярно знаеше колко е оставил чичото. Интересно: помнеше Роджър като чичо на Соумс, а не като свой собствен брат! Той оставаше все повече и повече собствената му опора в този изчезващ свят. Соумс беше грижовен; беше осигурен; но нямаше кому да остави парите си. Така е! Той не знаеше нищо! А сега пък и този Чембърлейн! Политическите възгледи на Джеймс се бяха оформили между 70-а и 85-а година, когато „този непрокопан радикал“ беше трън в очите на собствениците, и той гледаше и до днес с недоверие на него въпреки промяната в убежденията му; ще вмъкне той страната в някаква беда и ще предизвика обезценяване на парите, докато успее да оправя нещата. Буреносна птица! А къде ли е Соумс? Отишъл е на погребението, разбира се, на погребението, което крият от него. Но той разбра, много ясно – видя с какви панталони излиза синът му. Роджър! Роджър в ковчег! Припомни си как, когато се връщаха заедно от училище, през 1824 година, седяха до кочияша на дилижанса, а Роджър се вмъкна веднъж в багажника и заспа. Джеймс се засмя с тъничък смях. Смешно момче беше Роджър... чудак! Кой го знае! Беше по-млад от Джеймс, а умря! Семейството се разпаднаше. Вал пак постъпваше в университета; но никакъв не се мяркаше да го види! Колко пари ще му струва това учене! Скъпи времена! Пред очите му заподскачаха парите, които щеше да похарчи за четиримата внуци. Не му беше жал за парите; боеше се от опасностите, пред които пропиляването на тия пари можеше да го изправи; боеше се от намаляването на сигурността. Ето че и Сисили се омъжи – и тя може да има деца. Не знаеше... не можеше да каже нищо! Сега мислят само как да харчат пари, как да се шляят нагоре-надолу или, както казваха днес, „да си поживеят“. Покрай прозорците профуча автомобил. Грозно, тежко нещо, и такъв шум вдига! Така е сега – цялата страна е тръгнала по дяволите! Всички са се разбързали, не им остава време да помислят за „добрия тон“. Един изискан екипаж като неговия – с алести коне – струваше много повече от тия новоизмислени коли! А държавните ценни книжа имаха курс 116! Много пари трябва да има тая държава! Да не беше това старче Крюгер! Опитваха се да скрият и за Крюгер, но не можеха да го измамят: хубава каша ще забъркат и там! Разбрал бе той какво ще стане, още когато оня приятел Гладстон – слава богу, че умря! – вдигна такава разправия след ужасната история при Маджуба! Нямаше да се учуди, ако империята се разпадне и загине. Тази мисъл – че империята може да се разпадне – не го остави на мира цели петнадесет минути. Просто не можа да обядва. Но най-тежкото

сътресение настъпи следобед. Беше задрямал и изведнъж чу гласове... които шепнеха. Да! Нему никога нищо не му казваха! Гласовете бяха на Уинифред и майка ѝ. „Монти!“ Оня приятел Дарти, значи... пак оня приятел Дарти! Гласовете се отдалечиха и Джеймс остана сам, наострил уши като заек, изплашен до мозъка на костите си. Защо го оставяха сам? Защо не идваха да му кажат? И ужасната мисъл, която от години не го напускаше, изведнъж изникна пак в съзнанието му. Дарти е фалирал... умишлено е фалирал и Джеймс ще трябва да плати, за да спаси Уинифред и децата! Ще може ли той... ще може ли Соумс да превърне предприятието в дружество с ограничена отговорност? Не, не ще може! Така е! Това предположение се засилваше с всеки миг, до завръщането на Емили. Откъде да знае – Дарти може и да е подправил някой чек! Втренчил поглед в съмнителния Търнър на стената, Джеймс преживяваше страшни мъки. Виждаше Дарти на подсъдимата скамейка, внучите си – на улицата, а себе си – прикован на легло. Виждаше как съмнителният Търнър се продава „у Джобсън“, виждаше в развалини цялата величествена страда на собствеността. Представи си Уинифред облечена не по последна мода, стори му се, че чува гласа на Емили: „Стига, Джеймс, не се вълнувай!“ Винаги му казваше: „Не се вълнувай!“ Тя беше жена без нерви; не биваше да взема съпруга, осемнайсет години по-млада от самия него. И ето че наистина се обади гласът на Емили:

– Добре ли си подремна, Джеймс?

„Подремна!“ Той се измъчваше, а тя пита добре ли е подремнал!

– Какво става с Дарти? – запита той и я стрелна с очи.

Емили не губеше никога самообладание.

– Какво ти се е случило? – запита кротко тя.

– Какво става с Дарти? – повтори Джеймс. – Фалирал ли е?

– Глупости!

Джеймс изправи с невероятно усилие щъркелоподобната си фигура.

– Вие никога нищо не ми казвате – каза той. – Дарти е фалирал.

Емили сметна, че най-важното нещо засега е да разсее тази натрапчива мисъл.

– Не е фалирал – отвърна уверено тя. – А е заминал за Буенос Айрес.

Да бе казала „на Марс“, не би му нанесла по-зашеметяващ удар; за въображението на Джеймс, инвестирано изключително в британски ценни книжа, и двете понятия бяха еднакво смътни.

– Защо е заминал там? – запита той. – Няма пари. Какво е взел със

себе си?

Развълнувана от разказа на Уинифред и отегчена от непрестанните оплаквания на съпруга си, Емили отвърна спокойно:

– Бисерите на Уинифред и една балерина.

– Какво? – повтори Джеймс и седна.

Внезапното му отпадане я изплаши; тя го погали по челото и каза:

– Не се вълнувай, Джеймс!

Тъмна червенина се разля по бузата и челото му.

– Аз ги платих – каза разтреперан той; – Дарти е крадец! Знаех си аз... какво ще стане. Тоя човек ще ме погуби; ще... – Езикът му измени и той замълча.

Емили, която смяташе, че отлично го познава, се разтревожи и отиде към бюфета, дето държеше валериана, защото не съзнаваше как в тази слаба, трепереща обвивка упоритият Форсайтов дух се бори срещу невероятното вълнение, предизвикано от това оскърбление, нанесено на форсайтовите принципи... не съзираше дълбоко дълбоко вкоренения Форсайтов дух, който казваше: „Не се ядосвай, излишно е.“ Но макар и невидим за нея, този Форсайтов дух помогна на Джеймс повече от валериана.

– Пийни от това – предложи тя.

Джеймс отстрани с ръка чашата.

– Къде е била Уинифред – запита той, – за да допусне да й вземе бисерите?

Емили разбра, че кризата е минала.

– Може да й дам моите – опита се да го успокои тя. – Аз не ги нося. Най-добре ще бъде да се разведе.

– Много бързате! Да се разведе! Никой в нашия род не се е развеждал. Къде е Соумс?

– Ей сега ще дойде.

– Няма да дойде! – възрази сърдито Джеймс. – Той е на погребение. Мислите, че нищо не знам.

– Добре, добре – отвърна спокойно Емили. – Само че не бива да се вълнуваш, когато ти съобщаваме за нещо.

Оправи възглавницата зад гърба му, остави валериана до него и си отиде.

И Джеймс остана със своите видения – Уинифред в бракоразведен съд, името на семейството по вестниците; буци пръст по ковчега на Рождър; Вал, поел пътя на баща си; бисерите, които бе платил и нямаше да види вече; рентата, спаднала отново до четири на сто; Англия, тръгнала

по дяволите. Докато денят се превръщаше в нощ, а времето за чай и вечеря отминаваше, тези видения ставаха все по-объркани и заплашителни... Нищо не му казваха... докато не остана нищо от цялото богатство; но и това не му казваха. Къде ли е Соумс? Защо не идва?... Взе чашата с негуса и, докато я вдигаше, видя сина си, който го гледаше, застанал край него. Джеймс въздъхна с облекчение, остави чашата и каза:

– Ето те най-после! Дарти заминал за Буенос Айрес!

Соумс кимна.

– И толкова по-добре – каза той. – Отървахме се.

Вълна на успокоение се разля в съзнанието на Джеймс. Соумс знаеше какво говори. Само той от всички тук имаше здрав разум. Защо не остане да живее при тях? Той нямаше свой син.

– На моите години човек става неспокоен – оплака се Джеймс. – Иска ми се по-често ти да си тук, моето момче.

Соумс кимна отново. Неподвижното му лице изрази съчувствие, но той пристъпи по-близо и, сякаш случайно, докосна рамото на баща си.

– Всички от Тимоти те поздравяват – промълви той. – Свърши се както трябва. Ходих и у Уинифред. Ще взема мерки. – И помисли: „Но не бива да узнаеш какви“

Джеймс вдигна глава; дългите побелели бакенбарди потрепваха; тънката шия, която се подаваше от яката, изглеждаше кокалеста и разголена.

– Много зле се чувствах през целия ден – заяви той. – Никой нищо не ми казва.

Соумс усети, че сърцето му се свива.

– Защото всичко е наред. Няма за какво да се тревожиш. Искате ли да те заведа горе? – И улови баща си под ръка.

Джеймс стана послушно, неуверено и двамата пресякоха полека стаята, така разкошна в светлината на огъня от камината, после тръгнаха по стълбите. Изкачиха се съвсем бавно.

– Лека нощ, моето момче – каза Джеймс пред вратата на спалнята.

– Лека нощ, татко – отвърна Соумс. И погали ръкава под шала, където сякаш нямаше нищо – толкова тънка беше ръката. Той отвърна лице от светлината, която се промъкна през отворената врата, и се качи в своята спалня.

„Трябва да имам син – помисли той, като седна на ръба на леглото си; – трябва да имам син“

Бившият Джолиън младши у дома си

Дърветата не държаха сметка за годините и старият дъб в горната поляна на Робин Хил не изглеждаше остарял нито с един ден от времето, когато Босини се бе изтегнал под него и бе казал на Соумс: „Слушайте, Форсайт, открих най-подходящото място за къщата ви.“ Под неговите клони Суидин бе сънувал и Джолиън старши бе угаснал. А сега бившият Джолиън младши често рисуваше тук край стола-люлка. Това беше за него навярно най-святото място на света, защото той обичаше баща си.

Загледан в огромния ствол – грапав и тук-там обрасъл с мъх, но още без хралупи, – той размишляваше как отминава времето. Това дърво е видяло може би цялата история на Англия; не би се изненадал, ако е поне от времето на Елизабет. Собствените му петдесет години бяха дреболия в сравнение с възрастта на това дърво. Когато този дом – негов собствен сега – ще бъде не на дванайсет, а на триста години, дървото ще е навярно все още тук, грамадно, с хралупи... защото кой би извършил светотатството да го отсече? В този дом ще живее може би пак някой Форсайт и ревниво ще го пази. Джолиън се опитваше да си представи как ли ще изглежда къщата на такава възраст. Закритите с глицинии стени не изглеждаха вече нови. Ще остане ли тя, ще запази ли благодарството, което ѝ бе дал Босини, или исполинът Лондон ще я глътне и превърне в някакъв приют сред пустошта от притиснати една до друга сгради? Често и вътре, и вън от нея той чувстваше с какво вдъхновение я е строил Босини. Вложил бе наистина сърцето си в тази къща! Тя можеше да стане един действително „английски дом“ – рядко постижение за една сграда в този век на безвкусни строежи. И естетическото чувство, което вървеше ръка за ръка с форсайтовския инстинкт за непрекъснато владеене, изпълваше с гордост и радост, че е собственик на това прекрасно нещо, сърцето му. В желанието му да го предаде на сина си и на сина на този син имаше отсянка на благоговейна почит към прадедите (поне към един от тях). Баща му бе обичал този дом, гледката, земята, дъба; щастливо бе прекарвал тук последните си години, и никоой преди него не бе живял тук. Последните единадесет години в Робин Хил бяха дни на успехи в творческия живот на Джолиън. Той беше вече между първите акварелисти, картините му се виждаха навред. Продаваха се скъпо. Обособил се само в тази област с упоритостта на своя род, той се бе „издигнал“ малко късно, но не съвсем късно за едно семейство, което

иска да живее вечно. Изкуството му бе придобило наистина задълбоченост и съвършенство. В съответствие със своето звание той си бе оставил къса руса брада, започнала вече да посивява, която скриваше форсайтовската му брадичка. Мургавото му лице бе загубило недоволното си изражение от времето на неговия остракизъм – той изглеждаше сега положително по-млад. Смъртта на съпругата му през 1894 година беше една от ония семейни трагедии, които накрая се превръщат в добро за всички. Той я бе обичал до последния й ден, защото беше от тия, които се привързват дълбоко, но тя ставаше все по-мрачна – ревнуваше го от заварената си дъщеря Джун, дори от своята собствена – Холи, и непрекъснато се оплакваше, че той не можел да обича болна жена като нея, която е „излишна за всички и най-добре ще стори да умре“. Той жалееше искрено за нея след смъртта й, но въпреки това се подмлади. Колко по-щастливи щяха да бъдат двайсетте години на съвместния им живот, ако тя бе повярвала, че е щастлив с нея!

Джун не бе успяла никога да се сприятели истински с тази жена, заела така осъдително мястото на майка й; и след смъртта на Джолиън старши се настани в Лондон в нещо като ателие. Но след смъртта на мащехата си се върна в Робин Хил, за да поеме юздите в своите малки, решителни ръце. Джоли беше в Хароу, Холи все още учеше с мамзел Бос. Нищо не задържаше Джолиън въщи и той замина за чужбина с мъката и с боите си. Дълго скита там, главно в Бретан, а накрая се озова в Париж, откъдето след няколко месеца се завърна подмладен и с руса брадичка. По рождение от ония хора, които са навред само квартиранти, за него беше много удобно, че Джун се разпорежда в Робин Хил, а той можеше да се разхожда с триножника си където и когато му е приятно. Вярно е, че тя беше склонна да смята къщата за приют на своите „питомци“, но тежките години на собствения му живот бяха научили Джолиън да се отнася със съчувствие към онеправданите, така че „проскубаните пилета“ на Джун, които се навъртаха из къщи, не го дразнеха. Нека ги прибира и храни! И макар да съзираше със своя малко безсрамен хумор, че те не само затрогват доброто сърце на дъщеря му, но задоволяват и любовта й да властва, не преставаше да се възхищава от това че тя има толкова „проскубани пилета“. От година на година той възприемаше все по-непринудено и братско отношение към сина и дъщерите си, като се държеше към тях с едно своеобразно равенство. Когато отиваше в Хароу да види Джоли, никога не беше съвсем сигурен кой от двамата е по-възрастен и ядеше с него череша от една и съща книжна кесия, като се усмихваше ласкаво, насмешливо, с вдигната вежда и леко

стиснати устни. Винаги се грижеше да има достатъчно пари в джоба си и да е модно облечен, та синът му да не се черви заради него. Бяха много добри приятели, та никога сякаш нямаха случай на словесни излияния, защото и двамата притежаваха една непрекъснато засилваща се форсайтовска стеснителност. Знаеха, че всеки ще поддържа другия, щом стане нужда, но нямаше защо да го казват. Отчасти като вроден порок, отчасти поради младежкото си прегрешение Джолиън изпитваше невероятен ужас от нравствените поучения. Най-многого, което би могъл да каже на сина си беше:

„Слушай, мили мой, не забравяй, че си джентълмен“; но след това би се запитал може би не е ли проявил снобизъм. Големите състезания на крикет¹²³ бяха вероятно най-неприятното изпитание, през което минаваха всяка година, защото Джолиън бе следвал в Итън. Те бяха особено внимателни по време на състезанията, като си казваха непрестанно: „Ура – а! Не ви върви, моето момче!“ или „Ура – а! Не ви провървя, татко!“; когато сърцето на единия ликуваше при несполуката на противната страна. Джолиън идваше със сив цилиндър вместо с обикновената си мека шапка, за да задоволи чувствата на сина си. Но черен цилиндър за нищо на света не можеше да сложи. Когато Джолиън отиде в Оксфорд, Джолиън го придружи, радостен, смирен, дори обезпокоен да не изложи сина си пред тия младежи, които му се струваха много по-самоуверени и възрастни от самия него. Често си мислеше: „Добре, че съм художник... (беше напуснал службата си на застрахователен агент в «Лойд») това не се хвърля в очи. Никой не може да гледа отвисоко един художник... не може да се отнася така сериозно с него.“ Защото Джоли, със своя вроден аристократизъм, попадна веднага в един твърде затворен кръг, който тайно забавляваше баща му. Момчето имаше руси, леко къдрави коси и дълбоките стоманеносиви очи на дядо си. Беше добре сложено, стройно, и винаги възхищаваше естетическото чувство на Джолиън; той дори се страхуваше мъничко от него, както художниците се страхуват винаги от същия пол, щом се възхищават от него. Но този път събра всичката си смелост, за да посъветва сина си:

– Слушай, мили, ти, естествено, ще направиш дългове: внимавай веднага да ми кажеш. Ще ги плащам винаги; то се знае. Но помни, че човек се уважава повече, когато сам е изплатил дълговете си. И никога не заемай пари от другото освен от мене; нали така?

А Джоли отвърна:

123. Ежегодни мачове по крикет между коледжите Итън и Хароу.

– Добре, татко; няма.

И никога от никого не зае.

– И още нещо. Аз не разбирам много от морал и така нататък, но едно все пак не забравяй: винаги, преди да предприемеш нещо, обмисли няма ли с това да навредиш някому повече, отколкото е безусловно неизбежно.

Джולי се замисли, после кимна и стисна ръката на баща си. А Джולי каза: „Дали имах право да му говоря така?“ Винаги се ужасяваше от мисълта да не загуби безмълвното доверие, което изпитваха един към друг, защото помнеше как за дълги години бе загубил доверието на баща си и помежду им бе съществувала само една далечна любов. Той подценяваше, разбира се, промяната, настанала в разбиранията на хората след 1865 година, когато бе постъпил в Кеймбридж; а може би подценяваше и способността на сина си да разбере правилно неговата неизменна толерантност. Тази именно толерантност, а може би и скептицизмът, бяха причина за страшно отбранителното му държание към Джун. Тя беше такава решителна личност, така страшно точно знаеше какво иска, така непреклонно се стремеше да го получи, макар често пъти след това да го изпускаше, като че се е опарила! Същата беше като майка си... и от това именно бяха произлезли всички беди. Тези различия с дъщерята съвсем не приличаха, разбира се, на различията с първата мисис Джולי. Неща, които са забавни у дъщерята, съвсем не са забавни, когато ги срещнете у съпругата. Да гледа как Джун, със стисната челюст, се стреми от все сърце към онова, което желае, докато го получи, беше нещо в реда на нещата, защото не засягаше съществено свободата на Джולי – единственото нещо, за което той не по-малко решително бе стиснал челюст... и то твърде яка челюст под късата посивяла брада. Но не бе имало нужда и от истински разгорещени спречквания. Човек може да се спаси с насмешка – както той всъщност често пъти бе постъпвал. Най-голямото зло беше, че тя никога не бе развълнувала неговото естетическо чувство, въпреки златисточервеникавите си коси, светли викингски очи и войнствен берсеркърски¹²⁴ дух. Съвсем друга беше Холи – спокойна, стеснителна, ласкава, със стаена дяволитост. Той следеше с необикновен интерес израстването на своята по-малка дъщеря, още докато тя беше пате. Дали щеше да стане лебед? Със своя блед овал и тъжни сиви очи с дълги, тъмни ресници... Може би ще стане, а може и да не стане. Едва тази година беше възможно да предвиди. Да, ще стане...

124. Берсеркери – диви, много войнствени древноскандинавски воини.

възмургав, доста плах, но все пак истински лебед! Тя беше вече седемнайсетгодишна и мамзел Бос ги бе напуснала – тази превъзходна дама, изпълнена със спомените си за „добррре възпитаните малки Тейлърс“, се бе преместила след единадесет години в друго семейство, на което щеше да досажда непрестанно със спомените си за „добррре възпитаните малки Форсайт“. Научила бе Холи да говори френски като самата нея.

Джوليوън не беше портретист, но все пак беше рисувал вече три пъти по-малката си дъщеря и я рисуваше за четвърти път на 4 октомври 1899 година, когато му донесоха картичка, която го накара да вдигне изненадано вежди:

МИСТЪР СОУМС ФОРСАЙТ ШЕЛТЪН Клуб на Ценителите, МЕЙПЪЛДЪРМ СЕЙНТ – ДЖЕЙМС
--

Но тук сказанието за Форсайтови трябва отново да се отклони...

Да се върне от продължителното пътуване из Испания в затъмнения дом, да намери дъщеричката си слисана и разплакана, а любимия баща – заспал кротко своя вечен сън – такова нещо човек с впечатлителността и добротата на Джوليوън не можеше и нямаше никога да забрави. Имаше нещо тайнствено в този тъжен ден, в този край на един човек с толкова редовен, умерен и открит живот. Изглеждаше невероятно, че баща му е могъл да си отиде така, без да предупреди за намерението си, без една последна дума към сина си, без дължимото сбогуване. А несвързаните намеци на малката Холи за „дамата в сиво“ и на мамзел Бос за някоя си мадам Еран¹²⁵ (както произнасяше тя името ѝ) обгръщаше всичко в мъгла, която се поразсея донейде, когато прочете завещанието на баща си заедно с приложеното допълнение. Като изпълнител на това завещание и допълнението му той имаше задължението да уведоми Айрин, съпруга на братовчед му Соумс, за пожизнената рента от лихвите на петнадесетте хиляди лири. Посетил я бе, за да ѝ съобщи, че капиталът, от който ще се изплаща тази рента, е в индийски акции и ще носи около 430 лири годишен доход, освободен от данъци. Това беше третата му среща със съпругата на братовчед му Соумс – ако изобщо беше още негова съпруга, в която Джوليوън не беше съвсем сигурен. Представи си

125. Френското произношение на Ерън (значи скиташ).

я, каквато я бе зърнал за пръв път, когато чакаше Босини в Ботаническата градина – безстрастна, очарователна фигура, която му бе напомнила Тициановата „Божествена любов“¹²⁶; и по-късно, когато по поръчение на баща си бе отишъл на Монпелие Скуеър, щом узнаха за смъртта на Босини. Още виждаше ясно внезапната ѝ поява на прага на гостната в оня ден... прекрасното лице, озарено за миг от безумна надежда и сковано изведнъж от отчаяние; припомни си своето състрадание, високомерно презрителната усмивка на Соумс, дръзкото: „Не приемаме“, затръшването на входната врата.

Третият път видя по-красиво лице и снага – неизмъчени от безумни надежди и отчаяние. И щом я погледна, си каза: „Да, вие сте точно това, от което баща ми би могъл да се възхити!“ И странната история за закъснялото лято на баща му постепенно се изясни. Тя говореше за Джолиън старши с благоговение и сълзи на очи.

– Той беше така невероятно мил с мене; не зная защо. Беше така прекрасен и спокоен, седнал в своето кресло под дървото; знаете ли, аз първа го намерих там; беше такъв чуден ден. Струва ми се, че не съществува по-щастлив край. Всеки би пожелал такава смърт.

„Съвсем вярно – помисли той. – Всеки би пожелал да издъхне в разцвета на лятото, когато самата Красота пристъпва по моравата към него.“

Огледа малката, почти празна гостна и запита Айрин какво смята да прави занаяпред.

– Ще започна отново да живея по малко, братовчедо Джолиън. Чудесно е да имаш собствени пари. Никога не съм имала. Вероятно ще остана в сегашното си жилище, свикнала съм с него. Но ще мога да отида в Италия.

– Разбира се! – промълви Джолиън, поглеждайки едва усмихващите се устни. И си тръгна, като мислеше: „Очарователна жена! Какво нещастие! Радвам се, че татко ѝ е оставил тия пари!“

Не бе я виждал оттогава, но всеки три месеца подписваше чек на нейно име в банката и я уведомяваше с писмо до Челси. В отговор получаваше винаги няколко реда, обикновено от дома ѝ, понякога от Италия; така че образът ѝ се бе свързал със спомена за леко парфюмирана сива хартия, красив отвесен почерк и обръщението: „Драги братовчедо Джолиън“. Сам вече богат човек, той често си казваше, докато подписваше скромния чек: „Предполагам, че с това едва-едва се оправя.“; и се

126. Тициановата картина „Свещена и земна любов“.

чудеше смътно как изобщо се справя тя в един свят, дето мъжете не бяха свикнали да оставят незавладяна една красива жена. Отначало Холи си я припомняше от време на време; но „дамите в сиво“ бързо изчезват от детската памет; а това, че Джун стискаше устни всеки път, когато в първите седмици след смъртта на дядо ѝ се споменаваше името на бившата ѝ приятелка, обезсърчаваше всеки намек за нея. Само веднъж всъщност Джун бе казала категорично:

– Отдавна ѝ простих. И страшно се радвам, че е независима сега...

Когато получи картичката от Соумс, Джолиън каза на прислужницата – защото не понасяше икономии:

– Поканете го в кабинета, моля, и кажете, че ще дойда след една минута.

После се обърна към Холи и запита:

– Спомняш ли си „дамата в сиво“, която ти бе давала едно време уроци по музика?

– Да, разбира се. Защо? Да не е дошла?

Джолиън поклати глава, смени платнената си работна блуза със сако и замълча, разсъдил изведнъж, че подобни истории не са за тия младежки уши. После, насмешлив и неуверен, тръгна към кабинета.

Застанали до стъклената врата, двама души гледаха дъба зад терасата – единият възрастен, другият млад. „Кое е това момче? – запита се Джолиън. – Те нямаха деца.“

Възрастният се обърна. В срещата на тия двама Форсайтови от второто поколение – много по-изтънчено и превзето от първото – в къщата, построена за единия, а притежавана и обитавана от другия, пролича лека отбранителност, прикрита зад явен стремеж към сърдечност. „Дали е дошъл заради жена си?“ – помисли Джолиън. А Соумс: „Как да започна?“ Докато Вал, доведен за стопяване на леда, наблюдаваше нехайно изпод гъстите си черни ресници тоя „брадат приятел“.

– Доведох Вал Дарти – каза Соумс. – Племенника ми. Тия дни заминава за Оксфорд и реших, че ще бъде добре да се запознае с вашия син.

– О, съжالياвам. Джоли не е в къщи. В кой колеж ще бъдете?

– В Би Ен Си¹²⁷ – отвърна Вал.

– Джоли е в Дома¹²⁸, но с удоволствие ще ви посети.

– Ужасно много ви благодарям.

127. Брейзнуоз колидж – един от оксфордските университети.

128. Краст – чърч колидж.

– В къщи е Холи. Ако можете да се разберете с братовчедка вместо с братовчед, тя ще ви разведе. Ще я намерите в хола. Тъкмо я рисувах.

С повторно: „Ужасно много ви благодаря!“ Вал изчезна, оставяйки двамата братовчеди пред неразтопения лед.

– Видях ваши картини на акварелната изложба – каза Соумс.

Джолиън премигна. От двайсет и шест години насам той не поддържаше никакви връзки със своите Форсайтови роднини и те си оставаха в съзнанието му свързани с картините „Дарби“ на Фрит¹²⁹ и с репродукциите на Лендсиър¹³⁰. От Джун бе чувал, че Соумс минава за добър познавач, а това още повече влошаваше положението. Усети и някакво странно отвращение.

– Отдавна не съм ви виждал – каза той.

– Да – отвърна Соумс, почти без да отвори уста. – Откакто... всъщност точно за това дойдох. Казаха ми, че вие сте неин пълномощник.

Джолиън кимна.

– Дванайсет години са много време – продължи неочаквано Соумс. – Вече... вече ми дотегна.

Джолиън не намери по-подходящ отговор от:

– Няма ли да запушите?

– Не, благодаря.

Джолиън запали цигара.

– Искам да си възвърна свободата – заяви рязко Соумс.

– Аз не се срещам с нея – промълви Джолиън през дима на цигарата.

– Но предполагам, че знаете къде живее?

Джолиън кимна. Не възнамеряваше да съобщи адреса ѝ без нейно позволение. Соумс отгатна, както изглежда, мисълта му.

– Не ми трябва адресът ѝ – каза той; – зная го.

– А какво точно желаете?

– Тя ме напусна. Желая да се разведе.

– Малко сте позакъснели, струва ми се.

– Да – отвърна Соумс. И замълча.

– Не разбирам много от тия неща... или поне ги забравих – усмихна се пресилено Джолиън. Сам той бе чакал, докато смъртта го разведе с първата мисис Джолиън. – Искате да я видя във връзка с тоя въпрос, така ли?

129. Прочута картина, представляваща конните състезания Дарби. От английския художник Фрит (1819–1909).

130. Лендсиър (1802–1873) английски художник-анималист.

Соумс вдигна поглед към братовчед си.

– Предполагам, че има приятел?

Джوليوън сви рамене:

– Нямам понятие. Според мене всеки от вас е могъл да живее така, като че другият е мъртъв. Нищо необичайно в такива случаи.

Соумс се обърна към прозореца. Рано окапали листа застилаха вече терасата, търкаляни от вятъра. Джوليوън видя Холи и Вал Дарти през тревата към конюшните. „Няма да бягам със заека и да гоня с кучетата – помисли той. – Трябва да бъда на нейна страна. Това би желал и баща ми.“ И за миг му се стори, че зърна в старото кресло зад Соумс фигурата на баща си, седнал с кръстосани колене, с Таймс в ръка. Видението изчезна.

– Баща ми я обичаше – промълви той.

– Не разбирам нещо – отговори Соумс, без да се обърне. – Тя създаде неприятности на дъщеря ви Джун; създаде неприятности на всички. Аз ѝ давах всичко, каквото пожелае. Щях да ѝ... простя, но тя предпочете да ме напусне.

Съчувствието на Джوليوън беше потушено от звука на този глух глас. Какво у този човек го отблъскваше и не му позволяваше да го съжали?

– Мога да я видя, ако желаете – каза той. – Предполагам, че тя ще бъде доволна да се разведе; но все пак не зная.

Соумс кимна.

– Да, моля ви се. Както казах, зная къде живее, но нямам желание да я видя.

Езикът му мина по устните, сякаш бяха пресъхнали.

– Да прием ли чай? – попита Джوليوън. Но преглътна думите: „И да разгледаме къщата?“

Тръгна пръв към входа. Позвъни да донесат чай, после отиде до триножника си – да обърне картината към стената. Не можеше да се помири с мисълта да я види Соумс, застанал наред просторната стая, построена някога нарочно, за да има достатъчно място за собствената му колекция. В лицето на братовчед си, в неуловимата семейна прилика между двамата и в това упорито, затворено, съсредоточено изражение Джوليوън съзря нещо, което го накара да помисли: „Този приятел няма никога да забрави... нито да се издаде. Нещастник!“

Жребчето и кобилката

Когато оставяше по-старото поколение Форсайтови, Вал си каза: „Ех, че скука! Първа награда – за вуйчо Соумс! Каква ли е тази кобилка?“ Не очакваше да се зарадва от присъствието ѝ; изведнъж я видя, че го гледа, застанала срещу него. Виж ти! Та тя била хубавичка! Какво щастие!

– Страхувам се, че не ме познавате – представи се той. – Казвам се Вал Дарти. Ние сме някакви роднини, нещо като втори братовчеди, струва ми се. Майка ми е Форсайт по баща.

Холи, чиято мургава ръчичка беше все още в неговата, защото ѝ беше стеснително да я отдръпне, каза:

– Аз не познавам никого от роднините си. Много ли са?

– Безброй. Ужасни са повечето. Или поне... знам ли?... Някои. Роднините са винаги ужасни, нали?

– Предполагам, че и те ни смятат за ужасни – отвърна Холи.

– Не виждам защо. Вас, разбира се, никой не ще сметне за ужасна.

Холи го погледна... и тъжната чистота на тия сиви очи пробуди внезапно във Вал чувството, че трябва да я защитава.

– Исках да кажа, че има всякакви хора – добави лукаво той. – Вашият баща например изглежда ужасно приятен човек.

– О, да! – съгласи се пламенно Холи. – Такъв е.

Вал се изчерви... Случката в „Пандемонуом“, мургавият мъж с червения карамфил, който се оказа, е неговият баща!

– Нали знаете какви са Форсайтови! – заяви почти озлобено той. – О, забравих, че не знаете.

– Какви са?

– Ужасно предпазливи: нищо спортменско в тях! Погледнете чичо Соумс!

– С удоволствие – отговори Холи.

Вал устоя на желанието да я улови под ръка.

– О, не – възрази той, – по-добре да излезем навън. След малко ще му се нагледате достатъчно. Как изглежда брат ви?

Холи тръгна пред него по терасата, после по тревата, без да му отговори. Как да опише Джоли, който – откакто го помнеше – беше неин властелин, господар и идеал?

– Тиранизира ли ви? – запита проникновено Вал. – Ще се запозная с него в Оксфорд. Имате ли коне?

Холи кимна:

– Искате ли да видите конюшните?

– Разбира се!

Минаха покрай дъба, провряха се между тънките храсти и влязоха в двора на конюшните. Там, под кула с часовник, лежеше рошаво куче на кафяви и бели петна, толкова старо, че не стана, а само леко помахаша завитата на гърба опашка.

– Това е Балтазар – каза Холи. – Той е много... ужасно стар, почти колкото мене! Горкият! Страшно е привързан към татко.

– Балтазар! Странно име! И, знаете ли, не е чиста порода.

– Не е! Но е чудесен! – Тя се наведе да погали кучето. Мила, гъвкава, с непокрита глава и нежни, загорели от слънцето шия и ръце, тя се стори съвсем особена и прелестна на Вал – нещо, което се плъзна между него и всичките му досегашни преживявания.

– Когато дядо умря – продължи Холи, – цели два дни не яде нищо. Беше при него, когато дядо издъхна.

– Старият чичо Джолиън ли? Мама винаги казва, че бил прекрасен човек.

– Беше – каза просто Холи и отвори вратата на конюшната.

В широкото помещение се виждаше една сребриста кобилка, около петнадесет педи дълга, с черна опашка и грива.

– Това е моята – Фея.

– О-о! – възкликна Вал. – Чудесна кобилка! Само че трябва да й подрежете опашката. Ще бъде много по-елегантна. – Но долови учудения поглед на Холи и си помисли: „Всъщност, не зная... нека остане, както си я харесва.“ Вдъхна дълбоко въздуха на конюшната. – Конете са чудесно нещо, нали? Баща ми... – и млъкна.

– Да? – запита Холи.

Почувства внезапно желание да й разкрие душата си, но се отказа:

– О, не зная... Той често губеше много пари по тях. И аз съм страшно увлечен... по езда и лов. Ужасно обичам и надбягванията; много бих искал да участвам в конни състезания. – И като забрави, че му остава само още един ден в града, а има вече две уговорени срещи, предложи изведнъж: – Слушайте, ако наема утре едно конче, ще дойдете ли да се разходим в Ричмънд парк?

Холи плесна с ръце:

– О, да! Аз просто съм влюбена в ездата. Но конят на Джоли е тук, защо не вземете него? Ето го. Можем да се разходим след чая.

Вал погледна неуверено дългите си панталони. Представи си как

може да се яви пред нея във високи кафяви ботуши и брадфордски бридж.

– Не ми се иска да му взимам коня – отвърна той. – Може да не му е приятно. Освен това мисля, че вуйчо Соумс бърза да се върнем. Не съм вързан за него, разбира се. Вие нямате вуйчо, нали? Това животинче изглежда добро – добави той, като гледаше внимателно тъмнокафявото конче на Джоли, което въртеше бялото на очите си. – Предполагам, че тук няма места за лов?

– Не; и надали бих желала да ловувам. Сигурно е ужасно интересно, но е много жестоко, нали? Така казва Джун.

– Жестоко ли? – възкликна Вал. – Глупости! А коя е тази Джун?

– Сестра ми... Не съща сестра, много по-голяма от мене.

Тя бе уловила с две ръце главата на братовия си кон и търкаше нос в неговия с леко сумтене, което сякаш хипнотизираше животното. Вал гледаше бузата ѝ, долепена до носа на коня, и устремените към него светнали очи. „Наистина е мила“ – помисли той.

Тръгнаха си към къщи не така приказливи, последвани тоя път от Балтазар, който едва се влачеше с надежда, че не ще превишат неговата скорост.

– Чудесно място – промълви Вал, когато стигнаха.

– Да – отговори Холи и въздъхна. – Колко ми се иска да обикалям света! Бих желала да съм циганка!

– Да, циганите са чудесни – заяви Вал с увереност, която го бе обзела изведнъж; – знаете ли, че вие приличате всъщност на циганка?

Лицето на Холи засия като позлатени от слънцето тъмни листа.

– Да скиташ навсякъде, да видиш всичко, да живееш на открито... О! Какво удоволствие, нали?

– Да опитаме – реши Вал.

– Съгласна!

– Ще бъде чудесно; само вие и аз.

Холи долови скрития смисъл и се изчерви.

– Непременно ще го направим – настоя Вал и също се изчерви. – Аз вярвам, че човек постига, каквото иска да направи. Какво има по-нататък?

– Задният двор, езерото, горичката и фермата.

– Да отидем там.

Холи погледна към къщи.

– Струва ми се, че е време за чай; татко ни прави знак да се върнем.

Вал измърмори нещо и я последва към къщата.

Когато влязоха отново в хола-галерия, видът на двамата възрастни Форсайт, които пиеха заедно чай, го накара като по магия да замълчат. Двамата братовчеди седяха на малък диван с инкрустации, съставен като че ли от три съединени сребристорозови кресла. Отпред имаше ниска масичка за чай. Изглежда, че бяха се настанили така, колкото е възможно далече един от друг, за да не бъдат принудени много често да се гледат; и повече ядяха и пиеха, отколкото разговаряха... Соумс поглеждаше презрително кейка, от който все пак не остана нищо, а Джолиън се чувстваше малко смешен. Ни един от двамата не би се сторил лаком на някой случаен наблюдател, но въпреки това унищожиха доста много храна. След като поднесоха чай на двамата млади, церемонията продължи мълчаливо и съсредоточено, додето накрая, когато дойде ред за цигарите, Джолиън се обърна към Соумс:

– А как е чичо Джеймс?

– Благодаря. Не го бива.

– Чудесен род, нали? Миналия ден пресмятах според семейната библия на баща ми средната възраст на десетимата Форсайтови. Изкарах я осемдесет и четири години, но петима са още живи. Те ще установят сигурно рекорд. – Погледна лукаво Соумс и добави: – Ние, както виждате, не сме като тях.

Соумс се усмихна. „Нима наистина ме смятате способен да се съглася, че не съм като тях – сякаш казваше той, – или че мога да се откажа от нещо, особено от живота?“

– Може да доживеем до техните години – продължи Джолиън, – но самокритиката е, знаете ли, голяма пречка, а там е разликата между нас и тях. Ние не сме достатъчно самоуверени. Никак не мога да разбера как и кога се е породила тази самокритика. Моят баща я притежаваше донейде, но не вярвам някой друг от старите Форсайтови да е има дори капчица от нея. Никога да не се погледнеш с очите на другите, е чудесен начин да се запазиш. Цялата история на миналия век се дължи на тази разлика между нас. А между нас и вас – добави той като погледна през кълбо дим към Вал и Холи, смутена от тоя насмешлив поглед – разликата ще бъде друга... кой знае каква.

Соумс извади часовника си.

– Трябва да тръгваме – каза той, – за да не изпуснем влака.

– Вуйчо Соумс никога не изпуска влака – промърмори с пълни уста Вал.

– Защо да го изпускам? – запита Соумс.

– Не зная – изръмжа Вал. – Но други го изпускат.

Пред входната врата стисна продължително и скришом мургавата ръчица на Холи.

– До утре – прошепна той. – В три часа. Ще ви чакам до шосето, така ще спестим време. Ще изкараме чудесна езда.

От вратата на парка се обърна и, ако не бяха принципите му на светски младеж, щеше да ѝ помахва с ръка. Не беше в настроение да разговаря с вуйчо си. Но нямаше особена опасност. Потънал в някакви далечни мисли, Соумс не продума.

Жълтите листа капеха около двамата по тази миля и половина, така често изминавана от Соумс в далечните дни, когато идваше да наблюдава с тайна гордост строежа на къщата... на къщата, замислена да бъде дом на него и жената, от която сега искаше да се отърве. Обърна се веднъж да погледне безкрайната есенна пътека между жълтеещите плетища. Колко далечно беше всичко! „Нямам желание да я видя!“ – бе казал на Джолиън. Наистина ли? „А може би ще трябва“ – помисли той и потрепера от внезапна странна тръпка, сякаш – както казват хората – пристъпваше върху собствения си гроб. Смразяващ свят! Странен свят! Погледна косо племенника си и помисли: „Да бях на неговите години! А как ли изглежда тя сега?“

Джолиън в ролята на пълномощник

След като гостите си отидоха, Джолиън не се върна към рисуването, защото вече се смрачаваше, а отиде в кабинета, с подсъзнателния копнеж да съживи мигновеното видение – баща си, седнал в старото тъмнокафяво кожено кресло, кръстосал крак върху крак, вперил напред светналите си очи изпод купола на масивното чело. Често пъти в тази малка стая, най-приятната в целия дом, Джолиън изпитваше мигновено общение със своя баща. Не че вярваше в безсмъртието на човешката душа – чувството му съвсем не беше така логично – то беше по-скоро някакъв въздушен допир, някакво ухание, едно от ония силни душевни възприятия на форма или светлинни движения, към които са особено податливи хората с артистично око. Само тук – в тази малка и съвсем непроменена стая, където баща му прекарваше най-много часове – можеше да изпита все още чувството, че той не е изчезнал напълно, че здравата мъдрост на тоя стар ум и топлотата на неговата властна обич продължават да живеят.

Какъв съвет би дал баща му при това внезапно припламване на

старата трагедия... какво би казал пред тая заплаха, надвиснала над жената, към която се бе привързал в последните седмици на своя живот? „Трябва да сторя най-доброто, което мога – помисли Джолиън. – Той я повери на мене със завещанието си. Но кое е най-доброто?“

И сякаш от стремеж да придобие мъдростта, душевното равновесие и проникновения здрав смисъл на стария Форсайт, той седна в старото кресло и кръстоса нозе. Но му се стори, че там седи някакъв призрак; никакво вдъхновение не го осени, само вятърът почукваше с пръсти по тъмнеещите стъкла на вратата.

„Дали да отида – помисли той, – или да я помоля да дойде тук? Какъв е бил животът й? Какъв ли е сега? Отвратително е да се разравят тия неща след толкова време!“ Фигурата на братовчед му, застанал с ръка на дръжката на маслинозеленикавата врата, изникна отново пред него, оживяла като фигура от старинен часовник, която изскача при отброяването на часовете; а думите му прозвучаха в ушите на Джолиън: „Аз заповядвам в тоя дом; казах ви вече... и повтарям: не приемаме.“ Отвращението, което беше изпитал тогава към Соумс – към това плоско, обръснато лице с упоритостта на булдог, към сухата, здрава, пригладена фигура, леко приведена като над кокал, който не може да глътне, – изникна отново с някогашната сила, все така живо, не, дори много по-живо. „Ненавиждам го – помисли той, – от дън душа го ненавиждам. И толкова по-добре; така ще ми е по-лесно да взема страната на жена му.“ Полухудожник и полуфорсайт, Джолиън по природа ненавиждаше това, което наричаше с общото име „свади“; ако не го дразнят, той отговаряше напълно на класическото описание на кучката: „Предпочита да бяга, вместо да се бие.“ Лека усмивка застина в брадата му. Каква ирония наистина, че Соумс трябваше да дойде тук... в този дом, построен за самия него! Как гледаше, как зяпаше по тази руина на своите някогашни мечти; как поглеждаше скришом стените, стълбището, как преценяваше всичко! И Джолиън помисли инстинктивно: „Навярно и сега би живял с удоволствие тук. Той никога не престава да копнее за нещо, което веднъж е притежавал. Да-а, трябва все пак да предприема нещо; но колко неприятно, колко неприятно е това.“

Късно вечерта писа в Челси да запита Айрин дали ще може да го приеме.

Старият век, видял чудния разцвет на индивидуализма, залязваше в небе, почервеняло от приближаващите бури. Слухове за война засилваха оживлението в Лондон, и без това премного оживен в края на лятната ваканция. За Джолиън, който не идваше често в града, улиците

изглеждаха изпълнени с трескаво движение поради новите автомобили, които отричаше от чувство за естетика. Броеше ги от кабриолета си и установи, че са едно към двацет по отношение на старите превозни средства. „Бяха едно към трийсет преди година – помисли той; – очевидно е, че ще се наложат. Още повече шум и повече смрад...“ Той беше от ония сравнително малобройни либерали, които не харесваха никаква новост, приела материална форма, и нареди на кочияша да стигне по-бързо до реката, далеч от шумния трафик, защото му се искаше да погледа водата през прибулващата завеса на платаните. Пред малкия жилищен блок, на петдесетина ярда от Крайбрежния булевард, каза на кочияша да почака и се качи на първия етаж.

Да, мисис Ерн беше в къщи!

Отражението на един редовен, макар и скромен доход пролича изведнъж за човека, който помнеше бедната изисканост на това малко жилище, когато бе дошъл преди осем години да съобщи добрата вест. Всичко беше ново, изящно, навред се носеше дъх на цветя. Общият тон беше сребрист, с леки следи тук-там от черно, бледолилаво и златисто. „Жена с отличен вкус“ – помисли той. Времето не бе го засегнало много, защото беше Форсайт. Но Айрин то съвсем не бе докоснало – или поне така му се стори. Не изглеждаше остаряла с нито един ден, както бе застанала пред него в своята тъмносива рокля от раирано кадифе, с меките си тъмни очи и тъмнозлатисти коси, протегнала ръка с лека усмивка.

– Седнете, моля.

Едва ли някога бе седял с такова чувство на стеснение.

– Никак не сте се променили – каза той.

– А вие сте се подмладили, братовчеде Джозийн – отвърна тя.

Джозийн прокара ръка в косата си, утешавайки се, че е още гъста.

– Остарях, но не го усещам. Едно от добрите качества на живописиста е, че ви поддържа млад. Тициан е живял деветдесет и девет години; трябвало да дойде чума, за да го погуби. Знаете ли, когато ви видях за пръв път, си припомних една негова картина.

– Когато ме видяхте за пръв път?

– В Ботаническата градина.

– А как ме познахте, като не ме бяхте виждали дотогава?

– По човека, който се приближи към вас.

Той я погледна настойчиво, но лицето ѝ не се промени, когато му каза спокойно:

– Да; преди цяла вечност.

– Каква е рецептата ви за неостаряване, Айрин?

– Човек се запазва чудесно, когато не живее.

Хм! Горчива истина! „Щом не живее...“ Но тя даваше повод да поведе разговор и той го използва.

– Помните ли братовчед ми Соумс?

Видя, че Айрин се усмихна на чудноватия въпрос, и веднага продължи:

– Дойде да ме види завчера. Исква да се разведете. А вие?

– Аз? – изненада се тя. – След дванайсет години? Малко късно е. Не ще ли бъде трудно?

Джозелин я погледа упорито.

– Не, ако... – започна той.

– Ако имах любовник. Но не съм имала оттогава.

Какво изпита той при тия прости откровени думи? Облекчение ли, изненада, състрадание? Венера, която живее дванайсет години без любов!

– И все пак – каза той – предполагам, че много нещо бихте дали, за да бъдете свободна.

– Не зная – какво значение има сега?

– Ако се влюбите в някого?

– Просто ще го обичам.

В този прост отговор тя вложи сякаш цялата мъдрост на жена, от която светът се е отвърнал.

– Така! И какво бихте казали да му предам?

– Просто съжаленията ми, че не е свободен. Той имаше удобен случай. Не зная защо не го използва.

– Защото е Форсайт; виждате ли, ние никога не се разделяме с имуществото си, освен когато искаме да го заменим с нещо друго; и тогава дори невинаги го правим.

Айрин се усмихна.

– И вие ли, братовчедо Джозелин?... Вие, струва ми се, не го правите.

– Разбира се, но аз съм мелез... не съм чистокръвен Форсайт. Закръглявам сумите винаги в своя вреда – отвърна неловко Джозелин.

– А с какво желае да ме замени Соумс?

– Не зная; може би с деца.

Тя помълча, загледана в пода.

– Да – промълви накрая. – Тежко е. Бих му помогнала да си възвърне свободата, ако можех.

Джолиън загледа шапката си; стеснението му бързо се засилваше заедно с възхищението, учудването и състраданието. Тя беше така мила и така самотна; а цялата история е така заплетена!

– Да – каза той, – ще трябва да се срещна със Соумс. Ако мога да ви бъда полезен с нещо, винаги съм на ваше разположение. Сигурно ме смятате за жалък заместник на баща ми. Ще ви съобщя във всеки случай какво става, след като поговоря със Соумс. Той може да се погрижи сам за повода.

Тя поклати глава.

– Виждате ли, той би загубил в такъв случай много, докато аз не ще загубя нищо. Бих желала да бъде свободен; но не виждам какво бих могла да сторя.

– И аз не виждам – заяви Джолиън. След малко се сбогува.

Файтонът чакаше. Три и половина! Соумс сигурно е още в кантората си.

– В Поултри! – извика той през прозорчето.

Пред Парламента и пред Уайтхол вестникарчетата викаха:

– Опасно положение в Трансваал!

Но виковете им почти не го сепваха, както беше потънал в спомена за тази красива жена, за мекия тъмен поглед, за думите ѝ: „Но не съм имала оттогава.“ Как живееше тази изоставена, самотна, незащитена жена, към която всеки мъж може да протегне ръка... да се опита да я сграбчи при най-лекия знак. Година след година е прекарвала така!

Думата „Поултри“, мярнала се над главите на минавачите, го върна към действителността.

Фирмата „Форсайт, Бъстърд и Форсайт“ – с черни букви върху зеленикав фон – го стресна и му вдъхна смелост; той тръгна по каменните стъпала, като мърмореше:

– Мухлясали пазители на собствеността! Но не можем без тях!

– Търся мистър Соумс Форсайт – каза на момчето, което му отвори.

– Кой го търси?

– Мистър Джолиън Форсайт.

Момчето го изгледа любопитно, защото не бе виждало досега Форсайт с брада, и изчезна.

Кантората „Форсайт, Бъстърд и Форсайт“ бе погълнала постепенно помещенията на „Туутинг и Боулс“ и бе заела целия първи етаж. Фирмата се състоеше сега само от Соумс и неколцина чиновници и стажанти. След оттеглянето на Джеймс преди шест години експедитивността на фирма се засили особено когато отпадна и Бъстърд, изтощен, както се

предполагаше, от делото Фариър срещу Форсайт, по-заплетено от винаги и с все по-малко изгледи да ползува тези, които щяха да го спечелят. Със своя здрав усет за действителността Соумс никога не допусна това дело да го тревожи; напротив, отдавна бе разбрал, че провидението му е подарило по този начин по двеста лири годишно чист пожизнен доход... И защо не?

Когато Джолиън влезе, братовчед му правеше списък на държавните ценни книжа, които притежаваше, като смяташе да посъветва своите дружества да ги продадат веднага поради слуховете за война, преди другите да са се досетили да го сторят. Полуобърна се, погледна косо Джолиън и каза:

– Как сте? Само една минутка. Седнете, моля.

Вписа още три суми, сложи една линия, за да отбележи докъде е стигнал, и се обърна към Джолиън, като хапеше откъм дясната страна тънкия си показалец.

– И така?

– Видях я.

Соумс се намръщи.

– Е-е?

– Останала е вярна на спомена.

Джолиън се засрами, че каза това. Лицето на братовчед му придоби оранжевочервен цвят. Какво го накара да подразни това жалко животно?

– Трябва да ви предам, че тя съжалява, задето не сте свободен. Два-найсет години са много време. Вие знаете по-добре от мене закона и възможностите, които той ви дава.

Соумс някак странно изръмжа. Мълчаха цяла минута. „Като восьчен манекен! – помисли Джолиън, наблюдавайки това затворено лице, от което руменината бързо се отдръпваше. – Никога не ще се издаде какво мисли или какво смята да прави. Восьчно, също като на манекен!“ И премести поглед върху плановете на цветущия град „Бай Стрийт он сий“¹³¹, чиито бъдещ вид беше изложен на стената – да привлече собственическите инстинкти на клиентите. Странна мисъл хрумна на Джолиън: „Кой знае дали няма да получа разписка... За сондажа от мистър Джолиън Форсайт по развода ми, за съобщението по срещата му с жена ми и за искането ми да я види отново – шестнайсет шилинга и осем пенса.“

131. Улица край морето.

Неочаквано Соумс каза:

– Не мога да продължавам така. Казвам ви, не мога.

Очите му блуждаеха из стаята като на животно, което търси възможност да избяга.

„Той наистина страда – помисли Джолиън; – не бива да забравям това, само защото не го обичам.“

Соумс се обърна рязко към него с някакъв глух звук, идващ сякаш от много дълбоко:

– Защо трябва да страдам след всичко, което претърпях? Защо?

Джолиън само вдигна рамене. Разумът му се съгласяваше; чувствата се бунтуваха, без да знае защо.

– Баща ви – продължи Соумс – я харесваше... господ знае защо! Навярно и вие? – Той погледна остро Джолиън. – Струва ми се, че е достатъчно човек да направи някому зло, за да спечели съчувствието на хората. Не зная каква вина имам... Не можах да разбера досега. Винаги се отнасях добре с нея. Давах ѝ всичко, каквото пожелаеше. Защото не можех без нея.

Разумът на Джолиън отново се съгласи, чувството отново отрече. „Какво става? – помисли той. – Сякаш не съм съвсем в ред. А все пак, ако е така, по-добре да не съм, отколкото да съм.“

– Най-сетне – каза Соумс с мрачна суровост. – тя беше моя жена.

И в слушателя му проблесна изведнъж мисълта: „Това е то! Притежание! Да, всички притежаваме по нещо. Но... човешко същество! Пфу!“

– Трябва да погледнете фактите – отвърна той. – или, по-точно, липсата на факти.

Соумс му хвърли отново бърз, мнителен поглед.

– Липсата на факти ли? – повтори той. – Но аз не съм уверен, че е така.

– Извинете – възрази Джолиън. – Аз ви предадох това, което тя ми каза. А то беше съвсем категорично.

– От личен опит имам основание да не проявявам сляпо доверие в думите ѝ. Ще видим.

Джолиън стана.

– Сбогом – каза кратко той.

– Сбогом – отговори Соумс.

Джолиън излезе, като се опитваше да разбере полунедоумяващото, полузаплашително изражение в лицето на братовчедата си. Тръгна към гара Ватерло твърде разстроен, сякаш бяха одрали кожата на нравствената

му личност; през цялото време във влака мислеше за Айрин и самотното ѝ жилище, за Соумс в самотния му кабинет, за странно похабения живот и на двамата. „В примка! – помисли той. – И двамата са с примки на шията... А нейната е толкова прекрасна!“

Вал научава за станалото

Изпълняването на дадено обещание не беше досега отличителна черта в нрава на младия Вал Дарти, така че, когато наруши две обещания, за да спаси едно, тъкмо това го изненада най-много, докато се прибираше полека към града от Робин Хил след ездата с Холи. На своята сребриста кобилка с дълга опашка тя беше още по-хубава, отколкото му се бе сторила вчера; и в тази мъглива октомврийска привечер из лондонските предградия той си казваше самокритично, че през двата часа на разходката бе блестял само с ботушите си. Извади новия си златен часовник – подарък от Джеймс – и погледна не циферблата, а лицето си, отразено отчасти в лъскавата вътрешна страна на капака. Видя над веждата си едно случайно петно, което никак не му хареса, защото сигурно не е харесало и на нея. Кръм нямаше никога и най-малкото петно. А с името на Кръм възкръсна и случката в „Пандемониум“. Днес не бе почувствал никакво желание да поговори с Холи за баща си. Баща му беше напълно лишен от поетичност, чиито трепети Вал чувства за първи път през своите деветнайсет години. „Лиърти“ и Синтия Дарк, това почти митично възплъщение на съблазънта, „Пандемониум“ с жената на неопределена възраст – и двете се сториха съвършено „престарели“ на Вал, след като се бе разделил със своята нова, свенлива, тъмнокоса братовчедка. Тя яздеше „чудесно“, затова той се чувстваше поласкан, че го бе оставила да я води, където иска, из дългите алеи на Ричмънд парк, при все че го познаваше много по-добре от него. Припомни си всичко това и се смути от празните приказки, които ѝ бе наговорил; чувстваше, че би могъл да ѝ каже „цял куп ужасно интересни неща“, стига да му се удаде отново случай; а мисълта, че утре трябва да се върне в Литълхемптън и на дванайсти да замине за Окфорд – „за противния изпит“, – без никаква надежда да я види още веднъж дотогава, помрачи настроението му по-бързо, отколкото мракът обгръщаше земята. Но щеше да ѝ пише, и тя беше обещала да му отговори. Можеше и да дойде в Окфорд, за да види брат си. Тази мисъл блесна като първата звезда, която изгря, докато той се отправяше към конюшната на Падуик за наемни коне, близо

до Слоун Скуеър. Скочи от коня и се разкърши продължително, защото бе минал повече от двайсет и пет мили. Кръвта на Дарти го накара да побъбри пет минути с младия Падуик за първенеца на Кеймбриджширските състезания; и след като каза: „Запишете кончето на моя сметка!“, си тръгна, малко разкрячен, като пляскаше ботушите си с плетеното камшиче. „Никак не ми се излиза – помисли той. – Да ще мама да ме почерпи с малко шампанско на изпроводяк!“ С шампанското и със спомените си можеше отлично да прекара вечерта в къщи.

Когато слезе, безукорно чист след душа, намери майка си в деколтирана вечерна рокля, а, за голямо свое неудоволствие, и вуйчо Соумс. Те замълчаха при влизането му; после вуйчо му каза:

– Най-добре да му кажем.

При тези думи, които сигурно имаха някакво отношение към баща му, Вал помисли най-напред за Холи. Ново безобразие ли? Майка му започна.

– Баща ти – каза тя с ясният си светски говор, като подръпваше неспокойно светлозеления брокат, – баща ти, моето момче, е... не е в Нюмаркет. Заминал е за Южна Америка. Напусна ни.

Вал погледна нея, после Соумс. Напуснал ги! Съжаляваше ли? Обичаше ли баща си? Стори му се, че сам не знае. И изведнъж – сякаш го лъхна ненадейно мирис на гардении и пури – сърцето му се сви и той усети, че съжалява. Бащата принадлежеше на децата си, не можеше да ги изоставя... Не можеше да постъпва така! Пък и не винаги е бил такъв „простак“, какъвто го видя на дансинга в „Пандемониум“. Съществуваха и чудесни спомени за посещения у шивачи, за коне, за парите, които му бе давал в училище, за много щедрост и добрини, когато му провървеше.

– Но защо? – запита той. После кавалерът у него се засрамя от тоя въпрос. Безстрастното лице на майка му се разстрои, и той добави веднага: – Добре, мамо, не ми казвай. Само че какво означава това?

– За съжаление, Вал, означава развод.

Вал ахна глухо и погледна бързо вуйчо си – този вуйчо, когото го бяха приучили да смята за гаранция срещу последиците от факта, че има баща, и дори срещу кръвта на Дарти в собствените си жили. Слабото лице на Соумс сякаш трепна и това окончателно съкруши Вал.

– Ще бъде при закрити врата, нали?

Така живо си припомни как погледът му не можеше да се отдели от отвратителните подробности, които вестниците печатаха за бракоразводни дела!

– Не може ли да mine някак безшумно? Така отвратително ще бъде за... за мама... и за всички.

– Можеш да си сигурен, че всичко ще mine колкото е възможно безшумно.

– Да... но необходимо ли е изобщо? Мама няма да се омъжва повторно, разбира се.

Самият той, сестрите му, семейството да бъдат опетнени в очите на съучениците му, на Кръм, на ония от Оксфорд, на... Холи! Непоносимо! И какво щяха да спечелят от това?

– Ще се омъжваш ли, мамо? – запита някак рязко той.

Изправена така пред собствените си колебания от този, който й беше най-скъп на света, Уинифред стана от своето кресло ампир. Разбра, че синът й ще бъде против нея, ако не му кажат всичко; а как можеше да му каже? И като продължаваше да подръпва зеления брокат, тя погледна Соумс. Вал също го погледна. Това възплъщение на почтеността и собственическия инстинкт сигурно не ще допусне подобно опетняване на собствената си сестра!

Соумс прокара леко по гладката инкрустирана маса малкото инкрустирано ножче за рязане на книги; после, без да поглежда племенника си, започна:

– Ти не разбираш какво е трябвало да търпи майка ти през тия двайсет години. Това е само последният удар, Вал. – Погледна косо Уинифред и запита: – Да му кажа ли?

Уинифред не отговори. Ако не му кажат, Вал ще бъде против нея! А ужасно е да чуеш такива неща за собствения си баща! Тя стисна устни и кимна.

Соумс заговори бързо, с равен глас:

– Той беше винаги бремене на шията на майка ти. Тя плащаше непрекъснато дълговете му, а той се връщаше често пиян, ругаше я и я заплашваше; сега пък заминал за Буенос Айрес с някаква танцьорка. – И сякаш не вярваше, че тези думи ще въздействат достатъчно на момчето, побърза да добави: – Взел е бисерите на майка ти, за да ги подари на другата.

Вал вдигна изведнъж ръка. При този знак на страдания Уинифред извика:

– Стига, Соумс... спри!

Дарти и Форсайт се бореха за душата на момчето. То можеше да извини донейде дълговете, пиенето, балерините; но бисерите – никога! Това беше вече прекалено! И изведнъж усети, че ръката на майка му

стиска неговата.

– Виждаш ли – чу гласа на Соумс, – не можем да допуснем подобно нещо да се повтори. Всичко има граници, трябва да ковим желязото, докато е горещо.

Вал освободи ръката си.

– Но... няма да разгласите тази история с бисерите! Не бих могъл да понеса това! Не бих могъл!

– Не, Вал... О, не! – извика Унифред. – Искаме само да ти покажем колко невъзможен е баща ти!

Вуйчо му кимна. Успокоен донякъде, Вал извади цигара. Тъничката гравирана табакера беше подарък от баща му. О! Непоносимо!... Тъкмо когато ще постъпва в Оксфорд!

– Не може ли мама да бъде защитена по друг начин? – запита той. – Аз ще се грижа за нея. Могат са се разведат и по-късно, ако наистина е неизбежно.

Лека усмивка сви устните на Соумс и стана изведнъж горчива.

– Ти не разбираш тия неща; най-лошото в такъв случай е да се отлага.

– Защо?

– Казвам ти, моето момче, няма нищо по-лошо. От опит зная.

В гласа му прозвуча раздражение. Вал го погледна смаян, защото никога не бе виждал вуйчо си да прояви някакво чувство. О, да... сега си спомни... Имаше някаква вуйна Айрин; и нещо се бе случило... нещо, за което не се приказваше никога; чул бе веднъж баща си да я нарича с име, което той не би могъл да изрече.

– Не желая да говоря лошо за баща ти – продължи упорито Соумс, – но го познавам достатъчно добре и съм уверен, че преди да мине и година, ще увисне пак на шията на майка ти. Можеш да си представиш какво ще означава това за нея и за всички ви след сегашната история. Единственото разрешение е възелът да се пререже окончателно.

Въпреки волята си Вал бе победен; а като погледна случайно майка си, за пръв път може би действително прозря, че собствените му чувства не са най-важното нещо на тоя свят.

– Добре, мамо – каза той. – Ще те подкрепям. Само бих желал да зная кога ще бъде. Нали знаете, че е първият ми семестър... не бих искал да съм по това време в Оксфорд.

– Милото ми момче! – промълви Унифред. – За тебе е наистина много неприятно! – Така изказа тя по навик едно чувство, което – ако се съдеше по изражението на лицето ѝ – беше най-дълбоко съжаление. –

Кога ще бъде, Соумс?

– Не мога да кажа... Не по-рано от няколко месеца. Най-напред ще трябва да добием възстановяване на съпружеските ти права.

„Това пък какво е, дявол да го вземе? – помисли Вал. – Какви глупави животни са юристите! Не по-рано от няколко месеца! Едно все пак е сигурно: днес няма да вечерям в къщи!“ – и каза:

– Много съжалявам, мамо, но трябва да изляза за вечеря.

Макар че беше последната му вечер в Лондон, Уинифред кимна почти с благодарност; и двамата разбраха, че са стигнали много далече в проявата на взаимните си чувства.

Неспокоен и унил, Вал потърси тъмната свобода на Грийн Стрийт. И едва когато стигна Пикадили, откри, че има само осемнайсет пенса: човек не можеше да се навечеря с осемнайсет пенса, а той беше много гладен. Погледна жално прозорците на Айсиум, дето често бе вечерял прекрасно с баща си. Тия бисери! Не можеше да ги забрави! Но колкото повече размишляваше и колкото по-далече отиваше, толкова повече огладняваше. Освен възможността да се върне в къщи, оставаха му само две места, дето можеше да отиде: у дядо си на Парк Лейн и у Тимоти на Бейзуотър Роуд. Къде щеше по-малко да съжалява, че е отишъл? Макар й да не го чакат, у дядо си щеше да се навечеря добре. У Тимоти човек можеше чудесно да се наяде, но само ако го чакат. И реши да отиде на Парк Лейн, донякъде подтикван от мисълта, че да замине за Оксфорд, без да предостави на дядо си възможност да му даде малко пари, би било съвсем некоректно и към двамата. Майка му щеше да научи, разбира се, че е ходил, и може да й се стори странно; но нямаше друг изход. Той позвъни.

– Здравейте, Уормсън, ще има ли вечеря и за мене?

– Тъкмо влизат в трапезарията, мистър Вал. Мистър Форсайт много ще се радва да ви види. На обяд казваше, че никак не идвате напоследък.

Вал се засмя.

– Ето ме. Заколете тлъстото теле¹³², Уормсън, и дайте шампанското.

– Ще попитам мистър Форсайт, мистър Вал.

– Слушайте – измърмори Вал, докато събличаше палтото си, – аз не съм вече ученик.

Уормсън, който не беше лишен от чувство за хумор, отвори насмешливо вратата зад закачалката от еленови рога и съобщи:

132. Намек за библейската притча за завръщането на блудния син.

– Мистър Валериус, мадам.

„Дявол да го вземе!“ – си каза Вал, докато влизаше.

Но топлата прегръдка и сърдечното „О, Вал!“ на Емили, след тях трепетливото: „Дойде ли най-после?“ на Джеймс възстановиха чувството му за лично достойнство.

– Защо не ни предупреди? Имаме само жиго! Шампанско, Уормсън! – поръча Емили.

И влязоха.

Пред голямата, неразтворена маса, под която някога си почиваха толкова нозе, Джеймс седеше в единия край, Емили – в другия, а Вал – по средата между двамата; и той усети изведнъж колко самотни са сега дядо му и баба му, след като четирите им деца бяха излетели. „Надявам се, че ще хвърля петалата много преди да остарее като дядо – помисли той. – Горкият! Тънък е като върлина!“ И като сниши глас, докато дядо му и Уормсън разискваха въпроса за захарта в супата, каза на Емили:

– В къщи е ужасно, маминко. Навярно знаеш.

– Да, моето момче.

– Вуйчо Соумс беше у нас, когато излязох. Не може ли някак да се избегне разводът? Защо вуйчо така дивашки настоява за развод.

– Шт, мили – прошепна Емили. – Ние крием от дядо ти.

От другия край се чу гласа на Джеймс:

– Какво има? За какво приказвате?

– За колежа на Вал – отвърна Емили. – Там се учеше младия Париър, Джеймс, помниш ли?... По-късно той едва не разори банката в Монте Карло.

Джеймс измърмори, че не помни... Но Вал трябвало да внимава... да не придобие лоши навици. И погледна внука си с униние, из което проблясваше недоверчива обич.

– Страх ме е – заяви Вал над чинията си, – че ще я карам мъчно там.

Инстинктивно разбираше, че слабото място на дядо му е страхът да не би внуците му да нямат достатъчно пари.

– Хм! – Ти ще получаваш добра издръжка, но трябва да се задоволяваш с нея.

– Разбира се – промълви Вал; – стига да е достатъчна. Колко ли ще бъде, дядо?

– Триста и петдесет; премного, както виждаш. Аз няхах почти нищо на твоите години.

Вал въздъхна. Надяваше се на четиритотин и се страхуваше да не

бъдат треста.

– Не знам какво получава братовчед ти, който също е там – продължи Джеймс. – Баща му е богат човек.

– А ти не си ли? – попита дръзко Вал.

– Аз ли? – разтревожи се Джеймс. – Аз трябваше толкова много да харча. Баща ти... – и замълча.

– Вуйчо Джозеф има разкошно имение. Ходих с вуйчо Соумс... Чудесни конюшни.

– Да-а! – промълви глухо Джеймс. – Къщата!... Знаех си аз какво ще стане!

И се замисли мрачно, загледан в рибата си. Трагедията на сина му, предизвикала такова разцепление във Форсайтовия род, все още го възвличаше във водовъртеж от съмнения и страхове. Обзет от нетърпение да говори за Робин Хил, защото Робин Хил означаваше Холи, Вал се обърна към Емили:

– Тази ли е къщата, строена за вуйчо Соумс? – И продължи, след като баба му кимна: – Бих искал да ми разкажеш за него, маминко. Какво стана с вуйна Айрин? Жива ли е? Тази вечер вуйчо изглеждаше ужасно разстроен.

Емили сложи пръст на устните си, но името Айрин бе стигнало до слуха на Джеймс.

– Какво има? – запита той, поднесъл късче овнешко към устните си. – Кой я е виждал? Знаех си аз, че тази история не е свършила още.

– Хайде, Джеймс – смърра го Емили, – вечеряй спокойно. Никой никога не е виждал.

Джеймс остави вилицата.

– Все вашето си знаете – отвърна той. – Ще умра, но няма да ми кажете нищо. Ще се развежда ли Соумс?

– Глупости! – възрази с неподражаемо самообладание Емили. – Соумс е предостатъчно разумен.

Джеймс приглади към мършавата шия своите дълги побелели бакенбарди.

– Тя... тя беше винаги... – започна той; и с тази загадъчна забележка разговорът секна, защото влезе Уормсън. Но по-късно, когато след жигото поднесоха бисквити, соленки и десерт и след като получи от дядо си чек за двайсет лири заедно с целувка, която не приличаше на ничия друга – устните го докоснаха внезапно и плахо, сякаш се подаваха на някаква слабост, – Вал се опита да поднови в хола прекъснатия разговор.

– Разкажи ми за вуйчо Соумс, маминко. Защо държи толкова много мама да се разведе?

– Вуйчо ти Соумс – каза с преднамерена увереност Емили – е адвокат, моето момче. И сигурно разбира най-добре тия неща.

– Така ли? – промълви Вал. – А какво става с вуйна Айрин? Спомням си, че беше страшно хубава.

– Тя... хм... – започна Емили – постъпи много лошо. Ние не говорим за нея.

– И аз не искам целият Оксфорд да научи нашите истории – възрази Вал. – Противно е дори да го помисля. Не може ли да отпратят някак баща ми, без много разправии?

Емили въздъхна. Тя се бе движила твърде често в обстановка на разводи – благодарение на светските си връзки. Защото мнозина от тия, чиито нозе бяха си почивали под обедната маса, се бяха прочули в една или друга насока. Но когато бе засегнато собственото ѝ семейство, ѝ беше неприятно, както е било и на другите. Само че тя беше необикновено практична и смела жена, която никога не гонеше сянката вместо предмета.

– Майка ти, Вал – заяви тя, – ще е много по-щастлива, ако бъде напълно свободна. Лека нощ, милото ми момче. И не носи крещящи жилетки в Оксфорд – те не са вече на мода. Ето ти и един малък подарък.

С още пет лири в ръка и разнежено сърце – защото обичаше баба си – Вал излезе на Парк Лейн. Вятърът бе разсеял мъглата, есенните листа шумоляха, блещукаха звезди. При толкова пари в джоба го обзе желание да си „поживее“; но не бе минал и четиридесет ярда към Пикадили, когато свенливото лице на Холи с дяволито пламъче в сериозните очи изникна пред него и той усети сякаш как трепва от допира на нейната стегната в ръкавица мъничка ръка. „Не, дявол да го вземе! – каза си той. – Ще се прибера.“

Соумс приема бъдещето

Беше вече много късно за разходка по реката, но времето беше прекрасно, лятото се спотайваше още под пожълтелите листа. В това неделно утро, застанал в градината си край брега на реката в Мейпълдърм, Соумс погледна неведнъж с тревога какво е времето, украси собствено-ръчно с цветя малката си плаваща къща и подреди лодката, в която възнамеряваше да бъде само с Анет. Тя беше така хубавичка... Можеше ли

да е сигурен, че не ще каже нещо безвъзвратно, че не ще надхвърли границите на благоразумието? Розите по верандата още цъфтяха, живият плет беше все така зелен, и нищо в тая вече късна есен не смразяваше настроението; но той беше неспокоен, нервен, и почти се боеше дали ще съумее да поеме правилен курс. Посещението беше замислено, за да остави у Анет и майка ѝ съответното впечатление за неговото богатство, което ще ги подготви да посрещнат с почит предложението, когато покъсно намери за добре да го направи. Облече се много грижливо, като се постара да не изглежда нито много млад, нито много стар, доволен, че косата му е все още гъста, гладка, непосивяла. Три пъти се качи в картинната галерия. Ако имат и най-малкото понятие от картини, веднага ще разберат, че само колекцията му струва над трийсет хиляди лири. Внимателно огледа хубавичката спалня с изглед към реката, дето щяха да си поправят тоалета. Това ще бъде нейната спалня, ако... ако нещата се наредят и тя му стане съпруга. Отиде до тоалетната масичка, докосна лилавата възглавничка, където бяха забодени какви ли не карфици; ваза с изсушени цветя от рози разнасяше ухание, от което главата му се позамая. Неговата съпруга! Да можеше всичко да се нареди изведнъж, да не му предстоеше кошмарът на този развод; и той погледна с помрачено чело реката, която блестеше зад розите и моравата. Мадам Ламот няма да устои пред подобна възможност да настани дъщеря си; Анет няма да устои пред майка си. Само да беше свободен! Отиде с кола до гарата да ги посрещне. Какъв вкус у тия францужойки! Мадам Ламот беше в черно с бледолилава гарнитура, Анет – в сиволилав ленен костюм, със светложълти ръкавици и шапка в същия цвят. Беше малко бледа, като лондончанка; сините ѝ очи гледаха свенливо. Докато ги чакаше да слязат за обяда, Соумс стоеше пред отворената стъклена врата на трапезарията, изпълнен с оная чувствена наслада от слънцето, цветята и дърветата, каквато човек изпитва цялостно, само когато я споделя с младо и красиво същество. Обмислил бе старателно менюто за обяда; виното беше съвсем рядък сотерн¹³³, подреждането на ястията – безукорно, кафето, поднесено на верандата, беше превъзходно. Мадам Ламот прие да изпие чашка ментов ликьор, Анет отказа. Държанието ѝ беше очарователно, с едва доловимо съзнание за собствената ѝ красота. „Да – помисли Соумс, – още една година в Лондон при досегашните ѝ условия на живота и всичко това ще се пропасти.“

Мадам проявяваше умерен, напълно френски възторг.

133. Френско бяло вино.

– Aborable! Le soleil est si bon!¹³⁴ Как всичко тук е chic¹³⁵, нали, Анет? Monsiuer е същински Монте Кристо!

Анет потвърди едва чуто и вдигна към Соумс поглед, който той не можа да разбере. Предложи им да ги разходи по реката. Но да разхожда две дами, когато едната беше така очарователна върху китайските възглавници, значеше само да съжалява за пропуснатите възможности; затова отидоха не много далече по посока на Пенгборн¹³⁶ и се върнаха полєка назад, носени само от течението; някой есенен лист падаше от време на време върху роклята на Анет или по черната масивност на майка ѝ. Соумс не беше щастлив; тревожеше го мисълта: „Как... кога... къде... ще може да каже... Какво?“¹³⁷ Те дори не знаеха, че е женен. Да им каже, е женен, ще значи може би да рискува всичките си възможности; ако пък не им даде да разберат, че ще поиска ръката на Анет, тя може да попадне в чужди лапи, преди да се освободи, за да направи предложение.

При чая, който и двете пиеха с лимон, Соумс заговори за Трансваал.

– Ще има война – каза той.

Мадам Ламот ахна:

– Ces pauvres gens bergers!¹³⁷ Защо не ги оставят на мира!

Соумс се усмихна. Въпросът му се стори безсмислен.

Тя сигурно разбираше – като добра търговка, – че англичаните не могат да изоставят законните си търговски интереси.

– О, това да!

Но мадам Ламот намираше, че англичаните са малко лицемерни. Защото говореха само за справедливост и за заселниците, а не за търговските си интереси. Monsieur лично ѝ бе обяснил това.

– Бурите са още полуцивилизовани – забеляза Соумс – и спъват напредъка. Затова би било грешка да се откажем от нашия суверенитет.

– Какво значи това? Суверенитет! Каква странна дума!

Вдъхновен от заплахите срещу принципа на собствеността и възбуждан от втренчения поглед на Анет, Соумс стана красноречив. И се зарадва, когато тя най-после каза:

– Мисля, че monsieur има право. Трябва да им се даде урок.

Умна беше!

– Разбира се – заяви той, – трябва да действаме умерено. Аз не съм

134. Прекрасно! Слънцето е толкова приятно! (фр.).

135. Изящно (фр.).

136. Градче по брега на Темза.

137. Бедните пастири! (фр.).

шовинист. Необходимо е да бъдем твърди, но не потисници. Искате ли да видите картините горе?

Докато им показваше едно по едно съкровищата си, много скоро разбра, че те не разбират нищо. Минаха покрай най-новата покупка – забележителен етюд на Маузе „Връщане от жътва“ – като пред литография. Чакаше почти в ужас да види как ще погледнат бисера на сбирката му – един Израелс, чиято цена непрестанно се покачваше, а сега беше вече почти сигурно, че е стигнала връхната си точка и е време да го продаде. Те не я погледнаха дори. Това беше удар за него; но все пак беше по-добре да оформи недокоснатия вкус на Анет, отколкото да се разправя с глупавите предпочитания на английската буржоазия. В края на галерията се намираше Месоние, от който той почти се срамуваше – картините на Месоние непрестанно спадаха. Мадам Ламот се спря точно пред нея.

– Месоние! О, какво бижу!

Чувала бе името му; Соумс се възползва от случая. Докосна леко ръката на Анет и каза:

– Харесва ли ви моя дом, Анет?

Тя не се отдръпна, не отговори; погледна го право в лицето, наведе глава и промълви:

– Кому няма да се хареса? Прекрасен е.

– Един ден, може би... – започна Соумс и млъкна.

Тя беше така хубавичка, така умееше да се владее... просто го плашеше. Тези очи като синец, тази бяла шия, нежните черти... бяха живо изкушение към признание! Не! Трябваше да е на сигурна почва... много по-сигурна от сегашната! „Ако се отдалеча – помисли той, – ще я поизмъча.“ И отиде отсреща, при мадам Ламот, все още застанала пред Месоние.

– Да, това е прекрасен образец от последното му творчество. Трябва пак да дойдете, мадам, да видите всичко това на изкуствено осветление. Бихте могли да дойдете и двете и да преношувате тук.

Тя бе възхитена: чудесно би било наистина да ги видят на изкуствено осветление! Реката също трябва да е прекрасна на лунна светлина!

– Сантиментална си, татап – промълви Анет.

Сантиментална ли? Тази приятна, плътна, светска францужойка в черна рокля? Той почувства изведнъж непоколебимо, че нито една от тях не е човек на чувствата. Толкова по-добре. Каква полза от чувства? И все пак...

Отведе ги до гарата и ги настани във влака. Стори му се, че

пръстите на Анет отвърнаха едва доловимо на неговото ръкостискане; лицето ѝ му се усмихна в тъмнината.

Той се върна замислено към каретата.

– Приберете се, Джордан – каза на кочияша. – Ще походя.

И тръгна по притъмнените улички, а през това време благоразумието и желанието да притежава Анет се люшкаха в съзнанието му. „Bonsoire, monsieur!¹³⁸“ Колко нежно го бе произнесла! Да можеше да узнае какво мисли! Французойки... хм! Като котки са – не можеш ги разбра! А... колко хубавичка беше! Какво прекрасно младо същество... само за прегръдки! Каква майка за бъдещия му син! Помисли с усмивка за своите роднини, за изненадата им, че се е оженил за французойка, за любопитството им, с което ще се забавлява и ще ги дразни... дявол ги взел! Тополите въздишаха в тъмнината; кукумявка се обаждаше отнейде; реката потъмняваше. „Искам и ще бъда свободен – помисли той. – Няма да отлагам повече. Ще отида да видя Айрин. Който иска работата му да върви, си я върши сам. Трябва да заживея отново... да заживея, да действам, да бъда свой господар.“ В отговор на странното му библиейско настроение камбанен звън призова към вечерна молитва.

И посещава миналото

Един вторник, след като се навечеря в клуба, Соумс тръгна да стори нещо, изискващо много повече смелост и, може би, много по-малко деликатност от всяко друго действие в живота му – с изключение на раждането му и на още една постъпка. Избра да отиде вечер, отчасти защото беше по-вероятно Айрин да си е вкъщи, но главно защото не намери достатъчно решителност да иде денем и трябваше да пийне, за да получи повече смелост.

Остави колата си на Крайбрежния булевард и тръгна към Олд Чърч, като не знаеше къде точно е жилищния блок, в който живееше тя. Откри го сгушен зад една много голяма сграда; и след като прочете името „Мисис Айрън Ерън“ – Ерън, разбира се! Моминското ѝ име: възприела го бе, значи, отново! – той се върна към платното на улицата, за да погледне прозорците на първия етаж. Ъгловият апартамент беше осветен, чуваше се, че някой свири на пиано. Той никога не бе обичал музиката, а тайно я бе намразил в отдавнашните дни, когато Айрин така често седеше пред пианото си като в убежище, където знаеше, че той не може да

138. Сбогом, господине (фр.).

се вмъкне. Отпор! Продължителен отпор, отначало сдържан и таен, а най-после явен! Горчиви спомени го връхлетяха при тия звуци. Сигурно тя свиреше. Сега, уверен, че ще я види, се спря още по-нерешително. Усети, че тръпне пред тая среща; устата му пресъхна, сърцето му затуптя бързо. „Нямам основание да се страхувам“ – помисли той. Но правникът в него се развълнува. Не постъпва ли глупаво? Не трябваше ли да устрои официална среща в присъствието на пълномощника по завещанието? Не! Не в присъствието на онзи приятел Джолиън, който й съчувстваше! Никога! Върна се към входа на къщата и бавно, за да успокои разтуптяното си сърце, се изкачи до първия етаж и позвъни. Когато вратата се отвори, сетивата му се успокоиха от лъхналия го парфюм... парфюм от далечното минало, навел смътни спомени; лъхът на гостната, дето някога бе влизал, на дома, който някога бе притежавал... лъх на изсушени розови листа и мед!

– Съобщете за мистър Форсайт – каза той; – зная, че господарката ви ще ме приеме.

Обмислил бе предварително: тя ще предположи, че е Джолиън.

Щом прислужничката излезе и той остана сам в мъничкия хол, където от меката светлина на единствения глобус всичко – и стените, и килимът – изглеждаше призрачно посребрено, помисли глупаво: „С палто ли да вляза, или да го съблека?“ Музиката престана, прислужничката каза от прага на гостната:

– Заповядайте, сър!

Соумс влезе. Забеляза подсъзнателно, че и тук всичко е сребристо, а пианото е от санталово дърво¹³⁹. Айрин бе станала и се отдръпна изведнъж; ръката ѝ се опря в клавишите, сякаш търсеше опора, дисхармоничен акорд прозвуча за миг и заглъхна. Свещта на пианото осветяваше шията ѝ, но лицето ѝ беше почти в сянка. Тя беше в черна, вечерна рокля, с дантелена наметка на раменете... Не си спомняше да я бе виждал някога в черно; неволно помисли: „Облича се за вечеря, дори когато е сама!“

– Вие? – чу я да прошепва.

Много пъти бе репетира мислено тази сцена. Репетицията не му помогна. Той занемя. Никога не бе допускал, че видът на тази жена, която бе така страстно желал и така цялостно притежавал, която не бе виждал от дванайсет години, ще го засегне по такъв начин. Представял си бе как ще говори и действа донякъде като човек, дошъл да разговаря по

139. Тропическо дърво, от което се правят красиви и скъпи мебели.

делови въпрос, донякъде като съдия. Но сега стоеше сякаш не пред една обикновена жена и прегрешила съпруга, а пред някаква сила, неосезаема и неуловима като въздух, която се намираше във и около самия него. Усети, че в сърцето му бликва някаква отбранителна насмешливост.

– Да, странно посещение! Надявам се, че сте добре.

– Благодаря. Седнете, моля.

Тя се отстриани от пианото и отиде да седне до прозореца; отпусна се в креслото, стиснала ръце в скута си. Там лицето ѝ беше осветено, така че Соумс можа да го види; видя очите, косите, все такива, каквито ги помнеше, все така странно прекрасни.

Седна на крайчеца на най-близкото кресло от санталово дърво със сребриста тапицировка.

– Не сте се променили – каза той.

– Така ли? Защо дойдохте?

– Да поговорим по някои въпроси.

– Узнах от братовчед ви какво желаете.

– И?

– Съгласна съм. Винаги съм била съгласна.

Звукът на съдържания, глух глас, недоверчивото, отбранително държане на цялата ѝ фигура му помогнаха сега. Хиляди спомени за тая жена, винаги нащрек пред него, се пробудиха в душата му и той каза горчиво:

– Тогава ще бъдете добра може би да ми дадете сведения, въз основа на които бих могъл да действам. Такива са изискванията на закона.

– Не мога да ви дам нищо друго освен това, което знаете.

– Дванайсет години! Предполагате, че мога да повярвам?

– Не предполагам, че ще повярвате, каквото и да ви кажа, но това е истината.

Соумс я погледна сурово. Казал ѝ бе, че не е променена, но сега забеляза, че е. Не в лице – то беше още по-красиво; не във фигура – беше само малко понапълняла... Не! Промяната беше душевна. Тя се бе сякаш самоутвърдила, пасивната съпротива беше сменена от борчество и смелост. „Да! – помисли той. – От независимия доход! Дявол да го вземе тоя чичо Джолиън!“

– Предполагам, че сте напълно осигурена сега? – попита той.

– Да, благодаря.

– Защо не ми позволите да се погрижа за вас? Бих го сторил въпреки всичко.

Лека усмивка пробягна по устните ѝ; но тя не отговори.

– Вие сте все още моя жена – продължи Соумс. Защо го каза, какво искаше да каже – сам не знаеше: нито докато говореше, нито след това. Смешна очевидност, но последицата от нея бе поразителна. Айрин стана и го загледа неподвижна. Видя как гърдта ѝ се надига, как тя се обърна да отвори прозореца.

– Защо отваряте? – запита рязко той. – Ще настинете в тази рокля. Никаква опасност не ви заплашва.

И се засмя тъжно.

Тя откликна на смеха му със смях – тих и горък.

– По... навик.

– Малко странен навик – отвърна все така горчиво Соумс. – Затворете прозореца.

Тя го затвори и седна отново. Силна бе станала тая жена... тая... негова жена! Усещаше как тази сила лъха от нея, седнала срещу него в своята броня. Почти несъзнателно стана и се приближи; искаше да види израза на лицето ѝ. Очите ѝ посрещнаха приближаването му, без да мигнат! Господи! Колко ясни бяха и колко дълбоки върху това бяло лице под тъмнокехлибарените коси! Колкото бели бяха раменете ѝ. Смешно чувство! Та той би трябвало да я мрази!

– Най-добре ще бъде да ми кажете – заговори той; – и за двама ни е по-добре да бъдем свободни. А онази история е много отдавнашна.

– Казах ви.

– Твърдите, че не е имало нищо... никого?

– Никого. Ще трябва да потърсите в собствения си живот.

Ужilen от този отговор, Соумс пристъпи към пианото, върна се към камината и се заразхожда назад – напред из стаята, както някога в тяхната гостна, когато не можеше да овладее чувствата си.

– Така няма да го бъде – заяви той. – Вие ме напуснахте. Най-простата справедливост изисква вие...

Видя я да вдига белите си рамене и чу шепота ѝ:

– Да. Но защо не поискахте развод тогава? Нима бих отказала?

Той се сприя и я изгледа продължително, почти с любопитство. Как живее всъщност, ако е наистина съвсем сама? И защо не се бе развел? Старото чувство, че никога не го е разбирала, че не е била справедлива към него, го ужили отново, докато я гледаше.

– Защо не пожелахте да ми бъдете истинска съпруга?

– Да, престъпление беше, че се омъжих за вас. И платих за него. Може би ще намерите някакъв изход. Няма защо да се грижите за доброто ми име: аз вече нямам какво да губя. А сега мисля, че е по-добре да

си отидете.

Чувство, че е претърпял поражение... че е бил лишен от възможността да се оправдае за още нещо, което не беше в състояние да си обясни, обгърна Соумс като полъх на студена мъгла. Той протегна машинално ръка, взе от камината малка порцеланова ваза, обърна я и каза:

– Лоустофт¹⁴⁰! Откъде сте я взели? Аз купих близнака ѝ от Джобсън.

Припомни си изведнъж как преди дванайсет години бяха купували заедно скъп порцелан и продължи да гледа вазичката, сякаш цялото му минало беше в нея. Гласът на Айрин го опомни.

– Вземете я. Не ми трябва.

Соумс я остави на камината.

– Ще си подадем ли ръка? – запита той.

Лека усмивка сви устните ѝ. Протегна му своята. Студена ръка, която докосна със своите трескави пръсти. „От лед е – помисли той. – Винаги е била от лед.“ Но и тогава дори, когато тази мисъл го прониза, всичките му сетива доловиха уханието на роклята и тялото ѝ, сякаш топлотата, не проявявана никога към него, искаше да му докаже своето присъствие. Той се обърна. Излезе и тръгна като подгонен с камшик, без да потърси кола, зарадван, че е на пустия Крайбрежен булевард, край студената река, под гъстите сенки на платановите листа – смутен, объркан, с наранено сърце, смътно разтревожен, сякаш бе направил страшна грешка, чиито последици не можеше да предвиди. Глупава мисъл му хрумна изведнъж: какво би станало, ако вместо: „А сега мисля, че е по-добре да си отидете!“ му бе казала: „Мисля, че е по-добре да останете.“ Какво би почувствал, как би постъпил? Проклетият ѝ чар го владееше все още, и сега дори, след толкова години на отчужденост и горчивина. Владееше го, готов при най-малък знак, при най-слабото докосване да му замае главата. „Глупак бях, че отидох! – промълви той. – Нищо не постигнах. Кой би допуснал? Никога не бих помислил...“ Върнала се към първите години на брачния им живот, паметта започна жестоко да го мъчи. Тази жена не заслужаваше да си запази красотата... красотата, която той бе притежавал и така добре познаваше. Горчива злоба го обзе срещу постоянството на собственото му възхищение. Друг мъж би я погледнал с омраза, както заслужаваше. Провалила бе живота му, наранила бе гордостта му, лишила го бе от наследник. А достатъчно бе да я види, студена и недостъпна както винаги, за да се разстрои така! Какъв

140. Марка на английски порцелан.

проклет магнетизъм имаше тази жена? Не беше чудно, както уверяваше, да е живяла свършено сама през тия дванайсет години. Тогава Босини – проклетата да е паметта му! – е бил през цялото време с нея! Не би могъл да каже зарадва ли го тази мисъл, или не.

Когато наближи най-после клуба си, той се спря да купи вестник. Видя заглавие: „Бурите отхвърлиха английското господство!“ Господство! „Точно като нея! – помисли той. – И тия го отхвърляше винаги! Господство! Но аз все още го притежавам по закон! Трябва да е ужасно самотна в тоя жалък мъничък дом!“

На Форсайтовата борса

Соумс членуваше в два клуба – на „Ценителите“, който бе отбелязал на визитните си картички, но нерядко ходеше и в „Римув“, който не бе отбелязал, но посещаваше често. Записал се бе в този либерален клуб преди пет години, след като се увери, че всичките му досегашни членове са здравомислещи консерватори по душа и джоб, ако не по убеждения. Представил го бе чичо му Никълъс. Прекрасната читалня беше подредена в стил Адам¹⁴¹.

Когато влезе тази вечер, той погледна телеграфната лента за новини от Трансваал и забеляза, че държавните ценни книжа са спаднали със седем-шестнадесети от сутринта. Обърна се да тръгне към читалнята, когато един глас зад него каза:

– И така, Соумс, свършихме и тая работа.

Беше чичо Никълъс, в редингот, със специалната си ниско изрязана яка и черна връзка, прокарана в халка. Господи! Колко млад и неподвижен беше на осемдесет и две години!

– Предполагам, че Роджър е останал доволен – продължи чичото. – Всичко мина великолепно. Блекли ли? Ще ги имам предвид. Бъкстон не ми помогна. Тия бури страшно ме ядосват... А оня приятел Чембърлейн ще вкара държавата във война. Как мислиш?

– Неизбежно – промълви Соумс.

Никълъс прокара ръка по слабите си, гладко избръснати бузи, поруменели след летуването. Понацупи се – историята с бурите бе съживила всичките му либерални убеждения.

– Нямам доверие аз в този приятел; истински буревестник. Цените на имотите ще спаднат, ако започне война. Ще имаш грижи с

141. По името на архитектите от XVIII в. Братя Адам.

наследството на Роджър. Често му казвах да се освободи от някои къщи. Но той беше упорита птица.

„И двамата си бяхте лика-прилика!“ – помисли Соумс. Но никога не спореше с чичовците си, като поддържаше по този начин мнението им, че е „умно момче“, и си оставаше правен съветник по всички въпроси, свързани с техните имоти.

– У Тимоти научих – сниши глас Никълъс, – че Дарти най-после се е махнал. Баща ти ще може да си откъдне. Она беше непоправим.

Соумс кимна отново. Ако имаше въпрос, по който Форсайтови бяха действително единни, това беше именно нравът на Монтегю Дарти.

– Вземете мерки – продължи Никълъс, – инак може да се върне. Според мене Уинифред веднага да извади тоя зъб. Безполезно е да се държи нещо загнило.

Соумс го погледна отстрани. Нервите му, разстроени от току-що приключилото посещение, го караха да вижда в този човек собственото си положение.

– Посъветвах я – отвърна той.

– А мене – каза Никълъс – ме чака екипажът. Трябва да се прибера; никак не съм добре. Поздрави баща си.

Отдал по този начин своя дан на роднинските връзки, той слезе с младежка походка по стълбите до преддверието, където помощник-портиерът му помогна да облече шубата си.

„Не помня чичо Никълъс да се е оплаквал, че «никак не е добре» – помисли си Соумс, – и да не е изглеждал като човек, който ще живее вечно! Какъв род! Ако съдя по него, остават ми още трийсет и осем години здраве. Е добре, няма да ги пропиляя.“ Отиде пред огледалото и огледа лицето си. Като се изключат една-две бръчки и четири-пет бели косъма в тънките му черни мустачки, нима бе остарял повече от Айрин? В разцвета на годините си... И той, и тя бяха в разцвета на годините си! Странна мисъл прекоси изведнъж съзнанието му. Безсмислена! Безумна! И все пак се върна отново. Искрено разтревожен от това връщане, както човек се разтревожава от повторни тръпки, които предвещават вече втрисане, той седна на теглилката. Сто петдесет и четири фунта¹⁴²! Не бе изменил нито с два фунта теглото си в продължение на двайсет години. На колко години беше тя? Почти на трийсет и седем – не бяха много, все още можеше да има дете... Никак не бяха много! Трийсет и седем на девети идущия месец. Добре помнеше рождения ѝ ден...

142. Един фунт = 453 грама.

Спазвал го бе почти набожно винаги – дори последния, преди да го напусне, макар да беше почти сигурен, че му изменя. Четири рождени дни в неговия дом! Очаквал ги бе, защото подаръците му означаваха някакво подобие на признателност, някакъв опит за повече топлина. С изключение на последния... когато бе прекалил в своята набожност! И той потъна в мисли. Паметта покрива мъртвите си постъпки с мъртви листа, изпод които те почти не тревожат нашите чувства. И ето че му хрумна изведнъж: „Мога да й пратя подарък за рождения ден. Християни сме все пак. Нима не мога... нима не можем да се съберем отново?“ Все още на теглилката, той въздъхна дълбоко. Анет! Да! Но между него и Анет се изпречваше неизбежно това ужасно бракоразводно дело! А как да се разведе?

„Един мъж може винаги да се справи в такъв случай, като вземе вината върху себе си“ – бе казал Джолиън.

Но защо да се изложи той, да похаби цялото си поприще като стълб на законността? Не беше справедливо! Беше донкихотовско! Дванадесетгодишната раздяла, при която не бе направил опит да се освободи, му отнемаше възможността да използва постъпката ѝ с Босини като основание за развод. Щом не бе сторил нищо, за да си възвърне свободата, значеше, че се е помирил с това положение, дори ако би могъл да намери сега доказателства в нейна вреда, което беше повече от съмнително. Освен това гордостта му не позволяваше да използва някогашната случка: премного бе изстрадал от нея. Не! Само една нова изневяра от нейна страна... Но тя отричаше; а той... почти ѝ вярваше. Безизходица! Да, пълна безизходица!

Соумс стана от хлътналото кресло с червено кадифе с чувството, че всичките му органи са се свили. Нямахме да заспи при такова настроение! Взе палтото и шапката си, излезе и тръгна към източната част на града. На Трафалгар Скуеър забеляза необичайно вълнение, идващо откъм Странд¹⁴³. То се въплъти скоро във вестникопродавци, които крещяха така неистово, че нищо не можеше да се разбере. Соумс се спря да чуе, когато един от вестникопродавците го наближи.

– Вестници! Извънредно издание! Ултиматумът на Крю-ю-гер! Войната обявена.

Купи вестник. Да, ето: „Последна минута!“ Първата му мисъл беше: „Бурите се самоубиват!“, а втората: „Останало ли ми е още нещо за продаване?“ Ако беше останало, пропуснал бе вече всяка възможност...

143. Булевард от Сити към западната част на Лондон.

Утре положително ще настъпи паника в Сити. Преглътна тази мисъл и кимна предизвикателно. Ултиматумът беше безочливост... Той беше готов по-скоро да загуби парите си, отколкото да претърпи това нахалство. Бурите се нуждаеха от урок и щяха да го получат; но за да ги вразумят, ще трябват най-малко три месеца. Англия нямаше войска там; правителството вече закъсняваше! По дяволите тия вестникарски плъхове! Каква нужда имаше да събуждат хората! Можеха да почакаат до утре заран! Помисли с тревога за баща си. Ще се разкрещят и по Парк Лейн. Той повика един файтон и каза да го откарат там.

Джеймс и Емили току-що се бяха качили в спалнята си; Соумс съобщил новината на Уормсън и тръгна нагоре, но се спря, защото му дойде наум да го попита:

– Какво мислите за това, Уормсън?

Икономът престана да четка цилиндъра на Соумс, наведе леко глава и отвърна тихо:

– Как да кажа, сър, нямат никакви изгледи за успех, макар да се разправя, че били много добри стрелци. Аз имам син в Инискилингския полк¹⁴⁴.

– Така ли, Уормсън? Не знаех, че сте женен.

– Да, сър. Не съм казвал никому. Предполагам, че и той ще замине.

Леката изненада на Соумс от откритието, че знае толкова малко за човек, когото смяташе, че познава така добре, се стопи в по-голямата изненада от откритието, че войната може да засегне хората и лично. Роден по време на Кримската война, той бе започнал да помни от времето, когато бяха потушили въстанието в Индия¹⁴⁵; многобройните незначителни войни, водени по-късно от Британската империя, бяха чисто професионални¹⁴⁶ и не засягаха Форсайтови и политическите им интереси. И сегашната война сигурно нямаше да бъде изключение в това отношение. Но мисълта му преброди все пак бързо целия род. Чувал бе, че двамата Хейман служели в доброволческата кавалерия на дребните земевладелци – това го радваше, защото в нея имаше елегантност; доброволците носеха – или бяха носили – синя униформа. Припомни си, че Арчибалд бе постъпил някога в териториалната армия, но я бе напуснал, защото Никълъс, баща му, бе вдигнал врява, задето си „пиле времето да се перчи в офицерска униформа“. Напоследък бе чул, че най-големият син на Никълъс младши, Никълъс трети, се записал доброволец. „Не –

144. Полк от английската армия.

145. От 1857–1858 година.

146. Водени от наемни войници.

помисли Соумс, като се качваше бавно по стълбите, – няма нищо сериозно!“

Спря се на площадката пред спалнята и тоалетните на родителите си, като се чудеше да надникне ли, за да им каже някоя успокоителна дума. Доловил само обичайния глъч на Пикадили, помисли: „Ако броят на автомобилите се увеличи, цената на жилищните имоти ще пострада“ и вече се готвеше да тръгне към горния етаж, където имаше винаги готова стая за него, когато чу далечния дрезгав вик на вестникопродавеца. Ей сега ще закрепчи покрай къщата! Той почука на вратата на майка си и влезе.

Баща му седеше в леглото, наострил уши под побелялата коса, винаги така красиво подстригана от Емили. Беше румен, извънредно чист между белите чаршафи и бялата възглавница, с шъркнали под нощницата високи мършави рамене. Само очите, сиви и недоверчиви под повехналите клепачи, поглеждаха ту прозореца, ту Емили, която се движеше в халат из стаята и натискаше гумената топка на пулверизатора.

– Не се тревожете! – каза Соумс. – Не е пожар. Чисто и просто бурите ни обявяват война.

Емили спря да пръска.

– О! – каза кратко тя и погледна Джеймс.

Соумс също го погледна. Баща му посрещна вестта не така, както очакваха; сякаш го занимаваше друга, неизвестна за тях мисъл.

– Хм! – промълви изведнъж той. – Не ще доживея да й видя края.

– Глупости, Джеймс! Тя ще свърши до Коледа.

– Какво разбирате вие от тия неща? – отвърна рязко Джеймс. – Чудесна история... и при това посред нощ! – Той замълча, а жена му и синът му очакваха като омагьосани да чуят: „Не зная... Не мога да кажа... знаех си аз, че така ще стане!“ Обаче той не каза нищо. Сивите очи блуждаеха, очевидно без да забелязват нищо в стаята; после завивките се размърдаха и коленете му се вдигнаха изведнъж нагоре.

– Трябва да изпратят там Робъртс¹⁴⁷. Тая каша я забърка Гладстон със своята Маджуба.

Двамата слушатели доловиха в гласа му нещо необичайно, някаква истинска тревога. Все едно, че казваше: „Никога вече няма да видя тая любима страна в мир и покой. Ще умра, без да науча, че е победила.“ И въпреки чувството, че не бива да насърчават вълненията му, те се

147. Робъртс, Фредерик (1832–1914) – английски фелдмаршал, прочул се в колониалните войни.

трогнаха. Соумс отиде до леглото и погали ръката на баща си, извадена над одеялото – дълга, старческа ръка с изпъкнали вени.

– Помнете ми думите! – каза Джеймс. – Държавните ценни книжа ще спаднат до номиналната си стойност. А Вал, доколкото го познавам, ще се запише доброволец.

– Стига, Джеймс! – извика Емили. – Говориш така, сякаш наистина има някаква опасност.

Спокойният ѝ глас като че го успокои тоя път.

– Така е – промърмори той. – Казах ви какво ще стане. Не зная, разбира се... никой нищо не ми казва. Тук ли ще ношуваш, моето момче?

Кризата отмина, той щеше да се върне към обичайните си тревоги; Соумс увери баща си, че ще ношува тук, стисна му ръката и се качи в стаята.

На другия ден следобед у Тимоти се събра толкова свят, колкото отдавна не бяха виждали в тоя дом. При всенародни тревоги като сегашната беше просто невъзможно да не се съберат. Не че имаше някаква опасност или, по-точно, имаше тъкмо толкова, колкото беше необходимо, за да се уверят взаимно, че опасност няма.

Никълъс беше дошъл пръв. Видял бе Соумс в навечерието... и Соумс бе казал, че войната е неизбежна. Она старик Крюгер просто се е вдетинил... Нищо чудно, сигурно вече е на седемдесет и пет! (Никълъс беше на осемдесет и две.) Какво бе казал Тимоти? Той бе получил удар след Маджуба. Грабители бяха тия бури. Тъмнокосата Франси, дошла веднага след Никълъс, изтананика бързо, само от дух на противоречие, както подобава на свободомислеща Роджърова дъщеря:

– Търкулнала се тенджерката... Колко ще ни струват заселниците, чичо Никълъс?

Колко ли ще струват наистина? Ново остроумие, измислено, както разправяха, от брат ѝ Джордж.

Леля Джули сметна, че Франси не би могла да говори така. Заселник беше и синът на милата мисис Макендър, Чарли Макендър, но никой не можеше да го нарече грабител. На което Франси отвърна с една от своите възмутителни, но все пак често повтаряни *mots*¹⁴⁸:

– Кой знае... баща му е шотландец, а майка му – клюкарка.

Леля Джули си запуши ушите, макар и малко късно, а леля Естер се усмихна; Никълъс се намръщи – духовитости, разказани от други, не бяха по вкуса му. В тоя миг пристигна Мериан Туитиман, последвана

148. Духовита забележка.

почти веднага от Никълъс младши. Щом видя сина си, Никълъс стана.

– Трябва да вървя – каза той. – А Ник ще ви каже кой ще спечели състезанието.

Като кльвна по тоя начин най-големия си син, който – стълб в счетоводството и директор в застрахователно дружество – разбираше от спорт, колкото баща си, Никълъс си тръгна. Милият Никълъс! За какво състезание наемваше? Или просто се шегуваше? Наистина чудесен... за възрастта си! Колко бучки захар иска милата Мериан? Как са Джайлс и Джес? Леля Джули изказа предположение, че доброволческите полкове ще бъдат страшно заети да охраняват бреговете, макар че, разбира се, бурите нямат флота. Но човек никога не знае какво могат да измислят французите, щом им се удаде удобен случай, особено след историята при Фашода¹⁴⁹, която така разстрои Тимоти, че месеци след това той не влагаше пари в ценни книжа. Най-ужасното в случая беше неблагодарността на бурите, след като бяха направили толкова много за тях... Затворили доктор Джеймсън! Мисис Макендър винаги казваше, че бил прекрасен човек. Изпратиха и сър Алфред Милър да преговаря с тях... такъв умен мъж! Не можеш да ги разбереш какво искат.

– Мис Джун Форсайт.

Леля Джули и леля Естер станаха, треперещи от потисканото огорчение, изпълнени с гордост и с изблик на някогашната обич при завръщането на блудната дъщеря. Това се казваше изненада! Милата Джун... след толкова години! Колко добре изглежда! Никак не се е променила! На устните им беше да запитат: „А как е милият ти дядо?“, защото забравиха в тоя шеметен миг, че бедният Джолиън беше от осем години в гроба. Винаги най-смела и пряма от всички Форсайтови, с решителна брадичка, дръзки очи и огнена коса, дребничка, крехка, Джун седна на позлатен стол с инкрустации така, сякаш не бяха минали десет години, откакто бе идвала за последен път... Десет години самостоятелен живот, пътешествия и подпомагане на „проскубани пилета“. Тези „проскубани пилета“ бяха напоследък все художници, графици или скулптори, а от това раздражението ѝ към Форсайтови и безнадеждната им неартистичност се бе засилило. Всъщност тя беше престанала да вярва, че родът ѝ все още съществува, и се оглеждаше сега наоколо си с предизвикателната волност, от която присъстващите се чувстваха неловко. Не бе очаквала да види друго освен „Милите старици“; а защо бе дошла при тях, и сама не би могла да каже; може би просто минаваше

149. Англо-френски конфликт за Судан в 1898 година.

от Оксфорд Стрийт до едно художническо ателие на Летимър Роуд си ги бе спомнила изведнъж с угризение, като две отдавна изоставени „проскубани пилета“.

Леля Джули наруши мълчанието:

– Току-що говорехме, мила, колко са ужасни тия бури! И какъв безочлив старик е този Крюгер!

– Безочлив ли? – възрази Джун. – Аз мисля, че е в правото си. Откъде накъде ще им се месим? Съвсем заслужено ще бъде да прогони ония жалки заселници. Те са отишли там само за пари.

Смайването и мълчанието бяха нарушени от Франси, която каза:

– Какво? Да не си бурофилка? (Това беше без съмнение първото използване на този израз.)

– Защо не ги оставим всъщност на мира? – отвърна Джун в минутата, когато прислужницата съобщи на прага:

– Мистър Соумс Форсайт.

Сензация след сензация! Почти забравиха да го поздравят, защото любопитстваха да видят как ще мине тази среща между Джун и него; твърде основателно предполагаха (макар и да не знаеха с положителност), че не са се виждали след някогашната неприятна история между нейния годеник и жената на Соумс. Да, едва си подадоха ръка и се погледнаха с крайчеца на лявото си око. Леля Джули побърза веднага да спаси положението:

– Милата Джун е толкова оригинална! Представи си, Соумс, тя смята, че не можем да осъждаме бурите.

– Те се стремят само към независимост – обясни Джун; – и защо да я нямат?

– Защото – отвърна Соумс с малко крива усмивка – са приели нашия суверенитет.

– Суверенитет! – повтори презрително Джун. – А нима ние бихме приели нечий суверенитет?

– Но срещу него получиха финансови улеснения – заяви Соумс. – Договорът си е договор.

– Договорите не винаги са справедливи – избухна Джун, – и щом не са, трябва да се отхвърлят. Бурите са по-слабата страна. Ние можем да си позволим великодушие.

Соумс направи недоволна гримаса.

– Това е чисто и просто сантименталност – каза той.

Леля Естер, за която най-страшното нещо беше да слуша спор, се наведе напред и забеляза решително:

– Какво чудесно време за сезона!

Но Джун не отстъпваше лесно.

– Не зная защо трябва да се присвиваме на сантименталността. Чувствата са най-доброто нещо на тоя свят.

И погледна предизвикателно наоколо си, така че сега трябваше да се намеси пък леля Джули:

– Купувал ли си напоследък нови картини, Соумс?

Несравнимият ѝ усет да говори неуместни неща не се бе изменил. Соумс се изчерви. Да спомене картините, които бе купил наскоро, беше все едно да се предаде в лапите на презрението. Защото всички знаеха предпочитанията на Джун към неукрепналите „гении“ и презрението ѝ към „преуспелите“, щом тя не е спомогнала за техния успех.

– Една-две – промълви той.

Но изражението на Джун се бе променило. Форсайтовската практичност у нея зърна някаква възможност. Защо Соумс да не купи картини от Ерик Кобли – най-новото ѝ „проскубано пиле“? И тя откри веднага нападението: познава ли Соумс творчеството му? Толкова прекрасно нещо! Този човек е утрешна знаменитост.

Да, Соумс познаваше творчеството му. То беше според него „цапа-ница“, която публиката никога няма да хареса.

Джун пламна.

– Разбира се, че няма; това е последното нещо, което той би могъл да желае. Аз мислех, че си ценител, а не търговец на картини.

– Соумс е, разбира се, ценител – побърза да се обади леля Джули; – има чудесен вкус... и винаги може да каже предварително кое ще има успех.

– О! – ахна Джули и скочи от инкрустирания стол. – Аз ненавиждам подобно мерило за успех. Защо хората да не купуват просто това, което им харесва?

– Искаш да кажеш – обади се Франси, – това, което на теб се харесва.

В настъпилото кратко мълчание Никълъс младши съобщи съвсем тихо, че Вайолет (четвъртото му дете) вземала уроци по настел, макар да не знаел дали има смисъл.

– И така, довиждане, лельо – сбогува се Джун. – Трябва да вървя.

Целуна лелите си, огледа предизвикателно всички, каза едно общо довиждане и излезе. След нея сякаш лъхна ветрец – като че всички бяха въздъхнали.

Третата сензация настъпи още преди да се е обадил някой.

– Мистър Джеймс Форсайт.

Джеймс влезе, подпирайки се леко на бастуна си; беше с шуба, в която изглеждаше неестествено дебел.

Всички станаха: беше толкова възрастен, а освен това почти две години не беше идвал у Тимоти.

– Горещо е у вас – заяви той.

Соумс му помогна да съблече шубата и просто неволно се възхити от грижовността, с която беше облечен баща му. Джеймс седна – само щръкнали колене и кокали, редингот и дълги бели бакенбарди.

– Какво значи това? – запита той.

При все че въпросът не сочеше нещо определено, всички разбраха, че се отнася за Джун. Той загледа въпросително сина си.

– Реших да видя лично какво става. Какво са отговорили на Крюгер?

Соумс извади вестник и прочете заглавието:

– „Незабавни действия от страна на правителството... Страната е в положение на война!“

– О! – въздъхна Джеймс. – Страхувах се, че ще отстъпят, ще избягат като стария Гладстон. Този път трябва да свършим с ония.

Всички го погледнаха. Джеймс! Вечно неспокоен, нервен, разтревожен! Джеймс, с неизменното „казах ви какво ще стане“! С песимизма, с предпазливите инвестиции. Имаше нещо необичайно в тази решителност на най-стария от живите Форсайт.

– Къде е Тимоти? – запита той. – Би трябвало да се позаинтересува в случая.

Леля Джули каза, че нищо не знае; Тимоти не говорил много на обяд. Леля Естер стана и излезе бавно от стаята, а Франси се обади някак лукаво:

– Бурите са костелив орех, чичо Джеймс.

– Хм! – промърмори Джеймс. – Откъде имаш тия сведения? На мене никой нищо не ми казва.

Никълъс младши забеляза с мекия си глас, че Ник (най-големият му син) ходел редовно на военно обучение.

– О! – промълви Джеймс, като се загледа пред себе си... мислеше за Вал. – Той трябва да се грижи за майка си. При такъв баща няма време за военно обучение и така нататък.

Това тайнствено изказване бе последвано от мълчание, нарушено пак от него:

– Какво търсеше тук Джун? – Огледа недоверчиво всички подред. –

Баща ѝ е богат човек сега.

Заговориха за Джолиън, за това, кога са го виждали за последен път. Предполагаха, че пътешествува в чужбина, че сега, след смъртта на жена си, се среща с повече хора; акварелите му се ценяха; изобщо, бе преуспял. Франси дори каза:

– Бих се радвала да го видя пак; той беше толкова мил.

Джули пък разказа как заспал един ден на дивана, където седеше сега Джеймс. Да, винаги си бе мил; как мисли Соумс?

Всички знаеха, че Джолиън е натоварен да се грижи за интересите на Айрин и, като чувстваха колко неуместен е този въпрос, погледнаха с любопитство към Соумс. Лицето му бе леко поруменило.

– Започнал е да побелява – отвърна той.

Наистина ли? Виждал ли го е Соумс? Той кимна и руменината му изчезна.

Изведнъж Джеймс каза:

– Хм... не зная... не мога да кажа.

Тя думи изразяваха толкова точно общото чувство на присъстващите, че зад всяко нещо се крие някаква тайна, та никой не му отговори. Но в същия миг влезе леля Естер.

– Тимоти – каза съвсем тихо тя, – Тимоти си е купил карта и... и... е забол три флагчета в нея.

Тимоти!... Всички въздъгнаха.

Щом Тимоти е забол три флагчета, какво искате... Това доказваше на какво е способна нацията, когато се стресне. Все едно, че войната беше вече спечелена.

Джолиън разбира своите чувства

Джолиън стоеше пред прозореца в някогашната детска спалня на Холи, преобразена в ателие не защото беше обърната на север, а заради простора, който се откриваше до самите трибуни на Елсъмския хиподром. Премести се до страничния прозорец към двора на конюшната и подсвирна на Балтазар, който лежеше под кулата с часовника. Старото куче вдигна глава и помахна с опашка. „Горкото животинче!“ – помисли Джолиън, докато се връщаше към първия прозорец.

Цялата седмица след опита да изпълни задълженията си на пълномощник по завещанието се чувстваше неспокоен, измъчван от вечно будната си съвест, разстроен от лесно пробуденото състрадание и от

странното усещане, че чувството му за красота е получило определено възплъщение. Есента завладяваше вече стария дъб, листата му почваха да жълтеят. Лятото тази година беше слънчево и горещо. И човешкият живот беше като дърветата! „Бих могъл дълго да живея – помисли Джолиън, – но плесенясвам от липса на топлина. Ако не мога да работя, ще замина за Париж.“ Споменът за Париж го зарадва. А можеше ли всъщност да отиде? Трябваше да стои тук, за да види какво ще предприеме Соумс. „Аз съм задължен да пазя интересите ѝ, не мога да я оставя без покровителство“ – помисли той. Стори му се странно, че все още я вижда съвсем ясно в малката ѝ гостна, където бе влизал само два пъти. В красотата ѝ имаше почти мъчителна хармония! Никакъв портрет не би могъл да я предаде вярно; същността ѝ беше в... Да! Какво беше?... Шум от копита го привлече отново към другия прозорец. Холи влизаше в двора с дългоопашатата си кобилка. Погледна нагоре и той ѝ помахаше с ръка. Напоследък беше станала мълчалива; расте, предполагаше той, започва да мечтае – като всички млади!... Проклето нещо е времето! И като почувства, че е непроситима лудост да пропилява тази бързолетна ценност, взе четката. Безполезно – не можеше да съсредоточи погледа си... Пък и започваше да притъмнява. „Ще отида в града“ – каза си той. В хола го срещна прислужничката.

– Една дама ви търси, сър; мисис Ерн.

Невероятно съвпадение! Влезе в картинната галерия – както все още я наричаше – и видя Айрин, застанала до прозореца.

Тръгна към него с думите:

– Влязох като браконьер – през горичката и градината. Оттам минавах, когато идвах да видя чичо Джолиън.

– Вие не можете да бъдете браконьер тук – отвърна Джолиън; – миналото не го допуска. Току-що мислех за вас.

Айрин се усмихна. Нещо проблесна в тази усмивка – не само душевност... нещо по-ясно, по-пълно, по-омагьосващо.

– Миналото! – промълви тя. – Казах веднъж на чичо Джолиън, че любовта е вечна. А виждам, че не е така. Само отвращението е вечно.

Джолиън го погледна изненадано. Успяла ли бе най-после да се излекува от своята любов към Босини?

– Да – отвърна той. – Отвращението е по-дълбоко от любовта или омразата, защото е продукт на нервите ни, а тях не можем да променим.

– Искам да ви кажа, че Соумс ме посети. И каза нещо, което ме изплаши: „Вие сте моя жена!“

– Какво? – извика Джолиън. – В такъв случай не бива да живеете

сама.

Той продължи да я гледа настойчиво, огорчен от мисълта, че животът на Красотата не върви никога гладко и затова, навярно, толкова хора я смятат за безнравствена.

– Нещо друго?

– Поиска да си подадем ръка.

– Подадохте ли?

– Да. Сигурна съм, че не бе помислил такова нещо, когато влезе; хрумна му, докато стоя.

– Да. Наистина не бива да живеете сама.

– Нямам нито една приятелка, която бих могла да повикам; а не мога да си взема любовник по поръчка, братовчедо Джолиън.

– Не дай боже! – каза Джолиън. – Проклето положение! Желаете ли да останете за вечеря? Не? Добре, позволете тогава да ви придружа до града; бях решил да отида тази вечер.

– Наистина ли?

– Наистина. След пет минути съм готов.

По пътя за гарата разговаряха за картини и музика, сравняваха английския и френския характер и различното отношение на двете нации към изкуството. Но багрите на плетищата покрай дългата права пътека, чирикането на ситките, подскачащи край тях, уханието на изгорелите бурени, линията на нейната шия, обаянието на тъмните очи, които се спираха от време на време върху него, чарът на цялата ѝ фигура оставиха у Джолиън много по-дълбоко впечатление от разменените слова. Съвсем несъзнателно той започна да се държи по-изправен, да пристъпва с по-гъвкава походка.

Във влака я заразпитва как прекарва времето си.

Шиела сама дрехите си, пазарувала, посещавала една болница, превеждала от френски. Имала постоянна работа в едно издателство, с което увеличавала малко приходите си. Рядко излизала вечер.

– Виждате ли, така отдавна живея сама, че това не ми прави впечатление. А може би и по природа съм саможива.

– Не вярвам – заяви Джолиън. – Имате ли познати?

– Съвсем малко.

На гара Ватерло наеха файтон; Джолиън я придружи до входа на жилището ѝ, стисна ѝ ръка на раздяла и каза:

– Знаете ли, че може да идвате в Робин Хил винаги, когато пожелаете; а трябва и да ме държите в течение какво става. Довиждане, Айрин.

– Довиждане – отвърна тихо тя.

Когато скочи отново във файтона, Джолиън се запита защо не я покани да вечерят и да отидат на театър. Какъв самотен, незадоволен, затворен живот!

– Към Хоч-поч! – извика той през прозорчето.

На Крайбрежния булевард един мъж с цилиндър и пардесю мина бързо и така близо до парапета, че сякаш се отърка о него.

„Господи! – помисли Джолиън. – Та това е Соумс! Какво ли е намислил?“ Каза на кочияша да спре на ъгъла, слезе и се върна дотам, откъдето можеше да вижда входа на Айрин. Застанал отсреща, Соумс гледаше осветените й прозорци. „Какво би трябвало да направя, ако влезе? – запита се Джолиън. – Какво имам право да сторя?“ Онзи приятел бе казал нещо вярно: тя беше все още негова жена, съвсем незащитена от възможни неприятности. „Ако влезе – каза си Джолиън, – ще го последвам.“ И тръгна към сградата. Соумс направи още няколко стъпки. Беше вече във входа. Но изведнъж се спря, обърна се и тръгна към реката. „Ами сега? – помисли Джолиън. – След десетина стъпки ще ме познае.“ И той се обърна. Стъпките на братовчед му се чуваха в такт с неговите собствени. Успя все пак да се качи във файтона, преди Соумс да стигне ъгъла.

– Карайте! – каза Джолиън през прозорчето. Соумс ги бе настигнал.

– Кочияш! – извика той. – Зает ли сте? Ало?

– Ало! – отвърна Джолиън. – Вие ли сте?

Внезапното подозрение в лицето на братовчед му, съвсем бяло под светлината на уличната лампа, го накара веднага да реши.

– Мога да ви отведа – предложи Джолиън, – ако отивате на запад.

– Благодаря – отвърна Соумс. И се качи.

– Бях у Айрин – започна Джолиън, щом файтонът потегли.

– Така ли?

– И разбрах, че сте ходили да я посетите вчера.

– Ходих – отвърна Соумс. – Тя е моя жена, както знаете.

Тонът, високомерно-презрително повдигнатата горна устна ядосаха Джолиън; но той потисна гнева си.

– Ваша работа – каза той. – Но ако искате да се разведете, не е много разумно да я виждате, нали? Човек не може да вика на заека „беж“, и на кучето „дръж“.

– Много любезно от ваша страна да ме предупредите – заяви Соумс, – но аз не съм решил още нищо.

– Тя обаче е решила – каза Джолиън, като гледаше пред себе си. – Знаете ли, че човек не може да възстанови това, което е било преди

дванайсет години.

– Не се знае.

– Слушайте – продължи Джолиън, – тя е в пренепрятно положение, а аз съм единственият човек, който има законно право да се поинтересува от съдбата ѝ.

– Освен мене – възрази Соумс. – И аз съм в същото пренепрятно положение. Своето тя сама създаде; но причини и моето. Не зная дали не е в неин интерес да изискам а се върне при мен.

– Какво!? – извика Джолиън и усети как цял потрепера.

– Не разбирам какво искате да кажете с това „какво“? – отвърна студено Соумс. – Вашите права по отношение на нея се изчерпват с плащането на лихвите по завещанието, моля ви да помните това. Като намерих за добре за нея да не я излагам на развод, аз запазих правата си и, както казах, не съм решил дали не ще поискам да ги упражня.

– Господи! – засмя се кратко Джолиън.

– Да – потвърди Соумс и гласът му прозвуча злокобно; не съм забравил прякора, който ми даде баща ви: Собственикът! Ненаправно ми го е дал!

– Просто невероятно! – промълви Джолиън.

Все едно; този приятел не може да накара насила жена си да заживее отново с него. Тия времена бяха все пак отминали! Той погледна Соумс и се запита: „Реален ли е този човек?“ Но Соумс беше съвсем реален, както седеше до него, тромав и въпреки това почти елегантен, с подстригани мустаци на бледото лице, с презрителна, застинала усмивка, открила един бял зъб. Настъпи дълго мълчание, през което Джолиън си каза: „Вместо да ѝ помогна, влоших нещата.“ Изведнъж Соумс се обади:

– За нея това е в много отношения най-доброто разрешение.

Такава буря обзе Джолиън при тия думи, че той едва се съдържа на мястото си. Сякаш го бяха затворили в сандък със стотици хиляди негови съотечественици, с тази особеност в националния характер, която винаги го бе възмущавала, съвсем естествена, но необяснима за него – непоклатимата им вяра в договори и установени положения и самодоволното им чувство, че са в правото си да ги използват. Тук, до него, беше истинското възплъщение, телесният образ на собственическия инстинкт... И то в лицето на негов роднина! Невероятно, непоносимо! „Но в това има и нещо друго! – помисли с отвращение той. – Казват, че кучето се връща винаги там, дето е мърсувало! Видът на Айрин бе пробудил злото в него. О, красота! Дяволска напасть!“

– Както казах – заговори пак Соумс, – не съм решил още. И ще ви бъде благодарен, ако имате любезността да не я безпокоите.

Джوليوън прехапа устни; ненавиждал винаги разправиите, той почти се зарадва, че му се удава случай да се скара.

– Не мога да ви дам такова обещание – отвърна кратко.

– Добре – заяви Соумс. – Знаем тогава всичко един за друг. Слизам тук.

Каза на кочияша да спре и слезе, без да се сбогува с дума или жест. Джوليوън продължи до клуба си.

По улиците разгласяваха първите новини за военните действия, но той не им обърна внимание. Как да помогне на Айрин? Да беше жив баща му! Той би могъл да стори толкова много! А защо да не направи това, което би сторил баща му? Не бе дозрял ли?... На петдесет години?... Два пъти женен?... С големи дъщери и син?... „Странно! – помисли той. – Ако беше грозна, нямаше да се поколебая нито за миг. Красотата е напад, ако си чувствителен към нея!“ Влезе разстроен в читалнята на клуба. В същата стая бяха разговаряли с Босини в един летен следобед, и сега дори си припомняше предпазливо прикритото поучение, което бе дал на младежа заради Джун, диагнозата, която си бе позволил да изкаже за форсайтовизма; и как се бе питал каква ли е жената, от която го предпазваше! А сега! Сега сам той може би има нужда да бъде предпазен! „Толкова смешно! – помисли си той. – Наистина толкова смешно!“

Соумс разбира какво желае

Много по-лесно е да кажеш: „Знаем тогава всичко един за друг“, отколкото да имаш предвид нещо определено с тия думи. Когато ги изрече, Соумс изрази само една своя ревност. Слезе от файтона страшно разгневен – на себе си, задето не бе видял Айрин; на Джوليوън, задето я бе видял; а сега и за това, че не знаеше какво точно желае.

Слезе от файтона, защото му беше непоносимо да седи до братовчед си, тръгна бързо към източната част и помисли: „Не мога да имам никакво доверие на този приятел Джوليوън. Декласира се и декласиран си остана! Беше по природа склонен към... към... разврат.“ (Соумс не пося да употреби думата „грях“, защото тя звучеше прекалено мелодраматично за един Форсайт.)

Да не знае какво иска, беше нещо ново за него. Приличаше на дете, което се колебае между една обещана, и друга, вече дадена играчка; и се

чудеше сам на себе си. Едва миналия неделен ден желанието му беше така просто – не искаше нищо друго освен свободата си и Анет. „Ще отида да вечерям у тях“ – помисли той. Като я видя, може би ще се върне към едно-единствено намерение, ще уталожил раздразнението, ще проясни мислите си.

Ресторантът беше пълен – много чужденци и хора, които по външен вид взе за литератори и художници. Сред звъна на чаши и чинии до него стигаха откъслечни разговори. Ясно чу съчувствия към бурите, упреци към британското правителство. „Не им струват посетителите“ – си каза Соумс. Навечеря се мрачно, изпи специалното кафе, без да се обади, че е в ресторанта, и накрая тръгна към светилището на мадам Ламот, като се стараяше да не го забележат. Както и очакваше, намери ги да вечерят – храната беше толкова по-хубава от тази, която току-що бе получил, че просто се ядоса, а прекалената им изненада го накара да помисли: „Сигурно още отначало са знаели, че съм дошъл.“ Погледна бегло, изпитателно Анет. Така хубавичка и чистосърдечна наглед! Нима би се опитала да го впримчи? Обърна се към мадам Ламот с думите:

– Вечерях тук.

Нима? О, ако знаеше! Би му поръчала нещо. Много жалко! Подозренията на Соумс се затвърдиха. „Трябва да внимавам“ – помисли той.

– Още една чашка съвсем специално кафе, monsieur: един ликьор Grand Marnier? – И мадам Ламот отиде да поръча тия деликатеси.

Останал сам с Анет, Соумс каза с лека отбранителна усмивка:

– И така, Анет?

Девојката се изчерви. Това би го накарало да трепне миналата неделя, но той изпита само чувството на човек, който вижда как собствено му куче се умилква и го поглежда. Чувстваше някаква странна власт, сякаш, ако ѝ кажеше: „Елате да ме целунете“, тя щеше да дойде. Но странно... в стаята като че ли имаше и друга фигура, друго лице; коя от двете го вълнуваше... тази ли или онази? Той кимна към ресторанта:

– Имате чудновати посетители. Харесва ли ви този живот?

Анет го погледна за миг, наведе очи, поигра с вилицата си и накрая отговори:

– Не, не ми харесва.

„Спечелил съм я – помисли Соумс, – ако я пожелае. Но дали наистина я желая.“

Беше нежна, хубавичка... много хубавичка, свежа, с добър вкус. Погледът му обходи малката стая; но мисленият му взор обходи друга стая – в полумрак, със сребристи стени, скъпо пиано и една жена до

него... отдръпнала се колкото може по-далеко... Жена с бели рамене, които той познаваше, с тъмни очи, които се бе старал да разбере, с матови, тъмнокехлибарени коси. И както художникът жадува винаги за недостижимото и е вечно незадоволен, така и в него се събуди пак жаждата на някогашната незадоволена страст.

– Но вие сте млада – каза спокойно той. – Животът е пред вас.

Анет поклати глава.

– Понякога си мисля, че пред мен има само тежък труд. А пък аз не обичам труда така, както го обича майка ми.

– Майка ви е истинско чудо – заяви малко насмешливо Соумс; – тя не допуска никога несполука в своя дом.

Анет въздъхна.

– Навярно е чудесно да си богат.

– О, вие непременно ще бъдете богата някой ден – отговори Соумс с все същата насмешка. – Не се бойте.

Анет сви рамене.

– Monsieur е много любезен. – И полуотвори устни, за да сложи в устата си парче шоколад.

„Да, мила, много си хубавичка“ – помисли Соумс.

Мадам Ламот влезе с кафе и ликьор и сложи край на разговора. Соумс не се застоя.

Когато тръгна по улиците на Сохо, където изпитваше винаги чувство на незаконно притежавана собственост, той се унесе в размисъл. Ако Айрин му бе дала син, нямаше да се влачи сега подир други жени! Мисълта изскочи от най-тъмните глъбини на съзнанието му. Син... нещо, на което ще може да възложи своите надежди, което ще осмисли живота му, на което да се облегне, нещо, чрез което човек може да продължи да живее. „Ако имах син – мислеше горчиво той, – свой законен син, бих могъл да се примиря и занаяпред с досегашния живот. Най-сетне всички жени са еднакви!“ Но след няколко стъпки поклати глава. Не! Не са еднакви! Много пъти се бе опитвал той, в дните на несполучливия си брачен живот, да се увери, че е така; и не бе успял. Не успяваше и сега. Опитваше се да си представи, че Анет е като другата. Но не беше: нямаше обаянието на отдавнашната страст. „А пък Айрин е и моя жена – мислеше той; – моя законна жена. Не съм сторил нищо, за да я отстраня от себе си. Защо да не се върне? Това е редно и законно. Никакъв скандал, никакви тревоги. Ако ѝ е неприятно... Но защо ще ѝ бъде неприятно? Не съм прокажен, и тя не е вече влюбена в другого!“ Защо да прибъгва до хитруванията, жалките изкушения и възможния неуспех на

едно бракоразводни дело, когато тя е необитаван дом, очакващ да бъде отново зает и завладян от предишния си законен собственик? За потаен човек като Соумс тази мисъл да си възвърне без никакъв шум своята собственост беше необикновено привлекателна. „Да – помисли той, – добре сторих, че отидох да видя тази девойка. Сега зная коя желая повече. Само Айрин да се съгласи и да се върне – ще се държа към нея така, както желае; ще я оставя да живее по своему; и може би... може би ще се примири най-после с мен.“ Усети, че нещо го дави в гърлото. И продължи упорито покрай оградата на Грийн парк към дома на баща си, като се опитваше да настъпва сянката си, която бягаше пред него в лунното сияние.

ВТОРА ЧАСТ

Третото поколение

В един ноемврийски следобед Джоли Форсайт слизаше по оксфордската Хай стрийт; по същата улица, само че нагоре, вървеше Вал Дарти. Джоли току-що бе сменил костюма си за гребане и отиваше към клуба Фрайнинг-пен, където членуваше отскоро. Вал току-що бе сменил костюма си за езда и отиваше към „ада“ – при букмейкър¹⁵⁰ на Корнмаркет.

– Здравей! – каза Джоли.

– Здравей! – отвърна Вал.

Братовчедите се бяха виждали само два пъти: първия път второкурсникът бе поканил новака на закуска, а миналата вечер се бяха срещнали в една малко екзотична обстановка.

Над някакво шивашко ателие на Корнмаркет живееше един от така наречените непълнолетни – привилегировани младежи с голямо наследство, умрели родители, отсъстващи настойници и порочни истински. На деветнайсет години той бе тръгнал вече по своя път, привлекателен и недостижим за обикновените смъртни, за които една загуба на комар е предостатъчна. Прочут, че има единствената рулетка в Оксфорд, той използваше предварително и невероятно бързо своите бъдещи доходи. Затъмнил бе Кръм, макар че – сангвиничен и доста пълен – нямаше неговата очарователна вялост. Да играе на рулетка у него, беше за Вал един

150. Лице, което определя изгледите за успеха и приема облозите при конни състезания.

вид кръщение, а да се връща в колежа след установения час и да влиза през прозореца с подвижни решетки – нещо като първо причастие. И в един момент от тая прелестна вечер, вдигайки глава от омагьосващата зелена маса, той бе зърнал зад облак дим братовчед си, застанал отсреща.

– Rouge gagne, impair et manque!¹⁵¹

Не го видя вече.

– Ела да прием чай във „Фрайнинг – Пен“ – предложи Джоли. Влязоха.

Всеки, който не ги познаваше, но ги видеше заедно, би забелязал една неуловима прилика между тия втори братовчеди от третото поколение Форсайтови: имаха същите черти, при все че очите на Джоли бяха по-тъмносиви, а косата – по-светла и по-къдрава.

– Чай и кифли с масло, моля – поръча Джоли.

– Ще опиташ ли моите цигари? – запита Вал. – Видях те снощи. Провървя ли ти?

– Не играх.

– Аз спечелих петнайсет лири.

Макар че му се искаше да повтори духовитата забележка на баща си за хазартните игри: „Ако те оберат, се възмущаваш; ако обереш – съжаляваш“, Джоли се задоволи да каже:

– Отвратителна игра според мене; онзи приятел ми е съученик. Стрaшен глупак.

– О! Не мисля! – отвърна Вал, както човек защитава оскърбено божество. – Намирам, че е добро момче.

Димът от цигарите им се виеше в мълчание.

– Ти се познаваш с моите близки, нали? – запита Джоли. – Те пристигат утре.

Вал се поизчерви.

– Така ли? Аз мога да ти дам сигурни данни за ноемврийските състезания в Манчестър.

– Благодаря, аз се интересувам само от класическите надбягвания.

– На тях не се печели – каза Вал.

– Не обичам тотализаторите – заяви Джоли; – там има такава врява и воня. Обичам манежа.

– Аз пък обичам да подкрепя с нещо мнението си – отвърна Вал.

Джоли се усмихна с усмивката на баща си.

151. Печели червено, нечетно, от едно до седемнадесет.

– Аз нямам никакво мнение. И винаги губя, ако заложа.

– Всяка наука се заплаща. Ще губиш, разбира се, докато се научиш.

– Да, но все трябва да измамиш някого.

– То се знае; или ние тях, или те нас... това именно е увлекателно.

Джоли го погледна почти презрително.

– А ти с какво се развличаш? Гребеш ли?

– Не, яздя. Идущия семестър ще играя поло, ако успея да накарам дядо си да си развърже кесията.

– Стария чичо Джеймс ли? Как изглежда той?

– Допотопен – отвърна Вал. – И все мисли, че ще се разори.

– Не вярвам някой от тях да е бил спортсмен – каза Вал; – всички са се кланяли сигурно само на парите.

– Моят дядо не! – възрази разпалено Джоли.

Вал изтърси пепелта от цигарата си.

– Парите съществуват, за да се харчат – каза той; – как ми се ще, дявол го взел, да има повечко!

Джоли го измери с погледа, който бе наследил от Джолиън старши: за пари не се говори! Ново мълчание настъпи, докато пиеха чай и ядяха кифли с масло.

– Къде ще отседнат твоите хора? – попита с престорено равнодушие Вал.

– В Рейнбоу. Какво мислиш за войната?

– Зле върви засега. Бурите не воюват спортменски. Защо не излязат на открито?

– А защо да излязат? Всичко е против тях освен начина им да воюват. Аз просто им се възхищавам.

– Вярно е, че умеят да яздят и да стрелят – съгласи се Вал. – Но се бедна пасмина. Познаваш ли Кръм?

– От Мъртън-колидж¹⁵² ли? Само по лице. И той е, изглежда, от гуляйджийската компания. Превзет бирмингамец.

– Той ми е приятел – отвърна рязко Вал.

– О, извинявам се!

Седяха стеснително, без да се поглеждат, всеки заел позицията на своя снобизъм. Джоли се бе оформил несъзнателно по равнището на своите другари, чийто девиз беше: „Не ще позволим да ни досаждате. Животът и така е съвсем кратък; ще говорим бързо и рязко, ще работим много и ще учим още повече, като се задълбочаваме по-малко,

152. Един от колежите в Оксфорд.

отколкото бихте предположили. Ние сме «избраниците» – силни като стоманено въже.“ Вал също се оформяше несъзнателно по равнището на другари, чийто девиз беше: „Не можете да ни заинтересувате или развълнувате. Испитали сме всичко, а дори ако не сме, се преструваме, че сме. Така сме уморени от живота, че и най-краткият миг ни се струва дълъг. Равнодушно ще загубим и последния си грош. Хвърчахме бързо и задминахме всички. Всичко е само цигарен дим. Бисмиллах!“ Борческият дух, внедрен в душата на всеки англичанин, задължаваше двамата млади Форсайтови да имат някакви идеали; а към края на всяко столетие идеалите се объркват. Голяма част от аристокрацията бе намерила своя идеал в принципите на Танцуващия Исус¹⁵³, макар че тук-там личности като Кръм – също син на благородник – копнееха за нирваната¹⁵⁴ на картоиграча – това *summum bonum*¹⁵⁵ на някогашните денди и донжуани от осемдесетте години. И около Кръм все още се събираха обезверени аристократи със своята свита от забогатели буржоа.

Но между братовчедите съществуваше и друга, не така явна антипатия – изхождаща от неуловимата родова прилика, противна може би на всекиго от тях, или от подсъзнателната стара вражда, все още неугаснала между двата клона на рода и събудена от случайна дума или намек, изтърван от по-старите роднини. Джоли подрънкваше с чайната лъжичка и мислеше: „Тая карфица на връзката... И тая жилетка, и привлечения му говор, и обзалаганията... Боже мой!“

А Вал дояждаше кифлата и си казваше. „Ама че зверче!“

– Навярно ще отидеш да посрещнеш вашите? – запита той и стана.
– Бих желал да им кажеш, че ще се радвам да ги разведа из моя колеж, ако пожелаят... макар да не е нещо особено.

– Благодаря, ще им предам.

– Дали биха приели да обядват с мене? Моят прислужник е много приличен.

Джоли се съмняваше дали ще имат време.

– Но все пак ще ги запиташ, нали?

– Много си любезен – отвърна Джоли, убеден, че няма да отидат; и тъй като беше учтив по природа, веднага добави: – По-добре елате ти да вечеряш утре с нас.

– Добре, в колко часа?

– В седем и трийсет.

153. Християнска религиозна секта, подобна на мюсюлманските „Танцуващи дервиши“.

154. Сливане с душата на всемира, проповядвано от Буда.

155. Върховно благо (лат.).

– Във фрак?

– Не.

Разделиха се с едва доловима неприязън един към друг.

Холи и баща ѝ пристигнаха с обедния влак. Тя идваше за пръв път в този град на кули и мечтания и гледаше, без да продума, почти стеснително брата си, който беше част от тоя приказан свят. След обяда се зае да разглежда с любопитство домашната му обстановка. Всекидневната на Джоли беше в ламперии, а изкуството беше представено с поредица гравюри от Бартолоци, собственост на Джолиън старши, и с училищни снимки на будни младежи в героични пози, които тя сравни веднага със своя спомен за Вал. Джолиън огледа също така внимателно тези доказателства за характера и вкусовете на сина му.

Джоли чакаше с нетърпение да им покаже умението си да гребе, затова тръгнаха незабавно към реката. Докато вървеше между баща си и брат си, Холи се чувстваше поласкана, щом забележеше, че се обръщат да я погледнат. За да го видят колкото е възможно по-добре, те оставиха Джоли на плаващия пристан, а сами продължиха по крайбрежната пътека. Слаб и гъвкав – от всички Форсайтови само Суидин и Джордж бяха дебели, – Джоли беше втори гребец в състезателната осморка, много сериозен и усърден. Джолиън си каза с гордост, че синът му е най-красивото момче в групата; Холи хареса повече един-двама от другите младежи, но, както подобава на сестра, за нищо на света не би го признала. Реката този ден беше светла, ливадите – сочни, дърветата пазеха все още всичките си багри. Благороден покой обгръщаше стария град; Джолиън си обеща да рисува цял ден тук, ако времето се задържи. Осморката мина втори път, на връщане към пристана; Джоли си бе придал много съсредоточен вид, за да не се издаде, че се е запъхтял. Върнаха се покрай реката и го зачакаха.

– О, знаете ли – каза Джоли, като дойде на моравата пред Крайстчърч, – трябваше да поканя оня приятел Вал Дарти на вечеря с нас. Насътояваше да ви покани на обяд и да ви разведе из своя колеж, затова помислих, че ще бъде по-добре аз да го поканя, за да не ходите вие. Нещо не ми харесва.

Бледото лице на Холи поруменя.

– Защо?

– Не знам. Струва ми се без вкус... без обноски. Какви са родителите му, татко? Ние сме втори братовчеди, нали?

Джолиън се отърва с усмивка.

– Питай Холи – отвърна той. – Тя видя вуйчо му.

– На мен Вал ми харесва – отвърна Холи, като гледаше в земята, – но вуйчо му изглеждаше... свършено друг.

И погледна крадешком Джоли изпод спуснатите си ресници.

– Случвало ли ви се е, мили мои – започна Джолиън с някакво свонравно хрумване, – да чуете историята на нашия род? Звучи като приказка. Първият Джолиън Форсайт – или поне първият, за когото знаем нещо, тоест вашият праядо – живеел в Дорсет, край морския бряг, и бил по занятие „зеделец“, както се изразяваше пралеля ви; баща му бил също земеделец, с други думи, фермер или, както казваше дядо ви, „съвсем дребна риба“.

Погледна Джоли, за да види как този аристократ ще посрещне разкритието, а с другото око зърна как Холи се зарадва лукаво на унието на брат си.

– Трябва да е бил дебел, недоляан, истински англичанин от преди промишлената ера. – Вторият Джолиън Форсайт – праядо ти, Джоли, – известен с прозвището „Високомерният Досет Форсайт“, бил, според семейната летопис, строител, имал десет деца и се преселил в Лондон. Известен е и с това, че обичал да пие мадейра. Можем да си го представим като типичен англичанин от времето на Наполеоновите войни и всеобщия световен хаос. Най-големият от шестимата му сина е Джолиън – вашият дядо – търговец на чай, председател на акционери дружества, един от най-солидните англичани, а за мене – и най-милият.

Гласът на Джолиън бе загубил своята насмешливост; синът и дъщеря му го гледаха замислено.

– Беше справедлив и твърд, с нежно и младо сърце. Помните го вие, помня го и аз. Да минем към другите! Прачичо ви Джеймс, дядото на Вал, има син на име Соумс; с него е свързана някаква романтична история, която не смятам да ви разказвам. Джеймс и останалите осем деца на „Високомерния Досет“ (от които пет са още живи) представляват Англия от Викторианската епоха, с нейните търговски принципи, индивидуализъм, пет на сто печалба и парите налице, ако можете да разберете какво значи това. Те успяха във всеки случай през дълголетния си живот да превърнат наследените трийсет хиляди в цял милион. Никой от тях не си е позволявал волности освен може би чичо ви Суидин, когото някакъв мошеник веднъж изиграл и комуто дали прозвището „Двувпряжния Форсайт“, защото обичал да се разхожда в карета с четири коня. Тяхното време отминава, както и те самите; не знам обаче дали страната печели нещо от това. Те бяха простовати, но здравомислещи хора. Аз съм четвъртият Джолиън Форсайт... жалък носител на това име...

– О, не, татко – прекъсна го Джоли, а Холи му стисна ръката.

– Да – повтори Джолиън, – жалък образец, който представлява само края на века... наследени доходи, дилетантство, лична свобода – нещо различно от индивидуализма, Джоли. А ти, моето момче, си петият Джолиън Форсайт и с тебе започва въртенето на новия век.

Докато той говореше, влязоха в двора на колежа. Холи каза:

– Поразително, татко.

Никой не разбра какво точно имаше предвид. Джоли беше все така сериозен.

В Рейнбоу, който – като всяка оксфордска гостилница – се отличаваше с липсата на каквито и да е нововъведения, имаше само една малка отделна зала с дъбова ламперия, дето смугената Холи остана да посрещна сама, в бяла рокля, единствения гост.

Вал докосна ръката ѝ, сякаш хващаше пеперудка. Дали би пожелаела да се накичи с това „жалко цветенце“? Би отивало на косите ѝ. Той извади една гардения от бутониерката си.

– О, не, благодаря... Не мога.

Все пак я взе и я забодя до деколтето си. И веднага си спомни израза „без вкус“. В бутониерката на Вал цветето стоеше още по-безвкусно, а тя желаше така страстно той да се хареса на Джоли! Съзнаваше ли, че в нейно присъствие Вал се показваше в своя най-добър, най-скромен вид и може би именно в това беше тайната на привлекателността му?

– Не съм споменавала за разходката ни, Вал.

– По-добре. Ще си остане между нас.

Тя отгатваше с удоволствие своята власт, като гледаше как той не знае къде да дене ръцете и нозете си; изпитваше и друго, по-нежно чувство – желанието да го направи щастлив.

– Разкажете ми за Оксфорд. Тук трябва да е чудесно.

Вал призна, че е наистина прекрасно да вършиш каквото си искаш; лекциите бяха много лесни, а имало и добри другари.

– Но аз, разбира се, предпочитам – добави той – да съм в Лондон и да идвам да ви виждам.

Холи раздвижи свенливо ръка на скута си и наведе поглед.

– Не сте забравили, нали – одързости се изведнъж той, – че щяхме да поскитаме заедно?

Холи се усмихна.

– О, това бяха само приказки. Никой не върши такива неща, след като порасне.

– Глупости! На братовчеди е позволено – отвърна Вал. – През

голямата ваканция, която започва, както знаете, през юни и продължава до безкрайност, ще издебнем някой удобен случай.

Но въпреки тръпката, която пропъгъля по тялото ѝ при тази заговорническа мисъл, Холи поклати глава.

– Няма да може – промълви тя.

– Няма ли? – разгорещи се Вал. – А кой ще ни попречи? Нито баща ви, нито брат ви.

В този миг влязоха Джолиън и Джоли и романтиката се скри в лачените обувки на Вал и белите атлазени пантофки на Холи, откъдето ги пощипваше и погъделичкваше през цялата вечер, която не се отличаваше с особена откровеност.

Необикновено чувствителен към всяка обстановка, Джолиън скоро долови неприязън между братовчедите и се изненада от държането на Холи; затова изпадна в насмешливост, не много благоприятна за проява на младежки излияния. След писмото, което му подадоха след вечерята, той потъна в мълчание, нарушено едва когато Джоли и Вал станаха да си вървят. Той излезе заедно с тях, с пура в уста, и придружи сина си до входа на Крайст-чърч колидж. На връщане извади писмото, за да го прочете под една улична лампа.

„Драги Джолиън, Соумс дойде тази вечер на трийсет и седмия ми рожден ден. Имате право, не бива да оставам тук. Утре отивам в хотел Пиемонт, но няма да замина за чужбина, преди да се срещна с вас. Чувствам се самотна и унила.

С приятелство
Айрин“

Прибра отново писмото в джоба си и продължи, изненадан от бурните си чувства. Какво ли бе казал или извършил оня приятел?

Сви по Хай Стрийт, оттам – по Търл Стрийт и продължи из лабиринт от кули, куполи, покрай дълги фасади и стени на различни колежи, осветени от луната или потънали в сянка. Тук, в недрата на английското благородство, беше мъчно да разбереш, че някой би могъл да безпокои или преследва една самотна жена; но какво друго можеше да означава нейното писмо? Соумс навярно настояваше тя да се върне при него, а на негова страна бяха и общественото мнение, и самият закон! – „Хиляда осемстотин деветдесет и девета след Христа! – помисли Джолиън, като погледна блесналите късчета стъкло по градинския зид на някаква къща. – Става ли въпрос за собственост обаче, все още сме езичници! Ще

отида още утре сутринта. За нея ще бъде сигурно най-добре да замине в чужбина.“ Но тази мисъл му беше неприятна. Защо ще я прогонва Соумс във от Англия? Освен това той би могъл да я последва, а в чужбина тя ще бъде още по-безпомощна срещу ухажванията на собствения ѝ съпруг! „Трябва да действам предпазливо – помисли Джолиън; този приятел може да направи много злини. Никак не ми хареса държанието му във фойтона оная вечер.“ Припомни си за Джун. Дали би могла да помогне в случая? Айрин някога беше нейна най-добра приятелка, а сега беше „проскубано пиле“, от тия, които винаги затрогват Джун. Реши да телеграфира на дъщеря си да го чака на гара Падингтън. Докато се връщаше към „Рейнбоу“, се опита да си изясни собствените си чувства. Дали би се погрижил така за всяка жена в същото положение? Не! Не би се тревожил. Това откровено заключение го смути; и като видя, че Холи си е легнала, той се прибра в стаята си. Но не можа да заспи, а, загърнат в палтото си, стоя дълго пред прозореца да наблюдава лунния светлик по покривите.

В съседната стая Холи също не спеше, а мислеше за горните и долните ресници на Вал, особено за долните, и се питаше какво да направи, та Джоли да го хареса. Гарденията изпълваше с уханието си стаята, а сърцето на Холи – с радост.

Надвесен от прозореца на стаята си на първия етаж на Брейзнуоз колидж, Вал се бе загледал в квадрат лунна светлина, без да го вижда, защото виждаше на негово място Холи в бяла рокля, както седеше край камината, когато той бе влязъл в стаята.

Само Джоли, в своята тясна стаичка, напомняща килия, спеше с ръка под бузата си и сънуваше, че се състезава с Вал по гребане в една и съща лодка, а баща му се провиква от брега: „Вторият! Отдръпни се, за бога!“

Соумс решава да опита

От всички блестящи фирми, които облагородяват с витрините си лондонския Уест енд, Гейвз и Кортигъл се сториха на Соумс най – „привлекателни“ – израз, който току-що бе станал моден. Той не бе проявявал никога слабост към скъпоценните камъни като чичо си Суидин, а след като Айрин бе изоставила всичките си накити, когато го напусна през 1889 година, окончателно се отврати от подобен род инвестиции. Но все още можеше да разпознае един истински елмаз и през цялата

седмица преди рождения ѝ ден на отиване към Поултри и на връщане оттам намираще винаги случай да се спре пред витрината на някой голям бижутер, където човек можеше да получи ако не равностойна на цената, то поне изискана стока.

Постоянните размисли след пътуването с Джолиън го убеждаваха все повече в особената важност на тоя миг от живота му, в крайната необходимост да вземе правилно решение. А редом със сухото, разсъдливо съзнание, че трябва да се погрижи за продължение на рода си, за създаване на истинско семейство, се обаждаше и тайният подтик на чувствеността, пробудена от срещата с така страстно желаната съпруга, както и убеждението, че да я загуби, би било грях по отношение на разума и благопристойността на Форсайтови.

Когато даде мнение по делото на Уинифред, Дриймър, К. А. (Соумс би предпочел Уотърбък, но той беше назначен за съдия – толкова късно, че се пробуждаше обичайното подозрение няма ли в случая някаква политическа сметка) бе посъветвал да поискат възстановяване още отначало. След като получат решение в този смисъл, трябваше да изчакат изпълнението му. Когато то не бъде изпълнено, се създаваше положение на законно напускане, което е доказателство за лошо поведение и дава право да се заведе дело за развод. Всичко това беше много добре известно на Соумс. Той минаваше за първокласен юрист. Тази лесна процедура при делото на сестра му го накара още повече да се отчая, като си представи мъчнотията в собствения си случай. Всичко го тласкаше към простата развръзка със завръщането на Айрин. Ако това ѝ беше все още противно, нима и на него му е лесно да заглуши чувствата си, да прости обидата, да забрави мъката? Той, във всеки случай, никога не бе я оскърявал, и пак правеше такава отстъпка! Можеше да ѝ предложи много повече от това, което тя имаше сега! Готов беше да ѝ направи щедро дарение, осигурено при всички възможни обстоятелства. Често разглеждаше лицето си напоследък. Никога не бе бил самохвалко като оня паун Дарти, не си въобразяваше, че жените лудеят по него, но имаше съзнание за външността си – и то не без основание, защото беше строен, запазен, стегнат, белолик, неповехнал от пианство и каквито и да са излишества. Форсайтовската брадичка и съсредоточеното изражение бяха в неговите очи качества. Доколкото можеше сам да прецени, нито една негова черта не вдъхваше отвращение.

Мислите и копнежите, с които човек живее ежедневно, стават естествени, дори когато отначало са изглеждали странни. Ако успее да даде достатъчно осезаеми доказателства за решението си, да забрави

миналото и да стори всичко възможно, за да ѝ се понрави, защо тя да не се върне?

И така, на 9 ноември сутринта той влезе у Гейвз и Кортигъл, да купи една елмазена брошка.

– Четиристотин двайсет и пет лири, сър, просто срамно евтино. Това е брошка за истинска лейди.

Той беше в такова настроение, че я взе, без да се замисли. И продължи към Поултри със зелената кожена кутийка във вътрешния джоб на палтото си. Няколко пъти през деня я отвори да погледне седемте скъпоценни камъка, които блестяха меко в своето кадифено гнездо.

– Ако дамата не я одобри, сър, с удоволствие ще я сменя по всяко време. Но няма такава опасност.

Да беше наистина така! Той се зарови в работа – единственото успокоение, което имаше. Докато беше в бюрото, пристигна каблограма от Буенос Айрес с името и адреса на една стюардеса, готова да даде под клетва необходимите показания. Това беше съвсем навременно подсилване на естественото отвращение на Соумс към публичното излагане на семейни тайни. А когато тръгна с подземната железница към гара Виктория, желанието да възстанови своя семеен живот получи нов подтик от съобщението във вечерния вестник за един шумен развод във висшето общество. Семейното чувство на всички истински Форсайтови при тревоги и неприятности, склонността им към единство, която поддържаше тяхната сила и мощ, го отведоха да вечеря на Парк Лейн. Нито можеше, нито щеше да спомене на близките своите намерения – беше премного потаен и горд, – но насърчително беше все пак да чувства, че, ако знаеха, щяха да му пожелаят успех.

Джеймс беше в лошо настроение, защото въодушевлението, пламнало в него от нахалния ултиматум на Крюгер, бе угаснало от слабите успехи през изтеклия месец и настояванията на „Таймс“ за по-големи усилия. Не знаеше как ще свърши всичко това. Соумс се постара да го ободри, като повтаряше постоянно името на Бултър¹⁵⁶. Но Джеймс все пак не можеше да каже нищо! Онзи Коли... не мърдаше от своята височина, а Лейдисмит¹⁵⁷ оставаше без защита в низината и цялото положение изглеждаше изобщо „чудесна каша“; той смяташе, че би трябвало да изпратят там моряци: те са свестни момчета и свършиха работата в Кръм. Соумс намери друг повод за утеха. Уинифред получила писмо от

156. Английски главнокомандуващ във войната с бурите през 1898–1902.

157. Град в Южна Африка, дълго обсаждан от бурите.

Вал, че в деня на Гай Фоукс¹⁵⁸ в Оксфорд имало тържество с бенгалски огньове и той така си очернил лицето, та никой не могъл да го познае.

– О – промълви Джеймс, – Вал е умно момче. – Но почти веднага поклати глава и каза, че не знае какво ще излезе от него; после погледна тъжно сина си и добави, че Соумс пък изобщо нямал син. А той би желал да има внук, който ще продължи името му. Но... ето какво стана!

Соумс трепна. Не очакваше да засегнат тъкмо така съкровената му тайна. Емили го забеляза, че премигва и каза:

– Глупости, Джеймс; не говори такива неща!

Но Джеймс продължи да мърмори, без да поглежда някого. Ето – Роджър, Никълъс и Джолиън имаха внуци. Суидин и Тимоти не се бяха женили. Самият той се бил потрудил според силите си на тоя свят, но скоро щял да си отиде. И, сякаш бе казал нещо много утешително, замълча, продължавайки да яде мозък, като го слагаше с вилица върху хапки хляб.

Соумс си тръгна веднага след вечеря. Не беше много студено, но той облече все пак шубата си, за да се предпази от пристъпите на нервната треска, която бе усещал през целия ден. Подсъзнателно чувстваше, че така е по-елегантен, отколкото с обикновен черен балтон. Усети плоската кожена кутийка до сърцето си и излезе. Не беше пушач, но запали цигара. Тръгна по Роуд към Найтсбридж, но бавно, за да стигне в Челси в девет и четвърт. Как прекарваше тя вечер след вечер в тая малка дупка! Колко странни са жените! Човек живее с тях, без да ги разбере. С какво бе успял Босини да ѝ вземе ума? Защото постъпката ѝ беше наистина безумие... направо лудост, при която тя бе загубила всякаква представа за стойност на нещата и бе опропастила и своя, и неговия живот! Почувства се за миг герой от някаква повест, който, обзет от християнско милосърдие, ще ѝ възвърне всички блага на живота, ще прости и забрави и ще се превърне в добрия гений на нейното бъдеще. Под едно дърво срещу казармите при Найтсбридж той извади кожената кутийка и погледна как камъните заблестяха на лунната светлина. Да, бяха наистина първокласни! Но рязкото тракване на капачето при затварянето го накара да изтръпне и той тръгна по-бързо, пхнал ръце дълбоко в джобовете на палтото, почти с надежда, че няма да я намери в къщи. Мисълта за нейната загадъчност го обзе отново. Да вечеря сама ден след ден... при това във вечерна рокля, за да си представя, че е в обществото! Да

158. Всяка година на 5 ноември в Англия изгарят изображение на Гай Фоукс, който се опитал в 1605 г. да вдигне във въздуха английския парламент.

свири на пиано... за себе си! Нямахше дори куче или котка – доколкото бе видял. Това му припомни за кобилката, която държеше в Мейпълдърм за пътуване до гарата. Когато ѝ да влезеше в конюшните, тя винаги беше сама, полузаспала; а все пак на връщане бързаше винаги повече, отколкото на излизане, сякаш копнееше за самотата в своята конюшня! „Ще се държа добре с нея! – мислеше несвързано той. – Ще бъда много внимателен!“ И целият копнеж за семеен живот, от който насмешливата съдба сякаш завинаги го бе лишила, нахлу отново в неговата душа, така че срещу гарата Саут Кенсингтън, той вече се отдаде на мечтания. Някакъв мъж излезе със залитане от пивницата на Кингс Роуд, като свиреше на концертина. Соумс го погледа някое време как се върти безсмислено по тротоара под звуците на собствената си провлечена пиянска музика, после пресече отсреща, за да избегне срещата с този пиян глупак. Но пияният забеляза, че Соумс се отбива от пътя си заради него, и го изпрати с порой чистосърдечни проклетия! „Дано го приберат – помисли злобно Соумс. – Да оставят такива негодници да се разтакават, когато по улиците се движат и сами жени!“ Мисълта бе подсказана от женската фигура, която вървеше пред него. Походката ѝ беше странно позната, а когато жената сви край ъгъла, към който той сам се бе запътил; сърцето му затуптя по-силно. Той избърза към ъгъла, за да се увери. Да! Айрин беше; не можеше да сбърка в тази ясна уличка – това беше нейната походка! Тя сви още два пъти и от последния завой я видя да влиза в своя блок. За да не я изпусне, той измина тичешком тия няколко крачки, избърза по стълбите и я настигна пред входа на апартамента. Чу шракването на ключа и застана пред нея точно в минутата, когато тя отвори вратата и се спря слисана на прага.

– Не се плашете! – каза той запъхтян. – Зърнах ви на улицата. Позволете да вляза за малко.

Тя бе сложила ръка на сърцето си, лицето ѝ беше безкръвно, очите ѝ – разширени от уплах. После като че се овладя, кимна и каза:

– Добре.

Соумс отвори вратата. И той имаше нужда да се съвземе. Когато тя влезе във всекидневната, почака цяла минута, като си поемаше дълбоко дъх, за да успокои разтуптяното си сърце. В този миг, така решителен за бъдещето, му се стори грубо да извади кожената кутийка. А да не я извади, значеше да не намери обяснение за идването си. Пред тази неразрешима задача се ядоса на всички тия церемонии от извинения и оправдания. Очакваше го сцена – не можеше другоаче, и той трябваше да я понесе! Чу гласа ѝ, неспокоен, трогателно мек:

– Защо дойдохте пак? Нима не разбрахте, че бих предпочела да не идвате?

Обърна внимание на облеклото ѝ – тъмнокафяв костюм от раирано кадифе, самурена боа и калпаче от същата кожа. Стояха ѝ прекрасно. Очевидно имаше достатъчно пари за тоалети! Той започна изведнъж:

– Днес е рожденият ви ден. Донесох ви нещо. – После подаде зелената кутийка.

– О, не... не!

Соумс натисна пружинката; седемте скъпоценни камъка светнаха върху бледосивото кадифе.

– Защо не? – запита той. – Просто като знак, че не пазите лошо чувство към мене.

– Не мога.

Соумс извади брошката от кутийката.

– Позволете да видя как ще ви стои.

Тя отстъпи назад. Той я последва, протегнал ръката с брошката към дрехата ѝ. Айрин се отдръпна отново.

Соумс отпусна ръка.

– Айрин – каза той, – да забравим миналото. Щом аз мога, сигурно и вие ще можете. Да започнем отново, сякаш нищо не е било. Не искате ли?

Гласът му беше тъжен, а очите, втречени в лицето ѝ, гледаха почти умолително.

Застанала буквално до стената, тя преглътна тихо – това беше отговорът ѝ. Соумс продължи:

– Наистина ли желаете да прекарате целия си живот погребана в тази жалка дупка? Върнете се при мен, ще ви дам всичко, каквото пожелаете. Ще водите свой собствен живот, кълна ви се.

Видя как лицето ѝ трепна насмешливо.

– Да – повтори той. – Този път говоря сериозно. От вас искам само едно. Искам само... да имам син. Не ме гледайте така! Да, искам син. Тежко ми е така.

Говореше бързо, почти не можеше да познае гласа си, два пъти отметна глава назад, сякаш не му достигаше въздух. Но втреченият ѝ поглед, потъмнял и омагьосан от уплаха, го опомни и превърна в гняв мъчителните несвързани мисли.

– Нима е толкова неестествено? – изсъска през зъби той. – Нима е неестествено да желая дете от собствената си съпруга? Вие опропастихте живота и на двама ни, провалихте всичко. Водим жалък полуживот,

без никакво бъдеще. Нима не ви ласкае това, че въпреки всичко аз... все още желая да бъдете моя съпруга? Говорете, за бога! Говорете!

Айрин сякаш се опита, но не успя да проговори.

– Не искам да ви плаша – продължи меко Соумс. – Бог ми е свидетел. Искам само да разберете, че нещата не могат да продължават така. Искам да се върнете. Чакам ви.

Айрин вдигна ръка и закри долната половина на лицето си, но не отмести поглед от неговия, сякаш се надяваше така да го държи на разстояние. И всички ония пусти, горки години, откакто... откакто всъщност!... да, откакто я бе видял за пръв път, бликнаха като мощна вълна в паметта на Соумс; а лицето му се сгърчи от мъка, която за нищо на света не беше в състояние да овладее.

– Не е късно – каза той; – никак не е късно, стига да поискате да ми повярвате.

Айрин отвори устни и склучи ръце пред гърдите си. Соумс ги улови.

– Не! – прошепна тя. Но той продължи да държи ръцете ѝ, като се опитваше да я гледа в очите, които тя не откъсваше. Най-после каза спокойно:

– Тук съм сама. Но вие няма да постъпите като някога.

Соумс пусна ръцете ѝ, сякаш бяха нажежено желязо, и отвърна глава. Възможно ли беше да съществува такова безмилостно злопаметство? Можеше ли споменът за единственото насилствено обладаване да е все още жив в нея? И да му препречва завинаги пътя? Без да вдигне глава, той каза упорито:

– Няма да си отида, докато не ми отговорите. Предлагам ви нещо, което малцина мъже биха се насилили да предложат. И желая един... разумен отговор.

Беше почти изненадан от думите ѝ:

– Не можете да получите разумен отговор. Разумът няма нищо общо с тоя въпрос. Може да чуете само грубата истина: бих предпочела да умра.

Соумс я погледна смаян.

– О! – каза той. После усети изведнъж, че загубва способността си да говори и да се движи; само потрепера като човек, комуто са нанесли непростима обида, а той сам не знае как да я посрещне или, по-точно, как ще му въздейства тя.

– О! – повтори той. – Дотам ли стигнахме? Наистина? Предпочитате да умрете. Чудесно!

– Съжаливам. Но вие искате да ви отговоря. Не мога да променя истината, нали?

При този странен, трогателен зов Соумс потърси утеха в действителността. Прибра брошката в кутийката, а самата кутийка в джоба си.

– Истината! – каза той. – За жените не съществува такова нещо. Просто нерви... Само нерви.

Чу я да прошепва:

– Но нервите не лъжат. Не сте ли открили това?

Той мълчеше, обладан от мисълта: „Ще намразя тази жена. Ще я намразя.“ Но ще може ли? Ето въпросът! Той хвърли поглед към нея, застанала неподвижно до стената с изправена глава и сключени ръце, сякаш чакаше да я разстрелят.

– Не вярвам нито дума на приказките ви. Вие имате любовник. Ако нямате, не бихте се държали като... глупачка.

Още преди да зърне израза в очите ѝ, разбра, че е казал нещо неуместно, че се е върнал съвсем неочаквано към словесната свобода от времето на брачния си живот. Обърна се към вратата. Но не можеше да излезе. Нещо дълбоко – най-съкровенията и потайна форсайтовска черта, неспособността да отстъпи, невъзможността да разбере, че упорството му е смешно и напразно – не му позволяваше да излезе. Обърна се отново с гръб към вратата, както тя стоеше с гръб към отсрещната стена, без да съзнава колко е смешно да стоят така един срещу друг в двата края на стаята.

– Мислите ли някога за друго, освен за себе си? – запита той.

Устните на Айрин потрепераха; тя се обърна бавно:

– Минавало ли ви е някога през ума, че аз разбрах своята грешка... своята непоправима, ужасна грешка... още в първата седмица на брака ни; аз се стараех да свикна три години... знаете, че се стараех? За себе си ли го правех?

Соумс стисна зъби.

– Само бог знае какво е било! Аз не можах никога да ви разбера; и никога няма да ви разбра. Имате всичко, каквото желаете; можете да го имате отново, дори много повече. Какво толкова неприятно има в мене? Питам ви откровенно: какво? – Без да усеща трагизма в своя въпрос, той продължи възбудено: – Не съм сакат, противен, грубиян или глупак. Какво не ви харесва? Какъв тайнствен недъг имам?

Тя само въздъхна в отговор.

Той сключи странно изразително ръце.

– Когато идвах тази вечер тук, аз бях... надявах се... решен бях да

туря окончателно точка на миналото, да започна съвършено отначало. А вие ме посрещате с „нерви“, мълчание и въздишки. Не виждам нищо осезаемо. Всичко е някаква... някаква паяжина.

– Да.

Този шепот от другия край на стаята вбеси отново Соумс.

– Е добре, не желая да бъда омотан в тази паяжина. Ще я скъсам. – Той пристъпи към нея. – Слушайте!

Сам не знаеше защо пристъпи към нея. Но когато я наближи, го лъхна изведнъж познатия парфюм на дрехите ѝ. Той сложи ръце на раменете ѝ и се наведе да я целуне. Целуна не устните, а тънката им стиснатата черта; тя отблъсна с ръце лицето му и той чу гласа ѝ:

– О, не!

Срам, разкаяние, съзнание, че всичко е напразно, нахлуха в цялото му същество, той се обърна рязко и излезе.

Посещение у Айрин

На гара Падингтън Джолиън видя, че Джун го чака на перона. Получила бе телеграмата му на закуска. Жилището си – ателие и две спални в Сейнт Джонс ууд – тя бе избрала заради пълната независимост, която ѝ осигуряваше. Далеч от наблюдението на мисис Грънди¹⁵⁹, непричеснявана от постоянна прислуга, можеше да приема своите „проскубани пилета“ по всяко време на денонощието и често някой нещастен художник без собствено ателие използваше нейното. Тя се радваше на своята свобода и се разпореждаше с личността си с увлечението на девственица; пламенността отредена, но непропиляна за Босини (с която – като се има пред вид форсайтовската ѝ упоритост – сигурно би му дотегнала), тя пръскаше сега по несретниците и бъдещите „гении“ от света на художниците. Живееше всъщност, само за да превръща патиците в лебеди, за каквито ги смяташе. Самата пламенност на покровителството ѝ изопачаваше нейната преценка. Но тя беше честна и щедра; малката ѝ усърдна ръка се бореше винаги срещу гнета на акедемите и търговците; и макар че доходът ѝ беше значителен, банковата ѝ равносметка често приключваше на пасив.

Дошла бе на гара Падингтън въодушевена от посещението си у Ерик Кобли. Някаква жалка художествена галерия бе отказала на този

159. Лице от комедията на английския писател Мортън (1764–1838). Като нарицателно означаващо общественото мнение.

неподстриган гений да си уреди самостоятелна изложба. След като бе посетил ателието му, безочливият ѝ управител бе изказал мнение, че „от търговско гледище това би било надбягване с един кон“. Този върховен пример за търговска плахост, проявена към любимото ѝ „проскубано пиле“ (така притеснено, с жена и две деца, че тя трябваше да изтегли за него всичките си пари от текущата си сметка), още караше дребното ѝ, решително личице да пламва от възмущение, а златисточервеникавата ѝ коса – да блести по-ярко. Тя прегърна баща си и се качи веднага във файтона, защото имаше да му говори почти толкова, колкото и той на нея. Оставаше само да се види кой ще започне пръв.

Джозелин успя да каже: „Искам да дойдеш с мене, мила“, но по погледа на сините ѝ очи, които се мятеше като опашка на разтревожена котка, разбра, че тя не го слуша.

– Наистина ли, татко, не мога да тегля нищо от капитала си?

– За щастие можеш да теглиш само лихвите, миличка.

– Отвратително! Не може ли да се промени това? Сигурно има някаква възможност. Бих могла да купя един малък салон за изложби, за десет хиляди лири.

– Един малък салон за изложби – промълви Джозелин – изглежда скромно желание. Но дядо ти го е предвидил.

– Според мене – възкликна разпалено Джун – е ужасно да трепериш за парите си, когато по света има толкова гении, направо смазани от немотия. Аз няма да се омъжа, няма да имам деца; защо да не направя добро, вместо да пазя парите си за неща, които никога няма да се случат?

– Ние сме Форсайтови, мила – отвърна Джозелин с насмешливостта, с която избухливата му дъщеря не бе успяла да провикне; – а Форсайтови, както знаеш, подреждат притежанията си така, че внуците – ако има изгледи да починат преди родителите си – трябва да оставят завещание за наследство, което биха получили само след тяхната смърт. Разбираш ли? Все едно, и аз не разбирам, но фактите са такива; ние живеем с принципа, че щом има възможност богатството да остане в семейството, не бива да излиза вън от него; ако ти починеш неомъжена, парите ти остават на Джоли и Холи и децата им. Нима не е приятно да знаеш, че каквото и да правиш, никой от семейството не ще остане без средства?

– Не мога ли поне да взема назаем тия пари?

Джозелин поклати глава.

– Можеш да наемеш салон, разбира се, но само със средствата от личния си доход.

Джун презрително се изсмя.

– Да, за да остана след това съвсем без средства и да не мога никому да помагам.

– Мило дете – промълви Джолиън, – не е ли все същото?

– Не – каза разсъдливо Джун; – салон мога да купя за десет хиляди лири, което ще се равнява на четиристотин лири годишен наем; а наем ще трябва да плащам по хиляда лири, при което ще ми остават само петстотин лири. Помисли само, татко, какво мога да направя, ако имам този салон. Ще мога веднага да създам име на Ерик Кобли и на толкова други.

– Имената, които заслужават да бъдат създадени, се създават сами с време.

– След смъртта на човека!

– А познаваш ли някого, мила, който е спечелил от това, че се е прочул приживе?

– Да – отвърна Джун. – Ти. – И стисна ръката над китката.

Джолиън се сепна: „Аз ли? – помисли той. – Аха! Тя смята да ми иска нещо. Ние, Форсайтови, постъпваме в такъв случай всеки по своему.“

Джун се притисна по-близо до него.

– Татко – започна тя, – купи галерията, а пък аз ще ти плащам по четиристотин лири годишен наем за нея. Така нито един от двамата ни няма да пострада. И ще си вложиш чудесно парите.

Джолиън направи опит да се измъкне.

– Не смяташ ли – запита той, – че е малко неудобно за един художник да купува салон за изложби? Десет хиляди лири са голяма сума, а освен това не съм търговец.

Джун го погледна с възхищение.

– Не си, разбира се, но си отличен делови човек. Убедена съм, че ще изкарам парите. Ще бъде чудесно да натъркаме по този начин носата на разните жалки търгаши и подобните им.

Тя стисна отново ръката на баща си.

По лицето на Джолиън се изписа шеговито отчаяние.

– Къде е този толкова желан салон? В някой великолепен квартал навярно?

– Точно зад Корк Стрийт.

„Ах! – помисли Джолиън. – Знаех си, че е някъде наблизко! Да видим сега аз какво ще искам от нея!“

– Добре, ще помисля по това, само че не веднага. А ти помниш ли

Айрин? Искам да отидем заедно при нея. Соумс е започнал да я безпокои. Тя ще бъде в по-голяма безопасност, ако можем да ѝ дадем някъде подслон.

Думата „подслон“, изречена случайно, беше всъщност най-подходяща да пробуди интерес у Джун!

– Айрин ли? Не съм я виждала от... Разбира се! С радост ще ѝ помогна!

Сега беше ред на Джолиън да стисне ръката ѝ, дълбоко възхитен от своето храбро и великодушно дете.

– Айрин е горда – каза той, като погледна косо Джун, съмнявайки се в нейната тактичност. – Мъчно би приела чужда помощ. Трябва да действаме внимателно. Пристигнахме. Аз ѝ телеграфирах да ни чака. Да предадем картичките си.

– Не мога да понасям Соумс – каза Джун, докато слизаше; – той презира всеки, който не е преуспял.

Айрин беше в така наречения „дамски салон“ в хотел Пиемонт.

С безупречна нравствена сила Джун тръгна право към своята бивша приятелка, целуна я по бузата и двете седнаха веднага една до друга на дивана, дето никой не бе седял от откриването на хотела до днес. Джолиън забеляза, че Айрин е дълбоко трогната от това непринудено опрощение.

– Значи, Соумс пак ви безпокои? – запита той.

– Снощи дойде повторно; настоява да се върна.

– Няма да се върнеш, разбира се? – извика Джун.

Айрин се усмихна леко и поклати глава.

– И неговото положение е ужасно – промълви тя.

– Той си е виновен; трябваше да се разведе с теб още навремето.

Джолиън си припомни как в ония дни Джун пламенно се надяваше, че името на нейния мъртъв и неверен годеник не ще бъде опетнено от бракоразводно дело.

– Да чуем какво смята да прави Айрин – каза той.

Устните на Айрин потрепераха, но тя заговори все пак спокойно:

– Ще трябва да му дам нов повод да се отърве от мене.

– Ужасно! – извика Джун.

– И дума не може да става – възрази съвсем спокойно Джолиън; – sons amour¹⁶⁰.

Стори му се, че Айрин ще се разплаче; но тя стана бързо,

160. Без любов (фр.).

полуобърна се с гръб към тях и се постара да се овладее.

Изведнъж Джун каза:

– Е добре, аз ще отида при Соумс и ще му заявя, че трябва да те остави на мира. Какво иска на тази възраст?

– Дете. В това няма нищо неестествено.

– Дете! – извика презрително Джун. – Разбира се! За да му остави парите си. Щом толкова му трябва дете, да си намери някоя жена и да му го роди; в такъв случай ти ще имате повод да се разведеш, а той ще се ожени за другата.

Джозелин съзна изведнъж, че бе сбъркал, като доведе Джун – с буйното си пристрастие тя неволно подпомагаше Соумс.

– За Айрин ще бъде най-добре да се прибере на спокойствие при нас в Робин Хил и да чака развитието на нещата.

– Разбира се – съгласи се Джун; – само че...

Айрин погледна Джозелин право в лицето... И нито веднъж при всичките си по-нататъшни опити той не успя да си обясни този поглед.

– О, не! Ще създам само неприятности на всички ви. Ще замина зад граница.

По гласа ѝ разбра, че решението ѝ е безвъзвратно. А в съзнанието му прелетя неуместната мисъл: „Ще отида да я видя там.“ И каза:

– Не смятате ли, че в чужбина ще бъдете по-безпомощна, ако му хрумне да ви последва?

– Не зная. Мога все пак да опитам.

Джун скочи и започна да се разхожда из стаята.

– Всичко това е ужасно! – извика тя. – Защо хората трябва да се мъчат и да страдат години наред заради някакъв отвратителен, лицемерен закон?

Една дама влезе в салона и тя млъкна. Джозелин се приближи към Айрин.

– Имате ли нужда от пари?

– Не.

– Искате ли да дам под наем жилището ви?

– Да, Джозелин, ако обичате.

– Кога ще заминете?

– Утре.

– Междувременно няма да се върнете в къщи, нали? – Изрече това с тревога, от която сам се изненада.

– Не, взела съм всичко, което ми трябва.

– Ще ми съобщите ли адреса си?

Тя му протегна ръка.

– Чувствам ви като скала.

– Която се издига върху пясък – отвърна Джолиън, докато стискаше ръката ѝ; – но винаги ще се радвам, ако мога да сторя нещо за вас. Помнете това. Ако промените решението си... Да вървим, Джун. Сбогувай се.

Джун се върна от прозореца и обви шията на Айрин.

– Не мисли за него – прошепна тя; – радвай се на живота и бог да те благослови!

Отнасяйки със себе си спомена за просълзените очи и усмихнатите устни на Айрин, те тръгнаха, без да продумат; когато минаха покрай нея, дамата, прекъснала разговора им, прелистваше вестници на масата.

Срещу Националната галерия Джун възкликна:

– Какъв недостоен тип и какви ужасни закони!

Но Джолиън не отговори. Той притежаваше донейде бащината си увереност и можеше да гледа на нещата безпристрастно, дори когато беше развълнуван. Айрин имаше право: положението на Соумс беше също така или дори по-лошо от нейното. Що се отнася до законите, те се създават с оглед на човешката природа, за която законодателят очевидно няма особено високо мнение. Чувствайки, че ако остане с дъщеря си, непременно ще каже нещо, което би било по-добре да не казва, той заяви, че трябва да се върне в Оксфорд; повика файтон и остави Джун пред акварелите на Търнър с обещание а помисли за нейния салон.

Но, вместо за него, се замисли за Айрин. Казват, че състраданието е брат на любовта! Ако е така, имаше наивна опасност да се влюби в нея. Защото дълбоко я съжаляваше. Като си представеше само, че тя се скита из Европа така самотна и подгонена! „Дано не загуби самообладание! – помисли той. – Толкова лесно би могла да се отчае!“ Той не можеше да си представи всъщност как – след като е загубило леката опора на заниманията си – ще живее това красиво и отчаяно същество, лесна плячка за всеки мъж! В тревогата му имаше нещо повече от обикновен страх и ревност. Жените вършат странни неща, когато се видят притиснати до стената. „Какво ли може да измисли Соумс! – си каза той. – Отвратително, идиотско положение! А хората сигурно ще заявят, че тя е виновна за всичко.“ Влезе във влака загрижен, с наболяло сърце, забута някъде билета си, и когато слезе на перона в Оксфорд, поздрави една дама, която му се стори позната, макар че не можа да си припомни името ѝ, дори когато я видя да пие чай в хотел Рейнбоу!

Там, дето Форсайтови се боят да пристъпят

Потръпващ от крушението на всичките си надежди, все още със зелената кожена кутийка до сърцето си, Соумс вървеше с мислите си, горчиви като самата смърт. Паяжина! Вървеше бързо, без да забелязва нещо в лунната нощ, унесен в спомена за току-що преживяната сцена, за вцепененото тяло, което бе прегърнал. И колкото повече мислеше, толкова повече се уверяваше, че тя има любовник... Думите й: „Предпочитам да умра!“ биха били просто смешни, ако нямаше. Може би не го обичаше, но все пак не му бе правила никакви истории до появата на Босини. Да; влюбила се бе отново, иначе нямаше да отвърне така мелодраматично на неговото предложение, благоразумно от всяко гледище! Отлично! Това опростяваше нещата.

„Ще взема мерки да разбере какво е истинското положение – каза си той. – Още утре сутринта ще отида при Полтид.“

Но докато вземаше това решение, разбра, че не ще бъде лесно да си го наложи. Неведнъж в своята адвокатска професия бе използвал бюрото на Полтид, използвал го бе и напоследък в случая с Дарти, но никога не му бе минавало през ум, че ще го използва за проследяване на собствената си съпруга.

Беше прекалено унизително за самия него.

Реши да преспи – по-точно да прекара една безсънна нощ с това намерение и с наранената си гордост. Едва сутринта, докато се бръснеше, си припомни изведнъж, че Айрин носеше сега моминското си име – Ерън. Полтид няма да разбере, поне отначало, чия съпруга следи, няма да го гледа раболепно, а след това да се подсмивва зад гърба му. За него тя ще бъде просто жена на някой от клиентите на Соумс. Което беше вярно – нима Соумс не е свой собствен адвокат?

Той буквално се страхуваше да отложи изпълняването на това намерение, за да не би впоследствие да се откаже. Накара Уормсън да му донесе рано-рано чаша кафе и се измъкна от къщи преди времето на закуска. Тръгна бързо по една от улиците на Уест Енд, където Полтид и други фирми от тоя род се грижат за добродетелността на богатите класи. Досега бе викал винаги Полтид в бюрото си в Поултри; но знаеше много добре адреса му и стигна там, тъкмо когато отваряха. Във външната канцелария, наредена така приятно, че можеше да мине за кабинет на лихвар, го посрещна дама с външност на учителка.

– Желая да видя мистър Клод Полтид. Той ме познава... няма

нужда да му съобщавате името ми.

Да не допусне някой да разбере, че той, Соумс Форсайт, е принуден да прибегне до проследяване на собствената си съпруга – това беше за сега най-важното съображение.

Мистър Клод Полтид – така различен от мистър Люис Полтид – беше един от ония мъже с тъмна коса, малко гърбав нос и живи кестеняви очи, които можеше да вземете за евреи, макар че са всъщност финикийци; той прие Соумс в стая, където всички шумове се приглушаваха от плътни килими и завеси. В обстановката се чувстваше интимност, никъде не се мяркаха книги.

Той поздрави почтително Соумс и с подчертана предпазливост завъртя ключа на единствената врата.

„Ако някой клиент ме повика у дома си, казваше обикновено Полтид, той взима такива предпазни мерки, каквито желае. Ако дойде у нас, ние му даваме доказателство, че оттук нищо не излиза. С пълна увереност мога да кажа, че ако не друго, то поне тайната е напълно осигурена...“

– А сега, с какво мога да ви услужа?

Гърлото на Соумс се бе свило и той просто не можеше да заговори. Безусловно необходимо беше да скрие от този човек, че въпросът го интересува не само професионално; и лицето му придоби машинално своята високомерна насмешлива гримаса.

– Дойдох при вас толкова рано, защото нямаше час за губене! – Ако загубя един час, може и да измени решението си. – Разполагате ли с някоя действително доверена жена?

Мистър Полтид отвори едно чекмедже, извади някакъв бележник, прегледа го и пак го заключи в чекмеджето.

– Да – каза той. – Тъкмо каквато ни трябва.

Соумс седеше с кръстосани нозе; издаваше го само едно леко изчервяване, което би могло да мине и за естествен цвят на лицето.

– Незабавно – отвърна Полтид; – за развод, предполагам? – И извика в телефонната слушалка: – Там ли е мисис Бланч? Трябва да поговоря с нея след десет минути.

– Ще приемате сам всичките й донесения – продължи Соумс – ще ги изпращате лично до мене, с бележка „строго лично“, запечатани и перпоръчително. Моят клиент иска абсолютна тайна.

Мистър Полтид се усмихна, сякаш искаше да каже: „Учите баба си, драги сър“, погледът му се плъзна по лицето на Соумс през един съвсем професионален миг.

– Може да бъде напълно спокоен – каза той. – Пушите ли?

– Не – отвърна Соумс. – Разберете ме правилно: цялата работа може да се окаже безосновна. И ако се разчуют имената или се разбере проследяването, биха настъпили твърде тежки последици.

Мистър Полтид кимна:

– Ще я прехвърля в шифрования отдел. Там никога не се споменават имена; работим само с номера.

Той отключи друго чекмедже, извади два листа хартия, написа нещо и подаде единия на Соумс.

– Запазете го, сър; това е вашият ключ за шифъра. Аз задържам копието. Делото ще наречем 7. X. Наблюдаваното лице ще бъде 17; наблюдателят – 19; къщата – 25; вие... искам да кажа, фирмата ви... 31; моята фирма – 32; самият аз – 2. В случай, че трябва да споменете писмено клиента си, дадох му числото 43; заподозряното лице ще бъде 47; втората личност – 51. Някакви особени указания или нареждания?

– Не – отвърна Соумс. – Тоест... пълна дискретност.

Мистър Полтид отново кимна.

– По разхода?

Соумс вдигна рамене.

– Колкото е необходимо – заяви кратко той и стана. – Но дръжете работата изцяло във ваши ръце.

– Изцяло – повтори мистър Полтид, като се озова изведнъж между Соумс и вратата. – Наскоро ще мина към вас по другото дело. Довиждане.

Очите му се плъзнаха отново съвсем непрофесионално по Соумс, преди да му отключи вратата.

– Довиждане – каза Соумс, без да погледне ни наляво, ни надясно.

Когато излезе на улицата, сърдито и тихо изруга. Паяжина, а за да я разкъса, трябваше да си послужи с нова паяжина, с тоя гаден, таен сноб, така противен за човек, който счита частния си живот за най-свещено свое притежание. Но жребият беше хвърлен, връщане не можеше да има. И той продължи сам към Поултри, където заключи и зелената кожена кутийка, и шифъра, предназначен да му представи кристално ясно семейната разруха.

Странно, че човек прекарал, живота си в изнасяне на показ на разни частни собственически раздори и семейни разногласия, така много се страхуваше да изложи своите дела; а може би и не беше странно, защото кой друг познаваше по-добре от него безчувствената процедура на съдебната практика?

Той работи без отдых целия ден. Уинифред трябваше да дойде в четири часа; трябваше да я заведе в Темпъл, за да се посъветват с Дриймър, К. А. Докато я чакаше, препрочете писмото, което я бе накарал да напише на Дарти още през деня, когато бе заминал, за да го помоли.

„Драги Монтегю, получих писмото, с което ми съобщавате, че ме напускате завинаги и заминавате за Буенос Айрес. Това беше, естествено, голям удар за мене. Бързам да ви пиша, че аз съм готова да забравя миналото, ако пожелаете да се завърнете веднага. Моля ви да го сторите. Много съм покрусена, та не мога да добавя нищо повече. Изпращам писмото препоръчано на адреса, който сте оставили във вашия клуб. Моля да ми отговорите с каблограма.

Ваша все още любяща съпруга
Уинифред Дарти“

Уф! Каква горчива глупост! Спомни си как се бе навел над Уинифред, докато тя преписваше черновата, написана с молив от него, как тя бе казала, оставяйки писалката: „Ами ако се върне, Соумс?“, с такъв странен глас, сякаш сама не знаеше какво иска. „Няма да се върне – бе отвърнал той, – докато не свърши парите. Затова именно трябва да действаме веднага.“ Към черновата на това писмо беше прикрепен оригиналът с пиянските пресекулки на Дарти от Айсиум. Соумс бе предпочел да не личеше така явно, че са писани от пиян. Тъкмо за това ще се хване съдът. Страхуваше се, че чува гласа на съдията: „И вие ги взехте за нещо сериозно? Толкова сервизно, та му изпратихте такова писмо? Мислите ли, че той е имал наистина подобно намерение?“ Както и да е! Дарти бе заминал и не се бе върнал. Прикрепена беше и каблограмата: „Невъзможно да се върна. Дарти.“ Соумс поклати глава. Ако делото не приключи в следващите няколко месеца, този приятел ще се върне като продупчена пара. Да се отърват от него, значеше да пестят най-малко по хиляда лири годишно, във от грижите, които създаваше на Уинифред и баща им. „Трябва да настоя пред Дриймър – помисли Соумс; – необходимо е да ускорим делото.“

Уинифред, започнала да носи полутраур, който отиваше много на светлите ѝ коси и високата фигура, пристигна с каретата на Джеймс, впрегната с два коня. Соумс не бе я виждал в Сити, откакто баща му се бе оттеглил от професията преди пет години, и бе поразен от старомодността ѝ. „Времената се менят – помисли той; – човек не знае още какво

има да види.“ И цилиндри дори се срещаха вече все по-рядко. Той запита сестра си за сина й. Вал, каза Унифред, писал, че идния семестър ще играе поло. Тя намираще, че е попаднал в много добра среда. И добави, като криеше превзето тревогата си.

– Дали ще се вдигне голям шум около делото ми, Соумс? Неизбежно ли ще попадне във вестниците? Би било много лошо за Вал и момичетата.

Измъчен от собственото си нещастие, Соумс отвърна:

– Вестниците се навират навред; мъчно е да се укрие от тях. Твърдят, че пазят нравствеността на обществото, а всъщност я провалят с гадните си съобщения. Но не сме стигнали още дотам. Днес ще се срещнем с Дриймър само по въпроса за възстановяване на съпружеските ти права. Той разбира, естествено, че с това целим да се стигне до развод; но ти трябва да си дадеш вид, че искрено желаш завръщането на Дарти... Това трябва да бъде днешното ти поведение.

Унифред въздъхна.

– О! Какъв палячо беше Монти! – каза тя.

Соумс я стрелна с пронизващ поглед. За него беше ясно, че тя не може да се отнася сериозно към своя Дарти и при най-малка възможност би била готова да изостави делото. Но още от самото начало той разбираше по усет, че трябва да остане твърд. Да избегне един дребен скандал сега, би значело само да създаде на сестра си и децата й истински позор и разорение по-късно, ако на Дарти се позволи да им увисне отново на врата, да пропада все повече и повече и да пропилее парите, които Джеймс ще остави на дъщеря си. При все че капиталът беше здраво осигурен, онзи приятел все ще успее да измъква по нещо от завещаните суми и ще кара семейството си да плаща луди пари, за да го спаси от фалит, а може би и от затвор! Оставиха на Крайбежния булевард лъскавия екипаж с лъскавите коне, с кочияша и лакея с лъскави шапки, и влязоха в кантората на Дриймър, К. А., на Краунофис – роу.

– Тук е мистър Белби, сър – каза секретарят; – мистър Дриймър ще дойде след десет минути.

Мистър Белби, по-младият адвокат, но не особено млад все пак (защото Соумс се отнасяше само към адвокати с установено име, макар че за него си оставаше всъщност тайна как тези бяха успели да си създадат име, което го и накара да се отнесе към тях), седеше и хвърляше последен поглед върху книгата. Току-що се бе върнал от съда и беше още в тога и перука, които много отиваха на носа му, издаден като дръжка на мъничка помпа, на проницателните сини очички и на малко издадената

долна устна – изобщо, бяха най-доброто допълнение и опора на Дриймър.

След представянето на Уинифред прескочиха темата за времето и заговориха за войната. Но Соумс заяви неочаквано:

– Ако той не се съгласи, не можем да заведем дело, преди да изтекат шест месеца. А пък аз искам да ускоря нещата, Белби.

Мистър Белби, който говореше с едва доловимо ирландско произношение, се усмихна на Уинифред и промълви:

– Такъв е законният срок, мисис Дарти.

– Шест месеца! – повтори Соумс. – Ще се проточи до юни! И делото ще може да започне едва след дългата лятна ваканция. Ще трябва да го поускорим малко, Белби.

Ще се наложи да изостави всички свои дела, за да не изпусне Уинифред.

– Мистър Дриймър е готов да ви приеме веднага, сър.

Тръгнаха, най-напред мистър Белби, после, точно една минута по часовника на Соумс, самият той и Уинифред.

В тога, но без перука, Дриймър, К. А. стоеше пред камината, сякаш приемаше гости, а не клиенти на съвещание; той имаше грапаво, лъскаво лице, каквото се среща често у много образовани хора, голям нос с кацнали на него очила и малки посивели бакенбарди; позволяваше си лукса постоянно да намигва с едното си око и да закрива долната си устна с горната, което заглушаваше изговора му. Имаше обичая да се обръща ненадейно към човека, с когото разговаря; всичко това, заедно със смуцаващия тон на гласа и с навика да се поизкашлюква, преди да заговори, му бяха спечелили в отделението за наследствени и бракоразводни дела слава, която малцина можеха да оспорят. След като прослуша с присвито око мистър Белби, който изложи набързо фактите, той се поизкашля и изръмжа:

– Всичко това ми е известно – После се обърна неочаквано към Уинифред и каза глухо:

– Искане да го върнем, нали, мисис Дарти?

Соумс се намеси рязко:

– Положението на сестра ми, е разбира с, непоносимо.

Дриймър се изкашля отново:

– Точно така. Но можем ли да се доверим на каблограмата, или трябва да чакаме до след Коледа, за да му дадем възможност да ви пише... В това се състои въпросът. Нали?

– Колкото по-скоро... – започна Соумс.

– Вие какво ще кажете, Белби? – запита Дриймър, като връхлетя на него.

Мистър Белби започна да души въздуха като хрътка.

– Не можем да започнем преди средата на декември. Но няма защо да му даваме по-дълъг срок.

– Не – възрази Соумс. – Защо трябва сестра ми да страда, понеже на него му е хрумнало да върви...

– В Йерихон¹⁶¹ – каза Дриймър, като налетя сега на Соумс. – Точно така. А в Йерихон не бива да се ходи, нали, мисис Дарти? – Той разпери тогата си като ветрило. – Съгласен. Можем да започнем. Нещо друго?

– Нищо засега – отвърна многозначително Соумс. – исках да се запознаете със сестра ми.

Дриймър изръмжа по-меко.

– Много ми беше приятно. Довиждане.

И се скри в тогата си.

Излязоха пак един подир друг. Унифред тръгна по стълбите. Соумс се позабави. Въпреки волята си, изпитваше възхищение от Дриймър.

– Мисля, че доказателствата ни са достатъчни – заяви той на Белби. – Между нас казано, ако не приключим работата бързо, може изобщо да не я свършим. Мислите ли, е му е ясно?

– Ще му намекна някак – отвърна Белби. – Добър човек е... много добър.

Соумс кимна и побърза да настигне сестра си. Намери я разстроена, да хапе устни под воала си, и веднага каза:

– Показанията на стюардесата ще бъдат достатъчни.

Лицето на Унифред стана по-строго; тя се овладя и двамата тръгнаха с каретата. През цялото мълчаливо завръщане към Грийн Стрийт в съзнанието и на двамата се въртеше една и съща мисъл: „Защо, защо трябваше да излагам пред хората злополучията си? Защо трябва да наемам шпиони, за да надничат в личните ми неприятности? Та не аз съм ги причинил!“

Джоли в ролята на съдник

Собственическият инстинкт, така определено засегнат и подтикваштия двамата представители на Форсайтовия род да се отърват от нещо,

161. Село в Йордания; тук – „по дяволите!“

което вече не притежаваха, се проявяваше по това време все по-упорито в британския държавен организъм. Никълъс, отначало отрицателно настроен към войната, която можеше да засегне недвижимите имоти, бе започнал да твърди, че тия бури са една магарешки упорита пасмина, създаваха много разходи и колкото по-скоро ги вразумят, толкова по-добре. Той би им изпратил Уолсли¹⁶²! Малко по-предвидлив от другите – а за това и най-богат от всички Форсайтови, – той бе разбрал, че Бултър не е подходящ – „чисто и просто бик, който тъпче на място, ако не вземат мерки, Лейдисмит ще падне“. Това беше още в началото на декември, така че, когато настъпи Черната седмица¹⁶³, той повтаряше постоянно: „Казах ли ви аз!“ През тая седмица на всеобщо униние, каквото нито един Форсайт не помнеше в своя живот, Никълъс най-младши мина през толкова обучения в така наречения „дяволски отряд“, че Никълъс младши се посъветва със семейния лекар за здравето на сина си и се разтревожи, като узна, че момчето е съвършено здраво. Синът му току-що бе завършил и, с доста разходи, приет в адвокатската кантора; затова за майката и бащата беше истински кошмар да си помислят, че той се е заел да усвоява военното изкуство тъкмо тогава, когато подобни познания можеха най-неочаквано да дотрябват на всеки цивилен. Дядото, разбира се осмиваше тия предположения, защото беше изцяло възпитан в разбиранията, че британските войни са незначителни и се водят от професионалисти, и изпитваше дълбоко недоверие към империалистическата политика, от която впрочем губеше, защото притежаваше акции „Де Биърс“, непрекъснато спадащи напоследък, а това беше предостатъчна жертва от страна на внук му.

В Оксфорд обаче преобладаваха други чувства. Възбуждението, свойствено за един младежки конгломерат, бе кристализирало постепенно през последните два месеца от семестъра, преди Черната седмица, в две явно противоположни групи. Нормалната младеж, в Англия винаги консервативно настроена, макар и да не се отнасяше много сериозно към събитията, настояваше бурно за борба докрай и здраво натупване на бурите. Вал Дарти се числеше, естествено, към тази по-многобройна група. Прогресивната младеж, по-малобройна, но по-шумна може би, беше за прекратяване на войната и даване автономия на бурите. До Черната седмица групите бяха все пак недооформени, противоречията – неизострени и споровете – чисто академични. Джולי беше от тия, които

162. Уолсли, Гарнет (1833–1912) – английски генерал, специалист по колониални войни.

163. 10 до 15 декември 1899 г., когато англичаните са имали редица поражения от бурите.

не знаеха къде да се причислят. Частица от присъщата на Джолиън старши любов към правдата не му позволяваше да бъде едностранчив. Освен това в неговата среда на „първите“ имаше един младеж от сектата „Танцуващ Исус“ с крайно напредничави убеждения и голям личен чар. Джоли се колебаеше. Баща му също нямаше установени възгледи и при все че – както подобава на двайсетгодишен младеж – Джоли наблюдаваше зорко баща си, като търсеше недостатъци, които още могат да се поправят, той виждаше все пак у него внушителност, придаваща особен блясък на неговото верую на насмешлива търпимост. Всеизвестно е, разбира се, че хората на изкуството са хамлетовци; това не бива да се забравя, дори когато се преценява собствен, любим баща. Но личното мнение на Джолиън, че „да си пъхаш носа, дете не те искат“ (както бяха постъпили колонизаторите), а след това „да използваш положението, докато стъпиш на врата на хората, не е много прилично поведение“, все едно дали е основателно, или не, се харесваше на сина му, който държеше за благородството. От друга страна, Джоли не понасяше тия, които неговата страна наричаше „смахнати“, а групата на Вал – „самохвалковци“; така че когато чукна черната седмица, Джоли още се лошкаше. Първо... второ... трето... заредиха се злокобните поражения при Стормберг, Магерсфонтейн, Колонзо¹⁶⁴. Упоритата английска душа откликна на първия удар с: „Имаме Метюен¹⁶⁵!“, на втория – с „Имаме Бултър!“; после гнетящото униние се ожесточи. И Джоли си каза: „Не, дявол да го вземе! Трябва да сдрусаме тия простаци, все едно имаме ли, или нямаме право!“ Ако имаше възможност да узнае, щеше да види, че така мисли и баща му.

В следния неделен ден, последен от семестъра, Джоли бе поканен на гуляй от „един от първите“. След втората наздравица – „за Бултър и за поражението на бурите“, пийнал порядъчно бургундско – той забеляза, че Вал Дарти, също поканен, го гледа ухилено и казва нещо на съседа си. Джоли беше сигурен, че говори нещо обидно за него. При все че беше последният младеж, който би пожелал да привлече вниманието или да предизвика скандал, той се изчерви и стисна устни. Необяснимата вражда, която изпитваше винаги към своя втори братовчед, се засили изведнъж. „Много добре! – каза си той; почакай малко, приятелю!“ Пийнал, според обичая на студентските гуляи, малко повече, отколкото трябва, щом се намери насаме с Вал, той го побутна по ръкава.

164. Градове в Южна Африка, гдето англичаните претърпели поражения на 10, 11 и 15 декември 1899 г.

165. Английски генерал, разбит от бурите.

- Какво разправяше преди малко за мене?
- Нима не мога да казвам каквото си искам?
- Не.
- Добре тогава, казвах, че си бурофил... което е вярно.
- Лъжеш.
- Искаш да се бием ли?
- Разбира се; само че не тук, а в градината.
- Добре. Да вървим.

Тръгнаха, поглеждайки се косо, залитащи, но неотстъпчиви, прехвърлиха се през желязната ограда на градината. Острите ѝ шипове скъсаха ръкава на Вал и отвлякоха вниманието му. Джоли пък мислеше, че ще се бият в двора на чужд колеж. А това не беше редно... Но все едно! Такова зверче!

Тръгнаха по тревата, намериха един тъмен кът и свалиха палтата си.

– Не си пиан, нали? – запита изведнъж Джоли. – Не могат да се бият хора, ако са пиани.

– Не повече от теб.

– Добре.

Без да си подадат ръка, те заеха веднага отбранителни пози. Бяха пили твърде много, та не можеха да се бият според правилата, затова внимаваха да заемат правилно положение, докато Джоли почти случайно удари Вал по носа. И изведнъж започна грозен, безогледен бой под гъстия мрак на старите дървета, без да има кой да им извика: „Почивка!“¹⁶⁶. Най-после, пребити и запъхтени, се пуснаха и залитнаха настрани един от друг, когато някой им извика:

– Имената ви, млади господа?

При тоя спокоен въпрос под лампата на градинската врата, зададен сякаш от гласа на някое божество, хукнаха към оградата, прескочиха я и се запътиха към безлюдното кътче, откъдето бяха тръгнали да се бият. Там изтриха в полумрака запотените си лица и, без да си продумат, продължиха, на десетина крачки един от друг, към вратите на колежа. Излязоха мълчаливо. Вал тръгна по Брюери към Броуд, а Джоли – по уличката към Хай Стрийт. Все още замаян, той съжаляваше, че не бе проявил повече умение, и си припомняше всички контраудари и нокауты, които бе пропуснал да нанесе. Мисълта му се отклони към въображаемо сбиване, свършило различно от току-що приключилото, безкрайно

166. Призив при бокс.

доблестно, с шарфове и саби, с пристъпи и отбивания, както в страниците на неговия любим Дюма. Представяше си, че е едновременно Ла Мол, Арамис, Бюси, Шико и д'Артанян, но никак не си представяше Вал като Кокона, Брисак или Рошфор. Този приятел беше просто някакъв жалък братовчед, който не струваше колкото едно пале. Няма значение. Цапнал го бе веднъж – дважд. „Бурофил!“ Думата още го гризеше и в пламналата му глава се въртеше мисълта да се запише доброволец; ще препуска из Велдта¹⁶⁷, ще стреля безстрашно, а бурите ще бягат като зайци. Вдигна все още смъдящите си очи и видя звездите между покривите на Хай Стрийт, а себе си – легнал в Кару (кой го знае къде и какво е!), загърнат в одеяло, със заредена пушка и поглед, втречен в звездно-но небе.

На сутринта имаше „ужасно“ главоболие, което излекува, както прилича на „един от първите“, като подложи глава на студения чучур, после си свари едно силно кафе, което не можа да изпие, а на обяд си наля малко хок¹⁶⁸. Синината на бузата си обясни с баснята, че някакъв дивак се нахвърлил изневиделица върху му. За нищо на света нямаше да спомене за сбиването, защото, след като поразмисли, реши, че то никак не отговаряше на собствените му принципи.

На другия ден „слезе в града“ и отиде до Робин Хил. Вкъщи бяха само Джун и Холи, защото баша им бе заминал за Париж. През ваканцията Джоли беше неспокоен, не си намираще място, но не общуваше със сестрите си. Джун всъщност беше заета със своите „проскубани пилета“, които Джоли по правило не понасяше, особено оня Ерик Кобли и семейството му, „безнадеждно чужди хора“, които винаги се довлечаха вкъщи през ваканцията. Между Холи и него съществуваше странна отчужденост; тя бе започнала сякаш да има собствени мнения, нещо съвършено... излишно. Порита злобно топка, поязди сърдито, съвсем сам, из Ричмънд парк, като се сметна задължен да прескочи високите огради, които затваряха някакви тревясаи алеи... за да не губи тренировката си, както се изразяваше сам. Страхът да не изглежда плах беше у Джоли по-силен, отколкото у повечето младежи. Той си куп пушка, устрои стрелбище в поляната зад къщата, започна да стреля през езерото в зида на задния двор, като излагаше на опасност живота на градинарите, и то само защото си мислеше, че някой ден може би ще отиде доброволец, за да запази Южна Африка за родината си. Но при призива за набиране на

167. Южноафриканска степ.

168. Леко рейнско вино.

доброволци за конницата се смути. Трябваше ли да отиде? Доколкото му беше известно – ни един от „първите“ – а той беше във връзка с мнозина от тях – не мислеше да се записва. Ако някой от тях би дал пример, щеше веднага да се присъедини – крайно честолобив и със силно развито чувство за приличие, той не можеше да остане назад в нищо; но да даде пръв пример, можеше да изглежда „самохвалство“, още повече, когато наистина не беше необходимо да се записва. Пък и не му се искаше да отива; защото този млад Форсайт не обичаше немислените постъпки. Съзнанието му беше съвсем объркано, той не беше никак доскорошния спокоен и високомерен младеж.

И ето че един ден видя нещо, което го разтревожи и разгневи – двама конника по една алея в парка, недалече от Хемгейт¹⁶⁹; ездачката отляво беше несъмнено Холи на сребристия си кон, а ездачът отдясно – също така несъмнено – оня „празноглавец“ Вал Дарти. Първият му порив беше да пришпори своя кон, да им поиска обяснение и – след като заповяда на оня приятел да се „махне“ – да отведе Холи в къщи. Но веднага съобрази, че ще се изложи, ако ония откажат да изпълнят искането му. Отдръпна се зад едно дърво, после реши, че е недопустимо да ги следи. Не оставаше нищо друго, освен да се прибере в къщи и да чака завръщането ѝ! Да се измъква тайно с тоя хулиган! Не можеше да се посъветва с Джун, защото тя се бе завлякла от сутринта с Ерик Кобли и неговата пасмина. А баща му беше все още в „развратния“ Париж. Той чувстваше, че е настъпил един от ония мигове, за които се бе подготвят усърдно в училище, дето заедно с другаря си Брент често подпалваха вестници и ги оставяха наред занималнята, за да се приучават на хладнокръвие в опасни моменти. Но съвсем не беше хладнокръвен, докато чакаше в двора пред конюшната, галейки разсеяно Балтазар, който, отпуснат като затлъстял стар калугер и тъгуващ за господаря си, вдигна глава, задъхан от благодарност за тая ласка. Холи се върна едва след половин час, поруменяла и просто недопустимо разхубавяла. Джоли забеляза, че тя го погледна бегло – и виновно, разбира се! – влезе подир нея, улови я за ръка и я поведе към някогашния кабинет на дядо им. В тази стая, почти необитавана сега, се усещаше смътното присъствие на един образ, свързан със спомен за нежност, дълги бели мустаци, смях и мирис на пури. Тук, още съвсем малък, преди да тръгне на училище, Джоли имаше навика да се бори с дядо си, който и на осемдесет години бе запазил непреодолимия навик да го препъва с крак. Тук, кацнала върху

169. Един от шестте входа на Ричмънд парк.

облегалото на голямото кожено кресло, Холи милваше сребристите къдрици зад ухото, в което нашепваше тайните си. През тази стъклена врата и тримата излизаха безброй пъти да изиграят на моравата крикет или тайнствената игра „Уопси дузл“, неразбираема за непросветените, но от която Джолиън старши изпаднаше във възторг. Тук в една лятна нощ Холи бе пристигнала по нощничка – да се спаси от кошмарен сън. Тук веднъж, в отсъствието на баща му, Джоли – започнал деня с пакост, като бе сипал магнезиев прах в прясното яйце, поднесено на мадмоазел Бос за закуска; и продължил още по-зле – бе доведен за следния разговор:

– Слушай, моето момче, не бива да постъпваш така.

– Да, дядо, но тя ме плесна по бузата, аз ѝ отвърнах и тя пак ме плесна.

– Да удариш дама? Как е възможно? Поиска ли ѝ извинение?

– Не съм още.

– Но тя започна, дядо; и ме удари два пъти. А пък аз само веднъж.

– Това, което си направил, моето момче, е срамно.

– Да, но тя загуби самообладание, а пък аз не.

– Тръгвай!

– Тогава и ти ще дойдеш с мене, дядо.

– Добре... но само този път.

И излязоха ръка за ръка.

Тук – където романите на Уейвърли, съчиненията на Байрон, Римската империя на Гибън, Хумболтовия Космос, бронзовите статуи по плочата на камината и шедьовърът на маслената живопис „Холандски рибарски лодки при залез“ стояха неизменни като самата съдба, където дори самият Джолиън старши би могъл да седи, кръстосал нозе в креслото, навел чело и втренчил дълбоките си очи в Таймс, – тук влязоха двамата негови внуци. Джоли каза:

– Видях те с оня приятел в парка.

Изпита задоволство, като я видя да се изчервява; длъжна беше да се засрами!

– И? – запита тя.

Джоли се изненада: очакваше нещо повече или нещо по-малко. И продължи сериозно:

– А знаеш ли, че той ме нарече бурофил в края на семестъра? И трябваше да се бием.

– Кой победи?

Поиска му се да каже: „Щях да побея аз“, но сметна, че е под достойнството му.

– Слушай! – продължи той. – Какво значи това? Без да кажеш никому!

– Защо пък да кажа? Татко не е тук; защо да не изляза на езда с Вал?

– Можеш да излезеш на езда с мене. Аз го смятам за ужасно покварен младеж.

Холи пребледня от гняв.

– Не е вярно. Ти сам си виновен, че не го обичаш.

Плъзна се покрай вратата и излезе, като го остави загледал в седналата на костенурка бронзова Венера, закривана досега от тъмната глава на сестра му, с касторена шапка за езда. Почувства се странно разстроено, разсърден до дъното на младежката си душа. Неоспоримата му досегашна власт се валяше разбита в неговите нозе. Отиде до Венера и започна да разглежда разсеяно костенурката. Защо не обичаше Вал Дарти? Не можеше да каже? Незапознат с историята на семейството, смътно дочул за някаква вражда, започнала преди тринадесет години, когато Босини бе изоставил Джун заради жената на Соумс; почти непознаващ Вал, той наистина не разбираше нищо. Просто не го обичаше. Но въпросът беше друг: какво да прави? Вярно е, че Вал Дарти им беше втори братовчед; и все пак не беше редно Холи да се разтакава с него. А да „съобщи“ нещо, което бе видял случайно, беше недопустимо за Джоли. Пред тази неразрешима задача той отиде да седне в старото кожено кресло и кръстоса нозе. Стъмни се, а той продължаваше да седи и да гледа през високата стъклена врата към стария клонест, но безлистен дъб, който се превръщаше постепенно в една по-тъмна сянка върху фона на вечерния полумрак.

„Дядо!“ помисли без каквото и да е основание той и извади часовника си. Не виждаше стрелките, но нави звънчето. Пет часът! Първият златен джобен часовник на дядо му – с патината на времето, с изтъкани пружини и следи от безброй падания. Звънът му беше като ехо от ония златни времена, когато се преместиха от Сейнт Джоунс в тази къща... когато пристигнаха с дядо си в каретата му и веднага се покатериха на дърветата. По дърветата, където можеха да се катерят, докато дядо им поливаше здравеца под тях! Какво да прави? Да съобщи на баща си, че трябва да се върне? Да разкаже на Джун?... Но тя е... така избухлива. Да не направи нищо и да се довери на съдбата? В края на краищата ваканцията скоро ще свърши. Да се срещне с Вал? Но как да научи адреса му? Холи няма да му го каже! Лабиринт от пътища, облак от възможности! Той запали цигара. Когато я изпуши до половината, челото му се

разведри, сякаш го бе помилвала слаба старческа ръка; и нещо сякаш прошепна до ухото му: „Не прави нищо; бъди добър към Холи, бъди добър, моето момче!“ Джоли въздъхна с облекчение, изпускайки кълба дим от ноздрите си...

А горе, в стаята си, вече свалила костюма за езда, Холи все още се мръщеше. „Не е... не е!“ – повтаряха безгласно устните ѝ.

Джолиън в двоумение

Малък хотел-пансион над много известен ресторант недалеч от гарата Сен-Лазар беше постоянното убежище на Джолиън в Париж. Той ненавиждаше в чужбина своите сънародници форсайтовци, които се мятаха като риби на сухо все по едни и същи утъпкани пътеки: операта, улица Риволи и Мулен руж¹⁷⁰. Дразнеше го видът им, от който сякаш личеше, че са дошли тук само за да се махнат, колкото е възможно по-бързо, от дома си. Ни един Форсайт не се приближаваше към това убежище, дето камината в спалнята се пълнеше с дърва и поднасяха най-привлекателното кафе. Париж винаги му се бе струвал по-привлекателен зиме. Парливият вкус от дима на дървата и мангалите за печени кестени, хапливото зимно слънце в ясните дни, кафенетата на открито, които не искаха да знаят острия зимен въздух, необщителното живо множество по булевардите, всичко му доказваше, че зимният Париж има душа, която лете отлита като пролетна птица.

Той говореше добре френски, имаше някои приятели, познаваше кътчетата, дето можеш да намериш хубаво ядене и да наблюдаваш интересни типове. В Париж се настройваше философски, насмешливостта му се изостряше; животът придобиваше неуловим, безцелен смисъл, превръщаше се в букет от приятни ухания, в мрак, прерязван от изблици на променлива светлина.

Когато в първата седмица на декември реши да замине за Париж, дори пред себе си не бе признал, че го е привлякло присъствието на Айрин. Но само два дни след пристигането си разбра, че желанието да я види в първопричинното за идването тук. В Англия човек не признава най-естествени неща. Той смяташе, че ще бъде добре да поговори с нея по отдаването под наем на жилището ѝ и по други въпроси, но в Париж разбра веднага, че не това го е довело. Градът бе придобил особен чар. На третия ден той ѝ писа и получи отговор, от който трепна от радост:

¹⁷⁰. Парижки музикхол.

„Драги Джолиън, ще бъда щастлива да ви видя.

Айрин“

Тръгна към хотела ѝ в ясен ден с чувство, с каквото често се опитваше да гледа любима картина. Ни една жена, доколкото можеше да си припомни, не му бе вдъхвала това особено, едновременно чувствено и безлично усещане. Щеше да седи, да ѝ се наслаждава с поглед, след това да си отиде, без да я е опознал, готов отново да ѝ се наслаждава. Такива бяха чувствата му, когато в овехтелия, но приятен малък салон на един спокоен хотел край реката тя пристъпи към него след малкия грум, който съобщи:

– Мадам!

И изчезна. Лицето, усмивката, държанието ѝ, бяха точно такива, каквито си ги бе представял, а изражението ѝ казваше ясно: „Приятел!“

– И така, нещастна изгнанице, какви новини? – запита той.

– Никакви.

– Нищо от страна на Соумс?

– Нищо.

– Дадох под наем квартирата ви и, като почтен иконом, ви нося малко пари. Харесва ли ви Париж?

Докато вървеше този разпит, на Джолиън се стори, че никога не е виждал толкова тънки и чувствителни устни – долната леко извита нагоре, горната с едва забележима трапчинка в ъгъла. Сякаш откриваше жива жена в нещо, изглеждало досега само като нежна, одухотворена статуя, на която съвсем отвлечено се бе възхищавал. Тя призна, че е малко мъчно да живее сама в Париж; но все пак Париж бил така погълнат от собственическия си живот, че често бил безопасен като пустиня. А тъкмо сега и никак не обичал англичаните.

– Това едва ли ще се отнася за вас – каза Джолиън; – вие непременно ще се харесате на французите.

– То има и своите неудобства.

Джолиън кимна.

– Е, добре, ще ми позволите тогава да ви поразведа, докато съм тук. Започваме още утре. Елате да вечеряме в моя любим ресторант, после ще отидем на опера.

Това беше началото на всекидневни срещи.

Джолиън откри скоро, че за тия, които желаят да запазят чувствата си в статично състояние, Париж е едновременно първото и последно място за другарско общуване с хубава жена. В сърцето му пърхаше като

птица откровението „Elle est ton rêve! Elle est ton rêve!¹⁷¹“ Това изглеждаше понякога естествено, понякога смешно – лош пример на закъсняло увлечение. След като бе отхвърлен веднъж от обществото, той не изпитваше особено уважение към общоприетия морал; но мисълта за любов, на която тя няма да отговори – и как би могла при неговата възраст? – едва ли отиваше по-далеч от подсъзнанието му. Изпълваше го и огорчение за нейния похабен, самотен живот. Тъй като съзнаваше, че може да ѝ бъде донякъде утеха, че малките им разходки из града наистина я развличат, той искрено желаше да не стори и да не каже нищо, което би разрушило това удоволствие. Все едно, че гледаше как едно зажадняло растение поглъща влага – така поглъщаше тя неговото закъсняло другарско присъствие. Доколкото им беше известно, никой освен него не знаеше адреса ѝ; в Париж тя беше непозната, той – съвсем малко познат, та беше почти излишно да се предпазват при тия разходки, разговори, скромни вечери, посещения на концерти, картинни галерии, театри, излети до Версай, Сен Клу и дори Фонтенбло¹⁷². А времето минаваше – един запълнен месец без минало и бъдеще. Това, което на младини би било сигурно главоломна страст, сега беше навярно все така дълбоко, но много по-нежно чувство, укротено от възторга, безнадеждността и рицарството в едно покровителствено приятелство... сдържано в жилищата му, поне докато биваше пред нея, усмихната, щастлива, всеки ден все по-преlestна и отзивчива; нейната житейска мъдрост като че вървеше напълно с неговата, ръководена повече от чувство, отколкото от разум, насмешливо недоверчива, чувствителна към красотата, почти пламенно човечна и толерантна, и все пак готова за инстинктивен отпор, на какъвто той, мъжът, не беше така способен. През целия този месец на общуване той не загуби нито веднъж напълно чувството, с което бе тръгнал в първия ден – че отива да види любима художествена творба, едно почти съвсем отвлечено желание. За бъдещето – неумолимо допълнение на настоящето – се стараше да не мисли, от страх да не наруши спокойно си държане; но правеше планове да повтори всичко това в още по-приятни места, където слънцето е по-топло, където могат да се вият и рисуват необикновени неща. Краят настъпи бързо с телеграма, която получи на 20 януари:

„Записах се в Имперската доброволческа кавалерия.

Джоли“

171. Тя е твоят блян (фр.).

172. Прочути дворци около Париж.

Джوليو̀н я получи, тъкмо когато отиваше да се срещне с Айрин в Лувъра. Това го накара веднага да се опомни. Докато той прекарваше тук времето си в напразни мечти, момчето му, чийто учител и ръководител би трябвало да бъде, бе направило тази смела крачка към опасности, мъчнотии, може би дори смърт. Чувстваше се до дън душа разстроен и осъзна изведнъж, че Айрин се бе вплела в самите корени на съществуването му. Застрашена от раздялата, връзката им – защото това се бе превърнало наистина във връзка – не изглеждаше вече безлична. Джوليو̀н разбра, че е свършено със спокойната радост от съвместните възторзи. Той видя чувството си такова, каквото беше в действителност – едно непреодолимо увлечение. Смешно може би и, все пак, така действително, че, рано или късно, щеше да се изяви. Но сега, така поне му се струваше, той не можеше и не биваше да допусне това изявяване. Вестта от Джوليو̀н му препречваше неумолимо пътя. Той се гордееше с това записване; гордееше се, че синът му отива да воюва за своята родина; защото Черната седмица се бе отразила и върху бурофилството на Джوليو̀н. Да! Краят бе настъпил преди началото. За щастие не бе се издал ни веднъж!

Когато той влезе в галерията, Айрин стоеше пред Мадоната при скалите¹⁷³, нежна, потънала в съзерцание, усмихната, неподозираща нищо. „Нима трябва да се откажа да я виждам – помисли той. – Би било неестествено, докато тя е съгласна да се виждаме.“ Той постоя, без да се обади, за да я погледа, да запази в паметта си образа ѝ, завиждайки на картината, приковала така продължително вниманието ѝ. Тя обърна на два пъти глава към входа и той си каза: „Това е за мене!“ Най-после се приближи:

– Виджте!

Тя прочете телеграмата. Чу, че въздъхна.

И тази въздишка беше за него! Положението му беше наистина тежко! За да постъпи честно към сина си, трябваше да ѝ стисне ръката и да замине. За да постъпи честно към своето чувство, трябваше поне да ѝ го каже. Можеше ли, щеше ли да разбере тя мълчанието, с което той гледаше картината?

– Страхувам се, че ще трябва веднага да замине – каза той най-после. – Всичко това страшно ще ми липсва.

– На мене също, но трябва да заминете, разбира се.

– И така! – промълви Джوليو̀н с протегната ръка.

Когато срещна погледа ѝ, едва не се поддаде на внезапно нахлулото

173. Картина от Леонардо да Винчи.

чувство.

– Такъв е животът – каза той. – Грижете се за себе си, драга.

Стори му се, че не може да пристъпи, сякаш мозъкът отказваше да го отведе далеч от нея. Пред входа видя, че тя вдигна ръка и докосна с пръсти устните си. Той вдигна тържествено шапка и не се обърна вече.

Дарти срещу Дарти

Делото „Дарти срещу Дарти“ за възстановяване на съпружеските й права – което Уинифред сама не знаеше дали наистина желае – изчакваше естественото изтичане на срока за подаване на молба за развод. Това не можа да стане преди коледната ваканция, но когато съдебните заседания се подновиха, делото беше трето поред. Уинифред прекара празниците малко по-весело от друг път, като заключи грижата в дълбоко деколтираната си гръд. Тази Коледа Джеймс беше особено щедър към нея, изразявайки по този начин съчувствието и облекчението си от приближавашото разтрогване на брака й с този „драгоценен мошеник“, чувства, които старческото му сърце изпитваше, макар че старческите устни отказваха да ги изрекат.

Изчезването на Дарти омаловажи за него спадането на държавните ценни книжа; а колкото до страха от скандала – искрената омраза към оня приятел и растящият превес на чувството за собственост над грижата за доброто име у този истински Форсайт, напускащ вече земния мир, успяваха да го притъпят в съзнанието на човека, пред когото никой (с изключение на самия него) дори не намекваше за тоя въпрос. Това, което го тревожеше като адвокат и баща, беше опасението, че Дарти може неочаквано да се върне и да се подчини на решението на съда. Това вече би било ужасно! Този страх така много го вълнуваше, че, когато даде на Уинифред един значителен чек за Коледа, той й каза:

– Давам ти го главно за оня – да го задържиш там!

Това означаваше, разбира се, да се хвърлят пари на вятъра, но беше нещо като осигуровка срещу фалита, който нямаше вече да го заплашва, щом се получи развод; и неведнъж я запита какво става, докато тя най-после го увери, че е изпратила парите. Горката жена – много й струваше да изпрати тия пари, които сякаш да се озоват в чантичката на „оная твар!“ Когато узна това Соумс поклати глава. Нямаха работа с някой Форсайт, който държи разумно на своята цел. Постъпката беше доста рискована – те дори не знаеха какво става там! Но тази постъпка ще

направи все пак добро впечатление в съда; Соумс ще се погрижи да бъде изтъкната от Дриймър.

– Интересно – каза неочаквано той – къде ли ще замине този балет, след като напусне Аржентина?

Не пропускаше случай да напомни „балета“, защото знаеше, че Уинифред все още изпитваше слабост, ако не към Дарти, то поне към това, да не го излагат публично. Макар да не беше от хората, които умеят да проявяват възхищение, Соумс признаваше, че тя се държи необикновено добре пред своите деца, зяпнали като гладни пилета за вест от баща си. На Имоджин предстоеше а се яви за пръв път в обществото, а Вал страшно много се тревожеше за цялата история. Соумс разбираше, че за Уинифред е по-важно всъщност положението на Вал, когото тя явно обичаше повече от останалите си деца. Момчето би могло да осуети развода, ако му хрумне такова нещо. Затова Соумс внимаваше датата на първото заседание да не стигне до ушите на племенника му. Покани го на вечеря в „Римув“ и, след като Вал запуши пура, му заговори по въпроса, който вълнуваше най-много племенника му.

– Чух – каза вуйчото, – че си искал да играеш поло в Оксфорд.

Вал се поизправи в стола.

– Бих искал – отговори Вал.

– Отлично – продължи Соумс. – Но това е скъп спорт. Дядо ти едва ли ще се съгласи, ако не е сигурен, че няма да му се наложат и други разходи.

И замълча, за да види дали момчето е разбрало намека.

Гъстите черни ресници на Вал закриваха очите му, но широката уста се сви леко в гримаса, когато промълви:

– Предполагам, че имаш предвид баща ми!

– Да – отвърна Соумс; – боя се, че ще зависи от това дали той ще продължава да бъде в тежест на дядо ти, или не.

Не каза нищо повече; остави го да размисли сам.

Но Вал мислеше в тия дни и за едно сребристо конче, и за девойката, която го яздеше. При все че Кръм беше в града и – стига да го помоли – би го запознал със Синтия Дарк, Вал не го помоли; отбягваше Кръм и водеше живот, необикновен дори в собствените му очи, като се изключат сметките за шивача и манежа. За майката, сестрите и по-малкия си брат той прекара цялата ваканция в „срещи с приятели“, а вечер дремеше в къщи. Каквото и да му предложи за през деня, винаги отговаряше: „Съжалявам, но трябва да се видя с един приятел“; и прибъгваше до какви ли не хитрини, за да се измъква и прибира в костюма си за

езда, докато успя най-сетне да стане член на клуба „Гоут“ и пренесе костюма си там, за да може спокойно да се преоблича и да отива с наемен кон до Ричмънд парк. Той криеше благоговейно своето все по-засилващо се чувство. За нищо на света не би продумал на „приятелите“, които не „срещаше“, за нещо, така смешно от гледище на тяхното и неговото собствено верую. Но не беше в състояние да попречи това чувство да прогони всички други желаниа. То се изпречваше между него и законните развлечения на един вече независим младеж и би могло (той разбираше ясно) да го направи смешен в очите на Кръм. Обаче за него беше важно сега само да се облече в най-моден костюм за езда и да се промъкне до входа на Робин Хил, където сребристите конче се появяваше безшумно със стройната тъмнокоса ездачка и двамата се понасяха по безлистните полянки, почти без да разговарят, като понякога препускаха, понякога се държаха за ръка. Неведнъж вечер, в момент на излиятелно настроение, се изкушаваше да каже на майка си как свенливата прелестна братовчедка се бе вмъкнала в сърцето и бе провалила „живота му“. Но горчивият опит, че всички хора над трийсет и пет години могат само да опропастват нещата, го въздържаше. В края на краищата, казваше си Вал, той ще трябва да свърши колежа, а тя да бъде „представена“ в обществото, преди да могат да се оженят; защо да усложнява тогава нещата, щом може да я вижда и така? Сестрите обикновено се присмиват и не съчувстват, братът е още по-лошо нещо; нямаше, значи, кому да се довери; а на всичкото отгоре и тази противна история с развода! Истинска беда е да имаш такова рядко срещано фамилно име! Да се казваш Гордън, Скот, Хауърд или нещо подобно! Но Дарти... нямаше втори в адресника! Все едно да те наричат Моркин... толкова би могъл да и се скриеш с подобно име! Така животът продължаваше да си тече, докато един ден към средата на януари сребристите конче и ездачката му не се явиха на уговорената среща. Той зачака на студа, чудейки се дали да продължи до къщата. Но там е може би Джоли, а споменът за нощното сбиване не бе изчезнал от паметта на Вал. Няма да се бие вечно с брат й! Той се върна унило в града и прекара тежка вечер. На закуска другата сутрин забеляза, че майка му е в необичайна рокля и с шапка. Роклята беше черна със съвсем лека синя гарнитура, шапката – също черна, голяма; изобщо майка му беше особено елегантна. Но когато след закуска му каза: „Ела с мене, Вал!“ – и тръгна пред него към гостната, той усети, че премалява. Унифред затвори грижливо вратата и докосна с носна кърпичка устните си; докато вдишваше лъха на виолетки от парфюмираната кърпичка, Вал си мислеше: „Дали е научила за Холи?“

Гласът ѝ прекъсна мислите му:

– Би ли желал да ми направиш една услуга, моето момче?

Вал се усмихна неуверено.

– Ще дойдеш ли тази сутрин с мене...

– Трябва да се срещна... – започна Вал, но нещо в изражението ѝ го накара да млъкне. – Слушай – добави той, – да не би...

– Да, днес трябва да отида в съда.

Вече!... Тази проклетата история, която почти бе успял да забрави, защото никой не я споменаваше. Но забеляза, че майка му стиска измъчено устни, и каза поривисто:

– Добре, мамо, ще дойда. Ах, тия негодници!

Сам не знаеше кои са негодниците, но думата изразяваше съвсем точно чувствата и на двамата и възстанови донякъде душевното им равновесие.

– Мисля, че ще бъде по-добре да облека черен костюм – промълви той и тръгна към стаята си. Облече черния костюм, сложи по-висока яка, карфица с бисер на вратовръзката, най-елегантните си сиви гети, като придружаваше обличането си с проклетия. Погледна се в огледалото, каза си: „Дявол да ме вземе, ако издам някак чувствата си!“, и слезе. Каретата на дядо му беше пред входа, а майка му чакаше, загърнат в кожи, сякаш отиваше на прием у лорд-мера. Седнаха един до друг в затворената карета и през целия път до съда Вал продума само веднъж по предстоящото дело:

– Няма да се споменава за ония перли, нали?

Пухкавите бели краища от маншона на Уинифред потрепераха.

– О, не – отвърна тя, – днес всичко ще мине мирно и тихо. И баба ти искаше да дойде, но аз не се съгласих. Смятам, че ти можеш да се погрижиш за мене. Много добре изглеждаш, Вал. Само дръпни малко назад яката си... да, стига толкова.

– Ако започнат да ни оскърбяват... – започна той.

– О, няма опасност. Аз ще се държа съвсем спокойно. Другояче не може.

– Няма да искат показания от мене?

– Не, мили; този въпрос е уреден. – Тя потупа ръката му.

Самоувереният ѝ тон успокои бурята в гърдите на Вал и той започна да смъква и навлича ръкавиците си. Видя, че е сбъркал – не бе взел тези, които подхождаха на гетите: трябваше да вземе сивите, а бе взел тъмнокафяви от шведска кожа; затова не можеше да реши дали да

остане с тях, или да ги свали окончателно. Пристигнаха малко след десет Той идваше за пръв път в съда и сградата го поразих веднага.

– Дявол го взел! – каза той, и влязоха в хола. – Тук има място за четири-пет чудесни тенискорта.

Соумс ги чакаше пред една от стълбите.

– Ето ви и вас! – посрещна ги той, без да се ръкува, сякаш събитие то ги е направило по-близки и подобни церемонии ставаха излишни. – Първа зала, с Хепърли Браун. Нашето дело е първо.

Към гърлото на Вал напираше усещане, каквото изпитваше, когато се готвеше да удари с бухалка за крикет; но той тръгна твърдо подир майка си и вуйчо си, като се стараеше да не гледа наоколо, и си казваше, че тук мирише на „мухъл“. Струваше му се, че отвред ги наблюдават скришом, и дръпна Соумс за ръкава:

– Слушай, вуйчо, няма да допуснеш в залата разни противни журналисти, нали?

Соумс го стрелна изпод вежди, с погледа, който бе карал навремето мнозина да замълчат.

– Дойдохме – каза той. – Можеш да не сваляш палтото си, Уинифред.

Вал влезе подир тях разгневен, но с вирната глава. В тази проклета дупка хората – а те бяха много – седяха сякаш един връз друг, макар че в действителност местата бяха отделени с прегради; Вал би желал всички да пропаднат в дън земя. Но това видение – махагон, черни тоги, бели перуки, лица и хартии, всичко някак тайнствено и шумящо – трая само миг, докато седна до майка си на първия ред, с гръб към залата, вдъхна лъха на пармските виолетки и свали за последен път ръкавиците си. Майка му го погледна; той разбра изведнъж, че тя наистина се е нуждаела от присъствието му тук, че той действително значи нещо в тази история. Е, добре! Ще им покаже какво струва! Поизправи се, кръстоса нозе и загледа загадъчно гетите си. Но тъкмо в този миг някакъв „старик“ в тога и с дълга перука, който приличаше ужасно на сбръчкана старица, влезе през вратата на катедрата пред тях и Вал трябваше бързо да разкръстоса нозе и да стане заедно с всички.

– Дарти срещу Дарти!

За Вал беше неизказано противно да чуе името си така гръмка извикано пред всички! Но чу изведнъж, че някой точно зад него започна да говори за семейството му, обърна се и зърна едно старче с перука, което говореше така, сякаш гълташе думите си – забавно човече, от тия, които бе виждал веднъж-дваж на вечеря в Парк Лейн, големи врагове на

виното порто. Сега вече узна откъде ги „изравят“. Старчето му се стори все пак много забавно и той би продължил да го наблюдава, ако майка му не го бе бутнала по ръкава. Принуден да гледа пред себе си, той прикова поглед в лицето на съдията. Откъде-накъде тоя приятел с насмешлива уста и подвижни очи имаше правото да се меси в личния им живот... нима нямаше свои, също така многобройни и, навярно, също така некрасиви истории? И в душата на Вал се събуди като болест дълбоко вкоренения индивидуализъм на рода му. Гласът зад него продължаваше провлачено:

– Парични недоразумения... разточителството на ответника. (Каква дума! Дали се отнасяше за баща му?) Напрегната обстановка... чести отсъствия от страна на мистър Дарти. Съвсем правилно, както вие, милорд, ще се съгласите, моята доверителка е искала да сложи ред... но това довело го провал... Възмущавала се... игра на карти и обзалагания на конни състезания. („Това е вярно! – помисли Вал. – Наблегни на него!“) Криза в началото на октомври, когато ответникът ѝ написал в клуба си настоящото писмо.

Вал се поизправи на мястото си и ушите му пламнаха.

– Предлагам да го прочетем с поправките, необходими за посланието на един джентълмен, който е бил, така да се каже, поразвеселен.

„Стар скот! – помисли Вал, като се изчерви още повече. – Не ти плащат, за да се подиграваш!“

– „Не ще имаш вече случай да ме оскърбяваш в собствения ми дом. Утре напускам Англия. Играта приключи...“ Един израз, милорд, чуван твърде често от устата на хора, на които не им върви.

„Ухилен бухал!“ – помисли Вал и още повече се изчерви.

– „Дотегна ми да ме обиждаш.“ Както моята доверителка ще обясни на милорда, тези, така наречени, обиди се състоят в това, че го е нарекла „невъзможен“. Изразът – позволявам си да отбележа – е твърде мек при дадените обстоятелства.

Вал погледна отстрани невъзмутимото лице на майка си: в погледа ѝ съзираше изражение на подгонено същество. „Горката мама“ – помисли той; и докосна ръката ѝ. Гласът зад него продължи все така провлачено:

– „Аз започвам нови живот. М. Д.“ И на другия ден, милорд, ответникът заминава с парахода Тускарора за Буенос Айрес. Оттогава не сме получили нищо друго, освен една каблограма, отрицателен отговор на писмото, с което доверителката ми, дълбоко разтревожена, го моли още на следния ден да се върне. Ако позволите, милорд, ще покания мисис

Дарти да даде показанията си.

Когато майка му се изправи, Вал изпита ужасен порив да стане и да заяви: „Слушайте, ще следя най-внимателно дали ще се държите прилично с нея.“ Но успя да го потуши; чу я да казва: „Истината, цялата истина и само истината!“ – и повдигна глава. Тя изглеждаше величествено със своята голяма шапка и кожено палто, леко поруменяла, сериозна и спокойна; почувства, че се гордее, като я вижда така пред тия „проклетни правници“. Разпитът започна. Вал знаеше, че това е само предварителна процедура, и следеше почти радостно въпросите, които трябваше да оставят впечатление, че майка му действително желае завръщането на баща му. „Чудесно надхитрят старата перука“ – помисли той. И твърде неприятно трепна, когато съдията каза неочаквано:

– А защо вашият съпруг ви напусна?... Не затова, разбира се, защото сте го нарекли „невъзможен“.

Вал видя как вуйчо му погледна към подиума на свидетеля, без да променя изражението си; чу шумолене на книжа зад себе си и усети инстинктивно, че изходът на делото е в опасност. Нима вуйчо Соумс и старчето от задната редица го бяха объркали? Майка му говореше малко по-тихо и провлачено:

– Не, милорд, но това бе продължило много време.

– Кое бе продължило много време?

– Паричните ни недоразумения.

– Но вие сте му давали пари. Нима искате да кажете, че ви е напуснал, за да подобри положението си?

„Простак! Стар простак и нищо повече! – помисли изведнъж Вал. – Надушва хитрината и иска да я изкара наяве.“ Сърцето му замря. Ако... ако оня там сполучи, естествено ще се разбере, че майка му всъщност не желае завръщането на баща му. Майка му заговори пак с едва уловимо кокетство:

– Не, милорд; но, виждате ли, аз отказах да му давам и занаят пари. Доста време мина, докато той повярва в това, но накрая повярва... И щом повярва...

– Разбирам, отказали сте. Но след това сте му изпратили пари.

– Защото исках да се върне, милорд.

– И мислехте, че по този начин ще го върнете?

– Не зная, милорд, постъпих така по съвет на баща ми.

Нещо в лицето на съдията, в прошумоляването на книжката отзад, в това, че вуйчо му кръстоса неочаквано нозе, подсказа на Вал, че майка

му е отговорила правилно. „Хитро! – помисли той. – Но, боже мой, каква глупост е всичко това!“

Сега говореше съдията.

– Един последен въпрос, мисис Дарти. Все още ли обичате съпруга си?

Вал стисна в пестници ръцете, които бе държал досега зад гърба си. Какво му влизаше в работата на този съдия да вмъква изведнъж човешки чувства? Да заставя майка му да открие сърцето си пред всички тия хора и да казва нещо, което тя сама може би не знае! Не беше почтено. Майка му отговори съвсем тихо:

– Да, милорд.

Вал видя, че съдията кимна. „Как бих желал да те тресна по главата“ – помисли непочтително той, докато майка му се връщаше да седне при него. Последваха показания за заминаването на баща му и за досегашното му отсъствие – свидетелстваше дори една от домашните им прислужници, което се стори на Вал особено противно; приказките продължаваха – все така глупави; след това съдията прочете решението за възстановяване на съпругеските права и накрая станаха да си вървят. Вал излезе след майка си с вирната брадичка и спуснати клепащи, с явно желание да докаже презрението си към всички. Гласът на майка му го събуди в коридора от гневния унес:

– Ти се държа прекрасно, мили. Такава подкрепа ми беше. Вуйчо ти и аз отиваме да обядваме.

– Чудесно – каза Вал. – Аз пък отивам да видя приятеля си.

Сбогува се набързо, изтича по стълбите, изхвъркна навън. Скочи в първия изпречил се фойтон и заповяда да го откарат в Гоут. Мислеше само за Холи, за това, какво да направи, докато Джоли не ѝ е показал историята в утрешните вестници.

След като Вал ги остави, Соумс и Уинифред тръгнаха към Чешир чийз. Соумс бе предложил на мистър Белби да се срещнат там. В ранния обеден час тук щяха да бъдат сами, а Уинифред намираще, че е „забавно“ да види прочутия ресторант. След като поръчаха, за най-голямо съжаление на сервитъора, един лек обяд, те зачакаха и поръчката, и мистър Белби, като си почиваха мълчаливо след продължилото час и половина публично мъчение. Не след дълго мистър Белби влезе с носачи напред, толкова весел, колкото те бяха мрачни. Да! Получили бяха разрешение за възстановяване на съпругеските права! Какво искаха още?

– Правилно – отвърна Соумс, като принизи съответно глас, – но сега ще трябва да започнем набирането на нови доказателства. Навярно

той ще разглежда и делото за развод... и ще му се строи подозрително, ако разбере, че ние сме знаели още отначало за изневярата. Въпросите му достатъчно добре доказваха колко малко му се нрави тази хитрост с възстановяването на съпружеските права.

– Пфу! – каза весело мистър Белби. – Ще забрави! Дотогава ще разгледа стотина дела. Освен това днешното решение го обвързва да ви даде развод, стига да има задоволителни показания. Не ще допуснем да разбере, че мисис Дарти е знаела фактите. Дриймър се държа прекрасно... съвсем по бащински!

Соумс кимна.

– Поздравявам и вас, мисис Дарти – продължи мистър Белби; – вие имате просто вродена дарба да давате показания. Непоклатима като скала.

В този миг пристигна сервитьорът с три чинии в една ръка и със забележката:

– Побързах да донеса пудинга, сър. С много чучулиги е днес.

Мистър Белби одобри предвидливостта му, като кимна с нос. А Соумс и Уинифред погледнаха смутено този лек обед с късчета твърдо кафяво тесто и започнаха внимателно да ровят с вилица с надежда да открият телцата на вкусните мънички певци. Но, като почнаха да ядат, разбраха, че са по-гладни, отколкото са предполагали, и изядоха всичко, а отгоре на това изпиха и по чаша порто. Разговорът мина към войната. Соумс мислеше, че Лейдисмит ще падне и войната може да трае цяла година. Белби смяташе, че до лятото ще свърши. И двамата бяха съгласни, че трябва да се изпратят повече войници. Нямаше друг изход, освен борба до победа, тъй като сега се касаеше за престижа на нацията. Уинифред върна разговора на по-здрава почва, като заяви, че желае бракоразводното ѝ дело да се разгледа през лятната ваканция: така другарите на Вал ще забравят тая история, докато дойде време той да се върне в Оксфорд. Освен това тогава ще е приключил и лондонският сезон. Адвокатите я успокояваха – необходимо беше да се изчака шест месеца... а след това, колкото по-скоро, толкова по-добре. Започнаха да идват посетители и тримата се разделиха: Соумс тръгна към Сити, Белби – към кантората, а Уинифред – с файтон към Парк Лейн, за да съобщи на майка си как е минало делото. Всичко бе протекло изобщо така задоволително, че намираха за възможно да съобщят на Джеймс, който всеки ден повтаряше, че не знае нищо за работите на Уинифред и нищо не може да каже. Колкото повече дните му намаляваха, толкова по-важни му се струаха земните дела, сякаш си мислеше: „Не бива да пропускам нищо,

трябва за всичко да се тревожа докрай; скоро не ще имам за какво да се тревожа.“

Той изслуша разказа с недоволно мънкане: нова мода процедура, не знаеше какво да каже! Но даде на Унифред чек с думите:

– Предполагам, че ще имаш много разходи. Купи си нова шапка. А защо Вал не идва да ни види?

Унифред обеща да го доведе на вечеря. Щом се върна в къщи, отиде в стаята си, където можеше да бъде сама. Сега, когато на съпруга ѝ бе наредено да се върне при нея – само за да го изгонят завинаги, – ѝ се искаше да надникне в своето наранено, самотно сърце и да разбере какво точно желяе.

Предизвикателството

Утрото беше мъгливо, почти мразовито, но докато Вал подскачаше леко на седлото си към Роухамптън Гейт¹⁷⁴, отдето щеше да препусне към уговореното място, изгря слънце. Настроението му бързо се повишаваше. В тазсутрешната процедура нямаше нищо страшно освен това, че нарушаваше неприкосновеността на личния им живот. „Ако бяхме сгодени – мислеше си той, – станалото нямаше да има никакво значение.“ Той изпитваше всъщност чувствата на всички хора, които се оплакват и негодуват от последиците от брака, но бързат да се оженят. И препускаше по изсъхналата през зимата трева в Ричмънд парк от страх да не закъснее. И пак се намери сам на уговореното място. Тази втора измяна от страна на Холи го разстрои ужасно. Днес не можеше да се върне, без да я види! Излезе от парка и тръгна към Робин Хил. Не можеше да реши кого да търси. Ами ако баща ѝ се е върнал? Или сестра ѝ и Джоли са в къщи? Реши да рискува, като попита най-напред за тримата, така че, ако те за негово щастие отсъствуват, съвсем естествено ще бъде да попита най-после за Холи; а пък ако някой от другите е в къщи, ще се извини, че просто е решил да се поразходи дотук.

– В къщи е само мис Холи, сър.

– О, благодаря. Мога ли да отведа коня си в конюшнята? И бихте ли съобщили за... братовчед ѝ, мистър Вал Дарти.

Когато той се върна, Холи беше в хола, смутена, с леко зачервени бузи. Отведе го да седнат на широкия диван под прозореца.

– Ужасно се тревожех – каза тихо Вал. – Какво има?

174. Един от шестте входа на Ричмънд парк.

– Джоли знае за разходката ни.

– В къщи ли е?

– Не; но може всеки момент да се върне.

– В такъв случай!... – извика Вал, наведе се бързо напред и улови ръката ѝ. Тя се опита да я измъкне, не успя, отказа се от намерението си и го погледна тъжно.

– Най-напред – продължи той – трябва да ти разправа нещо за мое семейство. Баща ми, виждаш ли, не е съвсем... искам да кажа, напусна майка ми и сега нашите искат да ги разведат; затова, разбираш ли, му предписаха да се върне. Ще прочетеш в утрешните вестници.

Очите ѝ потъмняха от уплаха и любопитство; ръката ѝ стисна неговата. Но Вал се бе втурнал в риска и продължи поривисто:

– Засега няма нищо особено, но вероятно ще има, докато делото приключи; бракоразводните дела, знаеш, са противна работа. Исках да ти кажа, защото... защото... би трябвало да знаеш... ако... – той започна да се запъва, забелязал смутения ѝ поглед – ако... ако бъдеш добричка и ме обикнеш. Аз те обичам... толкова много, Холи, и искам да се согдим.

Всичко бе казано така нескопосано, че той бе готов да си блъска с пестници главата; коленичи изведнъж, опитвайки се да се доближи до това кротко, смутено лице.

– Обичаш ме... нали? Ако не ме обичаш, аз...

Последва минута на напрегнато мълчание, така пълно, че му се стори, че чува свистенето на косачка из полето. Сякаш имаше какво да се коси! Холи се наведе леко напред; свободната ѝ ръка погали косата му и Вал въздъхна:

– О, Холи!

Тя отвърна съвсем тихо:

– О, Вал!

Той бе мечтал за тоя миг, виждайки се винаги в ролята на повелител, на властен любим младеж; а сега беше примирен, смутен, разтреперан. Страхуваше се да се изправи, да не би да разсее вълшебния миг, да не би тя да се отметне и да отрече съгласието си... така тръпнеща в обятията му, със спуснати клепки, към които се стремяха устните му. Тя отвори овлажнелите си очи; Вал притисна устни в нейните. Но скочи изведнъж; чул бе стъпки и изненадано, глухо възклицание. Огледа се. Никой! Но дългите завеси към външния хол се люлееха.

– Господи! Кой ли беше?

Холи също скочи.

– Навярно Джоли – прошепна тя.

Вал стисна решително пестници.

– Добре! – каза той. – Не искам и да зная вече, щом сме сгодени.

Пристъпи към завесите и ги дръпна. До камината на хола, старателно обърна гръб, стоеше Джоли. Вал пристъпи към него. Джоли се обърна рязко.

– Извинявам се, че неволно подслушах – каза той.

Вал не можа да устои на неволното си възхищение към него в тоя миг; лицето на Джоли беше ведро, гласът спокоен, той се държеше почти тържествено, сякаш действаше по силата на някакъв принцип.

– Всъщност – заяви рязко Вал – това никак не те засяга.

– О! – отвърна Джоли. – Ела с мене.

И тръгна през хола. Вал го последва. Пред вратата на кабинета усети, че някой го докосна по ръкава; гласът на Холи каза:

– И аз идвам.

– Не – отвърна Джоли.

– Да – настоя Холи.

Джоли отвори и тримата влязоха. В малката стая образуваха нещо като триъгълник, застанали в ъглите на извехтелия персийски килим – странно изправени, без да се поглеждат, неспособни да съзрат поне отчасти смешната страна на положението.

Мълчанието бе нарушено от Вал:

– Ние с Холи се сгодихме.

Джоли отстъпи назад и се облегна на парапета на прозореца.

– В нашия дом сме – каза той; – и не мога да те оскърбя. Но баща ми отсъства. Сестра ми е оставена на моите грижи. А ти ме изигра.

– Нямах такова намерение – каза възбудено Вал.

– Мисля, че си имал – отвърна Джоли. – Ако не е било така, щеше да говориш с мен или да почакаш завръщането на баща ми.

– Имаше причини – заяви Вал.

– Какви?

– Те засягат нашето семейство... Току-що ѝ ги казах. Исках да знае предварително.

Джоли загуби изведнъж своята изисканост.

– Вие сте хлапета – каза той. – И знаете, че сте.

– аз не съм хлапе – отвърна Вал.

– Си... та ти нямаш и двайсет години.

– Добре, а ти на колко си?

– аз съм на двайсет – подчерта Джоли.

– Току-що си ги навършил; както и да е, не съм по-лош мъж от теб.

Лицето на Джоли пламна, после потъмня. Личеше, че в него става борба; Вал и Холи го загледаха смаяни – толкова явна беше тази борба: чуваха дори тежкото му дишане. Но лицето му се проясни изведнъж и стана странно решително.

– Ще видим – отвърна той. – Предлагам ти да сториш това, което ще сторя аз!

– Предлагаш?

Джоли се усмихна.

– Да – каза той. – Предлагам. И много добре зная, че няма да го сториш.

Неясно опасение прониза Вал; трябваше да действа слепешката.

– Не съм забравил, че си побойник – заяви бавно Джоли, – което е всъщност единственото ти качество; не съм забравил и това, че ме наре-че бурофил.

През собственото си шумно дишане Вал чу стон и видя как Холи наведе леко напред пребледнялото си лице с разширени очи.

– Да – продължи Джоли с някакво подобие на усмивка, – скоро ще видим. Аз постъпвам в Имперската доброволческа кавалерия. Предлагам ти да сториш същото, мистър Вал Дарти.

Главата на Вал залитна назад. Сякаш го бяха ударили по челото, между двете очи, така ненадейно, така необичайно и грозно в разгара на мечтите му; и той погледна Холи с трогателно смутен поглед.

– Седни! – покани го Джоли. – Не бързай! Помисли спокойно.

Сам той седна върху облегалото на дядовото си кресло.

Вал не седна; стоеше прав, пъхнал в джобовите на брича си своите стиснати, треперещи ръце. Ужасът на решението – каквото и да бъде то – чукаше в съзнанието му с удвоена сила, като разсърден пощенски раздавач. Ако не приеме „предложението“, ще се изложи пред Холи и пред младия си враг – нейния противен брат. Ако го приеме... ще загуби всичко... лицето, очите, косите, току-що започналите целувки!

– Не бързай – повтори Джоли; – не искам да бъда несправедлив.

И двамата погледнаха Холи. Тя се бе отдръпнала до лавиците на библиотеката, които стигаха до тавана, тъмнокосата ѝ глава се бе облегла до Римската империя на Гибън. Очите ѝ бяха втрещени с безгласно страдание във Вал. И при все че не се отличаваше с особена прозорливост, той изведнъж прозря. Тя се гордееше с брат си... с неговия враг! А ще се срамува от него! Ръцете му изхвъркнаха като на пружини от джобовите.

– Добре! – заяви той. – Съгласен!

Лицето на Холи... о! Не би могло да се опише! Видя я как се изчерви, как пристъпи напред. Постъпил бе правилно – лицето ѝ сияеше от тъжно възхищение. Джоли стана и се поклони леко, сякаш искаше да каже: „Издържа изпита.“

– Тогава – кимна той – отиваме утре заедно.

Опомняйки се от порива, който го бе тласнал към това решение, Вал го погледна злорадо изпод очи. „Добре – помисли той – тоя път едно на нула за теб; ще трябва да се запиша... но ще ти го върна някак.“ И отговори с достойнство:

– Ще те чакам.

– В такъв случай ще се срещнем в главния доброволчески щаб – добави Джоли – в единадесет часа.

После отвори стъклената врата и излезе на терасата, верен на принципа, който го бе накарал да се отдръпне, когато ги бе изненадал в хола.

Смущението на Вал, оставен насаме с тази, за която бе заплатил такава неочаквана цена, беше невероятно. Но желанието да „се прояви“ все още взимаше връх. Човек трябва да върши достойно и най-злополучната постъпка!

– Ще яздим и ще стреляме във всеки случай колкото ни се ще – каза той. – Това ще ни бъде утехата.

И с мрачно удоволствие чу как тя въздъхна, като че отдън душа.

– О, войната ще свърши скоро – успокои я той; – може би дори не ще се наложи да заминем. Щеше да ми бъде все едно, ако не беше ти.

Ще се махне от тоя проклет развод! Всяко зло за добро! Той усети как топлината ѝ ръка се плъзна в неговата. Джоли мислеше, че ще им попречи да се обичат? Как не! Вал я прегърна през кръста, гледаше я нежно изпод ресниците си и се усмихваше, за да я разведри, обещавайки да дойде пак скоро да я види; чувстваше се пораснал най-малко с шест инча и с много по-голяма власт над нея, отколкото бе дръзвал да изпитва досега. Много пъти я целуна, преди да се качи на коня и да тръгне към града. Така, много бързо, по най-малък повод, разцъфтява и разраства собственическият инстинкт.

Вечеря у Джеймс

На Парк Лейн не канеха вече на вечеря – във всеки дом настъпва време, когато господарят или госпожата „нямат сили“ за това; не се

поднасят вече по девет различни ястия на двайсет души върху двайсет прекрасни салфетки; и домашната котка не се чуди защо неочаквано я затварят.

Затова Емили – която на седемдесет години обичаше да се порадва от време на време на някое светско пиршество или прием – поръча почти с радост да приготвят вечерята за шест души вместо за двама, написа саморъчно доста чужди думи на поканите и подреди цветята – мимози от Ривьерата¹⁷⁵ и бели римски зюмбюли, дошли не от Рим. Щяха да бъдат, разбира се, само Джеймс и тя, Соумс, Унифред, Вал и Имоджин, но на нея ѝ беше приятно да се попревзема малко и да се порадва мислено на миналото величие. Облече се по такъв начин, че Джеймс забеляза:

– За какво си се облякла така? Ще настинеш.

Но Емили знаеше, че желанието да блеснат защитаваше жените от простуда до осемдесетгодишна възраст, затова отговори кротко:

– Позволи ми да ти сложа един от новите нагръдници, които ти купих, Джеймс; а ти ще трябва само да си смениш панталоните и да облечеш кадифеното сако. Вал обича да те вижда елегантен.

– Нагръдник! – измърмори Джеймс. – Все ще намериш за какво да пилееш пари!

Но изтърпя да го нагласят, така че и неговата шия светна, макар и през това време да мрънкаше неразбираемо.

– Това хлапе е луда глава, струва ми се.

С малко по-светъл поглед и поруменели страни той седна в гостната да се ослушва за звънеца на входната врата.

– Поканих ги на официална вечеря – каза успокоително Емили, – защото смятам, че ще бъде от полза за Имоджин... Трябва да свикне, преди да започне да се явява в обществото.

Джеймс издаде някакъв неопределен звук, а в същото време си представи как Имоджин обичаше да се качва по коленете му или да сваля заедно с него коледните сладки от елхата.

– Тя ще стане хубавичка – промълви той. – Не се съмнявам в това.

– Тя е вече хубавичка – възрази Емили; – дано само добре да я омъжат.

– Разбърза се – промълви Джеймс; – а много по-добре ще бъде да си остане в къщи и да се грижи за майка си.

Един нов Дарти, който би отгъкнал хубавата му внучка, би го довършил! Той не бе простила и досега на Емили, че Монтегю Дарти ѝ се

175. Южното френско крайбрежие.

бе харесал някога така, както се бе харесал и нему.

– Къде е Уормсът? – запита изведнъж той. – Бих искал чаша мадейра тая вечер.

– Ще има шампанско, Джеймс.

Той поклати глава.

– Няма вкус. Нищо не усещам, като го пия.

Емили протегна ръка и позвъни.

– Господарят ви би желал да отворите бутилка мадейра, Уормсът!

– Не, не! – възрази Джеймс и крайчетата на ушите му затрепераха възбудено, а очите се втренчиха в нещо, което виждаше само той. – Слушайте, Уормсът, ще отидете във вътрешната изба и в левия край на средната полица ще видите седем бутилки; ще вземете средната, но гледайте да не я клатите. Това е последната мадейра, която получих от мистър Джолиът, когато се пренесохме тук... Не съм я бутнал оттогава; трябва да е в отлично състояние; но не знам, не мога да кажа.

– Разбирам, сър – отговори оттеглящият се Уормсът.

– Пазех я за златната ни сватба – добави неочаквано Джеймс. – Но на моята възраст надали ще живея още три години.

– Глупости, Джеймс – отвърна Емили. – Не говори така.

– Трябваше сам да я донеса – промърмори Джеймс. – Той непременно ще я разклати.

И потъна в безмълвни мисли за дългите минути между запалени газени лампи, паяжини и мирис на пропити с вино тапи, който бе му служил за аперитив пред толкова официални вечери. Във виното на тази изба беше стаена историята на повече от четиридесет години – откакто бе дошъл на Парк Лейн с младата си съпруга, – както и на много поколения приятели и познати, отминали в небитието; оределите полицаи пазеха спомените за семейните празненства... за всички женитби, раждания, умирения на роднини и близки. То ще остане тук и тогава, когато него няма да го има; той дори не знаеше какво ще стане с това вино. Ще го изпият или разпилеят – какво друго!

От дълбоката замечтаност го събуди влизането на сина му, последван много скоро от Уинифред и двете ѝ по-големи деца.

Слязоха под ръка, двама по двама – Джеймс с дебютиращата Имоджин, защото хубавичката внучка му вдъхваше бодрост; Соумс с Уинифред, Емили с Вал, чиито очи светнаха, щом забеляза стридите. Ще бъде вечеря „каквата трябва“ – с шампанско и порто! Нуждаеше се от такова нещо след днешните подвизи, които още никому не бе разкрил. След първите една-две чаши му стана приятно да усеща в джоба си тази

бомба, това сензационно доказателство за родолюбие, или, по-точно, този пример за лична храброст, с който можеше да се прояви – защото тази жертва пред кралицата и родината му бе доставяла досега само лична радост. Сега ставаше „храбрец“, неразривно свързан с оръжие и коне; и имаше право да се поперчи – при все че, разбира се, нямаше да го стори. Просто ще го съобщи спокойно при някое замълчаване. Като погледна менюто, реши, че подходящият момент ще бъде поднасянето на *la bombe aux fraises*¹⁷⁶; тогава на трапезата ще настъпи тържественост. Веднъж-дваж преди този върховен миг на празненството той си спомни, че на дядо му не казаха нищо! Но старецът пиеше мадейра и изглеждаше отлично! Освен това щеше да се зарадва от подобно изглаждане на позора от развода. Видът на вуйчо му отсреща също го подтикваше към това. Вуйчо му беше така неспособен на подобна постъпка, та си струваше труда да му види изражението. А по-добре беше да съобщи и на майка си по този начин вместо насаме, когато и двамата могат да се разстроят! Жал му беше за нея, но не можеше все пак да се очаква, че ще жали прекалено много за другите, когато му предстоеше да се раздели с Холи.

Гласът на дядо му достигна едва чуто до него:

– Вал, опитай малко мадейра със сладоледа. Няма да вкусиш такова нещо в колежа.

Вал загледа как питието пълни полека чашата му и пяната на старото вино лъщи на повърхността; вдъхна аромата му и си каза: „Време е!“ Моментът беше блестящ. Той отпи една глътка, лека топлина се разля по вече разгорещените му жили. Хвърли бърз поглед наоколо си и каза:

– Днес се записах в Императорската доброволческа кавалерия, маминко! – И изпразни наведнъж чашата си, сякаш бе вдигнал наздравица за собствената си постъпка.

– Какво? – обади се огорчено майка му.

– Отидохме заедно с Джоли Форсайт.

– Но не сте се записали? – запита вуйчо Соумс.

– Напротив! В понеделник отиваме в частта.

– Виж ти! – извика Имоджин.

Всички погледнаха Джеймс, който се бе наклонил напред, сложил ръка на ухото си.

– Какво има? – Какво казва? Не чувам.

Емили се наведе и потупа Вал по ръката.

176. Ягодов сладолед (фр.).

– Чисто и просто Вал се записал в Доброволческата кавалерия, Джеймс; много добре е постъпил. Военната униформа много ще му прилича!

– Записал се в... глупости! – със силен, макар и треперещ глас отвърна Джеймс. – Не виждате на два пръста от носа си. Той ще... ще трябва да замине. И додето разбере какво става, ще трябва да се бие.

Вал прочете възхищение в очите на Имоджин, видя майка си, изискана, безгласна, с кърпичка на устните.

Изведнъж чу гласа на вуйчо си:

– Ти си непълнолетен.

– Сетих се за това – усмихна се Вал; – и казах, че съм на двацет и една години.

Сега пък чу възхищението на баба си:

– Ти си наистина храбрец, Вал!

Забеляза как Уормсън напълни почтително чашата му с шампанско; чу охкането на дядо си:

– Не знам какво ще излезе от тебе, ако продължаваш по тоя път.

Имоджин го потупа по рамото, вуйчо му го загледа изпод очи; само майка му седеше все така неподвижна, докато най-последно, обезпокоен от мълчанието ѝ, Вал каза:

– Всичко ще се оправи: скоро ще ги бием и ще почнат да бягат. Дано само остане нещо и за нас.

Той изпитваше възторг, съжаление, почувства се изведнъж неизказано важен. Ще покаже на вуйчо си Соумс и на всички Форсайтови какво значи храброст. Сторил бе безспорно нещо героично и изключително, като се бе представил за двацет и една годишен!

Гласът на Емили го върна на земята:

– Не бива да пиеш втора чаша, Джеймс. Уормсън!

– Как ще се почувдат у Тимоти! – възкликна Имоджин. – Много неща бих дала да мога да видя как ще изглеждат. Ще имаш ли сабя, Вал, или само детски пищов?

– Какво те накара?

От гласа на вуйчо си Вал усети, че нещо го притиска в корема. Какво го е накарало? Как да отговори? И беше благодарен на баба си за успокоителното:

– Според мен Вал е постъпил много храбро. Сигурна съм, че ще бъдеш чудесен войник – със своята фигура. Всички ще се гордеем с него.

– И какво общо има в случая Джоли Форсайт? Защо сте отишли заедно? – продължи намусено Соумс. – Мислех, че не сте приятели.

– Не сме – смънка Вал. – Но не можеш да позволиш той да ме надмине.

Видя, че вуйчо му погледна по-иначе, някак одобрително. Дядо му също кимна, баба му поклати глава. Всички одобряваха, че не се е оставил да бъде надминат от оня братовчед. Сигурно имаха някакво основание! Вал съзираше смътно някаква тъмна точка извън своя кръгозор; нещо като неустановен център на циклон. И, както се бе загледал в лицето на вуйчо си, пред очите му се мярна необяснимо образа на една жена с тъмни очи, златиста коса, бяла шия и прекрасен аромат, облечена в красива копринена рокля, която той обичаше да докосва, когато беше съвсем малък. Да, разбира се! Вуйна му Айрин! Тя го милваше и целуваше, а той я бе ухапал веднъж на шегата по меката ръка, която толкова харесваше... Сега пък се обади дядо му:

– Какво прави баща му?

– Той е в Париж – отвърна Вал; и се смая от съвсем особеното изражение на вуйчо си, като... като на сърдито куче.

– Художници! – каза Джеймс. – Тази дума, изтръгната из дълбините на душата му, приключи вечерята.

Седнал срещу майка си във фойтона на връщане, Вал усети вкуса на своя героизъм, стипчив като презрели мушмули.

Майка му каза наистина само това, че ще трябва да отиде веднага при шивача, да си поръча добре ушита униформа, а не да намъкне каквото му дадат. Но Вал чувстваше колко е разстроена. Едва не се изтърва да я утеши, като изкаже главно мисълта си, че поне ще се избави от този противен развод, но присъствието на Имоджин и съзнанието, че майка му няма да се избави, го въздържа. Когато Имоджин отиде да спи, той си позволи да се разчувства.

– Ужасно ми е жал, че ще те оставя, мамо.

– Какво да се прави! Ще се примиря. Трябва да се погрижа и да ти дадат по-скоро офицерски чин; тогава няма да страдаш толкова много. Имаш ли понятие от военно обучение, Вал?

– Някакво.

– Надявам се да не те тормозят много. Утре ще накупим заедно каквото ти трябва. Лека нощ, целуни ме.

С нежната и топла целувка по челото и с думите й: „Надявам се да не те тормозят много“, които още звучаха в ушите му, той седна и изпуши една цигара пред загасващия огън. Въодушевляването му бе угаснало... угаснал бе пламъкът на геройските дела. Всичко беше една проклета, досадна история. „И на всичкото отгоре ще бъда с оня приятел

Джולי“ – помисли той, докато се мъknеше бавно по стълбите, после покрай стаята на майка си, дето тя хапеше възглавницата, за да заглуши отчаянието, което се опитваше да я разплаче.

Не след много от всички гости на вечерята у Джеймс остана буден само Соумс – в стаята си над спалнята на баща му.

Онз приятел Джוליън е, значи, в Париж... Какво ли прави там? Увърта ли се около Айрин! В последното известие на Полтид се намекаше, че скоро може би ще имат резултат. Дали не ще бъде той? Този приятел с брадичката и с проклетия си шеговит говор... синът на стареца, който му бе извадил прякора „Собственика“ и бе купил накрая злополучната къща! Соумс не бе престанал да съжالياва, че бе продал къщата в Робин хил; не бе простил на чичо си, че я бе купил, нито на братовчед си, че живееше в нея.

Без да се тревожи за студа, той вдигна прозореца и се загледа към парка. Студена, тъмна януарска нощ; заглъхнал бе вече всякакъв шум; всичко замръзваше; мяркаха се само голи дървета и една-две звезди. „Ще се видя утре с Полтид – помисли той; – трябва да съм луд, за да я желая още. А дали този приятел?... Хм! Не!“

Смъртта на Балтазар

Джוליън замина от Кале през нощта и пристигна в Робин Хил в неделя сутринта. Не бе изпратил никакво предизвестие, затова тръгна пеш от гарата и влезе в именито си откъм горичката. Когато стигна до пейката, издълбана в поваления стар ствол, постла на нея палтото си и седна. „Лумбаго – помисли той. – Ето как завършва една любов на моята възраст!“ И изведнъж му се стори, че Айрин е съвсем наблизо, както в деня, когато скитаха из Фонтенбло и седнаха да обядват на един дънер. Мъчително близо! В ноздрите му проникваше мирис на окапали листа, изсмукан от бледите слънчеви лъчи. „Добре, че не е пролет!“ – помисли той. Уханието на соковете, птичите песни, разцъфтяването на цветята биха били съвсем непоносими! „Надявам се да ти мине дотогава, стар глупако!“ Взе палтото си и тръгна из полето. Заобиколи езерото и пое бавно по височинката. Към върха ѝ го посрещна дрезгав лай. На полянката зад папратите зърна остарелия Балтазар. Кучето, чийто отслабнал поглед взе господаря за чужд човек, предупреждаваше, че някой идва. Джוליън се обади с обичайното подсвиркване. Дори на това разстояние от стотина метра той съзря, че заглъстялото кафяво-бяло животно го

позна. Старото куче се надигна и помахашла слабо и радостно своята завита към гърба опашка; заклати се, позасили се и изчезна в папратите. Джолиън очакваше да го види пред решетъчната вратичка, но не го намери и навлезе разтревожено из папратите. Легнало настрана, изцъклило очи, старото куче се бе простряло пред тях.

– Какво ти е, стари приятелю? – извика Джолиън.

Пухкавата завита опашка на Балтазар едва мръдна; премреженият му поглед сякаш казваше: „Не мога да стана, господарю, но се радвам, че те видях!“

Джолиън коленичи; овлажнелите му очи едва ли съзираха как гърдите на животното постепенно престават да дишат. Опита се да вдигне главата – тя беше страшно натежала.

– Какво ти е, мили? Къде се удари?

Опашката помръдна още веднъж; погледът угасна. Джолиън прокара ръка по неподвижното, още топло тяло. Нищо – просто затлъстялото сърце не бе издържало вълнението от завръщането на господаря. Допрял устни до муцуната с оредели бели мустаци, Джолиън усети, че тя вече изстива. Постоя така няколко минути на колене, сложил ръка под вкочаняващата се глава. Тялото тежеше страшно, докато го носеше към върха на полянката, където го положи и покри с окапали листа; нямаше вятър и те щяха да го пазят до следобяда от любопитни погледи. „Ще го заровя сам“ – помисли си той. Осемнайсет години бяха минали от деня, когато бе влязъл в къщата на Сейнт Джонс ууд с малкото кученце в джоба. Странно, че трябваше да умре тъкмо сега! Знамение ли беше? Пред вратата той се обърна да погледне още веднъж червеникавата купчинка, после тръгна полека, със стиснато гърло, към дома си.

В къщи намери Джун; пристигнала незабавно, щом узнала, че Джоли се записал доброволец. Родолубието му бе надделяло над съчувствието ѝ към бурите. Настроението в къщи беше странно и напрегнато, когато Джолиън влезе и съобщи за смъртта на Балтазар. Вестта ги обедини. Прекъснато се бе едно звено с миналото – Балтазар! Двама души тук изобщо не знаеха живота преди него; на Джун той напомняше последните дни на дядо ѝ; на Джолиън – времето на семейните грижи и творчески борби, преди да си бе възвърнал бащините любов и богатство! И ето че Балтазар умря!

Следобяд взеха с Джоли кирки и лопати и отидоха на полянката. Избраха място близо до червеникавата купчинка, за да не го пренасят далеко, извадиха грижливо пласта трева и започнаха да копаат. Копаха десет минути в мълчание, после спряха да си починат.

– И така, драги – каза Джолиън, – ти реши, че трябва да се запишеш?

– Да – отвърна Джоли; – никак не ми се искаше, то се знае.

Колко точно тия думи изразяваха настроението на самия Джолиън!

– Възхищавам ти се, моето момче. Не вярвам, че бих сторил такова нещо на твоите години... Бях прекалено много Форсайт, струва ми се! Но предполагам, че типът се подобрява с всяко поколение. Кой знае дали, ако имаш син, няма да бъде чиста проба алтруист!

– Няма да прилича толкова на мене, татко; аз съм отвратителен егоист!

– Не, мили, съвсем ясно е, че не си.

Джоли поклати глава. Продължиха да копаят.

– Странен е животът на кучето – каза неочаквано Джолиън старши; – единственото четириногло със заченки на алтруизъм и усет за бога!

Джоли погледна баща си.

– Вярваш ли в бога, татко? Не знаех за това.

Пред този изпитателен въпрос от съществуване, на което не можеше да отговори с леко сърце, Джолиън се поспря за миг, усетил, че гърбът му се е уморил от копаенето.

– Какво разбираш под думата „бог“? – отвърна той. – За бога съществуват две несъвместими представи. Едната е непознаваемото творческо начало – някои вярват в него. Другата е върховният алтруизъм у човека – естествено, хората вярват и в него.

– Разбирам. А Христос остава някак извън всичко това, нали?

Джолиън го погледна смаян. Христос, предложен като звено между двете представи! И то от устата на едно дете! Ето най-последно научно обяснение за вярата! Непостижимата поема на Христовия живот беше опит на човека да обедини двете несъвместими понятия за бога. И тъй като върховният алтруизъм у човека, както всичко друго в природата и всемира, е част от непознаваемото творческо начало, би могло в края на краищата да се намери и по-лошо звено! Странно... Как човек може да живее толкова дълго време и да не съзре нещата от подобно гледище!

– А ти как мислиш, драги? – каза той.

Джоли се намръщи.

– През първата година, разбира се, много разговаряхме по тоя въпрос. Но на втората човек ги изоставя; и не знай нищо... Те са всъщност ужасно интересни.

Джолиън си припомни, че и той бе разговарял през първата си

година в Кеймбридж и се бе отказал през втората.

– Предполагам – каза Джолиън, – че според теб усетът на Балтазар за бога е отговарял на втората наша представа.

– Да, иначе старото му сърце нямаше да получи разрив за нещо извън самия него.

– Но дали това не е било всъщност едно егоистично преживяване?

Джолиън поклати глава.

– Не, кучетата не са чистокръвни Форсайтови. Те обичат и нещо извън себе си.

Джоли се усмихна.

– Е, добре, аз пък смятам, че съм – каза той. – Знаеш ли, записах се доброволец само защото исках да предизвикам и Вал Дарти да се запише.

– А защо?

– Защото не се обичаме – заяви кратко Джоли.

– О-о! – промълви Джолиън. Враждата, значи, продължаваше и в третото поколение... съвременна наследствена вражда, без открита проява!

„Трябва ли да кажа на момчето?“ – помисли той. Но имаше ли смисъл... щом ще премълчи собственото си участие?

А Джоли мислеше: „Нека Холи му каже за онзи приятел. Ако не му каже сама, значи, че не желае да научи; в такъв случай и аз няма да ги издам. Както и да е – сложих край на тази история. И най-добре да не споменавам нищо.“

Продължиха да копаят дълго, докато Джолиън каза:

– Мисля, че стига вече, мили.

Облегнаха се на лопатите и надникнаха в трапа, дето вечерният вецел бе отвял вече няколко листа.

– Не ще мога да издържа по-нататък – промълви неочаквано Джолиън.

– Остави да довърша сам, татко. Той не ме обичаше много.

Джолиън поклати глава.

– Ще го вдигнем лекичко, както е покрит с листата. Не искам вече да го видя. Ще го хвана откъм главата. Хайде!

Вдигнаха много внимателно тялото на старото куче, чиято избеляла кафяво-бяла козина се подаваше тук-там изпод подухваните от вятъра листа. Положи го натежняло, студено и безчувствено в гроба. Джоли го покри с още листа, а Джолиън, от страх да не прояви вълнение пред си-на си, започна бързо да хвърля с лопатата пръст върху неподвижното

тяло. Отиваше си миналото! Да имаше някакво радостно бъдеще напред! Засипваше сякаш с пръст собствения си живот. Подредиха грижливо чимовете върху изровената могилка и, доволни, че бяха пощадили взаимно чувствата си, се върнаха под ръка в къщи.

Тимоти устоява на разрухата

Вестта, че двамата братовчеди са се записали доброволци, а Джун, която не можеше да остане назад, се готви да стане медицинска сестра, се разчу веднага на Форсайтовата борса. Тези събития бяха така необичайни, така противни на истинския форсайтизъм, че оказаха обединяващо въздействие върху целия род и в следния неделен ден домът на Тимоти се изпълни с роднини, дошли да разберат кой какво мисли за репутацията на семейството. Джайлс и Джес Хейман нямаше вече да отбраният крайбрежието, а заминаваха наскоро за Южна Африка; Джоли и Вал щяха да ги последват през април; колкото до Джун... човек никога не знаеше какво може да измисли тя!

Оттеглянето от Спайън Коп¹⁷⁷ и отсъствието на добри новини от бойното поле превръщаха всичко това в действителност, неочаквано потвърдена от самия Тимоти. Най-младият от старото поколение Форсайтови – едва осемдесетгодишен, – приличаш, по общо признание, на баща си, „Високомерния Досет“ (дори по всеизвестната му черта да пие мадейра), беше така отдавна невидим, та се бе превърнал в почти митичен образ. Цяло поколение бе отминало, откакто рисковете на книгоиздаването бяха разстроили на четиридесетгодишна възраст нервите му и той се бе оттеглил само с някакви си трийсет и пет хиляди лири капитал, с който се издържаше чрез разумни инвестиции. В непрекъснати влогове със сложна лихва той го бе удвоил за четиридесет години, без да му се случи нито веднъж в живота си да почувства какво значи да трепериш за пари. Понастоящем той пестеше около две хиляди лири годишно и полагаше големи грижи за здравето си с надеждата, казваше леля Естер, да удвои още веднъж капитала си, преди да умре. Какво ще го прави, когато и сестрите му, и самият той не ще бъдат вече между живите, се питаха насмешливо свободомислещите Форсайтови като Франси, Юфимия или Кристофър, вторият син на Никълъс младши – толкова свободомислещ, че бе заявил, че възнамерява да стане актьор. Но всички бяха съгласни все пак, че това знае най-добре сам Тимоти и

177. Град в Южна Африка, гдето англичаните били разбити на 24.01.1990 г.

може би Соумс, който не издаваше ничия тайна.

Малцината Форсайтови, които го бяха виждали, казваха, че бил пълен, едър мъж, не много висок, с тъмночервеникаво лице, посивели коси и съвсем малко следи от изтънченост, която повечето Форсайтови бяха наследили от съпругата на „Високомерния Досет“, хубавичка и нежна жена. Знаеха, че се интересувал необикновено много от войната, като още в самото начало набождал флагчета по картата; и всички се тревожеха какво ли ще стане, ако англичаните бъдат натикани в морето, дето ще му бъде почти невъзможно да набожда точно флагчетата. Що се отнася до въпроса доколко са му известни семейните събития и какво мисли за тях, малцина знаеха нещо повече от това, което казваше леля Естер, а именно, че е много разстроен. Затова за Форсайтови беше почти знамение, когато в неделя, след оттеглянето от Спайън Коп, влизайки един подир друг в салона забелязаха, че някой седи в единственото удобно кресло, гърбом към светлината, закрил долната част на лицето си със своята голяма ръка, и биваха посрещани със страхопочитателния шепот на леля Естер:

– Чичо ви Тимоти, мили.

Поздравът на Тимоти беше почти еднакъв към всички и не толкова изречен, колкото подхвърлен:

– Как сте? Как сте? Извинете, че не ставам.

Дошла бе Франси, младият Юстас бе пристигнал с автомобила си. Уинифред бе довела Имоджин и недоволството ѝ от делото по възстановяване на съпругеските права се стопи от топлото семейно одобрение на записването на Вал във войската; Мериан Тюитимен донесе последни вести от Джайлс и Джес. Всички, включително лелите Джули и Естер, Никълъс младши, Юфимия и – представете си! – Джордж, дошъл заедно с Юстас, образуваха събрание, достойно за най-цветущите дни на рода. В малката гостна нямаше нито един празен стол, та дори се страхуваха да не дойде още някой.

След като неловкостта от присъствието на Тимоти се поизпари, заговориха за войната. Джордж запита леля Джули кога ще замине с Червения кръст и почти успя да я развесели; после се обърна към Никълъс:

– И Ник младши е също храбрец, нали? Кога ще се докара в каки¹⁷⁸?

Никълъс младши се усмихна с мило неодобрение и каза нерешително, че майка му наистина много се тревожи.

– Чух, че „двамата Дромио“ заминавали – продължи Джордж, като

178. Военна униформа в сивозеленикав цвят.

се обърна към Мериан Тюитимен; – скоро ще ги последваме и ние. *En avant!*¹⁷⁹ Форсайтови! Търкаляйте, замервайте, бийте! Кой ще караули¹⁸⁰?

Леля Джули се засмя с глас. Тоя Джордж! Толкова е забавен! Дали Естер би донесла картата на Тимоти? Той ще им покаже тогава истинското положение.

Тимоти издаде звук, който бе изтълкуван като съгласие, и леля Естер излезе от стаята.

Джордж продължи да описва настъплението на Форсайтвата дружина, като се обръщаше към Тимоти така, сякаш чичо му беше фелдмаршал; а Имоджин, която вече нарече в ума си „хубава кобилка“, определи за полкова лавкаджийка. Стиснал цилиндър между коленете си, той започна да го удря с въображаеми палки за барабан. Това хрумване бе посрещнато по различен начин. Всички се смееха – на Джордж бе позволено всичко; но чувстваха, че той се „подиграва“ с рода; а това им се струваше неестествено тъкмо сега, когато родът щеше да даде петшест души в служба на кралицата. Джордж беше способен и да прекали; затова изпитаха облекчение, когато той стана, подаде ръка на леля Джули, отиде с войнишка походка до Тимоти, отдаде му чест, целуна с пресорена пламенност леля си и каза:

– Много се радвам, мили татко! Да вървим, Юстас!

И излезе, последван от сериозния, неприветлив Юстас, който не се бе усмихнал нито веднъж. Смаяният глас на леля Джули: „Представете си! Дори не дочака картата! Не му се сърдете, Тимоти! Той си е такъв чудак!“, наруши настъпилото мълчание, а Тимоти свали ръка от устата си.

– Не знам накъде вървят работите! – обади се той. – Какви са тия приказки за заминаване нататък? Няма да победим така бурите.

Само Франси дръзна да запита:

– А как, чичо Тимоти?

– Това новоизмъдрено доброволчество носи само разходи... само изнасяне на пари от страната.

В същия миг леля Естер влезе с картата; държеше я като дете, болно от шарка. Разгърнаха я с Юфимия върху рояла – малък салонен „Колууд“, на който не бяха свирили, доколкото си спомняха, от тринадесет години, от лятото преди смъртта на леля Ан. Тимоти стана. Отиде до

179. Напред! (фр.).

180. Изрази от игра на крикет.

рояла и започна да разглежда картата; другите го наобиколиха.

– Ето – каза той, – това е днешното положение. Никак не е добро. Хм!

– Да – обади се Франси с дръзка решителност, – но как ще го промените, чичо Тимоти, без повече войници?

– Войници? – отвърна Тимоти. – Не ви трябва войници... само пилят парите на държавата. Потребен е един Наполеон – той би решил въпроса за един месец.

– Ами ако го няма, чичо Тимоти?

– Тяхна работа – възрази Тимоти. – За какво поддържахме войска... само да лапа в мирно време ли? Трябва да се засрамят, щом стигнаха до там да искат помощ от народа! Ако всеки си гледа работата, всичко ще върви както трябва.

Той се огледа и каза почти гневно:

– Доброволци... как не! Хвърляне пари на вятъра! А ние трябва да пестим. Да пазим силите си... Друг изход няма.

И с някакъв звук, който не беше нито подсмърчане, нито пухтене, той настъпи Юфимия и излезе, като остави в салона слисаните гости, а заедно с тях и лек дъх на карамел.

Впечатлението от нещо, казано с убеждение, при това от човек, явно направил жертва, за да го каже, е винаги твърде голямо. Останалите осем Форсайтови, все жени, с изключение на Никълъс младши, помълчаха за миг пред картата. После Франси каза:

– Всъщност, знаете ли, мисля, че той е прав. За какво наистина е армията? Трябвало е да предвидят какво ще стане. Така само насърчават противника.

– Мила! – извика леля Джули. – Но военните са толкова прогресивни! Не забравяй, че се отказаха от алените си мундири. А толкова много се гордееха с тях. Сега приличат на затворници. Вчера си говорихме с Естер, че трябва да им е много тежко. Помисли само какво би казал Железният херцог¹⁸¹!

– Новият цвят е много елегантен – възрази Унифред. – Вал изглежда чудесно в него.

Леля Джули въздъхна.

– Чудя се как ли изглежда синът на Джолиън. Като си помисля само, че още не сме го видели! Баща му сигурно много се гордее с него.

Леля Естер вдигна внезапно рамене, сякаш искаше да предотврати

181. Уелингтън (1769–1852).

следващата забележка на сестра си, защото набръчканите бузи на Джули бяха пламнали.

– Вчера беше у нас милата мисис Макендър, току-що пристигнала от Париж. И кого, мислите, срещнала там? Не можете да отгатнете.

– Няма и да се опитваме, лельо – каза Юфимия.

– Айрин! Представете си! След толкова време! Вървяла с една руса брада...

– Лельо! Ще ме умориш! С една руса брада...

– Искам да кажа – прекъсна я строго леля Джули, – с един джентълмен с руса брада. Никак не била остаряла – тя си е била винаги хубавичка – добави леля Джули като позакъсняло оправдание.

– О! Разкажи ни нещо за нея, лельо! – извика Имоджин. – Аз едва си я спомням. Тя е фамилният призрак, нали? А призраците са толкова забавни!

Леля Естер седна. Джули наистина добре я свърши!

– Никак не изглеждаше като призрак. Доколкото си я спомням – промълви Юфимия, – беше чудесно закръглена.

– Мила! – извика леля Джули. – какви са тия странни изрази!... И не много прилични при това.

– Да, не са, но както и да е, как изглеждаше? – настоя Имоджин.

– Ще ти кажа, миличка – обади се Франси; – нещо като съвременната Венера, само че добре облечена.

– Венера не се е обличала – възрази рязко Юфимия, – а очите ѝ са били сини като сапфир.

В този момент Никълъс се сбогува и си тръгна.

– Мисис Никълъс е ужасно строга – изсмя се Франси.

– Тя има шест деца – каза леля Джули. – и трябва да бъде грижлива.

– А бил ли е вуйчо Соумс много влюбен в нея? – продължаваше неумолимата Имоджин, като местеше от един на друг тъмните си сладни очи.

Леля Естер махна отчаяно с ръка, когато леля Джули заговори:

– Да, вуйчо ти Соумс беше наистина много привързан към нея.

– Разправят, че тя избягала с някого?

– Не, разбира се; искам да кажа... не беше точно така...

– А какво тогава, лельо?

– Хайде, Имоджин – обади се Унифред, – време е да си вървим.

Обаче леля Джули завърши решително:

– Тя... не се държеше както трябва.

– Ах, господи! – извика Имоджин. – Все до това опираме!

– Слушай тогава, мила – каза Франси. – Тя имаше някакво увлечение, което завърши със смъртта на младия човек. А след това напусна вуйчо ти. Но аз винаги съм я обичала.

– Тя ми даваше шоколад – промълви Имоджин. – И миришеше винаги чудесно.

– Разбира се! – обади се Юфимия.

– Никак не се разбира! – възрази Франси, която се парфюмираше със скъпа есенция от шибой.

– Не зная какво ни е прихванало – каза леля Джули и вдигна ръце – да приказваме такива работи!

– А разведох ли се? – попита Имоджин от вратата.

– Не, разбира се! – извика леля Джули. – Искам да кажа... не, разбира се!

Откъм вратата в дъното се чу шум. Тимоти бе влязъл отново във вътрешния салон.

– Дойдох да си взема картата – обясни той. – Кой се е развел?

– Никой, чичо – отвърна съвсем правилно Франси.

Тимоти взе картата си от рояла.

– Да няма такива работи в рода ни! – каза той. – Стига ни, дето се записват за доброволци. Държавата се разпада. Не знам докъде ще стигнем. – Той се закани с дебелия си пръст към стаята... – Много станаха жените и сами не знаят какво искат.

С тия думи той грабна здраво с две ръце картата и побърза да излезе, сякаш се страхуваше да не би да му отговорят.

Седемте жени, към които се бе обърнал, заговориха шепнешком; можеше да се различи само гласът на Франси:

– Всъщност тия Форсайтови...

И на леля Джули:

– Тази вечер, Естер, ще трябва да си тури краката в гореща вода със синап; ако обичаш, кажи на Джейн! Страх ме е, че пак нахлу кръв в главата му...

По-късно, когато останаха след вечеря само двете с Естер, тя изпусна една бримка и вдигна глава:

– Не мога да си припомня, Естер, от кого чух, че милият Соумс искал Айрин да се върне. И кой ни каза, че Джордж нарисувал карикатура на Соумс и писал под нея: „Няма да бъде щастлив, докато не получи каквото иска.“

– Юстас – отвърна леля Естер иззад своя Таймс. – Носеше я в

джоба си, но не се съгласи да ни я покаже.

Леля Джули замълча, като премисляше нещо. Часовникът тиктакаше, страниците на Таймс шумоляха, огънят шушнеше и мъркаше. Леля Джули пак изпусна бримка.

– Естер – каза тя, – нещо страшно ми мина през ум.

– Не ми го казвай тогава – побърза да отговори леля Естер.

– Но трябва да ти го кажа! Не можеш да си представиш колко е страшно! – Гласът ѝ се превърна в шепот. – Разправят, че Джолиън бил сега... с руса брада.

Следенето продължава

Два дни след вечерята у Джеймс мистър Полтид достави на Соумс достатъчно поводи за размисъл.

– Някакъв джентълмен – каза той, като погледна ключа за шифъра, който държеше в лявата си ръка, – 47, както го нарекохме, е оказвал през последния месец в Париж подчертано внимание към 17. Но засега няма още нищо определено. Срещите са били винаги на обществени места, без опит за прикриване – в ресторанти, в оперета, в Опера комик, в Лувъра, в Люксембургската градина, в приемната на хотела и така нататък. Не е забелязано още тя да е ходила при него, нито обратното. Били са във Фонтенбло, но нищо особено и там. Накратко, положението обещава, обаче изисква търпение.

Той погледна неочаквано Соумс и добави:

– Нещо твърде любопитно... 47 има същото фамилно име, както... хм!... 31!

„Този приятел разбира, че съпругът съм аз!“ – помисли Соумс.

– Малкото му име е... доста необикновено... Джолиън – продължаваше мистър Полтид. – Знаем и адреса му в Париж, и тукашния му дом. Не искаме, разбира се, да тръгнем по погрешни следи.

– Продължавайте в същата насока, но предпазливо – каза упорито Соумс.

Подсъзнателната увереност, че този разузнавач е научил тайната му, го караше да бъде още по-сдържан.

– Извинете – каза мистър Полтид, – ей сега ще видя дали няма нещо ново.

Върна се с няколко писма. Заклучи отново вратата и погледна пликите.

– Да, има едно лично до мене от 19.

– И? – запита Соумс.

– Хм! – отвърна Полтид. – Пише ми: „47 замина днес за Англия. Адресът на багажа му: Робин Хил. Раздели се със 17 в Лувъра, в 3 и 30; нищо забележително. Намерих за добре да остана и да продължа наблюдението на 17. За вас ще бъде без съмнение възможно да проследите 47 в Англия, ако намерите за потребно.“ – Мистър Полтид погледна съвсем непрофесионално Соумс, сякаш събираше материал за студия върху човешкия характер, която щеше да напише, след като се оттегли от професията си. – Много умна жена е 19 и чудесно се гримира. Не е евтина, но си струва парите. Дамата не подозира и до този миг, че е наблюдавана. След някое време, както знаете, впечатлителните натури започват да усещат нещичко, макар и съвсем неопределено. Затова бих изказал мнение да изоставим засега 17 и да проследим 47. Да надничаме в кореспонденцията им, е твърде опасно. И не бих посъветвал такова нещо при сегашното състояние на работите. Все пак можете да кажете на вашия клиент, че всичко се развива много добре.

Той погледна отново с присвити очи мълчаливия посетител.

– Не – заяви изведнъж Соумс. – Предпочитам да продължи предпазливото следене в Париж и да не се грижите за тукашната личност.

– Добре – отвърна мистър Полтид. – Така ще направим.

– Как... как се държат двамата един към друг?

– Ще ви прочета какво ми пише 19 – каза мистър Полтид и отключи едно чекмедже, отдето извади връзка книжа; – тук някъде обобщава съвсем поверително нещата. Да, ето! „17 е много привлекателна... Колкото до 47, зъбите му са малко дълги (това е жаргон за подказване на възраст)... Очевидно хлътнал... изчаква удобния случай... 17 може би отбягва обяснението; невъзможно е да се разбере без повече данни. Но изобщо съм склонна да мисля, че сама не е решила още... възможно е някой ден да се поддаде на порива си. И двамата са хора със стил.“

– Какво означава това? – запита Соумс със стиснати устни.

– Как да ви кажа – усмихна се мистър Полтид и показа белите си зъби. – Пак е наш израз. Означава, че не е някаква краткотрайна интрижка: или ще се съберат завинаги, или изобщо няма да се съберат.

– Хм! – промълви Соумс. – Само това ли?

– Да – отговори мистър Полтид. – Но доста обещаващо.

„Паяк!“ – помисли Соумс.

– Сбогом.

Влезе в Грийн парк, за да стигне до гара Виктория и да вземе

подземната железница до Сити. Беше доста топло за края на януари, слънцето искреше през мъглата по заскрежената трева... Ден като светла паяжина.

Дребни паячета... едри паяци! А най-големият паяк – собствената му упоритост, която препречваше с нишките си всеки възможен изход. Айрин? Наистина ли беше така, както предполагаше Полтид? Или Джолиън само я съжаляваше за самотата ѝ, както се бе изразил сам... какъвто си е бил винаги сантиментален радикал? Но ако е наистина така, както намеква Полтид? Соумс се спря. Невъзможно! Онзи приятел е шест години по-възрастен от него, не е по-хубав! Нито по-богат! С какво можеше да я привлече?

„Освен това се е върнал – помисли той; – не изглежда да... Ще отиде да го видя!“

Извади картичка и написа:

„Ако можете да ми отделите половин час някой следобед тази седмица, ще бъда в Клуба на ценителите всеки ден между 5,30 и 6; или, ако предпочитате, мога да дойда в Хоч-поч. Трябва да ви видя. С. Ф.“

Тръгна по Сейнт Джеймс Стрийт¹⁸² и предаде картичката на портиера в Хоч-поч.

– Предайте я на мистър Джолиън Форсайт, щом дойде – каза той, после се качи в току-що излезлите на мода таксите, за да отиде в Сити...

Джолиън получи картичката още същия следобед и се запъти към Клуба на ценителите. Какво искаше Соумс от него? Дали е научил за Париж? Докато вървеше по Сейнт Джеймс Стрийт, той реши да не премълчава за престоя си в Париж. „Но не бива да го осведомявам, че тя е там, освен ако вече знае.“ В такова сложно душевно състояние го заведоха при Соумс, който пиеше чай до малкия еркерен прозорец.

– Не, благодаря, не искам чай – заяви Джолиън. – Но бих продължил да пуша, ако е позволено.

Завесите не бяха още спуснати, при все че лампите навън бяха вече запалени; двамата братовчеди седяха и се гледаха.

– Чувам, че сте били в Париж – започна най-сетне Соумс.

– Да; току-що се завърнах.

– Каза ми Вал; той заминава, значи, със сина ви?

Джолиън кимна.

182. Улица, гдето се намират модните клубове.

– Навярно не сте виждали Айрин. Изглежда, че е някъде в чужбина.

– Напротив, видях я.

– Как е тя?

– Много добре.

Ново мълчание; Соумс се поизправи в стола си.

– Когато ви видях последния път – започна отново той, – не бях взел още никакво решение. Поговорихме, вие изказахте мнението си. Не смятам да подновявам този спор. Ще ви кажа само следното: моето положение пред нея е извънредно тежко. Не желая да използвате влиянието си в моя вреда. Станалото е отдавна минало. Ще ѝ предложа да го забрави.

– Нали ѝ предложихте – промълви Джолиън.

– Тази мисъл беше още нова за нея и я смути. Но, колкото повече мисли за това, толкова по-лесно би трябвало да разбере, че това е единственият изход и за двама ни.

– Нямам такова впечатление за настроенията ѝ – отвърна с подчертано спокойствие Джолиън. – Извинете, но напълно грешите, ако смятате, че разумът има някакво значение в случая.

Той видя, че бледото лице на братовчед му още повече преbledня: без дори да подозира, Джолиън бе повторил думите на Айрин.

– Благодаря – промърмори Соумс, но аз виждам нещата може би по-ясно, отколкото мислите. Искам само да се уверя, че не ще се опитате да я настроите против мене.

– Не зная какво ви кара да мислите, че имам някакво влияние – каза Джолиън; – но ако имам, мой дълг е да го използвам само за това, което според мен е нейното щастие. Аз съм от така наречените „феминисти“.

– „Феминист“! – повтори Соумс, който искаше да спечели време. – Означава ли това, че сте против мене?

– Грубо казано – отвърна Джолиън, – аз съм против това една жена да живее с един мъж, който ѝ е направо неприятен. Подобно нещо ми се струва отвратително.

– И предполагам, че при всяко виждане се стараете да ѝ внушите своето мнение.

– Няма изгледи да я видя пак.

– Няма ли да се върнете в Париж?

– Не, доколкото ми е известно засега – отговори Джолиън, като усещаше напрегнатия поглед на Соумс.

– Да, само това исках да ви кажа. Знаете, че всеки, който застава между двама съпрузи, поема тежка отговорност.

Джوليو̀н стана и леко се поклони.

– Сбогом – каза той. И, без да подаде ръка, си тръгна, като остави Соумс да гледа подир него.

„Ние, Форсайтови – помисли Джوليو̀н, като направи знак на един файтон да приближи, – сме прекалено културни. При по-прости хора работата би стигнала до бой. Ако момчето ми не отиваше на война...“ Война! Лъхнаха го старите съмнения. „Чудесна война! Заробване на народи или на жени! Опити да поискаш и да владееш тия, които не те искат! Отрицание на всяко приличие! Собственост! Узаконени права! И всеки, който се обяви против тях – вън от закона! Слава богу – помисли той, – винаги съм бил против тях.“ Да, дори преди първия си злополучен брак той си спомни как се бе възмущавал от изстъпленията на Ирландия или при бракоразводните дела на жени, обвинявани, че се стремят да се отърват от омразни съпрузи. Пасторите смятаха, че свободата на духа и на тялото са две различни неща! Пагубно учение! Не можеше да се разделя така тялото от душата. В свободната воля се таи силата, а не слабостта на всяка връзка. „Трябваше да кажа на Соумс – помисли той, – че ми се струва смешен. Но, уви, и трагичен едновременно!“

Имаше ли наистина на тоя свят нещо по-трагично от човек, заробен от своя собственически инстинкт, който му пречи да види дори небето или да разбере напълно чувствата на друго същество? „Трябва да й пиша, за да я предупредя – помисли той; – Соумс ще направи нов опит.“ И през целия път към Робин Хил се бунтуваше срещу силата на този дълг към сина, който не му позволяваше да замине обратно за Париж...

А Соумс седя дълго на стола си – жертва на също така жестоко страдание – страдание от ревност, сякаш му бяха разкрили изведнъж, че този приятел има някакво предимство пред него и е изплел нова паяжина, за да му препречи изхода. „Означават ли това, че сте против мене?“ Той не бе получил никакъв отговор на тоя коварен въпрос. Феминист! Фразьор! „Не бива да насилвам събитията – помисли той, имам още малко време. Той няма да се върне в Париж, ако не ме излъга, разбира се. Ще чакам до напролет.“ Макар че сам не знаеше как пролетта би могла да му помогне, освен като засили мъката му. И като погледна към улицата, дето фигурите на минавачите се появяваха последователно от светлите кръгове под високите улични лампи, той помисли: „Всичко изглежда безполезно... всичко изглежда безцелно. Самотен съм... там е цялата беда.“

Затвори очи и веднага му се стори, че вижда Айрин в тъмната уличка зад някаква църква... Обърна се, както вървеше, и зърна блясъка в

очите, бялото чело под тъмната шапчица със златисти пайети и спуснат отзад дълъг воал. Отвори очи... толкова ясно я бе видял! Долу вървеше жена, но не тя! Не, съвсем не тя!

Ето ме

Тоалетите на Имоджин за първия ѝ сезон в обществото поглъщаха през целия март вниманието на майка ѝ и кесията на дядо ѝ. С форсайтовска упоритост Уинифред се стремеше към съвършенството. Това отвлечаше мисълта ѝ от бавно приближаващата церемония, която щеше да ѝ даде една съмнително желана свобода; отвлечаше я и от мисълта за сина ѝ и за бързо приближаващото му заминаване на бойното поле, откъдето известията бяха все така заплашителни. Като пчели, кацащи трудолюбиво по цветята, или като пъргави стършели, които прелитат между изкласили есенни треви, самата тя и „дъщеричката ѝ“, висока колкото майка си и почти със същата гърдна обиколка, сновяха из магазините по Хановер Скуеър и Бонд Стрийт да разглеждат и опипват платове. Десетки млади жени с поразителна осанка и прекрасна походка минаваха пред Уинифред и Имоджин в най-нови „моделни“. Моделите – „съвсем нови, мадам, последна дума на модата“, – които двете жени неохотно отказваха, биха запълнили цял музей; а моделите, които бяха принудени да купят, почти изпразниха касата на Джеймс. Уинифред чувстваше, че не трябва да върши нещата наполовина, ако желае това първо появяване на дъщеря ѝ в обществото да мине непомрачено и с явен успех. Собственото им търпение, с което поставяха на изпитание търпението на безличните създания, пристъпващи плавно пред тях, можеше да се прояви само от същества, движени от дълбока вяра. За Уинифред то беше преклонение пред любимата ѝ богиня – модата, ревностно като преклонение на католичка пред светата Дева; за Имоджин преживяването също не беше неприятно – тя си беше и без това хубавичка и ласкателствата я следваха навред: с една дума, беше много „забавно“.

На 20 март следобед, след като почти опразниха магазин „Скайуорд“, решиха да подкрепят силите си у „Кермел и Бейкър“; хапнаха шоколад със сметана и си тръгнаха към къщи по Бъркли Скуеър в една почти пролетна привечер. Щом отвориха вратата (неотдавна боядисана във светломасленозелено – нищо не бе пропуснато за блестящия дебют на Имоджин), Уинифред се спря да погледне в сребърния поднос дали някой ѝ е оставил картичката си и изведнъж ноздрите ѝ трепнаха

неволно. Какъв беше този парфюм?

Имоджин бе грабнала вече изпратения от библиотеката роман и го прелистваше с внимание. Малко рязко, поради странното чувство, което я бе обзело, Унифред каза:

– Вземи книгата със себе си, мила, и иди да си отпочинеш преди вечеря.

Имоджин тръгна по стълбите, като продължаваше да чете. Щом чу, че вратата на стаята ѝ хлопна, Унифред си отдъхна. Пролетта ли дразнеше нервите ѝ... пробуждайки тъга по „палачото“, въпреки разума и оскърбеното ѝ достойнство? Миризма на мъж! Слаб дъх на пури и лавандула, какъвто не бе усетила от оная вечер в началото на есента, когато го бе нарекла „невъзможен“. Откъде идваше този дъх... призрачен ли беше... обикновен далечен спомен! Тя се огледа. Нищо... никаква вещ, ни най-малкото безредие в хола или в трапезарията. Халюцинация на обонянието... измамна, тъжна, глупашка! В сребърния поднос имаше нови визитни карти, две на „Мистър и мисис Поугейт Том“, а над тях – една на „Поугейт Том“. Тя ги подуши, но те имаха само обикновения строг мирис на хартия. „Трябва да съм уморена – помисли тя; ще ида да си полегна.“ Гостната горе беше тъмна, очаквайки нечия ръка да я освети за вечерта; и Унифред продължи към спалнята си. Тук завесите бяха също полуспуснати и беше почти тъмно, защото часът беше почти шест. Унифред свали палтото си. Пак този парфюм!... И застана като закована до кревата. Нещо тъмно се надигна от кушетката в най-отдалечения ъгъл. Една дума, изразяваща винаги ужас в техния дом, се изплъзна из устните ѝ:

– Господи!

– Аз съм... Монти – обади се един глас.

Стиснала с една ръка таблото на кревата, Унифред протегна другата и завъртя ключа на лампата над тоалетната масичка. Съпругът ѝ се появи в самия ръб на светлинния кръг, откроявайки се оттам, където би трябвало да бъде липсващата златна верижка на часовника, до тъмнокафявите обуща... все така елегантни, само че с разпрани носове. Гърдите и лицето оставаха в сянка. Беше несъмнено отслабнал... или може би така изглеждаше от осветлението? Той пристъпи, осветен сега от върха на обувката до темето на тъмнокосата глава... положително вече посивяла! Бузите бяха потъмнели, хлътнали; черните мустаци не бяха вече дръзки, а само язвително насмешливи; по лицето имаше бръчки, каквито не бе виждала досега. Вратовръзката беше без карфица. Костюмът му... да, знаеше го... но колко измачкан и изтърган! Тя загледа отново

върха на обувката. Нещо огромно и неуловимо го бе „врълхлетяло“, поваляло, смазало, раздрусало и одрало. Тя остана така, безмълвна, неподвижна, загледана в разпраната обувка.

– Ето ме – каза той. – Получих писмото и се върнах.

Уинифред започна да диша тежко. Тъгата по съпруга, пробудена от този парфюм, се бореше с нова ревност, по-мъчителна от досегашната. Ето го... тъмна, подгонена сянка на някогашния пригладен, нахален Дарти! Каква сила бе извършила това... Бе го изтискала като портокал... Оная жена!

– Върнах се – повтори той. – Страшни неща преживях, ей богу! Пътувах в трета класа. Нямам нищо друго, освен това, което е на мене, и оная чанта.

– У кого е другото? – извика Уинифред, опомнила се изведнъж. – Как дръзна да се върнеш? Знаеше, че писмото ти бе изпратено, за да послужи за развод. Не се приближавай!

Те стояха един срещу друг, от двете страни на голямото легло, където години подред бяха прекарвали заедно своите нощи. Не веднъж, да... не веднъж тя бе пожелавала да се върне. Но сега, когато се бе върнал, изпита пак същото студено, ужасно озлобление. Той вдигна ръка към мустаците си, но не ги засука по стария си навик, само ги подръпна надолу.

– Господи! – промълви. – Ако знаеш какво преживях!

– Радвам се, че не зная.

– Добре ли са децата?

Уинифред кимна.

– Как влезе?

– Отворих си с моя ключ.

– Значи, прислужничките не знаят! Не можеш да останеш тук, Монти.

Той се засмя горчиво.

– А къде?

– Където желаш.

– Слушай, погледни ме! Онази... онази проклетница...

– Ако я споменеш – извика Уинифред, – отивам веднага на Парк Лейн и няма вече да се върна.

Той направи изведнъж нещо съвсем просто, но така необичайно за него, че тя се трогна. Затвори очи. Сякаш искаше да каже: „Така е. Мъртъв съм за всички.“

– Можеш да пренощуваш в стаята си – каза тя; – Вещите ти са все

още там. В къщи е само Имоджин.

Той се облегна на кревата.

– Да, всичко е в твои ръце! – Той стисна и изви своите. – Какво не преживях. Няма защо да удряш много силно... не си струва труда. Напласен съм; напласен съм, Фреди.

Някогашното галено име, изоставено години наред, накара Унифред да изтръпне.

„Какво да правя? – помисли тя. – Господи! Какво да го правя?“

– Имаш ли цигари?

Подаде му цигара от кутийката, която държеше за себе си, когато не можеше да заспи, и му я запали. С тази постъпка си възвърна спокойната деловитост.

– Вземи една топла вана. Ще ти оставя дрехи в твоята баня. Ще поговорим после.

– Добре! – съгласи се той и тръгна към вратата. Движенията му дори бяха други – като на човек, който е загубил илюзиите си и се съмнява дали си струва труда изобщо да се движи.

След като той излезе и тя чу, че водата в банята тече, Унифред остави комплект дрехи на леглото в стаята му, после слезе да вземе уиски и кутия бисквити. Облече пак палтото си, послуша се пред вратата на банята и излезе. На улицата се поколеба. Минаваше седем! Дали Соумс е в клуба си или на Парк Лейн? Тръгна към Парк Лейн. Върнал се бе! Соумс винаги се бе страхувал от това... а тя го желаше понякога. Върнал се бе! Съвсем според нрава му... на палячо... с това: „Ето ме!“ изиграваше всички – правосъдието, Соумс, самата нея! Но свършено беше и с делото, този черен облак не висеше вече над нея и децата й! Какво облекчение! Само че... как да приеме сега това връщане? „Оная“ твар го бе съсипала, изпепелила го бе със страст, каквато не бе проявявал никога към самата нея, на каквато не го смяташе способен. Това беше най-тежката обида. Този себелюбив, креслив палячо, когото тя никога не бе развълнувала истински, беше опустошен и разорен от друга жена! Обидно! Страшно обидно! Нередно, неприлично би било да го приеме отново! А при това сама бе поискала да го върне; съдът може да я застави да го приеме! Той беше все още неин съпруг – тя се е отказала сама от делото! А на него му трябваша, разбира се, само пари... за пури и лавандулова вода! Ах, този аромат! „В края на краищата не съм стара – помисли тя, – не съм още стара!“ Да... Ами жената, която го бе довела дотам да казва: „Какво не преживях. Напласен съм, напласен съм, Фреди!...“ Наближаваше дома на баща си, все още неуспяла да се

овладее; но форсайтовското подсъзнание през цялото време ѝ натрапваше заключението, че в края на краищата той е нейно притежание, което е длъжна да отстоява срещу всяко посегателство. Така стигна у Джеймс.

– Мистър Соумс горе ли е? Ще се кача; не казвайте, че съм дошла.

Брат ѝ се обличаше. Намери го пред огледалото да връзва черната си връзка с такова изражение, сякаш презираше дълбоко краищата ѝ.

– Здравей! – каза той, като я зърна в огледалото. – Какво те е сполетяло?

– Монти! – отвърна студено Унифред.

Соумс се обърна рязко.

– Какво?

– Върна се!

– Улови ни – промълви Соумс – със собствената ни въдица. Защо, дявол да го вземе, не ми позволи да се позова на лошото му държане? Знаех си аз, че този ход е много рискован.

– Да не говорим за това! Какво да правя сега?

Соумс отвърна с дълбока, дълбока въздишка.

– Кажи! – повтори нетърпеливо Унифред.

– Какво казва за свое оправдание?

– Нищо. Едната му обувка е разцепена на върха.

Соумс я погледна смаян.

– Да! – отвърна той. – Разбира се! Останал е без пет пари! А сега... ще започне отначало! Това ще довърши баща ни.

– Не може ли да не му казваме?

– Невъзможно. Той има невероятен усет за всяка неприятност.

Замисли се, вмъкнал пръсти в сините копринени тиранти.

– Трябва да се намери някаква правна възможност да го обезвредим.

– Не! – извика Унифред. – Не желая да бъда отново изиграна. По-скоро бих се помирила с него.

Изгледаха се. И двамата бяха развълнувани, но ни един не издаваше своето вълнение: бяха истински Форсайтови.

– Къде го остави?

– В банята – изсмя се горчиво Унифред. – Донесъл си е само лавандулова вода.

– Овладей се! – каза Соумс. – Ужасно си разстроена. Ще дойда с теб.

– Каква полза?

– Трябва да постигнем някакво споразумение с него.

– Споразумение ли? Пак ще започне по старому. Щом се съвземе... карти или обзалагания, пиене и... – Тя замълча, като си припомни изречението на съпруга си. Опарило се бе момчето!... Опарило се бе! Може би...

– Щом се съвземе ли? – запита Соумс. – Да не е болен?

– Не, само се е опарил; нищо повече.

Соумс взе жилетката от стола, облече я, облече и самото, напръска кърпичката си с одеколон, закачи верижката на часовника си и каза:

– Не ни върви.

Въпреки собствените си грижи Уинифред го съжали, сякаш с тия три думи бе разкрил собствената си дълбока мъка.

– Искам да видя мама – заяви тя.

– Трябва да са с тате в стаята им. Слез тихичко в кабинета. Ще я доведе.

Уинифред се промъкна до тъмния малък кабинет, забележителен само с един Каналето¹⁸³, твърде съмнителен и, поради това, незаслужаващ по-видно място, и с чудесна колекция от съдебни решения, неотваряни от години насам. Тя стоеше гърбом към плътно спуснатите тъмнокафви завеси, загледана в празната камина, когато майка ѝ влезе, последвана от Соумс.

– О, клетичката ми! – прошепна Емили. – Колко измъчена изглеждаш! Той постъпва наистина ужасно!

Всички в семейството се пазеха така грижливо да не проявяват някакво просташко вълнение, че за майката беше невъзможно да пристъпи към дъщеря си и да я прегърне. Но от мекия ѝ глас, от все още красивите рамене под скъпата черна дантела лъхаше утеха. От гордост и желание да не разстрои майка си Уинифред каза колкото може по-спокойно:

– Нищо особено не се е случило, мамо; няма защо да се тревожим.

– Не разбирам – отвърна Емили, като се обърна към Соумс – защо Уинифред да не му каже, че ще заведе дело срещу него, ако не напусне дома ѝ. Той ѝ е взел бисерите; ако не ги е донесъл обратно, това стига.

Уинифред се усмихна. Всички щяха да започнат сега да я съветват ту за едно, ту за друго, тя знаеше вече какво ще направи: просто нищо. Чувството, че все пак бе донякъде победила, запазила бе своята собственост, я завладяваше все повече и повече. Не! Ако иска да го накаже, може да стори това и у дома си, без никой да узнае!

– А сега – продължи Емили – ела да отидем спокойно в

183. Венециански пейзажист (1697–1768).

трапезарията... ще останеш на вечеря с нас. А за баща ти... остави аз да му кажа.

Докато Уинифред отиваше към вратата, майка ѝ щракна електрическия ключ и едва тогава забелязаха бедата, която ги чакаше в коридора.

Привлечен от светлината в стаята, която никога не осветяваха, Джеймс стоеше загърнат в кафявия си шал от камилска вълна, под който ръцете му не се виждаха, така че сребрилата глава изглеждаше отделена с някакво пусто просто пространство от нозете в модни панталони. Стоеше, повече от всякога приличен на щъркел, с такова изражение, сякаш виждаше огромна жаба, която не ще може да глътне.

– Какво става? – запита той. – „Аз ще кажа на баща ти!“ Никога нищо не ми казвате.

Емили не намери какво да отговори. Този път Уинифред отиде към него, сложи ръце на загърнатите му безпомощни рамене и го успокои:

– Монти не е фалирал, татко. Чисто и просто се върна.

И тримата очакваха да се случи нещо ужасно; успокояваше ги само това, че Уинифред го държеше, но те не знаеха какви дълбоки корени има този приличен на призрак стар Форсайт. Линията между обръснатата горна устна и брадичката се поизкриви, бузите между дългите сребристи бакенбарди се постърчиха. И Джеймс каза с достойно самообладание:

– Той ще ме довърши. Знаех си, че ще стане така.

– Не бива да се тревожиш, татко – отвърна спокойно Уинифред. – Ще го накарам да се държи както трябва.

– О! – изохка Джеймс. – Махнете това нещо! Топло ми е.

Свалиха шала. Той се обърна и тръгна с твърди крачки към трапезарията.

– Не искам супа – заяви на Уормсън, преди да седне. Всички заеха местата си, Уинифред все още с шапка; Уормсън постави четвърти куверт. Когато той излезе, Джеймс запита:

– Какво донесе?

– Нищо, татко.

Джеймс загледа в лъжицата отражението на собственото си лице.

– Развод! – промърмори той. – Глупости! Къде ми беше умът! Трябваше да му предложи някаква издръжка, при условие да не се връща в Англия. Ще идеш да му предложиш това, Соумс!

Предложението изглеждаше толкова разумно и просто, че Уинифред сама се изненада от отговора си:

– Не, нека остане, щом се е върнал; ще трябва само да се държи прилично... нищо повече!

Всички я погледнаха. Всеизвестно беше, че Уинифред е смела жена.

– Кой знае... – започна Джеймс – с какви главорези е бил там! Потърси и му прибири револвера! И не си лягай без оръжие. Трябва да вземеш Уормсън у вас. Пък аз ще го видя лично утре.

Всички се трогнаха от това изявление; Емили каза успокоително:

– Правилно, Джеймс; не бива да допуснем никакви глупости.

– О! – промълви мрачно Джеймс. – Нищо не се знае.

Влизането на Уормсън, който донесе рибата, отклони разговора.

Когато, веднага след вечеря, Уинифред отиде да целуне баща си за лека нощ, той я погледна така въпросително и отчаяно, че тя вложи в гласа си цялото спокойствие, което можа да намери в себе си.

– Всичко е наред, мили татко, не се тревожи; не ми трябва никой... той е съвършено безобиден. Ще се тревожа, само ако ти се вълнуваш. Лека нощ, бог да те пази!

Джеймс повтори думите „Бог да те пази!“ така, сякаш не ги разбираше напълно, а погледът му я изпрати до вратата.

Тя се прибра у дома си преди девет и отиде право горе.

Дарти лежеше в своята стая, преоблечен от глава до пети, с тъмно-син костюм и лачени пантофки; скръстил бе ръце над главата си, от усатата му се подаваше угаснала цигара.

Уинифред си припомни – странно и смешно! – цветята в сандъчетата на прозореца, повехнали след горещ летен ден; полегнали или, по-точно, изправили отново стъбълца, изгорели, но все пак отдъхнали след залеза на слънцето. Роса бе освежила сякаш и опарения й съпруг.

Той запита без сили:

– Предполагам, че си била на Парк Лейн. Как е старият?

Уинифред не можа да се сдържи и отвърна горчиво:

– Не е умрял още.

Той трепна, съвсем явно трепна.

– Слушай, Монти – заяви тя, – не ще допусна никой да го тревожи. Ако не възнамеряваш да се държиш прилично, можеш да си вървиш, откъдето си дошъл, да отидеш, където щеш. Вечеря ли?

– Не.

– Искаш ли да вечеряш?

Той сви рамене.

– Имоджин ми предложи вече. Не пожелах да вечерям.

– Имоджин! – Във вълнението си Уинифред я бе забравила.

– Видя я, значи! Какво каза тя?

– Целуна ме.

Уинифред видя с дълбоко огорчение как насмешливото мургаво лице се проясни. „Да – помисли тя, – държи на нея, а мене не иска и да ме знае.“

Погледът му блуждаеше из стаята.

– Знае ли? – запита той.

Уинифред разбра изведнъж: ето оръжието, което ѝ трябваше! Той не искаше децата да узнаят.

– Не. Знае само Вал. Другите не знаят; знаят само, че си заминал.

Чу, че той въздъхна с облекчение.

– Но ще узнаят – каза твърдо тя, – ако ми дадете повод за това.

– Добре – промълви той. – Удряй! И без това съм повален!

Уинифред се приближи към леглото.

– Слушайте, Монти! Не желая да те засегна. Не желая да те огорчавам. Няма да намеквам за нищо. Няма да се вълнувам. Какъв смисъл? – Замълча за миг. – Но не мога да понасям повече това положение и няма да го понасям! Най-добре е да ти го заявя още отсега. Ти ми причини много страдания. Но аз те обичах някога и затова...

Сведеният поглед на сивозелените ѝ очи срещна неговите тъмни очи, полузакрити от натежалите клепачи; тя докосна неочаквано ръката му, обърна се и тръгна за своята стая.

Там стоя дълго пред огледалото, като играеше с пръстените си и мислеше за този унил, почти чужд мургав мъж в леглото на съседната стая. Тя наистина „не се вълнуваше“, само чувстваше ревност към това, което бе преживял, а от време на време и мъничко състрадание.

Чужда нощ

Соумс чакаше упорито пролетта – нелека задача за човек, който разбира, че времето минава, а билетът си е все в гората, без изгледи да го улови, и в паяжината не се вижда никакъв пробив. Мистър Полтид не съобщаваше нищо, освен че наблюдението продължава и струва страшно много пари. Вал и братовчед му бяха заминали за бойното поле, откъдето идваха вече по-благоприятни новини; Дарти се държеше засега прилично, Джеймс беше здрав, работите на Соумс преуспяваха просто страхотно... нямаше какво да го тревожи освен факта, че е „вързан“ и не

може да предприеме никаква стъпка в каквато и да е посока.

Той не бе прекратил напълно посещенията си в Сохо, защото не можеше да остави у двете дами впечатлението, че е „изоставил играта“, както би се изразил Джеймс – всеки миг би могло да се наложи да я продължи. Но беше така сдържан и предпазлив, че често минаваше покрай ресторант Бретан, без да влезе, и дори бързаше да се измъкне от тия места, които събуждаха чувство за незаконно притежание.

Скитайки така в една майска нощ, той стигна до Риджънт Стрийт и попадна сред тълпа, която не бе виждал досега: всички крещяха, свиркаха, танцуваха, блъскаха се – смешни, безумно весели, с изкуствени носове и зурли, с детски свирки и дълги пера, с всевъзможни идиотщини. Мейфкинг! Е добре, освободили бяха Мейфкинг от обсадата! Чудесно! Оправдание ли беше това? Кои, какви бяха тия хора, откъде бяха нахълтали в Уест енд? Гъделичкаха го по лицето, свиркаха в ушите му. Млади жени му викаха:

– Не бой се, мухльо!

Някакъв младеж събори цилиндъра му и той едва можа да си го намери. Фойерверки избухваха просто под носа, в нозете му. Беше изненадан, раздразнен, възмутен. Този човешки поток се изливаше отвред, сякаш се бяха отворили някакви шлюзове, за чието съществуване той бе чувал може би, но никога не бе го смятал възможно. Това беше, значи, простолюдието, неизброимото живо отрицание на аристократизма и форсайтизма! Това беше... Господи!... демокрацията! Вонеща, креслива, отвратителна! В Ист енд, дори в Сохо, може би... но тук, на Риджън Стрийт, на Пикадили! Къде беше полицията? До 1900 година, въпреки своето форсайтовско богатство, Соумс не бе виждал нито веднъж този отхлупен котел; а сега, когато надникна в него, просто не можеше да повярва на очите си. Беше наистина неописуемо! Тия хора нямаха никакви спирачки, той сигурно им се струваше смешен; грубо, просташко, ухилено гъмжило... Какъв смях! За тия хора нямаше нищо свято! Нямаше да се учуди, ако започнат да трошат прозорци! Тази креслива, свиркаща, танцуваща дервишка тълпа гъмжеше по Пел мел покрай величествените сгради, където се плащаха по шейсет лири за правото да влезеш¹⁸⁴. Хората от собствената му класа я разглеждаха със сдържано любопитство от прозорците на своите клубове. Не разбираха! А това беше нещо сериозно... може да се стигне бог знае докъде! Тълпата беше сега весела, но някой ден можеше да нахлуе в по-друго настроение! Спомни си бунта

184. В аристократическите клубове.

през осемдесетте години, когато беше в Брайтън: бяха чупили, държали бяха речи. Той изпитваше не толкова страх, колкото дълбока изненада. Тия хора бяха истерични... а това не беше английска черта! И за какво? Само заради освобождаването на някакво градче колкото... Уотфорд¹⁸⁵, на шест хиляди мили оттук. Сдържаност, самообладание! Къде останаха тези качества, по-скъпи за него от самия живот, тези необходими допълнения на собствеността и културата? Не, това не беше английска черта! Не беше английска черта! Така мислеше Соумс, докато си проправяше път напред. Сякаш бе зърнал изведнъж как някой изнемва от книгата му договора за „спокойно владение“ или бе съзрял някакво чудовище, което се влачи към бъдещето, а сянката му пълзи пред него. Такава липса на сдържаност, на почителност! Сякаш бе открил изведнъж, че деветдесети от англичаните са чужденци. Ако е така... всичко може да се очаква!

На ъгъла пред Хайд парк се сблъска с Джордж Форсайт, загорял от слънце поради постоянното стоене по надбягванията, с изкуствен нос в ръка.

– Здравей, Соумс! – извика той. – Искаш ли нос?

Соумс отвърна с полуусмивка.

– Грабнах го от един от тия спортисти – продължи Джордж, явно пийнал; – трябваше да го поваля... когато се опита да събори шапката ми. Слушай, ще дойде ден, когато ще трябва да се разправам с тия приятели: станали са прекалено нахални... разните там радикали и социалисти. Окото им е в имотите ни. Кажете това на чичо Джейз – да спи поспокойно.

„In vino veritas¹⁸⁶“ – помисли Соумс, но само кимна и продължи по Хамилтън плейс. По Парк Лейн се мяркаха малки, не особено шумни групички гуляйджии. Поглеждайки към къщите, Соумс помисли: „И все пак ние сме гръбнакът на нацията. Не могат лесно да ни раздрусат. Владението е деветдесети от правото.“

Но щом затвори зад себе си вратата на бащиния дом, странният, необичаен уличен кошмар изчезна от съзнанието му, сякаш, след като го бе сънувал, се бе събудил в топлото утринно спокойствие на пружиненото си легло.

Влезе в просторната празна гостна и се спря наред стаята.

Съпруга! Същество, с което да се разговори. Всеки има право на

185. Градче в графство Херфордшир.

186. Във виното е истината (лат.).

това! Дявол да го вземе! Има право!

ТРЕТА ЧАСТ

Соумс в Париж

Соумс не бе пътувал много. Деветнайсетгодишен, бе направил с баща си и Уинифред така нареченото „малко пътешествие“ – Брюксел, Рейн, Швейцария и обратно през Париж. На двайсет и седем години, току-що започнал да се интересува от живопис, прекара пет горещи седмици в Италия, за да се запознае с Ренесанса – който не го възхити така, както бе очаквал, – а на връщане беше две седмици в Париж, където беше зает само със себе си, както подобава на един Форсайт, заобиколен от такива затворени в себе си „чужденци“, каквито са французите. Тъй като бе учил езика им в английско училище, не разбираше какво му говорят. Затова намери, че и за него, и за тях е по-добре да си мълчат: така човек поне не се излага. Не харесваше облеклото на мъжете, закритите фойтони, театрите, които приличаха на кошери, галериите, където миришеше на восък. Беше премного предпазлив и стеснителен, затова не изследва онази страна на Париж, съставляваща, според Форсайтови, неговата скрита привлекателност; а колкото до колекционерските покупки – не можа да направи ни една! Като би се изразил Никълъс – французите са научени само да грабят. Върнал се бе недоволен и бе заявил, че напразно хвалят толкова много Париж!

Така че, когато замина през юли 1900 година, това беше третата му среща с центъра на културата. Този път обаче планината отиде при Мохамед; защото сега той се чувстваше, и може би действително беше, много по-културен от Париж. Освен това имаше и определена цел: не вече преклонение пред някакъв олтар на добрия вкус и безнравствеността, а преследване на собствените си законни интереси. Всъщност замина, защото работите бяха отминали стадия на шегата. Наблюдението продължаваше... без никакъв успех. Джוליън не бе се върнал в Париж, друг „заподозрян“ нямаше! Зает с нови, много поверителни дела, Соумс съзнаваше повече от винаги колко важно нещо е за един адвокат доброто му име. Но нощем и в свободните му часове го измъчваше мисълта, че времето тече, парите също изтичат, а собственото му бъдеще си е все в същите „окови“. След оная вечер за Мейфкинг бе забелязал, че някакво „глупаво докторче“ се увърта около Анет. Срещал го бе на два

пъти... Весело глупаче, най-много трийсетгодишно. Нищо не дразнеше Соумс така, както веселото държане... то беше за него неприлична, нередна черта, без никаква връзка с действителността. С една дума, смесицата от желания и надежди се бе превърнала в мъчение; а напоследък се запита дали Айрин не подозира, че я следят. Това именно го накара накрая да замине, за да се увери сам; да се опита още веднъж да сломи отвращението ѝ, нежеланието да изгледят взаимните си отношения. Ако пак не успее... поне ще види сам как живее тя.

Отседна в хотел на улица Комартен, много удобен за Форсайтови, където почти не се говореше френски. Нямахме никакъв план. Не искаше да я изненада; но все пак трябваше да постъпи така, че да не ѝ даде възможност да му се изплъзне, като избяга оттук. На другата сутрин, в хубав ясен ден, излезе из града.

Париж изглеждаше весел със своите сияещи лъчевидни булеварди, а това просто дразнеше Соумс. Той вървеше бавно, вирнал с любопитство нос. Този път искаше да разбере всичко френско. Нали Анет беше францужойка? Много нещо можеше да извлече от своето пътуване, стига да съумее. При това завидно настроение щяха на три пъти да го сгязат на Плас де ла Конкорд. На Кур ла Рен, където се намираше хотелът на Айрин, се озова почти ненадейно, още преди да бе решил как ще постъпи. Отиде до реката и видя зад гъстите листа на платаните бялото, приветливо здание със зелени тенти над прозорците. Реши, че ще бъде по-добре да я срещне случайно на публично място, вместо да се изложи на риска да я посети, и седна на пейка, откъдето можеше да наблюдава входа. Нямахме още единайсет – беше малко вероятно да е излязла. Няколко гълъба пристъпваха и чистеха перата си в слънчевите кръгове между сенките на платаните. Минаващ работник в синя блуза им хвърли трохи от хартията, в която бе завил обяда си. Бавачка с панделки водеше две момиченца с плитчици и кюлотки с воалчета. Мина карета с кочияш в тъмносиня униформа и черен цилиндър. Всичко това се стори на Соумс превзето, с някаква остаряла живописност. Театрален народ бяха тия французи! Запали цигара – пушеше рядко! – обиден, че съдбата го бе запратила в чужбина. Нямахме да се учуди, ако Айрин харесва този живот – тя не бе била никога напълно англичанка... дори по външност! И започна да гадае кой от тия прозорци под зелените тенти може да е нейният. Как трябва да изрече това, за което бе дошъл, за да може да пробие стената на гордата ѝ упоритост? Запрати угарката от цигарата си по един гълъб и помисли: „Не мога да стоя вечно тук да си преплитам пръстите. По-добре да се откажа и да я посетя привечер.“ Но продължи

да седи; часовникът удари дванайсет, след това и половина. „Ще чакам до един – помисли той; – щом веднъж съм дошъл.“ Но в същия миг стана, отдръпна се, седна отново. От хотела излезе жена в кремава рокля и се отдалечи под бежовия си чадър. Айрин! Той почака, докато тя отмина достатъчно, за да не го познае, после тръгна подир нея. Тя вървеше без определена цел, в посока – ако не бе забравил! – към Булонската гора. Почти половин час вървя той подир нея, на прилично разстояние по другия тротоар, докато тя навлезе в самата гора. Дали не отиваше все пак на среща? Някой проклет французин... от ония *Bel ami*¹⁸⁷, които знаят да се въртят само около жените... Прочел бе романа с мъка, но и с отвратителна наслада. Вървеше упорито по сенчестата алея, изгубвайки от време на време Айрин при завоите. Спомни си как някога, много отдавна, изгарян от ревност, се бе промъквал зад дърветата и пейките на Хайд парк, за да ги търси глупаво, сляпо, нея и младия Босини. Пътеката правеше остър завой и, когато ускори ход, той се озова пред Айрин, седнала край малък фонтан – малка зеленикавобронзова Ниоба, с обвити от разпилените коси бедра, загледана в езерцето, което бе изплакала. Озова се така ненадейно, че отмина, преди да се обърне и да свали шапка. Тя не трепна. Винаги бе имала необикновено самообладание... едно от нещата, които най-много го възхищаваха и дразнеха, защото никога не можеше да разбере какво мисли тя. Знаеше ли, че е вървял подир нея? Самообладанието ѝ го ядоса; без да се опитва да обясни присъствието си, той посочи съкрушената малка Ниоба и каза:

– Хубава статуйка!

Едва сега забеляза, че тя прави усилие да изглежда спокойна:

– Не исках да те изненадам. Често ли идваш тук?

– Да.

– Малко усамотено е.

Докато той говореше, една дама мина покрай тях, спря се да погледа фонтана и се отдалечи.

Айрин я проследи с поглед.

– Не – отвърна тя, като чертаеше по пръстта с върха на чадъра. – Никъде не е усамотено. Човек си има винаги сянка.

Соумс разбра, погледна я твърдо и възкликна:

– Какво искаш, сама си си виновна. Всеки момент можеш да се отървеш от нея. Върни се, Айрин, и ще бъдеш свободна.

Тя се изсмя.

187. Герой на роман от Мопасан.

– Не се смей! – Извика Соумс и тупна с крак. – Това е безчовечно. Слушай! Какво искаш да сторя, за да се върнеш при мен? Да ти обещаю отделно жилище и само понякога да те посещавам там?

Айрин стана изведнъж. Лицето и, цялото ѝ държание издаваха страшно раздразнение.

– Никога! Никога! Никога! Можете да ме преследваш до гроб. Няма да се върна.

Оскърбен, едва успяващ да се сдържа, Соумс се отдръпна.

– Не прави сцени! – каза рязко той. И двамата останаха така, загледи в малката Ниоба с искряща на слънцето зеленикава плът.

– Това е, значи, последната ти дума – промълви Соумс, стиснал пестници. – Осъждаш и двама ни.

Айрин наведе глава.

– Не мога да се върна. Сбогом.

Чувство на чудовищна несправедливост бликна в него.

– Стой – каза той, – и послушай за момент! Ти си свързана с мен чрез свещен обет... Дойде без пет пари. Имаше всичко, което можех да ти дам. Наруши обета без причина, направихте ме за смях; отказа да ми родиш дете; остави ме като затворник; и... и все още ме владееш така, че те желая, да, желая те. Кажете ми сама каква си?

Айрин се обърна, със смъртнобледо лице и пламнали очи.

– Бог ме е създал такава, каквато съм – отвърна тя; – порочна, ако искаш... но не дотолкова порочна, че да се отдам повторно на мъж, когото мразя.

Слънцето заблестя в косите ѝ, докато тя се отдалечаваше, и се плъзна леко като ласка по тясната кремава рокля.

Соумс не успя да продума, нито да мръдне. От тази така груба, така първична дума – „мразя“ – цялата му форсайтовска същност потрепера. Той напусна с глухо проклятие мястото, откъдето тя си бе отишла, и едва не се сблъска с дамата, която се връщаше полека... Глупачка! Глупава съгледвачка!

Вървеше изпотен, навлязъл дълбоко в гората.

„Е, добре! – помисли той. – Няма защо да я щадя, щом тя няма нито зрънце пощада към мен. Още днес ще ѝ докажа, че е въпреки всичко моя жена.“

Но, докато се връщаше към хотела си, трябваше да признае, че сам не знаеше какво иска да каже с тия думи. Не можеше да прави сцени на публично място, а какво друго би могъл да стори? Почти проклинаше собствената си деликатност. Тя не заслужаваше може би уважение; но

себе си, уви, той не можеше да изложи! И седнал, без да обядва, в хола на хотела, където непрестанно минаваха туристи с бедекери¹⁸⁸ в ръка, той изпадна в дълбоко униние. Във вериги! Целият му живот, с всички естествени инстинкти и достойни копнежи, беше окован във вериги само защото съдбата го беше тласнала преди седемнайсет години да отдаде сърцето си на тази жена... така безвъзвратно, та и сега дори не му оставаше истинско чувство за друга! Проклет да бъде денят, когато я беше срещнал, проклет да бъдат и очите му, които виждаха в нея нещо друго освен жестоката Венера, каквато всъщност беше! И все пак, припомняйки си я в слънчевото отражение по тясната рокля от шантунг, той изохка така, че минаващият турист помисли: „Този човек се е разболял! Какво ли ядохме на обяд?“

По-късно, на терасата на едно кафене недалеч от Операта, с чаша студен чай с лимон и сламка за пиене, му хрумна зловната мисъл да вечеря в нейния хотел. Ако е там, ще може да поговори с нея; ако я няма, ще ѝ остави бележка. Облече се грижливо и написа следните редове:

„Идилията ти с онзи приятел Джолиън Форсайт ми е във всеки случай известна. Ако я продължаваш, трябва да ти бъде ясно, че не ще се спра пред нищо, за да направя живота му невъзможен.

С. Ф.“

Запечатата плика, но не го адресира, защото не желаше да напише моминското ѝ име, което така нахално бе възприела, нито да я назове Форсайт, от страх, че тя може да скъса плика, без да прочете писмото. После излезе и тръгна по светналите улици, предоставени на търсачите на нощни развлечения. Влезе в нейния хотел и си избра място в един отдалечен ъгъл, откъдето можеше да наблюдава всички входи и изходи. Нямахше я. Той яде малко, набързо, нащрек. Тя не дойде. Изпи бавно кафето в хола, изгълта две чаши бренди. Отиде при таблото да разгледа имената. Номер дванайсет, на първия етаж! Реши да занесе писмото сам. Качи се по стълбите с червени пътеки, мина покрай един малък салон; осем... десет... дванайсет! Дали да почука, да тикне писмото под вратата, или... Огледа се плахо и натисна дръжката. Вратата се отвори в малко коридорче, което водеше към друга врата. Почука на нея – никакъв отговор. Вратата беше заключена. И прилепваше плътно до пода – писмото нямаше да мине. Той го прибра в джоба си и постоя за миг, като се ослушваше. Беше поти сигурен, че тя не е вътре. Тръгна изведнъж,

188. Пътеводители. По името на издателя немец.

мина покрай малкия салон, слезе по стълбите. Спря пред канцеларията и запита:

– Бихте ли се погрижили да предадете това писмо на мисис Ерн?

– Мадам Ерн напусна днес, *monsieur*, неочаквано, към три часа.

Някой от семейството ѝ се разболял.

Соумс стисна устни.

– О! – промълви – Знаете ли адреса ѝ?

– Non, *monsieur*, Англия, струва ми се.

Соумс прибра писмото в джоба си и излезе. Повика минаващия файтон.

– Карайте където и да е!

Кочияшът явно не разбра, усмихна се и завъртя камшика. И Соумс се понесе в малката виктория¹⁸⁹ с жълти колелета из звездообразния Париж, а кочияшът спираше от време на време, за да запита:

– C'est par ici, *monsieur*?

– Не, продължавайте!

Докато най-послед човекът се отчая и колата с жълтите колелета продължи да се носи покрай високите затворени къщи с гладки фасади и булеварди с платании – един миниатюрен Летящ холандец!

„Като живота ми – помисли Соумс. – Напред и все напред... без никаква цел!“

В паяжината

Соумс се върна в Англия на следния ден, а на другата сутрин бе посетен от мистър Полтид, с цвете в петлицата и кафяво бомбе. Соумс го покани да седне.

– Новините от фронта не са много лоши, нали? – започна мистър Полтид. – Надявам се, че сте добре, сър?

– Благодаря, много добре.

Мистър Полтид се понаведе напред, усмихна се, обърна ръка, загледа дланта си и каза полека:

– Изглежда, че най-послед свършихме работа, сър.

– Какво? – извика Соумс.

– Деветнайсет съобща най-неочаквано нещо, което бихме могли с право да наречем убедително доказателство.

Мистър Полтид помълча.

189. Двуместен файтон.

– Е?

– На десети този месец, след като забелязала през деня една среща между 17 и някакво лице, 19 е готова да заяви под клетва, че е видяла същото лице да излиза към десет вечерта от спалнята на 17 в хотела. С малко умение при взимане на показания това ще бъде достатъчно... още повече, като се има предвид, че 17 е напуснала Париж сигурно със същото лице. Защото и двамата са изчезнали; още не сме ги открили, но ще ги намерим... ще ги намерим. Деветнайсет работи старателно, при особено трудни условия и много се радвам, че накрая се прояви.

Мистър Полтид извади цигара, чукна края ѝ о масата, погледна Соумс и я прибра. Изражението на клиента му не беше насърчително.

– Какво е новото лице? – запита рязко Соумс.

– Това не знаем. Тя ще потвърди факта под клетва, а дава и точно описание на външността му.

Мистър Полтид извади писмото и започна да чете:

„Средна възраст, среден ръст, през деня в тъмносин костюм, вечерта във фрак. Бледен, с тъмни коси, малки тъмни мустачки, хлътнали бузи, издадена брадичка, сиви очи, малки нозе, виновно изражение...“

Соумс отиде до прозореца. Застана там, обзет от насмешлива ярост. Същински идиот... роден идиот! Седем месеца по петнайсет лири седмично... за да го проследят като любовник на собствената му съпруга! Виновно изражение! Отвори прозореца.

– Горещо – каза той и се върна на мястото си. Кръстоса крака и изгледа с високомерно изражение мистър Полтид.

– Съмнявам се дали това е напълно достатъчно – заяви провлечено той, – щом нямаме име или адрес. Смятам, че може да оставите засега дамата и да се занимаете с нашия приятел 47.

Не можеше да реши дали мистър Полтид го бе познал по описанието; но си го представяше как се смее неудържимо пред приятелите си! „Виновно изражение!“ Проклятие!

Мистър Полтид отвърна настойчиво, почти развълнувано:

– Уверявам ви, че сме свършвали работата и с по-малко. Не забравяйте, че са в Париж. Привлекателна жена, живее сама. Защо да не опитаме, сър? Може и да сполучим.

Соумс прозря изведнъж: засегнато беше професионалното усърдие на тоя човек. „Най-голямата победа в кариерата ми: уредих на един клиент развод чрез неговото собствено посещение в спалнята на жена му! Нещо, за което ще се говори и след като се оттегля!“ И, в един безумен миг, той каза: „Защо не? Най-сетне стотици мъже със среден ръст имат

малки нозе и виновно изражение!“

– Не съм упълномощен да поемам никакви рискове – отсеке Соумс.

Мистър Полтид го погледна.

– Жалко – каза той. – Много жалко! Другият начин изглежда много бавен!

Соумс стана.

– Няма значение. Следете, моля ви се, 47 и внимавайте да не откриете някой хвърчащ кон.

Очите на мистър Полтид светнаха гневно при последните думи.

– Разбрано. Ще ви държим в течение.

Соумс остана отново сам. Оплетена, гадна, смешна история! Сложи лакти на бюрото и опря чело на дланите си. Стоя така цели десет минути, докато завеждащият канцеларията го опомни, като му поднесе проекта за отдавна желаното пускане на нови акции от Менифолд и Топинг. Приключи рано работата си и тръгна към ресторант „Бретан“. Там намери само мадам Ламот. Ще пийне ли monsieur чашка чай?

Соумс кимна.

Когато седна в малката стая пред двете съседни врати на масата, той каза ненадейно:

– Желая да поговоря с вас, мадам.

Бързият поглед на светлокафявите ѝ очи му подсказаха, че тя е очаквала отдавна тези думи.

– Преди всичко трябва да ви попитам нещо: онзи млад доктор – как се казва? – има ли нещо между него и Анет?

Мадам Ламот заприлича на статуя от черен кехлибар – гладка, твърда, черна, блестяща.

– Анет е млада – отвърна тя; – както и monsieur le docteur. А между млади хора работите се развиват бързо; но Анет е послушна дъщеря. О! Такъв прекрасен характер!

Устните на Соумс се свиха в едва доловима усмивка.

– Значи, нищо определено?

– Определено?... Всъщност не! Младежът е много приятен, само че... знаете, засега без пари.

Тя вдигна чашата си със сини китайски рисунки; Соум – също. Погледите им се срещнаха.

– Аз съм женен – каза той, – но от много години съм разделен със жена си. Възнамерявам да се разведе.

Мадам Ламот остави чашата си. Така ли? Всякакви трагедии има по света! Това отсъствие на каквото и да е чувство у нея пробуди някакво

странно презрение у Соумс.

– Аз съм богат човек – добави той, като съзнаваше ясно, че думите му са проява на лош вкус. – Няма смисъл да казвам нещо повече за сега, но мисля, че ме разбирате.

Очите на мадам, отворени така широко, че се виждаше и горната част на бялото им, го загледаха втренчено.

– Ah! Ca!... mais nous avons le temps! – Нищо повече. – Още една чашка?

Соумс отказа, сбогува се и си тръгна към Уест Енд.

Успокои се в това отношение: тя не ще позволи на Анет да се изложи с онова весело муле, докато... Но какви изгледи, че ще може някога да каже: „Свободен съм“? Какви изгледи? Бъдещето бе загубило вече всякаква връзка с действителността. Той се чувстваше като оплетена в паяжина муха, загледана тъжно в желаната свобода отвън.

Не бе се движил никак днес, затова отиде до Кенсингтън гардънс, а оттам, по Куинс Гейт, към Челси. Айрин се бе върнала може би в жилището си. Това поне щеше да узнае, защото, след последния ѝ така оскърбителен отказ, нараненото му самолюбие отново се утешаваше от мисълта, че тя трябва да има любовник. Пред малките жилищни блокове той стигна тъкмо по време на вечеря. Излишно беше да разпитва! Побеляла дама поливаше цветята в сандъчетата на прозореца ѝ. Жилището беше очевидно дадено под наем. Той тръгна бавно покрай реката в ясната вечер. Навред спокойна красота, хармония и утеха... Навред, освен в неговото сърце.

Ричмънд парк

В следобед, когато Соумс отплава за Франция, в Робин Хил пристигна каблограма за Джоли:

„Синът ви болен от дизентерия няма непосредствена опасност ще телеграфирам отново“

Каблограмата завари семейството вече разтревожено от предстоящото заминаване на Джун, която имаше запазена каюта за следния ден. Вестта дойде тъкмо когато тя молеше баща си да се грижи за Ерик Кобли и семейството му.

Решението ѝ да стане милосърдна сестра, продиктувано от записването на Джоли за доброволец, бе изпълнено честно, макар и придружено с раздражението и съжалението, което всички Форсайтови изпитват

пред едно ограничение на личната им свобода. Отначало възхитена от „чудесното“ занятие, Джун започна на втория месец да смята, че може да се подготви сама много по-добре, отколкото ще я подготвят другите. И, ако Холи бе настояла да последва примера ѝ и не бе постъпила в курсовете, Джун непременно щеше да се откаже. Но сега, пред самото заминаване, мисълта, че изоставя без никаква подкрепа Ерик Кобли с жена и две деца в студените вълни на едно неотзивчиво общество, ѝ тежеше дотолкова, че се появи отново опасност да се откаже. Обаче каблограмата с тревожната вест реши въпроса. Джун си представи веднага как се грижи за Джоли... ще ѝ позволят, разбира се, да се грижи за собствения си брат! Джолиън – по-осведомен и недоверчив – не хранеше подобна надежда. Бедната Джун! Можеше ли някой Форсайт от нейното поколение да си представи колко груб и жесток е животът? Откакто узна за пристигането на сина си в Кейптаун, мисълта за него измъчваше непрестанно Джолиън. Не можеше да се примири с чувството, че Джоли е в постоянна опасност. Макар и тревожна, каблограмата беше все пак утеха. Нямаше поне да бъде изложен на куршуми. Но... и дизентерията е тежка болест! Таймс беше пълен със съобщения за смъртни случаи от нея. Защо не можеше той да е болният в оная далечна болница, а момчето му да е живо и здраво у дома си? Това, съвсем нефорсайтовско, самопожертвуване на трите му деца изненадваше Джолиън. Той би разменил с готовност мястото си с Джоли, защото обичаше сина си; но те не действуваха по подобна подбуда. Оставаше му само да приеме, че поведението им означава израждане на форсайтовския тип.

Късно следобед Холи отиде при него под стария дъб. Тя бе израснала много през последните месеци на болнично обучение във от къщи. Щом я видя да приближава, той си помисли: „Тя е по-разумна от Джун, макар че е още дете; много по-мъдра е. Слава богу, поне тя не заминава.“ Холи седна в стола-люлка, мълчалива и кротка. „Разтревожена е не по-малко от мене“ – помисли Джолиън. Като видя, че го гледа, каза:

– Не вземай новината много присърце, моето дете. Ако не беше болел, щеше да е изложен на много по-голяма опасност.

Холи стана от стола-люлка.

– Искам да ти кажа нещо, татко. Аз съм причина Джоли да се запише и да замине.

– Защо?

– Докато ти беше в Париж, ние с Вал Дарти се влюбихме. Излизахме на езда в Ричмънд парк; сгодихме се. Джоли разбра и реши, че трябва да ни раздели, и предизвика Вал да се запише доброволец. Аз съм

виновна за всичко, татко; затова искам и аз да замина. Ако се случи нещо с един от тях, ще се чувствам ужасно. Освен това и аз съм подготвена не по-зле от Джун.

Джوليوън я погледна смаяно и насмешливо. Ето, значи, отговора на загадката, която се стремеше да открие: и трите му деца в края на краищата си бяха Форсайтови! Холи можеше, разбира се, да му каже това нещо по-рано! Но той не изрече хапливите мисли. Нежността към младите беше може би най-святото в неговото верую. Получил бе, то се знае, каквото заслужаваше. Сгодили се! Затова, значи, се бе някак отчуждила от него! И то, за младия Вал Дарти – племенника на Соумс – от вражеския лагер! Всичко това беше ужасно противно. Той сгъна триножника и облегна етюда на дървото.

– Знае ли Джун?

– Да; тя каза, че може да ме настани някак в своята каюта. Каютата е за един човек, но една от нас може да спи на пода. Ако си съгласен, ще отида още сега да взема разрешение и за мене.

„Ако съм съгласен?“ – помисли Джوليوън. – Малко късно се е сетила за съгласието ми. Но пак премълча.

– Много си млада, миличка, няма да те пуснат.

– Джун има познати, на които помогнала да заминат за Кейптаун. Ако не ми позволят да работя като сестра, ще мога да остана при тях и да продължа обучението си. Пусни ме, татко!

Джوليوън се усмихна, за да не заплаче.

– Никога в нищо не съм ви спирал – каза той. Холи обви с ръце шията му. – О, татко! Ти си най-добрият баща на света!

„Това означава, че съм най-лошият“ – помисли Джوليوън. Ако се бе усъмнявал някога в своето верую на търпимост, то беше именно сега.

– Аз не съм в приятелски отношения със семейство Дарти – каза той – и не познавам Вал. Но Джоли не го обича.

Холи погледна някъде в далечината и каза:

– Аз го обичам.

– С това въпросът се урежда – отвърна сухо Джوليوън, но като видя изражението ѝ, я целуна и помисли: „Има ли нещо по-трогателно от младежката вяра?“

Щом не ѝ забраняваше да замине, очевидно трябваше да я настани колкото се може по-добре, затова отиде в града заедно с Джун. Било поради нейната настойчивост, било защото чиновникът, при когото отидоха, беше съученик на Джوليوън, получиха разрешение Холи да остане в единичната каюта. На другата вечер той ги изпрати на гара Сърбитън¹⁹⁰,

където се разделиха с него, снабдени с достатъчно пари, диетични храни и банкови чекове, без каквито нито един Форсайт не пътува.

Върна се в Робин Хил в звездна нощ, седна да вечеря късно, облужван особено внимателно от прислугата, която искаше да му докаже своето съчувствие, и изяде най-добросъвестно всичко, за да изтъкне, че цени това съчувствие. Но с истинско облекчение излезе да изпуши пурата си на терасата с плочките – така изкусно подбрани по цвят и по форма от Босини, – докато нощта го обгръщаше отвред: прекрасна нощ, ед-ва шепнеща в дърветата, почти мъчително уханна. Тревата беше овлажняла от роса, та той остана на терасата да се разхожда по каменните плочки, докато най-последно му се стори, че е заедно с другите двама Джолиън-овци и, когато стигнаха до края, не се обръщаха кръгом, а извиваха под прав ъгъл, така че баща му оставаше винаги откъм къщата, а синът му – откъм края на терасата. И двамата го придържаха леко; не смееше да вдигне ръка към пурата, за да не ги обезпокои, и тя изгаряше полека, посипвайки с пепел дрехите му, докато накрая опари устните му и той усети, че ръцете му изстиват. Разхождали се бяха те... тримата Джолиън-овци, в един Джолиън!

Спря се, неподвижен, заслушан в шумовете – файтон по шосето, далечен влак, лая на кучето от фермата на Гейдж, шепота на листата, свирката на коняря. Колко звезди горе... Светли, безгласни и далечни! Нямахме още луна! Само толкова светлина, колкото да зърне тъмните листа и остриетата на ирисите покрай терасата – неговото любимо цвете, чиито извити, сгърчени листенца имаха цвета на нощта. Обърна се към къщата. Огромна, неосветена, без никой друг освен него в цялото крило! Жестока самота! Не можеше да живее тук свършено сам! А защо ще се чувства самотен, докато съществува красотата? Отговорът – като в някаква глупава гатанка – беше: защото се чувства. Колкото по-пълна е красотата, толкова по-пълна е и самотата; красотата се крепи на хармония, хармонията – на единение. Красотата не може да утеши, ако й е отнета същността. Той не можеше да се радва на тази влудяващо страстна нощ, с цъфнали лози под звездното сияние, с уханье на трева и мед, докато тази, която беше за него олицетворение на красотата, нейно възплъщение и същност, беше далеко... окончателно отделена сега по силата на благоприличието и почтеността.

Спа много малко, като се стараше да се примири – нещо, почти недостижимо за един Форсайт, свикнал от детинство на самостоятелност и

охолство. Но призори задряма и сънува странен сън.

Намираше се на сцена с невероятно висока и разкошна завеса – висока до самите звезди и разгърната в полукръг до рампата. Самият той беше съвсем дребен – неспокойна черна фигурка, която сновеше насамнатам; а най-чудното беше това, че тази фигурка приличаше и на него, и на Соумс; и той не само действаше, но и наблюдаваше. Това същество – самият той и Соумс – се опитваше да намери изход от затворилата го тежка и тъмна завеса. Няколко пъти мина през нея, докато най-последна зърна с радост някакъв тъничък процеп – дълга, красива пролука с цвета на перуника, далечно, неизразимо видение от рая. Когато побърза да мине през нея, завесата се затвори внезапно. Горчиво разочарован, той – или може би Соумс? – продължи напред. Процепът се появи отново в отдръпващата се завеса и пак веднага се затвори. Това продължи до безкрай, без да може да мине, докато най-последна се събуди, шепнейки името на Айрин. Сънят го разстрои ужасно, особено това сливане със Соумс.

На другата сутрин, разбрал, че не може да работи, прекара няколко часа в езда с коня на Джоли, за да се умори. На втория ден реши да отиде в Лондон, за да види дали ще получи разрешение да последва дъщерите си в Южна Африка. Започнал бе вече да събира вещите си на другата сутрин, когато получи следното писмо:

„Грийн хотел, Ричмънд

13 юни

Драги Джолиън – ще се изненадате, като узнаете колко близо съм до Вас. В Париж стана невъзможно... и се върнах тук, за да бъда близо до Вашите съвети. Много бил желала да Ви видя. Откакто напуснахте Париж, едва ли съм видяла човек, с когото бих могла да поговоря. Добре ли сте Вие и синът Ви? Никой не знае, надявам се, че съм тук.

Винаги Ваша предана
Айрин“

Айрин на три мили от него!... Избягала отново! Той остана така... странно усмихнат. Това беше много повече, отколкото би могъл да очаква!

Към обяд тръгна пеша през Ричмънд парк и, докато вървеше, си мислеше: „Ричмънд парк! Напълно подходящ наистина за нас

Форсайтови!“ Не че тук живееха Форсайтови – тук наистина живееха само кралски особи, лесничей и елени, – но в Ричмънд парк на природата се разрешава да се прояви в известни граници – в никакъв случай не извън тях! – и тя се старае храбро да бъде естествена, казвайки сякаш: „Погледнете моите инстинкти – това са страсти, почти готови да се проявят, но не съвсем, разбира се; сърцевината на владеещото е да владееш себе си.“ Да! Ричмънд парк владееше дори в този светъл юнски ден, когато острият зов на кукувиците разлюляваше върховете на дърветата, а дивите гълъби известяха, че настъпва лятото.

„Грийн хотел“, където Джолиън пристигна след един часа, се издигаше почти срещу прочутия ресторант „Корона и скипър“; беше скромен, с безукорно име, имаше винаги студено говеждо, сладкиш с френско грозде и по една-две вдовици аристократки, така че пред вратата чакаше постоянно някоя карета с два коня.

В стая със завеси и покривки от съвършено гладък кретон, който не събуждаше никакви емоции, Айрин седеше пред пианото на столче с вълнена везба и свиреше „Хензел и Гретел“ от извехтял нотен албум. Над нея, на стената, необлепена още с тапети „Морис“¹⁹¹, беше окачена гравюра на кралицата, възседнала пони, сред ловджийски кучета, ловци с шотландски кепета и убити елени; на прозореца зад нея имаше саксия с бели и розови обички. Викторианския дух на стаята просто говореше; и Айрин, в своята плътно прилепнала рокля, се стори на Джолиън Венера, която се появява от раковината на миналия век.

– Ако собственикът имаше очи – каза той, – веднага би ви показал вратата; вие просто затъмнявате украсата му.

Така разсея той вълнението на този миг. След като обядваха със студено говеждо, мариновани орехи, сладкиш с френско грозде и изпиха една глинена бутилка джинджифилова бира, излязоха в парка, където шеговитият разговор бе последван от мълчанието, от което се страхуваха Джолиън.

– Не ми разказахте за Париж – започна най-сетне той.

– Да. Дълго време бях следена; но човек свиква. Обаче накрая дойде Соумс. И при малката Ниоба... пак старата история: ще се върна ли при него?

– Невероятно!

Тя бе говорила, без да вдигне глава, но сега го погледна. Тъмните

191. По времето на Уилям Морис (1834–1896), художник и създател на ателиета за приложно изкуство.

очи, устремени в неговите, говореха по-ясно от всякакви думи: „Нямам вече сили; ако искате – вземете ме.“ Преживявал ли бе той някога до днес – а не бе живял малко! – такъв миг на напрегнато вълнение?

Думите: „Обожавам ви, Айрин!“ едва не се изплъзнаха от устните му. И изведнъж с яснота, каквато не допускаше, че въображението може да притежава, видя Джоли легнал, обърнал бялото си лице към бялата стена.

– Син ми е тежко болен – промълви той.

Айрин го улови под ръка.

– Да вървим; разбирам ви.

Излишни бяха всякакви жалки обяснения! Тя бе разбрала! И тръгна сред високата до колене папрат между заешки леговища и дъбове, като разговаряха за Джоли. След два часа Джолигън я остави при Ричмънд Хил Гейт и си тръгна към къщи.

„Тя знае за чувствата ми – помисли той. – Разбира се! Подобно нещо не може да се скрие от такава жена!“

Отвъд реката

Джоли се измъчи до смърт от сънища. Но сега беше вече толкова слаб и изтощен, та не можеше да сънува; само лежеше в полусъзнание и едва-едва си спомняше отдавнашни неща; имаше сили само да обърне очи и да погледне през прозореца до леглото му към рекичката, която течеше в пясъка навън, из пръснатите хрусталаци на Кару. Знаеше вече какво е Кару, макар че не бе видял бури да тичат като зайци из него, нито бе чул свистенето на летящи куршуми. Епидемията го пипна, преди да бе усетил миризмата на барут. Ожаднял бе някой ден, напил се бе с нечиста вода или бе изял заразен плод... Кой би могъл да знае? Най-малко самият той, комуто не бях стигнали сили дори да възроптае срещу победата на злото... а само колкото едва да осъзнава, че и другите лежат заедно с него, или че започва да бълнува; само колкото да съзира тясната рекичка и да си припомня смъртно отдавнашни, далечни неща...

Слънцето бе почти залязло. Скоро щеше да се захлади. Бе желал да знае кое време е... да докосне стария си гладък часовник, да го чуе как отброява часовете. Би било така приятно, като у дома. Нямахше сили дори да си спомни, че е навил за последен път стария часовник в дена, когато бе постъпил тук. Кръвта туптеше така слабо в мозъка му, че лицата на влизашите и излизашите сестри, лекари, санитарии се сливаха,

превърщаха се в едно-единствено безлично лице; а всичко, което говореха за него, значеше все едно и също, тоест почти нищо. Това, което беше вършил някога, макар далечно и едва доловимо, беше все пак ясно... Ето, минаваха покрай старите стъпала към билиардната в Харроу... оттук, оттук, сър!... Увива обувките си в Уестминстър газет, хартията е зеленикава, обувките – лъскави... Дядо му идва някъде от мрака... мирише на пръст... от гъбарника! Робин Хил! Покрили бяха с листа горкия Балтазар. Татко! Роден дом!

Съзнанието се върна, той забеляза, че в реката няма никаква вода... И някой му говори. Иска ли нещо? Не. Какво да иска? Няма сили да иска... Да можеше само да чуе как бие старият му часовник...

Холи! Не ще съумее да подаде както трябва!¹⁹² О! Хвърляй, хвърляй нагоре! Не по земята!... „Теглете назад, вторият и първият!“¹⁹³ Той беше вторият!... Съзнанието се върна отново, той зърна виолетовия здрач навън, изгриващия кървавочервен лунен сърп. Очите му се впиха като омагьосани в него... а сърпът се издигаше все по-високо и по-високо през дългите минути на пълната мисловна пустота...

„Отива си, докторе!“ Няма ли вече да обува обувката си? Никога ли?... „Дръжте се както трябва, втори!“ Без плач! Мини безшумно... отвъд реката... да спиш!... Тъмно ли?... Да би навил някой... часовника... да бие!...

Соумс действа

Запечатаният плик с почерка на мистър Полтид стоя неотворен в джоба на Соумс цели два часа, докато вниманието му бе изцяло погълнато от работите на Новото каменовъглено дружество; то бе започнало да запада още от времето, когато Джолиън старши се отказа от председателстването, а напоследък се разпаднаше толкова бързо, че не оставаше нищо друго, освен да го ликвидира. Взе писмото и отиде да обядва в своя клуб в Сити, който му беше скъп, защото се бе хранил там с баща си още в началото на осемдесетте години, когато на Джеймс му беше приятно да го води със себе си и да го запознава с бъдещия му живот.

В един отдалечен ъгъл, седнал пред чиния с печено овнешко и картофено пюре, той прочете:

192. Възгласи при игра на крикет.

193. Възгласи при състезания в гребане.

„Уважаеми господине, съгласно Вашето предложение съответно продължихме работата с другото лице и стигнахме до удовлетворителни резултати. Наблюдението на 47 ни позволи да открием 17 в «Грийн хотел», Ричмънд. Двата са се срещали през изтеклата седмица всеки ден в Ричмънд парк. Нищо по-определено не е било отбелязано досега. Но, като свързвам това с данните, които имаме от Париж от началото на годината, убеден съм, че ще можем да задоволим съда. Ще продължаваме, разбира се, наблюдението до ново нареждане от Вас.

С дълбока почит
Клод Полтид“

След като прочете два пъти писмото, Соумс кимна на сервитьора:

- Отнесете печеното – студено е.
- Да ви донеса ли друго, сър?
- Не. Донесете ми кафе в другия салон.

Заплати яденето, което не бе вкусил, и излезе, минавайки покрай двама непознати, които се престори, че не е забелязал.

„Да задоволим съда!“ – мислеше той, седнал пред кръгла мраморна масичка с чаша кафе. Този Джوليوли! Наля си кафе, сложи му захар и го изпи. Ще го изложи в очите на собствените му деца! Стана, оживен от това решение, но внезапно и за пръв път разбра колко е неудобно да бъде свой собствен адвокат. Не може да води това скандално дело в своята кантора. Ще трябва да повери този съкровен въпрос, засягащ личното му достойнство, на чужд човек, на друг професионален специалист по семейни безчестия. При кого би могъл да отиде? Може би при Линкман и Лейвър, на Бъдж роу... почтени, не много известни, а нему съвсем бегло познати. Но преди да се срещне с тях, ще трябва да види отново Полтид. При тази мисъл изпита явно колебание. Да открие ли тайната си? Как да я изрече? Как да се изложи сам на презрение и скрито осмиване? Но този приятел вече знае... да, положително знае! И, като чувстваше, че трябва да приключи още сега въпроса, взе файтон за Уест Енд.

В това горещо време прозорецът на мистър Полтид беше свършен отворен и само една телена мрежа затваряше достъпа за мухите. Две-три се бяха опитали да влязат, но се бяха закачили за нея и стояха залепнали и, сякаш очакваха да бъдат изядени. Мистър Полтид проследи погледа на своя клиент, стана, почти готов да се извини, и затвори прозореца. „Позира, мулето!“ – помисли Соумс. Като всеки безусловно самоуверен човек, той бе успял да намери смелост и започна с обичайната си

презрителна полуусмивка:

– Получих писмото ви. И реших да действам. Предполагам, че знаете коя дама всъщност следите?

Изражението а мистър Полтид в този миг беше наистина несравнимо. Съвсем ясно заявяваше: „А как мислите? Но това е една чисто професионална осведоменост, уверявам ви, и моля да я извините.“ Той махна едва доловимо с ръка, сякаш искаше да каже: „Какво ли... не се случва на човека.“

– Много добре – продължи Соумс, като овлажни устни. – Излишно е, значи, да говорим повече. Ще поверя делото си на Линкман и Лейвър от Бъдж роу. Не ще искам от вашите хора свидетелски данни, но бъдете добър в пет часа да предадете данните си на адвокатите, като продължавате да пазите най-строга тайна.

Мистър Полтид притвори очи, за да изрази пълното си съгласие.

– Драги сър... – започна той.

– Убеден ли сте – запита с неочаквана заинтересованост Соумс, – че данните са достатъчни?

Мистър Полтид едва забележимо сви рамене.

– Можете да опитате – промълви той – с това, което имаме; и, като се вземе предвид човешката природа, може да се опита.

– Ще потърсите мистър Линкман. Благодаря, не ставайте.

Не би могъл да понесе мистър Полтид да се озове по обичая си между него и вратата. Щом излезе на слънчевия Пикадили, изтри чело. Най-лошото бе минало... С непознатите ще бъде по-леко. Върна се в Сити да довърши останалото.

Вечерта, докато наблюдаваше на Парк Лейн как баща му вечеря, той бе обзет отново от копнежа за син... който ще го наблюдава как вечеря, когато остарее; когото ще държи на колене, както Джеймс го бе държал някога; собствен син, който ще може да го разбира, защото ще бъде същата плът и кръв... да го разбира и утешава, да стане по-богат и по-културен от самия него, защото ще започне живота си много по-охолно. Да остарее... като слабия, побелял, крехък, но жилав мъж, седнал отсреща... Да остарее съвършено сам с богатствата, които трупа; да не се стреми към нищо, защото богатството му е без бъдеще и ще остане за ръцете, устата и очите на хора, които той не и иска да знае! Не! Този път ще отиде докрай, ще се освободи, за да се ожени, да има син, когото ще отгледа, преди да заприлича на престарелия си баща, поглеждащ замислено ту десерта, ту сина си.

В това настроение отиде да спи. Но, затоплен в тънките ленени

чаршафи от запасите на Емили, той бе обзет от мъчителни спомени. Представи си Айрин, почти почувства близостта на тялото ѝ. Защо извърши глупостта да я види пак, да попадне отново в този порой, да се измъчва с мисълта, че тя е с оня приятел, с оня крадец!

Летен ден

Мисълта за сина му рядко напускаше Джолиън в дните след първата му разходка в Ричмънд парк. Не бе получил вече никаква вест; запитванията във Военното министерство не изясниха нищо; писмо от Джун или Холи можеше да очаква най-рано след три седмици. През тия дни той почувства колко недостатъчни са спомените му за Джоли, какъв дилетант е бил като баща. Нямаше нито един спомен за някакво скарване или помирение, защото не бяха се карали; за нито един сърдечен разговор – дори когато бе умряла майката на Джоли. Само една полушеговита обич. Прекалено много се бе страхувал да не се обвърже някак, да не загуби своята свобода, да не наруши свободата на сина си.

Усещаше успокоение само в присъствието на Айрин, при все че то беше страшно усложнено от растящото съзнание за раздвоението на чувствата му между нея и Джоли. С Джоли беше свързано съзнанието му за продължение на рода и за общественото верую, което бе усвоил дълбоко на младини, както и по-късно, когато синът му следваше в колежа и университета... съзнанието, че бащата и синът не бива да изневерят на това, което очакват един от друг. С Айрин го свързваше радостта му от красотата и природата. А сякаш все по-малко и по-малко разбираше кое от двете чувства е по-силно. От това вцепенение обаче бе събуден грубо в деня, когато – на тръгване за Ричмънд – бе пресрещнат от младеж с познато лице, на велосипед, който приближи с лека усмивка.

– Мистър Джолиън Форсайт, нали? Благодаря ви.

Подаде му един плик и изчезна с велосипеда. Изненаданият Джолиън отвори плика.

„Върховен съд за морски, наследствени и бракоразводни дела. Форсайт срещу Форсайт и Форсайт!“ Чувството за срам и отвращение бе последвано от реакцията: „Нали тъкмо това желаш, защо си недоволен?“ Сигурно и тя е получила същото известие. Трябваше веднага да я види. По пътя обмисляше предложението. Смешна история, защото каквото и да се говори в писанието за сърцата, за да се задоволи законът, трябва нещо повече от копнежи. Те биха могли прекрасно да се защитят

при това дело, или поне да направят опит да се защитят. Но тази мисъл беше противна на Джолиън. Ако не я обладаваше на дело, той все пак я бе пожелал, а знаеше, че и тя е готова да отиде при него. Лицето ѝ му показваше това. Не преувеличаваше чувството ѝ. Тя бе преживяла своята голяма любов, а на неговата възраст не можеше да се очаква, че ще се влюби в него. Но тя му вярваше, обичаше го, навярно чувстваше, че ще ѝ бъде опора. Сигурно не ще му поиска да се защитава по това дело, като знае, че я обожава! Тя не притежаваше, слава богу, тази вбесяваща английска добросъвестност, която се отказва от щастието само за да изпита задоволството от отказа. Трябваше да се радва на тази възможност да се освободи... След седемнадесет години мъртвешки живот! Колкото до скандала – маслото беше вече налято в огъня! И да се опитат да се защитят, не ще заличат петното! Джолиън чувстваше нещо, което би изпитал всеки Форсайт, чийто частен живот е застрашен: щом законът налага да го обесят, то поне да има за какво! Освен това да застане пред съда и да дава показания под клетва, че нито с действие, нито с дума са признали любовта си, му се струваше много по-унизително, отколкото да приеме мълчаливо позора, че е прелюбодеец... много по-унизително с оглед на личното му чувство, а еднакво лошо и тежко и за децата му. Ужасяваше го мисълта да обяснява пред един съдия и дванайсет души – обикновени англичани – срещите в Париж и разходките в Ричмънд парк. Противно му беше грубото, лицемерно порицание в цялото съдопроизводство; вероятността да не им повярват... самата мисъл да види жената, която беше за него олицетворение на естествеността и красотата, застанала пред тия мнителни, алчни погледи. Не, не! Да се защитава би значело само да създаде развлечение за лондончани и да увеличи продажбата на вестниците. Хиляди пъти по-добре е да приеме, каквото му пращат Соумс и боговете.

„А всъщност – мислеше честно той – кой знае дали бих могъл, дори заради сина си, да издържа по-дълго това положение! Във всеки случай тя поне ще се освободи от примката.“ Потънал в тези мисли, не усети тежката задуха. Небето беше облачно, тъмнолилаво, с тънки бели прорези. Тежка дъждовна капка остави малка звездообразна звезда в пясъка на шосето, когато той вече влизаше в парка. „Пфу! – помисли Джолиън. – И гръмотевица! Дано не е тръгнала да ме посрещне: ей сега ще завали като из ведро!“ Но в същия миг видя Айрин, която идваше към вратата на парка. „Ще трябва да изтичаме до Робин хил“ – каза си той.

Бурята мина над Полтри в четири часа – желано развлечение за чиновниците във всички канцеларии. Соумс пиеше чаша чай, когато му

донесоха писмото:

„Уважаеми господине,

Форсайт срещу Форсайт и Форсайт

Според указанията Ви чест ни е да Ви съобщим, че днес уведомихме лично ответницата и ответника по горното дело в Ричмънд и в Робин Хил.

Вам предани
Линкман и Лейвър“

Соумс загледа втрънено писмото. Още от момента, когато даде тези нареждания, се изкушаваше да ги отмени. Такава скандална опозоряваща история! Сами доказателствата – доколкото ги бе чул – не му се виждаха убедителни; все по-малко и по-малко му се струваше вероятно ония двамата да са минали границите на приличието. Но делото, разбира се, ще ги отведе нататък; а тази мисъл го измъчваше. Онзи тип ще получи любовта, която сам той не бе успял никога да спечели! Нима беше вече съвсем късно? Нямах ли някакво средство да ги раздели, след като ги бе стреснал с това съобщение? „Ако не сторя това веднага – помисли той, – ще бъде късно, щом са получили призовките. Ще ида да се срещна с него; още сега ще отида.“

Разстроен от нервното напрежение, той изпрати за едно от „модните“ таксита. Ще трябва може би дълго да търсим оня приятел, а господ знае какво решение могат да вземат те след подобен удар! „Ако бях някакво театрално муле – каза си той, – сигурно щях да взема камшик, пистолет или нещо подобно!“ Взе обаче само свитък книга от делото „Мейджънти срещу Уейк“ с намерение да ги прегледа по пътя. Но дори не ги отвори; седеше неподвижен, като се полюляваше и подскачаше от време на време от друсането на колата, без да усеща нито течението зад врата си, нито миризмата на бензина. Ще трябва да се ръководи от поведението на другия и – главно – да запази самообладание!

Когато колата наближи моста Пътни, Лондон бе започнал вече да изхвърля от недрата си работниците; мравките напускаха мравуняците. Колко мравки, всяка заета със своята прехрана, всички вплели пипала в огромното гъмжило! За пръв път в живота си навярно Соумс помисли: „Можех да запрата всичко по дяволите, ако исках! Нищо не ме засяга! Можех да се развличам, да живея както желая... да се забавлявам, както ми е угодно!“ Не! Човек, живял като него, не можеше да запрата всичко по дяволите... да отиде във Капуа¹⁹⁴, да пропилее спечелените пари и

доброто си име. Животът на човека е в това, което притежава и се е стремил да притежава. Само глупците мислят другояче... глупците, социалистите и развратниците!

Увеличила скоростта си, колата се носеше покрай извънградски вилите. „Навярно петнадесет мили в час! – помисли Соумс. – Това ще накара хората да живеят извън града.“ И той пресметна веднага как ще се отрази тоя факт върху ония части от Лондон, които бяха собственост на баща му... Сам той не бе влагал никога парите си в сгради; скритата си склонност към хазарт задоволяваше напълно с покупката на картини. Колата ускоряваше непрекъснато движението си, спусна се по хълма покрай Уимбълдънското поле. Тази среща! Един петдесет и две годишен мъж с големи деца и с име в обществото сигурно не ще постъпи безразсъдно! „Не ще поиска да опозори семейството си – помисли Соумс; – и той обичаше баща си, както аз обичам своя, а бащите ни бяха братя. Тази жена носи разруха! Какво има в нея? Никога не разбрах.“ Автомобилът се отклони, пое покрай гора и Соумс чу закъснял зов на кукувица, навярно първият, който чуваше през това лято. Минаваха почти край мястото, което бе избрал първоначално, така безцеремонно отхвърлено от Босини, който бе предпочел другото. Соумс изтри с носна кърпичка лицето и ръцете си и няколко пъти си пое дълбоко дъх, за да набере смелост. „Запази самообладание! – помисли той. – Запази самообладание!“

Колата зави по алеята към парадния вход, който можеше да бъде негов; до слуха му достигнаха звуци от пиано. Забравил бе, че онзи приятел има дъщери.

– Възможно е веднага да изляза – каза той на шофьора, – но може и да се забавя.

Позвъни.

Докато следваше прислужницата през завесите към вътрешния хол, изпита облекчение, че първата среща ще бъде със Джун или Холи – с тази която свиреше; затова безкрайно се изненада, когато видя пред пианото Айрин, а Джолиън – да я слуша унесено, седнал в креслото. И двамата станаха. Кръвта нахлу в главата на Соумс. Твърдото му решение да се ръководи от едно или друго изчезна изведнъж. Изражението на прадедите фермери в далечното крайбрежие – отпреди „Високомерния Досет“ – изби по лицето му.

– Чудесно!

Чу как онзи промърмори:

– Едва ли е подходящо тук... Да отидем в кабинета, ако нямате нищо против.

И двамата минаха покрай него през отдръпнатата завеса. В малката стая, където ги последва, Айрин застана до отворения прозорец, а „онзи“ – недалеч от нея до голямото кресло. Соумс затвори шумно вратата след себе си; този звук го върна назад към деня преди толкова години, когато бе затръшнал вратата пред Джолиън... и му бе забранил да се намесва в живота им.

– И така – започна той, – как възнамерявате да се оправдаете?

„Онзи“ има нахалството да се усмихне.

– Това, което получихме днес ви отнема правото да задавате такъв въпрос. Предполагам, се радвате, че ще се измъкнете от примката...

– О! – отвърна Соумс. – Така ли мислите! Аз дойдох да ви съобща, че ще се разведа, без да пропусна нито едно обстоятелство, опозоряващо и двама ви, ако не се закълнете, че от днес нататък ще престанете да се срещате.

Изненада се от плавната си мисъл, защото в главата му беше хаос, а ръцете му трепереха. Ни един от двамата не отговори; но изражението им му се стори презрително.

– И така – продължи той, – ти... Айрин?

Устните ѝ мръднаха, но Джолиън сложи ръка на рамото ѝ.

– Оставете я! – извика гневно Соумс. – Ще се закълнеш ли, Айрин?

– Не.

– О! А вие?

– Още по-малко.

– Тогава сте виновни?

– Да, виновни сме.

Казала го бе Айрин със спокойния си ясен глас, с недостъпността, която така често го бе вбесявала. Извън себе си от ярост, той извика:

– Ти си сатана!

– Махайте се! Напуснете тоя дом, за да не извърша нещо непоправимо.

Този тип ще го заплашва с нещо непоправимо! А знае ли, че на косьм оставаше да бъде удушен?

– Настоятник! – извика Соумс. – Който си присвоява това, което му е било поверено! Крадец, отнел жената на братовчедата си!

– Наричайте ме, както желаете. Вие избрахте своя път, ние – нашия. Махайте се!

Ако бе взел оръжие, Соумс сигурно би го употребил в тоя миг.

– Ще ми платите! – заяви той.

– С най-голямо удоволствие.

При това ужасно извращаване смисъла на думите му от сина на човечека, който му бе измислил прозвището „Собственика“, Соумс се спря и ги загледа смаян. Наистина смешно!

Стояха така, съдържани от невидима сила да не прибягнат км изстъпление. Не можеха да се сбият, а не намираха подходящи за случая думи. И Соумс не можеше, не знаеше как да се обърне, за да излезе. Погледът му бе прикован в лицето на Айрин. За последен път виждаше това фатално лице... несъмнено за последен път.

– А ти – каза изведнъж той – надявам се, че ще се държиш и с него така, както се държеше с мене... Толкова!

Видя я, че трепва и с чувство на полутържество и на полуоблекчение мина през хола и се качи в автомобила. Отпусна се на възглавниците със затворени очи. Никога в живота си не бе толкова близо до извършване на убийство; никога не бе изгубвал дотолкова самообладанието си, което беше негова втора природа. Чувстваше се ограбен, оголен – сякаш бе загубил всяка добродетел... Животът беше безцелен, мисълта отказваше да работи. Слънцето грееше в колата, но на него му беше студено. Току-що преживяната сцена бе потънала вече неизвестно къде, нямаше за какво да се задържи; и той изпитваше страх, сякаш висеше пред ръба на пропаст, сякаш само при още едно завъртане на винта и разумът му ще му измени. „Не съм годен за такива неща – помисли той, – не бива... не съм годен.“ Автомобилът засили скоростта: дървета, къщи, хора минаваха механично край него, лишени от каквото и да е значение. „Чувствам се съвсем особено – помисли той; – ще отида в турската баня. Бях... стигнах до нещо ужасно. Така не може.“ Колата отново сви по моста и пое нагоре по Фулъм Роуд, покрай парка.

– В хамама – каза Соумс.

Странно, че в такъв горещ летен ден топлината може да бъде така успокоителна! Когато влизаше в пералнята, срещна Джордж Форсайт, който излизаше оттам зачервен и лъскав.

– Здравей! – усмихна се Джордж. – За какво се тренираш? Нямах много излишна плът.

Шут! Соумс го отмина с полупрезрителна усмивка. Докато лежеше по гръб и се търкаше несръчно, за да се изпоти, той мислеше: „Да се смеят! Не искам да изпитвам никакви вълнения! Не мога да понасям бурни чувства! Вредят ми!“

Лятна нощ

След излизането на Соумс в малкия кабинет настана мъртва тишина.

– Благодаря ви за добрата лъжа – каза неочаквано Джолиън. – Да излезем... Въздухът тук вече не е, какъвто беше!

Тръгнаха мълчаливо покрай дългия, висок южен зид, където растяха праскови. Джолиън старши бе посадил тук-там и кипариси между тревистия насип и ниската ливада, изпъстрена с лютичета и жълтооки маргаритки; от дванайсет години растяха тук, докато тъмните им стройни очертания започнаха да напомнят Италия. Птици пърхаха тихо из влажните храсти; лястовици кръжаха с лъскави стоманеносини телца; тревата хрущеше под нозете, още по-свежо зелена; пеперудите се гонеха без шум. Покоят на природата беше чудно затрогващ след току-що миналата мъчителна сцена. Край огрения от слънцето зид се простираше тясна леха с полски карамфили и мушанки, в глухото бръмчене на пчелите потънаха всички други звуци – мученето на крава, загубила телето си, звукът на кукувица от бряст отвъд ливадата. Кой би казал, че само на десет мили зад тях започваше Лондон, Лондон на форсайтовци, със своето богатството и нищета; с мръсотията и шума си; с безредно пръснатите островчета от каменно великолепие и сивото море от отвратителни тухли и гипс? Лондон, видял по-раншната трагедия на Айрин и тежката младост на Джолиън; тази паяжина; този царствен подслон на собственическия инстинкт!

А докато се разхождаха, Джолиън мислеше за думите: „Надявам се, че ще се държиш с него така, както се държеше с мене.“ Това щеше да зависи от него. Можеше ли да вярва на себе си? Може ли един Форсайт да не зароби това, което обича? Можеше ли да му се довери Красотата? Или би трябвало да бъде само гостенка, която идва, когато пожелае, остава само няколко преходни мига и се връща, когато намери за добре? „Ние сме грабителска порода! – мислеше Джолиън. – Скъперници и алчни; цветът на живота не е в безопасност в нашите ръце. Тя трябва да дойде при мене както желае, когато желае, да не идва, щом не желае. Аз трябва да ѝ бъда опора, клон, на който ще каца, но никога... никога клетка!“

Тя беше онази светла пролука, която бе видял насън. Щеше ли да мине този път отвъд завесата и да я настигне? Дали богатата обстановка на безброй притежания, плътната завеса на собственическия инстинкт,

обгърнала черната фигура – самия него и Соумс, – ще се разкъса, за да може да мине през нея към своето видение, да намери там нещо, задоволяващо не само плътта? „Трябва да се науча – помисли той, – да, да се науча да не владее и да не руша.“

Докато вечеряха, започнаха да обмислят как ще постъпят. Тази вечер тя щеше да се върне в хотела си, а утре той ще я отведе в Лондон. Ще даде нареждания на своя адвокат Джек Херинг. И пръст няма да мръдне, за да попречи на хода на делото. Огромно обезщетение, съдебни наказания и разноски, каквото поискат – само да се свърши веднага, да я освободи от тая примка! Утре ще се срещне с Херинг... ще отидат заедно при него. А след това – в чужбина, за да не останат никакви съмнения, да превърнат в истина лъжата, която тя бе изрекла. Обърна се към нея; и на влюбения му поглед се стори, че тук стои не жена, а дълбокият тайнствен дух на Красотата, който старите живописци – Тициан, Джорджоне, Ботичели¹⁹⁵ – са съумявали да уловят и да предадат в образите на своите картини... тази неуловима красота витаеше сякаш в нейните чело, коси, устни и очи.

„И всичко това ще бъде мое! – помисли той. – Просто ме е страх!“

След вечеря излязоха да пият кафето си на терасата. Дълго седяха там – вечерта беше прекрасна – да гледат бавното настъпване на лятната нощ. Беше топло, във въздуха се носеше ухание на цъфнали липи... подранили това лято. Два прилепа прелитнаха с тайнствен шум. Той бе сложил столовете срещу прозореца на кабинета и мушици прехвъркваха край тях към слабия светлик на стаята. Никакъв ветрец, никакъв шепот в листата на стария дъб, на двайсет ярда от тях! Почти кръглата луна изгря зад горичката; двете светлини се бореха, докато луната надделя, промени багрите и очертанията на цялата градина, промъкна се под каменните плочи, стигна до нозете им, пропъзля нагоре, промени лицата.

– Да – каза най-после Джолиън; – страхувам се, че много ще се уморите; затова по-добре да тръгваме. Момичето ще ви заведе в стаята на Холи.

Влезе в кабинета и позвъни. Прислужницата, която дойде, му подаде телеграма. Докато я гледаше да се отдалечава с Айрин, той помисли: „Трябва да е пристигнала преди повече от час, но тя не е искала да ни безпокои. Това е вече знаменателно. Да, скоро наистина ще ни обесят!“ Отвори телеграмата:

„Джолиън Форсайт, Робин хил

195. Италиански художници от края на XV век.

Синът ви почина тихо на 20 юни. Дълбоки съболезнования. "... Някакво непознато име.

Пусна телеграмата, обърна се и остана на място. Луната го огря; мушица докосна лицето му. Първият ден, когато не бе мислил непрекъснато за Джоли. Тръгна, без да вижда, към прозореца, блъсна се в старото кресло – креслото на баща му – и се отпусна на облегалката. Остана там прегърбен, загледан в тъмнината. Угаснал като свещ, далеч от вкъщи, от тия, които го обичат, съвсем сам, в тъмнина! Неговият син! Още от дете така добър към него... така мил! Само дващестгодишен, а покосен като стрък трева... непоживял! „Аз наистина не го познавах – помисли Джолиън; – и той не ме познаваше; но се обичахме. А само любовта е от значение!“

Да умре самичък там... с копнеж по тях... по родната страна! За неговото форсайтовско сърце това изглеждаше толкова мъчително, потъжно от самата смърт. Без подслон, без закрила, без любов в последния миг! И цялото вкоренено в него родово чувство, любовта към семейството и неизменната привързаност към собствената плът и кръв, така дълбока у Джолиън старши... така дълбока у всеки Форсайт... се почувстваха оскърбени, смазани, разпокъсани от самотната смърт на сина му. Много по-добре би било да бе умрял в сражение, да е нямал време да тъгува по тях и да ги призовава, може би, в своето бълнуване!

Луната се бе скрила зад дъба, който му се стори изведнъж, че оживява и го гледа... дъба, където момчето му така обичаше да се катери, откъдето веднъж падна, удари се, но не заплака!

Вратата скръцна. Той видя, че Айрин влезе, взе телеграмата и я прочете. Чу шумоленето на роклята ѝ. Тя коленичи край него – той се опита да ѝ се усмихне. Тя протегна ръце и притегли главата му на рамото си. Парфюмът и топлотата ѝ го обгърнаха: присъствието ѝ погълна бавно цялото му същество.

Джеймс в очакване

Успокоен от изпотпяването, Соумс вечеря в Римув и тръгна за Парк Лейн. Баща му не беше добре напоследък. Не биваше да узнае станалото! Ни веднъж до тоя миг Соумс не бе съзнавал колко много се бои да не огорчи и с това да изпрати по-скоро в гроба престарелия Джеймс, колко тясно свързан беше този страх със собственото му отвращение от скандала. Неизменната му дълбока обич към баща му се бе засилила в

последните години от съзнанието, че Джеймс го смята за единствена опора в старините си. Струваше му се ужасно човек, който се бе грижил цял живот да опази името на рода от чуждо посегателство и да го издигне така, че то да се превърне в синоним на здрава и охолна почтености бе издигнал толкова много името на рода – станало вече синоним на здрава и охолна почтеност, – да го види в сетните си дни опозорено във всички вестници. За Соумс това беше равносилно да подпомогне смъртта, този неотменен враг на всички Форсайтови. „Трябва да кажа на мама – помисли той. – А когато делото започне, ще крием вестниците от него. Иначе той не вижда почти никого вече.“ Отвори си със своя ключ и тръгна по стълбите, но дочу някакво оживление от площадката на горния етаж. Гласът на майка му казваше:

– Недей, Джеймс, ще се простудиш! Защо не чакаш спокойно?

А гласът на баща му отговори:

– Да чакам ли? Та аз постоянно чакам. Защо не се връща?

– Можеш да приказваш с него утре сутринта, няма защо да стоиш като плашило на площадката.

– Той ще се качи навярно направо да спи. А пък аз няма да заспя.

– Елате да си легнеш, Джеймс.

– Хм! А откъде знаеш дали няма да умра до утре сутринта?

– Няма да чакаш до утре сутринта. Ще слеза и ще го доведе. Не се тревожи.

– Все много знаеш! Той може и да не се прибере.

– Ако не се прибере, и цяла нощ да стоиш тук по халат, пак няма да го дочакаш.

Соумс мина и последния завой на стълбите и се озова пред високата фигура на баща си, загърнат във ватиран халат от кафява коприна, наведен през парапета. Светлината падаше върху сребристите коси и бакенбарди и блестеше като ореол около главата му.

– Ето го! – Гласът на баща му прозвуча някак възмутено, а майка му отвърна успокоително от вратата на спалнята:

– Добре. Ела сега да ти изчеткам косата.

Джеймс помахна на сина си със своя тънък, сгърчен пръст – би казал човек, че му маха скелет – и влезе в спалнята.

„Какво става? – помисли Соумс. – Какво ли е научил?“

Баща му седеше пред тоалетната масичка, в профил към огледалото, а Емили четкаше полека косата му с две четки със сребърни дръжки. Правеше го по няколко пъти на ден, защото това му действаше така, както чесането между ушите на котка.

– Дойде си най-после! – каза той. – Чаках те.

Соумс го погали по рамото, взе една сребърна закопчалка за обувки и се залови да разглежда марката ѝ.

– Как си? – запита той. – Изглеждаш по-добре.

Джеймс поклати глава.

– Искам да ти кажа нещо. Майка ти не го знае.

Изрече това с такъв тон, сякаш Емили беше виновна, че не знае нещо, което не ѝ бе казал.

– Баща ти беше страшно неспокоен през цялата вечер. Не знам защо.

Лекото съскане на четката удължи ласката в гласа ѝ.

– Не знаеш! – отвърна Джеймс. – Само Соумс може да ми каже. – И, като втренчи в сина си своите сиви очи, чийто напрегнат поглед човек издържаше с мъка, той промърмори: – Остарявам, Соумс. На моите години... нищо не се знае. Рейчъл и Сисили нямат деца; Вал замина нейде си... онзи приятел баща му ще заграби, каквото може. А току-виж, че някой пипнал и Имоджин.

Соумс слушаше разсеяно – чувал бе вече всичко това. „Шт, шт“ – продължаваха да съскат четките.

– Ако е за това... – каза Емили.

– Това! – извика Джеймс. – Това е нищо! Сега ще стигна до друго. – И отново втренчи тъжно поглед в Соумс.

– За тебе мисля, моето момче – заяви той изведнъж. – Трябва да се разведеш.

Тази дума тъкмо от устата на баща му беше неочаквана за самообладанието на Соумс. Очите му побързаха да се върнат отново към закопчалката, а Джеймс продължи, сякаш бързаше да се оправдае:

– Не знам какво прави тя... Разправят, че била в чужбина. Чичо Суидин се възхищаваше едно време от нея... Чудак беше той! (Така споменаваше той винаги покойния си близък. „Дебелият и тънкият“ ги наричаха някога.) Сигурно не е сама.

И с това заключение за влиянието на красотата върху човешката природа той замълча, наблюдавайки сина си с недоверчивия поглед на птица. Соумс също мълчеше. „Шт, шт“! – съскаха четките.

– Остави, Джеймс! Соумс знае по-добре от теб. Това е негова работа.

– Ах! – въздъхна Джеймс и възклицанието се изтръгна сякаш от дълбините на душата му. – Въпросът е за моите... и за неговите... пари... у кого ще отидат? А след неговата смърт и името ни ще изчезне.

Соумс остави закопчалката върху украсената с дантела розова копринена покривчица на тоалетната масичка.

– Името ли? – възрази Емили. – Има още толкова Форсайтови!

– Каква полза за мене от това? – промълви Джеймс. – Аз ще бъда в гроба и, ако той не се ожени, след него няма да остане никой.

– Ти си съвършено прав – каза спокойно Соумс. – Аз се развеждам.

А очите на Джеймс щяха да изхвъркнат от очните кухини.

– Какво? – извика той. – Ето! Никой нищо не ми казва!

– Защо ще ти казва? – отвърна Емили. – Кой би допуснал, че желаш такова нещо? Наистина ни изненадваш, моето момче, след толкова години.

– Ще се вдигне шум – промълви на себе си Джеймс, – но не мога да го предотвратя. Не ме четкай токова силно! Кога ще бъде делото?

– Преди лятната ваканция. Противната страна няма да се защитава.

Устните на Джеймс замърдаха в някакви тайни пресмятания.

– Не ще доживея да видя внук – промълви той.

Емили престана да го четка.

– Разбира се, че ще доживееш. Соумс ще побърза.

Последва дълго мълчание. Най-после Джеймс протегна ръка.

– Дай ми одеколона. – Вдигна стъклото до носа си, обърна се към Соумс и му поднесе челото си. Синът го целуна точно там, откъдето започваше косата. Лицето на Джеймс трепна успокоено, сякаш тревогата му бе стихнала изведнъж.

– Ще си легна вече – реши той. – Не искам да чета вестниците, когато започне онази история. Те са противна напасть; и не бива да им обръщам внимание... Много съм стар.

Странно развълнуван, Соумс тръгна към вратата; чу баща си да казва:

– Уморих се; ще се помоля в леглото.

А майка му отговори:

– Разбира се, Джеймс; ще ти бъде много по-удобно.

Измъкване от паяжината

Известието за смъртта на Джоли, загинал като толкова други войници, предизвика смесени чувства на Форсайтовата борса. Странно беше да прочетат, че Джолиън Форсайт (пети последователен носител на името по права линия) бе умрял от болест в служба на родината си, и да

не почувстват скръб. Съживи се само някогашното недоволство към баща му, който се бе отчуждил от тях. Толкова голям бе все още авторитетът на Джолиън старши, че останалите Форсайтови и до днес не смееха да признаят, че именно те се бяха отвърнали от неговия син заради нередното му поведение. Вестта засили, разбира се, грижата и тревогите за Вал; но Вал беше по презиме Дарти и, дори и да загине или да получи кръста „Виктория“, това не можеше да има същото значение, както ако би бил Форсайт. Нещастен случай или отличие на Хейманови също никого не би затрогнало. Семейната им гордост се чувстваше изиграна.

Как се бе пуснал по това време слухът, че „нещо ужасно, мила“ витае над тях, не би могъл да каже никой, а най-малко Соумс, който пазеше всичко в пълна тайна. Някой бе зърнал може би в списъка делото „Форсайт срещу Форсайт и Форсайт“ и бе добавил към това: „Айрин и оня с русата брада в Париж.“ Може би стените в Парк Лейн имаха уши. Както и да е, известно беше – старите го шепнеха, младите го разискваха, – че на семейната гордост се подготвя удар.

При едно от своите неделни посещения у Тимоти – където чувстваше, че не би могъл да седи след започване на делото – Соумс разбра още с влизането, че всички знаят новината. Никой, разбира се, не се осмели да заговори пред него, но останалите четирима Форсайтови, които бяха там, притаиха дъх, уверени, че нищо не ще попречи на леля Джули да ги постави в неудобно положение. Тя поглеждаше така тъжно Соумс, така често замълчаваше, че леля Естер се извини, че трябва да промие окото на Тимоти – излязъл му ечемик. Невъзмутим и, както винаги, леко високомерен, Соумс не стоя много. Излезе, едва сдържайки проклятието зад своите бледи, полуусмихнати устни.

За щастие той успяваше да отвлича мисълта си, жестоко измъчена от приближаващия скандал, като обсъждаше денонощно планове за оттеглянето си от професията – защото бе стигнал и до това тежко решение. Да се среща и занаят с хора, които го смятаха за „прозорлив“ човек и опитен съветник... след тази история... о, не! Изискаността и гордостта, така ясно преплетени у него със собственическата тъпота, въставаха срещу подобна мисъл. Ще се оттегли, ще води затворен живот, ще купува картини, ще си създава име на колекционер... В края на краищата сърцето го е влечало винаги повече към изкуството, отколкото към юриспруденцията. Но за да осъществи това безвъзвратно взето решение, трябваше да подготви сливането си с друга фирма, и то без да се разбере, защото иначе хорското любопитство ще хвърли предварително сянка на унижение върху него.

Спрял се бе на фирмата „Къткот, Холидей и Кингстън“, в която двама от съдружниците бяха покойници. Така че след сливането името на фирмата щеше да бъде: „Къткот, Холидей, Кингстън, Форсайт, Бъстърд и Форсайт.“ Но, след като обсъдиха въпроса кои от покойниците имат все още влияние между живите, решиха да съкратят фирмата на „Къткот, Кингстън и Форсайт“, при което Къткот щеше да бъде действителен, а Соумс – номинален съдружник. Но за името, авторитета и клиентелата си щеше да получи значителна сума.

Една нощ, както подобава на човек, стигнал до такъв важен етап в своята кариера, той пресметна състоянието си и, след като предвиди възможното обезценяване поради войната, откри, че стойността му е приблизително сто и трийсет хиляди лири. След смъртта на баща си, която – уви! – едва ли щеше да се забави, ще получи най-малко още петдесет хиляди, а годишните му разходи сега достигаха едва две хиляди лири. Застанал пред картините си, той виждаше пред себе си едно бъдеще, изпълнено с печалби, осигурени от по-добрата му подготовка. Като продава това, което има изгледи да се обезцени, и задържа това, чиято цена ще се увеличава, и като предвижда правилно бъдещите вкусове, ще си създаде една неповторима колекция, която ще остане след смъртта му за държавата под името „Форсайтово дарение“.

Той бе решил вече как ще реши въпроса с мадам Ламот, ако разводът мине благополучно. Знаеше, че тя има само една мечта – да живее от своите *rentes*¹⁹⁶ в Париж при внуците си. Ще откупи от нея ресторант „Бретан“ на баснословна цена. Мадам ще живее като кралица-майка в Париж само от лихвите на капитала, който ще съумее да вложи както трябва. (Междувременно му мина през ум, че би могъл да постави на нейно място един опитен управител и да получи от ресторанта добра лихва за парите си. В Сохо съществуват богати възможности.) За Анет щеше да обещае да вложи петнайсет хиляди лири – предназначено или случайно същата сума, която Джолиън старши бе завещал на другата.

Едно писмо от адвоката на Джолиън до неговия изясняваше, че „ония двамата“ са в Италия. Освен това бяха дали възможност надлежно да се установи, че са били заедно в един лондонски хотел. Въпросът беше ясен като бял ден и щеше да се реши за половин час; но през този половин час той щеше да преживее адски мъки; а след този половин час всички носители на името Форсайт щяха да почувстват, че розата е загубила своето ухание. Той не се самоизмамваше, като Шекспир, че розата,

196. От рентите си (фр.).

както и да се нарича, все така приятно ще ухае¹⁹⁷... Името беше собственост – конкретна, неопетнена собственост, – чиято стойност щеше да се понижи поне с двайсет на сто. А, като се изключи Роджър, отказал някога да се кандидатира за член на парламента, и – о, ирония! – Джолиън, спечелил име на художник, ни един Форсайт не бе се прочул с нищо. Но тъкмо тази липса на известност беше най-ценният актив на името. Неизвестно, свършено индивидуално име, негова изключителна собственост; никога неизползвано, за добро или за зло, от нахалната мълва. И той, и всеки член на рода го пазеха непокътнато, неопетнено, неразгласявано, споменавано в обществото, само доколкото беше неизбежно при раждания, женитби и смърт. И през тези седмици на очакване, докато подготвяше оттеглянето си от юриспруденцията, той изпитваше страшна ненавист към нея – така дълбоко се възмущаваше от предстоящото оскверняване, което тя налагаше на името му, за да му даде възможност да го увековечи по законен път. Чудовищната несправедливост на всичко това будеше у него постоянно потискана ярост. Той желаше само едно – да има безупречен семеен живот, а ето че трябваше да застане пред съда – след толкова безполезни празни години, – за да признае, че не е съумял да задържи съпругата си... да се изложи на съжаления, надсмиване и презрение от страна на колегите си. Всичко вървеше наопаки. Ония двамата трябваше да страдат... а бяха... в Италия! Законът, на който той бе служил така вярно, който бе смятал благоговейно за пазител на всяко притежание, му се струваше през тия седмици невероятно жалък. Имаше ли нещо по-безсмислено от това да кажеш на човека, че е собственик на съпругата си и да го накажеш, когато някой незаконно му я отнеме. Не знае ли законът, че името е за човека като зеницата на окото му, че е много по-тежко да те смятат за роконосец, отколкото за прелъстител? Соумс действително завиждаше на Джолиън за славата, че е успял там, където той сам се бе провалил. Тревожеше го въпросът за обезщетението. Искаше да причини на оня тип страдание, но си спомняше думите му: „С най-голямо удоволствие!“ и разбираше, че с иска за обезщетение ще причини страдание не на Джолиън, а на себе си; изпитваше странното чувство, че за Джолиън ще бъде наистина удоволствие да плати... той беше така разточителен! Освен това, почти неприлично беше да иска обезщетение. Казал го бе машинално; но сега, при приближаване на делото, Соумс виждаше в този иск само една уловка на безчувствения, неразборчив закон, за го да направи смешен; за да могат

197. Стихове от „Ромео и Жулиета“.

хората да се подсмивват и да казват: „О, да! Добра цена получи за жена си!“ И даде нареждане на адвокатата си да заяви, че парите ще бъдат подарени на приют за пропаднали жени. Дълго обмисля какъв благотворителен институт да избере като най-подходящ, но след като се спря на този, се събуждаше нощем и си казваше: „Не става, премного се хвърля в очи; ще привлече вниманието на всеки. Нещо по-скромно, по-пристойно.“ Не обичаше кучетата, иначе би определил парите за тях; накрая, съвършено отчаян – защото познанията му за благотворителните почини бяха твърде ограничени, – се спря на слепите. Те не бяха неподходящи, а освен това за тях съдът щеше да определи по-голяма сума.

Много дела отпаднаха от списъка, който това лято беше необичайно кратък, така че делото на Соумс щеше да се гледа още през юли. Единствената му утеха през тия дни беше Уинифред. Тя проявяваше съчувствието на човек, минал сам през това мъчилице. Беше самотна жена, на която човек можеше да се довери, защото знаеше, че тя не ще каже нищо на Дарти. Онзи разбойник щеше само да се зарадва! Към края на юли, в навечерието на делото, Соумс отиде у сестра си. Не бяха заминали още, защото Дарти бе изхарчил парите за летуването, а Уинифред не смееше да иде за пари у баща си, който чакаше делото на Соумс да свърши, без да му съобщят.

Намери я с писмо в ръка.

– От Вал ли? – запита мрачно той. – Какво пише?

– Пише, че се е оженил – отвърна Уинифред.

– За коя, боже мой?

Уинифред вдигна глава.

– За Холи Форсайт, дъщерята на Джолиън.

– Какво?

– Взел отпуск и се оженил. Аз дори не знаех, че се познават. Неприятно, нали?

Соумс се засмя при това омаловажаване на станалото, характерно за Уинифред.

– Неприятно ли? Хм, смятам, че не ще узнаят нищо докато се върнат тук. А може би е по-добре да си останат там. Онзи приятел, баща ѝ, ще ѝ даде пари...

– Но аз искам Вал да се върне – почти простена Уинифред. – Липсва ми. Той ми е подкрепата в живота.

– Зная – промълви Соумс. – Как се държи Дарти?

– Би могло да бъде и по-зле; вечни разправии за пари. Искаш ли да дойда утре в съда, Соумс?

Той ѝ протегна ръка. Този жест издаде така ясно чувството му за самота, че сестра му я стисна с двете си ръце.

– Не се тревожи, мили. Ще се чувстваш така добре, когато делото свърши.

– Не зная какво съм сторил – промълви дрезгаво Соумс. – Не можах да разбера. Всичко е някак наопаки. А много я обичах! Винаги съм я обичал.

Уинифред зърна капка кръв на устната му и дълбоко се развъълнува.

– Разбира се – отвърна тя. – Държанието ѝ беше винаги лошо. Но какво да правя с женитбата на Вал, Соумс? Не зная какво да му пиша при сегашното положение. Ти си виждали деvojчето – хубавичко ли е?

– Да, хубавичко – промълви Соумс. – Тъмнокосо... истинска аристократка.

„Не е зле тогава – помисли Уинифред; Джوليو̀н е бил винаги човек със стил.“

– Такава неразбория! – промълви тя. – Какво ли ще каже татѐ?

– Не бива да му съобщаваш – заяви Соумс. – Войната скоро ще свърши и най-добре ще бѐде Вал да си купи там стопанство.

Беше равнoсилно да ѝ каже, че смята племенника си за загубен.

– Не съм казала на Монти – промълви унило Уинифред.

Делото започна към обяд на следващия ден и приключи за малко повече от половин час. Бледен, елегантен, тъжен, Соумс застана пред съда; толкова много бе страдал предварително, та беше почти безчувствен. Щом чу решението, което постановяваше разтрогването на брака, напусна залата.

Още четири часа, докато се разчуе! „Бракoразводното дело на един адвокат!“ Бурен, неотстъпен гняв смени безчувствеността му. „По дяволите всички! – помисли той. – Няма да избягам, ще се държа така, сякаш нищо не се е случило.“ И в засилващата се жега по Флийт Стрийт и Лъдгейтхил¹⁹⁸ тръгна към своя клуб в Сити, закуси и се върна в бюрото си. Там работи упорито през целия следобед.

На излизане разбра, че чиновниците му вече знаят, и отговори на случайните им погледи така подигравателно, че те отвърнаха веднага глави. Пред Сейнт Пол се спря да купи най-приличния вечерен вестник. Да! Ето! „Бракoразводното дело на един добре известен адвокат. Съответник – братовчед му. Обезщетението се подарява на слепите.“... Да,

198. Улицы към центъра на Сити.

напечатали го бяха! При всеки срещнат си казваше: „Дали знае?“ И изведнъж се почувства някак странно. Нещо се завъртя в главата му.

Какво ставаше? Поддал се бе на вълнението! А не биваше! Ще се разболе. Не бива да мисли! Ще отиде до реката, ще гребе, ще лови риба. „Не ще оставя да ме повалят!“ – каза си той.

Внезапно му мина през ум, че имаше да свърши нещо важно, преди да излезе от града. Мадам Ламот! Трябваше да ѝ обясни законните срокове. Оставаха още шест месеца, преди да бъде окончателно свободен! Само че не му се искаше да види Анет! Прокара ръка по темето си – главата му пареше.

Сви през Ковънт гардън. Отврати се от вмирисания въздух на стария пазар, където всякакви отпадъци гниеха в горещия юлски ден, а Сохо му се стори повече от винаги безнадеждно средище на всякакви мошеници. Само ресторант „Бретан“, спретнат, наскоро боядисан, със сини сандъчета и миниатюрни дръвчета в тях, се държеше малко настрана със своето френско себеуважение. Беше време за почивка и бледи, спретнати сервитьорки подготвяха малките маси за вечеря. Соумс мина покрай тях към вътрешното отделение. За голямо негово неудоволствие на почукването се обади Анет. Изглеждаше бледа и уморена от горещината.

– Съвсем ни забравихте – каза провлачено тя.

Соумс се усмихна.

– Не по мое желание: бях много зает. Къде е майка ви, Анет? Имам да ѝ съобщя нещо.

– Мама не е в къщи.

На Соумс се стори, че тя го поглежда някак странно. Какво знаеше? Какво ѝ бе казала майка ѝ? От усилието да разбере това усети, че в главата му става нещо необичайно. Залови се за ръба на масата и забеляза смътно как Анет дотича със светнали от изненада очи. Той затвори своите и промълви:

– Няма нищо, трябва да е от слънцето.

От слънцето ли? Не от слънцето, а от мрака! Гласът на Анет, съдържаният ѝ глас на французуйка каза:

– Седнете, по-лесно ще ви мине.

Ръката ѝ докосна рамото му и Соумс седна в креслото. Когато пригъмняването пред очите му мина и той ги отвори, видя, че тя го гледа. С непроницаемо, странно изражение за една двайсетгодишна девойка!

– По-добре ли ви е?

– Нищо ми няма вече – отвърна Соумс.

Чувстваше по инстинкт, че не печели, ако изглежда слаб... възрастта беше предостатъчна пречка. Само в силата на волята е спасението му пред Анет; през последните месеци бе загубил почва поради нерешителността си... не можеше да губи нищо повече. Стана и заяви:

– Ще пиша на майка ви. Заминавам за продължителна почивка в жилището си край реката. Искам и двете да ми погостувате там. Сега е особено красиво. Ще дойдете, нали?

– Ще ни бъде много приятно – леко натъртване върху гърленото „р“, но никакво въодушевление. Той добави почти тъжно:

– И на вас горещината се отразява зле, нали, Анет? Ще се почувствате много добре край реката. Довиждане.

Анет се наведе към него. В това движение прозираше сякаш разкаяние.

– Ще можете ли да вървете? Да ви направя кафе?

– Не – отвърна твърдо Соумс. – Подайте ми ръка.

Тя протегна ръка, която Соумс вдигна до устните си. Когато я погледна, лицето ѝ имаше все същото странно изражение.

„Нищо не мога да разбера – мислеше той, докато излизаше – Но не бива да мисля... не трябва да се тревожа.“ И все пак се тревожеше, докато отиваше към Пел – Мел. Англичанин, не от нейната религия, възрастен, изстрадал една семейна трагедия – какво можеше да ѝ даде? Само богатство, обществено положение, охолан живот, възхищение! Много, но достатъчно ли за една красива двадесетгодишна девойка? Чувстваше, че така малко познава Анет! А изпитваше и необясним страх пред френския характер на майката, пък и на дъщерята. Те знаеха отлично какво желаят. Бяха почти Форсайтовки. Никога нямаше да тичат подир призрака и да изпуснат същността! Страхотното усилие, потребно, за да напише от клуба писмо до мадам Ламот, го предупреди отново, че е накрая на силите си.

„Уважаема госпожо (писа той), от приложената изрезка от вестник ще видите, че днес получих разрешение за разтрогване на брака ми. Обаче, според английските закони, аз ще бъда свободен да се ожена повторно едва когато решението бъде потвърдено след шест месеца. Междувременно бих желал да ме смятате официален кандидат за ръката на дъщеря Ви. Ще Ви пиша след няколко дни, когато Ви помоля да ми погостувате и двете в дома ми край реката.

Искрено Ваш

Соумс Форсайт“

След като запечата и прати писмото, мина в трапезарията. Три лъжици супа го убедиха, че не е в състояние да яде; поиска да му поръчат файтон, заповяда да го откарат на гара Падингтън и взе първият влак за Рединг¹⁹⁹. Стигна у дома си точно при залез и тръгна да се разходи из ливадите. Във въздуха се носеше ухание на полски и градински карамфили, цъфнали в лехите. Откъм реката подъхваше прохлада.

Почивка... и покой! Да оставим нещастника да си отдъхне! Нека грижите, срамът и ядът престанат да се гонят като нощни птици в съзнанието му! Като полузаспали гълъби, кацнали в своя гълъбарник, като пухкавите зверчета в горите на отвъдния бряг и простите хорица в бедните котеджи, като дърветата и тази бързо избледняваща в мрака река, като потъмняващото теменуженосиньо небе, където вече изгряваха звезди... Да се откъсне от себе си и да си почине!

Една епоха отминава

Сватбата на Соумс и Анет се състоя в Париж, в последния ден на януари 1901 година, така безшумно, че дори на Емили съобщиха само свършения факт. На другия ден той я доведе в един от спокойните лондонски хотели, където срещу много пари се получават по-малко удобства, отколкото всякъде другаде по света. Красотата ѝ, подчертана от скъпи парижки тоалети, го радваше много повече, отколкото най-красивия китайски порцелан или най-прекрасната картина; и той очакваше с нетърпение минутата, когато ще може да я покаже на Парк Лейн, на Грийн Стрийт и у Тимоти.

Ако някой би го запитал през тия дни: „Кажете откровено – влюбен ли сте в тази девойка?“ – той би отговорил: „Да съм влюбен? Какво е любовта? Ако ме питате дали изпитвам към нея това, което изпитвах към Айрин в далечните дни, когато въздишах и копнеех по нея и не се успокоих, докато най-после отстъпи – не! Ако имате пред вид дали се възхищавам на младостта и хубостта ѝ, дали изпитвам вълнение, когато я виждам край себе си – да! Дали ще оправдае надеждите ми, дали ще ми бъде достойна съпруга, достойна майка на децата ми? Пак ще кажа: да! Какво повече ми трябва? И какво повече получават от съпрузите си три четвърти от омъжените жени?“ Ако запитващият би продължил с

199. Град на десния бряг на Темза, в Баркшиър.

въпросите си: „А мислите ли, че е било почтено да изкусите тази девойка да ви се отдаде за цял живот, ако не сте сигурен, че наистина сте докоснали сърцето ѝ?“ – той би отговорил: „Французите гледат на тия неща по-другояче от нас. Бракът е за тях възможност да се настанят, да имат деца, а след моя личен опит не съм никак сигурен дали тяхното разбиране не е по-разумно. Не ще очаквам този път повече от това, което мога да получа, или което тя може да ми даде. Не ще бъда изненадан, ако след годни ми създаде неприятности; но дотогава ще съм остарял, ще имам деца. И ще затварям очи. Преживях вече своята голяма любов; нейната е може би напред... не предполагам, че ще бъде към мене. Давам ѝ твърде много, не очаквам много в замяна, освен деца или поне един син. Но в едно съм уверен – тя е човек с истински здрав разум.“

Ако, все още незадоволен, разпитващият би продължил: „Вие не търсите следователно духовно единение в този брак?“ – Соумс би се усмихнал накриво и би отвърнал: „Както се случи: щом чувствеността ми бъде задоволявана и моето «аз» продължено, щом имам вкъщи приятна обстановка и добро настроение – няма какво повече да очаквам на моята възраст. Надали бих се отклонил от своя път заради някаква непостижима сантименталност.“ След което разпитвачът ще трябва тактично да прекрати своя разпит.

Кралицата бе починала и въздухът на най-големият град в света бе посивял от непролети сълзи. В шуба и цилиндър, под ръка с Анет, в тъмно кожено палто, Соумс пресече Парк Лейн в утрото на погребението и застана пред оградата на Хайд парк. Колкото и малко да се вълнуваше обикновено от обществените въпроси, това изпълнено със символи събитие, това приключване на една дълга бляскава епоха, затрогна възбуждението му. В хиляда осемстотин трийсет и седма година, когато тя бе стъпила на престола, „Високомерния Досет“ все още строеше, за да загрозява Лондон; а Джеймс, двайсет и шест годишен младеж, току-щопоставяше основите на своята адвокатска кариера. Още се движеха пощенски коли; мъжете носеха широки връзки, бръснаха горната си устна, ядяха стриди направо от буренцата; „тигри“²⁰⁰ се полюляваха, застанали върху задното стъпало на кабриолетите, жените възклицаваха „Ла“²⁰¹ и нямаха право на лична собственост²⁰²; в страната имаше изискано държане и бедняшки бърлоги; нещастници бяха обесвани за нищожни провинения; Дикенз току-що бе започнал да пише. Почти две поколения

200. Лакеи.

201. Кокетно френско възклицание.

202. До 1882 г. жените в Англия нямат право да притежават недвижими имоти.

бяха отминали оттогава... Параходи, железници, телеграф, велосипеди, електричество, телефони, а сега и моторни коли... и такава натрупване на капитали, че осемпроцентовата лихва стигна до три, а форсайтовци наброяваха хиляди! Нравите се бяха променили, обноските също, хората се бяха отдалечили с още една степен от маймуната, Господ се бе превърнал в Мамон... толкова почтен Мамон, че не можеше да се познае. Шейсет и четири години облагодетелстване на собствеността бяха създали висшата буржоазия; бяха я укрепили, изгладили, излъскали, докато накрая по държане, нрави, говор, външност, навици и дух тя бе станала почти неотличима от аристокрацията. Епоха, позлатила дотолкова личната свобода, че този, който нямаше пари, беше свободен по закон, но не й в действителност. Епоха, узаконила лицемерието до такава степен, че да изглеждаш почтен беше равнозначно да си. Велика епоха, от чието всеизменящо се влияние не бе убягнало нищо, освен същността на човека и същността на всемира.

И, за да види отминаването на тази епоха, Лондон – нейно любимо, разглезено дете – вливаше своите граждани през всяка врата в Хайд парк, средище на викторианството, честит резерват на форсайтовци. Под сивото небе, което всеки миг можеше да прокапе, траурното множество се събираше да види шествието. „Добрата стара“ кралица, претоварена с години и добродетел, напускаше за сетен път своето уединение, за да се разходи из Лондон. От Хаундсдич, Ектън, Илинг, Хампстед, Излингтън и Бетнъл грийн; от Хекни, Хорнси, Лейтънстоун, Бетърси и Фулъм; от зелените пасбища, където процъфтяваха форсайтовци – Мейфеър и Кенсингтън, Сейнт Джеймс и Белгрейвиа, Бейсуотър и Белси, и Риджънт парк, – хората се стичаха към улиците, откъдето покойницата щеше да мине след малко в мрачен и тържествен церемониал. Никоя кралица вече не ще царува толкова дълго, нито хората ще могат да видят срещу парите си погребението на цялата историческа епоха. Жалко, че войната все още продължаваше, та не можаха да сложат върху ковчега й венеца на победата! Но всичко друго щеше да участва благоговейно – войници, моряци, чужди владетели, свалени знамена, погребален звън, а най-вече огромното, отвред нахлуващо множество, където може би тук-там, под задължителното черно облекло, някое сърце се свиваше от искрена скръб, защото към своя вечен покой отминаваше в този миг не само кралицата, но и жената, която не бе позволила на страданията да я сломят и бе живяла според разбиранията си честно и мъдро. Застанал под ръка с Анет сред множеството край оградата на парка, Соумс чакаше. Да! Отминаваше една епоха! Сега, с тия професионални

съюзи, с лейбъристите в камарата на общините, с романите от континента, с неизразимата промяна в общото възприемане на света, всичко беше различно; той си припомни тълпата в оная вечер при превземането на Мейфкинг и думите на Джордж Форсайт: „Всички са социалисти и искат да ни заграбят имота!“ И Соумс – като баща си – не знаеше... не можеше да каже какво ще стане... с тоя Едуард на престола!²⁰³ Никога вече не ще бъдат така сигурни, както при добрата стара Вики! Той притисна ръката на младата си жена. Тя беше във всеки случай напълно негова, сигурна домашна собственост, нещо, което заслужаваше да го притежава... нещо наистина реално. Той я притискаше до себе си, стараше се да отстрани другите и се чувстваше доволен. Тълпата се люшкеше около тях, ядеше сандвичи, отърсваше трохи; момчета, покатерили се на платаните, бърбеха като маймуни, хвърляйки вейки и портокалови кори. Определеният час бе отминал, шествието щеше скоро да се появи! И изведнъж, малко по-назад и по-вляво, той зърна висок мъж с мека шапка и къса посивяла брада, а до него – висока жена с кожено калпаче и воал. Джолиън и Айрин, които разговаряха и се усмихваха, притиснати един до друг, както той сам и Анет! Не бяха го видели; скришом, със странно свито сърце, Соумс продължи да ги наблюдава. Изглеждаха щастливи! Защо бяха дошли тук – тези бунтари по рождение, отрекли викторианските идеали? Какво търсеха сред тази тълпа? И единият, и другият, нарушили по два пъти нравствените закони... дошли да изложат на показ своята любов и безпътство! Той ги гледаше като омагьосан; признавайки неохотно дори и сега, когато държеше под ръка Анет, че тя... Айрин... Но не! Няма да признае това! И отвърна глава. Няма да ги гледа, не ще позволи на някогашните огорчение и копнеж да го обземат отново! Но в същия миг Анет се обърна към него и попита:

– Ония двамата, Соумс, положително те познават. Кои са?

Соумс вирна нос настрана.

– Кои?

– Онези, виж ги, тъкмо си тръгват. Познават те.

– Не – отвърна Соумс. – Имаш грешка, мила.

– Прекрасно лице! И каква походка! Elle est très distinguée!

Този път Соумс погледна. Така бе влязла тя, така и бе излязла от живота му – леко олюляваща се, изправена, далечна, неуловима, избягваща всяко духовно общение с него! Той отвърна рязко очи от това отминаващо видение на миналото.

203. Крал Едуард VII (1841–1910).

– По-добре погледни пред себе си – каза той. – Вече приближават!

Но докато стоеше, стиснал ръката ѝ и привидно загледан в начало-то на шествието, той тръпнеше от чувството, че винаги нещо ще му се изплъзва, от инстинктивно съжаление, че не може да притежава и двете.

Музиката и шествието приближаваха полека, докато най-последелгата процесия мина в пълно мълчание през вратата на парка. Чу как Анет въздъхна: „Колко е тъжно и прекрасно!“ Усети как стисна ръката му и се надигна на пръсти; почувства как го обзема вълнението на тълпата. Ето го... ковчегът на кралицата, ковчегът на бавно изчезващата епоха! И докато той отминаваше, от дългите редици се понесе глух стон, какъвто Соумс никога не бе чувал, така несъзнателен, първичен, дълбок и неударжим, че нито той, нито другите съзнаваха дали не се е изтръгнал от техните гърди. Странен беше наистина този звук! Дан на една епоха към собствената ѝ смърт... О! О!... Изплъзнала се бе опората в живота. Отиваше си това, което смятаха вечно! Кралицата... бог да я прости!

Отминаваше този незаглъхващ стон заедно с ковчега, както огън пълзи в тънка ивица по тревата; напредваше неотстъпно, миля след миля, заедно с плътните редици на тълпата. Човешки, а същевременно и нечовешки стон, изхвъркнал от животинското подсъзнание, от съкровено-ното познание за всеобщата смърт и промяна... Никой... никой не е вечен!

Последва кратка – съвсем кратка – тишина и езиците се развързаха да обсъждат необичайното зрелище. Соумс постоя още малко, за да достави удоволствие на Анет, после я поведе към Парк Лейн, на обяд у родителите си...

Джеймс бе прекарал утринта пред прозореца в своята спалня. Последното зрелище, което виждаше... след толкова други! Отиде си значи, и тя! Ех, стара беше вече! Присъствали бяха със Суидин на коронацията ѝ... Стройна девойка беше тя тогава, по-млада от Имоджин! Напоследък беше страшно напълняла. С Джолиън пък бе присъствал на сватбата ѝ с онова немче, съпругът ѝ... който се бе оказал приличен човек; само че умря и я остави с тоя син. Припомни си колко пъти с братята си и със свои връстници клатеха глави, когато пиеха вино, ядяха орехи и разговаряха за младия княз. И ето че той встъпваше на престола. Разправяха, че се вразумил... Но той не знаеше... нищо не можеше да каже. Няма да, е чудно, ако продължи да пилее! Колко народ! Вчера беше сякаш, когато стояха със Суидин пред Уестминстърското абатство, докато я коронясваха; после Суидин го заведе в Кремърн²⁰⁴... Разгулен беше тоя

Суидин; да, не беше толкова отдавна и годината на юбилея²⁰⁵ когато бях наели с Роджър балкон на Пикадили. Джолиън, Суидин и Роджър са вече покойници, а сам той ще навърши деветдесет години през август! Сега пък Соумс се ожени за тая францужойка. Французите са странни хора, но казват, че францужойките са добри майки. Времената се меняха! Разправяха, че онзи, германският император²⁰⁶, бил дошъл на погребението. Но телеграмата му до стария Крюгер беше направо възмутителна. Не би се учудил, ако този приятел направи един ден някоя пакост. Да, всичко се мени! И близките му ще трябва добре да внимават, когато той си отиде... само господ знае къде! А Емили бе поканила на обяд и Дарти заедно с Уинифред и Имоджин – да се запознаят с жената на Соумс... Все ще измислят нещо! Какво разправяха още?... Че Айрин живеела с оня приятел Джолиън. Сега пък навярно ще се ожени за нея.

„Какво би казал за всичко това брат му Джолиън?“ – помисли Джеймс. И при пълната невъзможност да узнае какво би казал по-големият му брат, когото винаги бе почитал, Джеймс толкова се разтревожи, че стана от прозореца до стола си и започна да се разхожда бавно и неуверено из стаята.

„А хубавичка беше! – помисли той. – Много я обичах. Може би Соумс не е бил подходящ за нея... не знам... не мога да кажа. Ние нямахме никакви неприятности с нашите жени.“ Променили се бяха жените... всичко се бе променило! А ето че и кралицата умря... да, няма що! Някакво раздвижване на тълпата го накара да се спре пред прозореца и да долепи до стъклото нос, който веднага побеля от студа. Стигнаха бяха вече до Хайд парк корнър... ей сега ще минат! Защо Емили не идваше да гледа заедно с него, вместо да се суети за обяда? Липсваше му в този миг... липсваше му! Той виждаше през оголените клони на платаните шествието, множеството, което сваляше шапки... Колко хора ще се простудят! Един глас се обади зад него...

– Оттук виждаш великолепно, Джеймс!

– Най-после дойде! – промълви Джеймс. – Защо не се качи по-рано? Можеше да пропуснеш!

Замълча, напрегнал всички сили да гледа.

– Какъв е този шум? – запита изведнъж той.

– Никакъв шум няма – отвърна Емили; – какво ти хрумна? Овации не може да има.

204. Увеселителни заведения в Челси, закрити през 1877 г.

205. Юбилей по случай 60-годишното царуване на Виктория (в 1897 г.).

206. Вилхелм II, внук на кралица Виктория.

– Но аз чувам.

– Глупости, Джеймс!

Никакъв звук не проникваше през двойните стъкла. Джеймс чуваше само стона на своето сърце пред отминаването на собствената му епоха.

– Не ми казвайте къде ще ме погребете – заяви изведнъж той. – Не искам да зная.

И се отстриани от прозореца. Отиваше си старата кралица; много бяха тревогите й... Сигурно е доволна, че се е отгървала от тях!

Емили взе четките за коса.

– Има малко време да ти пригладя косата, преди да дойдат – каза тя. – Трябва да изглеждаш колкото е възможно по-добре, Джеймс.

– О! – отвърна той. – Казват, че била хубавичка.

Срещата на Джеймс с новата му снаха стана в трапезарията. Когато Анет влезе, той седеше до камината. Подпря се на облегалките на креслото и бавно се надигна. Леко приведен, безукорен в своя редингот, тънък като евклидова линия, той пое ръката на снаха си; а загрижените очи в набръчканото лице, загубило вече своята руменина, я загледаха неуверено. Малко топлоота, отразена от нейната младост, озари и погледа, и бузите му.

– Как сте? – запита той. – Били сте да видите кралицата навярно? Добре ли пътувахте през Ламанша?

Така посрещна тази, от която очакваше наследник на своето име.

Втренчила очи в него – така слаб, побелял и безупречен, – Анет промълви на френски нещо, което Джеймс не разбра.

– Да, да – отвърна той, – предполагам, че сте огладнели. Позвъни, Соумс; няма да чакаме оня приятел Дарти.

Но тъкмо в тоя миг пристигна и семейство Дарти. Монтегю не бе пожелал да промени привичките си, за да види „старите“. Поръча си рано-рано чаша коктейл и „понадзърна“ в пушалнята на Айсиум, откъдето Унифред и Имоджин трябваше на връщане от парка да го вземат, за да дойдат заедно тук. Тъмните му очи се спряха на Анет с изненада и задоволство. Тоя приятел Соумс бе пипнал нова красавица! Какво ли намираха жените у него? И тази ще му изиграе, разбира се, същия номер като първата; но междувременно му е провървяло! И той засука мустак: за девет месеца домашен покой на Грийн Стрийт си бе върнал почти напълно някогашната външност и самонадеяност. Въпреки ласкавите старания на Емили, спокойствието на Унифред, любопитната приветливост на Имоджин, старанието на Дарти да се прояви и загрижеността на Джеймс да й поднасят всичко най-хубаво, Соумс чувстваше, че обядът

не беше успешен дебют за съпругата му. И побърза да си отидат.

– Този monsieur Дарти – каза Анет във файтона, – le n'aime pas ce type-la!²⁰⁷.

– Разбира се! – отвърна Соумс.

– Сестра ти е много мила, а девойчето е хубавичко. Баща ти е много стар. Майка ти има сигурно много грижи с него; не бих искала да съм на нейно място.

Соумс кимна на тази проникателна, ясна, студена разсъдливост у младата му жена; но тя го и поразтревожи малко. Може би му мина през ум: „Когато аз стана на осемдесет, тя ще бъде едва на петдесет и пет и ще има много грижи с мене.“

– Трябва да те заведе още удни роднини – каза той; – те ще ти се видят странни; но не можем да ги отменим. След това ще вечеряме и ще отидем на театър.

С тези думи я подготви той за посрещането у Тимоти. Но тук беше съвсем друго! Всички бяха очаровани, че след толкова време виждат отново Соумс; а това трябва да е Анет!

– Много сте хубавичка, мила; дори премного млада и хубавичка за милия ни Соумс, нали? Но той е много внимателен и грижлив... чудесен съм... – Леля Джули се сепна и замълча, като целуна Анет точно под очите – по-късно ги описа на Франси, която намина за малко:

– Сини като синчец и толкова хубави, че ми се искаше просто да ги целуна. Милият Соумс наистина разбира от красота. Със своята френска – а при това и не съвсем френска! – външност тя е наистина хубавичка... макар че не е така изискана и очарователна... като Айрин. Защото Айрин беше наистина очарователна, нали? С бялата си кожа, тъмните очи и косата couleur de²⁰⁸... как се казваше? Все го забравям.

– Feuille morte²⁰⁹ – подсети я Франси.

– Разбира се, на сухи листа... Странен израз! Спомням си, когато бях още момиченце, преди да дойдем в Лондон, имахме една малка хрътка, не ловджийска, а „за разходка“ – се казваше тогава. Тя имаше кафяво петно на главата, бели гърди и чудесни тъмнокаестеняви очи – същинска лейди.

– Вярвам, лельо – прекъсна я Франси. – Само че не виждам никаква връзка...

– О! – извика почти възбудено леля Джули. – тя беше така

207. Не харесвам тоя сорт.

208. Цвят на... (фр.).

209. Сухи листа (фр.).

очарователна, с тия очи и козина, разбирате ли... – Изведнъж замълча, сякаш бе изгървала нещо неуместно, и добави неочаквано: – *Feuille morte!* Запомни, Естер!

Двете сестри дълго и сериозно обсъждаха въпроса дали трябва да повикат Тимоти.

– О, не се безпокойте – каза Соумс.

– Не е никакво безпокойство; но той може да се поразтревожи, като чуе, че Анет е францужойка. Много се бе наплашил от оная история с Фашода. И мисля, че ще бъде по-добре да не се излагаме на подобна опасност, Естер. По-добре да запазим Анет само за нас – така ще бъде по-приятно. А ти как си, Соумс? Успокои ли се вече след...

Естер побърза да я прекъсне:

– Как намирате Лондон, Анет?

Соумс зачака неспокойно отговора, който прозвуча разумно и уверено:

– О, аз познавам Лондон. Посещавал съм го и друг път.

Той не бе дръзнал да ѝ заговори досега за ресторанта. Французите имат по-други разбирания за аристократизма и на нея би се сторило може би смешно да не споменава занятието на майка си; възнамеряваше да зачекне въпроса едва след сватбата; но сега съжаляваше, че не бе го сторил по-рано.

– А коя част от Лондон познавате най-добре? – запита леля Джули.

– Сохо – отвърна протичко Анет.

Соумс стисна зъби.

– Сохо? – повтори леля Джули. – Сохо?

„Целият род ще го научи“ – помисли Соумс.

– Това е един почти напълно френски и твърде интересен квартал – каза той.

– Да – промълви леля Джули. – Чичо ти Роджър имаше едно време доста къщи там; спомням си, че трябваше винаги да вади наемателите си.

Соумс насочи разговора към Мейпълдърм.

– Вие, разбира се – обади се леля Джули, – ще побързате да се приберете там. Ние очакваме с такова нетърпение да видим Анет с някое мъничко...

– Джули! – прекъсна я отчаяно леля Естер, – позвъни за чая!

Соумс не се осмели да дочака чая и побърза да отведе Анет.

– Аз на твоето място не бих споменава за Сохо – каза той във фойто-на. – Тази част на Лондон не се ползува с много добро име; освен това

ти нямаш вече нищо общо с ресторантьорството; искам да кажа – добави той, – че ще те въведе в по-друго общество; а пък англичаните са ужасни сноби.

Анет разтвори широко светлите си очи; по устните ѝ се плъзна усмивка.

– Така ли? – попита тя.

„Хм! – помисли Соумс. – Това се отнася за мене!“ Погледна я настойчиво. „Тя е човек със здрав разум – каза си той. – Ще трябва да я накарам веднъж за винаги да разбере.“

– Слушай, Анет, това е нещо съвсем просто, само че се налага да го разбереш. У нас се смята, че хората от свободните професии и тези, които не работят нищо, стоят по-високо от търговската класа, като се изключат, разбира се, най-богатите търговци. Много глупаво може би, но е така. Занятието може да е много почтено и все пак ви излага; не ще можете вече да се явявате в добро общество, да се радвате на познанство с видни хора... Това е то!

– Разбирам – отвърна Анет. – Така е и във Франция.

– О! – промълви Соумс с облекчение, а в същото време и някак смутен. – Класата е, разбира се, нещо много важно!

– Да – съгласи се Анет. – *Comme vous êtes sage!*²¹⁰

„Чудесно! – помисли Соумс, като гледаше устните ѝ – Само че е доста хаплива.“ Той не знаеше френски толкова добре, за да се засегне от това, че не му говореше на ти. Прегърна я и промълви, като изговаряше полека и старателно всяка дума:

– *Et vous êtes ma belle femme.*²¹¹

Анет се отдръпна със смях.

– *Oh, non!* – каза тя. – *Oh, non! Ne parlez pas français, Соумс!*²¹² А какво очаква онази стара дама, леля ти?

Соумс прехапа устни.

– Господ знае – отвърна той. – Тя винаги измисля нещо.

Но сам знаеше по-добре от господата.

Затихнало въодушевление

Войната се проточи; според Никълъс щяла да струва най-малко

210. Колко сте мъдър (фр.).

211. А вие сте моята прелестна жена.

212. О, не! О не говорете на френски, Соумс!

триста милиона! Имаше сериозна опасност за увеличаване данъка върху дохода. Но срещу парите си щяха да получат веднъж завинаги цяла Южна Африка. И макар към три часа собственическият инстинкт да се чувстваше здраво разтърсен, на закуска се съвземаше със съзнанието, че на този свят нищо не се получава даром. Хората се занимаваха, общо взето, с работите си, сякаш не съществуваха война, концентрационни лагери, неуловимият де Вет²¹³ или недоволството на Европа, с една дума – нищо неприятно. Всъщност настроението в Англия можеше да се сравни с картата на Тимоти, защото Тимоти не местеше вече флагчетата, а те не мръдваха сами нито назад, нито дори напред, както би трябвало да се движат.

Затишието се разпростря: обзе и Форсайтовата борса, където се чувстваше обща неувереност за бъдещето. Съобщението в колоната за женитби в „Таймс“: „Джозеф Форсайт за Айрин, единствената дъщеря на професор Ерн“ предизвика съмнение дали Айрин е правилно назована. Но все пак изпитаха облекчение, че не е казано: „«Айрин, бившата съпруга» или «Айрин, разведената съпруга» на Соумс Форсайт“.

Общо взето, семейството се държа още от началото твърде достойно към тази „история“. Както бе заявил Джеймс: „Свършено!“ Няма защо да се вълнуват! Никаква полза, ако признаят, че е било „една отвратителна каша“, според новия начин на изразяване.

Но какво щеше да стане, след като Соумс и Джозеф се бяха оженили повторно? Това именно беше любопитно да се знае. Джордж, както разправяха, се обзаложил с Юстас на шест срещу четири, че малкият Джозеф ще изпревари малкия Соумс. Джордж беше такъв смешник! Говореше се също, че се басирал с Дарти дали Джеймс ще доживее до деветдесет години; но никой не знаеше кой от двамата е държал за Джеймс.

В началото на май Уинифред съобщи, че Вал бил ранен в крака и ще бъде освободен от строя. Гледала го съпругата му. Щял да понакуцва, но толкова малко, че не си струвало труда дори да се споменава. Искал от дядо си да му купи там ферма, за да отглежда коне. Баштата на Холи й давал по осемстотин лири годишно: ще могат да живеят следователно много добре, защото и на Вал дядо му беше обещал петстотин; но, колкото до фермата... не знаеше, не можеше да каже: не искаше Вал да хвърля парите си на вятъра.

213. Де Вет, Христианс (1854–1922) – бурски генерал и държавник, ръководител на партизанската война.

– Нали трябва да работи все пак нещо? – бе възразила Уинифред.

Леля Естер смяташе, че милият му дядо постъпва разумно, защото, ако не му купи ферма, няма опасност парите да пропаднат.

– Но Вал обича коне – настоя Уинифред. – Това е тъкмо занимание за него.

Леля Джули заяви, че конете са много несигурно нещо... Не знаят ли от Монтегю?

– Вал е съвсем друг – отвърна Уинифред. – Прилича на мене.

Леля Джули се съгласи, че Вал е разумен.

– Все си спомням – каза тя – как бе дал фалшива пара на един просяк. Дядо му толкова се радваше! Намираше това за признак на голяма съобразителност. Помня как казваше, че Вал би трябвало да постъпи във флотата.

Леля Естер също се обади: не смята ли Уинифред, че е много по-добре за младите да бъдат осигурени, без да се излагат още отсега на каквито и да е опасности?

– Може би сте прави – каза Уинифред, – ако бяха в Лондон: в Лондон е приятно да не вършиш нищо. Но в оня край той просто ще скучае до смърт.

Леля Естер смяташе, че не е лошо да работи, ако няма опасност да загуби. Не е като да нямат пари! Тимоти бе постъпил толкова добре, когато се бе оттеглил. Леля Джули пък поиска да узнае какво мисли Монтегю.

Уинифред не й отговори, защото Монтегю бе отговорил само: „Почакайте да умре старият!“

В този миг съобщи за Франси. Очите й сияеха от усмивка.

– Е-е – започна тя, – какво мислите за това?

– По кое, мила?

– За тазсутрешното съобщение в „Таймс“.

– Нищо не сме видели; ние четем вестника след вечеря. Дотогава е при Тимоти.

Франси изгледа всички подред.

– Не смяташ ли, че трябва да ни кажеш? Какво е имало във вестника?

– Айрин родила син в Робин Хил.

Леля Джули притаи дъх.

– Хм! – Промълви тя. – Те се ожениха през март!

– Да, лельо; интересно, нали?

– Аз пък се радвам – каза Уинифред. – Мъчно ми беше, че Джолиън

загуби сина си. Можеше да бъде и Вал.

Леля Джули сякаш се унесе.

– Питам се – промълви тя, – как ли ще се почувства милият Соумс?

Той толкова желаше да има син! Едно птиче ми каза.

– И скоро ще има – заяви Уинифред. – Ако не се случи нещо.

В очите на леля Джули светна радост.

– Чудесно! – извика тя. – Кога?

– През ноември.

Щастлив месец! Но би предпочела да е по-рано. Дълго ще трябва да чака Джеймс... на своята възраст!

Чакане! Намериха, че ще бъде дълго за Джеймс, макар че самите те бяха свикнали да чакат. Това беше всъщност едничкото им забавление. И чакаха! Чакаха да прочетат „Таймс“, чакаха да дойде някоя племенница или племенник да ги поразвлече; чакаха вест за здравето на Никълъс, за решението на Кристофър да стане артист; за известия от мината на племенника на мисис Макендър; чакаха доктора, който трябваше да види защо Естер се събужда толкова рано сутрин; вечно заетите книги от библиотеката; чакаха да разберат дали е настинал Тимоти; чакаха някой тих и топъл, но не горещ ден, за да се поразходят из Кенсингтън Гардънс. Чакаха край камината кога ще удари часовникът между тях, докато слабите им възлести ръце с изпъкнали жили премятаха чорапи или дантели на куки, а косите им, послушни като вълните пред Кнут²¹⁴, не мръдваха и не променяха цвета си. Чакаха в черните копринени или атлазени рокли кога според дворцовия етикет Естер ще може да облече тъмнозелено, а Джули – тъмнокафяво. Чакаха, преживявайки полека в своята старческа памет дребните радости и грижи, събития и надежди в малкия семеен свят, както крави преживят търпеливо в своите ливади. А новото събитие наистина заслужаваше да го очакват. Соумс беше техен любимец с навика си да им подарява картини, с неделните си посещения, които така много им липсваха, с това, че се нуждаеше от съчувствието им заради неуспешния си първи брак. Новото събитие – раждането на наследник на Соумс – беше важно колкото за него, толкова и за милия му баща, който не биваше да умре, докато не узнае нещо определено. Джеймс не обичаше никакви несигурни неща; и не можеше, разбира се, да е доволен, че има за внуци само децата на Монтегю Дарти. Името е все пак от значение, то се знае! И тъй като деветдесетият рожден ден на Джеймс приближаваше, те се питаха какви ли мерки взима

214. Датски и английски крал, пред когото се отдръпнали вълните на Темза (995–1035).

той. Беше първият Форсайт, достигнал тази възраст и поставил, така да се каже, нов рекорд по дълголетие. А това беше много важно на техните години – осемдесет и осем и осемдесет и пет; макар да не им се искаше да мислят за себе си, когато можеха да мислят за Тимоти, който беше само на осемдесет и две. На оня свят е, разбира се, по-хубаво. „Много са жилищата в дома на отца ми“ беше едно от любимите изречения на леля Джули – то винаги я утешаваше, защото подсказваше недвижима собственост, от каквата бе забогатял милият Роджър. Библията беше наистина велика опора и при много хубаво време в неделни дни те отиваха сутрин на черква; а когато биваше напълно сигурна, че Тимоти не е в кабинета, леля Джули се промъкваше там и оставяше едно отворено евангелие между многото книги на масичката – той четеше много, разбира се, нали е бил издател! Но бе забелязала, че след това той биваше винаги сърдит на вечеря. А Смитър ѝ бе казала, че неведнъж, като чистела стаята, прибирала книги от пода. И все пак въпреки всичко те чувстваха, че на небето не ще бъде така приятно и удобно, както в стаите, където и те, и Тимоти живееха и чакаха от толкова години. Леля Естер, особено, не можеше да понася дори мисълта за някакво условие. Всяка промяна, поточно всяка мисъл за промяна – защото промяна изобщо нямаше – я разстройваше ужасно. По-жизнена от нея, леля Джули понякога си мислеше, че една промяна би било нещо интересно: колко приятно бе прекарала в Брайтън през оная година, когато бе починала Сюзън! За Брайтън обаче се знаеше, че е хубаво място, докато на небето никой не знаеше; затова беше все пак по-добре да почакаат.

На 5 август сутринта – Джеймсовия рожден ден – всички бяха необикновено развълнувани и си размениха писъмца по Смитър, когато им занесе закуската в спалните. Смитър щеше да занесе приветствията им заедно с дребните подаръци, да разбере как е мистър Джеймс, добре ли е прекарал нощта при такова вълнуващо събитие. А на връщане може би ще се отбие на Грийн Стрийт – беше ѝ малко настрана, но след това ще вземе омнибуса от Бонд Стрийт и ще се поразвлече малко по този начин, – за да помоли мисис Дарти непременно да ги посети, преди да замине на летуване.

Всичко това бе изпълнено от Смитър – една безупречна прислужница, възпитана преди трийсет години от леля Ан и стигнала до непознато днес съвършенство. Мисис Джеймс каза, че мистър Джеймс прекарал много добре нощта и ги поздравява; мистър Джеймс, каза, още мисис Джеймс, се чудел и се оплаквал защо се суетят толкова. Мисис Дарти също ги поздравявала и обещала да дойде за чая.

Малко засегнати от това, че не бяха споменали за подаръците им – тя забравяха всяка година нежеланието на Джеймс да получава подаръци, „да гледат как пилеят пари за него“, както се изразяваше той, – леля Джули и Естер бяха все пак „възхитени“. По всичко личеше, че Джеймс е в добро настроение, а това беше особено важно за него. Започнаха да чакат Уинифред. Тя дойде в четири часа заедно с Имоджин и Мод, токущо завърнала се от училище и „станала вече хубава девойка“, а пред тях беше неудобно да разпитват за Анет. Леля Джули все пак събра смелост да се осведоми дали Уинифред е чула нещо и дали Соумс вече очаква.

– Вуйчо Соумс винаги очаква нещо, лельо – прекъсна я Имоджин; – само че не му се радва, като го постигне.

Тези думи напомниха нещо познато на леля Джули. О, да! Онази карикатура, нарисувана от Джордж, която изобщо не им бяха показали и до днес! Но какво искаше да каже Имоджин? Че вуйчо ѝ винаги иска да получи повече, отколкото му се полага? Никак не беше хубаво да мисли така за него.

Гласът на Имоджин прозвуча ясно и отривисто:

– Представете си! Анет е само две години по-голяма от мене; за нея трябва да е ужасно, че е съпруга на чичо Соумс!

Леля Джули вдигна ужасено ръце.

– Ти не знаеш какво приказваш, мила! – възкликна тя. – Вуйчо ти Соумс е прекрасна партия за всяка жена. Той е толкова умен, красив, богат, внимателен, грижлив и никак не е стар, като вземем пред вид всичко това.

Имоджин само се усмихна и погледна последователно „милите старици“ със своите сладни очи.

– Пожелавам ти – добави леля Джули. – и ти да се омъжиш за такъв добър човек.

– Няма да се омъжа за добър човек, лельо – промълви Имоджин, – защото добрите мъже са скучни.

– Ако продължаваш да разсъждаваш по тоя начин – отвърна все така недоволно леля Джули, – никога няма да се омъжиш. Но е по-добре да изоставим този разговор. – После се обърна към Уинифред и запита: – А как е Монтегю?

По-късно, докато чакаха вечерята, тя промълви:

– Казах на Смитър, Естер, да донесе половин бутилка сладко шампанско. Мисля, че трябва да пием за здравето на милия Джеймс, както и за... жената на Соумс; само че тайно. Ще кажа просто: „Знаете за какво, Естер“ и ще изпразним чашите. Иначе на Тимоти може да му прилошее.

– По-вероятно е на нас да ни прилошее – отвърна леля Естер. – Но мисля, че все пак се налага при този случай.

– Да – продължи възхитено леля Джули, – това е наистина случай! Представете си само какво ще бъде, ако едно момченце продължи името му! Смятам, че това е особено важно сега, след като Айрин има син. Уинифред каза, че Джордж наричал Джолиън „трипалубник“, защото имал три семейства! Джордж е такъв смешник! А представете си! Айрин живее все пак в къщата, която Соумс построил за нея и за себе си. Колко ли е тежко на милия Соумс! Той е бил винаги така коректен!

Когато си легна тази вечер, възбудена от чашата шампанско и от тайната наздравница, тя лежа дълго с отворен молитвеник, устремила поглед в тавана, пожълтял от светлината на нощната лампа. Младите! Щастливи бяха те! Щастлива ще бъде и тя, ако види доволен милия Соумс. Той е сигурно щастлив сега, въпреки приказките на Имоджин. Ще има всичко, каквото желае: имот, съпруга, деца! И ще достигне дълбока старост, като милия си баща, ще забрави напълно Айрин и ужасното дело. Дано доживее да купи на децата му първото дървено конче! Смитър ще го избере и купи вместо нея... хубавичко, пъстричко. Как се люлееше едно време Роджър на дървеното конче, докато се прекатуреше! Отдавна беше то! Отдавна! „Много са жилищата в дома на отца ми...“ Някакво скърцане стигна до слуха й... „Не е мишка!“ – помисли машинално тя. Скърцането се засили. Ето пак! Мишка беше! Не беше хубаво от страна на Смитър да ги уверява, че нямало мишки! Няма да ги усетят как ще проядат ламперията, а тогава ще трябва пак да викат дърводелци. Такива пакостни животинчета! Тя продължаваше да лежи, като се оглеждаше из стаята, слушаше лекото скърцане и чакаше сънят да я отърве от него.

Раждане на нов Форсайт

Соумс излезе през градинската врата, пресече моравата, постоя на пътеката над реката, обърна се и стигна пак до градинската врата, без да забележи, че се движи. Скърцането на колелата по алеята го убеди, че е минало доста време и докторът си отива. Какво му бе казал?

„Ето какво е положението, мистър Форсайт. Мога да гарантирам напълно за живота й, ако направя операция, но детето в такъв случай ще бъде мъртво. Ако не направя операция, детето ще се роди навярно живо, обаче за майката има голяма опасност... Да, голяма опасност. И в двата

случа не вярвам, че ще има вече друго дете. В сегашното си състояние тя очевидно не може да реши сама, а не можем да чакаме майка ѝ. Вие трябва да решите, докато аз правя необходимите приготовления. Ще се върна след един час.“

Решение! Какво решение? Нямаше време да повика специалист! За нищо нямаше време!

Шумът на колелата бе заглъхнал, а Соумс продължаваше да се ослушва; после притисна изведнъж с ръце ушите си и се върна към реката. Така преждевременно, непредвидено, без да могат дори да повикат майка ѝ! Тя трябваше да реши. А щеше да пристигне от Париж едва вечерта! Да можеше поне да разбере докторския жаргон, медицинските тънкости, за да бъде уверен, че претегля правилно всички възможности; но той разбираше от тях, колкото от китайски... колкото лаик може да разбере от правен процес. И все пак трябваше да реши! Ръката му се бе изпотила, когато я свали от челото, при все че беше студено! Тези стонове, които идваха откъм стаята ѝ! Ако се върне там, ще бъде още по-тежко. Трябва да бъде спокоен, с бистър ум. От една страна – почти сигурен живот за младата му жена и сигурна смърт за детето; и... никакви деца по-нататък! От друга – може би смърт за жена му, почти сигурен живот за детето; и... никакви деца по-нататък! Кое да избере!

... През последните две седмици беше дъждовно, реката беше придошла и във водата около плаващата къщичка, завързана за домашния пристан, се носеха листа от близката горичка. Капят листата, отлита животът. Смърт! Да решава за живот и смърт! И никой – да му подаде ръка! Един загубен живот е завинаги загубен. А не бива да се изпуска нещо, което може да се задържи; изпуснеш ли го, няма вече да го върнеш, оставаш оголен, като обезлистено дърво; все повече оголен, докато сам повехнеш и загинеш. И, по някакъв странен скок на мисълта, му се стори, че вижда не Анет, легнала зад огрения от слънцето прозорец, а Айрин в спалнята им на Монпелие Скуеър, както би могла ада лежи преди шестнайсет години. Щеше ли да се колебае тогава? Нито миг! Операция! Операция! За да спаси живота ѝ! Не решение, а просто инстинктивен вик за помощ, макар да знаеше още тогава, че тя не го обича! Но сега? Чувството му към него не беше всевластно. Неведнъж през последните месеци, особено откакто тя започна все повече и повече да се страхува, той бе мислил по тоя въпрос. Тя беше упорита егоистка като всяка францужойка. Но колко хубавичка! Какво би решила сама... приела ли би риска? „Знам, че тя иска да има дете – каза си Соумс. – Ако то се роди мъртво, без никакви изгледи за друго... толкова много ще страда.

Край на надеждите! Всичко пропада! Ще водим години подред... един безцелен брачен живот... без деца. Никаква опора за нея! А тя е толкова млада. Нищо, което да ни привлича към живота... нито нея, нито мене! Нито мене!“ Той се удари в гърдите! Защо не можеше да мисли, без да намесва и себе си... Да забрави своята личност и да види какво трябва да прави? Мисълта го прониза и се притъпи, сякаш се удари в броня. Да забрави себе си! Невъзможно! Да излети в беззвучния, неосезаем, неуловим, незрим простор! И стигнал по тоя начин до основата на действителния мир, до дълбините на своята форсайтовска същност, Соумс отдъхна за миг. Щом човек изчезне, всичко изчезва; а дори да не изчезне, за него е престанало да съществува.

Погледна часовника си. След половин час докторът ще се върне. Трябва да реши! Как ще гледа майка ѝ и доктора, ако не се съгласи да я оперират и тя умре? Как ще се справи със собствената си съвест? Та нали се ражда неговото дете! Ако се съгласи за операция – обрича и двамата на бездетство. А за какво друго бе се оженил за нея, ако не за да има законен наследник? И баща му... пред вратата на гроба, очаква вестта! „Жестоко е – помисли той; – не на мене трябваше да се падне решението на тоя въпрос! Жестоко е!“ Тръгна към къщи. Да имаше някакъв разумен и прост начин да реши! Извади една монета и я прибра. Знаеше, че – след като я хвърли – няма да приеме решението на случая! Отиде в трапезарията, най-далеко от стаята, откъдето идваха стоновете. Докторът бе казал, че има все пак малка надежда. Тук надеждата изглеждаше по-голяма; не течеше река, не капеха листа. В камината гореше огън. Соумс отключи барчето. Почти никога не пиеше алкохол, но сега си наля уиски и го изпи, без да го разреди, защото копнееше да съживи кръвта в жилите си. „Този Джолиън! – помисли той. – Имаше вече деца. Отне ми жената, която истински обичах; има и син от нея! А от мене... от мене се иска да погубя единственото си дете! Анет няма да умре! Невъзможно е! Тя е млада и здрава!“

Все така мрачно замислен пред бюфета, той чу каретата на доктора и излезе да го посрещне. Трябваше да го почака, докато се върне от горния етаж.

– И така, докторе?

– Положението е същото. Решихте ли?

– Да – отвърна Соумс. – Няма да оперирате.

– Така ли? Разбирате, нали... че рискът е голям.

Нищо друго освен устните не мръдна в неподвижното лице на Соумс.

- Вие казахте, че има все пак малка надежда.
- Надежда има; но не голяма.
- Твърдите, че детето ще се роди мъртво, ако оперирате?
- Да.

- И все пак смятате, че тя не ще има вече друго?
- Не може да се каже с положителност, но е почти сигурно.
- Жена ми е здрава – каза Соумс. – Ще рискувам.

Докторът го погледна загрижено и сериозно.

– На ваша отговорност – отвърна той. – Аз не бих се решил, ако се касаеше за моята съпруга.

Соумс вирна брадичка, сякаш го удариха.

- Ще ви трябвам ли горе? – запита той.
- Не; не идвайте.
- Тогава ще отида в картинната галерия; знаете къде е.

Докторът кимна и се качи.

Соумс продължи да се ослушва. „Утре по това време – помисли той – може би ще ми тежи на съвестта смъртта ѝ.“ Не! Несправедливо... чудовищно беше да се допуска това! Обзет отново от мрачни мисли, той отиде в галерията. Застана до прозореца. Духаше студен вятър; беше ясно и студено: яркосиньо небе, по което тежки, разкъсани бели облаци се гонеха, и синя река, прозираща зад златеещите дървета; горичките пъстрееха и пламтяха в богатите багри на ранната есен. Би ли изложил на подобен риск собствения си живот? „Но тя сигурно би предпочела да рискува моя живот, вместо да изгуби детето – помисли той. – Тя не ме обича истински!“ Какво друго можеше да очаква... от една млада жена, при това францужойка. Единственото спасение за двамата, за брака и за бъдещето им, беше детето! „Какво не преживях заради това – помисли той. – И не ще отстъпя... Не ще отстъпя. Има надежда да останат и двамата... има!“ Човек държи, каквото има, докато му го отнемат... Естествено е да държи! Започна да се разхожда из галерията. Напоследък бе купил картина, която беше цяло богатство: спря пред нея... Девојка с тъмnozлатисти коси, напомнящи метални нишки, загледана в малко златно чудовище, което държеше в ръка. И в тази мъчителна минута дори той чувстваше каква изключителна сделка е направил... възхищаваше се от всяка подробност на картината, от масата, пода, креслото, от фигурата на девојката, от унесеното ѝ изражение, от тъмnozлатистите нишки на косата, от светлото злато на малкото чудовище. Да купува картини; все повече и повече да забогатява! Каква полза, ако... Обърна рязко гръб на картината и отиде до прозореца. Няколко гълъба бяха

излетели от клоните на гълъбарника и се рееха, понесени от вятъра, с разперени крила, така бели, че почти блестяха на слънцето. Извисиха се в далечината, рисувайки йероглифи в небето. Анет ги хранеше; красиво беше да я гледа човек. Те ядяха от ръката ѝ: разбираха, че заслужава доверие. Толкова е... разумна; и здрава, наистина здрава, като майка си, въпреки своята изтънчена хубост!

Стъмнило се бе вече, когато той отвори най-послед вратата и се ослуша. Никакъв звук! Млечнобял полумрак бе обгърнал стълбището и площадката долу. Тръгваше вече да се връща, когато чу долу някакъв шум. Надникна долу, зърна неподвижна черна сянка. Сърцето му замря. Какво беше това? Смъртта ли? Сянката на смъртта, излязла от нейната стая? Не! Просто прислужница без шапчица и престилка. Тя дойде до подножието на стълбите и прошепна задъхано:

– Докторът иска да ви види, сър.

Той изтича долу. Момичето се долепи до стената, за да му направи път, и каза:

– О, сър, свърши се!

– Свърши ли се? – повтори почти заплашително Соумс. – какво искате да кажете?

– Имаме бебе, сър.

Той изтича по последните четири стъпала и се озова изведнъж пред доктора в полутъмния коридор. Докторът изтриваше челото си.

– Моля ви се! – каза Соумс. – По-бързо!

– И двете са живи: опасността мина, струва ми се.

Соумс не мръдваше, закрил очи. – Поздравявам ви – чу гласа на доктора. – Работата беше на косъм.

Соумс отпусна ръка, с която бе закрил лице.

– Благодаря – промълви той. – Много, много ви благодаря. Какво е?

– Дъщеря... за щастие, момче би убило майката... с главата си.

Дъщеря!

– Най – големи грижи и за двете – чу пак гласа на доктора – и всичко ще се оправи. Кога пристига майка ѝ?

– Тази вечер, между девет и десет, предполагам.

– Ще остана дотогава. Искате ли да ги видите?

– Още не – отвърна Соумс. – Кога си тръгвате. Отивам да ви изпра-
тя вечеря.

И слезе в долния етаж.

Неизразимо облекчение. Но... дъщеря! Струваше му се несправедливо. Да поеме такъв риск... да преживее такова мъчение... такова

мъчение... и то за дъщеря! Стоеше в хола пред камината с пламтящи цепеници, побутваше ги с крак и се стареше да се съвземе. „Ами баща ми!“ – помисли той. Горчиво разочарование, няма защо да се отрича! Човек никога не получава в тоя живот всичко, което желае! А друг живот няма!... Пък и да има, каква полза?

Докато стоеше така, му подадоха телеграмата.

„Ела веднага, баща ти бързо отпада. Мама.“

Усети, че се задушава. Можеше да се допусне, че няма да се развълнува след току-що преживените часове, но се развълнува. Беше седем и половина, влак за Рединг имаше в девет, влакът на мадам, ако е успяла да го вземе, пристигаше в осем и четиридесет... Ще я дочака и ще зами-не. Поръча да впрегнат, навечеря се машинално и се качи горе. Докто-рът излезе да го посрещне.

– Заспаха.

– Няма да вляза – заяви с облекчение Соумс. – Баща ми е на умира-не. Трябва да отида в града. Наред ли е всичко?

Лицето на доктора изрази някакво колебливо възхищение. „Да бяха всички така хладнокръвни!“ – сякаш казваше той.

– Да, мисля, че можете спокойно да отидете. Скоро ли ще се върнете?

– Утре – отвърна Соумс. – Ето ви адреса.

Докторът сякаш се поколеба дали да изрази съчувствие.

– Лека нощ! – каза изведнъж Соумс и се обърна. Облече шубата си. Смърт! Смразяваща мисъл! Изпуши цигара в каретата – нещо, което рядко си позволяваше. Нощта беше ветровита и летеше с черни крила; фенерите на колата трябваше да търсят пътя. Баща му! Престарелият му баща! Тъжно е да умреш... в такава безутешна нощ!

Точно когато той влизаше в гората, лондонският влак пристигна и мадам Ламот, в плътно черно палто, доста прежълтjяла при изкуствената светлина на лампите, се насочи към изхода с пътническа чанта в ръка.

– Само с това ли сте? – запита Соумс.

– Да, нямах никакво време. Как е малката?

– Добре са... и двете. Момиченце е.

– Момиченце! Колко се радвам! А пътуването през канала беше ужасно!

Внушителната черна фигура, ни най-малко не пострадала от ужас-ното пътуване, се качи в каретата.

– А вие, mon cher²¹⁵?

– Баща ми е на смъртно легло – каза Соумс през зъби. – Отивам в

града. Поздравете Анет.

– Tiens?²¹⁶ – промълви мадам Ламот. – Quel malheur.²¹⁷

Соумс свали шапка за сбогуване и тръгна към влака. „Французи!“ – помисли той.

Джеймс узнава новината

Обикновена простуда, и то в стаята с двойните прозорци, където и въздухът, и хората влизаха сякаш филтрирани, в стаята, откъдето не бе излизал от средата на септември... и Джеймс вече не стана. Слабата простуда, надхвърляща слабите му съпротивителни сили, стигна до белите дробове. „Не бива да се простудява“ – бе казал лекарят; а ето че се бе простудил. Щом усети леката болка в гърлото, Джеймс заяви на сестрата – защото напоследък имаше винаги сестра при себе си: – „Знаех си аз какво ще излезе от това проветряване на стаята!“ Цял ден беше крайно неспокоен, изпълняваше всички нареждания и взимаше редовно лекарства; дишаше предпазливо и всеки час мереше температурата си. Емили не се разтревожи.

Но когато влезе на другата сутрин, сестрата ѝ прошепна:

– Не иска да му меря температурата.

Емили отиде до леглото му и каза кротко:

– Как се чувстваш, Джеймс? – и поднесе термометъра към устните му.

– Каква полза? – запита дрезгаво той. – Не искам да знам.

Сега вече и тя се разтревожи. Той дишаше с мъка, изглеждаше ужасно слаб, пребледнял, с леки червеникави петна. Тя бе „имала грижи“ с него, един бог знае колко много грижи; но той беше Джеймс, нейният Джеймс почти от петдесет години насам; не можеше да си припомни или представи живота без Джеймс... Джеймс, придирчив и песимист в своята сурова черупка, но така дълбоко привързан, мил и щедър към всички свои!

През целия ден и през следващия той почти не продума, обаче от погледа му личеше, че забелязва всичко, което правят за него, а изражението му подсказваше на Емили, че се бори; и тя не губеше надежда. Самото му мълчание, фактът, че пазеше всяка капчица сила, доказваха с

215. Мили.

216. Така ли?

217. Какво нещастие.

каква упоритост се бори. Това дълбоко я трогна: и при все че в стаята на болния беше съдържана и спокойна, сълзите бликваха, щом излезеше оттам.

На третия ден привечер, след като се облече за чая – тя продължаваше да се грижи за външността си, за да не го тревожи, защото той обръщаше внимание на всичко, – забеляза разликата. „Няма смисъл, умерен съм“, беше изписано ясно върху преbledнялото лице; а когато се приближи към него, той прошепна:

– Съобщете на Соумс.

– Добре, Джеймс – успокой го тя; – разбира се, още сега.

И го целуна по челото. Една сълза капна там и, докато я изтриваше, Емили зърна признателния му поглед. Разстроена, загубила вече всяка надежда, тя изпрати телеграма на Соумс.

Когато той влезе, изникнал сякаш от черната ветровита нощ, голямата къща беше тиха като гроб. Широкото лице на Уормсън се бе почти смалило; той пое с особена почтителност шубата и каза:

– Бихте ли желали чашка вино, сър?

Соумс поклати отрицателно глава и го погледна въпросително.

Устните на Уормсън трепнаха.

– Все за вас пита, сър. – И изведнъж изтри носа си. – Много отдавна, сър – добави той, – съм у господин Форсайт... много отдавна.

Соумс го остави да закачи шубата му и тръгна по стълбите. Този дом, където беше роден и отгледан, не му се бе струвал никога така топъл, богат, приятен, като при това последно поклонническо пътешествие към бащината спалня. Домът не отговаряше на неговия вкус; но със своята масивна, тежка украса беше все така символ на сигурност и удобство! А нощта беше така тъмна и ветровита; и гробът – така студен и самотен!

Соумс се спря пред вратата. Никакъв звук не се чуваше отвътре. Натисна леко дръжката и влезе, без да го усетят. Лампата беше засенчена. Майка му и Уинифред седяха откъм отвъдната страна на леглото; сестрата се движеше отсам, където имаше празен стол. „За мене!“ – помисли Соумс. Когато пристъпи прага, майка му и сестра му станаха, но той им направи знак с ръка и те седнаха отново. Отиде до стола, загледа баща си. Застанал край него – така отпаднал, бледен, изнемощял, – заслушан в тежкото му дишане, Соумс почувства как в душата му се надига гняв срещу природата, срещу жестоката, неумолима природа, натиснала с коляно гърдите на тази човешка отломка, изтръгваща бавно дъха, изтръгваща живота на съществото, което му беше най-скъпо на света.

Баща му, повече от всеки друг човек, бе водил разумен, умерен, въздържан живот. Ето наградата... бавно, мъчително изтръгване на живота! Без да усети, че говори на глас, Соумс простена:

– Жестоко е!

Вида, че майка му закри очи, а Уинифред се наведе към леглото. Жени! Те умееха да приемат всичко много по-добре, отколкото мъжете. Направи още една стъпка към баща си. Джеймс не беше се бръснал три дни, устните и брадичката му бяха обрасли с брада, бяла почти като челото му. Тя смекчаваше чертите на лицето, придаваше му странен, вече неземеен вид. Очите се отвориха. Соумс се приближи още повече и се наведе. Устните помръднаха.

– Тук съм, татко.

– Хм... какво... какво ново? Никой не ми... – гласът заглъхна; лицето на Соумс се изкриви от вълнение, не можеше да проговори. Да му каже ли?... Да. Но какво? Направи невероятнo усилие, стисна устни и каза:

– Добри новини, мили, добри: Анет има син.

– О! – Неизразим звук, ужасен, изпълнен с облекчение, мъка и тържество... Вик на дете, получило, каквото желае. Очите се затвориха, тежкото дишане се поднови. Соумс се отдръпна към стола, отпусна се тежко на него. Лъжата, която беше изрекъл, основана на дълбоката, подсъзнателна увереност, че след смъртта си Джеймс не ще узнае нищо, му бе отнела за момент всяко друго чувство. Ръката му докосна нещо. Голият крак на баща му. В борбата за въздух той го бе извадил над завивката. Соумс взе в ръка този истинал, лек, изтънял крак, съвсем бял и съвсем студен. Какъв смисъл да го скрие, да завие нещо, което скоро още повече ще изистине? Топлеше го машинално с ръка, заслушан в мъчителното дишане на баща си, докато си възвърна способността да чувства. Тихо, бързо, заглушено изхлипване се изтръгна от Уинифред, но майка му седеше неподвижно, заковала поглед в Джеймс. Соумс направи знак на сестрата.

– Къде е докторът? – прошепна той.

– Сега изпратихме за него.

– Не можете ли да направите нещо против задушаването?

– Само инжекции; но той не ги понася. Докторът каза, че докато се бори...

– Той не се бори – прошепна Соумс. – А само бавно се задушава. Това е ужасно.

Джеймс се размърда неспокойно, сякаш разбираше какво говорят.

Соумс стана и се наведе над него. Джеймс раздвижи леко двете си ръце и Соумс ги взе в своите.

– Иска да го поизправим – прошепна сестрата.

Соумс го поповдигна. Мислеше, че го повдига леко, но по лицето на Джеймс пробягна почти гневно изражение. Сестрата оправи възглавниците. Соумс пусна ръцете, наведе се и целуна баща си по челото. Когато се изправи отново, очите на Джеймс устремиха в него последна искрица, стаена все още негде в дълбините на съзнанието му. „Свършено е с мене, моето момче – казваше сякаш този поглед. – Грижи се за тях, грижи се за себе си... грижи се... Всичко оставям на теб.“

– Да, да – прошепна Соумс. – Да, да.

Зад него сестрата вършеше нещо, неизвестно какво, което баща му отблъсна със слабо движение, сякаш се сърдеше на тази намеса; почти веднага дишането му стана по-меко, по-спокойно; той лежеше безгласно. Напрегнатото изражение бе изчезнало от лицето, заменено от странен бял покой. Клепките трепнаха и не мръднаха вече; цялото лице се успокои и се отпусна. Само по лекото трепване на устните личеше, че още диша. Соумс се отпусна на стола си и започна да милва отново крака. Чу как сестрата плаче тихо до камината; странно, че само тя, чуждият човек, плачеше! Чу тихото прашене и съскане на огъня. Още един от старите Форсайтови отиваше към своя вечен покой... Чудни хора бяха те!... Чудно как се бе държал този. Наведени напред, майката и Уинифред не отделяха поглед от устните на Джеймс. А Соумс се бе навел настрана, към нозете, да топли и двете; намираше в това някаква утеха, макар че те ставаха всеки миг все по-студени и по-студени. Изведнъж скочи: ужасен звук, какъвто не бе чувал досега, се изтръгна от устните на баща му, сякаш огорчено сърце се разкъсваше в протяжен стон. Каква сила е имало то, за да се сбогува така! Стонът стихна. Соумс погледна лицето. Нито мръдване, нито дъх! Свършил бе! Целуна го по челото, обърна се и излезе. Изтича горе в спалнята си, в своята някогашна спалня, все още поддържана от него, хвърли се на леглото и заплака, заглушавайки във възглавницата своите ридания...

След малко слезе и отиде отново в стаята. Джеймс лежеше сам, чудно спокоен, освободен от скръб и тревоги, с величието, оставено от старостта върху повехналото лице – тъжното, неповторимо величие на старинна монета.

Дълго гледа Соумс това лице, огъня в камината, стаята, разтворила прозореца към лондонската нощ.

– Сбогом! – прошепна той. И излезе.

Свое

За много неща трябваше да се погрижи през тая нощ и през целия следващ ден. Телеграмата, получена на закуска, го успокои за състоянието на Анет и той замина за Рединг с последния влак. Емили го изпрати с целувка по челото и с думи, които още звучаха в ушите му:

– Не зная какво бих сторила без тебе, милото ми момче.

У дома си пристигна в полунощ. Времето се бе променило, станало бе пак по-меко, сякаш си отдъхваше, след като си бе изпълнило задачата – изпратило бе един Форсайт да даде сметка за своя живот. Втора телеграма, получена по време на вечерята, бе потвърдила добрите новини за Анет; затова, вместо да се прибере направо, Соумс мина през обяната от лунното сияние градина и отиде до плаващата къщичка. Чудесно можеше да пренощува и тук. Страшно уморен, легна на дивана, както беше с шубата, и заспа. Събуди се наскоро след разсъмване, качи се на палубата, застана до парапета и загледа към запад, където реката правеше голям завой през гората. Усетът за природна красота у Соумс беше странно еднакъв с тоя на прадедите му фермери – изпитваше съжаление, ако я няма, малко по-изострено и изтънено, разбира се, поради познанията му по пейзажна живопис. Но зазоряването притежава магията да обогати и най-прозаичното въображение; и Соумс се развълнува. Под тази далечна, студена светлина познатата река беше сякаш от друг мир, където човек не е стъпвал, недействителен като чужд, случайно зърнат бряг. Цветът ѝ не беше познатият всеизвестен цвят, не беше изобщо никакъв цвят; очертанията ѝ бяха и призрачни, и ясни; тишината ѝ замайваше; от нея не лъхаше никакъв мирис. Не би могъл да каже защо го развълнува; може би само защото се чувстваше така самотен пред нея, без близки, без притежания. В такъв мир може би блуждае сега баща му, така различен от тоя, който бе напуснал. А, за да се изплъзне от това видение, Соумс се замисли кой ли художник би могъл да го предаде. Светлосивата вода напомняше... напомняше корем на риба! Можеше ли този свят, който съзерцаваше сега, да е все частна собственост, с изключение на водата... а и тя дори беше отведена в тръби! Нямаше дърво, храст, стръкче трева, птица или звяр, една риба дори, която да не е ничие притежание. И всичко това е било някога джунгла, тресавище и вода, където приказни същества са скитали и воювали, а човекът не е съществувал дори за да ги назове; гниеща, буйна растителност се е разстилала там, където високи, грижливо засадени гори се спускат сега

към реката, а забулените в блатна мараня тръстики на отвъдния бряг са покривали всички пасища! Е, добре! Стъпили бяха на всичко това, подредили го бяха, сложили му бяха надписи, затворили го бяха в адвокатска кантора. И добре бяха сторили. Но случваше се понякога, както днес, призрактът на миналото да се върне, да заскита и да нашепне на случайно събудилия се човек: „От моята волна самота изхождате всички, в нея един ден ще се върнете всички!“

Почувствал студа и прозрачната заплаха на тоя мир – за него нов, но всъщност толкова стар, от никого непритежаван мир, дошъл да посети лоното на своето минало, – Соумс слезе да си направи чай на спиритника. Изпи го, взе хартия и мастило и написа две съобщения.

„На 20 този месец, в дома на Парк Лейн, почина Джеймс Форсайт, в деветдесет и първата си година. Погребението е в 12 часа, на 24, в Хайгейт. Молба да не се носят цветя.“

„На 20 този месец в Шелдън, Мейпълдърм, Анет, съпруга на Соумс Форсайт, роди дъщеря.“

А по-долу на попивателната написа „син“.

В осем часа сутринта, в обикновен есенен ден, той тръгна към дома си. Храстите на отсрещния бряг се подаваха, кръгли и ярки, през млечнобялата мъгла; синкав дим се извисяваше право нагоре; гълъби гукаха и чистеха перата си на слънце.

Той се промъкна в свята баня, изкъпа се, обръсна се, облече чисто бельо и черен костюм.

Когато слезе долу, мадам Ламот започваше закуската си.

– Не ми казвайте нищо! – и му стисна ръка. – Анет е много добре. Но докторът твърди, че не ще има вече деца. Знаехте ли? – Соумс кимна. – Жалко. *Mais la petite est abordable. Di café?*²¹⁸

Соумс се постара да се отдели колкото се може по-бързо от нея. Видът ѝ го оскърбяваше – солидна, спокойна, бърза, ясна... французайка. Не понасяше нейните гласни, нейното „р“; ядоса се от начина, по който го погледна – сякаш по негова вина Анет не ще може да му роди син! По негова вина! Ядоса го дири баналното ѝ възхищение от дъщерята, която още не беше видял.

Странно как отбягваше тази среща със съпругата и детето си.

Би трябвало да се допусне, че ще се втурне още в първия миг.

218. Но малката е очарователна. Кафе? (фр.).

Напротив – изпитваше просто физически страх от него... този мъчнозадоволим собственик. Страхуваше се от чувствата на Анет към него, виновника за страданията ѝ, страхуваше се да види бебето, страхуваше се да не издаде разочарованието си от настоящето... и бъдещето.

Цял час се разхожда из гостната, преди да събере смелост, за да се качи по стълбите и да почука на вратата на стаята им.

Отвори му мадам Ламот.

– О! Идвате най-после! Elle vous attend!²¹⁹

Направи му път и Соумс влезе със своята безшумна походка, със стиснати устни и плах поглед.

Анет лежеше, много бледа, много мила. Бебето беше скрито някъде; не можа да го види. Отиде до леглото и, внезапно развълнуван, се наведе и я целуна по челото.

– Ето те и теб, Соумс – прошепна тя. – Не съм толкова зле вече. Но ужасно, ужасно се измъчих. Доволна съм, че не ще имам вече деца. О, толкова се мъчих!

Соумс стоеше мълчаливо и милваше ръката ѝ; ни една нежна, ни една утешителна дума не му идваше наум; само помисли: „Английска девойка не би казала такова нещо!“ В този миг той разбра съвършено ясно, че никога не ще бъдат близки по дух и сърце. Купил я бе като предмет от колекцията си... нищо повече! Думите на Джолиън изникнаха в паметта му: „Предполагам, че се радвате да се освободите от примката.“ Да, освободил се бе! Но дали не бе си я надянал отново?

– Ще трябва добре да те храним – каза той. – Да се засилиш по-скоро.

– Искаш ли да видиш малката, Соумс? Тя спи.

– Разбира се – отвърна той. Мина от другата страна на леглото и погледна. В първия миг видя само това, което очакваше да види – едно бебе. Но, докато го гледаше как диша и движи в съня си твоите тънички черти, то придоби свой личен образ, превърна се в картина, в нещо, което може винаги да познае; не беше отблъскващо, а странно трогателно, напомняше неразцъфнал цвете. Косичката му беше тъмна. Соумс го докосна – искаше да види очите. Те се отвориха. Бяха тъмни... не можа да различи сини или кафяви. Попремигнаха, загледаха втренчено, сънни и дълбоки. И той усети изведнъж, че сърцето му странно се стопли и разтвори.

– Ma petite fleur – каза нежно Анет.

219. Тя ви чака!

– Фльор! – повтори Соумс. – Фльор! Така ще я наречем.

Усети как в душата му се пробуди ликуване и чувство за ново притежание.

Да! Това беше... нещо свое!

ИНТЕРЛЮДИЯ

Пробуждане

През масивния стъклен таван на хола в Робин Хил лъчите на юлското слънце падаха в пет часа следобед върху завоя на широките стълби; и тъкмо в тази светлинна ивица бе застанал малкия Джон Форсайт в синьо ленено костюмче. Косата му блестеше; блестяха и очите под свитите вежди, защото той обмисляше как да слезе още веднъж, както бе слизал вече толкова пъти, докато чакаше да пристигне автомобилът с майка му и баща му. През четири стъпала наведнъж ли и накрая през пет? Остарял начин! По парапета ли? Но как точно? По очи, с краката надолу? Още по-остаряло. По корем, на една страна? Празна работа! По гръб, спуснал ръце встрани? Забранено! Или по очи, с главата напред, както само той умееше да се спуска? Затова се мръщеше огряното от слънцето лице на Джон...

През това лято на 1909 година наивниците, които мечтаеха още тогава да опропастият английския език, не познаваха, разбира се, малкия Джон, иначе щяха да го прогласят за свой последовател. Но човек все може да опропасти нещо поне в своя живот; и тъй като истинското му име беше Джолиън, а живият му баща и покойния несъщи брат си бяха присвоили на времето другите две съкращения – Джо и Джоли, малкия Джон се постара най-добросъвестно да запази приетото произношение и се нарече отначало Джоун, после Джън; едва след като баща му обясни, че не може другояче, се съгласи да изговаря името си Джон...

До този ден баща му владееше само частта от сърцето му, останала незаета от коняря Боб с неговата концертина, и от бавачката „Да“, която обличаше в празник лилава рокля и в частния си живот – какъвто има от време на време дори домашната прислуга – се наричаше Спрегинс. Майка си той виждаше, така да се каже, като насън; тя миришеше чудесно, милваше го по челото, когато той заспиваше, а понякога подстригваше косата му с цвят на старо злато. Беше при него, когато той си резна главата в решетката на камината в детската стая и кръвта изпоцапа роклята ѝ; а когато сънуваше страшни сънища, сядаше на леглото и скриваше главичката му до шията си. Беше прелестна, но далечна, докато „Да“ беше винаги при него; а в едно мъжко сърце едва ли има място за две жени. С баща си той имаше също, разбира се, лични връзки; защото малкият Джон възнамеряваше да стане художник, когато порасне... с тази

малка разлика, че бащата рисуваше картини, а малкият Джон смяташе да боядисва стени и тавани, застанал на дъска между две подвижни стълби, с изцапана бяла престилка, която миришеше на вар. Баща му го водеше и на езда в Ричмънд парк, на понито Мишка, наречено така, защото имаше наистина цвят на мишка.

Малкият Джон се бе родил със сребърна лъжица²²⁰ в една големичка и много подвижна уста. Не бе чул никога баща си или майка си да говорят сърдито помежду си, на него или комуто и да е; конярят Боб, готвачката Джейн, и останалата прислуга, дори „Да“ – единственият човек, който не го оставяше да прави каквото си ще – винаги говореха с особен глас, когато се обръщаха към него. И той си състави убеждение, че на тоя свят владеят само благородство и свобода.

Роден през 1901 година, той бе започнал своя съзнателен живот тъкмо когато родината му, току-що излязла от Бурската война като от тежка скарлатина, се подготвяше за либералното възраждане от 1906 година²²¹. Наказанията не бяха на мода, родителите имаха възвишено разбиране да създават щастливо детство на своите наследници: захвърлиха пръчките, щадяха децата и очакваха възторжено последниците. А малкият Джон бе постъпил още по-правилно и мъдро, като си бе избрал за баща един любезен петдесет и две годишен мъж, загубил вече единия си син, и за майка една трийсет и осем годишна жена, на която беше първо и единствено дете. Това, че не се превърна в кръстоска между домашно кученце и тиранин, се дължеше само на обожанието, което баща му проявяваше към майката; защото и малкият Джон дори разбираше, че тя не е само негова майка и че в съзнанието на баща си той заема второ място след нея.

Какво място заемаше в сърцето на майка си, той още не знаеше. Колкото до „леля“ Джун, несъщата му сестра (толкова голяма, та не можеше вече да мине за сестра), и тя го обичаше, разбира се, но беше някак припряна. Преданата „Да“ пък беше прекалена спартанка. Къпеше го със студена вода, оставяше го с голи колене. Не му позволяваше да се оплаква. Що се отнася до неприятния въпрос за образованието му, малкият Джон споделяше мнението на тия, които считаха, че децата не бива да се насилват. Той обичаше *mademoiselle*, която идваше всяка сутрин и му преподаваше по два часа своя език, история, география, смятане; не бяха неприятни и уроците по пиано с майка му, защото тя го

220. Роден под щастлива звезда.

221. Дотогава почти 20 години непрекъснато управляват консерваторите.

подмамваше неусетно от една мелодия към друга, не го караше никога да свири това, което не му харесваше, така че никога не му дотегна да се упражнява. С баща си учеше да рисува прасенца и други животни. Не беше много образовано момченце. Но сребърната лъжица, общо взето, не го бе разглезила, макар „Да“ понякога да смяташе, че би било „много полезно“, ако се среща с други деца.

Затова той изпита горчиво разочарование, когато, почти седемгодишен, тя го наказва да лежи по гръб, защото се бе опитал да направи нещо непозволено. Тази първа намеса в личната му свобода на Форсайт направо го вбеси. Безпомощността му в това положение беше ужасна. Ужасна беше и несигурността докога ще трае то. Ами ако изобщо не му позволи да стане? Цели петдесет секунди той крещя, колкото му глас държи. Най-много се възмути, че на „Да“ ѝ трябваше толкова много време, за да разбере какъв мъчителен страх изпитваше той. По такъв ужасен начин се разкри пред него липсата на въображение у хората! И след като му позволиха да стане, той си остана убеден, че „Да“ е постъпила ужасно. Макар и да не желаше да се оплаква от нея, страхът, че подобно нещо може да се повтори, го принуди да потърси майка си и да ѝ каже:

– Мамо, не позволявай на „Да“ да ме кара да лежа по гръб.

Вдигнала ръце, за да оправи плитките си – *colour de feuille morte*, както малкия Джон още не се бе научил да ги нарича, – майка му го погледна с очи, които имаха цвета на кадифеното му жакетче, и отвърна:

– Добре, миличък, няма да ѝ позволя.

Тъй като в неговите очи тя беше почти божество, малкият Джон остана доволен. Особено когато подслуша под масата – където се бе сврял на закуска да чака гълъбите – как каза на баща му:

– И така, ти ли ще кажете на „Да“, мили, или аз? Тя е толкова привързана към него.

А баща му отговори:

– Не би трябвало обаче да изразява по такъв начин своята привързаност. Аз зная много добре какво значи да лежиш по гръб. Никой Форсайт не можеше да търпи нито за миг такова нещо.

Съзнанието, че родителите му не подозират, че той е под масата, пробуди у малкия Джон едно съвсем ново чувство; той се смути и остана, където си беше, колкото и да съжаляваше за гълъбите.

Такова беше първото му гмурване в бездните на живота. Нищо особено не се разкри пред него след това, докато един ден, когато отиде в краварника да пие току-що издоено от Гарат топло мляко, видя, че

теленцето на кравата Кловър е умряло. Неутешим, придружен от Гарат, той потърси „Да“, но се досети изведнъж, че не при нея трябва да отиде, втурна се да търси баща си и се озова в обятията на майка си:

– Теленцето на Кловър умря! О-о! Беше толкова отпуснато!

Прегръдката на майка му и утешителното: „Да, миличък... стига, стига!“ – прекратиха риданията му. Но щом теленцето на Кловър може да умре, значи всички могат да умрат... не само пчелите, мухите, бръмбарите и пилетата... и да изглеждат също така отпуснати! Това беше ужасно... но скоро се забрави!

Следващото събитие беше, че седна върху една пчела – ужасно преживяване, което майка му разбра много по-добре от „Да“; и нищо особено не се случи вече до края на годината, когато, след цял ден необяснимо лошо настроение, прекара някаква чудновата болест, съставена от дребни пъпчици, лежане в леглото, гълтане на мед и много мандарини. Тогава именно светът разцъфтя. Това разцъфтяване се дължеше на „леля“ Джун; щом го видя страдащ, един вид „проскубано пиле“, тя пристигна от Лондон и донесе книгите, подхранвали собствения ѝ викингски дух, роден в забележителната 1869 година. Извехтели, разноцветни, те бяха изпълнени с най-невероятни приключения. Тя ги четеше на малкия Джон, докато му позволиха да чете сам; тогава тя отлетя в Лондон, а книжките остави при него. Тези книги възбуждаха фантазията му и накрая той започна да мисли и бълнува само за мичмани, арабски мауни, пирати, салове, търговци на сандалово дърво, железни коне, акули, битки, татари, червенокожи, балони, северни получи и други невероятни чудеса. Щом му позволиха да става, той нагласи кревата си с платна и въжета и на носа, и на кърмата, после отплава с него в тясна вана по зелените вълни на килима към една скала, където се покатери, като стъпваше по махагоновите топки на чекмеджетата ѝ, и огледа кръгозора с долепена до окоото чашка, за да търси спасителни ветроходи. Всеки ден си правеше сал от закачалката за кърпи, таблата за чай или възглавниците си. Събираше сока от сливи в празно стъкло от лекарство и запасяваше по този начин сала си с ром, както и с пемикан²²² от парченца пилешко месо, после ги сушеше в камината; запасяваше се и с лимонов сок против скорбут, като го изстискваше от портокаловата кора или спестяваше от този, който му даваха. Една сутрин направи северен полюс от всичките си постелки, освен възглавницата, и стигна до него в лодка от бреза (във всекидневния си вид решетка от камина), след ужасна среща

222. Желе от сушено и стрито на прах месо, мазнина и сок от диви ягоди.

с полярна мечка, направена от възглавницата и четири кегли, облечени в ношницата на „Да“. Накрая, в стремежа си да развие въображението му, баща му донесе Айвънхоу²²³, Бевис²²⁴, Книга за крал Артур²²⁵ и Ученическите години на Том Браун²²⁶. Той прочете първата и три дни строи, отбранява и напада замъка на Фрон де Бъов, като играеше всички роли в драмата, с изключение тези на Ребека и Роуена, викаше пронизително: „En avant, de Bracy!“ и други възклицания от тоя род. След като прочете книгата за крал Артур, се превърна почти изключително в сър Ламорак де Галис, защото – макар и да се говореше твърде малко за него – предпочиташе името му пред това на всеки друг рицар; и се клатушкаше без отдих на старото дървено конче, с бамбукова пръчка в ръка. Бевис му се стори скучен; освен това за него трябваша гори и животни, каквито не можеше да намери в детската стая, като изключим двете котки, Фиц и Пък Форсайт, които не позволяваха да ги закача. А за Том Браун беше още много малък. Най-после в къщи си отдъхнаха, когато след четвъртата седмица му позволиха да излиза.

Беше март, дърветата приличаха необикновено много на корабни мачти. Така че пролетта беше чудесна за малкия Джон, но твърде тежка за неговите колене и костюмчета, както и за търпението на „Да“, която переше и кърпеше дрехите му. Всяка сутрин баща му и майка му можеха да го видят от прозорците си, които гледаха нататък, как веднага след закуска той излиза от кабинета, минава по терасата и се покатерва по стария дъб с решително изражение и блестящи коси. Започваше деня си по този начин, защото преди уроците нямаше време да отиде по-далеко. Разнообразието на старото дърво никога не дотягаше: то имаше гротмачта, фокмачта, брамстенг и той можеше да се спусне веднага по реите – тоест по възетата на люлката. След уроците, които свършваха в единнайсет часа, отиваше в кухнята да вземе парченце сирене, бисквита и две сливи – достатъчни запаси поне за една корабна лодка – и ги изяждаше по колкото е възможно по-необикновен начин; след това, въоръжен до зъби с пушка, пистолет и сабя, започваше истински утринни походи, като срещаше по пътя си безброй кораби с роби, индианци, пирати, леопарди и мечки. Рядко можеха да го видят по това време на деня без нож между зъбите (като Дик Нийдъм) сред бързо следващи

223. Айвънхоу – исторически роман от сър Уотър Скот.

224. Бевис – английски рицарски роман от XIV в.

225. Книга за крал Артур – книга за подвизите на военачалника на келтски племена против саксите в Кент (VI в.).

226. Роман от Томас Хюгс (1828–1896) – из живота на английските пансионери.

избухания на медни запалки. И много градинари поваляше той с жълтите грахови зърна, които изстрелваше с пушката си. Животът му беше изобщо крайно деен и бурен.

– Джон е невъзможен – каза веднъж под дъба баща му; – страхувам се, че ще стане моряк или изобщо нещо отчайващо. Забелязала ли си да се интересува от красотата?

– Никак.

– Добре е все пак, че няма слабост към колелата и машини! С всичко друго ще се примиря по-лесно. Но бих искал да се интересува повече от природата.

– Той има въображение, Джолиън.

– Да, но кръвожадно. Обича ли някого в тоя момент?

– Не; но обича всички. Не виждам по-любящо и по-обичливо дете от Джон.

– Защото е твой син, Айрин.

Прилегнал на един клон високо над тях, малкият Джон ги улучи с две грахови зърна; но този откъс от разговора им се запечата дълбоко в сърчицето му. Любещ, обичлив, с въображение, но кръвожадно!

Дърветата бяха съвсем разлистени, приближаваше рожденият му ден, който се падаше всяка година на 12 май и се запомняше със специалния обяд: телешки гърди, гъби, бадемове сладки и джинджифилова бира.

Но между осмия му рожден ден и следобеда, когато стоеше под лъчите на юлското слънце в завоя на стълбите, се случиха няколко важни събития.

Уморена вече да мие коленете му или отстъпила на тайнствения инстинкт, принуждаващ дори бавачките да изоставят понякога децата, за които се грижат, „Да“ ги напусна разплакана точно след рождения му ден – и то не за друго, а „за да се ожени за някакъв мъж“! Малкият Джон, от когото криеха това, беше цял следобед безутешен. Не биваше да крият от него! Две големи кутии с войници и артилерия, заедно с книжките Младите тръбачи – подаръци за рождения му ден – спомогнаха заедно с мъката му за една дълбока промяна: вместо да търси приключения и да излага на опасност собствения си живот, той започна да измисля други игри, при които излагаше живота на безброй оловни войници, топчета, камъчета и бобчета. Направил си бе запаси от такива видове *chaîr à canon*²²⁷ и като ги използваше последователно, водеше

227. Пушено месо (фр.).

Полуостровни²²⁸, Седемгодишни²²⁹, Трийсетгодишни²³⁰ и други войни, за които четеше напоследък в една История на Европа от библиотеката на дядо му. Той ги видоизменяше според собствения си гений и ги водеше по целия под на дневната детска стая, където никои не смееше да влезе, за да не попречи на шведския крал Густав Адолф да настъпи срещу австрийската армия. Той се привърза страстно към австрийците заради благозвучието на името им, а като откри, че са побеждавали в много малко битки, се видя принуден да им измисля победи в играта си. Любими генерали му бяха принц Евгений, архидук Карл и Валенщайн²³¹; Тили и Мак²³² („оперетни герои“ ги бе нарекъл веднъж баща му, но малкия Джон нямаше понятие какво значи това), които човек наистина не може да обича много, макар че бяха австрийци. Пак заради благозвучното му име беше влюбен в Тюрен.²³³

Този преход, създаде тревога у родителите му, защото го задържаше в къщи, когато би трябвало да бъде навън, продължи през целия май и половината юни, докато баща му го прекрати с донасянето на Том Соуер и Хъкълбери Фин. Щом прочете тези книжки, Джон се промени и изскочи отново навън да търси реката. А тъй като около Робин Хил нямаше такова нещо, трябваше да обяви за река езерото, където имаше, за щастие, водни лилии, водни кончета, тръстики и три малки върби. В това езеро, след като баща му и Гарот го измериха и се увериха, че дълбочината не надминава някъде два фута, му позволиха да пусне една малка сгъваема лодка, с която гребеше с часове или лягаше, за да не го забележат индианеца Джо и други врагове. На брега си направи вигвам от вежди бисквитени кутии с покрив от клонки, голям около четири квадратни фута. Във вигвама палеше огън, за да си опече неубитите птици от лова из горичката и полето или неуловените риби от езерото, където изобщо нямаше риба. Така мина втората половина на юни и целият юли, когато родителите му бяха в Ирландия. През тези пет летни седмици той водеше самотен „измислен“ живот със своите пушка, вигвам, вода и лодка; и макар че будният му детски ум се мъчеше да не се поддава на

228. Война срещу Наполеон в Испания (1807–1814).

229. Седемгодишната война (1755–1763), която Франция и Австрия, поддържани от Швейцария и Русия, водят срещу Англия и Прусия.

230. Тридесетгодишната война (1618–1648) – при която чехи, датчани, шведи и французи осуетяват немския стремеж за надмощие в Европа.

231. Принц Евгений Савойски (1663–1736), ерцхерцог Карл (1771–1847), Валенщайн (1583–1643) – прочути пълководци.

232. Тили (1559–1632), Мак (1752–1828) – съшо.

233. Тюрен – (1611–1675) – прочут френски маршал.

красотата, тя все пак успяваше от време на време да се промъкне за миг върху крилото на някое водно конче, в блясъка на водните лилии, със синевата си, докосваща очите му, докато той дебнеше в засада, легнал по гръб.

„Леля“ Джун, натоварена да се грижи за него, бе довела в къщи един „голям човек“, който кашляше и правеше от голям къс глина някакво лице; затова тя почти не слизаше да види какво прави Джон по езерото. Но веднъж дойде с още двама „големи“. Малкият Джон, който се бе нашарил тоя ден с жълти и сини ивици и бе втъкнал в косите си няколко пера, забеляза, че идват, и се скри между върбите. Както и предполагаше, те се насочиха право към вигвама и коленичиха да надникнат вътре, така че той успя с един смразяващ вик да „скалпира“ „леля“ Джун и „голямата“ жена, още преди да го разцелуват. Дватама „големи“ се казаха „леля“ Холи и „чичо“ Вал, който бе обгорял, накуцваше и много се смя на Джон. Малкият Джон се влюби веднага в „леля“ Холи – излезе, че и тя му е сестра. Но гостите си заминаха още същия ден и той не ги видя вече. Три дни преди завръщането на майка му и баща му побърза да си отиде и „леля“ Джун, като отведе и „големия“, който кашляше, заедно с глината му; à madmoiselle каза: „Горкият човек, беше много болен. Забранявам ти да влизаш в стаята му, Джон.“ Малкият Джон, който рядко не правеше нещо само защото са му казали да не го прави, все пак се въздържа да не влезе, но все пак скучаеше и се чувстваше самотен. Увлечението по езерото бе отминало вече и душата му бе преизпълнена с нетърпение и копнеж по нещо ново... не дърво, не пушка... нещо меко и нежно. Последните два дни му се сториха като месеци въпреки Изхвърлените от морето, където той прочете за баба Ли и страшната ѝ убийствена клада. Сто пъти може би той се бе качвал и слизал по стълбите и често от дневната детска стая, където спеше сега, се промъкваше в спалнята на майка си, разглеждаше всичко, без да пипа, минаваше в банята и там, застанал на един крак до ваната, повтаряше тайнствено, като заклинание, възгласа на Слингсби:

– Хо, хо, хо! Гледай ти!

После се връщаше в спалнята, отваряше гардероба на майка си и вдъхваше дълбоко, за да се доближи... сам не знаеше до какво.

Направил бе всичко това, преди да застане до огряната от слънцето ивица, за да обмисли как да се спусне по парапета. Всички начини му се сториха глупави и, обзет от неочаквана умора, той започна да слиза по стъпалата, без да ги прескача. При това слизане си припомни съвършено ясно баща си – късата посивяла брада, премигването на хлътналите очи,

дълбоката бръчка между тях, чудната усмивка, тънката фигура, която му се струваше винаги толкова висока! Но майка си не можеше да си представи: помнеше само лекото олюляване, две дълбоки очи, които го гледаха, и уханието от гардероба ѝ.

Бела отдръпваше тежките завеси в хола и отваряше главния вход. Малкия Джон се обади умолително:

– Бела!

– Да, мистър Джон.

– Нека да прием чая под дъба, като си дойдат, зная, че ще предпочетат да бъдат там.

– Искате да кажете, че вие предпочитате.

Малкият Джон размисли:

– Не, те ще предпочетат, за да ми доставят удоволствие.

Бела се усмихна.

– Добре, ще сложа навън, ако мирувате и не направите някоя пакост, докато дойдат.

Малкият Джон седна на най-долното стъпало и кимна.

Бела се приближи да го огледа.

– Станете! – заповяда тя.

Малкия Джон стана. Бела разгледа внимателно панталона му: нямаше зелени петна, коленете му изглеждаха чисти.

– Добре – каза тя. – Ах, че сте изгорели от слънцето! Дайте да ви целуна!

И клъвна малкия Джон по косата.

– Какъв ще е конфитюрът? – попита той. – Дотегна ми да чакам.

– От френско грозде и ягоди.

Чудесно! Те му бяха любимите!

Бела си отиде, а той стоя още цяла минута все така мирен. В просторния хол беше тихо и през отворената врата в източния му край Джон можеше да види едно от своите дървета, плаващо като двумачтов кораб в горната ливада. Колоните на външния хол хвърляха наклонени сенки. Малкият Джон стана, прескочи една от тях и обиколи перуниките, които растяха в сивобелия мраморен басейн. Цветята бяха хубави, само че миришеха съвсем слабо. Той застана пред отворената врата и загледа навън. Ами ако... ако не дойдат? Толкова време бе чакал, та му се струваше, че не ще може да понесе такова нещо; но вниманието му отскочи изведнъж от тая страшна възможност към пращинките в нахлулия синкав слънчев лъч. Той протегна ръка и се опита да хване някоя. Бела трябваше да изчисти тоя прах! Може пък и да не е прах... а просто това,

от което е направено слънцето; той надникна да види дали слънчевите лъчи са същите навън. Не бяха. Обещал бе да мирува в хола, но не можеше вече; пресече посипаната с чакъл пътека и легна на тревата зад нея. Откъсна шест маргаритки, нарече ги последователно сър Ламорак, сър Тристрам, сър Ланслът, сър Пелимидс, сър Борс, сър Гауейн²³⁴ и ги накара да се бият двама по двама, докато само сър Ламорак, когото бе избрал с най-здровето стебло, остана с вирната глава; но и той дори след три срещи изглеждаше уморен и раздърпан. Из тревата, станала вече за косене, плъзеше бавно бръмбар. Всяко стръкче беше за него дръвце, което трябваше да заобиколи. Малкият Джон протегна сър Ламорак с нозете напред и докосна животинчето. То забърза с мъка. Малкият Джон се засмя, после заскуча и въздъхна. В душата му беше пусто. Обърна се и легна по гръб. От цъфналите липи миришеше на мед, небето беше прекрасно синьо, с малки облачета, прилични наглед, а може би дори на вкус на лимонов сладолед. Боб свиреше на концертината „Там нейде по река Суони“; песента му беше приятна. И тъжна. Малкият Джон се обърна пак и долепи ухо до земята – индианците чуват толкова отдалеко приближаващите звуци... Но той не чуваше нищо освен концертината! И почти в същия миг чу бръмчене, слаб звук от сирена. Да! Автомобил беше! Наближаваше... наближаваше! Той скочи изведнъж. Дали да чака пред главния вход, или да изтича горе и, щом пристигнат, да извика: „Гледайте!“ и да се плъзне леко по парапета с главата напред? Да го направи ли? Колата сви по пътеката към главния вход. Късно беше! Закача ги на място, като подскачаше от нетърпение. Колата пристигна много бързо, изръмжа и спря. Излезе баща му – цял-целеничък. Наведе се, малкият Джон се надигна на пръсти... и се чукнаха. Баща му каза:

– Гледай ти! Колко си изгорял, моето момче! – точно както предполагаше малкият Джон; но някакво очакване, някакъв копнеж продължаваше да кипи неудовлетворен у него. Продължи да гледа стеснително, докато видя най-послед майка си, усмихната, в синя рокля, със син пътнически воал около шапката и косите. Той подскочи колкото можеше по-високо, склучи крачетата зад гърба ѝ и я прегърна. Чу я как въздъхна, усети, че го прегръща. Тъмносините му очи се вгледаха в нейните тъмнокафяви, устните ѝ докоснаха челото му; той я стисна с все сила, чу я как изохка, как се засмя и каза:

– Много си силен, Джон!

При тия думи той се плъзна на земята, хукна към хола и я задържа

234. Рицари на „Кръглата маса“ – келтски епос от VII в.

след себе си.

Докато ядеше конфитюра си под дъба, Джон забеляза у майка си много неща, които сякаш никога не бе виждал; бузите ѝ например бяха кадифени, в тъмнорозовите коси имаше сребърни нишки, нямаше кокалеста шия като Бела, движеше се безшумно. Забеляза тънките чертички в ъглите на очите, красивите тъмни кръгове под тях. Беше толкова прекрасна, много по-красива от „Да“, от madmoiselle, от „леля“ Джун или дори от „леля“ Холи, в която се бе влюбил; много по-прекрасна от Бела с румените страни, малко кокалеста тук-там. Тази нова красота на майка му придоби някакво особено значение и той яде много по-малко, отколкото възнамеряваше.

След като изпиха чая, баща му пожела да се поразходят из градината. Дълго разговаряха за различни неща; но Джон отбягваше да спомене личния си живот – сър Ламорак, австрийците, пустотата, която бе изпитал през последните три дни, така внезапно запълнена сега. Баща му разказа за едно място, което се казвало Гленсофентрим, където били с майка му; и за човечетата, които излизали изпод земята, когато нямало никой. Малкият Джон се спря леко разкрачен.

– А наистина ли вярваш, че излизат, татко?

– Не, Джон, но помислих, че ти може би ще повярваш.

– Защо?

– Защото си по-млад от мене, а тези човечета са елфи.

Малкият Джон подпря с пръст брадичката си.

– аз не вярвам в елфи. Не съм ги виждал.

– О-о! – каза баща му.

– А мама?

Баща му се усмихна със странната си усмивка.

– Не; тя е виждала само Пан.

– Какво е това Пан?

– Едно божество с образ на козел, което живее на прекрасни и диви места.

– Беше ли и в Гленсофентрим?

– Мама казва, че бил.

Малкият Джон прибра крака и тръгна отново.

– А ти видях ли го?

– Не; аз видях само Венера Анадиомена.

Малкият Джон се замисли; имаше една Венера в книгата му за гърците и троянците. Дали Ана е малкото ѝ име, а Диомена презимето?

Но след като разпита, научи, че това е една дума и значи изникнала

от пяната.

– И в Гленсофентрим ли изникваше от пяната?

– Да, всеки ден.

– Как изглежда, татко?

– Като мама.

– О! Тогава трябва да е... – той млъкна изведнъж, изтича до зида, покатери се и веднага се спусна обратно. Не биваше с никого да сподели откритието, че майка му е красива. Но пурата на баща му продължаваше толкова дълго време да дими, че малкият Джон беше принуден най-после да каже:

– Искам да видя какво е донесла мама. Имаш ли нещо против, татко?

Избра този недостоен предлог, само за да не се изложи в разнежване, и се смути, когато баща му го прониза с погледа си, въздъхна тежко и отговори:

– Добре, моето момче, иди да ѝ се полюбуваш.

Малкият Джон тръгна отначало умишлено бавно, после изтича – да навакса загубеното време. Влезе в спалнята на майка си през своята стая – вратата помежду им беше отворена. Майка му беше коленичила пред един куфар; той застана кротко до нея.

Тя се изправи и попита:

– Какво има, Джон?

– Реших да дойда да погледам.

След като се прегърнаха и целунаха още веднъж, той седна с подвижни нозе на дивана до прозореца и започна да я наблюдава как опразва куфара. Тази работа му доставяше удоволствие, каквото не бе изпитвал досега, отчасти защото майка му вадеше наистина интересни неща, отчасти защото му беше приятно да я гледа. Тя се движеше съвършено различно от другите жени, особено от Бела; беше безспорно най-прекрасното същество, което бе виждал. След като свърши опразването на куфара, дойде да коленичи пред него.

– Мъчно ли ти беше без нас, Джон?

Малкият Джон кимна и след като потвърди по тоя начин чувствата си, продължи да кима.

– Но при тебе беше „леля“ Джун, нали?

– О, но тя беше довела един човек с кашлица.

Майка му промени лице, почти се разсърди. Джон побърза да добави:

– Беше беден човек, мамо; и ужасно кашляше. Аз... много го

обичах.

Майка му го прегърна.

– Ти обичаш всички, нали, Джон?

Малкият Джон се замисли.

– Донякъде – отговори той. – Леля Джун ме заведе една неделя на черква.

– На черква ли? О-о!

– Искаше да види какво впечатление ще ми направи.

– И направи ли ти впечатление?

– Да, стана ми някак особено и тя побърза да ме върне вкъщи. Не се разболях съвсем. Само полежах, пих горещо бренди с вода и четох Би-чуудските момчета. Беше чудесно.

Майка му прехапа устни.

– Кога беше това?

– О! Около... много отдавана... Аз исках да ме заведе пак, но тя не щя. Вие с татко никога не ходите на черква, нали?

– Не, не ходим.

– Защо?

Майка му се усмихна.

– И двамата ходехме, мило, когато бяхме малки. Може би сме били още съвсем малки.

– Разбирам – заяви малкият Джон. – Това е опасно нещо.

– Сам ще прецениш, когато пораснеш.

Малкият Джон отвърна разсъдливо:

– Не ми се ще да порасна много. Не искам да ходя на училище. – Изчерви се от внезапния порив да каже нещо повече, да изрази истинските си чувства. – Искам... да си стоя при вас и да ви обичам.

После, с инстинктивен усет да поправи положението, побърза да добави:

– Не искам да си легна тази вечер. Просто ми дотегна всяка нощ да спя.

– Сънувал ли си пак лоши сънища?

– Само веднъж, струва ми се. Мога ли да оставя тази нощ вратата към спалнята отворена, мамо?

– Да, може мъничко.

Малкият Джон въздъхна доволен.

– Какво видяхте в Гленсофенрим?

– Само красотата, мили.

– Какво точно е красотата?

– Какво точно ли?... Мъчен въпрос, Джон.

– Мога ли да я видя аз например?

Майка му се изправи и седна до него.

– Ти я виждаш всеки ден. Красиво е небето, красиви са звездите, лунните нощи, птиците, цветята, дърветата... всички са красиви. Погледни през прозореца – колко красота ще видиш, Джон!

– Да, знам, че ще видя пейзаж. Това ли е всичко?

– Всичко ли? Не. Морето е също чудно красиво, с летящата пяна на вълните.

– От нея ли излизаше всеки ден, мамо?

Тя се усмихна.

– Да, нали се къпехме.

Малкият Джон протегна внезапно ръце и ги склочи зад шията си.

– Знам – каза тайнствено той, – истинската красота си само ти, всичко друго е празни приказки.

Тя въздъхна, засмя се и каза:

– О, Джон!

Малкият Джон продължи категорично:

– Мислиш ли например, че Бела е красива? Не бих казал.

– Бела е млада; а това е много.

– Но ти изглеждаш по-млада, мамо. Ако се блъсна в Бела, ме заболява. Като помисля за „Да“, не я намирам красива, а *madmoiselle* е просто грозна.

– *Madmoiselle* има много приятно лице.

– Да, приятно е. Много обичам лъчите ти, мамо.

– Лъчите ли?

Малкият Джон сложи пръст до външния ъгъл на околото й.

– О, това ли? Но то е признак на старост.

– Появяват се, щом се усмихнеш.

– А едно време ги нямаше.

– Все едно, много те харесвам. Обичаш ли ме, мамо?

– Да... обичам те, мили.

– Много ли?

– Много.

– Повече, отколкото предполагам?

– Много... много повече.

– И аз също; значи, еднакво.

Съзнавайки, че никога не е издавал дотолкова чувствата си, той се върна изведнъж към мъжествената сдържаност на сър Ламорак, Дик

Нийдъм, Хък Фин и други герои.

– Да ти покажа ли нещо? – попита той; после се изплъзна от обятията на майка си и се изправи на главата си. Въодушевен от явното ѝ възхищение, скочи на кревата и се преметна няколко пъти презглава, без да си помага с ръцете.

След като разгледа какво са донесли, остана да вечеря с тях на малката кръгла маса, където се хранеха, когато няма гости. Беше много възбуден. Майка му беше в светлосива рокля с кремава дантела от плетени розички около деколтето, по-тъмно от дантелата. Той не свалияше очи от нея, докато накрая странната усмивка на баща му го накара да загледа изведнъж в ананаса. Отиде да си легне много по-късно от всеки друг път. Майка му се качи заедно с него и той започна да се съблича много бавно, за да я задържи по-дълго. Когато най-после остана само по пижама, каза:

– Обещай ми, че няма да си отидеш, докато не си прочета молитвите!

– Обещавам.

Коленичил, заровил лице в леглото, малкият Джон започна да шепне бързо, като отваряше от време на време око да я види как стои неподвижна и усмихната. „Отче наш... – започна той последната си молитва – който си на небето, да се свети майка ти, да дойде царството на майка ти... както на небето, така и на земята, всекидневната ни майка дай и днес и прости ни греховете както на земята, така и на небето, и на нашите длъжници, защото твое е злото, и силата, и славата, во веки веков, амин“²³⁵.

– Внимание! – Той скочи и остана цяла минута в обятията ѝ. Продължи да стиска ръката ѝ и след като си легна.

– Няма да затваряш съвсем вратата, нали, мамо? Много ли ще се бавиш?

– Ще слеза да посвиря на татко.

– О! И аз ще слушам.

– Не; ти трябва да спиш.

– Да спя мога всяка нощ.

– И тази нощ е като всички други.

– О, не... тя е съвсем особена.

– В съвсем особени нощи се спи още по-добре.

– Но ако заспя, няма да чуя, когато се върнеш.

235. Джон обърква цялата молитва, като вмъква думата „майка“.

– Добре, като се върна, ще дойда да те целуна; ако си буден, ще усетиш, ако не си, ще знаеш, че съм те целунала.

Малкият Джон въздъхна.

– Няма що – съгласи се той; – ще трябва да се примиря с това. Мамо?

– Да?

– Как се казваше тази, в която вярва татко? Венера Ана Диомеда?

– О, мили, Анадиомена.

– Да. Но аз съм ти избрал по-хубаво име.

– Какво е то, Джон?

Малкият Джон каза срамежливо:

– Гуинивийър!²³⁶ От историята за „Кръглата маса“... Ей сега се сетих за нея. Само че тя, разбира се, е ходела със спуснати коси.

Очите на майка му, загледани някъде встрани, сякаш блуждаеха.

– Не ще забравиш да дойдеш, нали, мамо?

– Няма, ако заспиш веднага.

– Прието.

И малкият Джон затвори очи.

Усети устните ѝ на челото си, чу стъпките ѝ, отвори очи, за да я усети как се измъква през вратата, въздъхна и зажумя отново.

И чакането започна.

В продължение на десетина минути той се постара най-добросъвестно да заспи, като приложи изпитаната рецепта на „Да“ – да брои. Стори му се, че е броил цели часове. Каза си, че сигурно е вече време майка му да се върне, отметна завивките. „Горещо ми е!“ – промълви той, а гласът му прозвуча странно в тъмнината, сякаш беше чужд. Защо не идва? Седна. Ще стане да види! Слезе от кревата, отиде до прозореца и дръпна малко завесите. Не беше тъмно, но не можеше да каже дали е съмнало, или е от луната, която беше много голяма. Имаше смешно, разкривено лице, което сякаш му се подсмиваше, и той се отказа да я гледа. Но си спомни думите на майка си, че лунните нощи са красиви, и продължи да гледа разсеяно навън. Дърветата хвърляха плътни сенки, ливадата приличаше на разляно мляко, той виждаше далеко, далеко; о, толкова далеко, някъде отвъд света, и всичко изглеждаше особено, и всичко се рееше и отминаваше. През отворения прозорец нахлуваше леко уханье.

„Да имах гълъб като Ной!“ – помисли малкият Джон.

236. Съпругата на крал Артур.

Кръгла и сияйна беше пълната луна,
блестеше и разливаше тя светлина.

След тия стихове, които изникнаха изведнъж в главата му, той дочу музика, тиха... прекрасна музика! Свирише мама! Припомни си, че в скрина бе прибрал бадемова бисквита, взе я, върна се на прозореца, наведе се. Ту дъвчеше, ту спираше, за да чува по-добре музиката. „Да“ му казваше едно време, че ангелите свирели на арфи на небето; но то сигурно не е и на половина толкова прекрасно, както музиката на мама в лунната нощ, докато той ядеше бадемовата бисквита. Майски бръмбар избръмча, пеперуда докосна бузката му, музиката стихна и малкият Джон отдръпна глава от прозореца. Тя сигурно вече идва! А не биваше да го намери буден. Прибра се в леглото и се зави почти презглава; но през пролуката между завесите един лунен лъч бе огрял пода пред самия креват и малкият Джон го загледа как се движи полекичка към него, като жив. Музиката започна отново, този път съвсем тихо; сънна музика, прекрасна... сънна... музика... сънна... сън...

Времето се плъзгаше, музиката се засилваше, стихваше, спря; лунният лъч пропълзя към лицето му. Малкият Джон се въртеше в съня си, докато накрая легна по гръб, все още стиснал завивките със загорялата си ръчица. Ъгълчетата на очите му потрепваха... Започнал бе да сънува. Сънуваше, че пие мляко от паница... всъщност от луната, а една черна котка го гледаше отсреща със странна усмивка... усмивката на баща му. Чу я да шепне: „Не пий много!“ Млякото беше сигурно за нея и той протегна приятелски ръка да я погали; но тя бе изчезнала; паницата се бе превърнала в легло, където той спеше, а когато се опита да стане, не можа да намери ръба му. Не можеше да го намери... не... не можеше да слезе! Ужасно!

Изплака тихо насън. Креватът започна да се върти; а той беше и отвън, и вътре в него; креватът все по-силно и по-силно се въртеше, после пламна, а баба Ли от Изхвърлените от морето го тласкаше! Ех, колко страшно беше! Все по-бързо и по-бързо!... Докато накрая и той, и креватът, и баба Ли, и котката, и луната се превърнаха в колело, което се въртеше, въртеше, все по-високо и по-високо... ужасно... ужасно... ужасно!

Той изпищя.

Един глас прошепна: „Мили, мили!“ и разкъса колелото; той се събуди, седна на кревата, отвори уплашено очи.

До него беше майка му, със спуснати коси, като Гуинивийър; той я прегърна и зарови лице в тях:

– О, о!

– Нищо, съкровище мое. Нали си буден? Успокой се, няма нищо!

Но малкият Джон продължаваше:

– О, о!

Кадифеният ѝ глас отново зашепна в ухото му:

– Луната те бе огряла, мили!

Малкият Джон изхлипа в нощницата ѝ:

– А ти каза, че е била красива. О!

– Но не и да спим с нея, Джон. Кой я пусна? Ти ли дръпна завесите?

– Исках да видя кое време е... погледнах навън; чух, че... свириш; и... и изядох бисквитката си, мамо.

Но постепенно се успокои и почувства желание да се оправдае за уплахата си.

– Баба Ли започна да скача в мене и да ме гори – прошепна той.

– Какво друго можеш да очакваш, Джон, щом ядеш бисквитка, след като си легнал?

– Само една, мамо; с нея музиката беше още по-прекрасна. И те чаках... мислех, че е станало вече утре.

– А часът е само единадесет, милото ми.

Малкият Джон мълчеше и търкаше носле о шията ѝ.

– Мамо, във твоята стая ли е татко?

– Тази вечер не е.

– Мога ли да дойда?

– Ако искаш, радост моя.

Почти съвсем успокоен, малкият Джон се отдръпна.

– Изглеждаш по-друга, мамо: още по-млада.

– От косата, мили.

Малкият Джон взе в ръце тази гъста, тъмнозлатиста коса, с някоя сребърна нишка тук-там.

– Много я харесвам – каза той. – Така най-много те харесвам.

Улови за ръка майка си и започна да я дърпа към вратата. Затвори след себе си и въздъхна с облекчение.

– Кой край на леглото предпочиташ, мамо?

– Левия.

– Добре.

Без да губи време, без да ѝ остави възможност да се отметне,

малкият Джон се мушна в леглото, което му се стори много по-меко от неговото. Въздъхна отново, зарови глава във възглавницата и започна да разглежда битката с колесници, мечове и копия, която се водеше винаги над одеялата, където влакната се надигаха срещу светлината.

– Нали наистина нямаше нищо, мамо? – запита той.

Майка му отвърна откъм огледалото.

– Само луната и твоето будно въображение. Не бива да се вълнуваш толкова, Джон.

Но, все още неовладял напълно нервите си, малкият Джон отвърна със самохвалство:

– Аз, разбира се, не се уплаших истински! – И продължи да наблюдава копията и колесниците. Струваше му се, че отдавна чака.

– Мамо, побързай, моля ти се.

– Трябва да сплета косата си, мили.

– О, недей тази вечер. Нали пак ще я разплиташ утре. Сега ми се спи. Но ако не дойдеш скоро, ще се разсъня.

Майка му стоеше, бяла, прекрасна пред трикрилото огледало; можеше да я види на три места, с извита шия и осветени от лампата коси, с усмихнати тъмни очи. Но всичко това му се стори излишно и той повтори:

– Хайде, мамо; чакам те.

– Добре, мили, идвам.

Малкият Джон затвори очи. Всичко се нареди чудесно, само тя трябваше да побърза! Усети, че креватът се залюлява – майка му си лягаше. Все още със затворени очи, той прошепна сънливо:

– Чудесно, нали?

Дочу гласа ѝ, който казваше нещо, усети устните ѝ до нослето си, притисна се до нея – будна, изпълнена с любов към него – и потъна в сън без сънища, който заличи предишния.

КНИГА ТРЕТА

Дава се под наем

Двамина млади през стени от злоба
обикват се под гибелна звезда...

„Ромео и Жулиета“

ПЪРВА ЧАСТ

Среща

На дванайсети май 1920 година следобед Соумс излезе от Нйтсбридж хотел, където бе отседнал, с намерение да посети една изложба в картинната галерия на Корк Стрийт, за да надникне в бъдещето. Тръгна пеша. От войната насам отбягваше, доколкото му е възможно, да взема такси. Шофьорите бяха, според него, невъзпитана пасмина, макар че, след като войната свърши и предлагането започна отново да надхвърля търсенето, те бяха станали по-учтиви, според обичая на човешката природа. Но, въпреки това не бе им простил, защото ги свързваше в душата си с неприятни спомени, а сега и те, както всички представители на класата им, събуждаха у него смътна представа за революция. Големите тревоги по време на войната и още по-голямата тревога, която изпита при сключването на мира, бяха променили душевността на този упорит човек. Той бе преживял толкова пъти мислено разорението си, че беше престанал вече да вярва, че то може наистина да настъпи. А пък и какво ли лошо можеше да очаква човек, който плаща четири хиляди лири годишен данък върху дохода и извънреден налог? Едно богатство от четвърт милион, обременено само с издръжката на една жена и една дъщеря, при това твърде разностранно инвестирано, представляваше достатъчна гаранция дори срещу „приумицата“ да се облага и капиталът. Колкото до конфискацията на печалбите от войната, той я одобряваше напълно, защото нямаше такъв род печалби, а „ония типове си го заслужаваха“! Освен това цените на картините се повишаваха и от войната насам той бе спечелил от колекцията си повече от когато и да е. Въздушните нападения се бяха отразили също плодотворно на този

природно предпазлив човек и бяха затвърдили неговия и без това упорит характер. Опасността да се разлети сам на късчета го караше да се страхува по-малко от частичните разкъсвания чрез налози и данъци, а навикът да обсъжда безсрамието на немците водеше, естествено, до осъждане безсрамието на лейбъристите, ако не открито, то поне в най-скровените кътчета на душата си.

Вървеше пеша. Имаше достатъчно време, защото Фльор трябваше да дойде в галерията в четири часа, а сега беше още два и половина. Добре беше да походи – черният му дроб не беше съвсем в ред, а нервите му бяха доста разстроени. Жена му не се спираше, докато биваха в града, а дъщеря му, като повечето девойки след войната, скиташе където ѝ хрумне. Трябваше да е благодарен поне на това, че беше много малка, та не взе никакво участие в самата война. Не може да се каже, разбира се, че Соумс не поддържаше от все сърце войната още от самото ѝ начало, но оттук до личното участие на жена му и дъщеря му имаше същинска пропаст, издълбана от старомодното му отвращение към особено ярките прояви на сантименталност. Така например той се противопостави решително, когато хубавичката Анет, едва трийсет и четири годишна през 1914 година, поиска да отиде във Франция, в своята „*chère patrie*“²³⁷, както бе започнал да я нарича под влияние на войната, за да се грижи за нейните „*braves poilus*“²³⁸. Как не! Да опропасти здравето и красотата си! Той решително ѝ забрани. Можеше да шие и да плете за тях в къщи! Тя не замина, но оттогава не беше вече същата. Неприятната ѝ склонност да му се надсмива, не открито, но по хиляди неуловими начини, се засили. Що се отнася до Фльор, войната разреши мъчния въпрос трябва ли, или не трябва да посещава училище. Най-добре беше да я отдалечи от войнственото настроение на майка ѝ, от възможните въздушни нападения и от порива ѝ към странни постъпки; затова я изпрати в пансион колкото можеше по на запад, като внимаваше все пак да не наруши добрия тон; но ужасно страдаше без нея. Фльор! Не съжали ни веднъж, задето ѝ бе дал това чуждестранно име, с което така внезапно я бе нарекъл още при раждането ѝ... при все че то беше явна отстъпка пред френския дух. Фльор! Хубаво име... и хубаво дете! Но неспокойна... прекалено неспокойна; и упорита! А знаеше и властта си над него! Соумс често размишляваше колко е погрешно да трепери така много над дъщеря си. И то на своите години! Шейсет и пет! Старееше

237. Мила родина (фр.).

238. Храбри французи (Poilu значи буквално космат, брадясал).

вече; но не се чувстваше остарял, може би защото – за негово щастие, – въпреки младостта и красотата на Анет, вторият му брак не бе пробудил страст у него. Само една страст бе имал той в живота си... към своята първа жена... към Айрин. Да, а онзи много отпаднал, както разправят. Нищо чудно – на седемдесет и две години, след двацет години трети брак!

Соумс се поспря за минута и се наведе през оградата на Роу. Подходящо място за спомени, на половината път от дома на Парк Лейн, където се бе родил, а родителите му бяха умрели, и малката къща на Монпелие Скуеър, където преди трийсет и пет години се бе радвал на първото издание от своя брачен живот. Сега, двацет години след второто издание, тази някогашна трагедия му се струваше като предишно съществуване... завършило в деня, когато Фльор се бе родила вместо очаквания син. Отдавна вече бе престанал дори смътно да съжалява за тоя нероден син: Фльор бе запълнила празнотата в сърцето му. Най-сетне и тя носеше неговото име, а той и не помисляше за времето, когато ще го промени. Всъщност, когато му се случеше да се сети за това нещастие, той го подслаждаше със смътното чувство, че тя ще бъде толкова богата, че ще може навярно да купи и заличи името на оня, който ще се ожени за нея... И защо не, щом жените бяха станали вече, както изглежда, напълно равни с мъжете? Тайно убеден, че не са, Соумс прокара уверено свитата си ръка по лицето, докато стигна до брадичката. Благодарение на въздържания живот не беше затлъстял и отпуснат; носът му беше блед и тънък, посивелите мустаци бяха ниско подстригани, зрението му – ненакърнено. Леко наведената глава прикриваше удължаването на лицето, предизвикано от отдръпнатата над челото посивяла коса. Малко бе успяло времето да промени „най-богатия“ от младите Форсайтови, както би се изразил Тимоти – последният от старите, започнал вече своята сто и първа година.

Сянката на платаните падаше върху елегантната му мека шапка; той се бе отказал да носи цилиндър – нямаше смисъл да привлича вниманието върху богатството си в такива времена. Платани! Мисълта му се върна рязко към Мадрид... към Великдена преди войната, когато се чудеше дали да купи една картина на Гойя и реши да предприеме изследователско пътешествие – да проучи художника в родината му. Гойя му направи огромно впечатление... художник от висока класа, истински гений! Колкото и да го ценяха сега, значението му щеше да се увеличи още повече, преди да мине окончателно в архива. Второто увлечение по Гойя ще бъде дори по-голямо от първото, разбира се! И Соумс купи

картината. При това посещение поръча – както неведнъж досега – да му нарисуват копие на една фреска, наречена *La vendimia*²³⁹, където някаква девойка с ръка на кръста приличаше на дъщеря му. Картината се намираще сега в галерията му в Мейпълдърм, но беше твърде жалка – не се възпроизвежда Гойя. Той отиваше все пак да я поглежда от време на време, когато дъщеря му отсъстваше, заради безусловната прилика в леката, стройна, права фигура, отдалечените извити вежди, страстната замечтаност в тъмните очи. Странно, но Фльор имаше тъмни очи, когато неговите бяха сиви – нито един чистокръвен Форсайт нямаше тъмни очи, – а на майка й – сини! Но очите на баба Ламот бяха, разбира се, черни като въглени!

Продължи отново към Хайд парк корнър. Никъде в Англия промяната не личеше така, както в Роу! Роден, както се казва, на две крачки от него, Соумс го помнеше още от 1860 година. Израснал тук между кринолини, иззад които поглеждаше как елегантните младежи с бакенбарди и тесни панталони язدهа с кавалерийска стойка, как сваляха изискано бели цилиндри с извити краища, как сред това безгрижие и покой едно кривоногото човече с червена жилетка се промъкваше между важните особи с кучета, които водеше на верижка, и се опитваше да продаде някое от тях на майка му – испански породи, влюбени в нейните кринолини... Човек не виждаше вече такива кучета. Не виждаше изобщо нищо елегантно: само работници седят в скучни редици; а край тях ще мине понякога млада жена с бомбе, седнала по мъжки на коня, или неугледен жител от някоя колония ще препусне на жалък наемен кон; девойчетата яздят на ниски понита, старци друсат черния си дроб или ординарец разхожда едър, бодро подскачащ кавалерийски кон; никакви чистокръвни жребци, никакви грумове, поклони, удряне с токове, никакви разговори – нищо, само дърветата бяха същите... дърветата, безразлични към човешките поколения и падения. Една демократична Англия – разчорлена, бърза, шумна, с явно отсечен връх. И Соумс усети как чувството му за естетика се преобърна сякаш в него. Изчезнала бе завинаги строго пазената крепост на блясъка и доброто държане!... О, да!... Сам той беше по-богат от баща си; но добрите обноски, добрият вкус и изискаността бяха изчезнали, погълнати безвъзвратно от огромната, грозна, бльскаща се, воняща на петрол шумна тълпа. Тук-там се мяркаха малки, полу-пустошени кътчета на благородство и дворянство, пръснати из *chetifs*²⁴⁰,

239. Гроздобер.

240. Хилави (фр.).

както би казала Анет; но нищо здраво, нищо смислено, на което да спреш поглед. И в това беше безредие от лошо държане и безпътство беше попаднала дъщеря му – цветето на неговия живот! А когато дойдат на власт ония типове – ако някога дойдат! – ще стане още по-лошо!

Мина под арката, необезобразявана вече – слава богу! – от стоманеносивия прожектор. „Най-добре да турят прожектори по пътя, по който са тръгнали всички – помисли той, – и да осветят скъпоценната си демокрация!“ Тръгна покрай клубовете по Пикадили. Джордж Форсайт сигурно стоеше, разбира се, до еркерния прозорец на Айсиум. Беше толкова затлъстял, та почти непрекъснато стоеше там като неподвижно, язвително, присмехулно око, което наблюдава упадъка на хората и нещата. Соумс забърза, защото се чувстваше винаги неприятно под погледа на своя братовчед. През време на войната Джордж бе изпратил на правителството писмо, подписано „Родолубец“, с което се оплакваше от истерията на управниците да намалят дажбата овес на конете за надбягванията. Да, ето го, висок, грамаден, елегантен, избръснат, с пригладена, почти оредяла коса, която лъхаше сигурно на най-скъп шампоан, с розово вестниче в ръка²⁴¹. Да, той във всеки случай не беше променен! И, може би за пръв път в живота си, Соумс почувства симпатия към този свой насмешлив роднина. Със своята скромност, с безукорно вчесаните на път коси и поглед на бик той беше гаранция, че старият ред ще устои на още много пристъпи. Видя, че Джордж размахва розовата хартийка, сякаш му правеше знак да влезе – може би искаше да запита нещо за имота си. Той беше все още под грижите на Соумс; защото, останал таен съдружник на бившата си фирма в ония мъчителни дни преди двайсет години, когато се развеждаше с Айрин, Соумс бе успял почти неусетно да запази контрол върху всички чисто Форсайтови интереси.

Той се поколеба за миг, после кимна и влезе. След като зет му Монтегю Дарти бе умрял в Париж неизвестно как – знаеше само едно: че не се е самоубил. – Соумс намираще Айсиум за по-прилично заведение. И Джордж вече се бе укротил и се бе отдал изключително на гастрономически наслади, като ядеше най-скъпи неща, за да не пълнее повече, а освен това бе запазил, както казваше сам, „само една-две стари кранти, колкото да има какво са го привлича към живота.“ Така че Соумс тръгна към братовчед си е еркера, без да чувства, както някога, че постъпва нескромно.

Джордж му протегна добре гледаната си ръка.

241. С вести от конни състезания.

– Не съм те виждал от времето на войната – каза той. – Как е жена ти?

– Благодаря – отвърна студено Соумс, – добре е.

Някаква неизречена шега сви за миг пълното лице на Джордж и блесна злорадо в погледа му.

– Онзи белгиец Профон – каза той – членува тук. Подозрителна птица!

– Навярно! – промълви Соумс. – Защо искаш да ме видиш?

– Заради стария Тимоти: той може всеки момент да ни остави. Предполагам, че е направил завещание?

– Да.

– Добре. Ти или някой друг от нас трябва да го навести... Той е последният от старите; прехвърли вече стоте, както знаеш. Казват, че приличал на мумия. Къде смяташ да го погребеш? По право би заслужавал пирамида.

Соумс поклати глава.

– В Хайгейт – отговори той. – В семейната гробница.

– Да, сигурно би липсвал на нашите старици, ако го положите другаде. Разправят, че все така обичал да си похапва. Може да изкара доста време, знаеш. Дали ще закачим и ние нещичко от форсайтовското дълголетие? Десет души от тях доживяха до осемдесет и осем години... както пресметнах. Заслужават награда като при раждане на три близнака.

– Това ли е всичко? – попита Соумс. – Трябва да вървя.

„Ах ти, саможивецо!“ – отвърна сякаш очите на Джордж.

– Да, това е всичко. Навести го в мавзолея му... Старчето ще пожелаете може би да изпрококува нещо. Усмивката угасна по едрите черти на лицето му и той добави: – А вие, адвокатите, не сте ли успели да измислите някакъв начин да се отървете от този проклет данък върху дохода? Ужасно засяга, дявол го взел, неизменната наследствена рента! Едно време получавах по две хиляди и петстотин на година; сега имам някакви просешки хиляда и петстотин, а животът е поскъпнал двойно.

– Да! – промълви Соумс. – Надбягванията са застрашени.

Насмешлива усмивка пробягна по лицето на Джордж.

– Какво да се прави – каза той. – Възпитали са ме да не работя нищо и ето ме сега: с всеки изминал ден и старея, и обеднявам. Онези момчета, лейбъристите, възнамеряват да пипнат, естествено, всичко. Как ще се прехранваш, когато стане това? Аз ще преподавам по шест часа дневно на политиците да се научат да разбират от шега. Послушай

съвета ми, Соумс, влез в парламента – ще си осигуриш четиристотин лири²⁴²... и ще ме вземеш за учител.

След като братовчед му си отиде, той зае отново мястото си до еркерния прозорец.

Потънал в размисли, предизвикани от думите на братовчед му, Соумс продължи по Пикадили. Докато той бе работил и пестил, Джордж бе лентяйствал и разпилявал; и все пак, ако се стигнеше до изземване на богатствата, тъкмо той – работливият спестител – щеше да бъде ограбеният! Това беше отрицание на всяка добродетел, провал на всички форсайтовски принципи. Може ли цивилизацията да се гради върху други? Той не вярваше. Картините му поне нямаше да конфискуват, защото не ще разберат ценността им. Но каква стойност ще имат те, когато ония маниаци започнат да изземват капитала? Колкото струва бурен на пазара. „Не се безпокоя за себе си – помисли той. – Мога да живея с петстотин лири годишно, без да ми мигне окоето... на моите години.“ Но Фльор! Това така мъдро инвестирано богатство, тези така грижливо подбирани и пазени съкровища бяха за нея. Ако се случи да не може да ѝ ги даде или остави... тогава животът е безсмислен и безцелно е да гледа ония умопобъркани футуристични платна, за да прецени дали ще имат някаква ценност в бъдеще.

Но, като стигна в галерията край Корк Стрийт, все пак си плати шилнга за входа, купи каталог и влезе. Вътре се шляеха десетина души. Соумс пристъпи към нещо, което приличаше на електрически стълб, превит от сблъскване с автобус. То се намираше на три стъпки от стената, а в каталога беше отбелязано името „Юпитер“. Разгледа го с любопитство, защото напоследък бе започнал да се интересува малко и от скулптура. „Ако това е Юпитер – каза си той, – питам се каква ли пък ще е «Юнона».“ И изведнъж я зърна отсреща. Приличаше на помпа с две дръжки, леко посипана със сняг. Продължаваше да я гледа смаян, когато двамата посетители се спряха вляво от него.

– Épatant!²⁴³ – заяви единият.

„Жаргон!“ – измърмори на себе си Соумс.

Момчешкият глас на другия отвърна:

– Не улучи, този приятел просто се заная с теб. Сътвори той Юпитер и „Юнона“ и рече²⁴⁴: „Да видим дали ще ги преглътнат нашите глупаци!“ А те излапаха всичко.

242. Заплатата на английски депутат.

243. Изумително! (фр.).

244. Иронично перифразиране на библейския израз: „Сътвори той мъжа и жената...“

– Ах, ти, присмехулнико! Воспович е новатор. Не виждаш ли, че влага сатира в скулптурата? Бъдещето на пластичното изкуство, музиката, живописиста и дори архитектурата е в сатирата. Неизбежно е. Хората са уморени... провалиха се от чувствителност.

– И така да е, аз все още съм в състояние да търся малко красота, защото бях на война. Изпуснахте кърпичката си, сър.

Соумс видя, че му подават кърпичка. Взе я с вроденото си недоверие и я поднесе към носа си. Мирисът беше същият – съвсем лек одеколон, – в ъгълчето бяха неговите инициали. Поуспокоен, той вдигна очи към лицето на младежа. Той имаше уши на фавън, засмяна уста с подтригани мустачки в ъглите, малки, подвижни очи. Прилично облечен.

– Благодаря – отвърна Соумс; и, подтикнат от раздразнението си, добави: – С удоволствие чух, че обичате красотата; това е нещо рядко напоследък.

– Побъркан съм по нея – каза младежът; – но вие и аз сме последните от старата гвардия, сър.

Соумс се усмихна.

– Ако наистина се интересувате от живопис – добави той, – ето ви картичката ми. Мога да ви покажа доста хубави картини в кой да е неделен ден, стига да се поразходите до реката и да наминете у мене.

– Ужасно мило от ваша страна, сър. Ще прелетя като пиле. Казвам се Монт... Майкъл Монт.

И свали шапка.

Съжалявайки вече за прибързаното решение, Соумс също повдигна леко шапка и погледна косо другаря на момъка, който беше с тъмночервена връзка, ужасни къси бакенбарди, прилични на охлюви, и презрително изражение... като на поет!

Толкова отдавна не бе вършил подобна нетактичност, че отиде да се успокои в една ниша. Какво го прихвана да даде картичката си на тоя вятърничав младеж, който се пилее с подобни личности? А Флор, стаена зад всяка негова мисъл, изникна изведнъж като фигурка от филигран, която изскача от старинен часовник след отброяването на всеки час. На стената срещу нишата имаше голямо платно с твърде много доматеночервени кубове... и нищо друго, доколкото Соумс можеше да види от мястото си. Погледна в каталога: „№ 32 – «Бъдещият град» – Пол Пост“. „И това трябва да е сатирично – помисли той. – Каква глупост!“ Но вторият му импулс беше по-предпазлив. Не биваше да осъжда предварително. Ето например ония пъстри драскулки на Моне имаха накрая такъв

успех; или школата на поантилистите и Гоген. И след постимпресионистите дори се намираше по някой и друг художник не за пренебрегване. През трийсет и осемте години на своето колекционерство той бе отбелязал толкова „движения“, видял бе толкова приливи и отливи на вкусове и техника, та можеше само да каже едно: пари се печелят от всяка промяна в модата. И в сегашния случай може би трябва или да потисне вродения си инстинкт, или да изпусне възможна печалба. Той стана и се изправи пред картината, като се мъчеше да я гледа с очите на другите хора. Над доматеночервените петна видя нещо, което сметна за слънчев залез, докато един посетител каза: „Не намирате ли, че самолетът му се е ударил чудесно?“. Под червените петна имаше бяла ивица с черни отвесни линии, от които Соумс не можеше да разбере нищо, докато друг посетител мина и промълви: „Каква експресия се получава с този преден план!“ Експресия ли? Какво изразяваше тази „експресия“? Соумс се върна на мястото си. Картината беше „разкошна“, както би казал баща му; но той не би дал нито пенс за нея. Експресия! Да, чул бе, че на континента всички били сега експресионисти. Довлякла се бе, значи, и тук! Припомни си първата вълна от инфлуенца през 1887 – или 88 година, – излюпена в Китай, както разправяха. И се чудеше къде ли се е излюпил този... този експресионизъм. Беше редовна болест!

Зърна ненадейно, че между него и „Бъдещият град“ застанаха една жена и един младеж. Бяха гърбом, но Соумс вдигна веднага каталога към лицето си, нахлупи шапка и погледна през останалата тясна пролука. Не можеше да не познае този гръб, както винаги елегантен, макар че косите на тила бяха посивели. Айрин! Бившата му съпруга... Айрин! А младежът, без съмнение, е синът й... от оня приятел Джолиън Форсайт... Синът им, шест месеца по-голям от собствената му дъщеря! И, като преживя отново горчивите дни на тоя развод, той стана да се махне оттук, но почти веднага седна пак. Тя обърна глава и заговори със сина си; профилът й беше все така млад, посивелите коси приличаха на напудрена перука за маскарад; а устните й се усмихваха така, както Соумс – техен пръв обладател – не бе ги видял ни веднъж да се усмихват. Той призна недоволено, че тя е все още красива, а фигурата й е млада както някога. Как й се усмихваше това момче! Сърцето на Соумс се сви от болка! Гледката нараняваше чувството му за справедливост. Завиждаше й за усмивката на това момче... много по-мила от усмивката на Фльор, а при това – незаслужена. Синът на ония двамата можеше да бъде негов син; Фльор можеше да бъде нейна дъщеря, ако тя се бе държала както трябва! Той свали каталога. Нека го види, толкова по-добре! Да си

припомни своето минало в присъствието на сина, който навярно не го знаеше. Би било благотворно напомняше от Немезида²⁴⁵, която рано или късно ще я навести! Но веднага, почти почувствал, че подобна мисъл е неподходяща за Форсайт на неговата възраст, Соумс извади часовника си. Минаваше четири! Фльор бе закъсняла. Отишла бе у племенницата му Имоджин Кардиган, а там ще я задържат да пушат, да бърбят и така нататък. Той чу, че момчето се засмя и каза разпалено:

– Слушай, мамо, дали това не е от някое от „проскубанита пилета“ на леля Джун?

– Пол Пост... Навярно, мили.

Соумс трепна при последната дума: никога не бе я чувал от нейната уста. В този миг тя го видя. Очите му са имали може би нещичко от насмешливото изражение на Джордж Форсайт, защото стегнатата в ръкавица ръка стисна гънките на полата ѝ; тя вдигна вежди, лицето ѝ се вкамени. И отмина.

– Истинска безсмислица! – каза момчето и я улови под ръка.

Соумс загледа подир тях. Момчето беше хубавичко, с форсайтовска брадичка, с дълбоки тъмносиви очи; с нещо слънчево в лицето, обляно сякаш с чаша стар херес, – може би от усмивката, може би от очите. Много по-хубаво, отколкото ония двамата заслужаваха! Изгубиха се от очите му в съседната зала, а Соумс продължаваше да гледа „Бъдещият град“, без да го вижда. Лека усмивка свиваше устните му. Презираше силата на собствените си чувства – след толкова години! Призраци! Но когато човек започне да остарява, какво друго му остава освен призраци? Да, оставаше му и Фльор! Той втренчи поглед във входа. Трябваше вече да дойде; но ще го накара да чака, разбира се! И изведнъж усети някакъв полъх – дребна, лека фигура в морскозелено широко манто с метален колан, с панделка, прибрала непокорна червеникавозлатиста коса, изпъстрена със сребърни нишки. Тя заговори с прислужниците в галерията и нещо много познато прикова погледа му... В очите ѝ, в брадичката, в косата, в пъргавината... някакъв шотландски териер, очакващ вечеря. Джун Форсайт, разбира се! Племенницата му Джун... тръгнала право към скривалището му! Седна до него, унесена в дълбок размисъл, извади бележник и записа нещо с молив. Соумс не мръдваше. Проклето нещо е... родството! „Отвратително!“ – промълви тя, после, недоволна сякаш от присъствието на непознатия, който навярно я бе чул, се обърна да го погледне. И най-лошото се случи!

245. Богиня на отмъщението (гр.мит.).

– Соумс!

Той едва обърна глава.

– Как си? – запита. – От двайсет години не съм ти виждал.

– Да. Какво те води тук?

– Греховете ми – отвърна Соумс. – Какви глупости!

– Глупости ли? Да, разбира се... щом не са признати още.

– И никога няма да бъдат – заяви Соумс; – сигурно е чиста загуба.

– Разбира се.

– Откъде знаеш?

– Галерията е моя.

Соумс вирна нос от изненада.

– Твоя ли? А за какво ти е да устройваш подобна изложба?

– За мен изкуството не е бакалия.

Соумс посочи „Бъдещия град“.

– Погледни това! Кой ще живее в такъв град или с това нещо в къщата си?

Джун загледа картината.

– Това е видение – каза тя.

– Дяволско видение!

Последва мълчание. Джун стана.

„Побъркано съзнание!“ – помисли Соумс.

– Ще видиш тук брат си с една дама, която някога познавах – каза той. – Ако пожелаеш да се вслушаш в съвета ми, ще закриеш тази изложба.

Джун се обърна да го погледне.

– Ах вие, Форсайтови! – отвърна тя. И си тръгна.

В леката като птиче бързо отдалечаваша се фигурка се чувстваше опасна решителност. Форсайтови! Форсайт беше, разбира се! Но беше Форсайт! Той не бе се разбирал с нея още от времето, когато – съвсем млада девойка – тя бе въвела в живота му Босини и го бе опропастила... И нямаше да се разберат! Ето я, неомъжена и до днес, собственичка на художествена галерия!... Соумс се сети изведнъж колко малко знаеше сега за своите роднини. Старите лели от дома на Тимоти бяха отдавна починали – нямаше вече борса за новини. Как се бе проявил родът през време на войната? Синът на Роджър младши беше ранен, вторият син на Сейнт Джон Хейман беше убит; най-големият син на Никълъс младши беше награден с ордена на Британската империя или с каквото там ги награждават. Доколкото му беше известно, всички бяха взели участие във войната. Предполагаше, че синът на Джолиън и Айрин е бил още

съвсем малък по това време; а собственото му поколение беше твърде старо, макар че Джайлс Хейман бе шофирал кола на Червения кръст, а Джес бе служил в доброволните полицейски отряди... Двамата Дормио²⁴⁶ бяха запазили спортния си дух. Сам той бе дал пари за покупка на санитарен автомобил, четеше до втръсване вестниците. Преживя много тревоги, не си купуваше нови дрехи, загубил бе седем фунта от теглото си; не виждаше какво повече би могъл да стори на своята възраст. Като се замисли сега, му се стори, че родът му се бе отнесъл към тази война по-другояче, отколкото към някогашната история с бурите, в която империята бе вложила сякаш всичките си източници. В онази война бе ранен племенникът му Вал Дарти, първият син на Джолиън бе умрял от дизентерия, двамата Дормио бяха постъпили в кавалерията, а Джун бе станала милосърдна сестра; но всичко това изглеждаше само един символичен принос, докато в тази война, доколкото разбираше, всеки бе внесъл съвсем сериозно своя дял. Това показваше сякаш развитието на нещо ново или, може би, упадъка на нещо старо. По-малко индивидуалисти ли бяха станали Форсайтови? Повече империалисти? Или не толкова провинциалисти? А може би просто ненавиждаха германците?... Защо Фльор не идваше, да се махнат оттук? Видя, че ония тримата се върнаха от другата зала и отидоха в дъното на тази, в която беше той. Момчето беше спряло пред „Юнона“. И изведнъж Соумс видя от другата ѝ страна... дъщеря си. Гледаше учудено, както можеше да се очаква. Той забеляза, че погледът ѝ се плъзна косо към младежа, който ѝ отвърна. Но Айрин го улови под ръка и тръгна с него. Соумс видя как малкият се обърна, а Фльор продължи да гледа и тримата, докато излизаха.

Нечий глас се обади весело:

– Малко прекалено, сър, нали?

Минаваше отново младежът, който му бе подал кърпичката. Соумс кимна.

– Не зная накъде вървим.

– О! Не се тревожете, сър – отвърна все така весело младежът, – защото и те не знаят.

Гласът на Фльор каза:

– О! Татко! Ето те най-после! – сякаш тъкмо той я бе накарал да чака.

Младежът свали шапка за поздрав и отмина.

– Е-е – каза Соумс, като я загледа от главата до пети, – много точна

246. Близнаци от Шекспировата пиеса „Комедия от грешки“.

млада дама си!

Това безценно негово съкровище имаше среден ръст, не особено забележителен тен и къси тъмнокаестеняви коси; раздалечените тъмни очи блестяха, щом ги раздвижи, а при покой изглеждаха унесени под белите клепачи с черни мигли, които почти непрестанно ги засенчваха. Имаше очарователен профил, а от чертите на баща си – само решителната брадичка. Усетил, че изражението му се смекчи, щом я видя, Соумс се намръщи, за да запази равнодушието, присъщо на всеки Форсайт. Знаеше, че тя е прекалено склонна да използва слабостта му.

Флър го улови под ръка и каза:

– Кой беше този?

– Подаде ми изпуснатата кърпичка. Поговорихме за картините.

– Няма да купиш това нещо, нали, татко?

– Не – отвърна мрачно Соумс; – няма да купя онази „Юнона“, в която се бе загледала.

Флър го дръпна за ръката.

– О! Да си вървим! Отвратителна изложба!

Пред входа минаха край младия Монт и другаря му. Но Соумс бе окачил вече надпис „Вход забранен“ и едва отговори на поздрава на младежа.

– И така – започна той на улицата, – кого видя у Имоджин?

– Леля Уинифред и мосю Профон.

– О! – промълви Соумс. – И той ли беше? Какво намира леля ти в него?

– Не зная. Изглежда много умен... И мама го харесва.

Соумс измърмори нещо.

– Беше и братовчед ми Вал с жена си.

– Какво? – изненада се Соумс. – Аз мислех, че са си отишли в Южна Африка.

– О, не! Продали са фермата там. Братовчед ми Вал възнамерява да отглежда коне за надбягвания в Съсекс. Купили са чудесно старинно имение, и ме поканиха да отида там.

Соумс се изкашля; новината му беше крайно неприятна.

– Как изглежда сега жена му?

– Много мълчалива, но мила, струва ми се.

Соумс се изкашля отново.

– Братовчед ти Вал е развейпрах.

– О, не, татко! Те са ужасно привързани един към друг! Аз обещах да отида... от неделя до сряда.

– Ще отглежда коне за надбягвания ли? – запита Соумс.

Това беше нещо съвсем не в реда на нещата, но не то предизвикваше възмущението му. Защо, дявол да го вземе, племенникът му не бе останал в Южна Африка? Не стигаше сякаш собственият му развод, ами и племенникът му трябваше да се ожени за дъщерята на ответника – несъща сестра на Джун и на онзи младеж, когато Фльор поглеждаше иззад дръжката на помпата. Ако той не внимава, тя можеше да узнае за този някогашен позор! Неприятна история! Онези налетяха днес на него като рояк пчели!

– Неприятно ми е това отиване – каза той.

– Искам да видя конете – промълви Фльор; – освен това ми обещаха, че ще поядя. Нали знаеш, братовчед ми не може много да ходи, но чудесно язди. Ще ми покаже как препускат конете му.

– Ах, тия надбягвания! – промълви Соумс. – Как не ги прекрати войната! Страхувам се, че Вал прилича на баща си.

– Аз не знам нищо за баща му.

– Разбира се – отвърна мрачно Соумс. – Той се занимаваше с коне и си счупи врата в Париж, като слизал по стълбите. Щастливо избавление за леля ти.

Той се намръщи, като си припомни разследването за тия стълби, на което бе присъствал в Париж преди шест години, тъй като самият Монтегю Дарти не можеше да присъства... Съвсем обикновени стълби в една къща, където се играло бакара. Може би печалбата, а може би отпразнуването ѝ бе зашеметило главата на зет му. Френското съдопроизводство беше много немарливо – маса неприятности му бе създадо тогава.

Гласът на Фльор го откъсна от тия мисли.

– Виж! Същите хора, които бяха с нас в галерията.

– Кои? – промълви Соумс, макар че разбираше много добре кои.

– Жената е много красива, струва ми се.

– Да влезем в тая сладкарница – заяви ненадейно Соумс, стисна я за ръка и я отведе към сладкарницата. Такова нещо беше необичайно за него, затова той запита почти смутено: – Какво ще вземеш?

– Нищо не искам. Изпих един коктейл и страшно много ядох на обед.

– Трябва да вземеш нещо, щом сме влезли – промърмори Соумс, без да пуска ръката ѝ.

– Два чая – поръча той – и две нуги.

Но едва бе успял да седне, когато сърцето му отново трепна. Ония

тримата... ония тримата влязоха и тук! Чу Айрин да казва нещо на сина си, чу и отговора на момчето:

– О, не, мамо. Заведението е много добро. Все тук идвам.

И тримата седнаха.

В този миг, най-неприятният от години насам, населен с призраци и спомени от миналото, пред единствените жени, които бе обичал – своята бивша съпруга и дъщерята на заместницата ѝ, – Соумс се страхуваше не толкова от онези двамата, колкото от племенницата си Джун. Тя можеше да устрои зрелище... да запознае младите... на какво ли не е способна? Отхапа бързо нугата, която се залепи за изкуствените му зъби. Докато я измъкваше с пръст, погледна към Флър. Тя ядеше замечтано и гледаше момчето. Форсайтът в него се обади: „Започни да мислиш, да се разчувстваш, и с тебе е свършено!“ Извади отчаяно пръст, за да отлепи нугата. Изкуствени зъби! Дали и Джוליън имаше изкуствени челюсти? А жена му? Виждал я бе едно време без никаква дреха! Това поне никой не може да му отнеме. И тя знаеше, че е така, макар че сега седеше спокойна и самоуверена, сякаш никога не е била негова жена. Горчива насмешка пропълзя във форсайтовската му душа, неуловима болка, почти граничеща с наслада. Дано само Джун не затръби ненадейно в ушите му! В този миг говореше момчето:

– Разбира се, лельо Джун – (той наричаше, значи, сестра си леля... всъщност тя беше сигурно към петдесетте), – много мило от твоя страна да ги насърчаваш. Само че... ни един не струва.

Соумс ги погледна скришом. Неспokoйните очи на Айрин не се отделяха от момчето. Изпитвала бе същата преданост... към Босини... към бащата на това момче... към самото него! Той докосна ръката на Флър и каза:

– Свърши ли?

– Моля ти се, татко, още една нуга!

Ще ѝ стане лошо! Но все пак отиде да плати на касата. Когато се върна, видя Флър до вратата, с кърпичка, която момчето очевидно току-що бе вдигнало.

– Ф. Ф. – чу я той, – Флър Форсайт... да, моя е. Безкрайно ви благодаря!

Господи! Повторила бе хитростта, която току-що ѝ бе разкрил в галерията... Маймунка!

– Форсайт? О!... Та това е и моето име. Може би сме братовчеди.

– Наистина ли? Сигурно сме. Други Форсайтови няма. Аз живея в Мейпълдърм. А вие?

– В Робин Хил.

Въпросите и отговорите следваха така бързо, че всичко свърши, преди той да успее да вдигне пръст. Видя как лицето на Айрин се промени от тревога, кимна ѝ едва доловимо и улови под ръка Флър.

– Да вървим! – каза той.

Тя не мръдна.

– Не чу ли, татко? Колко странно, нали... Имаме едно и също име. Братовчеди ли сме?

– Какво? – запита Соумс. – Форсайт ли? Да, може би сме далечни роднини.

– Казвам се Джолиън, сър. Накратко – Джон.

– О! Да! – отвърна Соумс. – Да. Далечни роднини. Как сте? Много мило беше от ваша страна. Сбогом!

И тръгна.

– Страшно много ви благодаря – усмихна се Флър. – Au revoir.²⁴⁷

– Au revoir! – чу Соумс отговора на момчето.

Fine fleur forsite²⁴⁸

Щом излязоха от сладкарницата, първото желание на Соумс беше да успокои нервите си, като смърри дъщеря си: „Ще изпусках кърпичката си!“ – на което тя би могла заслужено да му отговори: „От теб се научих!“ Второто му намерение беше да не засяга трънливи въпроси. Но тя непременно щеше да го разпитва. Погледна я крадешком и видя, че тя го гледа по същия начин. После запита кротко:

– Защо не обичаш тези роднини, татко?

– Защо мислиш така?

– Cela se voit.

„Вижда се!“ Ех, че начин на изразяване!

След двайсет години живот с французайка Соумс все още не бе обикнал езика ѝ: беше нещо театрално, свързано в съзнанието му с всичката изтънчена насмешливост на жена му.

– Какво се вижда? – попита той.

– Вижда се, че непременно ги познаваш; но с нищо не го показваш. Аз видях как те гледаха.

247. Довиждане. Сомс изкриви ъгълчето на устните си.

248. Игра на думи: на английски значи „Прелестната Флър Форсайт“; на френски fine fleur значи екстра качество.

– Никога в живота си не съм виждал това момче – отвърна съвършено искрено Соумс.

– Но другите ги познаваш, мили.

Соумс я погледна отново. Какво бе дочула? Дали леля й Уинифред, Имоджин, Вал Дарти и жена му не са приказвали? Вкъщи старателно пазеха да не споменават пред нея тази стара история, а Уинифред беше многократно предупреждавана, че за нищо на света не бива да проговори на тая тема пред Фльор. Дъщеря му не биваше да знае, че е бил женен. Но тъмните ѝ очи, които почти го плашиха със своя южен блясък и яснота, срещнаха съвсем откровено неговите.

– Как да ти кажа – започна той, – между дядо ти и брат му е имало някакъв раздор. И двата рода напълно са се отчуждили.

– Ах, че романтично!

„С това пък какво иска да каже?“ – помисли Соумс. – Тази дума беше за него непривична и опасна... все едно че бе казала: „Ах, че прелест!“

– И това ще продължава – добави той, но съжали веднага за предизвикателството в тези думи.

Фльор се усмихна. В тия времена, когато младите вървяха по своя път и не обръщаха внимание на никакво благоприличие и предразсъдъци, той бе изрекъл тъкмо това, което можеше да пробуди своенравната ѝ упоритост.

– За какво е бил раздорът? – чу гласа на Фльор.

– За някаква къща. Прастара история за тебе. Дядо ти почина в същия ден, когато ти се роди. Беше деветдесетгодишен.

– Деветдесет! Има ли още много други Форсайтови освен тези, за които се споменава в „Червената книга“²⁴⁹?

– Не зная – отговори Соумс. – Всички се разпръснаха вече. А старите измряха. Останал е само Тимоти.

Фльор плесна с ръце.

– Тимоти ли? Чудесно име, нали?

– Никак – отвърна Соумс. Стори му се оскърбително, че „Тимоти“ е за нея „чудесно име“... Беше почти обида към целия род. Но това младо поколение се подиграваше с всичко солидно и установено. „Навести старчето. Ще пожелае може би да изпророкува нещо.“ Ох! Ако Тимоти можеше да види неспокойната Англия на своите праплеменници и праплеменнички, сигурно щеше да се разкреши. Соумс погледна неволно

249. Алманах – адресник на висшето общество.

към Айсиум... Джордж беше все още до прозореца, със същото розово вестниче в ръка.

– Къде е Робин Хил, татко?

Робин Хил! Робин Хил – средището, около което се бе разиграла някогашната трагедия! За какво ѝ е дотрябвало да знае?

– В Съри – промърмори той; – недалеко от Ричмънд²⁵⁰. Защо?

– Там ли е къщата?

– Коя къща?

– Заради която са се скарали?

– Да. Какво общо има тази история с теб? Утре се връщаме къщи... По-добре помисли за роклите си.

– Боже мой! Намислила съм ги вече. Значи, семейна вражда? Като в библията или у Марк Твен... ужасно интересно! А ти какво участие си имал в тази вражда, татко?

– Не е твоя работа.

– Ами ако трябва да я продължавам?

– Кой ти каза, че ще трябва да я продължаваш?

– Ти, мили.

– Аз ли? Аз казах само, че тази история няма нищо общо с тебе.

– Точно така мисля и аз; значи, работата е наред.

Оказа се по-хитра от него: *fine*²⁵¹, както я наричаше понякога Анет. Не оставаше друго, освен да отвлече вниманието ѝ.

– Тук виждам дантела розалии²⁵² – спря се той пред една витрина. – Предполагам, че ще ти хареса.

След като баща ѝ плати дантелата и излязоха, Флър каза:

– Не намираш ли, че майката на това момче е най-хубавата жена на такава възраст, която си виждал?

Соумс потрепера. Невероятно, как не се отказваше от този разговор!

– Не я забелязах.

– А пък аз, мили, забелязах, как я оглеждаш с крайчеца на окото си.

– Ти виждаш всичко... и дори, струва ми се, малко повече, отколкото е било.

– Как изглежда съпругът ѝ? Той трябва да ти е пръв братовчед, щом бащите ви са братя.

– Предполагам, че е умрял – отвърна с внезапно раздражение

250. Извънградски парк, югозападно от Лондон.

251. Хитра (фр.).

252. Особено скъпа дантела.

Соумс. – От двайсет години не съм го виждал.

– Какъв беше?

– Художник.

– Чудесно!

Думите: „Ако желаш да ми направиш удоволствие, ще прогониш тия хора от съзнанието си“ бяха на устните му, но той не ги изрече... Не биваше да ѝ показва чувствата си. Каза само:

– Той ме оскърби някога.

Живият ѝ поглед се спря върху лицето му.

– Разбирам. Не си му отмъстил и това те измъчва. Горкият татко!

Остави ме аз да отмъстя!

Той се чувстваше така, сякаш лежи на тъмно, а някакъв комар бърмчи непрестанно около него. Тази упоритост у Фльор беше нещо ново за него и, когато стигнаха до хотела, ѝ каза мрачно:

– Постъпих както трябваше. А сега – достатъчно говорихме за тия хора. Качвам се, докато дойде време за вечеря.

– Аз ще остана тук.

С последен – полунедоволен, полубоготворящ – поглед към нея, изтегната в едно кресло, Соумс отиде към юргана и се качи в апартамента им на четвъртия етаж. Застана до прозореца на всекидневната, който гледаше към Хайд парк, и започна да барабани с пръсти по стъклото. Чувстваше се самотен, ядосан, разтревожен. Към някогашната рана, поздравяваща от времето и новите интереси, се примесваха раздражение, тревога и лека болка от заседналата в хранопровода му нуга. Дали се бе прибрала Анет? Не можеше да му помогне при подобно затруднение. Всеки път, когато го бе запитвала за първия му брак, той я бе карал да млъкне; тя знаеше само едно – че това е било голямата любов в живота му, а бракът със самата нея – едно просто домашно удобство. Чувстваше се оскърбена и използваше по търговски този факт. Той се послуша. Някакъв звук – смътен шум от движение на жена – се чуваше откъм вратата. Дошла си бе. Той почука.

– Кой е?

– Аз – обади се Соумс.

Тя сменяше роклята си и не беше се облякла напълно, възхитителна фигура пред огледалото! Великолепни ръце, рамене, коса – малко потъмняла от времето, когато я бе видял за първи път, – прекрасна шия, копринено бельо и сивосинкави очи зад черните ресници... на четиридесет години тя беше все така красива, както и на двайсет! Прекрасно притежание: отлична домакиня, разумна и достатъчно нежна майка.

Само да не беше така цинично откровена в отношенията помежду им! Соумс, който я обичаше толкова, колкото и тя него, изпитваше чисто английско недоволство, задето тя не прикриваше това съдружие поне с едно тъничко було от чувство. Като повечето свои сънародници и сънароднички, той поддържаше гледището, че бракът трябва да почива на взаимна любов, а когато тази любов изчезне или се установи, че никога не е съществувала – и следователно бракът не е почивал на любов, – фактът не бива да се признае. Бракът съществува, любовта не. Но бракът трябва, и ще продължи да съществува! Така запазвате и него, и любовта, и никой няма да ви обвини в цинизъм, реализъм или френска безнравственост! Още повече, че това е в интерес на собствеността. Макар и да знаеше, че Анет съзнава – а разбира, че и нему е известно – отсъствието на всяка любов помежду им, Соумс очакваше все пак от нея да не признае с думи или чрез дело този факт; и просто не разбираше какво иска да му каже, когато говореше за лицемерието на англичаните.

– Кого си поканила в Шелтър идната седмица?

Анет продължи да черви устните си... Винаги му беше неприятно, че го прави.

– Сестра ти Унифред, Кар-р-диганови... – Сега взе чернилото за ресниците – и Проспер Профон.

– Белгиеца ли? Защо и него?

Анет изви лениво глава, почерни ресниците на едното си око и отвърна:

– Защото забавлява Унифред.

– Бих предпочел човек, който ще забавлява Фльор: тя е станала много нервна.

– Нер-р-вна ли? – повтори Анет. – Сега ли го забеляза, приятелю? Та тя е била винаги нер-р-вна, както се изрази. Няма ли най-после да престане да се преструва с това свое р?

Той докосна с ръка роклята, която току-що бе съблякла, и попита:

– Какво прави?

Анет го погледна в огледалото. Току-що освежените устни се усмихнаха полуискрено, полунасмешливо.

– Забавлявах се – отвърна тя.

– О! – промълви мрачно Соумс. – Дантели и кордели навярно?

Така наричаше той неразбираемото тичане по магазини, за което жените идваха в града.

– Накупи ли си Фльор летни рокли?

– А не питат купи ли съм си аз?

– На теб ти е все едно дали те питам, или не.

– Вярно. Да, купи си; аз също... и то много скъпи.

– Хм! – отвърна Соумс. – А какво прави онзи приятел Профон в Англия?

Анет вдигна току-що нарисуваните си вежди.

– Разхожда се с яхтата си.

– О! – промълви Соумс. – Изглежда доста заспал.

– Понякога – отвърна Анет и по лицето ѝ пробягна лека дяволи-тост. – Но понякога е много забавен.

– Сякаш са го мацнали с катран.

Анет се протегна.

– С катран ли? – повтори тя. – Какво искаш да кажете. Майка му е била armenienne²⁵³.

– А, значи, затова! – промълви Соумс. – Разбира ли нещо от картини?

– От всичко разбира... Истински светски човек.

– Добре. Покани някого и за Фльор. Искам да се поразвлече. Щяла да отиде в събота у Вал Дарти и жена му; не ми е приятно.

– Защо?

Като не можеше да обясни защо, без да засегне семейната история, Соумс каза само:

– Пак скитане. И без това доста скита.

– Аз много харесвам малката мисис Вал – толкова тиха и умна.

– Не я познавам; знам само... Това е нещо ново. – Соумс вдигна от кревата едно от най-новите постижения на модата.

Анет взе роклята от ръцете му.

– Искаш ли да ме закопчаеш? – попита тя.

Той започна да я закопчава. Поглеждайки случайно през рамото ѝ в огледалото, зърна изражението ѝ – полунасмешливо, полупрезрително, сякаш искаше да каже: „Благодаря! Но никога няма да се научиш!“ Да, слава богу, не беше французин! След като свърши задачата си, отметна глава назад и измърмори:

– Много е деколтиран гърбът.

И тръгна към вратата с желание да се отърве от жена си и да остане пак с Фльор.

Анет задържа с ръка пухчето за пудра и каза съвсем неочаквано:

– Que tu es grossier!²⁵⁴

253. Арменка.

Той знаеше този израз – имаше защо да го помни. Когато го бе чул за първи път, помисли, че то значи: „Какъв си бакалин!“²⁵⁵ И не знаеше дали трябва да се успокои или разсърди, когато научи точното значение на думата. Почувства се оскърбен – не смяташе, че е груб! Ако той е груб, какво да се каже за онзи приятел до неговата стая, който така ужасно кашляше сутрин, за да прочисти гърлото си; или за ония хора в салона, които намираха за благовъзпитано да говорят така, че всички да чуват, когато крещят... какви ли не глупости! Груб, защото каза, че роклята ѝ е много деколтирана на гърба! Та това беше истина! Той излезе, без да отговори.

Щом излезе от салона откъм дъното, видя Фльор на същото място, където я бе оставил. Седеше с кръстосани крака и люлееше бавно единия, в копринен чорап и сива обувка – сигурен признак, че мечтае. Личеше и по очите ѝ – така се унасяха понякога. После изведнъж се опомняше, ставаше жива и неспокойна като майmunка. А толкова много знаеше, толкова самоуверена беше... и при това нямаше още деветнайсет години. Каква беше онази противна нова дума? Кокетка! Противни млади създания... които само пищят, дрънкат и показват краката си! Най-лошите са истински кошмар, най-добрите – напудрени ангели! Фльор не беше кокетка, не беше от тия невъзпитани млади простачки. Но беше все пак ужасно упорита, жизнена, решена да се наслаждава на живота. Да се наслаждава ли? Думата не пробуди пуритански страх у Соумс; пробуди друг страх, свойствен на темперамента му. Той се бе страхувал винаги, че ако се наслаждава днес, не ще може да се наслаждава достатъчно утре. А страшно беше да съзнава, че дъщеря му е лишена от предпазливост. Това личеше дори от начина, по който седеше в креслото... унесена в мечти. Той никога не бе се унасял в мечти... От мечтите човек не получава нищо. И откъде ли тая склонност у нея? Не от Анет, разбира се! Макар че на времето, когато я ухажваше, и Анет приличаше на цвете! Но сега вече – не!

Фльор стана от креслото – бързо, неспокойно – и се втурна към писмената маса. Грабна хартия и мастило и се залови да пише така, сякаш нямаше да си поеме дъх, докато не свърши писмото. Но изведнъж видя баща си. Отчаяната усреденост изчезна, тя се усмихна, изпрати му въздушна целувка, погледна го мило – малко изненадана, малко отегчена.

254. Колко си груб (фр.).

255. Grocer на английски значи бакалин.

О! Fine беше тя... наистина fine!

В Робин Хил

Джوليوън Форсайт прекара деветнадесетия рожден ден на сина си в Робин Хил в спокойна работа. Напоследък вършеше всичко спокойно, защото сърцето му беше в твърде жалко състояние, а пък и той, като всички от рода му, не обичаше да мисли за смъртта. Сам не бе съзнавал доколко тази мисъл му е неприятна, докато един ден, преди две години, докторът, при когото бе отишъл да се посъветва по повод някои признаци, му бе казал:

– Във всеки миг, при най-малка преумора.

Той посрещна думите с усмивка – единственият отговор на всеки Форсайт пред една неприятна истина. Но когато признаците се засилиха във влака при завръщането към къщи, той разбра напълно значението на присъдата, надвиснала над него. Да остави Айрин, момчето си, дома, работата си – колкото малко и да работеше сега! – да ги остави, за да потъне в незнаен мрак, в невъобразимо състояние, в небитието, където не ще усеща дори вятъра, полюляващ листата над гроба му, нито мириса на пръстта и тревата! В небитието, което – както и да се стараеше – не можеше никак да си представи, и все се мамеше с надеждата, че ще види отново тия, които обичаше! Да съзнава всичко това, значеше да изпитва най-непоносима душевна мъка. Преди да се прибере тоя ден у дома си, бе решил да не споделя вестта с Айрин. Трябваше да бъде невероятно предпазлив, защото можеше много лесно да се издаде и да я накара да страда почти толкова, колкото страдеше сам. Лекарят бе намерил, че във всяко друго отношение е здрав, а седемдесет години не са кой знае колко напреднала възраст... Би могъл да живее още дълго, ако съумее!

Такова решение, следвано почти цели две години, развива най-изтънчените черти на един характер. Неизбухлив по природа – ако не е предизвикан, – Джوليوън бе станал сега олицетворение на самообладанието. Тъжното примирение на стар човек, който не може да се проявява както желае, се прикриваше зад усмивка, ненапускаща устните му, дори когато беше свършено сам. Той измисляше непрестанно най-различни оправдания, за да прикрива това наложено бездействие.

Преструваше се, че е възприел учението за връщане към опропастенния живот, а същевременно се надсмиваше над себе си, задето постъпва така; отказа се от виното и пурите, пиеше специален вид кафе, в което

нямаше изобщо никакво кафе. С една дума, пазеше се така, както можеше да се пази един Форсайт в неговото състояние – зад прикритието на своята насмешливост. Сигурен, че никой няма да го види, защото жена му и синът му бяха отишли в града, той прекара хубавия майски ден в преглеждане на книгата си, за да не създаде никому грижи, дори ако умре утре, тоест сложи в окончателен ред земния си имот. Прибра и заключи всичко в стария китайски шкаф на баща си, постави ключа в плик, на който написа: „Ключ от китайския шкаф, където се намират данни за точното ми състояние, Дж. Ф.“, и сложи плика във вътрешния джоб на самото си, за да бъде винаги в него в случай на злополука. След това повъзни за чая и излезе да го изпие под стария дъб.

Всеки живее със смъртна присъда; Джوليوън, чията присъда беше малко по-точна и по-близка, дотолкова свикна с нея, че и той, както всички други, можеше да мисли за най-различни неща. Сега мислеше за сина си.

Джон навършваше днес деветнайсет години, а напоследък бе взел вече определено решение. Получил образованието си не в Итън, като баща си, нито в Хароу, като покойния си брат, а в едно от заведенията, които, предназначени да отстранят недостатъците и да запазят добрите страни на пенсионерите, може би запазваха лошите и отстраняваха добрите. Джон го завърши в края на април, без да има някаква представа какво ще прави по-нататък. Войната, която изглеждаше, че ще продължава вечно, свърши тъкмо когато той щеше да постъпи в армията, шест месеца предсрочно. И оттогава не можеше да свикне с мисълта, че ще трябва сам да избира. Разисквал бе няколко пъти тая тема с баща си, проявявайки весела готовност към всичко – с изключение, разбира се, на църквата, войската, юриспруденцията, сцената, борсата, медицината, търговията и техниката; от което Джوليوън свършено ясно разбра, че Джон няма желание да се занимава с нищо. Сам той на неговата възраст бе изпитвал същите чувства. Но приятното безделие бе свършило твърде скоро за него поради ранния брак и злополучните му последици. Принуден да стане застрахователен агент във фирмата „Лойд“, той бе забогатял още преди разцветата на своето артистично дарование. Но след като бе „изучил“ – както казват лаиците – момчето си да рисува свинчета и други животни, той бе разбрал, че от Джон няма да излезе художник; а щом не желаше да работи нищо друго, налагаше се заключението, че навярно ще стане писател. Но уверен, че опитност е необходима дори за тази професия, Джوليوън намери за добре Джон да се запише в университета, да пътешества и може би да се подготвя за адвокат. А

след това ще види или, по-вероятно, нищо няма да види. Но Джон не взе решение дори пред тези съблазнителни предложения.

Разискванията със сина му затвърдиха у Джолиън предположение-то, че светът наистина не се е променил. Хората казваха, че е настъпила нова епоха. С дълбокото прозрение на човек, комуто не остава много време за никаква епоха, Джолиън съзираше как, под леко изменената външност, времената са точно такива, каквито си бяха. Човечеството си оставаше все така разделено на два вида: малцинство със склонни към съзерцание души и мнозинство, лишено от подобна отлика, а между тях – пласт хибриди като самия него. Джон изглеждаше да принадлежи към съзерцателните; а това, според баща му, беше лошо предвещание.

Затова именно, преди две седмици, бе изслушал сина си с още повенесела усмивка: „Бих искал да опитам земеделието, татко, ако няма да ти струва много скъпо. Струва ми се, че то е единственото занимание, при което човек не пакости никому; освен изкуството, разбира се; но този път, за жалост, е затворен за мен.“

Джолиън сдържа усмивката си и отвърна:

– Добре, ще се върнеш, значи, където е бил първият Джолиън през 1760 година. Така ще се потвърди теорията за кръговратния напредък, а, между другото, имаш възможност, то се знае, да отгледаш по-хубави деца от него.

Малко смутен, Джон отговори:

– Но не смяташ ли, татко, че намерението му е добро?

– Не е лошо, мили; и ако наистина му се отдадеш сериозно, можеш да принесеш повече полза от мнозина други, макар и да не е кой знае колко голяма.

На себе си обаче каза: „Но няма да му се отдадеш сериозно. Давам ти четири години. Поне е здравословно. И безвредно.“

След като обмисли въпроса и се посъветва с Айрин, той писа на дъщеря си, мисис Вал Дарти, за да я пита дали познават някой фермер в Даунс²⁵⁶, недалече от тях, който би се съгласил да приеме Джон за подготовка. Отговорът на Холи бе възторжен. Съвсем наблизо имало един прекрасен човек; а те с Вал ще се радват да приемат Джон у дома си.

Момчето щеше да замине на следния ден.

Джолиън пиеше на бавни глътки слабия чай с лимон и съзерцаваше през листата на стария дъб гледката, на която се бе радвал винаги през

256. Съсекски Даунс – район в Югозападна Англия, известен с развитото си скотовъдство и коневъдство.

тия трийсет и две години. Дървото над него не бе остаряло с нито един ден! Все така млади бяха тъмnozлатистите листа; все така стар – бялосивозеленикавия грамаден, грапав дънер. Дърво на безброй спомени, което ще живее столетия още, ако някой дивак не го отсече... Ще види края на старата Англия, ако животът продължи със сегашния темп! Припомни си една вечер преди три години, когато, прегърнал Айрин, гледаше през прозореца как един германски самолет витаеше сякаш точно над старото дърво. На другия ден намериха бомбена яма в нива във фермата на Гейдж. Тогава не знаеше още, че е осъден на смърт. Сега почти му се искаше бомбата да го бе довършила в оная вечер. Щеше да го спаси от днешните тревоги, от часовете студен страх, който го гризеше под лъжичката. Разчитал бе да доживее до нормалната възраст на Форсайтови – поне осемдесет и пет години: Айрин ще бъде тогава на седемдесет. А сега ще ѝ липсва твърде много. Макар че ще ѝ остане Джон – много позначим в живота ѝ от самия него, обожаващият майка си Джон.

Под това дърво, където Джолиън старши бе издъхнал в очакване да зърне идващата през ливадата Айрин, Джолиън се питаше насмешливо дали, след като постави в пълен ред всичко, не е по-добре да затвори доброволно очи и да изчезне. Имаше нещо унизително в това да се вкопчва като паразит за един живот в бездействие, в който съжаляваше само за две неща – за продължителната раздяла с баща си на младини и за закъснението на брака с Айрин.

От мястото, където седеше, можеше да види няколко цъфнали ябълкови дървета. Нищо в природата не го вълнуваше така, както цъфнало плодно дръвче; сърцето му се сви внезапно при мисълта, че може би не ще ги види вече цъфнали. Пролет! Не биваше наистина човек да умира, докато сърцето му все още е достатъчно младо, за да се радва на красотата! Дроздовете пееха неуморно в храстите, лястовиците се рееха из висините, листата лъщяха над него; а нивите, с всички въобразими отсенки на ранния разцвет, огрени от косите слънчеви лъчи, се разстилаха до далечната „димна“ синева на кръгзора. Цветята на Айрин в тесните лехи бяха поразително одухотворени тази вечер – малки, но мощни доказателства за радостен живот. Само китайските и японските художници – а може би и Леонардо! – са знаели как да създават това удивително мъничко аз във всяко нарисувано цвете, птица, звяр... да създадат отделна личност, а заедно с нея да усетят и да видят и целостта на живота. Това бяха майсторите! „Аз не съм създал нищо, което ще живее! – помисли си Джолиън. – Бях любител... само любител, не и творец. Но поне ще оставя след себе си Джон, когато си отида.“ Какво щастие, че

момчето не беше засегнато от тази жестока война! Толкова лесно можеше да бъде убит, да загине като бедния Джоли преди двайсет години в Трансваал! Джон ще създаде един ден нещо... ако новото време не го поквари... Той беше момче с въображение! Това хрумване да се занимава със земеделие беше сантименталност и толкова и щеше да трае. В същия миг ги зърна, че идват през полето – Айрин и малкият се връщаха под ръка от гарата. Джолиън стана и тръгна през новозасадения розариум, за да ги посрещне.

Късно вечерта Айрин влезе в стаята му и седна до прозореца. Седя, без да проговаря, докато той я запита:

– Какво има, любов моя?

– Срещнахме се днес.

– С кого?

– Със Соумс.

Соумс! От две години не допускаше дори в мисълта си това име, защото чувстваше, че е вредно да си го спомня. Сърцето му реагира странно, сякаш се преобърна в гърдите.

Айрин продължи спокойно:

– Беше в галерията с дъщеря си, а след това и в сладкарницата, където влязохме да прием чай.

Джолиън отиде при нея и сложи ръка на рамото ѝ.

– Как изглежда?

– Побелял, иначе почти същият.

– А дъщерята?

– Хубавичка. Така поне я намира Джон.

Сърцето на Джолиън отново се преобърна. Лицето на Айрин изглеждаше разтревожено и изненадано.

– Не сте... – започна той.

– Не, но Джон научи името ѝ. Девоичето изпусна кърпичката си и той ѝ я подаде.

Джолиън седна на леглото. Злополучна среща!

– С вас беше и Джун. Не се ли намеси някак?

– Не; но всички се държахме странно и неестествено и Джон забеляза това.

Джолиън въздъхна дълбоко, после каза:

– Често съм се питал дали е правилно да крием това от него. Той ще го узнае един ден.

– Колкото по-късно, толкова по-добре, Джолиън – младите съдят така прибързано и строго. Какво би помислил ти на двайсет години за

майка си, ако тя би сторила това, което сторих аз?

Да! Така беше! Джон обожаваше майка си, но не знаеше нищо за неумолимите изисквания на живота, за мъчителния плен в един несчастен брак... за ревността и страстта... Нищо не знаеше още!

– Какво му каза? – запита най-после той.

– Че сме роднини, но не ги познаваме, защото ти не си се интересувал много от роднините си, нито те – от теб. Предполагам, е той ще пита и теб.

Джолиън се усмихна.

– Това ще ни замести, както изглежда, въздушните нападения – казва той. – Вярно е, че ни липсват.

Айрин вдигна поглед към него.

– Знаехме, че ще се случи някой ден.

Той отвърна с неочаквано оживление:

– Не бих могъл да позволя Джон да те укори. Той не ще стори такава нещо дори в мислите си. Той е младеж с въображение и ще разбере, ако нещата му се изяснят както трябва. По-добре ще бъде, струва ми се, да му ги кажа аз, преди да ги научи от другаде.

– Още не, Джолиън.

Точно според нрава си – не беше предвидлива и никога не избързваше да посрещне опасността. А все пак... кой знае? Може би е права. Лошо е да се върви срещу майчиния усет. Може би беше по-добре момчето да върви по своя път, докато опитът му да даде мерило за преценяване значението на тази отдавнашна трагедия; докато любовта, ревността, копнежът го научат на състрадание. И, въпреки това, ще трябва да се вземат... всички възможни предпазни мерки! Дълго, след като Айрин си отиде, той лежа буден да обмисля тия мерки. Трябваше да пише на Холли, да ѝ съобщи, че Джон не знае още нищо за семейната история. Холи беше съдържана, ще се погрижи да предупреди и съпруга си. Джон заминава утре и ще ѝ занесе писмото.

Ударите на часовника над конюшната завършиха деня, в който Джолиън бе подредил окончателно материалните си имуществено; но следващият ден започваше за него в мрака на душевен хаос, който не можеше да бъде така леко и гладко приключен...

В стаята си, някогашната всекидневна детска стая, Джон лежеше също буден във властта на чувство, отричано от тия, които не са го преживели – „любов от пръв поглед“. Усети го как се заражда в блясъка на тъмните очи, срещнали неговите над рамото на „Юнона“... убеден, че тази девойка е неговата „мечта“; и всичко последвало му се стори

едновременно естествено и невероятно. Фльор! Само името ѝ дори стигаше на човек, така ужасно податлив към чара на словото! В една хомеопатична епоха, когато момчета и девойки се възпитаваха заедно и дружно от най-ранна възраст, когато чувството за различието на половете беше изчезнало почти напълно, Джон беше страшно старомоден. В новото училище, където бе следвал, учеха само момчета, а ваканциите той прекарваше в Робин Хил с приятели или само с родителите си. Така че не беше ваксиниран срещу бацила на любовта чрез слаби дози от тая отрова. Затова температурата му се покачваше сега бързо в тъмнината. Той лежеше буден, рисуваше във въображението си – както казваха – чертите на Фльор, припомняше си думите ѝ, особено това нежно и игриво „Au revoir!“

Така и не мигна до зори, когато стана, намъкна обувки, панталони и фланелка за тенис, промъкна се тихичко по стълбите и излезе през балконската врата на кабинета. Току-що се бе развиделило; миришеше на росна трева. „Фльор! – мислеше той. Фльор!“ Навън бе тайнствено светло, всичко спеше, само птиците започваха да чуруликат. „Ще слеза до горичката“ – реши той. Изтича през полето, стигна до езерото, тъкмо когато слънцето изгряваше, и навлезе в горичката. Земята беше постлана с килим от камбанки; от борове лъхаше тайнственост, самият въздух бе сякаш изтъкван от романтика. Джон вдъхна прохладата му и загледа камбанките, озарени от настъпващия ден. Фльор! Колко ѝ подхожда това име! И живее в Мейпълдърм... още едно хубаво име... някъде край реката. След малко ще го потърси на картата. Ще ѝ пише. Но дали тя ще му отговори? Трябва да му отговори! Каза: „Au revoir!“ , а не „сбогом“. Какво щастие, че бе изпуснала кърпичката си! Ако не я бе изпуснала, никога нямаше да се запознае с нея. Колкото повече мислеше за тази кърпичка, толкова по-странно изглеждаше щастieto му. Фльор! Колко ѝ подхожда това име! В главата му звучаха ритми; думите се подреждаха сами в стихове, беше почти готов да напише поема.

Прекара така повече от половин час, върна се, взе една подвижна стълба, подпря я до стената и от радост се прибра през прозореца на стаята си. После си спомни, че балконската врата на кабинета беше отворена и слезе да я затвори, като прибра предварително стълбата, за да не остави никаква следа от обзелото го чувство. То беше толкова дълбоко, та не можеше да го разкрие никому, нито на майка си дори.

Мавзолеят

Има домове, чиито души са потънали в мрака на времето, оставяйки телата им в мрака на Лондон. Не беше така с къщата на Тимоти на Бейзуотър Роуд, защото душата на Тимоти беше все още с единия си крак в тялото на Тимоти Форсайт, а Смитър поддържаше непроменена атмосферата ѝ от камфор, порто и миризмата на дом, където прозорците се отварят за проветряване само два пъти на ден.

В представата на Форсайтови този дом беше сега нещо като китайска кутия за хапчета – поредица от килийки, в последната от която се намираше Тимоти. Никой не можеше да стигне до него – така поне твърдяха ония членове на рода, които, по стара привичка или от разсеяност, наминаваха от дъжд на вятър да попитат как е последният им жив чичо. Между тях бяха Франси, освободила се напълно от бога (тя заяви открито, че е атеистка), Юфимия, освободила се от Никълъс старши, и Уинифред, освободила се от своя „светски човек“. Но, в края на краищата, всички бяха вече еманципирани, или поне твърдяха, че са... което може би не е едно и също!

Затова Соумс едва ли се надяваше да види Тимоти, когато, на другия ден след оная среща, на път за гара Паддингтън, тръгна към този дом. Сърцето му леко трепна, когато застана на огряната от слънцето новобоядисана, изложена на юг входна площадка на малкия дом, където живеела някога четиримата Форсайтови, а сега само един линееше като зимна муха; къщата, в която Соумс бе идвал безброй пъти да сподели или да поеме бремето на семейните сплетни; домът на „старите“ от друг век, от друга епоха.

Видът на Смитър, все така стегната във висок до подмишниците корсет (защото леля Естер и леля Джули смятаха за неприлична новата мода, появила се към 1903 година, когато те самите вече бяха напуснали сцената), извика бледа приятелска усмивка върху устните на Соумс; все още ярна до най-малките подробности на старата мода, Смитър – безценна прислужница, каквато не можеше да се намери вече – му се усмихна също с думите:

– О, та това е мистър Соумс! След толкова време! Как сте, сър? Колко ще се зарадва мистър Тимоти, като му кажа, че сте идвали!

– Как е той?

– О, чудесно се държи за годините си, сър; но той е, разбира се, рядък човек. Както казах на мисис Дарти, когато дойде последния път,

мис Форсайт, мисис Джули и мис Естер биха се радвали, ако можеха да го видят с какво удоволствие изяжда печената си ябълка. Само че съвсем оглуша. Но винаги си казвам, че така е по-добре. Иначе не зная какво бихме правили по време на въздушните нападения.

– О! – промълви Соумс. – Какво правехте наистина?

– Просто го оставяхме да си лежи в кревата, а звънеца преместихме в избата, за да чуваме с готвачката, когато ни звъни. Нямахме смисъл да му казваме, че има война. Както казвах на готвачката: „Ако мистър Тимоти позвъни – каквото и да стане, ще чака. Милите ми господарки биха могли да получат удар, ако узнаят, че той е звънял, а никой не е отишъл да го види.“ Обаче той си спа чудесно по време на всички нападения. При едно от дневните тъкмо се къпеше. И слава богу, иначе можеше да забележи, че всички гледат към небето... защото често гледа през прозореца.

– Така! – промълви Соумс. Смитър се бе разбърбила. – Искам само да пообиколя къщата, да видя дали ще трябва да се поправи нещо.

– Да, сър. Надали ще има нужда; само в трапезарията мирише на мишини и не знаем как да се отървем от тази миризма. Чудно как са могли да се завъдят там, където няма нито трошица, защото още от преди войната мистър Тимоти престана да влиза. Но човек никога не знае къде ще се завъдят тия противни животинчета.

– Става ли той от леглото си?

– О, да, сър; сутрин си прави разходка от кревата до прозореца, защото не смее да отиде в друга стая. Съвсем спокоен е; всеки ден редовно препрочита завещанието си. Това е най-голямата му утеха.

– Слушайте, Смитър, бих искал да го видя, ако е възможно; може би има нещо да ми каже.

Смитър се изчерви под корсета си.

– Ще бъде истинско събитие! – каза тя. – Да ви разведа ли из къщата, сър, докато готвачката се качи да му съобщи?

– Не, идете да му съобщите вие – отвърна Соумс; – къщата мога да обиколя и сам.

Човек не бива да издава чувствата си пред другите, а Соумс усещаше, че ще прояви сантименталност, докато минаваше из тия стаи, така преизпълнени с минало. След като Смитър излезе, скърцайки от възбуда с корсета си, Соумс отиде в трапезарията и започна да души въздуха. Според него миришеше не на мишки, а на гниещо дърво и той се зае да разглежда лампериите. Не смяташе, като имаше предвид възрастта на Тимоти, че заслужава да ги преобядисват. Тази стая беше най-

модерната в цялата къща; и лека усмивка сви устните и ноздрите на Соумс. Стените над дъбовата ламперия бяха тъмнозелени; тежък метален полюлей висеше на верига от тавана, прорязан с имитации на греди. Картините бяха купени много изгодно у Джобсън преди шейсет години от самия Тимоти – три натюрморта от Снайдер, две леко оцветени рисунки, момче и девойка, прекрасни, с инициалите „Дж. Р.“. Тимоти все вярваше, че може да се окажат на Джошуа Рейнолдс²⁵⁷, но Соумс, който много им се възхищаваше, бе открил, че са рисувани просто от Джон Робинсън; и един съмнителен Морленд²⁵⁸ – подковаване на бяло пони. Тъмночервени плюшени завеси, десет стола с висок гръб, турски килим и махагонова обедна маса, много голяма за малката стая – такова беше помещението, което Соумс помнеше: непроменено нито духом, нито тялом още от времето, когато сам той беше едва четиригодишен. Погледна по-продължително двете рисунки и помисли: „Ще ги купя при разпродажбата.“

От трапезата мина в кабинета на Тимоти. Не си спомняше да е влизал някога в тази стая. Стените бяха закрити от пода до тавана от лавици с книги, които той полюбопитства да види. Едната стена изглеждаше подредена за книги по възпитанието, каквито фирмата на Тимоти бе издавала преди две поколения; от някои имаше по двацет бройки. Соумс прочете заглавията и потрепера. Средната стена беше заета със същите книги, които бе виждал някога в библиотеката на баща си на Парк Лейн; предположи, че Джеймс и най-младият му брат са отишли някой ден да си купят заедно по една библиотечка. Към третата стена пристъпи с по-голям интерес. Тук вече ще открие сигурно личния вкус на Тимоти. Така и стана. Нямаше никакви книги, а само празни подвързии. Четвъртата стена се заемаше изцяло от прозорец с тежки завеси. Срещу него беше махагоново кресло с подставка за четене, на която един неразгърнат пожълтял Таймс от 6 юли 1914 година – денят, в който Тимоти за пръв път не бе слязъл, подготвяйки се сякаш за война – чакаше и до тоя миг своя четец. В ъгъла имаше голям глобус на планетата, из която Тимоти никога не беше пътувал, защото беше дълбоко убеден, че всичко извън Англия е недействително; а чувстваше и винаги страх от морето, след като го бе хванала морска болест в един неделен ден следобед през 1836 година, когато с Джайлс, Естер, Суидин и Гети Чесмен бяха излизали да се разходят с лодка край вълнолома в Брайтън; виновен беше Суидин,

257. Английски портретист (1723–1793).

258. Английски художник, рисувал често домашни животни (1763–1804).

който все обичаше да измисля нещо, но, слава богу, също бе пострадал. Соумс знаеше случката, защото я бе чувал най-малко петнадесетина пъти от един или друг участник в нея. Отиде до глобуса и леко го завъртя; глобусът скръцна, мръдна около инч и представи на Соумс един паяк, умрял на четиридесет и четвъртия паралел.

„Мавзолей – помисли той. – Джордж е прав.“ Излезе и тръгна по стълбите. На средната площадка се спря пред клетката с препарирани колибри, на които се бе възхищавал като дете. Не изглеждаха остарели нито с един ден, както бяха кацнали на тел над пампасовата трева. Ако отворят клетката, птиците няма да зачуруликат, но той се страхуваше, че всичко ще се превърне изведнъж в прах. Не ще има смисъл да го изнесат на разпродажбата! И изведнъж в съзнанието му изникна споменът за леля Ан... милата стара леля... която го довеждаше пред клетката и казваше: „Погледни, Соумс! Колко са пъстри и хубави тия пойни птиченца!“ Спомни си своя отговор: „Но те не пеят, лельо!“ Трябва да е бил шестгодишен, в черно кадифено костюмче със светлосиня яка... Много добре го помнеше! Помнеше и леля Ан с нейните букли, с тъничките ѝ ръце, тъжната старческа усмивка и орлов профил – една прекрасна стара лейди. Леля Ан! Той продължи нагоре до вратата на гостната. От двете ѝ страни бяха окачени по няколко миниатюри. Тях непременно щеше да купи! Миниатурите на четирите му лели, на чичо му Суидин като юноша, на чичо му Никълъс като момче. Всички бяха нарисувани от една млада дама, приятелка на семейството, по едно и също време – 1830, – когато миниатурите се смятаха за нещо „много изискано“, а освен това и трайно, защото ги рисуваха върху слонова кост. Соумс бе чувал историята на тази млада дама: „Много даровита, мили; имаше голяма слабост към Суидин, но скоро заболя от туберкулоза и умря; като Китс²⁵⁹... Често си казваме това.“

Да, ето ги всичките! Ан, Джули, Естер, Сюзън – още съвсем малка; Суидин, със светлосини очи, румени бузи, руси къдри, бяла жилетка – като жив; и Никълъс, същински Купидон, загледан в небето. И наистина, като си припомни сега, чичо Ник беше винаги такъв – удивителен до последния си дъх. Да, трябва да е била даровита; а миниатурните имат освен това винаги особена тиха прелест, незасегната от приливите и отливите на естетическата борса. Соумс отвори вратата на гостната. Стаята беше почистена, мебелите-без кальфи, завесите – дръпнати встрани, сякаш лелите му все още живееха в търпеливо очакване тук. Изведнъж

259. Английски поет, умрял от туберкулоза на 25 години (1821 г.).

му мина през ум: когато Тимоти умре... защо да не... Не е ли почти те хен дълг да запазят този дом – като дома на Карлайл²⁶⁰, – да му сложат табелка и да го показват на публиката? „Жилище от средновикториански дни – вход един шилинг с каталога.“ В края на краищата то беше най-съвършеното и най-мъртвото в днешния Лондон. Безукорно в отживелия си стил, стига само той да отнесе и прибере в собствената си колекция онези четири картини от Бабризонската школа, които им бе подарил. Все още непотъмнели светлосини стени, зелени завеси с папрати и червени цветя; бродиран параван пред чугунената решетка на камината; бродирани с мъниста табуретки; Кийтс, Шели, Сауди, Купър, Колдريدж, Байроновият „Корсар“ (но нищо друго от Байрон) и лавица с всички викториански поети; шкафче със седефени инкрустации и тъмночервен плюш, където се пазеха скъпи семейни спомени: първото ветрило на Естер, токи от обувките на дядо им по майчина линия, три спиртосани скорпиона в шишета, един съвършено пожълтял слонов зъб, изпратен от Индия от прачичо им Едуард, който търгувал там с юта, разгънатата хартия с някакъв ситен като паяжина ръкопис, в спомен бог знае на що! И картините, покрили стените, все акварели – като се изключат четирите барбизона, истински чужденци там (каквито всъщност и бяха), при това със съмнителна продажна стойност – ярки, илюстрирани картини: „Роене на пчелите“, „Към ферибота!“, и две в жанра на Фрит: Кринолини и Фокуси с грахови зърна, всичко подарено от Суидин. Да! Много, много картини, които Соумс бе гледал хиляди пъти във високомерен захлас; великолепна колекция от блестящи и гладки позлатени рамки.

И големият роял, без никакъв прашец, както винаги заключен; и албумът с изсушени водорасли на леля Джули. И столовете с позлатени крака, много по-солидни, отколкото изглеждаха. От едната страна на камината – тъмночервеният копринен диван, където леля Ан, след нея и леля Джули имаха навика да седят с изправен гръб и лице към светлината. От другата страна – единственото действително удобно кресло на леля Естер, с гръб към прозореца. Соумс потърка очи: струваше му се, че ги вижда седнали тук. Все същият мирис и досега – на премного вещи, на изпрани дантелени пердета, лавандула в пакетчета и изсушени пчелни крилца. „Не – помисли той, никъде няма вече такава нещo, трябва да се запази“. На някого можеше да се види смешно, но, като образец на неизменно пазено благоприличие, на изтънчено осезание, поглед, мирис

260. Английски историк и философ (1795–1881).

и чувство, този свят превъзхождаше днешния, с неговите подземни железници и автомобили, с непрекъснатото пушене, с кръстосалите крак връз крак девойки с голи гърбове, които, стига да пожелаеш, можеш да разгледаш от петите до коленете и от главата до кръста (приятно за сатира, който се таи във всеки Форсайт, но несъвместимо с представата му за истинска лейди), извили нозе около крака на стола, когато вечерят; с превзетия им говор, с техните „доскоро“ и „друже“, със смеховете им... девойки, които го караха да изтръпва, щом помислеше, че Фльор ще общува с тях; изтръпваше и пред възрастните, сурови, способни жени, които направляваха живота. Да, макар че не отваряха достатъчно прозорците на стаите си, неговите стари лели имаха поне добро държание, здрави принципи, уважение към миналото и бъдещето.

Почти задъхан от вълнение, той затвори вратата и тръгна на пръсти нагоре. На минаване се отби на едно място; хм – все същата чистота и ред, както в осемдесетте години, стените все така покрити с жълта мушама. Когато стигна горе, се подвоуми между четири врати. Коя от тях е стаята на Тимоти? Ослуша се. Счу му се особен шум: сякаш дете влачеше дървено конче. Трябва да е Тимоти! Почука; отвори му зачервена-та Смитър.

Мистър Тимоти правел разходката си и тя не успяла да привлече вниманието му. Ако мистър Соумс пожелае да дойде в другата стая, ще може да го види през вратата.

Соумс отиде в другата стая и започна да наблюдава.

Последният стар Форсайт беше на крака; извънредно бавно, напълно потънал в собствените си мисли, той се разхождаше от долния край на леглото до прозореца – едно разстояние от дванайсет стъпки. Необръснатата долна половина на почти квадратното му лице, скрита от снежнобяла, косо подстригана брада, изглеждаше широка почти колкото челото, със също такава бяла коса. Носът, бузите, и челото бяха съвсем жълти. В едната си ръка държеше дебел бастун, с другата придържаше полата на хавлиения си халат, под който се подаваха нозете му в спални чорапи и фланелени пантофи. Приличаше на сърдито дете, решило да получи нещо, което не му дават. Всеки път, когато се обръщаше, удряше с бастун, след това започваше да се влачи, сякаш искаше да докаже, че може и без него.

– Изглежда все още бодър – прошепна Соумс.

– О, да, сър. Би трябвало да го видите, когато е във ваната: просто невероятно как се радва.

Тези думи, казани с доста висок глас, бяха като откровение за

Соумс. Тимоти бе станал отново дете.

– Интересува ли се изобщо от нещо? – запита той също така високо.

– Да, сър: от храната и завещанието си. Истинско удоволствие е да гледате как го прелиства, без да го чете, разбира се; а от време на време пита за курса на държавните ценни книжа и аз му го записвам на плоча – с едри цифри. Пиша, то се знае, все същия курс, който той прочете за последен път през 1914 година. Помолихме доктора да му забрани да чете вестници след избухването на войната. О! Отначало много се дразнеше от това. Но скоро се помири, защото разбра, че е уморително. А той чудесно умее „да си пази силите“, както се изразяваше, когато милите ми господарки бяха живи, бог да ги прости! Колко ги укоряваше, задето не се щадят като него; нали помните, мистър Соумс, колко дейни бяха.

– А какво ли ще стане, ако вляза? – попита Соумс. – Дали ще ме познае? Нали помните, аз писах завещанието му след смъртта на мис Естер през 1907 година.

– О, колкото за това, сър, нищо не смея да кажа. Може и да ви познае; той наистина е рядък човек за годините си.

Соумс пристъпи през прага, почака Тимоти да се обърне и каза високо:

– Чичо Тимоти!

Тимоти се върна на половината път и се спря.

– Е-е? – запита той.

– Соумс! – извика още по-силно племенникът му и протегна ръка. – Соумс Форсайт!

– Не! – каза Тимоти, удари тежко с бастуна по пода и продължи да се разхожда.

– Нищо не излезе сякаш – заяви Соумс.

– Да, сър – отвърна някак унило Смитър; – но, виждате ли, той не е довършил още разходката си. А никога не е правил две неща наведнъж. Навярно следобед ще ме пита дали сте идвали за светилния газ и тогава ще видя как ще му обясня.

– Не мислите ли, че трябва да му вземем прислужник мъж?

Смитър вдигна ръце.

– Мъж ли? О, не! Готвачката и аз можем много добре да се справяме. Чужд човек направо ще го подлуди. И господарките не биха желали да има друг мъж в къщата. А за нас е гордост да се грижим за него.

– Предполагам, че докторът идва.

– Всяка сутрин. Определи си по-малък хонорар, защото визитите са

всекидневни, а мистър Тимоти така свикна с тях, че дори не им обръща внимание; само си показва езика.

– Да-а – промълви Соумс, като извърна глава. – Тъжно и тежко е да го видя в това състояние.

– О, сър! – възрази разтревожено Смитър. – Не бива да мислите така. Той не се тревожи вече за нищо и наистина се радва на живота. Както казвам на готвачката, мистър Тимоти живее сега по-пълно от когато и да е. Виждате ли, ако не се разхожда, си почива във ваната или се храни; а когато не се храни, спи. Така минават дните. Нищо не го боли, за нищо не се грижи.

– Да – отвърна Соумс, – и това е все пак нещо. Аз слизам. Но да не забравя, дайте да видя завещанието му.

– Ще трябва да избира момента, сър; той го държи под възглавница-та си, а сега е буден и ще ме види.

– Искам само да зная дали е същото, което съставих аз – отвърна Соумс; – погледнете при удобен случай датата и ми я съобщете.

– Добре, сър; но съм сигурна, че е същото, защото имената ни стоят на него; нали помните, че ние с готвачката бяхме свидетелките? А не сме се подписвали втори път.

– Точно така – заяви Соумс.

Помнеше: Смитър и Джейн бяха най-подходящи свидетелки, тъй като със завещанието не им се оставяше нищо – за да не бъдат заинтересовани от смъртта на Тимоти. Той признаваше напълно, че тази предпазна мярка е била почти неуместна, но Тимоти я бе наложил, а освен това леля Естер ги бе предоставяла осигурила.

– Много добре; довиждане, Смитър – каза той. – Грижете се за него; и ако ви каже някога нещо, запишете го, за да ми го съобщите.

– Добре, мистър Соумс, непременно ще го сторя. Такава приятна изненада беше да ви видя. Готвачката толкова ще се зарадва, като ѝ кажа.

Соумс се ръкува с нея и слезе. Цели две минути стоя пред закачалката, където толкова пъти бе оставял шапката си. „Така минава всичко – помисли той. – Свършва и започва отново. Бедният старец!“ Ослуша се дали не ще чуе в подножието на стълбите как Тимоти влачи своя дървен кон; дали някое призрачно старческо лице не ще надникне над парапета и старчески глас не ще промълви: „О, това бил милият Соумс! Тъкмо си казвахме, че цяла седмица не е идвал!“

Нищо... нищо! Само миризма на камфор и пращинки, витаещи в слънчевия лъч, проникнал през прозорчето над вратата. Мъничкият стар

дом! Мавзолей! Соумс се обърна, излезе и стигна навреме за влака.

Родният край

В родния си край е той,
а името му е Вал Дарти.

С такова чувство четиридесетгодишният Вал Дарти излезе в тоя четвъртък още съвсем рано сутринта от старинното имение, което бе наел в северния край на Варовиковите възвишения в Съсекс. Отиваше в Нюмаркет²⁶¹, където не бе ходил от есента на 1899 година, когато се бе измъкнал от Оксфорд в Кеймбриджшир за конните състезания. Поспря се на вратата да целуне жена си и да сложи бутилка порто в джоба си.

– Не преуморявай краката си, Вал, и не залагай прекалено много.

Докато тя се притискаше до гърдите му и не отделяше поглед от него, Вал чувстваше, че и кракът, и кесията му са в безопасност. Нямаше да прекалява; Холи имаше винаги право – и вроден усет за мярка. Не му се струваше така странно – както навярно изглеждаше на другите, – че макар и наполовина Дарти, бе останал напълно верен на своята втора братовчедка цели двайсет години, откакто се бе оженил романтично за нея накрая на света, по време на Бурската война; и то верен, без да сучае или да чувства, че прави някаква жертва... Тя беше винаги така жива, така хитро успяваше да предотврати лошото му настроение. Тъй като бяха втори братовчеди, те решиха, може би неуместно, да нямат деца, и макар че бе поотслабнала, Холи бе запазила хубавата си външност, стройността си, цвета на тъмните си коси. Вал особено се възхищаваше от това, че тя имаше свой личен живот, почти ръководеше и неговия, а същевременно ставаше все по-добра ездачка. Не бе изоставила музиката, четеше невероятно много – романи, поезия, какво ли не. Във фермата им в Южна Африка се грижеше удивително за „негърските“ деца и жени. Беше наистина умна, без да изтъква ума си и да важничи. Вал, който не се отличаваше със скромност, без започнал да чувства, че тя го превъзхожда, но не се дразнеше от това – голяма дан и почит от негова страна. Трябва да се подчертае, че той не можеше да я погледне, без тя да не забележи, но Холи често го наблюдаваше, без той да усети.

Целуна я пред вратата, защото нямаше да я целуне на перона, при

261. Град в графство Кемриджшир, известен със своите конезаводи и конни състезания.

все че тя щеше да го изпрати до гарата, за да върне автомобила. Загорял и набръчкан от колониалния климат и разочарованията, неизменно свързани с надбягванията, възпрепятстван да участва в тях заради болния си крак – който, пострадал в Бурската война, го бе спасил навярно в току-що приключилата, – Вал беше почти същия, каквото беше по времето, когато ухажваше Холи: с все същата открита, очарователна усмивка, с все същите, може би само малко по-гъсти и тъмни ресници, със същите блестящи сиви очи зад тях, с малко по-тъмни лунички и леко посивяла коса на слепите очи. Оставяше впечатление на човек, който се е занимавал усилено с коне в слънчева градина.

Като зави с колата рязко пред вратата, той попита:

– Кога пристига младият Джон?

– Днес.

– Ще ти трябва ли нещо за него? Ще го донеса в събота.

– Не. Но ти ще пътуваш може би заедно с Флър – с влака в един и четиридесет.

Вал пусна форда с пълна скорост: все още караше като човек, който се намира в нова страна с лоши пътища, но не иска да се примири с това, и очаква всеки мога да се озове на небето.

– Ето една девойка, която знае какво иска – каза той. – Направи ли ти впечатление?

– Да – отвърна Холи.

– Вуйчо Соумс и баща ти... Някак неудобно, нали?

– Тя няма да знае, той също; нищо не бива да им се казва, разбира се. Само за пет дни е, Вал.

– Семейната тайна! Разбрано-о!

Щом Холи смяташе, че няма опасност, трябва да е така. Тя го погледна хитро и каза:

– Забеляза ли колко красиво се самопокани?

– Не.

– Да, много красиво. Как я намираш, Вал?

– Хубавичка и умна; но мисля, че никак не ще е лесна, като се разсърди.

– Питам се – промълви Холи – дали е от съвременните девойки. Човек се чувства съвсем объркан, когато намира всичко така променено.

– Така ли? Ти така бързо съобразяваш всичко.

Холи пхна ръка в джоба на самото му.

– А помагаш и на другите да се справят – продължи някак насърчително Вал. – Какво мислиш за оня белгиец Профон?

– Мисля, че е „добродушен дявол“.

Вал се усмихна.

– Струва ми се, че такава птица не подхожда за приятел на нашето семейство. Всъщност семейството ни наистина плава в чудновати води: вуйчо Соумс е женен за францужойка, баща ти – за първата жена на вуйчо ми. Дядовците ни биха получили удар от тия неща.

– И не само нашите дядовци, мили.

– Тази кола – заяви изведнъж Вал – явно иска камшик; нещо си влачи задните крака по нанагорнището. Ще трябва да я погоня презглава на спускане, за да не изпусна влака.

Любовта към конете не му бе позволила да обикне истински автомобил, и винаги се чувстваше дали той шофира колата или Холи. Успя все пак да стигне навреме за влака.

– Внимавай на връщане; ще те хвърли, стига да й се удаде. Довиждане, мила.

– Довиждане – подвикна му Холи и му изпрати въздушна целувка.

Във влака, след като се люшка петнайсет минути със спомена за Холи, утринния вестник, летящите пейзажи в ясения ден и смътните мисли за Нюмаркет, Вал се усамоти най-после с малка квадратна книжка, изпълнена само с имена, родословия, произход и бележки за родословието и вида на конете. Форсайтът в него беше склонен да вземе само чистокръвни животни и все още решително потискаше слабостта на Дарти към обзалаганията. Когато се върна в Англия, след като продаде изгодна фермата и конезавода си в Южна Африка и забеляза, че тук рядко има слънце, Вал си каза: „Трябва непременно да си създам някаква цел в живота, иначе ще почна да виждам призраци в тая страна. Ловът не стига; ще трябва да отглеждам и тренирам коне.“ С по-голямата прозорливост и решителност, които човек придобива, след като е поживял повече време в нова държава, Вал съзря слабостите на модерното коневъдство. Всички бяха увлечени от модата и високите цени. По дяволите родословието! Той щеше да купува коне по външния им вид. Но въпреки това беше готов да се увлече по чистокръвна порода! И си каза: „В този проклет климат има нещо, което те кара да се въртиш на едно място. Както и да е, ще трябва да се сдобия с един мейфлай.“

В това настроение пристигна в Меката²⁶² на своите надежди. Зрелището беше спокойно, благоприятно за хора, дошли да погледат коне, а не да зяпат в устата на букмейкъра.²⁶³ Вал застана веднага пред манежа.

262. Свещен град за мюсюлманите.

Двайсетте години в колониите бяха премахнали у него изискаността, в която бе възпитан, но му бяха оставили присъщата за ездача елегантност и го бяха надарили със странна прозорливост за така нареченото от него „глупаво заекване“ на някои англичани и „шумно папагалство“ на някои англичанки; у Холи нямаше нито следа от тях, а тя беше неговият образец. Наблюдателен, бърз, съобразителен при сделките при купуване на кон, при почерпка, Вал отиваше направо към целта. И се бе насочил вече направо към една кобилка мейфлай, когато някакъв глас се обади провлечено край него:

– Мистър Вал Дарти, нали? Как е мисис Вал Дарти? Надявам се, добре.

И видя край себе си белгиеца, с когото се бе запознал у сестра си Имоджин.

– Проспер Профон... запознахме се някъде на обяд – продължи гласът.

– Как сте? – промълви Вал.

– Много добре – отвърна мосю Профон, като се усмихна неподражаемо бавно. „Добродушен дявол – бе казала Холи. Да! Приличаше на истина донякъде на дявол със своята черна, остра брадичка; но малко заспал, добродушен, с прекрасни и – колкото и да е странно – умни очи.“

– Един джентълмен иска да се запознае с вас... ваш братовчед... мистър Джордж Форсайт.

Вал видя някаква грамадна фигура и избръснато, малко смръщено лице на бик, с язвителна насмешка, бликаща от изпъкналите сиви очи; помнеше го смътно от едно време, когато вечеряше понякога с баща си в клуба Айсиум.

– Някога ходехме на конни състезания с баща ви – започна Джордж. – Как е конезаводът ви? Няма ли да купите някоя от моите кранти?

Вал се усмихна, за да прикрие внезапното чувство, че всичко е пропало в тая страна. Тук не вярваха вече в нищо, дори и в конете. Джордж Форсайт, Проспер Профон! Самият сатана навярно не е така разочарован, както тия двамата!

– Не знаех, че и вие се интересувате от конни състезания – обърна се той към мосю Профон.

– Не се интересувам. И не се занимавам. Аз плавам с яхта; и яхтата не ме интересува, но обичам да посещавам приятелите си. Донесъл съм

нещо за похапване, мистър Вал Дарти, една закусчица, ако обичате; не много... нещо съвсем мъничко... в колата ми.

– Благодаря – отговори Вал; – много сте любезен. Ще дойда след около четвърт час.

– Ей там; и мистър Форсайт ще дойде. – И мосю Профон „протегна“ пръст в жълта ръкавица. – Малка кола и малка закусчица.

Тръгна нататък, докаран, сънлив, чужд, последван от елегантния, грамаден, насмешлив Джордж Форсайт.

Вал остана да гледа кобилката мейфлай. Джордж Форсайт беше, разбира се, възрастен човек, но този Профон беше навярно на една възраст със самия него; Вал се чувстваше като момче, а кобилката мейфлай беше сякаш играчка, за която ония двамата му се присмиваха. Животното загуби вече ценността си за него.

„Малка кобилка... – като че казваше гласът на мосю Профон. – Какво намирате в нея?... Всички ще умрем.“

А Джордж Форсайт, връстник на баща му, още залага по надбягвания! Нима тази мейфлай е по-добра от другите? Няма ли да е по-добре, ако отиде да се обзаложи с тия пари?

– Не, дявол да го вземе! – промълви изведнъж. – Ако няма смисъл да се отглеждат коне, тогава изобщо няма смисъл да се върши нищо! Нали затова дойдох? Ще я купя.

Той се отдръпна малко назад и започна да наблюдава притока на посетителите от манежа към трибуните. Спретнати старчета, зорки, внушителни особи, евреи, тренъори, които се държаха така, сякаш никога в живота си не са се провинили в поглеждане на кон; високи, лениви, вяли или живи и шумни жени; млади хора, които си даваха вид, че се отнасят сериозно към всичко това... Двама-трима между тях с една ръка!

„Животът тук е хазарт! – помисли Вал. – Звънецът звънва, конете излизат, парите минават от едни ръце в други; нов звънец, ново надбягване, парите се връщат.“

Но, уплашен от собствената си философия, той отиде към вратата на манежа, за да види как препуска малката мейфлай. Тя галопираше добре и той продължи към „малката“ кола. „Малката“ закуска беше нещо, за каквото човек мечтае, но рядко получава; след като закусиха, мосю Профон се върна заедно с него на манежа.

– Вашата съпруга е мила жена – забеляза неочаквано мосю Профон.

– Най-милата, която съм виждал – отвърна сухо Вал.

– Да – продължи мосю Профон. – Има много мило лице. Аз винаги се възхищавам от приятните жени.

Вал го погледна с подозрение, но нещо добродушно и прямо в тромавото сатанинство на другия го обезоръжи засега.

– Ако пожелаете да дойдете на яхтата ми, с удоволствие ще я поразходя.

– Благодаря – отвърна Вал, отново нащрек. – Тя не обича морето.

– Аз също – заяви мосю Профон.

– Защо плавате тогава с яхта?

Белгиецът се усмихна само с поглед.

– Сам не зная. Опитал съм всичко; това е последното ми занимание.

– То трябва да е дяволски скъпо. Аз не бих се задоволил с вашето основание.

Мосю Проспер Профон вдигна вежди и наду плътната си долна устна.

– Аз не съм придирчив – каза той.

– Бяхте ли на война? – попита Вал.

– Да-а. И това опитах. Бяг засегнат от отровен газ. Беше мъничко неприятно.

Усмихна се замислено и сънливо, като човек, чието благополучие е осигурено от самото му име²⁶⁴. Вал не можеше да реши с положителност дали това „мъничко“ вместо „малко“ беше казано неволно или от превзетост. Този приятел беше очевидно способен и на едното, и на другото. В редицата на купувачите на кобилката, спечелила надбягването, мосю Профон се обади:

– Ще наддавате ли?

Вал кимна. Докато този сънлив сатана стоеше край него, усещаше нуждата да вярва в нещо. Макар че беше запазен от катастрофални удари на провидението чрез предвидливостта на дядо си, който му бе осигурил хиляда лири годишно, а към тях се прибавяха и още толкова, осигурени на Холи от нейния дядо, Вал не разполагаше с наличен капитал, защото за обзавеждането в Съсекс бе изхарчил по-голямата част от това, което бе спечелил от фермата в Южна Африка. И твърде скоро си помисли: „Ах, дявол да я вземе! Надхвърля възможностите ми!“ Крайната сума, която си бе определил – шестстотин лири, – бе надмината; той се отказа да наддава. Чукчето обяви кобилката мейфлай за продадена за седемстотин и петдесет гвинеи. Вал си тръгна недоволен, когато мосю Профон каза провлечено в ухото му:

– Слушайте, аз купих мъничката кобилка, но тя не ми трябва;

264. Проспер значи преуспяващ, благоденстващ.

вземете я и я подарете на съпругата си.

Вал погледна с ново подозрение към този приятел, но съзря толкова добродушие в очите му, че наистина беше невъзможно да се обиди.

– Поспечелих малко пари през време на войната – започна мосю Профон в отговор на този поглед. – Имах акции в оръжейните фабрики. И с удоволствие пръскам тези пари. Непрекъснато печеля. Аз сам се нуждая от твърде малко. Обичам да подарявам на приятелите си.

– Ще я купя от вас за цената, която дадохте за нея – заяви с неочаквана решителност Вал.

– Не – отвърна мосю Профон. – Просто ще я вземете. Тя не ми трябва.

– Ах, дявол да го вземе! Не е въз...

– Защо? – усмихна се мосю Профон. – Аз съм приятел на вашето семейство.

– Седемстотин и петдесет гвинеи не са кутия пури – възрази нетърпеливо Вал.

– Добре; нека стои у вас, докато ми потрябва, а дотогава правете с нея, каквото искате.

– Щом си остава ваша – отвърна Вал, – нямам нищо против.

– Ето, всичко се нареди – промълви мосю Профон и се отдалечи.

Вал го проследи с поглед. Може би е „добродушен дявол“, а може и да не е. Видя го, че се приближи до Джордж Форсайт, после го изгуби от очи.

След състезания той отиваше да ношува у майка си на Грийн Стрийт.

Шейсет и две годишната Унифред Дарти беше прекрасно запазена, особено като се имаха предвид трийсет и трите години, през които бе се разправяла с Монтегю Дарти, докато накрая парижката стълба я бе избавила – почти за щастие – от него. Тя беше безкрайно доволна, че любимият ѝ син се бе върнал от Южна Африка след толкова години, при това твърде малко променен; а бе обикнала и жена му. Унифред, която беше някога – преди женитбата си – в първите редици на свободомислието, развлеченията и модата, признаваше, че е надмината от днешните девойки. Те смятаха например брака за епизод без значение и Унифред понякога съжаляваше, че не е постъпвала като тях; втори, трети, четвърти епизод би и дал може би другар, отличаваш се с не така блестящо пиянство; макар че, в края на краищата, Монти ѝ бе оставил Вал, Имоджин, Мод, Бенедикт (стигнал почти до чин полковник и непострадал от войната) – от които ни един не бе се развел досега.

Здравомислието на децата ѝ често учудваше тези, които си спомняха баща им; но Уинифред обичаше да си казва, че те са всъщност до един Форсайтови и приличат на нея, с изключение може би на Имоджин. Обаче „девойчето“ на брат ѝ – Фльор – направо я тревожеше. То беше неустановено като всички съвременни млади жени. „Мъничко пламъче, изложено на течение“ – бе казал веднъж Проспер Профон след вечеря... Все пак не се развяваше много насам-натам и не викаше, когато говори. Здравото форсайтовско чувство в характера на Уинифред се възмущаваше подсъзнателно от новите настроения, от навиците на съвременните девойки и от девиза: „Да пилеем! Утре и така и така ще бъдем бедни!“

Намираще за истинска добродетел това, че щом пожелае нещо, Фльор не отстъпваше, докато не го получи... Но беше, разбира се, още много млада, за да може да се разбере какво ще стане, след като го получи. Беше много хубавичка – удоволствие беше да я водиш със себе си, както бе наследила от майка си френския вкус и умение да се облича; всички се обръщаха да я видят още веднъж, а това беше от голямо значение за Уинифред, любителка на добрия стил и изисканост, които я бяха така жестоко измамили в случая с Монтегю Дарти.

Докато разговаряше за нея с Вал на закуската в събота сутрин, Уинифред се спря и на семейната тайна.

– Онази история между твоя тъст и вуйна ти Айрин, Вал, е, разбира се, стара и престара и не е нужно Фльор да я узнае... да се тревожи. Вуйчо ти Соумс много държи на това. Така че, внимавай.

– Добре! Но ще бъде страшно неудобно... По-малкият брат на Холи идва да живее у нас, за да се запознае със селското стопанство. Трябва да е пристигнал вече.

– О! – възкликна Уинифред. – Това е истинска беда! Как изглежда той?

– Само веднъж съм го виждал – в Робин Хил, когато идвахме на гости през 1909 година: беше гол, целият нашарен с жълти и сини ивици... Мило момченце.

„Толкова по-добре“ – помисли Уинифред и добави успокоено:

– Както и да е, Холи е разумна и ще съумее да се справи. Няма да кажа на вуйчо ти. Само ще се разтревожи напразно. Голяма утеха е за мене, че ти се върна, милото ми момче, когато започнах да остарявам.

– Да остаряваш ли? Та ти си си все така млада! А онзи приятел Профон... как смяташ, мамо, почтен човек ли е?

– Проспер Профон ли? О! Най-забавния човек, когото съм виждала.

Вал измърмори нещо под носа си и ѝ разказа историята с кобилката

мейфлай.

– Съвсем в неговия нрав – промълви Уинифред. – Какво ли не му хрумва.

– Само че – каза прозорливо Вал – на нашето семейство не подхождат такива птици: прекалено лекомислени са за нас.

Това беше вярно и сините очи на Уинифред останаха цяла минута замислени и мрачни, преди да отговори:

– О, да, но той е чужденец, Вал; трябва да бъдем снизходителни към него.

– Добре, ще използвам кобилката и ще му се отплатя някак.

Не след много майка му го целуна, той ѝ пожела всичко най-добро и отиде право при своя букмейкър, после в Айснум, а оттам – на гара Виктория.

Джон

След двайсет години в Южна Африка мисис Вал Дарти се влюби дълбоко – за частие, в нещо родно, защото обектът на увлечението ѝ беше гледката, която се разстиляше пред прозореца ѝ – хладната, ясна зеленина на зелените възвишения. Най-после беше пак в Англия! Една Англия по-прекрасна, отколкото я бе виждала в мечтите си. Случаят бе довел семейството на Вал Дарти в един кът, където Варовиковите възвишения на Южна Англия са действително вълшебни в слънчев ден. Като истинска дъщеря на баща си, Холи умееше да оцени рядката прелест на техните очертания и на бялото им сияние; да се изкачи там по урвестата пътечка и да поскита към Чанктънбери или Ембърли беше все още наслада, която тя почти не се опитваше да сподели с Вал, към чието възхищение от природата се примесваше и форсайтовския инстинкт непременно да получи нещо от нея – например да види дали почвата е подходяща за упражняването на конете.

Докато шофираше с шеговито спокойствие форда към къщи, тя си обеща, че веднага ще се възползва от идването на Джон, за да го заведе горе и да му покаже „пейзажа“ под майското небе.

Холи чакаше своя несъщ по-малък брат с майчинско чувство, неизчерпано изцяло за Вал. При тридневното посещение в Робин Хил, наскоро след като се бе завърнала в родината си, не бе могла да го види – той беше още в училище; така че и тя, като Вал, си спомняше само едно момче със златисти коси, нашарено със сини и жълти ивици, което си

играеше край езерото.

Ония три дни в Робин Хил бяха изпълнени с вълнение, тъга и неловкост. Спомени за покойния ѝ брат; спомени за ухажването на Вал; среща със стареещия баща, когото не бе виждала цели двайсет години, гробовният дъх на насмешливата му нежност, който не можеше да убегне на нейния изтънчен усет; а най-вече присъствието на мащехата, която все още си припомняше смътно като „дамата в сиво“ от времето, когато самата тя беше още малка, дядо ѝ беше жив, а madmoiselle Бос се сърдеше, задето неканената гостенка ѝ бе отнела уроците по музика – всичко това бе объркало и измъчило една душа, копнееща да намери Робин Хил непроменен. Но Холи бе свикнала да не се издава и всичко бе минало наглед добре.

Когато баща ѝ я целуна на тръгване, тя усети ясно, че устните му треперят.

– Да, мила – каза той, – войната не е променила Робин Хил, нали? Да можехте само да доведете и Джоли с вас! Слушай, как ти се струват тия глупости за спиритуализма? Когато дъбът рухне, страхувам се, че окончателно умира.

От топлотата на прегръдката ѝ той бе отгатнал навярно, че се е издал, защото веднага си върна насмешливостта:

– Спиритуализъм... странна дума! И колкото повече искат да я обяснят, толкова повече доказват, че са стигнали само до материята.

– Защо?

– Ами погледнете снимките на флуидните излъчвания. За да фотографираш, е необходимо да има нещо материално, върху което ще падат светлината и сянката. Ще стигнем дотам, че ще наричаме всяка материя дух или всеки дух материя – не зная кое от двете.

– Не вярваш ли в задгробния живот, татко?

Джолиън я погледна и тя остана дълбоко поразена от странната, тъжна насмешливост в изражението му.

– Как да ти кажа, мила, бих желал да изтръгна нещо от смъртта. И съм се опитвал да надникна там. Но, въпреки всичките си старания, не можах да открия нищо друго освен телепатия и подсъзнателни проявления; а излъчванията от наслоението в този свят не могат да се приемат за идващи от оня. Бих желал да го приема! Само че желанието поражда размисли, но доказателства не дава.

Холи бе притиснала отново устни до челото му и чувството, което бе изпитала тогава, бе потвърдило теорията му, че всяка материя се превръща в дух – така нематериално бе усетила челото му.

Но най-трогателен спомен от това кратко посещение Холи бе запазила за мащехата си, когато я бе наблюдавала скришом как чете писмо от Джон. Тя реши, че никога в живота си не е виждала по-прекрасно нещо. Забравила се сякаш в това писмо от сина си, Айрин стоеше до прозореца, откъдето светлината озаряваше лицето и прекрасните ѝ посивели коси; устните ѝ се движеха, усмихваха се, тъмните очи се смееха и танцуваха, а свободната ѝ ръка притискаше сърцето. Холи се отдръпна като пред видение на съвършената любов, убедена, че Джон трябва да е прекрасен.

Когато го видя да идва от гарата с пътнически чанти във всяка ръка, предчувствията ѝ се потвърдиха. Той приличаше малко на Джоли, отдавна изгубеният кумир на нейното детство, само че изглеждаше пожив и не така целеустремен, с по-дълбоки очи и по-светла коса – защото беше без шапка; изобщо едно много приятно „братче“.

Неговата стеснителна учтивост очарова Холи, свикнала със самоувереното държание на съвременната младеж. Смущаваше го това, че не той, а тя ще шофира на връщане към къщи. Дали не ще му позволи да опита? След войната в Робин Хил нямаха кола. Той бе шофирал само веднъж и бе заседнал в един насип, затова тя трябваше да му позволи да опита. Смехът му, заразителен и мек, беше особено привлекателен (макар да казваха, че тази дума била вече старомодна). Когато стигнаха къщи, Джон извади от джоба си едно смачкано писъмце, което тя прочете, докато брат ѝ се миеше – кратко писъмце, струвало сигурно много мъки на баща ѝ:

„Мила, ти и Вал няма да забравите, надявам се, че Джон не знае нищо от семейната история. Според майка му и мене той е още твърде млад за това. Момчето е много мило и е зеницата на окото ѝ. Verbum Sapientibus.²⁶⁵

Твой любещ баща
Дж. Ф.“

Само това, но то възобнови у Холи съжалението, че идва и Флър.

След чая тя изпълни обещанието, което си бе дала, и заведе Джон на височината. Разговаряха дълго, седнали край една стара варница, обрасла с трънки и къпини. Млечки и съсьнки пъстрееха по зеления склон, из шубраците пееха дроздове и чучулиги, някоя бяла чайка, долетяла откъм морето, кръжеше от време на време в бледнеещото небе, където

265. За умния една дума стига.

изгряваше също така бледа луна. Сладостно ухание полъхваше край тях, сякаш невидими малки същества се гонеха и го изтръгваха от стъпките стръкчета трева.

Джон, който се бе умълчал, каза изведнъж:

– Прекрасно! Нищо излишно. Прелитаща чайка, звънче на овца...

– „Прелитаща чайка, звънче на овца...“ Та ти си поет, мили!

Джон въздъхна.

– О, господи! Никак!

– Опитай! Аз се опитвах на твоите години.

– Така ли? И мама казва: „Опитай се!“ Само че мене за нищо не ме бива. Ще ми покажеш ли нещо от твоите стихове?

– Мили – промълви Холи, – аз съм омъжена от деветнайсет години.

А писах стихове, когато мечтаех да се омъжа.

– О! – прошепна Джон и отвърна лице; бузата, която Холи можа да види, се бе очарователно поизчервила. Дали „втярът бе докоснал Джон“, както би се изразил Вал? Толкова по-добре, ако е така: няма да обърне внимание на Фльор. Освен това от понеделник започва да се занимава със земеделие. Холи се усмихна. Кой се бе занимавал с оран... Бърнс ли или само Пиърс Орача²⁶⁶? Почти всички младежи и повечето девойки бяха понастоящем поети, ако се съди по броя на книгите им, които тя бе прочела в Южна Африка, доставяйки си ги чрез „Хачъс и Бъмпард“, и то твърде добри поети... Да, твърде добри! Много по-добри от нея! Всъщност поезията се бе развила истински след нейното време... заедно с автомобилите. Още един разговор след вечеря край запалената камина в ниския хол, и тя почти нямаше какво да научи за Джон – с изключение на най-важното. Разделиха се пред вратата на спалнята му, след като Холи бе проверила два пъти да не му липсва нещо; убедена беше, че ще го обикне, както ще го обикне и Вал. Беше пламенен, без да се увлича; умееше прекрасно да слуша, беше мил, но не говореше за себе си. Обичаше ездата, гребането и фехтовката повече, отколкото другите видове спорт. Спасяваше мушиците от свещите, не понасяше паяците, но не ги убиваше, а ги изнасяше завити в хартия. На лягане Холи си каза, че той сигурно ще страда ужасно, ако някой го огорчи: но кой би го огорчил?

През това време Джон седеше край прозореца с молив и хартия в ръка и пишеше първата си „истинска“ поема на свещ, защото лунната

266. Герой на поема от Уилям Ленгленд (от втората половина на XIV в.).

светлина беше недостатъчна: стигаше само колкото нощта да трепти и да изглежда гравирана върху сребро. Подходяща нощ за Фльор – да се разхожда, да извърща глава и да го отвежда... далеч, далеч зад планините. Смръщил чистосърдечното си чело, Джон записваше нещо на хартията, задраскваше го и го записваше повторно – вършеше всичко необходимо за създаването на една художествена творба; чувстваше се така, както се чувстват навярно пролетно време ветровете, когато подхващат първите си песни сред напъпилите цветове. Джон беше от ония (твърде малобройни) младежи, у които придобитата в къщи любов към красотата бе оцеляла и след училищния живот. Той беше принуден, разбира се, да я пази за себе си, без да я открие дори пред учителя си по рисуване; но тя съществуваше в него, възискателна и непоковарена. Затова и собствената му поема му се стори тъкмо толкова скована и превзета, колкото нощта изглеждаше крилата. Въпреки това я запази. Беше „Глупост“, но, като изразяване на неизразимото, беше все пак по-добре от нищо. И той си каза обезсърчително: „Не мога да го покажа на мама.“ Спа чудесно, когато успя най-после да заспи, преуморен от новите впечатления.

Фльор

За да избягнат неудобни въпроси, на каквито не може да се отговоря, на Джон му бе казано само:

– Вал ще доведе една гостенка за събота и неделя.

По същата причина на Фльор ѝ бе казано:

– Ще ни гостува един младеж.

Двете кончета, както Вал ги наричаше мислено, се срещнаха следователно съвсем неподготвени. Холи ги представи един другиму по следния начин:

– Това е моят малък брат, Джон; а това, Джон, е братовчедка ни Фльор.

Джон излезе през стъклената врата направо на слънчевата тераса и така се слиса пред това ненадейно чудо, та дочака Фльор да каже: „Добър, ден!“, сякаш никога досега не бе я виждал; а от невероятно съдържаното ѝ кимване разбра смътно, че трябва да се държи наистина така. Затова ѝ се поклони с опиянение и занемя като гроб. Чувстваше, че е най-добре да мълчи. Някога, още съвсем малък, го изненадаха да чете на нощна лампичка и той побърза да се оправдае глупаво: „Аз само прелиствах страниците, мама.“ А майка му отговори: „Джон, с това лице е

най-добре да не разправяш никога измислици... Никой няма да ти повярва.“

Тези думи подкопаха завинаги у него самоувереността, необходима за успеха на една лъжа. Затова слушаше бързите възхитителни забележки на Фльор, че всичко тук е прекрасно, поднасяше й кифли и конфитюр, и при първа възможност побърза да се оттегли. Разправят, че при *Delirium tremens* човек вижда постоянно един и същи предмет, обикновено тъмен, който променя внезапно формата и мястото си. И Джон виждаше такова нещо: предметът беше с тъмни очи и доста тъмна коса, променяше мястото, но не менеше формата си. Съзнанието за тайното разбирателство, което съществуваше между него и този предмет (макар и да не разбираше в какво се състои то), го изпълваше с такъв трепет и трескаво нетърпение, че той започна да преписва своята поема – като, естествено, никога не би дръзнал да ѝ я покаже, – докато, сепнат от тропота на конски копита, се наведе през прозореца и видя, че Фльор отива на езда с Вал. Личеше, че тя не си губеше времето, но това огорчи Джон. Защото той губеше своето. Ако не бе изхвъркнал от страхопочителен възторг, може би щяха да поканят и него. Седна да гледа през прозореца как изчезнаха и пак се появиха по нанагорницето на пътя, загубиха се, и се мярнаха отново по билото на възвишението. „Глулаво животно! – каза си той. – Винаги пропускам добрите случаи!“

Защо не беше самоуверен и съобразителен? Подпря с ръце брадичката си и си представи как можеше да се разходи с Фльор. Тя щеше да остане само днес и утре, а от този ден и половина той загуби вече три часа. Кой друг, освен него, би извършил такава глупост? Никой!

За вечеря се облече рано и слезе пръв. Нямаше вече да изпуска никакъв случай. Но пак го изпусна, защото Фльор слезе последна. На трапезата беше срещу нея и се чувстваше ужасно – не смееше да продума, от страх да не каже нещо неуместно; не смееше да я погледне, както се гледа; изобщо не можеше да се държи естествено с едно същество, с което си представяше, че е бил вече накрая на света; а в същото време съзнаваше, че на нея и на всички трябва да изглежда като тъп глупак! Ужасно наистина! А тя разговаряше така добре... Кацваше ту на една, ту на друга тема! Чудно как бе усвоила това изкуство, което му се струваше така ужасно мъчно. Трябва наистина да го смята за безнадежден тъпак!

Погледът на сестра му, прикован някак учудено върху му, го накара най-сетне да вдигне глава към Фльор; но нейните изненадани, нетърпеливи очи сякаш казаха звезднъж: „О! Не, моля ви се!“ и го принудиха

да ги обърне към Вал, чиято усмивка го застави да се наведе над котлетата... той поне нямаше нито очи, нито усмивка. И Джон го изяде набързо.

– Джон възнамерява да стане фермер – чу той гласа на Холи. – Фермер и поет.

Той я погледна с укор, зърна насмешливо вдигнатата ѝ вежда – точно като у баща им, – засмя се и се почувства по-добре.

Вал разказа случката с мосю Проспер Профон; това беше много изгодно, защото, докато говореше, той гледаше Холи, а тя него. Флър през това време размишляваше, леко смръщена, за нещо свое и Джон най-после се почувства свободен да вдигне очи към нея. Тя беше в скромна, добре ушита бяла рокля; ръцете ѝ бяха голи, в косата си бе сложила бяла роза. В този кратък миг, в който я погледна спокойно след напрегнатото нетърпение, тя се бе превърнала в някакво безплотно видение, в едва очертаваща се в тъмнината стройна фиданка с бели цветове; зърна я като стих, прелетял за миг в съзнанието му, като въздъхваща песен в безкрая.

Питаше се унесено на колко ли е години – изглеждаше толкова самоуверена и по-опитна от него! Защо не биваше да казва, че се познават? Припомни си изведнъж лицето на майка си: смутено, огорчено, когато му каза: „Роднини сме, но не се познаваме!“ Невъзможно беше майка му, така влюбена в красотата, да не се възхити от Флър, ако я познаваше!

Когато останаха на вечеря насаме с Вал, Джон отпиваше почтително на малки глътки порто и отговаряше на любезностите на своя новооткрит зет. Що се отнася до ездата (най-важното нещо за Вал), на Джон предоставиха да оседлава и разседлава сам младия кестеняв жребец и изобщо да се грижи за него, след като се върнат. Той отвърна, че е свикнал да върши всичко това у дома си, и забеляза как се издигна изведнъж в очите на домакина.

– Флър не умее още да язди както трябва – каза Вал, – но е много усърдна. Баща ѝ, разбира се, не може да различи кон от талига. А твоят баща язди ли?

– Яздил е по-рано; но сега, виждаш ли... е... – той замълча; противно му беше да изрече думата „стар“. Баща му беше стар, разбира се, но не и за него; не, в никакъв случай!

– Ясно – промълви Вал. – Едно време, преди цяла вечност, бяхме в Оксфорд с брат ти, който почина през Бурската война. Бихме се веднъж в градината. Странна беше тази случка – добави замечтано той; – с

много последици.

Джон погледна изненадано; всичко го тласкаше към исторически издирвания. Но гласът на сестра му се обади тихо откъм вратата:

– Елате при нас, вие двамата!

Той стана веднага, защото сърцето го тласкаше към нещо много по-съвременно.

Фльор заяви, че „е просто глупост да стоят вътре“, и всички слязоха в градината. Росата искреше като скреж на лунната светлина, отдавнашен слънчев часовник хвърляше продълговата сянка. Две тъмни, равни стени от чимширен жив плет се срещаха под прав ъгъл и отделяха оощната градина. Фльор се провря през този ъгъл.

– Елате! – извика тя.

Джон погледна другите и я последва като призрак между дърветата. Всичко наоколо беше прелестно и леко като пяна, лъхаше на стари стволове и коприва. Той помисли, че я е загубил, но изведнъж почти се блъсна в нея, застанала неподвижно.

– Прекрасно, нали? – извика тя. А Джон отвърна:

– О, да!

Тя протегна ръка нагоре, откъсна един цвят, започна да го върти между пръстите си и каза:

– Струва ми се, че мога да ви наричам просто Джон.

– Разбира се.

– Добре. Но знаете ли, че между нашите семейства съществува някаква родова вражда.

– Вражда ли? Защо? – заекна Джон.

– Толкова романтично и глупаво! Затова се преструвах, че не се познаваме. Да станем ли утре сутринта, да се поразходим преди закуска и да решим тоя въпрос? Аз не обичам да отлагам, а вие?

Джон промълви възторжено съгласието си.

– В шест часа тогава. Намирам, че майка ви е много красива.

Джон потвърди пламенно:

– Да, красива е.

– Аз обичам всичко красиво – продължи Фльор. – Но само вълнуващата красота. Никак не обичам гръцкото изкуство.

– Какво? Дори Еврипид ли?

– Еврипид! О, не! Не понасям гръцките трагедии – много са дълги. Според мен красотата е винаги бърза. Обичам например да погледна една картина и да се махна веднага. Не понасям много неща едновременно. Погледнете! – вдигна цветчето към лунната светлина. – Намирам, че

то е по-красиво от цялата градина.

А с другата си ръка улови внезапно ръката на Джон.

– Не смятате ли, че предпазливостта е най-противното нещо на този свят? Вдъхнете лунната светлина!

Тя докосна лицето му с цветеца; Джон се съгласи като замаян, че предпазливостта е най-противното нещо на този свят, наведе се и целуна ръката, която държеше неговата.

– Мило, но старомодно – каза спокойно Флър. – Вие сте ужасно мълчалив, Джон. Аз обичам и мълчанието, стига да е кратко. – Пусна ръката му. – Не мислите ли, че изпуснах нарочно кърпичката си?

– Не! – извика Джон, дълбоко възмутен.

– А пък аз я изпуснах нарочно, разбира се! Да се върнем, иначе ще помислят, че и сега сме се отделили нарочно.

Тя изтича отново като призрак между дърветата. Джон я последва с любов, с пролет в сърцето, под неземните бели цветчета, озарени от лунното сияние. Промъкнаха се пак, откъдето бяха влезли. Флър вървеше престорено скромно.

– В градината е чудно – каза замечтано на Холи.

Джон не продума, като се надяваше безнадеждно, че мълчанието му ще ѝ се стори кратко.

Тя му пожела небрежно и съдържано лека нощ и той помисли, че навярно е сънувал...

Щом се прибра в своята спалня, Флър захвърли роклята си, загърна се в широк пеньоар, все още с бяло цвете в косите, като някоя мусуме²⁶⁷, седна по турски на леглото и започна да пише на свещ.

„Скъпа Чери,

Любовта ме пипна, струва ми се. Стисна ме изведнъж за шията, макар че самото чувство е много по-дълбоко. В мой втори братовчед... същинско дете, шест месеца по-голям и десет години по-малък от мен. Момчетата се влюбват винаги в по-възрастни жени, а момичетата – или в по-млади мъже, или в четиридесетгодишни старци. Не ми се смей, като ти кажа, че в живота си не съм виждала човек с по-искрени очи; а така божествено умеє да мълчи! Първата ни среща в Лондон беше необикновено романтична – пред «Юнона» на Воспович. Той спи сега в

267. Японска девойка, гейша.

съседната стая, а навън луната облива със сиянието си белия цвят на ябълките. Утре сутринта, докато всички спят, ще отидем на разходка из приказните Варовикови възвишения. Между семействата ни съществува отдавнашна вражда, от която всичко става още по-прекрасно. Да! Ще се наложи може би да хитруваме, за да те помоля да ме поканиш на гости... В такъв случай ще знаеш защо го правя! Баща ми е против това познанство, но аз не мога да се помира с подобно нещо. Животът е толкова кратък! Той има очарователна майка с прекрасна златиста коса и с тъмни очи. Аз съм на гости у сестра му, която е женена за мой пръв братовчед; всичко е страшно заплетено, но аз се надявам утре да мога да науча нещичко за нея. Често сме говорили, че любовта е враг на веселието; но това е глупост, то започва именно с нея и колкото по-скоро се влюбиш, мила, толкова по-добре.

Джон (умалително от Джолиън, както разправят, традиционно име в нашия род) е от тия, които ту пламват, ту угасват; към пет фута и десет инча висок, но продължава да расте; мисля, че ще става поет. Ако ми се присмееш, ще ти се разсърдя завинаги. Предвиждам най-различни затруднения, но ти знаеш, че щом пожелаеш нещо, го постигам. Една от главните последици на любовта е да изпълниш въздуха с видения, като онзи образ, който виждаме на луната; и чувстваш... чувстваш, че танцуваш и се разтапяш; а в същото време усещаш нещо странно точно под корсета: сякаш вдъхваш непрестанно портокалов цвят. Това е първото ми влюбване, а навярно и последното; което е безсмислица, разбира се, според всички природни и нравствени закони. Ако ми се присмееш, ще те пребия, ако кажеш някому, няма да ти простя. Струва ми се дори, че надали ще пратя това писмо. Ще го оставя във всеки случай да престои. И така, лека нощ, моя Чери-о!²⁶⁸

Твоята Флър“

Идилия на тревата

Когато младите Форсайтови излязоха на пътеката в урвата и погледнаха изгрева, никакво облаче не се мяркаше на небето, а по хълмовете искреше роса. Бяха се изкачили почти на един дъх до склона и се

268. Игра на думи: Cheerio значи: бъди здрав; бъди бодър; ура.

бяха запъхтели; и да имаше какво да си кажат, не говореха, а вървяха стеснително в ранната разходка, гладни, заслушани в песента на чучулигите. Тайното измъкване беше забавно, но, щом се озоваха на свободните върхове, затворническото чувство отлетя и отстъпи място на онемяването.

– Направихме чудесна глупост – каза Фльор, след като изминаха половин миля. – Аз огладнях.

Джон извади един шоколад. Разделиха си го и езикът им се развърза. Заговориха за домашната си обстановка, за досегашния си живот, който изглеждаше вълшебен-недействителен на тази височина. В миналото на Джон остана само едно непоклатимо нещо – майка му; само едно непоклатимо нещо и в миналото на Фльор – баща ѝ; но и за тия два образа, чиито неодобрителни погледи сякаш съзираха в далечината, те почти не проговаряха.

Хълмовете се снишиха и отново се издигнаха към Чанктънбъри ринг; на хоризонта блесна морето, малък ястреб се зарея пред слънцето и захранените с кръв кафяви крила станаха яркочервени. Джон имаше страст към птиците и можеше да ги гледа с часове. Бе надарен с остър поглед и памет за неща, които го интересуват; струваше си да го чуе, когато говори за птици. Но в Чанктънбъри ринг нямаше птици – огромният храм на буквата гора беше пуст и студен в ранния час; и те излязоха с удоволствие отново на слънце на другия му край. Дойде ред на Фльор. Тя заговори за кучета, за отношението на хората към тях. Отвратително беше да ги държат вързани за верига! Би желала просто да набие тези, които ги връзват. Джон се учуди от човечността ѝ. Недалече от къщата на баща ѝ някакъв фермер държал постоянно в задния си двор едно вързано куче, което пресипвало от лай!

– А най-лошото е – продължи разпалено тя, – че ако нещастното животно не лае срещу всекиго, който минава, изобщо няма да го държат. Според мен хората са наистина много коварни зверове. Аз пуснах на два пъти кучето скришом; и двата пъти то без малко не ме ухапа, но след това просто полудяваше от радост, обаче пак се връщаше и пак го завързваха. Ако можех да постъпя, както искам, аз бих вързала господаря му. – Джон видя как зъбите и очите ѝ светнаха. – И щях да напиша с нажежено желязо на челото му: звяр. Да помни!

Джон се съгласи, че това било отлично средство.

– Само собственическият инстинкт – каза той – кара хората да връзват притежанията си с верига. Миналото поколение не мислеше за нищо друго освен за притежанията си; затова стана и войната.

– О! – възкликна Фльор. – Не бях се сетила за това. Вашите родители и моите също са се скарали за някаква собственост. А всички сме толкова богати... Сигурно и вие.

– Да, за щастие; защото не предполагам, че съм способен да печеля.

– Не бих ви харесвала, ако умеехте.

Джон я улови неуверено под ръка.

Фльор погледна право пред себе си и запя:

А Джон, а Джон, на фермера момчето,
избяга, взел под мишница прасето...

Ръката на Джон се промъкна около талията ѝ.

– Малко прибързано – каза спокойно Фльор. – Често ли го вършите?

Джон свали ръката си. Но Фльор се засмя и ръката му обгърна пак талията ѝ; а тя запя отново:

Кой ще яхне коня,
кой ще ме догони
весело по склона?

– Пейте, Джон!

Той запя. Пригласяха им чучулигите, звънчетата на овцете, подрапилата утринна камбана от далечния Стейнинг. Пееха песен след песен, докато Фльор каза изведнъж:

– Господи! Колко огладнях!

– О, наистина се извинявам!

Тя се обърна и го погледна право в лицето:

– Джон, вие сте невероятно мил.

Притисна ръката му до талията си. Джон просто премаля от щастие. Едно жълто куче, подгонило заек, ги накара да трепнат и да се пуснат. Проследиха го с очи, докато изчезна по нанадолнището подир заека, после Фльор въздъхна:

Слава богу, няма да го улови! Колко е часът? Моят часовник е спрял. Не съм го навивала.

Джон погледна часовника си.

– Ах, дявол да го вземе! – промълви той. – И моят е спрял.

Продължиха пътя си, като се държаха само за ръка.

– Да поседнем мъничко – продължи Фльор, – ако тревата е суха.

Джон съблече самото си и двамата седнаха на него.

– Вдъхнете тоя мирис! На истинска дива мащерка.

Той я прегърна отново през кръста; останаха така няколко минути в мълчание.

– Какви глупаци сме! – извика Фльор и скочи. – Ще закъснеем, ще изглеждаме ужасно глупаво и другите ще бъдат вече нащрек. Слушайте, Джон, ще кажем, че просто сме излезли да се поразходим преди закуска и сме сбъркали пътя, разбирате ли?

– Добре – отвърна Джон.

– Работата е много сериозна; иначе ще почнат да ни пречат. Умеете ли да лъжете?

– Не особено, струва ми се; но ще се постарая.

Фльор се намръщи.

– Знаете ли – каза тя, – доколкото разбирам, нашите не искат да станем приятели.

– Защо?

– Казах ви защо.

– Но това е глупаво.

– Да; но вие не познавате баща ми!

– Предполагам, че страшно ви обича.

– Виждате ли, аз съм единственото му дете. Както и вие... на майка си. Това е толкова неприятно! От нас се изисква прекалено много. Докато дойде време да не изискват, и нашият живот ще свърши.

– Да – промълви Джон. – Животът в безобразно кратък. А човек би желал да живее вечно, да научи всичко.

– И да обича всички?

– Не! – извика Джон. – Аз искам да обичам само веднъж... вас.

– Така ли? Бързо напредвате! О, вижте! Ето варницата. Не сме далеко. Хайде да потичаваме!

Джон се затича след нея, като се питаше дали не я е оскърбил.

Варницата беше изпълнена със слънце и бръмчене на пчели. Фльор отметна коса назад.

– Добре. А като не знаем какво ни чака, позволявам да ме целунете, Джон. – И му поднесе бузата си. Той целуна в упоение пламналата нежна кожа.

– Запомнете сега! Сбъркали сме пътя; изобщо, оставете аз да обяснявам! Ще се държа почти отвратително към вас – така ще е по-безопасно; и вие се опитайте да се държите зле към мене.

Джон поклати глава:

– Не мога.

– Но за да ми доставите удоволствие, до пет часа поне!

– Всички ще разберат, че го правя нарочно – отвърна мрачно Джон.

– Постарайте се все пак. Виждате ли? Ето ги! Размахайте шапка!

Ох, вие пък сте без шапка! Тогава аз ще изкукам! Тръгнете малко понастрана и си придайте сърдито изражение.

Пет минути по-късно, когато влезе в къщи, като се стараше най-усърдно да изглежда сърдит, Джон чу откъм трапезарията звънливия ѝ глас:

– Ужасно огладнях! Онзи приятел ще става уж фермер, а не може да се оправи в полето! Идиот!

Гойя

Обедът свърши и Соумс се качи в картинната галерия в дома си на Мейпълдърм. Обзело го бе това, което Анет наричаше „огорчение“. Флър не се бе върнала още. Очакваха я в сряда; тя телеграфира, че ще се върне в петък, в петък отложи за неделя следобед; а в къщи бяха дошли леля ѝ, братовчедите и Кардиганови, онзи приятел Профон, и всички скучаеха поради нейното отсъствие. Соумс застана пред Гоген – най-слабото място в колекцията му. Купил бе грамадната грозна картина заедно с два ранни Матиса още преди войната, когато се бе вдигнал такъв шум около постимпресионистите. Питаше се дали Профон ще го отърве от тях – този приятел като че не знаеше какво да прави парите си, – когато чу гласа на сестра си:

– Намирам я отвратителна, Соумс. – И видя, че Уинифред го бе последвала.

– Така ли? – каза сухо той. – Дал съм петстотин лири за нея.

– Нима? Та и чернокожите жени дори не са толкова грозни.

Соумс се засмя тъжно.

– Сигурно не си дошла, за да ми кажеш това.

– Не. Знаеш ли, че синът на Джолиън е у Вал.

Соумс се обърна рязко.

– Какво?

– Да-а – потвърди провлачено Уинифред; – ще живее при тях, за да изучава селско стопанство.

Соумс извърна веднага глава, но гласът ѝ го преследваше, докато се разхождаше напред-назад.

– Предупредих Вал пред никого от тях да не споменава миналото.

– Защо не ми казах досега?

Унифред вдигна масивните си рамене.

– Фльор върши, каквото иска. Винаги си я глезил. Пък и каква беда има в случая?

– Каква беда ли? – промълви Соумс. – Та тя...

Млъкна изведнъж. „Юнона“, кърпичката, погледът на Фльор, разпитването, а сега и тия отлагания да се върне... Признаците му се сториха толкова зловещи, че, верен на своя нрав, не можеше с никого да ги сподели.

– Струва ми се, че си прекалено предпазлив – каза Унифред; – аз на твоё място бих й разправил онази някогашна история. Няма смисъл да си въобразяваме, че днешните девойки са като едновременните. Не зная откъде черпят познанията си, но, изглежда, знаят всичко.

Строгото затворено лице на Соумс сякаш трепна и Унифред побърза да добави:

– Ако не желаяш а говориш по тоя въпрос, аз бих могла да го сторя.

Соумс поклати глава. Мисълта, че обожаваната му дъщеря би могла да научи за отдавнашния скандал, когато това не е наложително, засягаше премного самолюбието му.

– Не – отвърна той. – Още не. И по-добре никога, доколкото зависи от мене.

– Глупости, мили. Помисли какви са хората!

– Двайсет години са много време – промълви Соумс. – Кой ще помни още извън нашия род?

Унифред замълча. Все повече и повече потъваше в мира и покоя, от който Монтегю Дарти я бе лишавал на младини. И тъй като картините винаги я отегчаваха, побърза да слезе пак долу.

Соумс отиде към ъгъла, където бяха закачени едно до друго оригиналният Гойя и копието на фреската „La Vendimia“. Покупката на оригиналния Гойя беше прекрасна илюстрация за това как яркочрилата пеперуда на човешкия живот се вплита в паяжината от парични интереси и увлечения. Прадядото на благородния притежател на истинския Гойя бе придобил картината по време на някаква война в Испания – с една дума, тя беше плячка. Благородният й притежател не бе имал представа за ценността й, докато в деветдесетте години един предприемчив критик бе открил, че някакъв испански художник на име Гойя бил гений. Картината беше най-обикновен Гойя, но почти единствена в Англия, и благородният й притежател стана забележителен човек. Тъй като имаше

премного преимущества и аристократична култура, която – независимо от чисто чувствените радости – почива върху по-здравото начало, че човек трябва да знае всичко и да се интересува всеотдайно от живота, той бе твърдо решил да запази тази вещ, която щеше да допринесе за славата му, докато е жив, и да я завещае на държавата. За щастие на Соумс през 1909 година срещу камарата на лордовете бяха отправени жестоки нападки, от които благородният притежател се разтревожи и разгневи. „Ако мислят – каза си той, – че могат да ме грабят и да ме ругаят, жестоко се мамят. Докато ме остави да се радвам спокойно на живота, нацията ще получи някои от картините ми след моята смърт. Но, ако смята да ме подиграва и да ме граби, проклет да съм, ако не продам... всичко. Няма да получи от мене и частния ми имот, и гражданското ми съзнание.“ Размишлявал бе по този въпрос няколко месеца, докато една сутрин, след като бе прочел речта на някакъв държавник²⁶⁹, телеграфира на своя комисионер да дойде заедно с Бодкин. След като прегледа колекцията, Бодкин – чието мнение за пазарната стойност минаваше за най-меродавно – заяви, че ако му дадат свобода на действие за Америка, Германия и други страни, където се интересуват от изкуство, могат да се получат повече пари, отколкото от продажба в Англия. Гражданското съзнание на благородния притежател било добре известно – бе казал Бодкин, – но картините са нещо изключително. Благородният притежател натъпка това мнение в лулата си и го смука цяла година. В края на този срок прочете нова реч от същия държавник и този път телеграфира на комисионерите си. „Предоставете свобода на действие на Бодкин.“ При тази обстановка на Бодкин хрумна нещо, което спаси Гойя и още две изключителни картини за родината на благородния им притежател. От една страна, предложи картините на чуждия пазар, от друга страна, направи списък на частните колекционери в Англия. След като узна възможно най-високите цени в чужбина, той предложи картините на същите цени на колекционери и ги покани, от гражданско съзнание, да дадат по-добра цена. В три случая (включително този с Гойя) от общо двайсет и един тактиката му сполучи. И защо? Един от частните колекционери беше производител на копчета... и бе произвел толкова много, че желаше съпругата му да се нарича „лейди Бътънс²⁷⁰“. Затова купи на много висока цена една от изключителните картини и я подари на държавата. Това, шушукаха неговите приятели, било „част от общата му

269. Авторът има пред вид Лоид Джорд, по това време твърде ляв либерал.

270. Бътънс (англ.) – копчета.

игра“. Вторият частен колекционер беше американофоб и купи изключителна картина просто „напук на проклетите янки“. Третият частен колекционер беше Соумс, който – много по-здравомислещ от другите двама – купи картина, след като бе ходил в Мадрид, защото беше уверен, че Гойя, макар и не много ценен в настоящия момент, щеше отново да се наложи; и, като гледаше този портрет, напомнящ със своята непосредственост Хогарт и Мане, но със своя особена, остра красота в рисунъка, той се почувства напълно доволен, че не се бе изсмял, колкото и висока да беше цената – тя беше всъщност най-високата, каквато беше заплащал досега. А до този портрет беше окачена репродукцията на „Ld Vendimia“. Ето я малката пакостница, загледала го със своето замечтано изражение, което той харесваше повече от всяко друго, защото му вдъхваше покой.

Продължаваше да я гледа, когато аромат на пура нахлу в ноздрите му и един глас запита:

– Слушайте, мистър Форсайт, какво смятате да правите с тази малка сбирка?

Белгийчето, чиято майка – сякаш не стигаше фламандската му кръв! – била арменка! Соумс потисна естественото си раздражение и каза:

– Разбирате ли от картини?

– Как да кажа, и аз имам някоя и друга.

– От постмодернистите?

– Да – а. Аз ги харесвам.

– Какво мислите за тази? – И Соумс посочи Гоген.

Мосю Профон издаде напред долната си устна и късата, заострена брада.

– Намирам я хубава – заяви той; – искате да я продадете ли?

Соумс задържа инстинктивното: „Не съм решил.“ Нямахше защо да хитрува с този чужденец.

– Да – отвърна той.

– Колко искате за нея?

– Колкото съм дал.

– Прието – съгласи се мосю Профон. – С удоволствие ще взема тази картина. Тези постимпресионисти... са ужасно безжизнени, но са забавни. Аз не се интересувам много от картини, макар че имам някоя и друга – съвсем малка колекция.

– А от какво се интересувате?

Мосю Профон вдигна рамене.

– Животът е противен като борба между маймуни за празни орехови черупки.

– Млад сте още – отвърна Соумс. Ако този приятел искаше да прави обобщения, няма защо да намеква, че собствеността е загубила здравите си основи!

– Не се тревожа – отвърна усмихнато мосю Профон; – родили сме се, ще умрем. Половината свят гладува. Аз храня една малка група деца в родината ми; но каква полза от това? Все едно, че хвърлям парите на вятъра.

Соумс го погледна и се обърна отново към Гойя. Не разбираше какво иска този приятел.

– За колко да напиша чек?

– Петстотин – отвърна кротко Соумс; – но не искам да я взимате, ако не държите на нея.

– Моля ви се – възрази мосю Профон. – Ще се радвам да имам тази картина.

Написа чека със стило с тежка златна украса. Соумс го наблюдаваше неловко. Как бе разбрал този приятел желанието му да продаде картината? Мосю Профон подаде чека.

– Отношението на англичаните към картините е ужасно забавно – заяви той. – Както и на французите, пък и на моите сънародници. Ужасно забавно.

– Не ви разбирам. – отвърна студено Соумс.

– Като към шапките – продължи загадъчно Профон, – малки, големи, с извити или спуснати краища... според модата. Ужасно забавно.

Усмихна се и отплава из галерията, син и плътен като дима на първокачествената си пура.

Соумс бе взел чека с такова чувство, сякаш бе поставена под въпрос самата същност на правото на собственост. „Космополит“ – помисли той, докато наблюдаваше как Профон се появи под верандата с Анет и тръгна през моравата към реката. Соумс не разбираше какво намира жена му в този приятел, освен че говори нейния език; мина му през ум и това, което мосю Профан би нарекъл „едно мъничко съмнение“ – не беше ли Анет прекалено красива и не беше ли опасно да се разхожда с такъв „космополит“? Дори от това разстояние виждаше как димът от пурата на Профон се извива на бавни спирали в спокойния светъл въздух; и сивите обувки от шведска кожа, и сивата шапка... Този приятел беше денди! Виждаше как жена му обръща глава – съвършено права върху съблазнителната шия и рамене. Това извиване на шията ѝ му се

струваше винаги някак прекалено превзето, оперетно... не съвсем изискано. Наблюдаваше ги как вървят по пътеката в дъното на градината. Към тях се присъедини младеж във фланелен костюм – сигурно някой празничен гост, пристигнал по реката. Соумс се върна при Гойя. Все още гледаше девойката – двойник на Фльор, разтревожен от новината, която му бе съобщила Уинифред, когато гласът на жена му събщи:

– Мистър Майкъл Монт, Соумс. Поканили си го да види картините ти.

Веселият младеж от галерията на Корк Стрийт!

– Ето ме и мене, сър; живея само на четири мили от Пънгборн²⁷¹. Чудесен ден, нали?

Изправен пред последиците от своята любезност, Соумс загледа изпитателно госта. Устата на младежа беше прекалено голяма и извита – изглеждаше, като че постоянно се смее. И защо не остави тия глупави мустачки да порастат докрай, за да не прилича на шут от мюзикхол? Какво целят днешните младежи, като унижават съзнателно своята класа с тия четчици за зъби върху горната си устна или с късите безформени бакенбарди? Превзети млади идиоти! Иначе момчето беше прилично, а фланеления костюм – чист.

– Радвам се да ви видя – поздрави го Соумс.

Младежът, който досега се оглеждаше насам-натам, изведнъж закова погледа си.

– Ето – заяви той – това се казва картина!

Соумс видя със смесени чувства, че забележката се отнася до репродукцията на Гойя.

– Да – отвърна сухо той. – Но това не е истински Гойя. А репродукция. Поръчах я, защото напомня дъщеря ми.

– То се знае! Веднага си казах, че лицето ми е познато, сър. Тук ли е тя?

Откровеността в това любопитство просто обезоръжи Соумс.

– Ще се върне след чая – отговори той. – Искате ли да разгледате картините?

И Соумс започна обиколката, която никога не му дотягаше. Не очакваше особено разбиране от човек, който бе взел репродукция за оригинал, но, докато минаваха от един отдел на друг, от една епоха на друга, бе смаян от прямите и уместни забележки на младежа. Сам прозорлив по природа и дори чутовен зад своята маска, Соумс не бе

271. Град край Темза, западно от Лондон.

пропилял трийсет и осем години за тази единствена своя слабост, без да научи от картините и нещо извън пазарната им стойност. Той беше, така да се каже, липсващото звено между художника, купувача и продавача. „Изкуството за самото изкуство“ и така нататък бяха, разбира се, празни приказки. Но естетическото чувство и добрият вкус дават на художествената творба постоянната ѝ пазарна стойност, създават я, с други думи, като „произведение на изкуството.“ В това няма нищо странно. А той беше така свикнал с овчедушните, нищо неவிждащи посетители, че веднага се изненада от човека, който не се колебаеше да каже за Мауве²⁷²: „Хубави стари купи сено!“ а за Джеймс Марис²⁷³: „Просто ги е изрисувал и понамацал! Мато²⁷⁴ е истинският майстор, сър; човек би могъл да копае неговата земя!“ Но едва когато момъкът подсвирна пред един Уистлър²⁷⁵ с думите: „Мислите ли, че наистина е виждал някога гола жена, сър?“ – Соумс каза:

– А вие всъщност какъв сте, мистър Монт, ако смея да запитам?

– Аз ли, сър? Щях да ставам художник, но войната го осуети. После, в окопите, мечтаех за борсата, където е приятно, топло и не много шумно. Мирът пък осуети тази мечта – не мислите ли, че с ценните книжа е свършено? Едва от една година съм демобилизиран. Какво бихте ми препоръчали, сър?

– Имате ли пари?

– Хм! – отвърна момъкът. – Имам баща; аз пазех живота му през войната, той трябва да ме поддържа сега. Но, разбира се, въпросът е дали ще го оставят да се издържа от имота си. Как мислите, сър?

Соумс се усмихна леко, с отбранителна усмивка.

– Старият просто припада, като му кажа, че може би ще се наложи да работи. Той е земевладелец, знаете; неизлечима болест.

– Ето истинския Гойя! – каза сухо Соумс.

– О, дявол го взел! Той наистина е велик! В Мюнхен видях един Гойя, който ме зашемети. Най-грозната старица в най-разкошни дантели. Този приятел не е искал и да знае за вкусовете на публиката. Бил е нещо като взрив: много условности трябва да е разрушил за времето си. Какъв рисунък! Не намирате ли, че пред него бледнее дори Веласкес²⁷⁶?

– Аз нямам нито един Веласкес – отвърна Соумс.

272. Мауве (1838–1888) – холандски пейзажист.

273. Джеймс Марис (1837–1899) – пейзажист.

274. Матю Марис (1838–1917) – брат на Джеймс, също пейзажист.

275. Уистлър (1834–1903) – американски художник.

276. Веласкес, Диего Родригес (1599–1660) – испански портретист.

Момъкът погледна изненадано.

– Да – заяви той. – Предполагам, че само държавите и спекулантите могат да си позволят подобно притежание. Слушайте, защо всички фалирали държави не продадат принудително на спекулантите своите Веласкеси, Тициани и други величия, а след това да прокарат закон, че всеки, който притежава картини от стари майстори (според приложен списък), е длъжен да ги предаде в национална галерия? Не е лоша мисъл.

– Да слезем ли за чая? – попита Соумс.

Ушите на младежа сякаш клюмнаха. „Не е тъп“ – помисли Соумс, докато слизаше след него от галерията.

Със своята насмешлива и ненадмината точност, със самобитната си „линия“ и смели светлосенки Гойя би могъл да възпроизведе великолепно групата около чайната маса на Анет край камината. Само той би могъл да предаде вярно слънчевите лъчи, проникващи през стена от пълзяща зеленина, прелестния светъл бронз, странните кристали, тънките лимониви резенчета в кехлибарения чай; Анет в черната дантелена рокля – красотата ѝ напомняше донякъде на някоя светлокоса испанка, при все че ѝ липсваше одухотвореността на този рядък тип; посивялата, плътна и пристегната Унифред; застаряващата, малко мършава изисканост на Соумс; живият Майкъл Монт с остри уши и очи; мургавата, вече понапълняла Имоджин със сладния ѝ поглед; Проспер Профон, чието изражение сякаш казваше: „Е, добре, мистър Гойя, има ли смилъл да рисувате това мъничко общество?“ И накрая Джек Кардиган, чиито блестящ поглед и пълнокръвно, загоряло лице издаваха ръководното му начало: „Аз съм англичанин и живея, за да бъда здрав и готов за всичко!“

Странно впрочем как Имоджин, която като девойка бе заявила тържествено един ден у Тимоти, че никога няма да се омъжи за добър човек – защото добрите мъже били ужасно скучни, – се бе омъжила за Джек Кардиган, у когото здравето бе дотолкова заличило всяка следа от първородния грях, че тя би могла да спи с десет хиляди други англичани, без да открие някаква разлика между тях и този, когото бе избрала да сподели живота ѝ. „О!“ – казваше тя за него със своя „забавен“ маниер на изразяване. – „Джек така ужасно пази здравето си; не е боледувал нито ден през живота си. Изкара цялата война, без да го заболи дори пръст. Наистина нямате представа колко е здрав и готов за всичко!“ Той беше действително така „здрав и готов на всичко“, че не забелязваше, когато жена му флиртува, а това беше много удобно. Но тя все пак го обичаше, доколкото е възможно да се обича една спортна машина,

обичаше и двете кардиганчета, създадени по негов образ и подобие. В този момент погледът ѝ го сравняваше лукаво с Проспер Профон. Нямаше „мъничък“ спорт или игра, като се започне с кегли и се завърши с лов на сребърна риба²⁷⁷, които мосю Профон да не е практикували и те да не са му дотегнали. На Имоджин се искаше понякога да дотегнат и на Джек; той продължаваше да играе и да говори за игрите с простодушно увлечение на девойче, което учи хокей; когато стигне възрастта на прачичо ѝ Тимоти, Джек непременно щеше да играе голф на килима в спалнята и да „натрива някому нос“.

В момента Джек разказваше как надвил тази сутрин, и то при последния удар, „един проф“²⁷⁸ – очарователен човек, при това много добър играч“; как следобед се спуснал по реката до Кевъншерм²⁷⁹, като се опитваше да измъкне Проспер Профон за една партия тенис след чая: ще му бъде от полза... „ще го поддържа винаги готов“.

– Но какъв смисъл има човек да е винаги готов? – запита мосю Профон.

– Да, сър – промълви Майкъл Монт, – за какво да се поддържа готов?

– Джек – извика възхитено Имоджин, – за какво наистина се поддържа винаги готов?

Джек Кардиган ги изгледа, цъфтящ от здраве. Въпросите им му се сториха бръмчене на комар и той махна с ръка да ги отстрани. През време на войната бе поддържал здравето си, за да убива немците, разбира се; но след като войната бе приключила, той или не знаеше, или, от деклатност, не можеше да обясни ръководното си начало.

– Той е прав всъщност – обади се неочаквано мосю Профон, – не ни остава нищо друго, освен да се поддържаме готови за всичко.

Тези думи, прекалено дълбокомислени за чай в неделен ден, биха минали без отговор, ако не беше неумолимият Майкъл Монт.

– Вярно! – извика той. – Това е великото откритие след войната. Всички мислехме, че вървим към напредък... сега вече разбираме, че само се променяме.

– Към по-лошо – заяви искрено мосю Профон.

– Колко насърчително говорите, Профон – промълви Анет.

– Елате да поиграем тенис – предложи Джек Кардиган. – Пипнало

277. Хищна риба в южните морета, главно около бреговете на Мексико.

278. Професионален играч.

279. Град на река Темза, в графство Бъркшир.

ви е лошо настроение. Но веднага ще го прогоним. Играете ли, мистър Монт?

– Опитвам се, сър.

В този момент Соумс стана, дълбоко разтревожен от бъдещето, на чието подготвяне бе посветил целия си живот.

– Като дойде Флър... – казваше Джек Кардиган.

Да! Защо я нямаше още? Той мина през гостната, хола и главния вход, излезе на алеята и се послуша за колата. Навред владееше неделна тишина; из въздуха се носеше мирис на цъфнал люляк. Бели облаци се рееха като позлатени от слънцето лебедови пера. Припомни си ясно деня, когато се бе родила Флър, мъчителното очакване, докато държеше в ръце и нейния живот, и живота на майка ѝ. Спасил я бе тогава, за да стане цветето на неговия живот. А сега! Нима щеше да му създаде тревога... мъка... да му причини страдание? Не му се нравеше тази перспектива! Дрозд прекъсна мислите му със своята вечерна песен... едра птица на акациевото дърво отсреща. Напоследък Соумс бе започнал да се интересува от птиците в своята градина; разхождаше се с Флър и ги наблюдаваха; нейните очи бяха остри като игли и тя знаеше всяко гнездо. Видя понтера ѝ, легнал на слънце на сред алеята. „Е, стари приятелю, и ти ли я чакаш?“ Кучето се приближи полека, помахвайки недоволно с опашка; Соумс го погали машинално по главата. Кучето, птицата, люлякът – всички те бяха за него частица от Флър; ни повече, ни по-малко! „Премного я обичам! – помисли той. – Премного я обичам!“ Приличаше на корабопритежател, пуснал в мореплаване незастрахован кораб. Незастрахован беше и сега, както някога – толкова отдавна! – когато скиташе, безмълвен и ревнив, из пустия Лондон, с копнежа по оная жена... неговата съпруга... майката на проклетото хлапе! Ах! Ето и колата! Пристигна най-после с багажа, но без Флър!

– Мис Флър си идва пеша, сър, по пътеката край реката!

Пеша толкова мили? Соумс погледна смяян. По лицето на водача пробягваше сякаш усмивка. Защо се хилеше! Соумс извърна веднага глава с думите:

– Добре, Симс! – И се прибра.

Качи се отново в картинната галерия. Оттам се виждаше брегът на реката. Застана до прозореца, втренчи поглед нататък, забравил, че ще мине най-малко час, докато тя се покаже по пътеката. Пеша! А онзи приятел се хили! Хлапето!... Той се отстригна рязко от прозореца. Не можеше да я шпионира. Щом иска да крие тайните си от него... да ги крие! Но той не може да я шпионира. Усети сърцето си пусто,

горчилката се надигна до устата му. Пресекливите викове на Джек Кардиган, който гонеше топката, и смехът на младия Монт разсичаха тишината и стигаха до него. Надяваше се, че тия двамата ще прогонят оня приятел Профон. А девойката „La vendimia“ стоеше с ръка на хълбока, втренчила нейде зад него унесения си поглед. „Правех всичко за тебе – мислеше той – още от времето, когато беше едва до коляното ми. Нима ще ме... огорчиш сега?“

Но девойката от картината на Гойя не отговори, все така блестяща със своите едва потъмнели багри. „В тази няма живот – помисли Соумс. – А защо другата не идва?“

Трио

Неделното гостуване в Уондсън, в подножието на Варовиковите възвишения, продължи цели девет дни, разтегна почти до скъсване преплетените нишки на издръжливостта между четиримата Форсайтови от третото, а може да се каже, и четвърто поколение. Никога досега Фльор не бе била така „fine“, Холи – така бдителна, Вал – така потаен, Джон – така мълчалив и смутен. Земеделските познания, които научи през тази седмица, биха могли да се съберат на върха на ножче и да се разсеят с едно духване. Невиждащ по природа всякаква потайност, а, поради обожанието си към Фльор убеден, че е „глупост“ да скрива своите чувства, той се ядосваше и възмущаваше, но все пак ѝ се подчиняваше, като си почиваше – доколкото беше възможно – от това усилие, когато бяха сами. В четвъртък, докато стояха пред еркерния прозорец в гостната, готови за вечеря, тя му каза:

– Аз заминавам в неделя, Джон, с влака в три и четиридесет от Паддингтън. Ако отидеш да видиш вашите в събота, можеш да се върнеш в неделя да ме изпратиш, а след това да се прибереш тук с последния влак. И така, щеше да си ходиш, нали?

Джон кимна.

– Както кажеш, стига да бъда с теб – отвърна той; – само че защо трябва да се преструвам...

Фльор плъзна малкия си пръст по дланта му.

– Нямах никакъв усет, Джон, трябва да оставиш всичко на мен. Въпросът с нашите е много сериозен. Ако искаме един ден да бъдем заедно, трябва да се крием сега. – Вратата се отвори и тя веднага добави високо: – Вие сте тъпак, Джон.

Нещо се преметна в душата му; той не можеше да понася това хитруване при едно така естествено, всемогъщо и сладостно чувство.

В петък, в единадесет часа вечерта, приготвил вече пътническата си чанта, той се бе навел през прозореца, полунатъжен, полуунесен в мечтата за Падингтънската гара, когато му се счу лек шум, сякаш някой почука с нокът на вратата. Изтича нататък и се ослуша. Звукът се повтори. Да, нокът беше. Той отвори. О! Какво прекрасно видение влезе!

– Исках да ти се представя в маскараден костюм – каза то и застана до края на леглото.

Джон въздъхна дълбоко, облегнат на вратата. Видението беше с бял муселин на главата, с ефирно шалче, обвило голата шия над виненочервена рокля, богато набрана около тънката талия. Подпряло бе една ръка на хълбока си, а в другата, вдигната под прав ъгъл, държеше ветрило, което докосваше главата.

– Би трябвало да държа кошница с грозде – прошепна видението, – но нямам. Костюмът е по картина на Гойя. Позата също. Харесваш ли я?

– Мечта!

Видението се завъртя.

– Пипни и погледни!

Джон коленичи и докосна почтително полата.

– С цвят на грозде – продължи шепотът, – истинско грозде... *La vendimia*... гроздоберът.

Пръстите на Джон едва докоснаха талията ѝ от двете страни; той вдигна към нея обожаващ поглед.

– О, Джон! – промълви видението, наведе се, целуна го по челото, завъртя се отново, плъзна се напред и изчезна.

Джон остана коленичил, склонил глава на леглото. Не помнеше колко време е стоял така. Лекият шум на нокътя по вратата, шумоленето на стъпките и полата продължаваха... като насън... около него; а видението се усмихваше и шепнеше пред затворените му очи, излъчвайки леко ухане на нарцис. Там, между веждите, където го бе целунало, той усещаше хлад, сякаш го бе докоснало цвете. Душата му бе изпълнена с любов, любовта на младеж към девойка, любов, която знае толкова малко, а се надява на толкова много, която за нищо на света не би слязла от висините, а с времето ще трябва да се превърне в уханен спомен... в гибелна страст... в досаден брак... или, понякога, съвсем рядко, в обилен, сладък гроздобер, в грозде с цвят на залязващо слънце.

И сега, и по-рано говорихме достатъчно за Джон Форсайт, посочвайки колко дълъг беше изминатия път между него и прадядо му,

първият Джолиън от приморския Дорсет. Джон беше чувствителен като девойка, по-чувствителен от девет измежду десет съвременни девойки; с въображение на кой да е от художниците, покровителстван от сестра му Джун; нежен като истински син на свята майка и своя баща. И все пак в дълбините на душата му бе останало нещичко от стария родоначалник, скрита волева сила, страх да не издаде своите чувства, решителност, която не умее да се признава за победена. Чувствителните, надарени с въображение, и нежни юноши обикновено страдат в училище, но Джон криеше инстинктивно истинския си образ и затова беше нормално нещастен. Досега беше напълно откровен и естествен само с майка си; но тази събора се връщаше у дома си в Робон Хил с натъжено сърце, защото Флър бе казала, че не бива да бъде откровен и естествен с тази, от която никога не бе скривал нищо; не бива дори да ѝ каже, че са се видели пак, освен ако разбере, че тя вече е знаела. Това му се стори така непоносимо, че едва не изпрати вкъщи телеграма да се извини под някакъв предлог и да остане в Лондон. А първото нещо, което майка му каза, беше:

– Значи, ти си видял нашата малка приятелка от сладкарницата, Джон! Как ти се стори при новата среща?

С облекчение, но силно порумениял, Джон отвърна:

– О, чудесна е, мамо!

Ръката ѝ притисна неговата.

Джон не бе обичал никога майка си така, както в тази минута, когато сякаш опровергаваше страховете на Флър и възвръщаше душевния му покой. Той се обърна да я погледне, но нещо в усмихнатото ѝ лице – нещо, което само той навярно можеше да долови – спря напирашите думи. Може ли страхът да се придружава от усмивка? Ако може, лицето ѝ изразяваше страх. А Джон изрече съвсем други думи за земеделските занимания, за Холи, за Варовиковите възвишения. Говореше бързо и очакваше тя сама да насочи разговора към Флър. Но това не стана. Не я спомена и баща му, макар че и той сигурно знаеше. Какво осакатяване, какво проваляне на действителността имаше в това премълчаване за Флър... когато той беше така изпълнен с мисълта за нея; когато майка му беше така изпълнена с мисълта за Джон; а баща му – така изпълнен с мисълта за майка му! Така прекараха тримата тази съботна вечер!

След вечеря майка му посвири; избираше сякаш нарочно все негови любими неща. А той седеше, обгърнал с ръка коляно, забравил да приглади косата си, в която бе заровил преди малко пръсти. Гледаше майка си, докато тя свиреше, но виждаше Флър... Флър в светлината на

лунната овощна градина, Фльор в огряната от слънце каменоломна, Фльор в маскарадния костюм... олюлява се, шепне, навежда се и го целува по челото. По едно време, както слушаше, се забрави и погледна баща си в другото кресло. Защо баща му гледаше така? Изражението му беше толкова тъжно и необяснимо. Изпълнен с угризения, Джон стана и отиде да седне върху страничното облегало на бащиното кресло. Оттам не можеше да вижда лицето му; и видя отново Фльор... в тънките, бели пръсти на майка си, които се плъзгаха по клавишите, в профила и в посребрените ѝ коси; и в дъното на дългата стая, в отворения прозорец, зад който пристъпваше майската нощ.

Когато се качи да си легне, майка му отиде при него. Застана до прозореца и каза:

– Кипарисите, които дядо ти посади някога, израснаха чудесно. Винаги ми се струват особено прекрасни при лунна светлина. Жалко, че не познаваш дядо си, Джон.

– Омъжена ли беше за татко, докато той беше жив? – запита неочаквано Джон.

– Не, мили; той почина през деветдесет и втора година... много стар... на осемдесет и пет години, струва ми се.

– Прилича ли татко на него?

– Малко; татко ти е по-изтънчен и не така внушителен.

– Това зная от портрета на дядо; кой го е рисувал?

– Някое „проскубано пиле“ на Джун. Но портретът е добър.

Джон улови майка си подръка.

– Разправи ми за семейната вражда, мамо.

Усети, че ръката ѝ потрепери.

– Не, мили; това трябва да стори някой ден татко ти, ако намери за уместно.

– Нима е било нещо толкова сериозно? – запита задъхано Джон.

– Да.

Настъпи мълчание, при което никой от тях не разбра лакътят ли, или ръката, пъкната под него, трепери по-силно.

– Някои хора – започна меко Айрин – мислят, че нащърбената луна е зловеща; но за мене тя винаги е прекрасна. Погледни сенките на кипарисите! Знаеш ли, Джон, татко ти предлага двамата с теб да отидем в Италия за два месеца. Искаш ли?

Джон измъкна ръката си изпод лакътя ѝ – така рязко и объркано беше чувството, което го обзе. В Италия с майка си! Преди две седмици това би било мечта; сега го смути; почувства, че внезапното

предложение е свързано с Фльор. Той отговори със запъване:

– О, да! Само че... не зная. Трябва ли... още щом започнах? Бих искал да си помисля.

Гласът ѝ отвърна спокойно и нежно:

– Да, мили, помисли. Но по-добре сега, отколкото, когато сериозно се заловиш със стопанство. В Италия с тебе!... Ще бъде прекрасно!

Джон обгърна талията ѝ – все още тънка и крепка като на девойка.

– Мислиш ли, че можеш да оставиш татко? – запита неуверено той, защото чувстваше, че е неискрен.

– Предложението е от татко ти; той смята, че ти трябва поне да видиш Италия, преди да се заловиш сериозно с каквото и да е.

Чувството за неискреност угасна у Джон; той разбра – да, разбра! – че баща му и майка му са също така неискрени. Просто искаха да го отдалечат от Фльор. Сърцето му се ожесточи. Усетила сякаш това, което ставаше в него, майка му каза:

– Лека нощ, мили! Наспи се добре и помисли. Но ще бъде прекрасно!

Тя го притисна така бързо, че той не успя да зърне лицето ѝ. Останал сам, Джон се почувства точно така, както се чувстваше някога, когато се случеше да е направил пакост: страдаше, защото не е бил добър, а и защото чувстваше, че е прав.

След като постоя една минутка в стаята си, Айрин мина през гардеробната между нейната стая и тази на съпруга ѝ.

– И така?

– Ще помисли, Джолиън.

Загледан в уморената усмивка на устните ѝ, Джолиън отвърна спокойно:

– По-добре би било да позволиш да му разкажа и да свърши всичко. Джон е джентълмен по душа; трябва само да разбере...

– Само! Но той не може да разбере; невъзможно е.

– Аз мисля, че бих разбрал на неговата възраст.

Айрин взе ръката му.

– Ти си бил винаги по-голям реалист от Джон; и не така невинен.

– Това е вярно – отвърна Джолиън. – Странно, нали? И ти, и аз бихме разказали на всички историята си, без да се срамуваме; но пред собственото ни дете се стъписахме.

– Защо не искахме да знаем дали хората одобряват постъпката ни, или не.

– Джон няма да ни укори!

– Напротив, Джолиън! Той е влюбен, чувствам, че е влюбен. И ще си каже: „Майка ми се е омъжила някога без любов? Как е могла!“ Това ще му се стори престъпление! Каквото и беше!

Джолиън стисна ръката ѝ и каза с пресилена усмивка:

– Ох! Защо се раждаме млади? Ако се раждахме стари и се подмладявахме с годините, щяхме да разбираме кое как се случва и бихме отхвърлили тази проклетата нетолерантност. Но знаеш ли, ако момчето е наистина влюбено, Италия не ще му помогне да забрави. Ние сме упоритата порода; а той ще разбере от вътрешния си усет защо го изпращаме. Нищо друго не ще го излекува освен сътресението, когато му кажем.

– Да опитаме все пак.

Джолиън замълча. Принуден да избира между дявола и морската бездна – между мъката пред ужасното признание и скръбта пред двумесечната раздяла с жена си, – той тайно мечтаеше за дявола, но щом тя предпочиташе морето, и той трябваше да се справи някак с него. Това ще бъде най-сетне подготовка за онова заминаване, от което няма връщане. Той я прегърна, целуна я по очите и каза:

– Както искаш, любов моя.

Дует

„Мъничкото“ вълнение, наричано любов, се разраства невероятно, щом се почувства заплашено. Джон стигна до гара Падингтън половин час по-рано, а му се струваше, че е закъснял цяла седмица. Застана, както се бяха уговорили, до павилиона за вестници, в кариран спортен костюм, под който сякаш личеше усиленото биене на сърцето му. Прочете заглавията на романите, изложени в павилиона, и накрая купи един, за да не бъде гледан с подозрение от продавача. Заглавието беше Сърцето на следата и навярно имаше някакъв смисъл. Купи си и списанията Дамско огледало и Земеделец. Всяка минута му се струваше час, изпълнен с ужасни представи. След деветнайсет минути я видя с пътническа чанта в ръка и с носач, който взеше на количка багажа ѝ. Тя се приближи бързо, равнодушно, поздрави го така, като че ли ѝ е брат... – Първа класа – обърна се тя към носача. – Ъглови места, едно срещу друго.

Джон се възхищаваше от невероятното ѝ самообладание.

– Не можем ли да си запазим купе? – прошепна той.

– Няма смисъл. Влакът спира често. Може би след Мейдънхед. Дръжте се непринудено, Джон.

Джон се намръщи. Влязоха... с още двама простаци!... О, ужас! От смущение даде прекалена почерпка на носача. Този дивак не заслужава-ше нищо, щом ги бе настанил тъкмо тук, и то с такова изражение, сякаш го бе направил нарочно.

Фльор се закри с Дамско огледало. Джон последва примера ѝ със Земеделец. Влакът потегли. Фльор пусна Дамско огледало и се наведе напред.

– Е-е? – запита тя.

– Сякаш бяха петнайсет дни.

Тя кимна и лицето на Джон просия.

– Дръж се непринудено – прошепна Фльор, като се разсмя.

Джон се почувства оскърбен. Как можеше да се държи непринуде-но, като го чакаше пътуване в Италия? Възнамеряваше да ѝ съобщи вестта предпазливо, обаче я издрънка наведнъж:

– Пращат ме за два месеца в Италия с мама.

Фльор наведе очи, пребледня леко и прехапа устни.

– О! – каза тя.

Само това. Но и то не беше малко.

Това „о!“ беше като бързо отдръпване на ръка при фехтовка, за подготвяне на нов удар. И той дойде:

– Трябва да отидеш!

– Да отида? – повтори глухо Джон.

– Разбира се.

– Но... два месеца са нещо страшно!

– Не – отвърна Фльор. – Само шест седмици. Дотогава ще ме забрав-виш. Ще се срещнем в Националната галерия на другия ден след завръ-щането ти.

Джон се засмя.

– Ами ако ти ме забравиш? – промълви той сред тракането на влака.

Фльор поклати глава.

– Някой друг глупак... – прошепна Джон.

Върхът на обувката ѝ го настъпи.

– Няма друг глупак! – отвърна тя и вдигна Дамско огледало.

Влакът спря. Двамата пътници слязоха. Един се качи.

„Ще умра – помисли Джон, – ако не останем някак сами.“

Влакът продължи; Фльор се наведе пак напред.

– Аз никога не отстъпвам – каза тя. – А ти?

Джон поклати глава живо.

- Никога! – каза той. – Ще ми пишеш ли?
– Не; но ти можеш да ми пишеш. До клуба ми.
И в клуб членуваше значи... Чудесна девойка!
– Измъкна ли нещо от Холи? – прошепна той.
– Опитах се, но нищо не излезе. Не посмях да настоявам.
– Какво може да е било? – извика Джон.
– Непременно ще узная.

Последва продължително мълчание, докато най-после Фльор каза:
– Мейдънхед! Внимавай, Джон!

Влакът спря. Единственият им спътник слезе. Фльор спусна завеската откъм своята стана.

– По-скоро! – извика тя. – Гледай през прозореца колкото може по-зверски!

Джон издуха носа си и се намръщи; никога в живота си не се бе мръщил така! Една стара дама отмина, друга, по-млада, се опита да отвори. Дръжката се завъртя, но вратата не мръдна. Влакът тръгна, младата дама тръгна към друг вагон.

– Какво щастие! – извика Джон. – Вратата се запъна.

– Да – отвърна Фльор. – Аз я задържах.

Влакът потегли; Джон коленичи.

– Следи с поглед коридора – прошепна Фльор. – И бързо!

Устните ѝ срещнаха неговите. И макар целувката им да трая може би десет секунди, душата на Джон напусна тялото му и отлетя така далеко, че, когато седна отново срещу невъзмутимата девойка, беше пребледнял като смъртник. Чу въздишката ѝ и тя му се стори най-ценния звук, който бе чувал досега – най-прекрасното признание, че той значи нещо за нея.

– Шест седмици всъщност не са много време – заяви Фльор; – а ти можеш да ги съкратиш, стига да изглеждаш там спокоен и да не показваш, че мислиш за мен.

Джон се смая.

– Тъкмо това е необходимо, Джон, за да ги убедиш. Не разбираш ли? И ако ние не се променим, когато се върнеш, те ще се откажат вече да стават смешни. Съжалявам само, че не отиваш в Испания; в Мадрид, казва татко, имало картина на Гойя с една девойка, която приличала на мене. Всъщност не прилича... у нас има репродукция от нея.

За Джон това беше слънчев лъч, пронизал мъглата.

– Ще поискам да отидем в Испания – каза той, – мама няма да има нищо против. Тя не е била никога в Испания. А баща ми много цени

Гойя.

– О, да; баща ти е художник, нали?

– Само акварелист – призна откровено Джон.

Като стигнем в Рединг, Джон, слез пръв и иди да ме чакаш при кавершамския шлюз. Ще изпратя колата да се върне и ще тръгнем пеша покрай реката.

Джон стисна признателно ръката ѝ; и двамата замълчаха, забравили целия свят, макар че поглеждаха с едно око към коридора. Но влакът летиеше сякаш двойно по-бързо, а шумът почти се губеше във въздишките на Джон.

– Наближаваме – каза Фльор; – а пътеката покрай брега е съвсем открита. Още веднъж! О, Джон, не ме забравяй!

Джон ѝ отвърна с целувка. След миг един поруменял, разсеян младеж скочи от влака и изтича по перона, като ровеше из джобовете за билета си.

Когато най-сетне Фльор го настигна по крайбрежната пътека отвъд кавершамския шлюз, той бе успял да си възвърне до известна степен равновесието. Щом трябва да се разделят, няма да прави зрелища. Ветрецът откъм светлата река извърещаше към слънцето бледата страна на върбовите листа и придружаваше с шумола си двамата млади.

– Казах на шофьора ни, че ми се е завило свят от влака – обясни Фльор. – Естествено ли се държа, когато слезе на перона?

– Не зная. Какво значи, според теб, „естествено“?

– За теб е естествено да изглеждаш сериозен и щастлив. Когато те видях за първи път, ми се стори, че съвсем не ще приличаш на другите хора.

– Точно това помислих и аз, когато те видях първия път. Веднага разбрах, че никога не ще обикна друга девойка.

Фльор се засмя.

– Ние сме невероятно млади. А младежките мечти за любов са отживелица, Джон, освен това са и страшно губене на време. Помисли какви развлечения можеш да имаш! Та ти дори не си започнал още да живееш; просто срамота! Аз също. Като си помисля само!

В душата на Джон нахлу смут. Как можеше да приказва тя така, тъкмо когато щяха да се разделят?

– Ако наистина мислиш така – заяви той, – не мога да замина. Ще кажа на мама, че трябва да се заловя за работа. При сегашното положение в света!

– Положението в света ли?

Джон пхна дълбоко ръце в джобовете си.

– Разбира се! – отвърна той. – Помисли колко хора мрат от глад!

Фльор поклати глава:

– Не, аз не искам да проваляя живота си за глупости!

– Глупости ли? Но сегашното положение на нещата е ужасно и човек е длъжен да помогне!

– О, да! Всичко това ми е известно. Само че ти не можеш да помогнеш на хората, Джон. Те са непоправими. Докато ги измъкнеш от една беда, ще нахълтат в друга. Погледни ги: продължават да се бият, да заговорничат, да се борят, макар че непременно мрат на цели купища. Идиоти!

– Не ти ли е жал за тях?

– Жал ми е... но нямам намерение да страдам заради тях – няма смисъл.

Замълчаха, всеки смутен от това първо надникване в душата на другия.

– Аз намирам хората за скотове и идиоти – повтори упорито Фльор.

– Аз пък мисля, че са просто нещастници – отвърна Джон.

Бяха готови да се скарат... и то в ужасен, върховен миг, когато раздялата надничаше вече от близките пролуки между върбите!

Джон се закова на място. По челото му изби пот, нозете и ръцете му затрепераха. Фльор също се бе спряла и гледаше намръщено реката.

– Аз трябва да вярвам в нещо – промълви страдалчески Джон. – Предполагам, че всички сме създадени, за да се радваме на живота.

Фльор се изсмя.

– Да. Тъкмо това вие няма да постигнеш, ако вървиш по тоя път. Но твоята представа за радост е, може би, да се измъчваш. А хората като теб не са малко, то се знае.

Тя бе пребледняла, очите ѝ бяха потъмнели, устните – станали още по-гънки. Фльор ли беше тази, която гледаше втрънено водата? Джон изпита странното чувство, че изживява някаква сцена от роман, когато влюбеният трябва да избира между любовта и дълга. Нищо на този свят не беше по-упойтелно от този бърз поглед. Той му действа точно така, както подръпването на верижка действа на куче – накара го да завърти опашка и да тръгне след нея с изплезен език.

– Да престанем с тия глупости – каза тя. – Времето ни е съвсем кратко. Погледни, Джон, оттук можеш да видиш къде ще мине реката. Ето там, при завоя, където почва гората.

Джон видя заострен покрив, един-два комина, късче стена между

дърветата – и усети, че сърцето му замира.

– Не бива да се бавя повече. Няма смисъл да продължаваме отвъд оня плет, много е открито зад него. Да стигнем дотам и да се сбогуваме.

Един до друг, ръка за ръка, вървяха мълчаливо към плета от цъфнал бял и розов глог.

– Клубът ми е „Талисман“, Стратън Стрийт, Пикадили. Там писмата ми са в пълна безопасност, отивам редовно веднъж в седмицата.

Джон кимна. Лицето му се бе затворило, очите му гледаха право напред.

– Днес е трийсет и първи май – каза Фльор; – на девети юли в три часа ще бъде пред „Бакхус и Ариадна“; съгласен?

– Съгласен.

– Ако ти е тежко, както на мене, работата е наред. Нека минат тези хора!

Мъж и жена, извели на въздух децата си, се изнизиха в празнично шествие.

И последният влезе през решетъчната врата.

– Семейна идилия! – каза Фльор и се отдръпна до глоговия плет. Цъфналите вейки трепнаха над нея, един грозд от розови цветчета докосна бузата ѝ. Джон протегна ревниво ръка да го отстрани.

– Сбогом, Джон.

Постоях за миг така, с крепко стиснати ръце. Устните им се срещнаха за трети път, а когато се разделиха, Фльор изтича и изчезна през решетъчната вратичка. Джон стоеше, където го бе оставила, притиснал чело до розовия грозд. Изчезнала бе. За цяла вечност... за седем седмици без два дена. А той стоеше тук, пропуснал последната възможност да я види! Изтича към вратичката. Фльор вървеше бързо почти по петите на изостаналите деца. Обърна глава, махна му леко с ръка, забърза и бавно изнизващото се семейство я скри от погледа му.

Той си спомни думите на някогашната смешна песен:

Падингтънски стон... най-тъжния в света

Въздъхна той в гробовен падингтънски стон...

И тръгна незабавно назад към редингтънската гора. През целия път до Лондон и оттам, до Уондсън той държеше на колене разтвореното „Сърцето на следата“, а мислено редеше поема, така преливаща от чувство, че не можеше да се излее в рими.

Каприз

Фльор вървеше все така бързо. Бързото движение ѝ се налагаше: беше закъсняла, а щеше да се нуждае и от цялата си съобразителност, когато пристигне. Задмина островите, гората, хотела и вече щеше да вземе ферибота, когато забеляза някаква лодка и в нея изправен младеж, който се държеше за крайбрежните храсти.

– Позволете да ви прекарам, мис Форсайт – каза той. – Дойдох нарочно за това.

Тя го погледна смаяно.

– Няма нищо чудно в случая. Бях у вас, пих чай и реших да ви спестя малко труд. На път ми е – тъкмо се връщам в Пангбърн. Казвам се Монт. Видях ви в картинната галерия – нали помните? – когато баща ви ме покани да видя картините му.

– О! – промълви Фльор. – Да, кърпичката.

На този младеж тя дължеше запознаването си с Джон; пое ръката му и скочи в лодката. Все още развълнувана и леко запъхтяна, тя седна и замълча; но не и младежът. Никога не бе чувала някой да говори толкова много неща за толкова малко време. Каза ѝ възрастта си – двайсет и четири; теглото си – десет стоуна²⁸⁰ и единадесет фунта, местожителството си – много наблизко; описа преживяванията си под огъня на бойното поле и как се чувства човек, когато е бил обгазен²⁸¹; закритикува „Юнона“, изказа собственото си мнение за тази богиня; спомена репродукцията на Гойя, заяви, че Фльор не прилича много на девойката; очерта набързо положението на Англия; нарече мосю Профон – или както там му беше името! – „добро момче“; намери, че баща ѝ имал няколко великолепни творби, а други – неизвестно откъде „изровени“; изрази надежда, че ще може да дойде пак с лодката, за да поразходи Фльор по реката като човек, заслужаващ пълно доверие; запита какво е мнението ѝ за Чехов и ѝ съобщи своето; пожела да отидат някога заедно на руски балет... Намери името ѝ Фльор Форсайт просто прелест; наруга родителите си, задето са го кръстили Майкъл, сякаш не му стигало, че е Монт; обрисова баща си; каза ѝ, ако иска хубава книга, да прочете Йов²⁸², баща му приличал на него донякъде от времето, когато Йов още притежавал земя.

280. Мярка, равна на 6,36 кг.

281. Засегнат от отровни газове.

282. Библейската книга „Йов“.

– Но Йов не е имал земя – промълви Фльор; – той е имал само овце и добитък и е имал чергарски живот.

– Ах! – отвърна Майкъл Монт. – Как бих желал и баща ми да води чергарски живот! Не мислете, че копнея за земята му. Не намирате ли, че земята е ужасно бреме в наши дни?

– Нашият род никога не е имал земя – отвърна Фльор. – Но имаме всичко друго. Струва ми се, че някой от праичовците ми е имал романтична ферма в Дорсет. Защото родът ни е оттам. Но тя му е създавала повече разходи, отколкото щастие.

– Продад ли я е?

– Не, задържал я.

– Защо?

– Защото никой не искал да я купи.

– За щастие на стареца.

– Не. Не било за щастие. Татко казва, че това го измъчвало; той се казал Суидин.

– Ах, че забавно име!

– Слушайте, ние не се приближаваме. А се отдалечаваме. Тази река тече.

– Чудесно! – извика Монт, като потопаи разсеяно веслата. – Приятно е да срещнеш остроумна девойка.

– Но по-приятно е да срещнеш умен младеж.

Младият Монт вдигна ръка да подръпне косата си.

– Внимавайте! – извика Фльор. – Веслото!

– Нищо му няма! Здравно е – няма да се пречупи!

– Имате ли намерение да гребете? – запита строго Фльор. – Аз искам да се прибера.

– Да – отвърна Монт, – но като се приберете, вече няма да ви видя днес. *Finis*²⁸³, както казало френското девойче, което скочило в кревата, след като изрекло молитвата си. Не благославяте ли деня, в който сте получили майка францужойка и такова име?

– Харесвам името си, но то ми е дадено от баща ми. Майка ми е искала да ме нарекат Маргрет.

– Което е безсмислица. Имате ли нещо против да ме наричат М.М. И ще ми позволите ли да ви наричам Ф.Ф.? То е напълно в духа на настоящето.

– Нямам нищо против, стига да се прибера.

283. Свършено (фр.).

Монт натисна по-силно веслото, което затъна и лодката се върна малко назад.

– Противно весло! – каза той.

– Гребете, моля ви се.

– Гребя, както виждате. – Натисна няколко пъти, като я гледаше с тъжен копнеж. – Вие знаете, разбира се – въздъхна той и престана да гребете, – че дойдох да видя вас, а не картините на баща ви.

Фльор стана.

– Ако не гребете, ще скоча във водата и ще преплувам реката.

– Наистина ли? Тогава ще ми се наложи да ви последвам.

– Закъсняла съм, мистър Монт, и съм уморена; моля ви се, откарайте ме веднага на брега.

Когато тя стъпи на кейчето в градината, Монт се изправи и я загледа, хванал с две ръце косата си.

Фльор се усмихна.

– Недейте! – извика неукротимият Монт. – Зная, че възнамерявате да кажете: „Махнете се, проклети коси!“²⁸⁴

Тя се обърна и му махна с ръка.

– Сбогом, мистър М.М.!

И изчезна между розовите храсти. Погледна часовника си, след това прозорците на къщата. Стори ѝ се странно пуста. Минаваше шест! Гълъбите се прибираха за спане, слънцето осветяваше косо снежнобелите им пера и гълъбарника, а зад тях – върховете на дърветата. От верандата достигаше тракане на билиардни топки – Джек Кардиган навярно, и тихото шумолене на евкалипта – странен южняк в старата английска градина. Стигнала до верандата, Фльор щеше вече да влезе вкъщи, но се спря изведнъж, чула гласове откъм гостната вляво. Майка ѝ и мосю Профон! Зад решетъчната ограда, отделяща билиардната от верандата, дочу думите:

– Няма, Анет!

Знаеше ли баща ѝ, че този човек нарича майка ѝ Анет? Винаги на страната на баща си – децата вземат винаги страна в семействата с обтегнати отношения, – тя се спря нерешително. Говореше майка ѝ със своя тих, звънък, приятен глас. Долови само една дума „demain“²⁸⁵. И отговорът на Профон: „Добре“ Фльор се намръщи. Лек звук наруши тишината. След това гласът на Профон: „Отивам мъничко да се разходя.“

284. Махнете се, проклети коси! – шеговито преиначаване на изреча: „Махни се, проклето петно!“ – възклицание, с което лейди Макбет полудява.

285. Утре (фр.).

Фльор се стрелна през стъклената врата във всекидневната. Ето го и него – от гостната, през верандата, в градината; тракането на билиардните топки, което бе престанало да чува, докато се вслушваше в другите звукове, се чу отново. Тя тръсна глава, мина в хола и отвори вратата на гостната. Майка ѝ седеше на дивана между двата прозореца с кръстосани нозе, полуотворени устни, притворени очи. Изглеждаше необикновено красива.

– Ах, ето те най-после, Фльор! Баща ти започна да се безпокои!

– Къде е той?

– В картинната галерия. Иди при него!

– Какво ще правиш утре, мамо?

– Утре ли? Отивам в Лондон с леля ти.

– Така и мислех. Ще ми купиш ли един съвсем прост чадър?

– Какъв цвят?

– Зелен. Предполагам, че всички гости си отиват.

– Да, всички; ти ще утешаваш баща си. Ела да ме целунеш.

Фльор прекоси стаята, наведе се, получи целувка по челото и излезе, минавайки покрай следите от нечие тяло върху възглавницата в другия ъгъл на дивана. Почти изтича горе.

Фльор съвсем не беше старомодна дъщеря, която изисква родителите ѝ да уреждат живота си според мерилото, което налагат на нея. Тя държеше за правото да реди своя живот, не тоя на другите; освен това предугаждаше с непогрешим усет какво можеше да е от полза за собствената ѝ кауза. Чувството ѝ към Джон имаше повече изгледи за успех в една разстроена домашна обстановка. Въпреки това беше наранена, като цвете от смразяващ вятър. Ако този човек наистина бе целунал майка ѝ, то... то нещата са наистина сериозни и баща ѝ трябва да ги узнае. „Demain!“ – „Добре!“ А майка ѝ наистина отиваше в града! Щом влезе в своята стая, тя се наведе през прозореца – да поразхлади лицето си, пламнало изведнъж. Джон трябва да е вече на гарата! Какво знаеше баща ѝ за Джон? Навярно всичко... или почти!

Смени роклята си, за да изглежда, че се е върнала доста отдавна, и изтича в галерията.

Соумс се бе застоял упорито пред своя Алфред Стевенс²⁸⁶ – пред своята любима картина. Не се обърна при отварянето на вратата и Фльор разбра, че е сърдит. Промъкна се тихичко зад него, прегърна го, подаде глава през рамото му и долепи буза до неговата. Такова

286. Стевенс, Алфред (1828–1906) – белгийски художник.

настъпление не бе пропадало ни веднъж досега, но този път пропадна и Фльор зачака най-лошото.

– Дойде си, значи? – каза студено той.

– Само това ли – промълви Фльор – ще ми каже моят лош баща?

И потърка буза в неговата.

Соумс поклати глава, доколкото му бе възможно.

– Защо ме измъчва толкова време, като отлагаше да си дойдеш?

– Но това беше съвсем невинно, мили.

– Съвсем невинно! Много знаеш ти какво е невинно и какво не е!

Фльор отпусна ръце.

– Добре, мили; тогава трябва да ми обясниш, и то съвсем откровено.

Тя отиде да седне на дивана до прозореца.

Баща ѝ бе отвърнал глава от картината и гледаше упорито краката си. Изглеждаше сякаш посивял. „Има хубави малки крака“ – помисли Фльор, срещайки очите му, които той побърза да отвърне.

– Ти си единствената ми утеха – каза ненадейно Соумс. – А как се държиш!

Сърцето на Фльор затуптя по-бързо.

– Как, мили?

Соумс ѝ отправи отново бегъл, макар и нежен поглед.

– Знаеш какво ти казах – продължи той. – Не желая да имам нищо общо с онзи клон от нашия род.

– Добре, татенце, но не разбирам защо аз да нямам.

Соумс се обърна рязко.

– Не желая да разисквам причините – отвърна той, – и трябва да ми вярваш, Фльор.

Гласът, с който бяха казани тези думи, я трогна, но тя си спомни Джон, замълча и започна да чука с ток по ламперията на стената. Заела бе несъзнателно модерна поза, извила единия си крак около другия, подпряла брадичка на свитата китка, протегнала другата ръка пред гърдите си, за да милва прегънатия лакът; в тялото ѝ не бе останала нито една неизвита линия, но то бе запазило все пак своята грациозност.

– Ти знаеш желанията ми – продължи Соумс, – и въпреки това останана още четири дни. Предполагам, че си се върнала с онзи младеж.

Фльор не отделяше поглед от него.

– Не те питам – каза Соумс. – Не правя разследване, когато се касае за твои постъпки.

Фльор скочи изведнъж и загледа навън, подпряла ръце на

брадичката си. Слънцето се бе скрило зад дърветата, гълъбите стояха неподвижно накацали по покрива на гълъбарника; тракането на билиардните топки стигаше дотук, а от ъгъла долу, където Джек Кардиган бе завъртял електрическия ключ, прозираше леко сияние.

– Ще бъдеш ли по-щастлив – запита неочаквано тя, – ако ти обещава да не го виждам, да кажем... през следващите шест седмици?

Тя не беше подготвена за трепета в беззвучния му глас:

– Шест седмици ли? Шест години... по-точно шейсет години! Не се самоизмамвай, Флър, не се самоизмамвай!

Тя се обърна тревожно.

– Какво има всъщност, татко?

Соумс се приближи дотолкова, че можа да види лицето ѝ.

– Не искам да чуя – каза той, – че чувството ти към него е нещо друго, освен каприз. Това би било вече прекалено!

И се засмя.

Флър, която не бе го чувала никога до сега да се смее така, помисли: „Трябва да е наистина нещо дълбоко. Какво ли е?“ Улови под ръка баща си и каза:

– Да, каприз е, разбира се. Само че аз харесвам своите, а не твоите капризи, мили.

– Монте! – промълви горчиво Соумс и се извърна.

Разляла над реката своята тебеширена белота, светлината навън изглеждаше по-студена. Дърветата бяха загубили веселите си багри. Флър закопня изведнъж за лицето на Джон, за ръцете му, за устните, докосващи нейните устни! Притисна ръце до гърдите си и се засмя с лек, принуден смях.

– О la la! Каква мъничка тревога! Както би казал Профон. Не обичам този човек, татко.

Видя, че баща ѝ се спря и извади нещо от вътрешния джоб на сако-то си.

– Не го обичаш ли? Защо?

– Така – промълви Флър. – Просто каприз.

– Не – отвърна Соумс. – Не е каприз. – И скъса каквото държеше в ръка. – Имаш право, и аз не го обичам!

– Погледни – прошепна Флър. – Ето го! Какви противни обувки: човек никога не ги чува.

Проспер Профон се разхождаше в припадащия здрач в ръце в джобовите и подсвиркваше тихо някаква мелодия; спря се, погледна към небето, сякаш казваше: „Не е нещо особено тази мъничка луна!“

Фльор се отдръпна от прозореца.

– Не намираш ли, че прилича на едър котарак? – прошепна тя, а острият звук на бiliarдните топки се разнесе така остро, като че Джек Кардиган захлупи котарака, луната, каприза и трагедията със своето: „Право в червеното!“

Мосю Профон поднови разходката си, продължавайки да тананика дразнещия мотив. Откъде беше? О, да, от Риголето: *donna e mobile*²⁸⁷ Тъкмо това можеше да мисли той! Фльор стисна лакътя на баща си.

– Дебне! – промълви тя, когато го видя да свива зад ъгъла на сградата. Настъпил бе гнетящият миг, отделящ деня от нощта – тих, бавен и топъл, с мирис на глог и люляк в крайречния въздух. Внезапно се обади дрозд. Джон сигурно беше вече в Лондон; може би в парка, по моста на Серпантината, и мисли за нея! Лек шум наблизко я накара да обърне глава: баща ѝ продължаваше да къса хартиятата в ръцете си. Фльор видя, че беше чек.

– Няма да му продам моя Гоген – каза Соумс. – Не знам какво намират в него леля ти и Имоджин.

– Или мама.

– Майка ти! – възкликна той.

„Горкият татко! – помисли Фльор. – Никога не изглежда щастлив. Истински щастлив. Не искам да го огорчавам още повече, но все пак трябва, щом Джон се върне. Както и да е, доста е за тя нощ...“²⁸⁸

– Отивам да се облека – каза тя.

Като влезе в стаята си, ѝ хрумна да облече маскарадния си костюм. Беше от сърмена тъкан, с шалвари от същия плат, стегнати в глезена, с метнат на рамо пажески плащ, с малки позлатени пантофки, а на главата – Меркуриев шлем със златна карфица; всичко, най-вече шлемът, беше украсено със златни звънчета, които звъняха, щом мръдне глава. Но след като го облече, се натъжи, че Джон не може да я види; жалко беше, че няма да я види поне онзи закачлив младеж Майкъл Монт. Гонгът удари и тя слезе.

Направи сензация в гостната. Уинифред намери костюма ѝ за „безкрайно забавен“, Имоджин бе възхитена, Джек Кардиган го нарече „изумителен“, „великолепен“, „екстра“, „срязяващ“. Мосю Профон се усмихна само с очи и каза: „Много мило костюмче.“ Майка ѝ, прекрасна в черната си рокля, я изгледа, но не каза нищо. На баща ѝ се падна да

287. Жената е непостоянна.

288. Перифразирание на евангелски текст: „Доста е на всеки ден грижата му“.

прояви здрава мисъл:

– Защо си се облякла така? Няма да танцуваш!

Фльор се завъртя, звънчетата дръннаха.

– Каприз!

Соумс я погледна втренчено. Отвърна глава и подаде ръка на Уинифред. Джек Кардиган улови под ръка майка ѝ, Проспер Профон – Имоджин. Фльор тръгна сама, като дрънкаше със звънчетата си...

„Мъничката“ луна скоро залезе, майската нощ настъпи, тиха и топла, и обгърна със своите ухания и пурпурни багри безбройните капризи, сплетни, страсти, копнежи и съжаления на безброй жени и мъже. Щастлив беше Джек Кардиган, който хъркаше върху бялото рамо на Имоджин – и в съня си дори „винаги готов“; или Тимоти в своя мавзолей, престарял и годен само да спи като младенец. А толкова други будоваха, мечтаеха, страдаха от неуредиците в света.

Падна роса, цветята се свиха; крави пасяха в ливадите край реката, намирайки с език тревата, която не можеха да видят; по Варовиковите възвишения лежах неподвижни като камъни овце. Фазани по високите дървета на пангборнската гора, чучулиги в тревисти гнезда над каменоломната в Уондсън, лястовици под стрехите на Робин Хил и врабци из Мейфеър – всичко спеше без сънища в безмълвната нощ. Кобилката мейфил, несвикнала още с новото си жилище, дращеше леко по сламата, а редките нощни прелетници – прилепи, пеперуди, бухали – будоваха в топлия мрак. Безцветен и тих, нощният покой обгръщаше мозъка на дневния мир. Само мъжете и жените, яхнали кончетата на тревогите или на любовта, изгаряха в тия самотни часове своите колебливо искрящи мисли и мечти.

Надвесена над прозореца, Фльор чу как часовникът в хола удари глухо дванайсет, чу лекия плясък на риба, внезапния шепот на трепетлика от полъха а на крайбрежния ветрец, далечния грохот на нощен влак, а от време на време и звуци, които никой не би могъл да назове в мрака – тихи, тъмни изрази на незнайните вълнения на хора и животни, птици, машини или може би на някогашни Форсайтовци, Дарти, Кардигановци, дошли да се разходят нощем в света, който е бил някога близък за въплътените им души. Но Фльор не обръщаше внимание на тия звуци. Бързокрилият ѝ, макар и неразделен от тялото дух, прелиташе от вагона към цъфналия плет, стремеше се към Джон, прилепваше към този забранен образ, към гласа му, който не ѝ позволяваха да чуе. Тя сви нос, за да си възвърне чрез уханията на крайбрежната нощ минутата, когато ръката му се бе плъзнала между глога и нейната буза. Дълго стоя така

надвесена, в своята маскарадна рокля, копнееща да обгори крилца в свещта на живота; пеперудите докосваха бузите ѝ в своя стремеж към лампата на тоалетната масичка, като не знаеха, че в дома на никой Форсайт няма открит пламък. Но и на нея най-последно ѝ се доспа и, забравила звънчетата, тя се отдръпна бързо навътре.

През отворения прозорец на своята спалня, съседна със спалнята на Анет, Соумс, все още буден, чу лекия им звън – долетял сякаш от премигването на звездите или от капналата роса от цветята – ако такива звуци могат да се чуят.

„Каприз! – помисли той. Кой знае! Тя е така упорита! Какво да правя? Флър!“

Дълго размишлява той така в „мъничката“ нощ.

ВТОРА ЧАСТ

Майка и син

Да кажем, че Джон Форсайт придружи неохотно майка си в Испания, не би било съвсем точно. Той замина, както добро куче тръгва на разходка с господарката си, като оставя на тревата хубав овнешки кокал. Вървеше, но поглеждаше назад към него. Форсайтови обикновено се сърдят, когато им отнемат кокала. Но Джон не беше от тези, които се сърдят. Той обожаваше майка си, освен това за пръв път пътешестваше. Испания смени много лесно Италия – достатъчно бе да каже: „Предпочитам да отидем в Испания, мамо; ти си била вече толкова пъти в Италия; а бих желал това, което ще видим, да бъде и за двама ни ново.“

Макар и наивен, той бе хитър. Не забравяше нито за миг, че възнамерява да съкрати предлаганите два месеца на шест седмици, и затова не бива да издаде желанията си. Беше много добър спътник, въпреки оставения привлекателен кокал и натрапчивата мисъл; беше свършено равнодушен къде и кога пристигат, не обръщаше внимание на храната, възхищаваше се от страната, чужда за повечето английски пътешественици. Флър бе проявила дълбока мъдрост, като бе решила да не му пише, защото той пристигаше навред без надежда и нетърпение, и можеше незабавно да съсредоточи вниманието си върху магаретата, звъна на камбаните, свещниците, тихите пасиос²⁸⁹, просяците, децата,

289. Вътрешни дворове в испански сгради.

кукуригащите петли, сомбрерата, кактусовите плетища, белите планински села, козите, маслиновите дървета, раззеленените поля, пойните птички в мънички клетки, продавачите на вода, залезите, дините, мулетата, грамадните черкви, картините и тънешите в мараня сивокафяви планини на тази вълшебна земя.

Настъпили бяха вече горещините, така че те можеха да се радват на отсъствието на съотечественици. Джон, който – доколкото му беше известно – нямаше в жилите си нито капчица неанглийска кръв, се чувстваше често дълбоко нещастен в обществото на свои сънародници. Отгатваше, че у тях няма нито следа от безразсъдство, а гледището им за света е много по-практично от неговото. Призна пред майка си, че трябва да е много саможив – толкова приятно му беше да е далеко от хората, които биха му говорили за неща, за каквито хората обикновено разговарят. Айрин каза само:

– Да, Джон, разбирам.

В това усамотение той имаше несравнимата възможност да оцени нещо, което малцина синове могат да разберат: цялостната майчина любов. Съзнанието, че крие нещо от нея, го правеше безспорно прекалено чувствителен; а видът на южняците го караше да се възхищава още повече от нейната красота, която бе чувал да наричат испанска, а сега разбира, че съвсем не е испанска. Красотата ѝ не беше нито английска, нито френска, нито испанска, нито италианска – беше особена! Можеше да оцени също, както никога досега, изтънчения усет на майка си. Не би могъл да каже например дали тя бе забелязала унеса му пред „La vendimia“ на Гойя, дали знаеше, че се бе вмъквал и следобед, и на другата сутрин, за да я погледа по половин час; и втори, и трети път. Това не беше Флор, разбира се, но достатъчно приличаше на нея, за да пробуди мъката – така скъпа на влюбените! – от спомена за видението, застанало до леглото му с вдигната над главата ръка. Да носи в джоба си картичка с репродукция на тази картина, да ѝ се любува скришом, се превърна за Джон в една от ония лоши привички, които, рано или късно, се натрапват на погледа, изострен от любов, страх и ревност. А погледът на майка му бе изострен и от трите. В Гренада бе заловен на местопрестъплението, докато седеше на стоплената от слънцето каменна пейка в парка на заграждения с крепостни стени хълм Алхамбра²⁹⁰, откъдето би трябвало да съзерцава пейзажа; мислеше, че майка му разглежда саксиите с шибой между подкастрените акации, когато чу гласа ѝ:

290. На хълма е прочутият мавритански дворец Алхамбра от XIII в.

– Това ли е любимият ти Гойя, Джон?

Той съдържа, макар и с малко закъснение, движението, с което би се опитал в училище да скрие някоя тайна записчица, и отговори:

– Да.

– Тя е наистина очарователна; но аз предпочитам „Quitasol“²⁹¹. Баща ти сигурно би загубил ума си по Гойя; не вярвам да го е виждал, когато е бил в Испания през деветдесет и втора.

През деветдесет и втора! Девет години преди неговото раждане! Какъв е бил по-раншния живот на баща му и майка му? Щом те имаха право да се занимават с бъдещето му, сигурно и той има право да се занимава с миналото им. Джон вдигна очи към майка си. Но нещо в лицето ѝ – изражението, останало от тежки дни, тайнственият печат на вълнения, опасности и страдания – със своята необозрима дълбочина и скъпо платена святост превръщаше сякаш любопитството в безочливост. Майка му трябва да е имала безкрайно интересен живот; беше толкова красива, толкова... толкова... Не можеше да изрази какво изпитва към нея. Стана и загледа града, раззеленелите ниви, венеца озарени от слънцето планини. Нейният живот беше като миналото на този мавритански град – богато, дълбоко, далечно; а неговият собствен живот приличаше на младенец, безнадеждно незнаещ и невинен! Разправяха, че в планините на запад, извисени над синьозелената равнина като изникнали от морето, са живели финикийци – тъмен, странен, тайнствен народ... живеели са там, високо над земята! Животът на майка му беше за него така непознат и тайнствен, както това финикийско минало беше за града, където петли кукуригаха, а деца играеха и викаха ден след ден. Обидно му беше, че тя може да знае целия му живот, а той знае за нея, само че обича него, баща му, и е красива. Това детинско невежество (той не бе участвал дори във войната – предимство, което имаха почти всички!) го принижаваше в собствените му очи.

През нощта от балкона на спалнята си загледа покривите на града... инкрустации от черен кехлибар, слонова кост и злато; лежа дълго буден, заслушан в провикванията на часовите след ударите на градския часовник, а в главата му се редяха стихове:

В стария, в нощния град на Испания
някой заплаква сам в тишината.

291. Слънчобран – картина от Гойя, представяща жена със слънчобран.

Кой ни тревожи с толкоз тъга?
Страж ли повтаря старо предание?
Скитник ли пита нещо луната?

Просто подема на влюбен душата
своя нерадостен вик: „Докога?“

„Нерадостен“ му се стори студена и неизразителна дума, с „безнадежен“ щеше съвсем да се издаде; а не се сещаше за друга четириричната дума с подходящо ударение, за да може да запази „на влюбен душата“. Минаваше два, когато завърши строфата си, а заспа едва след три, и то, след като си я повтори най-малко двайсет и четири пъти. На другата сутрин я написа и приложи към едно от писмата, които пишеше всеки ден на Фльор, преди да слезе, за да бъде след това със свободна мисъл и общително настроен.

Към обяд същия ден, както седеше на посланата с плочи тераса в хотела, почувства внезапна тъпа болка във врата, някакво особено усещане в очите, и почти веднага му прилоша. Слънцето го бе парнало с прекалено пламенна ласка. Следващите три дни прекара почти на тъмно, в тъпо, болезнено безразличие към всичко, освен към леда на челото и усмивката на майка си. Тя не се отдели от стаята му, не напусна нито за миг безмълвното си бдение, което се струваше на Джон ангелско. Но имаше минути, когато му беше много тъжно и ужасно му се искаше да го види Фльор. Неведнъж, със сълзи на очи, той се сбогува трогателно във въображението си със нея и със света, приготви дори прощалното си писмо; ще ѝ го прати по майка си... която щеше да се разкайва до последния си ден, задето се е опитала да ги раздели... Горката мама! Но не пропусна, разбира се, да съобрази, че има вече оправдание да ускори завръщането.

Към шест и половина всяка вечер започваше „гасгача“-та на камбаните – кънтящ порой от звуци, който се извисяваше от града и пресрещаше с ехото си новия си звън. След като ги чу и на четвъртия ден, Джон каза ненадейно:

– Бих желал да се върнем в Англия, мамо; слънцето е прекалено силно тук.

– Добре, мили. Веднага щом бъдеш в състояние да пътуваш.

Той се почувства изведнъж по-здрав и... по-жалък.

Отсъствали бяха пет седмици, когато отпътуваха за вкъщи. Съзнанието на Джон се проясни напълно, но трябваше да носи шапка,

подплатена от майка му с няколко пласта оранжева и зелена коприна, и все още се движеше повече по сянка. Сега, когато продължителната борба да се прикриват един от друг приближаваше своя край, той се питаше дали майка му съзира неговото нетърпение да се върне по-скоро към това, от което го бе отделила. Осъдени от испанското провидение да прекарат едно денонощие в Мадрид в очакване на съответния влак, съвсем естествено беше да отидат още веднъж в Прадо²⁹². Този път Джон беше умишлено равнодушен пред девойката на Гойя. Сега, когато се връщаше при Фльор, можеше да се задоволи с по-кратко съзерцание. Но майка му се застоя пред картината и каза:

– Лицето и фигурата на девойката са прекрасни!

Джон я изслуша неловко. Отгатнала ли бе? Той разбра отново, че не може да се сравнява с нея по самообладание и усет. С някаква свръхчувствителност, чиято тайна не бе успял да открие, тя долавяше пулса на младостта му; разбираше по инстинкт неговите надежди, страхове и желания. Той се чувстваше ужасно смутен и виновен; защото, за разлика от повечето младежи, имаше съвест. Би желал майка му да бъде откровена с него, почти се надяваше на открита борба. Но не настъпиха нито откровеност, нито борба; спокойно и мълчаливо пътуваха те към север. Така научи той за пръв път как жените умеят да изчакват много по-добре от мъжете. Спряха за един ден и в Париж. Джон се огорчи, защото единият ден бе последван от втори заради някаква шивачка, сякаш майка му, красива във всяка дреха, имаше нужда от специална рокля! Най-щастливият миг от цялото пътешествие беше този, когато стъпи на парахода за Фолкстоун.

Застанала до фалшборта под ръка с него, майка му каза:

– Страхувам се, че пътешествието не те развлече, Джон. Но ти беше много мил към мене.

Джон притисна ръката ѝ.

– Напротив, много ми беше приятно... като изключим главоболеие-то накрая.

Сега, когато пътуването свърши, миналите седмици му се сториха вълшебни и той изпита мъчителната наслада, която се бе опитал да надраска в стихове за ридаещия в нощта глас – чувство, каквото бе притежавал като дете, когато слушаше жадно Шопен и му се искаше да заплаче. И се питаше защо и той не може, както му бе казала тя, да каже съвсем просто: „Ти беше така мила с мене.“

292. Една от най-големите световни картинни галерии.

Странно... защо човек не може да бъде никога любезен и естествен? Вместо това каза:

– Навярно ще ни хване морска болест.

Така и стана; и те пристигнаха в Лондон отслабнали след едно отсъствие от цели шест седмици и два дена, през които не намекнаха нито веднъж за въпроса, ненапуснал, навярно, нито за миг мисълта им.

Бащи и дъщери

Останала без жена си и сина си поради испанската разходка, Джолиън намери, че самотата в Робин Хил е непоносима. Философът, който има всичко, което желае, е твърде различен от философа, който го няма. Все пак, свикнал с мисълта – ако не и с факта – да се примирява, той би издържал може би, ако не беше дъщеря му Джун. Тя го сметна веднага за „проскубано пиле“²⁹³ и го взе под свое покровителство. След като спаси набързо един пропаднал гравьор, за когото се грижеше, тя пристигна в Робин Хил две седмици след заминаването на Айрин и Джон. Джун живееше сега в Чизуик²⁹³, в малка къща с голямо ателие. Форсайтка от щастливите времена, поне по това, че нямаше никакви отговорности, тя се бе приспособила към намалените си доходи по начин, който задоволяваше и нея, и баща ѝ. Тъй като наемът на галерията на Корк Стрийт, купена от баща ѝ заради нея, беше равен на увеличения ѝ данък върху дохода, въпросът се разреши много просто – тя не му прашаше вече наема. Можеше да се очаква, че след осемнайсетгодишно използване на чиста загуба галерията ще започне вече да носи печалба, така че за баща ѝ нямаше да има никаква разлика. По този начин Джун имаше все още хиляда и двеста лири годишен доход, а като намали разходите си за храна и замени двете бедни белгийки с една по-бедна австрийка, оставаше ѝ фактически същият излишък за поддържане на гении. След като прекара три дни в Робин Хил, тя отведе баща си в града. През тези три дни в Робин Хил откри тайната, която баща ѝ пазеше от две години насам, и веднага реши да го лекува. За щастие познаваше най-подходящия човек за целта. Той бе направил чудо с Пол Пост – художника, изпреварил дори футуризма; ядоса се на баща си, защото бе вдигнал насмешливо вежди и защото не бе чувал нито за лекаря, нито за художника.

Никога няма да се излекува, разбира се, ако „не вярва“! А глупост беше да не вярва на човека, излекувал Пол Пост, който неотдавна бе

293. Западно лондонско предградие, по левия бряг на Темза.

заболял отново, защото се бе преуморил от работа или от разгулен живот. Най-важното у този лечител беше, че разчита на природата. Той изучавал специално естествените функции на организма и, ако у пациента му някоя от тези функции не е наред, предписвал отровата, която ще я предизвика – и готово! Джун беше голяма оптимистка. Ясно беше, че баща ѝ не води природосъобразен живот в Робин Хил, и тя възнамеряваше да възстанови занемарените му функции. Чувстваше, че той не върви в крак с времето, а това е противоестествено; сърцето му имаше нужда от стимулиране. В малката къщица в Чизуик Джун и нейната австрийка – една признателна душа, така предана на Джун, задето я бе прибрала, че имаше опасност да умре от преумора – „стимулираха“ по най-различни начини Джолиън, подготвяйки го за лекуването. Но не успяха да отпуснат вдигнатите му вежди, защото австрийката го събуждаше в осем часа, тъкмо когато той заспиваше; а Джун му вземаше „Таймс“, тъй като било природонесъобразно да четете такива глупости, вместо да с интересувате от „живота“. Той не преставаше никога наистина да се възхищава на нейната изобретателност, особено за вечерните часове. За негово добро, както заявяваше сама, макар баща ѝ да подозираше, че тя извлича някаква облага от случая, Джун събираше у дома си „новия век“, представен от сателити на гениите; и „векът“ минаваше тържествено из ателието пред Джолиън във фокстрот или в по-смисления уан-степ, чийто ритъм беше в такова разногласие с музиката, че веждите на Джолиън просто изчезваха в косата от удивление пред изпитанието, наложено върху волята на танцуващите. Със съзнанието, че в редицата на акварелистите стои по-назад от всички претенденти за званието художник, той седнаше в най-тъмния кът и мислеше с изненада за ритъма, в който беше някога възпитан. А когато Джун довеждаше при него някоя девойка или младеж, се опитваше смирено да се издигне, доколкото му е възможно, до тяхното равнище, като си казваше: „Господи, колко съм скучен за тях!“ Наследил неизменната обич на баща си към младежите, все пак се изморяваше да разбира тяхното гледище. Но всичко това беше „стимулиращо“ и той не преставаше да се възхищава от неуморимия дух на дъщеря си. На събранията идваха понякога и самите гении с вирнат нос; Джун ги представяше веднага на баща си. Тя смяташе, че това е от изключителна полза за него, защото гениалността беше една естествена проява, която винаги му бе липсвала... Така мислеше тя, въпреки всичката си любов.

Уверен, колкото това е възможно за един мъж, че тя е негова дъщеря, Джолиън често се чудеше откъде се бе взела – с

червеникавозлатиста коса, започнала съвсем особено да посивява; с откровеното бойко лице, така различно от неговата затворена, изтънчена физиономия; с дребничка, лека фигурка, когато сам той и повечето Форсайтови бяха високи. Започваше да размишлява за произхода на родовете и се питаше дали е датчанка или келтка. Келтка, решаваше той, по своята бойкост, по слабостта си към панделки и широки предмети. Не би било преувеличено да кажем, че той я предпочиташе пред „Века“, който я заобикаляше, при все че повечето бяха млади хора. Джун започна обаче да проявява прекалено внимание към зъбите му – останали му бяха все още някои от тия естествени „функции“. Нейният зъболекар откри веднага „чиста култура на staphylococcus aureus“ (който можеше да предизвика, разбира се, възпаление на венците) и поиска да му извади всичките зъби, като го снабди с два комплекта неестествени функции. Вродената упоритост на Джолиън настръхна и той изложи още същата вечер в ателието възраженията си. Никога досега не бе имал възпаление на венците, а собствените му зъби щяха да изтраят, колкото и самият той. Разбира се, заяви Джун, ще изтраят до края на живота му, ако не ги извади; но ако има повече зъби, сърцето му ще укрепне и той ще живее по-дълго. Това упорство – каза тя – беше показателно за цялото му държание. Той се отпускате; а трябваше да се бори. Кога смята да отиде при човека, който бе излекувал Пол Пост? Джолиън отвърна, че много съжалява, но действително не възнамерява да отиде. Джун се възмути. Пондриджд, тоест лекарят – каза тя, – бил такъв прекрасен човек, а с такава мъка можел да свърже двата края или да убеди хората в правотата на теориите си. Тъкмо това равнодушие и тия предразсъдъци, които проявявал баща ѝ, му пречели да напредне. А би било чудесно и за двамата да се видят!

– Виждам! – каза Джолиън, – че искаш да убиеш с един куршум два заека.

– Тоест да ги излекувам! – извика Джун.

– Няма разлика, мила.

Джун се възмути. Несправедливо беше да говори така, преди да е опитал.

Джолиън възрази, че надали ще има възможност да се изкаже, след като опита.

– Татко – извика Джун, – ти си безнадежден.

– Съвършено вярно – отвърна Джолиън, – и желая да остана колкото е възможно по-дълго време безнадежден. Оставям злото да спи под камък, мила моя. А то спи засега.

– Това значи да не подпомагаш науката – отвърна Джун. – Ти нямаш представа колко предан е Пондридж. За него науката стои на първо място.

– Както мистър Пол Пост поставя поставя изкуството си, нали? – отвърна Джолиън, като изпусна кълбо дим от меката папируса, която му разрешаваха. – Изкуството за самото изкуство... науката за самата наука. Познавам тази възторжена егоцентрична природа. Окоето няма да им мигне жив да те нарежат на масата за дисекция. Но аз съм Форсайт, Джун, и не мога да се възхитя от тях.

– Татко – заяви Джун, – ако знаеше само колко старомодно звучат тия думи! Никой в наши дни не може да си позволи подобно безразличие.

– Страхувам се – промълви усмихнато Джолиън, – че това е единствената естествена функция, с която мистър Пондридж не ще има нужда да ме снабди. Ние се раждаме крайни или умерени, мила, макар, че ако ми позволиш да се изразя така, половината от тия, които се смятат днес за крайни, са всъщност твърде уморени. Аз съм достатъчно добре за годините си и не бива да търся нищо повече.

Джун замълча, защото отдавна знаеше от опит колко непреклонна е любезната упоритост на баща ѝ, когато става въпрос за личната му свобода на действие.

Джолиън сам не разбра как се бе увлякъл да проговори пред нея защо Айрин бе отвела Джон в Испания, като се имаше предвид, че нямаше особено доверие в съдържаността на дъщеря си. Джун се замисли, след което между нея и баща ѝ избухна един почти рязък спор, при който Джолиън съзря отново разликата между дейния нрав на дъщеря му и пасивността на жена му. Долови дори, че между тях все още съществува леко огорчение от далечната борба за Филип Босини, в която пасивното начало така знаменателно бе възтържествувало над активното.

Според Джун беше проява на глупост и дори на малодушие да крият миналото от Джон. Нарече го чист опортюнизъм.

– Който – възрази меко Джолиън – е творческото начало в действителния живот, мила.

– О! – извика Джун. – Ти всъщност не я защитаваш, татко, задето не казва на Джон. Ако зависеше от теб, бих му казал.

– Може би, но само защото зная, че той ще научи сам, а то е по-лошо, отколкото ако му го съобщим ние.

– Тогава защо не му кажете вие? Пак „за да спи зло под камък“.

– Мила моя – каза Джолиън, – за нищо на света не бих постъпил

против инстинкта на Айрин. Джон е неин син.

– Както и твой! – избухна Джун.

– Може ли да се сравни бащиния инстинкт с този на майката?

– Е, добре, аз пък мисля, че постъпвате малодушно.

– Предполагам – отвърна Джолиън. – Предполагам.

Това беше всичко, което можа да измъкне от него; но въпросът продължи да измъчва съзнанието ѝ. Тя не понасяше „злото под камък“. И изпитваше потаен стремеж да тикне въпроса към разрешение. Трябваше да каже на Джон, та или чувството му да увехне, още едва напъпило, или, въпреки миналото, да разцъфти и да даде плод. Тя реши да види Флър, за да добие лична преценка. А веднъж решила нещо, Джун смяташе деликатността за не особено важно съображение. В края на краищата тя беше племенница на Соумс, и двамата се интересуваха от картини. Ще отиде да му каже, че би трябвало да купи нещо от Пол Пост или, може би, някаква скулптура от Борис Струмоловски; нямаше да спомене, разбира се, на баща си. Отиде в следния неделен ден; имаше такова решително изражение, че мъчно можа да наеме файтон на гарата в Рединг. Околностите на реката бяха прекрасни в тия дни на собствения ѝ месец²⁹⁴ и Джун почувства почти болезнено тяхната прелест. Прекарала живота си, без да узнае какво е любовно уединение, тя беше влюбена до безумие в природната красота. Когато наближи красивия кът, където Соумс се бе настанил, изпрати обратно файтона, защото желаше, след като приключи работата си, да се порадва на бистрата вода и на гората. Така че пред входа на дома му пристигна пеша и предаде лично картичката си. Когато нервите ѝ не трепваха, разбираше, че е тръгнала по пътя на най-лекото съпротивление, не от благороден дълг. Въведоха я в гостната, която – макар и не в неин стил – се отличаваше с разкошна изисканост. Докато си мислеше: „Прекалено добър вкус... прекалено много украшения“, тя зърна в едно старинно огледало с полирана рамка фигурата на девойка, която излизаше откъм терасата. С бяла рокля, с бели рози в ръка, отразена в сребристосивото езеро на стъклото, девойката приличаше на видение, сякаш някой прелестен дух бе долеял от зелената градина.

– Добър ден – поздрави Джун, като се обърна. – Аз съм племенница на баща ви.

– О, да; видях ви в сладкарницата.

– С по-малкия ми природен брат. Тук ли е баща ви?

294. Джун значи юни.

– Ей сега ще се върне. Излезе да се поразходи.

Джун сви леко сините и очи и вирна решителната брадичка.

– Вие се казвате Флър, нали? Чувах за вас от Холи. Как ви се струва Джон?

Девојката вдигна розите, които държеше в ръка, погледна я и отговори спокойно:

– Много мило момче.

– Никак не прилича на мене, нито на Холи, нали?

– Никак.

„Хладнокръвна“ – помисли Джун.

А девојката каза ненадейно:

– Бих желала да ми кажете защо нашите семейства не се разбират.

Джун бе посъветвала баща си да отговори на този въпрос, но, когато го зададоха на нея, замълча: било защото девојката се опитваше да ѝ изтръгне нещо, било защото човек не върши винаги това, което препоръчва на теория.

– Знаете ли – продължи девојката, – най-сигурният път някой да научи една тайна е да я скриете от него. Баща ми казва, че било някаква разпра за собственост. Аз не му вярвам: ние сме толкова богати, колкото и те. Не може семействата ни да са били такива bourgeois.²⁹⁵

Джун се изчерви. Почувства се оскърбена, че тази дума бе изречена за дядо ѝ и баща ѝ.

– Дядо ми – отвърна тя – беше толкова щедър, както и баща ми; нито един от двамата не може да бъде наречен bourgeois.

– Добре, какво е било тогава? – настоя девојката. Разбрала, че тази млада Форсайт смята да получи каквото иска, Джун реши веднага да я изпревари, като научи сама нещо от нея.

– Защо искате да узнаете?

Девојката помириса розите.

– Просто защото не ми казват.

– Добре, за собственост е било наистина; но има разни видове собственост.

– Още по-зле. Сега вече непременно трябва да узная.

Решителното личице на Джун трепна. Косите ѝ се бяха разпилели изпод кръглото кепе. Изглеждаше съвсем млада, сякаш срещата им я бе подмладила.

– Слушайте – отвърна тя, – аз видях, че вие изпуснахте нарочно

295. Еснафи, дребнави.

кърпичката си. Има ли нещо между вас и Джон? Ако има, „изпуснете“ и него.

Девојката пребледня, но се усмихна.

– Ако имаше нещо, не по този начин, във всеки случай, бихте ме принудили да се откажа.

При този смел отговор Джун подаде ръка:

– Харесвате ми; но не обичам баща ви; никога не съм го обичала.

Можем да бъдем откровени.

– Това ли дойдохте да ми кажете?

Джун се засмя.

– Не, дойдох да видя вас.

– Много мило от ваша страна.

Девојката умееше да парира ударите.

– Моите години са два пъти и половина повече от вашите – каза Джун, – но напълно ви съчувствам. Ужасно е да не постигнеш, каквото желаш.

Девојката пак се усмихна:

– Все пак мисля, че трябва да ми разкажете.

Как държи на своето това дете!

– Тайната не е моя. Но ще видя какво бих могла да сторя; защото смятам, че и вие, и Джон трябва да узнаете. А сега ще ви кажа сбогом.

– Няма ли да дочакате татко?

Джун поклати глава.

– Как мога да мина на другия бряг?

– Ще ви отведе с лодката.

– Слушайте – заяви, без да мисли Джун, – елате при мене при следното си идване в Лондон. Ето адреса ми. Обикновено имам гости вечер – млади хора. Но на ваше място не бих казала на баща си.

Девојката кимна.

Докато я наблюдаваше как натиска веслата, Джун мислеше: „Страшно хубавичка и добре сложена. Никога не съм предполагала, че Соумс може да има такава дъщеря. Чудесна двойка биха били с Джон.“

Инстинктът за единение, незадоволен у самата нея, беше винаги буден в Джун. Тя остана да погледа как Флор се връща с лодката, как оставя едното весло, за да ѝ помахва за сбогом; после тръгна уморено, с наболяло сърце между ливадите и реката. Младостта търси младост, както водните кончета се гонят едни други, пронизвани от любовта като от слънчеви лъчи. А нейната младост! Толкова отдавна беше... когато заедно с Фил... И след това? Нищо... У никого не намери, каквото

търсеше. И проигра всичко. Но каква примка бе затегната около тези две млади същества, ако наистина са влюбени, както предполага Холи... както баща ѝ, Айрин и дори самият Соумс се страхуват! Каква примка и каква преграда! И стремежът към бъдещето, и презрението към миналото – двете действени начала в живота – се съживиха в сърцето на тази, която винаги бе смятала, че собствените ни желания са по-важни от чуждите нежелания. Застанала за миг на брега в топлата лятна тишина, тя загледа водните лилии, листата на върбите, плуващите риби; вдъхна мириса на трева и ливадник и се запита как би могла да накара всички да бъдат щастливи. Джон и Фльор! Две малки „проскубани пилета“... очарователни, пухкави, жълтички пилета! Жалко! Непременно трябваше да стори нещо! Такива положения не бива да се търпят. Тя продължи пътя си и стигна, запотена и сърдита, до някаква гара.

Вечерта, върна на склонността си да действа направо, заради която мнозина я обикваха, каза на баща си:

– Татко, ходих да видя малката Фльор. Според мен тя е много привлекателна. Не смяташ ли, че не е разумно да си крием главите като щраусите?

Джолиън остави смяян ечемичения чай и взе да рони хляба си.

– Тъкмо това правиш ти – отвърна той. – Помниш ли чия дъщеря е Фльор?

– Не може ли мъртвото минало да погребее своите мъртъвци²⁹⁶?

Джолиън стана.

– Има неща, които не се погребват.

– Не съм съгласна – възрази Джун. – Тъкмо това пречи на всяко щастие и напредък. Вие не разбирате днешното време, татко. То не се интересува от отживелици. Защо смятате, че е толкова важно дали Джон ще узнае нещо за майка си? Кой обръща сега внимание на подобни неща? Законите на брака са и днес точно такива, каквито бяха, когато Соумс и Айрин не можеха да получат развод, та трябваше да се намесиш ти. Ние сме напреднали, а законите – не. Затова никой не иска и да ги знае. Брак без прилична възможност за разтрогване е само робовладичество; а човек не бива да владее човека. Това е ясно вече на всички. Какво значение има дали Айрин е нарушила един отживял закон?

– Не на мен се пада да възразявам в случая – отвърна Джолиън; – но въпросът не е в това. Тук става дума за човешки чувства.

– Разбира се – извика Джун. – За чувствата на тия две млади

296. Из поема на Лонгфелоу „Псалом на живота“.

същества.

– Мила – каза малко раздражено Джолиън, – говориш глупости.

– Не говоря глупости. Защо, ако наистина са влюбени един в друг, трябва да бъдат нещастни. Заради миналото?

– Ти не си изживяла това минало. Аз съм... Чрез чувствата на жена ми; чрез собствените си нерви и въображение, както може да го изживее само един предан съпруг.

Джун също стана и започна да се разхожда неспокойно из стаята.

– Бих те разбрала по-добре – заяви изведнъж тя, – ако девойчето беше дъщеря на Филип Босини. Айрин го обичаше. Но никога не е обичала Соумс.

Джолиън издаде някакъв странен, глух звук – с какъвто италианска селянка подкарва мулето си. Сърцето му туптеше бурно, но той не му обръщаше внимание, изцяло погълнат от чувства.

– Това показва колко малко разбираш. Нито аз, нито Джон, доколкото го познаваме, бихме осъдили едно любовно минало. Става дума за безчовечността на един брак без любов. Тази девойка е дъщеря на човека, насилвил някога майката на Джон като робиня. Ти не можеш да премахнеш този призрак; и не се опитвай, Джун! Искаш от нас да видим Джон с плътта и кръвта на този човек, обладал някога неговата майка против волята ѝ. Няма смисъл да говорим със заобикалки: желая да изясним въпроса веднъж завинаги. Но сега не бива да говоря повече, за да не мисля за това цяла нощ.

И, като притисна с ръка сърцето си, Джолиън обърна гръб на дъщеря си и загледа Темза.

Джун, която по природа не можеше да види стършелово гнездо и да не си навре главата в него, беше сериозно разтревожена. Отиде и плъзна ръка под лакътя на баща си. Макар и убедена, че той е не е прав, беше все пак дълбоко развълнувана от факта, че тази тема е вредна за него. Потърка буза в рамото му и не каза нищо.

След като откара през реката своята по-голяма братовчедка, Флор не слезе веднага на брега, където имаше слънце. Спокойната прелест на следобеда очарова за момент девойката, не особено склонна към отвлечен и поетичен размисъл. В ливадата отвъд пясъка, където оставяше обикновено лодката си, косачка, теглена от сив кон, бе започнала ранна коситба. Тя гледаше като омагьосана как откосите, така гладни и свежи наглед, падат през и зад леките колела. Тракането и свистенето се сливаха с шепота на тополите и върбите и гукането на дивите гълъби в

истинска речна песен. А покрай лодката, в дълбоката зелена вода, водорасли се виеха, повдигани от течението, като жълти змии; пъстри крави дремеха на сянка и помахваха лениво с опашка. Ден за мечтание. Тя извади писмата на Джон – не някакви цветисти излияния, а разказ за видяното и преживяното, изпълнени с мил и тъжен копнеж и завършващи неизменно с „Твой предан Дж.“ Флор не беше сантиментална, желанията ѝ винаги бяха ясни и определени; но, доколкото можеше да има поетичност в дъщерята на Соумс и Анет, през тези седмици на чакане тя беше изцяло съсредоточена около спомените за Джон. Те бяха в тревата и в цъфналите дървета, в цветята и в течащата река. Усещаше Джон в ухаението, което поглъщаше с вирнатото си носле. Звездите я убеждаваха, че е до него наред картата на Испания, а росните паяжини в ранното утро, искрящата мараня, предвестник на деня в градината долу, олицетворяваха за нея Джон.

Докато четеше писмата му, два бели лебеда минаха величествено покрай лодката, последвани от своята челяд, шест малки лебеда в една редица, на равни разстояние между всяка глава и опашка – флотилия от сиви миноноски. Флор прибра писмата, взе отново веслата и загреба към пристана. Когато тръгна през моравата, се запита дали трябва да каже на баща си за посещението на Джун.

Ако научи от иконома, може да му се стори странно, че не му е казала. Освен това така ѝ се удаваше отново случай да изтръгне от него обяснение за враждата. Затова излезе на шосето да го посрещне.

Соумс бе отишъл да прегледа едно празно място, където местните власти възнамеряваха да построят санаториум за гръднболни. Верен на своя вечен индивидуализъм, той не взимаше участие в местното управление; задоволяваше се само да плаща непрестанно увеличаващите се данъци. Но не можеше да остане безразличен към този нов и опасен план. Мястото беше на по-малко от половин миля до собствения му дом. Той споделяше напълно мнението, че страната трябва да се бори с туберкулозата; но не на това място. Това може да стане по-далеко. Зае всъщност поведение, присъщо на всички Форсайтови: чуждите болести не го засягат, а държавата трябва да изпълнява функциите си без ущърб на естествените предимства, който той е спечелил или наследил. Франси, най-свободомислещата Форсайт от неговото поколение (като се изключи може би оня приятел Джолиън), го бе попитала веднъж с коварното си езиче:

– Видял ли си името Форсайт в някоя благотворителна подписка, Соумс?

Както и да е, един санаториум би опропастил околността и Соумс щеше да подпише, разбира се, изложението против строежа. И, както се връщаше с това току-що взето решение, видя Фльор.

Тя проявяваше напоследък повече обич към него и той се чувстваше просто подмладен от спокойните дни, който прекара с нея това лято. Анет сновеше непрекъснато до града ту за едно, ту за друго, така че той оставаше сам с Фльор, колкото му се иска. Вярно е, че младият Монт бе придобил навика да идва с мотоциклета си почти през ден. Обръснал бе, слава богу, ония четчици за зъби на горната устна и не приличаше вече на шарлатанин! Една приятелка на Фльор, която им гостуваше, и един – двама млади съседни танцуваха вечер заедно с дъщеря му под звуците на електрическа пианола, която изпълняваше без ничия помощ фокстроти, блестящи удивително с полираните си звънки стени. И Анет се плъзгаше от време на време по паркета в обятията на някой от младите хора. А Соумс, вирнал нос пред вратата на гостната, спираше да ги погледа, в очакване да долови усмивка от Фльор; после се връщаше в креслото си край камината в гостната да прелиства Таймс или някакъв колекционерски каталог. Но, колкото и да напругаше вечно бдителния си поглед, не съзираше по нищо дали Фльор помни своя каприз.

Когато се срещнаха на прашното шосе, той я улови под ръка.

– Знаеш ли кой дойде да те види, татко? Само че не те дочака.

Отгатни!

– Не мога да отгатвам – отвърна неловко Соумс. – Кой?

– Племенницата ти Джун Форсайт.

Соумс стисна неволно ръката ѝ.

– За какво съм ѝ дотрябвал?

– Не зная. Това е все пак едно нарушение на враждата, нали?

– Враждата ли. Коя вражда?

– Която съществува във въображението ти, мили.

Соумс пусна ръката ѝ. Подиграваше ли се тя, или мислеше, че ще го накара да заговори?

– Навярно е искала да ми предложи някоя картина – каза най-после той.

– Надали. Може би просто от роднински чувства.

– Та тя е само дъщеря на мой пръв братовчед – измърмори Соумс.

– И то на врага ти.

– Какво искаш да кажеш с това?

– Извинявай, мили; мислех, че ти е враг.

– Враг! – повтори Соумс. – Това е стара история. Не знам от къде

си научила тези неща.

– От Джун Форсайт.

Отговорът ѝ хрумна изведнъж: ако баща ѝ предположи, че тя знае или скоро ще научи, може би ще ѝ каже сам.

Соумс се смая; но Фльор бе подценила предпазливостта и твърдостта му.

– Защо ми досаждаш – отвърна студено той, – щом знаеш?

Фльор разбра, че бе надхвърлила целта си.

– Не искам да ти досаждам, мили. Защо ми е наистина, както казваш, да зная повече? Защо ми е изобщо да зная тази „мъничка тайна“... Je m'en fiche!²⁹⁷ – както казва Профон.

– Тоя хлапак! – промълви замислено Соумс.

Тоя глупак играеше това лято значителна, макар и невидима роля – защото не се бе мяркал вече. От оня неделен ден, когато Фльор го бе показала на баща си как се промъква през градината, Соумс неведнъж бе мислил за него, и то винаги във връзка с Анет, без друго основание освен това, че тя изглеждаше много по-красива напоследък. Владелческият инстинкт, по-изтънчен, по-гъвкав и не така взискателен след войната, потискаше всички опасения. Както човек съзерцава една приятна и спокойна американска река, като знае, че някой алигатор се таи навярно в тинята, вирнал своята неразличима от коренищата глава, така и Соумс съзерцаваше подсъзнателно мосю Профон, но отказваше да види нещо повече от едва доловимата му муцуна. През тия години от своя живот той имаше всъщност всичко, каквото би могъл да желае, и беше почти толкова щастлив, колкото нравът му позволяваше. Чувствеността му беше успокоена; нежността бе намерила отдушник в привързаността му към дъщеря му; колекцията му беше прочута, парите – сигурно вложени; здравето му беше отлично, като се изключи някоя случайна черноробна криза; не бе започнал още да се тревожи сериозно какво ли ни чака след смъртта, склонен да вярва, че нищо не ни чака. Приличаше на някоя от своите акации с позлатен ръб, а да изтърка златото от ръба, за види нещо, което би могъл и да не види, му се струваше, подсъзнателно, една порочна и упадъчна проява. Двете смачкани розови листенца – капризът на Фльор и муцуната на мосю Профон – ще се изгладят, ако ги притисне по-старателно.

Случаят, който се вмъква в живота и на най-осигурените Форсайтови, даде тази вечер ключа в ръцете на Фльор. Баща ѝ слезе на вечеря без

297. Малко ме е грижа (фр.).

носна кърпа, а му се наложи да изтрие носа си.

– Аз ще ти донеса кърпичка, мили – каза Фльор и изтича горе.

Сашето, където потърси – много старо саше от избеляла коприна, – беше с две отделения: в едното бяха носните кърпи, в другото, което беше закопчано, имаше нещо плоско и твърдо. По някакъв детски порив Фльор го отвори. Тук имаше рамка с нейна снимка, като малко момиченце. Загледа я като омагьосана, както човек гледа собствения си образ. Снимката се плъзна в разтрепераните ѝ пръсти и Фльор зърна под нея друг портрет. Поизтегли го още малко и видя лице, което ѝ се стори познато. Лице на красива млада жена в старомодна вечерна рокля. Тя нагласи отново своята снимка върху другата, взе кърпичка и излезе. Едва когато излизаше, си припомни чие е лицето. Разбира се. Разбира се... майката на Джон! Откритието я порази. Тя се спря сред вихрушката от мисли. Разбира се! Бащата на Джон се е оженил за жената, която баща ѝ е искал да вземе, може би я е отнел с измама. Уплашена да не би държанието ѝ да издаде, че е открила тайната му, Фльор отказа да мисли повече и влезе в трапезарията, като размахваше копринената кърпичка.

– Избрах най-меката, татко.

– Хм! – промълви Соумс. – Тях употребявам само при хрема. Но все едно!

Цялата вечер мина за Фльор в размишления; припомни си изражението на баща си в сладкарницата – отчуждено, студено и интимно, странно изражение. Много трябва да е обичал тази жена, за да държи толкова време снимката ѝ, след като я е изгубил. Безпошаден и практичен, умът ѝ подцени отношенията на баща ѝ към собствената ѝ майка. Дали я бе обичал някога? Реши, че не. Джон беше син на жената, която той бе обичал истински. Нямаше защо да е недоволен тогава, че дъщеря му го обича; трябваше само да свикне с тази мисъл. Въздишка на облекчение се залута в гънките на нощницата, която тя навличаше през главата си.

Срещи

Младостта забелязва старостта само при особени случаи. Така Джон забеляза остаряването на баща си, едва когато се върна от Испания. Просто трепна, когато видя изтощеното от чакане лице на Джолиън четвърти – толкова повехнало и остаряло изглеждаше то. Вълнението бе смъкнало маската и момчето разбра веднага колко много е страдал баща

му от тяхното отсъствие. Утеши се с мисълта: „Аз не исках да отида!“ Отживелица бе младите да уважават старостта. Но Джон в никакъв случай не можеше да мине за съвременен младеж. Той бе смятал винаги баща си за „безкрайно мил“ и никак не му беше приятно да помисли, че ще се върне веднага към онова държане, заради което баща му бе изтърпял шест седмици самота.

На въпроса: „Е-е, мили как ти се хареса великият Гойя?“ съвестта жестоко го ужили. Великият Гойя съществуваше само защото бе създал лице, напомнящо Фльор.

Вечерта си легна съкрушен, но на утрото се събуди изпълнен с надежда. Беше едва пети юли, а срещата с Фльор беше определена за девети. Щеше а прекара три дни у дома си, преди да замине за стопанството. Трябваше да намери начин да я види!

Необходимостта от панталони създава в живота на мъжете неуловим ритъм, който и най-любящите родители не могат да отрекат. Затова Джон отиде още на втория ден в града и, след като успокои съвестта си със съответната поръчка на Кондит Стрийт²⁹⁸, се насочи към Пикадили. Стратън Стрийт, където се намираше клубът на Фльор, беше до Девъншир хаус²⁹⁹. Съвсем малка вероятност имаше да я завари в клуба. Но той тръгна с разтуптяно сърце по Бонд Стрийт, преценявайки колко много го превъзхождат другите младежи. Бяха така добре облечени, така самоуверени; бяха възрастни. Изведнъж му мина през ум, че Фльор трябва да го е забравила. Потънал през тия седмици в собственото си чувство към нея, той не бе се сетил за тази възможност. Ъглите на устните му се отпуснаха, ръцете му се покриха с лепкава пот. Фльор, с разцъфнала в усмивката й младост... несравнимата Фльор! Тежък миг! Но Джон притежаваше великото разбиране, че човек трябва да е готов за всичко. Тази сурова мисъл го укрепил пред витрината на един антикварен магазин. Този ден от месеца, който беше някога разгарът на лондонския сезон³⁰⁰, се отличаваше днес само с един-два сиви цилиндъра и със слънце. Джон продължи пътя си и на Пикадили се озова пред Вал Дарти, тръгнал към Айсиум, където го бяха приели неотдавна.

– Здравей, младежо! Къде си тръгнал?

Джон се изчерви:

– Идвам от шивача си.

298. Известна търговска улица в Уест енд.

299. Красив дом на Девънширския херцог.

300. От края на май до юли, когато се състоят дворцовите приеми, светските увеселения и най-прочутите конни състезания.

Вал го изгледа от глава до пети:

– Чудесно! Аз ще вляза отсреща да си поръчам папируси; а след това ще обядваме заедно.

Джон прие и благодари. Ще узнае ли нещо от Вал за нея!

Състоянието на Англия, кошмар за журналистите и държавниците ѝ, се преценяваше по-иначе в тютюнопродавницата, където влязоха.

– Да, сър; същите папируси, с които едно време снабдявах баща ви. Да, боже мой! Мистър Монтегю Дарти ми беше редовен клиент от... да видя... от оная година, когато Мелтън спечели дербито. Беше един от най-добрите ми клиенти.

Лека усмивка озари лицето на тютюнопродавеца.

– Много пъти ми е давал приятелски съвети! Години наред взимаше по двеста папироси седмично, и то все от същата марка. Много любезен джентълмен, доведе ми маса нови клиенти. Колко съжалявах, когато го сполетя оная злополука. Човек не забравя клиент като него.

Вал се усмихна. Смъртта на баща му бе прекратила вероятно сметка, по-дълга от всяка друга; и всред кълбото дим на тази осветена от времето папироса той сякаш виждаше отново лицето на баща си – мургаво, добродушно, мустакато, малко подпухнало, в единствения ореол, който бе спечелило. Тук, във всеки случай, и баща му беше прочута личност, човек, който пуши по двеста цигари седмично, може да дава съвети и има дълги, дълги сметки! Герой в очите на своя тютюнопродавец! Слава все пак... заслужаваща да се наследи!

– Аз плащам в брой – каза Вал. – Колко?

– За сина на мистър Дарти, сър, и при това в брой, десет шилинга и шест пенса. Никога няма да забравя мистър Монтегю Дарти. Случвало се е да остава по половин час на приказка. Такива хора вече не се срещат често, сега всеки бърза. Войната похаби добрите маниери, сър... похаби ги. Виждам, че сте участвали в нея.

– Не – отвърна Вал и потупа коляното си. – Ранен бях в по-раншна-та. Но това ми спаси живота може би. Искате ли папируси, Джон?

Джон промълви почти засрамено:

– Не пуша.

И видя как тютюнопродавецът изкриви устни, сякаш се чудеше какво да каже – дали: „Слава богу!“ или „Ето случай да започнете!“

– Много добре – заяви Вал; – не започвай, докато можеш. Ще почувстваш нужда от тютюна, щом те чукне нещо по главата. Това е, значи, съвсем същият тютюн?

– Съвършено същият, сър; само че малко по-скъп. Удивително

здрава държава е Британската империя. Винаги го повтарям.

– Изпращайте ми на тоя адрес по сто броя седмично, а сметката – веднъж месечно. Да вървим, Джон.

Джон влезе с любопитство в Айсиум. Като се изключат редките случаи, когато обядваше с баща си в Хоч-поч, той не бе влизал досега в лондонски клуб. Удобният и непретенциозен Айсиум не се променяше и нямаше да се промени, докато Джордж Форсайт оставаше в управата му, където, поради кулинарния си усет, се бе обявил против новобогаташите, поради което Проспер Профон успя да бъде приет за член само благодарение на престижа на Джордж Форсайт и уверенията му, че белгиецът е „добър спортсмен“.

Профон и Джордж вечеряха заедно, когато зетят и шурейт влязоха в трапезарията и, след като Джордж им помахаше с пръст, седнаха на същата маса: Вал – с лукави очи и очарователна усмивка, Джон – с тържествено свити устни и очарователен свенлив поглед. Тази ъглова маса изглеждаше привилегирована, като че там се хранеха бивши майстори на франкмасонската ложа. Джон беше почти хипнотизиран от тази обстановка. Дълголикият сервитьор ги обслужваше с франкмасонско страхопочитание. Гледаше Джордж Форсайт в устата, наблюдаваше всяко пламъче в очите му, следеше с любов движението на приборите с печата на клуба. Ръката с ливреята и поверителният му глас смуцаваха Джон – така тайнствено се появяваха иззад рамото му.

Като се изключи забележката на Джордж: „Дядо ти ни даде веднъж отличен съвет – дяволски разбираше от цигари“, двамата бивши франкмасонски майстори не му обърнаха никакво внимание, за което им беше безкрайно благодарен. Разговорът се въртеше все около отглеждането, особеностите и цената на конете и той слушаше отначало разсеяно, като се питаше как е възможно толкова много знания да се поберат в една глава. Не можеше да отдели поглед от мургавия бивш майстор... това, което той разправяше, беше и мъдро, и обезсърчително... такива тежки, чудновати, насмешливи приказки. Джон мислеше за празни работи, когато чу изведнъж думите му:

– Бих искал да видя и мистър Соумс Форсайт да се заинтересува от коне!

– Старият Соумс ли? Прекалено суха жила е той!

Джон правеше отчаяни усилия да не се изчерви, докато бившият майстор продължаваше:

– Дъщеря му е мило девойче! Мистър Соумс Форсайт е малко старомоден. Бих искал да го видя някой ден да се забавлява.

Джордж Форсайт се засмя.

– Не се тревожете. Той съвсем не е така нещастен, както изглежда. Но никога няма да се издаде, ако нещо го радва – за да не се опитат да му го отнемат. Бедният Соумс! Който веднъж е ухапан, два пъти се оглежда!

– Ако си се нахранил, Джон – побърза да се обади Вал, – да отидем някъде да прием кафе.

– Кой бяха тези? – запита Джон по стълбите. – Не можах съвсем...

– Старият Джордж Форсайт е братовчед на баща ти и на вуйчо ми Соумс. Откакто помня, все тук членува. Другият приятел, Профон, е чудновата птица. Ако искаш да знаеш, мисля, че се навърта около жената на Соумс.

Джон го погледна смяя.

– Но това е ужасно – каза той. – Има предвид... за Фльор.

– Не мисля, че Фльор се вълнува: тя е твърде съвременна.

– Става дума все пак за майка й!

– Още си зелен, Джон!

Джон се изчерви.

– Майките – промърмори гневно той – са нещо съвсем различно.

Имаш право – отвърна изведнъж Вал. – Но животът не е, какъвто беше, когато аз бях на твоите години. Днес шества разбирането: „Утре ще умрем.“ Той имаше предвид старият Джон, когато говореше за вуйчо Соумс. Той няма намерение да мре.

Джон побърза да запита:

– А какво се е случило между него и баща ми?

– Семейна тайна. Послушай ме и не се интересувай. Безполезно е да знаеш. Ще пиеш ли ликьор?

Джон поклати глава.

– Неприятно ми е, задето крият от мене – промълви той, – а след това ми се присмиват, че съм бил зелен.

– Добре, можеш да попиташ Холи. Ако и тя не пожелае да ти каже, ще трябва да повярваш, че го прави за твое добро.

Джон стана.

– Време е да тръгвам; много благодаря за обяда.

Вал му се усмихна някак съчувствено, а заедно с това и всеело.

– Добре. До петък.

– Не зная. – промълви Джон.

И наистина не знаеше. Този заговор на мълчанието направо го отчайваше. Унизително беше да се отнасят с него като с дете! Тръгна пак

намусено към Стратън Стрийт. Отиваше към нейния клуб, готов да узнае най-лошото. На въпроса му отговориха, че мис Форсайт не е в клуба. Възможно било да дойде по-късно. Често идвала в понеделник... Но не бяха сигурни. Джон каза, че ще дойде пак, отиде отсреща в Грийн парк и легна под едно дърво. Слънцето припичаше, лек ветрец люлееше листата на младата липа, под която се бе изтегнал; но сърцето му страдаше. Такива облаци се трупаха около щастието му! Надделявайки уличния шум, „Биг бен“³⁰¹ удари три часа. Звукът пробуди нещо в душата му, той извади листче и молив и се залови да пише. Нахвърли едно четиристишие, после, както ровеше с ръка из тревата, търсейки нова рима, усети изведнъж, че нещо твърдо докосна рамото му – един зелен чадър. До него се беше изправила Фльор!

– Казаха ми, че си идвали и ще дойдеш пак. Веднага предположих, че може да си тук; и наистина си... Поразително, нали?

– О, Фльор, мислех, че си ме забравила!

– Нали ти казах, че няма!

Джон я улови за ръка.

– Това е вече прекалено щастие! Да отидем някъде другаде.

Той почти я повлече през този престарателно уреден парк, за да намерят някое скрито местенце, където биха могли да седнат и да се държат за ръка.

– Не се ли вмъкна някой помежду ни? – запита Джон, като погледна отстрани към спуснатите ѝ ресници.

– Има един млад идиот, но той е без значение.

Джон усети, че в сърцето му трепва съчувствие към... младия идиот.

– Знаеш ли, че слънчасях. Но не ти писах.

– Така ли? Интересно ли беше?

– Не. Мама беше същински ангел. А на теб да ти се е случило нещо?

– Нищо, Джон. Като изключим това, че открих, струва ми се, защо семействата ни не се обичат.

Сърцето на Джон затуптя по-бързо.

– Струва ми се, че баща ми е искал да се ожени за майка ти, а пък тя се е омъжила за баща ти.

– О!

– Попаднах на една нейна снимка в рамка, под моя портрет. Могъл

е да се вбеси, разбира се, ако много я е обичал.

Джон се замисли.

– Няма защо да се вбесява, щом тя е обичала повече баща ми.

– Ами ако са били сгодени?

– Ако се сгодим и ти откриеш, че обичаш друг повече от мене, може да полудея, но не бива да ти се сърдя.

– Аз пък бих се сърдила. Но не бива да постъпваш по такъв начин с мен, Джон.

– Боже мой! Никога!

– Мисля, че баща ми никога не е обичал истински моята майка.

Джон замълча. Думите на Вал, двамата бивши масонски майстори в клуба!

– Виждаш ли, ние нищо не знаем – продължи Фльор. – Ударът е бил може би прекалено тежък. Възможно е тя да е постъпила зле с него. И това се случва.

– Моята майка не би сторила такова нещо.

Фльор сви рамене.

– Много познаваме ние майките и бащите си! Преценяваме ги според това как се отнасят към нас; но преди да се родим ние, те са се срещали с толкова други хора. Не са млади вече! Да вземем например баща ти: с три различни семейства!

– Няма ли в тоя проклет Лондон – извика Джон – някое кътче, където бихме могли да бъдем сами?

– Само в такси.

– Добре, да вземем такси!

Когато се настаниха в таксито, Фльор попита ненадейно:

– Ще си ходиш ли в Робин Хил? Много бих искала да видя къде живееш, Джо. Ще нощувам довечера у леля си, но ще успея да се върна навреме за вечеря. Няма да вляза у вас, разбира се.

Джон я погледна възхитен.

– Великолепно! Мога да ти покажа къщата откъм горичката – така няма да срещнем никого. Има един влак в четири часа.

Богът на собствеността и поклонниците му форсайтовци – големи и малки, хора без професия или със свободни професии, чиновници, търговци – не бяха завършили още, както всички работници, своя седемчасов трудов ден, така че двамата млади от четвъртото поколение пътуваха сами до Робин Хил в празния, пращен и задушен вагон на ранния влак. Пътуваха в блажено мълчание, като се държаха за ръка.

На гарата видяха само носачи и един-двама непознати на Джон

селяни. Тръгнаха по пътеката, където миришеше на прах и орлови нокти.

За Джон, уверен вече във Фльор и неочакващ нова раздяла, разходката беше чудесна, много по-прекрасна от първата – по Възвишенията или покрай Темза. Любов – сияние, изкусно обагрена страница от живота, където всяка дума и усмивка, всяко леко докосване приличаше на гравирани в текста златни, алени и сини пеперуди, птици и цветя, щастливо общение без скрити помисли, което трая трийсет и седем минути. До горичката стигнаха по времето, когато доят кравите. Джон не смяташе да отидат до стопанския двор, а само дотам, откъдето се вижда полето пред градината и къщата зад нея. Тръгнаха между боровете и изведнъж на завоя се озоваха пред Айрин, седнала на един стар пън.

Има най-различни удари: по гръбнака, по нервите, по съвестта, а най-силен и дълготраен – по личното достойнство. Такъв удар именно получи Джон, когато се озова пред майка си. Да бе довел Фльор открито – да. Но да я промъкне по такъв начин! Изгаряйки от срам, той се постара да се държи колкото се може по-дръзко.

Фльор се усмихваше с леко предизвикателство, изненаданото лице на майка му прие веднага безлично любезно изражение. Тя именно изрече първите думи:

– Много се радвам, че ви виждам. Добре се е сетил Джон да ви доведе у нас.

– Ние не идвахме вкъщи – побърза да възрази Джон; – просто исках да покажа на Фльор къде живея.

Майка му отвърна спокойно:

– Ще влезете да прием чай, нали?

Разбрал, че само бе засилил нетактичността си, той чу отговора на Фльор:

– Много ви благодаря, но аз трябва да се върна за вечеря. Срегнахме се случайно с Джон и решихме, че ще бъде интересно да видя къде живеете.

Как умееше да се владее тя!

– Разбира се; но ще останете за чая. Ние ще ви изпратим до гарата. Моят мъж ще се радва да ви види.

Изражението в очите на майка му, спрели за миг върху него, изравни Джон със земята – смаза го като червей. Тя тръгна първа, Фльор след нея. Джон се чувстваше като дете, докато се влачеше зад двете жени, разговарящи така свободно за Испания, за Уонсдън, за къщата зад дърветата на зеления склон. Наблюдаваше как погледите им се срещат, как

се изучават взаимно тези две същества... най-скъпите за него на света.

Видя баща си, седнал по дъба, и изпита предварително болка от унищожавания го поглед, който щеше да зърне в очите на този спокоен мъж, кръстосал нозе, отслабнал, остарял, но все така изискан; усещаше леката насмешка, която ще долови в гласа му и усмивката му.

– Това е Флър Форсайт, Джолиън; Джон я довел да види къщата. Да прием веднага чай, защото тя бърза за влака. Кажете да донесат чая, Джон, и телефонирай за такси.

Да я остави сама с двамата, беше неудобно и все пак – както майка му сигурно бе предвидила – беше в този момент най-малката от всички злини; затова той изтича към къщи. Нямаше възможност да остане насаме с Флър – нито за момент, а не бяха си уговорили нова среща! Когато се върна, зад прикритието на прислужничката и чайните прибори, под дървото нямаше нито следа от неловкост; но у него тя съвсем не бе намаляла. Разговаряха за галерията на Корк Стрийт.

– Ние, старите – казваше баща му, – страшно любопитстваме да разберем защо не можем да оценим новото изкуство; вие с Джон трябва да ни обясните.

– Смятат го за сатирично, нали? – запита Флър.

Джон видя, че баща му се усмихва.

– Сатирично ли? О, струва ми се, че е нещо повече от сатира. Какво ще кажеш, Джон?

– Нищо не зная – заекна Джон.

Лицето на баща му изведнъж се помрачи.

– Дотегнахме на младите – ние, нашите божества, идеалите ни! Да им отсечем главите, казват те, да им разбием кумирите! Да се върнем към... Нищото! И върнахме се, ей богу! Джон е поет. И той ще стори същото, ще стъпче, каквото е останало у нас. Собственост, красота, чувство – всичко е дим! Не трябва да притежаваме вече нищо, нито дори собствени чувства. Те пречат на... Нищото.

Джон слушаше смаян, почти оскърбен от думите на баща си, зад които усещаше някакъв недоловим таен смисъл. Той не желаше да стъпква нищо!

– Нищото е днешното божество – продължаваше Джолиън. – Върнали сме се там, където русите бяха преди шейсет години, когато измислиха нихилизма.

– Не, татко – извика неочаквано Джон, – ние просто искаме да живеем, а не знаем как, защото миналото ни пречи – нищо повече!

– Ето една дълбока мисъл, Джон! Лично твоя ли е? Миналото!

Стари притежания, страсти, заедно с последниците им! Но... да запушим!

Зърнал как майка му вдига бързо пръст до устните си, да наложи сякаш мълчание, Джон подаде папириси. Запаля цигарата на баща си и на Флър, а след това и за себе си. Чукнало ли го бе това, за което бе намекнал Вал? Димът беше сивкав, когато не го издухваше, сив, ако го издухваше; приятно му беше новото усещане в носа, както и чувството за равенство, което изпитваше. Доволен беше, че никой не му казва: „Започна ли?“ Не се чувстваше вече толкова млад.

Флър погледна часовника си и стана. Майка му влезе с нея вкъщи. Джон остана да пуши с баща си.

– Настани я в колата, драги – каза Джолиън; – а след като я изпратиш, кажи на майка си да дойде при мене.

Джон отиде. Почака в хола. Настани Флър в колата. Нямаха възможност да разменят нито дума; едва успяха да си стиснат ръцете. Цялата вечер чакаше да му кажат нещо. Но нищо не му казаха. Сякаш нищо не се бе случило. Отиде да си легне и се озова пред отражението си в огледалото на тоалетната масичка. Не проговори, образът от огледалото – също; но от това и двамата изглеждаха още по-замислени.

На Грийн Стрийт

Неизвестно беше дали впечатлението, че Проспер Профон е опасен човек, трябваше да се отдаде на опита му да подари на Вал мейфлайската кобилка; на забележката на Флър: „Той е като мидийски пълчища – непрестанно се промъква и дебне“; на нелепия му въпрос към Джек Кардиган: „Но какъв смисъл има да е човек винаги готов?“, или просто на факта, че беше иностранец или, както казваха сега, чужденец. Известно беше, че Анет изглеждаше необикновено красива, а Соумс му беше продал един Гоген и бе скъсал след това чека, така че самият Мосю Профон бе казал: „Не получих малката картинка, което купих от господин Форсайд.“

Колкото и подозрително да го гледаха, той продължаваше да посещава все така приятната малка къща на Уинифред на Грийн Стрийт с добродушна тъпота, която никой не смяташе погрешно за наивност – тази дума едва ли подходеше за Мосю Проспер Профон. Уинифред все още го смяташе „забавен“ и му пишеше писъмца, които гласяха: „Елате да се «поразвлечете»“ у нас. (Тя не можеше да диша, ако не си служи с

най-модни изрази.)

Тайнствеността, с която изглеждаше обгърнат, се дължеше на факта, че той бе вършил, видял, чул и познал всичко и нищо не го бе привлякло. А това беше неестествено. Английският тип разочарование беше добре познато на Уинифред, която се бе движила винаги в светските кръгове. То придаваше известна оригиналност или изисканост и човек печелеше от него. Но да не виждаш никъде нищо не за да позираш с това, а защото в действителност смяташ, че няма нищо, беше неанглийско и следователно, щом не е английско, не можеше да не е опасно и направо невъзпитано. Все едно да гледате оставеното от войната настроение – мрачно, тежко, усмихнато, равнодушно, – настанено във вашето кресло ампир; все едно, че го чувате да говори през плътни розови устни над сатанинска брадичка. За англичанина изобщо това беше – както би се изразил Джек Кардиган – „малко прекалено“, защото, дори ако действително нищо не заслужаваше да ни развълнува, все пак оставаше спорът: а той можеше да развълнува! Самата Уинифред, истинска Форсайт по душа, чувстваше, че от такъв вид разочарование не се печели нищо и затова то не бива да съществува. Мосю Профон наистина проявяваше прекалено явно мрачното си настроение в една страна, където подобни прояви пристойно се забувлат.

Когато, успяла да се прибере навреме от Робин Хил, Фльор слезе за вечеря, „лошото настроение“ стоеше до прозореца в малката гостна на Уинифред и гледаше към Грийн Стрийт, сякаш не виждаше нищо по нея. А Фльор загледа веднага камината с такова изражение, като че виждаше там огън, какъвто всъщност нямаше.

Мосю Профон напусна прозореца. Беше в официално облекло, с бяла жилетка и бяло цвете в петлицата.

– О, мис Форсайт – каза той, – много се радвам че ви виждам. Добре ли е мистър Форсайт? Днес казвах, че бих желал да си позволи малко удоволствия. Той има доста грижи.

– Така ли мислите? – запита кратко Фльор.

– Да, грижите му са доста – повтори мосю Профон, удължавайки своето гърлено „р“.

Фльор се обърна рязко.

– Да ви кажа ли – започна тя – какво би му доставило удоволствие?
– Но думите: „да се махнете оттук“ замряха пред изражението на лицето му. Той бе открил всичките си прекрасни бели зъби.

– Днес научих в клуба някогашните му неприятности.

Фльор разтвори широко очи.

– Какво имате предвид?

Мосю Профон наведе пригладената си глава, сякаш искаше да омаловажи казаното.

– Онази мъничка историйка – продължи той, – още когато вие не сте била родена.

Макар и да съзнаваше, че я отклонява ловко от своето участие в грижите на баща ѝ, Фльор не можа да устои на изблика неспокойно любопитство.

– Кажете какво сте научили.

– Защо? – промълви мосю Профон. – Всичко това ви е известно.

– Предполагам, но бих искала да зная дали не ви е предадено погрешно.

– За първата му съпруга – промърмори мосю Профон.

Сподавяйки думите: „Той не е бил женен по-рано!“, тя запита:

– Добре, какво знаете за нея?

– Мистър Джордж Форсайт ми каза, че първата съпруга на баща ви се е омъжила по-късно за братовчед му Джолиън, а това е било навярно мъничко неприятно за него. Видях сина им... мило момче!

Фльор вдигна поглед. Безпощадно злобното лице на мосю Профон се залюля пред очите ѝ. Това е, значи, причината! С най-храброто усилие, което ѝ се бе случвало да си наложи до сега, тя успя да спре люлееенето на това лице. Не знаеше дали бе забелязал състоянието ѝ. В същия момент влезе Уинифред.

– О, и двамата сте вече ту! Ние с Имоджин прекарахме чудесен ден в базара за децата.

– Какви деца? – попита машинално Фльор.

– На дружеството „Спасете децата“. Купих нещо чудесно, мила. Старинна арменска вещ... отпреди потопа. Искам да чуя мнението ви за нея, Проспер.

– Лельо – прошепна неочаквано Фльор.

При този необичаен тон на девойката Уинифред се приближи към нея.

– Какво има? Не ти ли е добре?

Мосю Профон се отдръпна до прозореца, откъдето надали би могъл да ги чуе.

– Лельо... той... той ми каза, че татко е бил женен по-рано. Вярно ли е, че се е развел и жена му се е омъжила за бащата на Джон Форсайт?

Нито веднъж като майка на четирите малки Дарти Уинифред не бе се чувствала по-дълбоко смутена. Племенницата ѝ беше така

пребледняла, очите ѝ – толкова мрачни, шепнещият глас – така неспокоен!

– Баща ти не искаше да узнаеш – каза тя с цялата самоувереност, която можа да намери в себе си. – Такива неща се случват. Много пъти настоявах, че трябва да ти каже.

– О! – промълви Фльор.

Нищо повече. Но то накара Уинифред да я потупа по рамото – по плътното, хубавичко бяло рамо. Не можеше да погледне или докосне без възхищение своята племенница, която би трябвал да омъжат, разбира се, но не за това хлапе Джон.

– Години минаха, откакто сме забравили всичко това – добави успокоително тя. – Ела да вечеряме.

– Не, лельо. Не ми е добре. Мога ли да се кача?

– Надявам се, мила – прошепна загрижено Уинифред, – че не вземаш присърце тази история? Та ти не си се явявала още в обществото! А малкият е съвсем дете!

– Кой „малък“? Просто ме боли глава. А не мога да понасям и оня господин.

– Добре, добре – съгласи се Уинифред. – Иди да си легнеш. Ще ти изпратя бром и ще поговоря с Проспер Профон. Какво му е хрумнало да се разприказва? Макар че, според мен, е много добре да знаеш.

Фльор се усмихна.

– Да – отвърна тя и се измъкна от стаята.

Докато се качваше, усети, че ѝ се вие свят, гърлото ѝ бе пресъхнало, тревожен трепет притискаше гърдите ѝ. Нито веднъж досега не бе се страхувала, че може да не получи каквото желае. Всички преживявания днес бяха дълбоки и мъчителни, а от жестокото откритие, което ги бе приключило, наистина я заболя глава. Не беше никак чудно, че баща ѝ бе скрил онази снимка под нейната... срамувал се е, че я пази! Но можеше ли да мрази майката на Джон и да пази снимката ѝ. Тя притисна с ръце челото си, като се опитваше да разбере нещата по-ясно. Дали са казали на Джон... дали отиването ѝ в Робин Хил ги е накарало да им кажат? Всичко щеше да зависи от това. Тя знаеше, всички знаеха, с изключение – може би – на Джон!

Започна да се разхожда из стаята си, като хапеше устни и размишляваше отчаяно. Джон обичаше майка си. Какво ще стори, ако са му казали? Не можеше да предвиди. Но ако не са му казали, дали не трябва... дали не би могла да го завладее и да се омъжи за него, още докато не е узнал? Върна се към впечатленията си от Робин Хил. Към безстрастното

лице на майка му... Тъмните очи и сякаш напудрената коса, съдръжността, усмивката й... я плашеха; и лицето на баща му – кротко и изпито, насмешливо. Тя почувства с вътрешния си усет, че и сега дори те ще се поколебаят да кажат на Джон, ще се поколебаят да го огорчат, защото за него ще бъде, разбира се, ужасно огорчение да узнае!

Трябва да обясни на леля си, че баща ѝ не бива да научи за разговора им. Докато другите предполагат, че тя и Джо не знаят, все още имаше някаква надежда... някаква възможност да прикрият следите си и да постигне тя мечтата си. Но самотността ѝ просто я гнетеше. Всички бяха против нея... всички! Точно както бе казал Джон: те искаха просто да живеят, но пътят им беше препречен от миналото, в което нямаха никакъв дял, нито го разбираха. Възмутително! И изведнъж се сети за Джун. Дали не би им помогнала тя? Без да знае защо, Флър бе останала с впечатление, че Джун би съчувствала на любовта им, би се възмутила от препятствието. Но почти веднага помисли инстинктивно: „Няма да ѝ се доверя. И на нея дори. Не смее. А Джон ще бъде мой, въпреки всички.“

Донесоха ѝ супата и едно от любимите хапчета на Уинифред против главоболие. Флър изгълта и двете. После дойде и Уинифред. Флър откри нападението с думите:

– Слушай, лелю, не бих искала хората да мислят, че съм влюбена в оня хлапак. Всъщност аз едва го познавам. Въпреки опитността си, Уинифред не беше „fine“³⁰². И прие уверението с истинско облекчение. За девойката не беше леко, разбира се, да научи семейния скандал, и леля ѝ се зае да омаловажи въпроса – една задача, за която тя беше отлично подготвена, защото бе възпитана „прекрасно“ при една спокойна майка и при баща, чиито нерви трябваше да се щадят, а бе прекарала и дълги години като съпруга на Монтегю Дарти. Обяснението ѝ беше недостижим образец на омаловажаване. Първата жена на баща ѝ била твърде неразумна. Имало някаква история с един младеж, който бил прегазен от кола; и тя напуснала Соумс. След много години, когато всичко можело да се заглади, тръгнала с братовчед им Джолиън; и бащата на Флър бил принуден, разбира се, да поиска развод. Никой извън семейството не си спомнял вече тази история. А може да е било и за добро: Соумс имаше Флър; Джолиън и Айрин били много щастливи, както разправяха хората, и имаха прекрасен син.

– Женитбата на Вал с Холи е също едно заглаждане на разрива.

С тези успокоителни думи Уинифред потупа племенничката си по

302. Прозорлива.

рамото, каза си: „Сладко, пухкаво девойче!“, и се върна при Проспер Профон, който, въпреки извършената нетактичност, беше много „забавен“ цялата вечер.

След като леля ѝ излезе, Фльор остана още няколко минути под въздействието на материалния и духовен бром, който бе получила. После действителността се върна. Леля ѝ бе премълчала всичко действително важно – чувството, омразата, любовта, непримиримостта на пламенните сърца. Макар че познаваше толкова малко живота и едва бе докоснала любовта, Фльор усещаше все пак по инстинкт, че думите имат към фактите и чувствата същото отношение, което парите имат към хляба, заплащан с тях. „Горкият татко! – помисли тя. – Горката аз! Горкият Джон! И все пак... Джон ще бъде мой!“

От прозореца на неосветената стая, тя видя „оня“ да излиза от вратата долу и да се извлича навън. Ако той и майка ѝ... как би засегнало това нейното бъдеще? Сигурно ще накара баща ѝ да държи още повече на нея и накрая той ще отстъпи може би пред желанието ѝ, или поне ще се примири по-бързо с това, което би извършила без негово знание.

Тя взе малко пръст от сандъчето с цветя на прозореца и я запрати с все сила подир отдалечаващата се фигура. Не я улучи, но изпита облекчение от постъпката си.

Лек ветрец донесе откъм Грийн Стрийт неприятна миризма на бензин.

Чисто Форсайтови дела

На път за Сити, с намерение в края на работния си ден да отиде на Грийн Стрийт и да вземе Фльор със себе си, Соумс бе обзет от неприятни спомени. Неофициален участник в адвокатското бюро, той ходеше сега рядко в Сити, но все още имаше отделен кабинет в кантората на „Къткот, Конгстън и Форсайт“, с един отделен секретар и втори с половин заплата за чисто форсайтовските дела. Работата вървеше отлично – моментът беше много благоприятен за продажба и покупка на недвижими имоти. И Соумс разтоварваше недвижимата собственост на баща си, на чичо си Роджър, а, до известна степен, и на чичо си Никълъс. Неговата прозорлива и практична честност при всички парични сделки го бе превърнала в нещо като самодържец при разпореждането с поверените му имоти. Щом Соумс мисли така или иначе, най-добре беше човек да не се затруднява да мисли сам. Той осигуряваше, така да се каже,

безотговорността на мнозина Форсайтови от третото и четвъртото поколение. Останалите пълномощници – братовчедите му Роджър и Никълъс, зетъвете Туитиман и Спендър или съпругът на сестра му Сисили, се уповаваха на него; той подписваше пръв, а подписа ли, всички подписваха подир него и никои, разбира се, не бе загубил нито пенс от това. Напротив, всички бяха спечелили твърде много и, ако не беше страхът: „Какъв ли доход могат да дадат сегашните ценни книжа?“, Соумс би ликвидирал доста поверени му недвижими имоти.

Докато преминаваше от най-шумните квартали на града към по-тихите части на Лондон, той преповтаряше размислите си. Положението с парите ставаше все по-затегнато, нравствеността – все по-разпусната! Последица от войната! Банките не даваха заеми; договорите се нарушаваха наляво и надясно. Не му се нравеха нито настроението, което се долавяше във въздуха, нито изражението на лицата. Страната беше обзета от вихрушката на спекулации и фалити. Успокояваше го само мисълта, че нито той, нито поверените му можеха да бъдат засегнати от друга лудост, освен от отказ на държавата да плаща дълговете си или от облагане на капитала. Ако Соумс изобщо вярваше в нещо, то беше само това, което наричаше „английско здравомислие“, с други думи, във възможността по какъвто и да е начин да се запази собствеността. Макар да казваше – както баща му бе казвал преди него, – че не знае накъде вървят работите, в душата си не вярваше изобщо да вървят нанякъде. Ако зависеше от него, не биха мръднали... Той беше всъщност един чистокръвен англичанин, който държи здраво, каквото притежава, и знае, че никога не ще се раздели с него, ако не го размени с нещо приблизително равноценно. Умът му беше годен за всякаква еквилибристика, когато се касаше за материални въпроси, а начинът му да разглежда положението на страната мъчно можеше да се отрече в един свят, съставен от човешки същества. Да вземем например неговия случай! Той беше състоятелен човек. Ощетяваше ли някого с това? Не се хранеше по десет пъти на ден; ядеше не повече, може би дори не и толкова, колкото някой бедняк. Не пилееше пари за разврат, не използваше повече въздух, едва ли и повече вода от някой шлосер или носач. Заобиколен беше наистина от хубави неща, но те създаваха работа на тези, които ги изготвят, а все някой трябваше да ги използва. Купуваше картини, но изкуството се нуждаеше от насърчение. Беше всъщност един случаен проводник, чрез който парите създаваха работа на трудещите се. Какво осъдително имаше в това? В неговите ръце парите протичаха в по-бърз и полезен оборот, отколкото в ръцете на държавата и на пасмина лениви чиновници,

които знаят само да смучат. Спестяванията му влизаха също всяка година в движение. Както и това, което не спестяваше, а влагаше в акции за водоснабдяване, в общински ценни книжа или изобщо в нещо солидно и полезно. Държавата не му плащаше, задето се грижи за своите собствени или чуждите имоти и пари – всичко това той вършеше безплатно. Тук именно беше главното възражение против национализма – притежателите на частна собственост не получаваха заплати, а правеха всичко възможно за поддържане движението на парите. При национализацията щеше да стане тъкмо обратното! Соумс чувстваше, че този довод мъчно може да бъде опроверган в една страна, която страда от прекалена бюрокрация.

Докато влизаше в съвършения покой на закътания квартал, той мислеше с особена досада, че голям брой тръстове и концерни държаха пазара и поддържаха изкуствено високи цени. Цялата беда идваше от тези именно мошеници, които злоупотребяваха с индивидуалистичната система, и човек изпитваше почти задоволство, като виждаше, че и те се чувстваха най-послед на тръни – да не би сградата да рухне с трясък и да ги погребее под своите развалини.

Канцелариите на „Къткот, Кингстън и Форсайт“ заемаха партера и първия етаж в една къща от дясната страна на улицата; докато се качваше в кабинета си, Соумс си мислеше: „Време е да боядисаме.“

Старият му чиновник Градман седеше, както винаги, пред огромното бюро с безбройни отделения. Помощникът му стоеше пред него, с бележка от борсов посредник за влога на сумата, получена от продадената къща на Брайанстон Скуеър, собственост на Роджър Форсайт. Соумс взе бележката и каза:

– Акции на Ванкувър сити! Хм! Те спаднаха днес.

Старият Градман отвърна с дразнеща угодливост:

– Да-а; но всички ценни книжа спадат, мистър Соумс.

Помощникът се оттегли.

Соумс прикрепи документа към други книжа и закачи шапката си.

– Искам да вия завещанието и брачния си договор, Градман.

Старият Градман се изви до последната възможност на въртящия се стол и извади два преписа от долното ляво чекмедже. Зае предишното си положение и вдигна посивялата си глава, зачервен от навеждането.

– Преписите, сър.

Соумс ги взе. Изведнъж го поразил мисълта колко много Градман приличаше на дебелото пъстро дворно куче, което държаха вързано в Шелтър, докато един ден на Флъор бе хрумнало, че трябва да го пусне

на свобода, при което то ухапа веднага готвачката и се наложи да го убият. Дали и Градман ще ухапе готвачката, ако го пуснат на свобода?

След като потисна глупавото хрумване, Соумс разгъна своя брачен договор. Повече от осемнайсет години не го бе поглеждал – откакто бе променил своето завещание след смъртта на баща си и раждането на Фльор. Искаше да види дали съществува изразът „под покритие“ Да, ето го... Странен израз, като поразмисли човек, произлязъл може би от конезаводски речник! Лихва от петнадесет хиляди лири (която ѝ бе плащал, без да приспада данъка върху тях), докато е негова съпруга, а след като овдолее, „dum casta“³⁰³ – старомоден и малко рязък израз, вписан, за да осигури доброто поведение на майката на Фльор. Освен това по завещанието рентата ѝ стигаше до хиляда лири годишно при същите условия. Много добре! Той върна преписите на Градман, който ги взе, без да вдигне глава, завъртя се на стола, прибра отново книгата в чекмеджето и продължи да работи.

– Не ми харесва положението на държавата, Градман; навъдиха се много хора без никакъв здрав разум. Искам да намеря начин да запазя мис Фльор от всякакви превратности.

Градман записа на попивателната си цифрата³⁰⁴.

– Да-а – отвърна той; обстановката е лоша.

– Обикновените уговорки срещу посегателството върху рентата не стигат в случая.

– Не-е – потвърди Градман.

– Представете си, че дойдат на власт лейбъристите, или нещо полошо! Хората с идеи-фикс са най-опасни. Погледнете Ирландия!

– Ах! – въздъхна Градман.

– Да предположим, че ѝ прехвърля още отсега всичко, като оставя за себе си пожизнено плодopolзуване; тогава могат да ми отнемат само лихвите, ако, разбира се, не изменят закона.

Градман поклати глава се усмихна.

– О-о! – заяви той. – Наа-адали биха се решили на такова нещо!

– Не зная – промълви Соумс. – Не им вярвам.

– Трябва да изминат две години, за да бъде дарението освободено от данък върху наследствата.

Соумс изсумтя. Две години! Той беше едва на шейсет и пет!

– Не е там въпросът. Пригответе проектордарение, с което

303. Докато е целомъдрена (лат.).

304. Намек за ограниченията, наложени по Версайския договор.

прехвърлям целия си имот по равно на децата на мис Флор, с пожизнена рента отначало на мене, след това на нея, без право на предварително разпореждане с имота, и добавете клауза, според която в случай, че нейната пожизнена рента бъде по някакъв начин отнета, тя минава в разпореждане на изпълнителите, които ще я употребят по свое усмотрение, но в нейна полза.

Градман изхриптя:

– Малко прибързано на вашата възраст, сър; изпускате контрола от ръцете си.

– Това е моя работа – отвърна рязко Соумс. Градман записа на лист хартия: „Пожизнена рента... предварително прехвърляне... отнемане на дохода... пълно усмотрение...“ и добави:

– Кои ще бъдат изпълнителите? Мистър Кингстън младши е приятна и солидна личност.

– Да, той може да бъде единият. Но трябва трима. А не виждам за сега нито един подходящ Форсайт.

– Нито младия мистър Никълъс? Той е адвокат. Поверявали сме му дела.

– Не е от тия, където правят чудеса – отвърна Соумс.

Лека усмивка се плъзна по лицето на Градман, мазно от безброй изядени овнешки котлети – усмивката на човек, които седи по цял ден на едно място.

– Не може и да се очаква такова нещо на неговата възраст, мистър Соумс.

– Защо? На колко е? Четиридесет?

– Да-а. Съвсем млад е още.

– Добре, поставете го; но искам и друг, който да е лично заинтересован, а не виждам никого.

– Какво ще кажете за мистър Валериус, след като се върна в Англия?

– Вал Дарти ли? С такъв баща?

– Да-а – промълви Градман. – Баща му е умрял преди седем години... Законът няма да го допусне.

– Не – заяви Соумс. – Не ми харесва подобна комбинация.

И стана.

Градман каза ненадейно:

– Ако наложат данък върху капитала, ще посегнат и върху капитала на изпълнителите, сър. Ще се получи следователно все същото. Аз на ваше място не бих бързал.

– Правилно – отвърна Соумс. – Ще помисля. Какво направихте с онази бележка за събарянето на сградата на Виър Стрийт?

– Не съм я изпратил още. Наемателката е много стара. И надали ще поиска да се мести на тая възраст.

– Кой знае? Всички са станали нервни напоследък.

– Аз гледам малко по-широко на въпроса, сър. Жената е на осемдесет и една години.

– Изпратете ѝ все пак известие – настоя Соумс. – И вижте какво ще каже. О! А мистър Тимоти? Уредено ли е всичко, в случай че...

– Описът на имотите му е готов; направил съм опека на мебелите и картините, за да знаем какво да задържим. Но ще ми е жал, когато си отиде. Милият човек! Години минаха, откакто го видях за пръв път!

– Не можем да живеем вечно – заяви Соумс и взе шапката си.

– Нее-е – отвърна Градман; – и все пак ще бъде жалко... последният от старото семейство! А трябва ли да повдигна отново въпроса за оная неприятна история на Олд Къмптън Стрийт? Тия музиканти са цяла напаст.

– Повдигнете го. Трябва да прибера мис Флър и да взема влака в четири часа. Довиждане, Градман.

– Довиждане, мистър Соумс. Надявам се, че мис Флър...

– Добре е, само че много поскитва.

– Даа-а – проточи Градман. – Младост.

Соумс излезе, като мислеше: „Милият Градман! Да беше по-млад, него щях да взема за изпълнител. На никого не мога да разчитам, че ще се грижи истински.“

Изоставяйки жлъчната математическа точност и странния покой на този закътан квартал, той помисли изведнъж: „Под покритие! Защо не могат да екстернират хора като Профон вместо цели тълпи трудолюбиви германци?“ И се изненада от дълбокото смущение, предизвикано от тази неродолюбива мисъл. Няма що! Човек не може да намери нито миг истински покой. Всяко нещо си имаше и своя опака страна. И той продължи пътя си към Грийн Стрийт.

Точно след два часа по собствения му часовник Томас Градман се обърна на въртящия се стол, заключи и последното чекмедже на бюрото, постави в джоба на жилетката си толкова голяма връзка ключове, че дясното подребрие, там, където беше черния дроб, се изду, изтри с ръкав вехтия цилиндър, все чадъра си и слезе. Нисък, дебел, закопчал плътно извехтеля си редингот, той тръгна към пазара Ковънт гардън. Никога не пропускаше тази всекидневна разходка до метрото за

Хайгейт и рядко пропускаше да направи пътем някоя наложителна покупка на зеленчук и плодове. Нови поколения можеха да се раждат, модите на шапките да се променят, войни да се водят, форсайтовският род да отмира, но Томас Градман, неизменен и посивял, продължаваше всекидневната си разходка и купуваше всекидневната порция зеленчук. Времената не бяха вече същите, синът му бе загубил единия си крак, продавачите не даваха хубави кошнички, за да си носиш в тях покупката... но подземната железница беше много удобно нещо. Изобщо не биваше да се оплаква; здравето му беше добро за тая възраст и, след петдесет и четири години в адвокатурата, той получаваше осемстотин лири годишно; само че напоследък положението ставаше малко тревожно, защото заплатата му се състоеше главно от комисионните по събиране на наемите и ако това ликвидиране на недвижимата форсайтовска собственост продължи, източникът щеше да пресъхне, а животът все поскъпваше; но нямаше смисъл да се тревожи. „Господ си има грижа за всичко“ – обичаше да казва той; и все пак недвижимите имоти в Лондон... Какво ли биха казали мистър Роджър или мистър Джеймс, ако можеха да видят тия продажби... които приличаха на обезверяване!... Мистър Соумс обаче се тревожеше. Докато са живи наследодателят и преките наследници, и двайсет и една години след тях – по нататък не можеше да се отиде; а здравето на мистър Соумс беше чудесно... мис Флор е много мило девойче, много мило, ще се омъжи; само че толкова млади семейства днес нямат деца!... Той беше двайсет и две годишен, когато се роди първото му дете; мистър Джолиън пък се бе оженил, още докато учеше в Кеймбридж и същата година стана баща... О, господи! Отдавна беше то – през шейсет и девета година, много време преди мистър Джолиън старши – тънък познавач на недвижими имоти – да прибере завещанието си от мистър Джеймс. Да! В ония времена всеки гледаше да купи имот, не знаеха какво е цвят каки, хората не се стремяха да се провалят взаимно, за да могат да се издигнат; краставиците бяха по два пенса, а дините, какви дини, слюнки да ти потекат! Петдесет години минаха, от както бе постъпил в кантората на мистър Джеймс и мистър Джеймс му бе казал: „Слушайте, Градман, вие сте още новак... Старайте се и няма да усетите как ще стигнете до петстотин лири на година.“ Достигнал ги бе, боеше се от бога, служеше на Форсайтови, а вечер ядеше само вегетарианска храна. И, като си купи един брой Джон Бул – макар че не го обичаше заради несдържания език, – с един-единствен пакет, увит в кафява хартия, влезе в подземната железница, която го отнесе към земните недра.

Частният живот на Соумс

На отиване към Грийн Стрийт Соумс се сети, че трябваше да нами-не на Съфък Стрийт у Дометриус, за да разбере ще може ли да купи от Болдърби картината от Кроум-баща³⁰⁵. Струвало си е наистина да се во-ди война, щом след нея се появиха на пазара картините на Кроум-баща! Старият Болдърби бе умрял, синът и внукът му бяха убити... имението остана на някакъв братовчед, който възнамеряваше да го продаде, според едни – поради положението в Англия, според други – защото бил болен от астма.

Щом Дометриус вземеше картината, цената ѝ щеше да стане недос-тъпна; затова трябваше да разбере не ли вече купена от Дометриус, пре-ди да се опита да я купи сам. Той започна да разисква с Дометриус дали Монтичели³⁰⁶ ще има пак цена някой ден при сегашната мода живописата да е всичко друго, но не и живопис; заговори и за бъдещето на Джонс; засегна мимоходом Бъгстън Нйтс³⁰⁷. И едва на тръгване добави:

– Значи, все пак не продават Кроум?

Просто от гордост за расовото си превъзходство (както бе предпо-ложил Соумс) Дометриус отговори:

– О, мистър Форсайт! Ще я взема, сър!

Трепването на клепките му затвърди решението на Соумс да пише направо на новия лорд Болдърби, че с картина на Кроум-баща може да се постъпи само по един достоен начин – като се избягнат комисионери-те. Затова каза само:

– Добре. Довиждане! – и си отиде, след като бе подсетил Дометриус.

На Грийн Стрийт му казаха, че Фльор излязла и нямало да се върне тази вечер; щяла да остане още една нощ в Лондон. Той нае унило кола и успя да стигне навреме за влака.

В къщи се прибра към шест часа. Беше задушно, мухите хапеха, приближаваше буря. Взе писмата и се качи в гардеробната си, за да се из-чисти от прахта и дима на Лондон. Безинтересна поща. Една разписка, сметка за разни покупки на Фльор. Съобщение за изложба на гравюри, едно писмо, което започваше:

305. Английски пейзажист (1768–1825).

306. Френски художник, италианец по произход (1831–1885).

307. Английски пейзажист (1843–1980).

„Сър, смятам за свой дълг...“

Някаква просба или изобщо нещо неприятно. Погледна веднага за подписа. Нямаше подпис! Обърна недоверчиво листа и разгледа всеки ъгъл. Тъй като не беше общественик, Соумс не бе получавал никога анонимно писмо и първото му намерение беше да скъса това като нещо опасно; второто – да го прочете именно защото е опасно.

„Сър, смятам за свой дълг да Ви осведомя, макар и да не съм никак заинтересован в случая, че съпругата Ви поддържа връзка с един чужденец...“

Стигнал до тази дума, Соумс спря несъзнателно и погледна за пощенския печат. Доколкото можеше да се прозре през непроницаемата тайнственост, с която пощенската служба бе обгърнала мястото на подаването, то завършваше с някакво „си“, а освен това имаше и някакво „т“. Челси? Не. Бетърси? Може би. Той продължи с четенето.

„Тия чужденци са всички от една порода: за чувал – и в реката! Този, за когото става дума, се среща два пъти седмично със съпругата Ви. Известно ми е от лично наблюдение... А възмутително е да гледате как мамят един англичанин. Проследете и ще видите дали казвам истината. Не бих с намесвал, ако този човек не беше един гаден чужденец.

Ваш покорен слуга“

Соумс захвърли писмото с чувство, каквото би изпитал, ако при влизане в спалнята си я бе намерил пълна с хлебарки. Жалката анонимност превръщаше тая вест в гнусно безсрамие. Най-лошото беше, че това съмнение се таеше като призрак някъде в подсъзнанието му още от оная неделна вечер, когато Фльор бе посочила Проспер Профон, който се разхождаше по тревата, и бе казала: „Дебне като котарак.“ Та нали тъкмо затова бе прегледал днес своето завещание и брачния си договор? А ето че този анонимен нахалник, без някаква друга цел, както изглежда, освен да излее омразата си към чужденците, бе изтръгнал призрака от мрака, където Соумс се надяваше и желал да го държи! Да му направят подобно съобщение... на неговите години... за майката на Фльор! Той вдигна писмото от килима, скъса го на две, после, както се бе задържало за крайчеца на прегъвката, се спря и го прочете още веднъж. В този момент взимаше едно от непреклонните решения в своя живот.

Нямаше да го въвлекат в нов скандал! Както и да постъпи в тоя случай – налагащ далновидно и грижливо мислене! – нямаше да стори нищо, което би могло да навреди на Фльор. След това решение мисълта му пое отново своя път и той започна да се мие. Ръцете му трепереха, докато той ги изтриваше. Нямаше да допусне скандал, но трябваше все пак да предприеме нещо, за да прекрати тази история! Отиде в стаята на жена си и я огледа. И през ум не му мина да потърси нещо изобличаващо, което би му дало възможност да я заплаши. Пък и не би намерил нищо – Анет беше предостатъчно хитра. Мисълта за проследяване отхвърли предварително. Прекалено добре помнеше по-раншния опит. Не! Той нямаше друго освен това скъсано писмо от някакъв анонимен негодник, чието безсрамно нашествие в частния му живот така страшно го възмути. Противно му беше да го използва, но можеше да се наложи. Какво щастие, че Фльор не беше тази вечер вкъщи! Почукване на вратата прекъсна тия мъчителни размишления.

– В гостната е мистър Майкъл Монт, сър. Ще го приемете ли?

– Не – отвърна Соумс – всъщност, да. Ще слеза.

Все едно как – само да се разсее за няколко минути!

Майкъл Монт стоеше във фланелен костюм на терасата и пушеше. Щом видя Соумс, хвърли цигарата и приглади с ръка косата си.

Чувството на Соумс към този младеж беше твърде особено. Според някогашното мерило Майкъл беше несъмнено лекомислен, безотговорен младеж, но имаше все пак нещо крайно привлекателно в неговото весело държание и непринудено изказвани мнения.

– Заповядайте – каза Соумс. – Пихте ли чай?

Монт влезе.

– Надявах се Фльор да се е върнала, сър, но се радвам, че не е. Работата е в това, че аз... съм ужасно влюбен в нея; така ужасно влюбен, та сметнах, че е най-добре да ви кажа. Старомодно е, разбира се, да се отнесе човек най-напред към бащата, но предполагам, че ще ми простите. Обърнах се най-напред към своя баща, който обеща да ми помогне, ако реша да се задомя. Всъщност, дори се възхити от тая мисъл. Разказах му за вашия Гойя.

– Така ли? – отвърна невероятно сухо Соумс. – Дори се възхити от тая мисъл?

– Да, сър; а вие?

Соумс се усмихна леко.

– Виждате ли – продължи Монт, като въртеше сламената си шапка, а косата, ушите, веждите му – всичко изглеждаше щръкнало от

възбуден, – който е бил на война, не може да не бърза.

– Да се ожени, а след това и да се разжени – каза бавно Соумс.

– Не и с Фльор, сър. Поставете се на мое място.

Соумс се поизкашля. Доводът беше твърде убедителен.

– Фльор е съвсем млада – отвърна той.

– О, не, сър. Всички сме ужасно остарели вече. Моят баща ми се струва същински младенец; мисловният му апарат не се е променил нито на косъм; но той, разбира се, е баронайт и това го дърпа назад.

– Баронайт ли? – повтори Соумс. – Това пък какво може да е?

– Баронет, сър. И аз ще бъда някой ден баронет. Но ще се постарая да забравям, че съм.

– Вървете и забравете по-добре другото – заяви Соумс.

– О, не, сър – отвърна умолително Монт. – Просто трябва да се навъртам насам, иначе нямам никакви изгледи за успех. Предполагам все пак, че вие ще позволите на Фльор да постъпи както желае. Мадам е на моя страна.

– Нима? – отвърна смразяващо Соумс.

– Не ме прогонвате окончателно, нали? – Младежът гледаше така тъжно, че Соумс се усмихна.

– Вие можете да се мислите за много стар – каза той, – но ме поразяват с необикновената си младост. Да се втурвате постоянно и към всичко, не е доказателство за зрялост.

– Добре, сър; отстъпвам по въпроса за възрастта; но за да ви докажа, че имам сериозни намерения, постъпих на работа.

– Приятно ми е да го чуя.

– Станах съдружник в едно издателство; баща ми ми даде капитала.

Соумс закри уста с ръката си – без малко каза: „Господ да е на помощ на това издателство!“ Сивите му очи загледаха внимателно развълнувания младеж.

– Аз нямам нищо против вас, мистър Монт, но за мене Фльор е всичко. Всичко... разбирате ли?

– Да, сър, разбирам; но тя е всичко и за мене.

– Както и да е, доволен съм все пак, че се отнесохте към мене. А сега смятам, че няма повече какво да си кажем.

– Знам, че всичко зависи от нея, сър.

– И надявам се още дълго да зависи от нея.

– Не ме насърчавате – заяви неочаквано Монт.

– Не – отвърна Соумс. – Моят опит в живота не ми дава основание да насърчавам прибързани бракове. Сбогом, мистър Монт. Няма да

съобща на Фльор това, което ми казахте.

– О! – промълви унило Монт. – Аз мога наистина да си разбия главата заради нея. И тя отлично го знае.

– Предполагам.

Соумс подаде ръка. Разсеяно ръкостискане, тежка въздишка, а след малко шумът от мотора на младежа пробуди в съзнанието на Соумс представата за вихрушка от прах и счупени кости.

„Това е то младото поколение!“ – помисли мрачно той и излезе на полянката. Градинарите бяха косили, във въздуха се носеше мирис на прясно окосена трева – буреносните облаци притискаха всички миризми към земята. Небето беше мораво, тополите – черни. Две-три лодки отминаха по реката, търсейки навярно подслон пред приближаващата буря. „Три дни хубаво време – помисли Соумс, – а сега буря!“ Къде ли е Анет? С оня приятел навярно... Млада беше тя! Изненадан от странното великодушие на тази мисъл, той влезе в беседката и седна. В действителност – той признаваше това – Фльор значеше толкова много за него, че жена му значеше малко... съвсем малко; тази францужойка бе останала за него главно любовница; а той ставаше вече безразличен към тези неща! Странно как, въпреки своята вродена грижа за разумни и сигурни инвестиции, Соумс влагаше винаги чувствата си само в една личност – по-рано Айрин, сега Фльор. Съзнаваше го смътно, седнал в беседката, съзнаваше необикновената опасност от това. То го бе довело някога до крушение и скандал, но сега... сега щеше да го спаси! Той държеше толкова много на Фльор, че заради нея щеше да избегне всеки нов скандал. Да можеше да пипне автора на онова анонимно писмо, щеше да го научи, че не е негова работа да разравя тинята, която сам той желаше да остане на дъното на блатото!... Далечна светкавица, глух тътнеж; и едри капки дъжд закапаха по тръстиковия покрив над главата му. Той продължи да рисува равнодушно с пръст някаква фигура по прашната градинска масичка. Бъдещето на Фльор! „Желая ти щастливо плаване! – помисли той. – Нищо друго няма значение на моите години!“ Самотно нещо е животът! И никога не можеш да запазиш каквото имаш. От едно ще се опазиш, друго ще те връхлети. Не можеш да бъдеш сигурен в нищо! Протегна ръка и откъсна една червена японска роза от клона, закрил прозорчето. Цветята цъфтят и вехнат... странно нещо е природата! Гръмотевицата тътнесе и тряскаше, отминавайки на изток покрай реката, бледи светкавици заслепяваха очите; острите върхове на тополите се връзваха дълбоко в небесния фон, проливният дъжд шумеше, чукаше и обсаждаше беседката, където Соумс седеше безстрастен и замислен.

Когато бурята отмина, напусна заслона си и си тръгна по мократа пътечка към брега на реката.

В тръстиките се криеха два лебеда. Соумс ги знаеше и застана да погледа благородното очертание на белите им шии и големите змиевидни глави. „А в това, което трябва да сторя, няма нищо благородно!“ – помисли той. И все пак трябва да го извърши, за да предотврати нещо по-лошо. Анет трябваше да се е върнала вече оттам, където е била; беше почти време за вечеря и, колкото повече приближаваше да се види с нея, толкова по-трудно му ставаше да реши какво и как ще ѝ каже. Хрумна му нова, страшна мисъл. Дали тя не ще поиска да си възвърне свободата, за да се омъжи за оня приятел! И да поиска, няма да я получи. Не за това се бе оженил той за нея. Образът на Проспер Профон мина бавно пред очите му и го успокои. Не беше мъж, който би се оженил. Не, не! Моменталната уплаха се смени с гняв. „По добре да не ми се мярка пред очите – помисли той. – Този мелез представлява...“ Какво представляваше всъщност Проспер Профон? Нищо особено, разбира се! И все пак нещо твърде съществено за тоя свят: една разюздана безнравственост, едно дебнешо разочарование! От него Анет бе възприела израза: „Je m'en fiche!“ Злокобна личност! Човек от континента... космополит... продукт на века! И да съществуваше по-жестоката присъда, Соумс чувстваше, че не я знае.

Лебедите бяха извърнали глави и гледаха зад него към незнайните далечини. Единият изскряка тихо, помахна опашка, изви се сякаш по насочен рул и се отдалечи. Другият го последва. Белите тела и величествените шии се изгубиха от погледа. Соумс тръгна към къщи.

Облечена за вечеря, Анет седеше в гостната и той си каза, докато се качваше по стълбите: „Красив е, който красиво постъпва!“ Красиво! Като се изключат бележките за завесите в гостната и за бурята, почти не разговаряха по време на вечерята, която се отличаваше със строго определено количество и безукорно качество. Соумс не пи нищо. Последва Анет в гостната, където я завари да пуши на дивана между двете стъкленни врати. Облегнала се бе, но седеше все пак изправено, в силно деколтирана черна рокля, сложила крак върху крак, полупритворила сините си очи; сивосинкав дим излиташе из червените ѝ плътни устни, кестенявите коси бяха прибрани с панделка, обута беше в невероятно тънки копринени чорапи, с обувки с много висок ток, подчертаващ линията на стъпалото. Прекрасно украшение за всяка стая! Стиснал скъсаното писмо в ръката, която бе пъхнал в джоба на жакета си, Соумс каза:

– Ще затворя прозореца – влажно е.

Затвори го и се спря да погледа картината на Дейвид Кокс³⁰⁸, която красеше кремавия тапет на съседната стая.

За какво мислеше Анет? Той не бе разбрал ни една жена в живота си – освен Флър... и нея дори не винаги! Сърцето му туптеше ускорено. Но ако смяташе да стори нещо, сега беше моментът. Той отвърна глава от Дейвид Кокс и извади скъсаното писмо.

– Получих това нещо.

Очите на Анет се разшириха, погледнаха го втренчено, останаха сурови.

Соумс подаде писмото.

– Скъсано е, но ще можеш да го прочетеш.

Върна се към Дейвид Кокс... Морски пейзаж във верен тон... но без достатъчно движение. „Какво ли прави сега онзи тип? – помисли той. – Добре ще го стресна все пак.“ Видя с крайчеца на окото си, че Анет стиска писмото; очите ѝ се движеха от единия до другия край под почернените ресници и смръщените нарисувани вежди. Захвърли го, трепна леко, усмихна се и каза:

– Отвратително!

– Съгласен – отвърна Соумс. – И унизително. Вярно ли е?

Един зъб ухапа червената долна устна.

– И какво, ако е?

Безсрамница!

– Само това ли ще ми кажеш?

– Не.

– Добре, изкажи се тогава.

– Каква полза да разговаряме?

– Признаваш, значи? – запита ледено Соумс.

– Нищо не признавам. Ти си глупак, че питаш. Мъж на твоето място не бива да пита. Опасно е.

Соумс обиколи стаята, за да потисне растящия гняв.

– Помниш ли – каза той, като се спря пред нея – каква беше, когато се ожених за теб? Счетоводителка в ресторант.

– А ти помниш ли, че аз бях на половината на твоите години?

Соумс прекъсна пръв суровата среща на погледите им и се върна на Дейвид Кокс.

– Не възнамерявам да си хабя времето в приказки. Искам да прекъснеш това... приятелство. Въпросът ме интересува дотолкова,

308. Английски пейзажист (1783–1859).

доколкото засяга Фльор.

– Ах!... Фльор!

– Да – отвърна упорито Соумс; – Фльор. Тя е толкова ваше дете, колкото и мое.

– Много любезно, че признаваш това!

– Ще изпълниш ли каквото ви казах?

– Отказвам да ти отговоря.

– Ще трябва да те принудя тогава.

Анет се усмихна.

– Не, Соумс – заяви тя. – Ти си безпомощен. Не казвай неща, за които ще съжаляваш.

Вените по челото му се издуха от гняв. Отвори уста, за да излее вълнението – и не можа. Анет продължи:

– Такива писма вече не ще има; обещавам. Това стига.

Соумс се сви. Имаше чувството, че тази жена, която заслужаваше... сам не би могъл да каже какво, се отнася с него като с дете.

– Когато двама души са се оженили и са живели като нас, Соумс, най-добре е да не се занимават един с друг. Има неща, които човек не изкарва на показ, за присмех на хората. Ти остаряваш; аз още не. А ти ме научи да бъда много практична.

Минал през всички усещания на човек, когото душат, Соумс отвърна мрачно:

– Искам да прекратиш това приятелство.

– Ако не го прекратя?

– Тогава... тогава ще те залича от завещанието си.

Думите му никак не попаднаха в целта. Анет се изсмя.

– Ти ще живееш дълго, Соумс.

– Ти... си непочтена жена – каза ненадейно Соумс.

Анет сви рамене.

– Не мисля. Вярно е, че животът с вас уби много неща в мене; но не съм непочтена. Просто съм разумна – нищо повече. А и ти ще се вразумиш, след като размислиш.

– Аз ще се срещна с тоя човек – отвърна намръщено Соумс – и ще го предупредя.

– Ставаш смешен, mon cher³⁰⁹! Ти не ме искаш, а доколкото искаш нещо от мен, го получаваш. И желаяш всичко друго да умре. Не признавам нищо, но нямам намерение да умирам, Соумс, на моите години;

309. Драги (фр.).

затова по-добре кротувай. Аз сама не ще допусна никакъв скандал; никакъв. Но нищо повече няма да ти кажа, каквото и да правиш.

Протегна ръка, взе от една масичка някакъв френски роман и го отвори. Соумс я наблюдаваше, онемял от напора на своите чувства. Мисълта за другия просто пробуди желание да я притежава и тази нова страна на взаимните им отношение смая човека, така малко свикнал със самовглъбяване. Без да каже нито дума повече, той тръгна за картинната галерия. Ето какво значи да се ожениш за францужойка! Но все пак, без нея нямаше да я има Флър! Тя бе изпълнила предназначението си.

„Права е – помисли той. – Нищо не мога да сторя. Не зная дори дали действително има нещо.“ Инстинктът за самосъхранение му подсказваше да спусне капака, да потуши огъня, като му отнеме въздуха. Докаато човек не вярва в нещо, то не съществува.

През нощта отиде при нея. Тя го прие спокойно, сякаш нищо не се бе случило. И той се върна в стаята си със странно чувство на покой. Който не е решил да вижда, няма защо да гледа. А той не бе решил... нито щеше да реши. Нищо нямаше да спечели от подобно решение... нищо! Отвори чекмеджето, извади кърпичка, след нея и снимката на Флър. Погледна я, после я смъкна и пред него се показа другата... някогашната снимка на Айрин. Кукумявка се обади отнякъде, докато той стоеше до прозореца, загледан в портрета. Кукумявката се обади отново, червените японски рози станаха сякаш по-ярки, отнякъде лъхна мирис на липа. Господи! Отново беше съвсем друго! Страст... спомен! Прах!

Джун се опитва да помогне

Някакъв скулптор, славянин, живял в Ню Йорк, бездомен егоист, се мяркаше често вечер в ателието на Джун Форсайт, до брега на Темза в Чизуик. За Борис Струмолowski – изложил тук някои свои творби, така напредничави, че нямаше да ги приемат никъде другаде; с неговата унесена мълчаливост, която му предаваше известна прилика с Христос и подхождаше прекрасно на младото кръгло лице с широки скули, обримчено с руси коси, подстригано на челото като у девойка – вечерта на 6 юли бе започнала добре. Джун го познаваше от три седмици и за нея той все още въплъщаваше главния гений и надежда за бъдещето; един вид източна звезда, залутана в неразбирация Запад. До тази вечер той се бе ограничавал да предава в разговорите си своите впечатления от

Съединените щати, чийто прах току-що бе отърсил от нозете си – една, според него, толкова дива страна, че не бе успял да продаде почти нищо и бе предизвикал подозрения у полицията; една страна, както се изразяваше той, без расов облик, без свобода, равенство, братство, без принципи, традиции, вкус – с една дума, без душа. Напуснал я бе по собствена воля, за да дойде в единствената друга държава, където можеше да живее добре. В минути на самотност Джун мислеше с тъга за него, застанала пред творбите му... ужасяващи, но изпълнени с мощ и символизъм, щом бъдат обяснени! Фактът, че този човек, с ореол от златисти коси като образ от ранната италианска живопис, погълнат от гения си до степен да забрави всичко друго – единственият признак, по който се отгатва истинския гений, – трябва да бъде все още „проскубано пиле“, вълнуваше дотолкова доброто й сърце, че тя почти забрави Пол Пост. И се готвеше да разчисти галерията си, за да я запълни със шедьоврите на Струмоловски. Но срещна мъчнотии. Пол Пост избухна веднага; Воспович започна да жили. С цялата настойчивост на гениалността, която не им отричаше, те поискаха да използват поне шест седмици още галерията й. Неспирният поток от американци щеше да навлезе скоро в своя отлив. А притокът на американци беше тяхно право, единствената им надежда, спасението им – щом никой в тая „отвратителна“ страна не искаше и да знае за изкуството. И Джун отстъпи пред съпротивата им. Борис не можеше да има нищо против да използват притока на американците, които сам презираше така дълбоко.

Тази вечер тя му изложи всичко това в присъствието на Ханна Хобди, специалистка по графика със средновековни сюжети, и на Джими Портогал, редактор на Неоартист. Изложи го със спонтанната доверчивост, която постоянното общуване с неоартистични среди не бе успяло да пресуши в нейното пламенно и великодушно сърце. Но само две минути след като Борис наруши христосоподобното си мълчание, тя започна да върти сините си очи, както котка върти опашката си. „Това – заяви Борис – е типично за Англия, най-егоистичната държава в света, която смуче кръвта на други народи; която погубва мозъците и сърцата на ирландци, индуси, египтяни, бури и бирманци, на всички висококултурни нации; тиранична, лицемерна Англия!“ Това именно бе очаквал той, когато пристигне в тази страна на мъгли и търговци – на хора, съвършено слепи за изкуството, потънали само в грижата за печалба и най-груб материализъм. Доловила, че Ханна Хобди прошепна: „Слушайте! Слушайте!“, а Джими Портогал се подсмива, Джун се изчерви и отсеке звезднъж:

– Защо сте дошли тогава? Не сме ви канили.

Забележката ѝ беше дотолкова в противоречие с всичко, което му бе дала основание да очаква от нея, че Струмоловски протегна ръка и взе цигара.

– На Англия изобщо не ѝ трябват идеалисти – каза той.

Но нещо неповторимо английско бе дълбоко засегнато в сърцето на Джун; пробудило се бе сякаш чувството за справедливост на Джолиън старши.

– Вие идвате, използвате ни – зави тя, – а след това ни ругаете. Може би смятате, че така е редно; но аз не смятам.

Тя откри това, което други бяха открили преди нея – дебелокожието, забулващо понякога чувствителността на гения. Младото, чистосърдечно лице на Струмоловски се превърна във възплъщение на високомерно презрение.

– Никой не ви използва; получаваме само това, което ни се пада, една десета от това, което ни се пада. Ще се разкаете за думите си, мис Форсайт.

– Не – отвърна Джун. – Няма да се разкая.

– О, ние хората на изкуството, много добре знаем, че вие ни прибирате, за да извлечете от нас каквото можете. Аз не се нуждая от вас...

И той изпусна кълбо дим от собствените ѝ цигари.

Решението избухна като леден порив от бурята на оскърбеното ѝ самолюбие.

– Чудесно. Можете да си изнесете творбите.

И почти в същия миг си помисли: „Горкото момче! Живее на таван и сигурно няма и пари за такси. При това пред тия хора! Направо отвратително!“

Младият Струмоловски поклати буйно глава; гъстите му коси, гладки като позлатено блюдо, не помръднаха при това движение.

– Мога да живея и без пари – отвърна пискливо той. – Неведнъж ми се е случвало заради изкуството. Заради вас, буржоата, ни се налага да си харчим парите.

Думите му улучиха Джун като камък в ребрата. След всичко, което бе направила за изкуството, след като се бе вживяла във вълненията му, в „проскубаните му пилета“! Мъчеше се да намери подходящи думи, когато вратата се отвори и прислужницата австрийка прошепна:

– Една млада дама, gnädiges Fräulein.

– Къде е?

– В малката трапезария.

Джун погледна Борис Струмоловски, Ханна Хобди, Джими Портигал и излезе, без да продума, загубила душевното си равновесие. Когато влезе в „малката трапезария“, видя, че младата дама е Фльор; изглеждаше прекрасно, макар че беше малко бледа. В този момент на разочарование едно „проскубано пиле“ от собствения ѝ род беше добре дошло за Джун, склонна по инстинкт към хомеопатично лечение.

Девојката бе дошла сигурно заради Джон; или, най-малкото, за да научи нещо. И Джун усети в тоя миг, че да помогне някому, е единственото нещо, което може да изтърпи.

– Сетихте се, значи, за мене – каза тя.

– Да. Какъв приятен мъничък дом! Но, моля ви се, не искам да ви преча, ако имате гости!

– Не ми пречите – отвърна Джун. – Нека се поварят малко в собствения си сос. Заради Джон ли дойдохте?

– Вие бяхте на мнение, че е по-добре да ни кажат. И аз научих.

– О! – промълви смутено Джун. – Неприятна история, нали?

Стояха една срещу друга от двете страни на непокритата маса, където Джун се хранеше. Във вазата имаше голям букет исландски макове; девојката протегна ръка и ги докосна със своя пръст в ръкавица. Джун хареса изведнъж модната ѝ рокля – с набор в талията и тясна под коленете; прекрасен цвят – синкав лен.

„Хубава като картинка“ – помисли Джун. Малката ѝ стая с варосани стени, с под и камина от стари розови тухли, съединени с черни линии, с дървена решетка на прозореца, откъдето проникваха последните слънчеви отражения, не бе изглеждала никога така прекрасна, както сега, оживена от тази младежка фигура със светло, леко смръщено лице. Джун си припомни колко мила бе изглеждала самата тя в ония далечни дни, когато сърцето ѝ бе изпълнено от Филип Босини, мъртвия любим, който я бе изоставил, за да разкъса завинаги връзката на Айрин с бащата на тази девојка. Дали Фльор бе узнала и това?

– А сега – запита тя – какво мислите да правите?

Минаха няколко секунди, преди Фльор да отговори.

– Не искам Джон да страда. Трябва да го видя още веднъж, за да сложим край.

– Да сложите край ли?

– Какво друго ни остава?

Девојката се стори изведнъж непоносимо безволева на Джун.

– Навярно имате право – промълви тя. – Зная, че и баща ми мисли така; но... аз сама никога не бих постъпила по този начин. Не мога да

отстъпвам.

Колко спокойно и жизнено изглеждаше това девойче; колко безстрастно звучеше гласът му!

– Хората ще предположат, че съм влюбена.

– Не сте ли?

Фльор сви рамене.

„Трябваше да предположа – помисли Джун; – тя е дъщеря на Соумс... риба. Макар че той...“

– Какво искате от мене тогава? – запита почти отвратено тя.

– Бих ли могла да се срещна тук с Джон утре, когато той ще мине през Лондон на път за Холи? Той ще дойде, ако му пратите две думи тази вечер. А може би и да съобщите след това някак в Робин Хил, че всичко е свършено и няма защо да разправят на Джон за майка му.

– Добре! – отвърна рязко Джун. – Ще пиша веднага; вие ще пуснете писмото. Утре, в два и половина. Аз няма да бъда в къщи.

Тя седна пред малкото писалище в ъгъла. Когато се обърна, след като написа бележката, Фльор пак галеше маковете със своя пръст в ръкавица.

Джун намокри с устни една марка.

– Готово. Ако не сте влюбена, няма какво повече да се говори, разбира се. За щастие на Джон.

Фльор взе писмото.

– Безкрайно ви благодаря!

„Студенокръвно хлапence!“ – помисли Джун. Джон, синът на нейния баща, влюбен и необичан от дъщерята на... Соумс! Унизително!

– Това ли е всичко?

Фльор кимна; кърдите на роклята потреперваха, докато тя вървеше с олюляване към вратата.

– Сбогом!

– Сбогом!... Модно девойче! – промълви Джун и затвори вратата. – Ах, това семейство!

Върна се в студиото. Борис Струмоловски бе потънал отново в христосоподобно мълчание, а Джими Портогал ругаеше всички освен групата, от чието име ръководеше Неоартист. Между осъдените бяха Ерик Кобли и още някои гениални „проскубани пилета“, които, в едно или друго време, бяха заемали първо място в помощта и преклонението на Джун. Тя почувства такава пустота и отвращение, че отиде до прозореца, където вятърът откъм реката щеше да отнесе кресливите слова.

Когато най-после Джим Португал свърши и си отиде, придружен от

Ханна Хобди, повече от половин час тя седя и утешава Борис Струмовски, обещавайки му поне един месец от потока на американците; и той дори си отиде сияещ. „И все пак – каза си Джун – Борис е чудесен.“

Със захапана юзда

Да знаеш, че си сам срещу всички, е за известни личности нравствено освобождение. Фльор не изпита никакво угризение, когато излезе от дома на Джун. Прочела осъдителното неодобрение в сините очи на своята дребна братовчедка, Фльор се зарадва, че бе успяла да я заблуди, и изпита презрение към нея, задето не бе разбрала намеренията ѝ.

Да свърши ли? Как не! Скоро ще им покаже, че едва сега започва. И се усмихна на себе си в горния етаж на автобуса, който я отнасяше към Мейфеър. Но усмивката замря, задушена от тръпка на предчувствие и тревога. Ще успее ли да се справи с Джон? Тя бе захапала вече юздата, но можеше ли да накара и него да я захапее? Тя знаеше истината и разбираше колко опасно е да се протака... Той не знаеше нито едното, нито другото; а това беше твърде важна разлика.

„Да предположим, че му кажа – помисли Фльор; – дали няма да бъде по-сигурно?“ Не беше редно една противна случка да опропасти любовта им – Джон трябваше да разбере това! Не биваше да допуснат подобно нещо! Хората винаги се примиряват със свършените факти! От тази мъдрост – твърде дълбока за нейните години – тя мина към друго, не така философско съображение. Ако убеди Джон за незабавен таен брак и той разбере по-късно, че тя е знаела истината? Тогава? Джон мразеше измамата. В такъв случай може би е по-добре да му каже? Но споменът за лицето на майка му се изпречваше пред тоя порой. Фльор се боеше. Майка му имаше над него власт, може би по-силна от нейната собствена. Кой знае? Рискът беше твърде голям. Потънала в тези подсъзнателни пресмятания, тя бе отминала Грийн Стрийт и бе стигнала до хотел „Риц“. Слезе там и тръгна обратно покрай Грийн парк. Бурята бе окъсала дърветата, които още се отцеждаха. Тежки капки падаха по набраната рокля; за да ги избегне, тя мина отсреща, под прозорците на Айсиум. Поглеждайки случайно нагоре, зърна пред еркерния прозорец мосьо Профон и един висок, едър мъж. Когато сви по Грийн Стрийт, чу, че някой я вика по име; обърна се и видя „дебнещия котарак“, който я настигаше. Той свали шапка – лъскаво бомбе, от тия, които тя особено ненавиждаше.

– Добър вечер, мис Форсайт. Мога ли да ви направя някоя мъничка услуга?

– Да. Да минете на отсрещния тротоар.

– Слушайте, защо не ме обичате?

– Така ли мислите?

– Така изглежда.

– Добре, ще ви кажа: защото ме карате да смятам, че не си струва труда да се живее.

Мосю Профон се усмихна.

– Вижте, мис Форсайт, не се тревожете. Всичко ще се оправи. Нищо не е трайно на този свят.

– Има неща, които са трайни – извика Фльор. – Поне за мене. Особено любовта и омразата.

– Това вече ме кара да се чувствам донякъде нещастен.

– Аз пък мислех, че нищо не може да ви направи щастлив или нещастен.

– Аз не обичам да досаждам на хората. И заминавам с яхтата си.

Фльор го погледна смяяно.

– Къде?

– На едно мъничко пътешествие в Тихия океан или където и да е – отвърна Мосю Профон.

Фльор изпита и облекчение, и обида. Той желяеше ясно да подскаже, че скъсва с майка ѝ. Как бе дръзнал да има някаква връзка с нея и как дръзваше сега да я скъса?

– Сбогом, мис Форсайт. Предайте почитанията ми на мисис Дарти. Аз наистина не съм толкова лош човек! Сбогом!

Той се спря с шапка в ръка. Когато се обърна да погледне скришом, Фльор го видя, че се връща – елегантен и тромав – към своя клуб.

„Не може дори да люби с убеждение – помисли тя. – Какво ще прави мама?“

Сънищата ѝ тази нощ бяха неспокойни и безкрайни; стана с натежала, неотпочинала глава и се зае веднага да изучава алманаха „Уити-кър“³¹⁰. Всеки Форсайт е подсъзнателно убеден, че същността на всяко положение – това са фактите. Дори да победи предубежденията на Джон, нищо няма да излезе от отчаяното им решение, ако не са намислили как точно ще го изпълнят. От този неоченим справочник тя научи, че трябва да са навършили двайсет и една години; иначе е необходимо

съгласието на човека, който, разбира се, нямаше да им го даде; залута се след това из указанията за разрешения, удостоверения, бележки, райони, докато най-после стигна до думата „клетвоотстъпничество“. Това беше вече глупост! Кому влиза в работата дали ще посочат невярна възраст, за да се оженят по любов? Закуси набързо и пак се върна на „Уитикър“. Колкото повече го изучаваше, толкова повече увереността я напускаше; докато накрая, прелиствайки нехайно страниците, стигна до Шотландия. Ето къде човек може да се ожени без всички тия глупости. Трябваше само да прекара там двайсет и един дни, след което Джон може да пристигне и да обявят брака си пред двама свидетели. И най-важното – този брак беше действителен! Така щеше да е най-добре! Тя преговори веднага мислено списъка на своите съученички. Мери Лямб живееше в Единбург и беше „разбран човек“. А имаше и брат. Ще отиде у Мери Лямб, която ще им стане свидетелка заедно с брат си. Фльор знаеше много добре, че някои девойки смятат всичко това за излишно; достатъчно беше да заминат някоя събота с Джон, след това да заявят на родителите си: „Ние се оженихме фактически, оженете ни сега по закон.“ Но Фльор беше предостатъчно Форсайт и подобна постъпка ѝ с струваше съмнителна, освен това се страхуваше от изражението на баща си, когато я узнае. Не вярваше и Джон да се съгласи. Той имаше за нея мнение, което тя не би желала да принизи. Не! За предпочитане беше да отиде у Мери Лямб; тъкмо беше и сезон за пътуване до Шотландия. Много по-спокойна вече, тя си прибра багажа и, без да се сбогува с леля си, взе автобуса за Чизуик. Беше подранила, затова отиде в Кюгардънс³¹¹. Не намери покой между цветните лехи, дърветата с надписи и просторните зелени морави; наобядва се с кафе и сандвич с аншоа, върна се в Чизуик и позвъни у Джун. Австрийката я покани в „малката трапезария“. Сега, когато знаеше с какво имаше да се борят, копнежът ѝ се бе удесеторил – сякаш Джон бе станал една от ония играчки с остри ръбове, които се опитваха да ѝ отнемат, когато беше малка. Струваше ѝ се, че ще умре от мъка, ако не успее да постигне целта си – да спечели завинаги Джон. С добро или зло, трябва да го спечели. Над червената тухлена камина беше окачено потъмняло кръгло огледало с много старо стъкло. Фльор застана пред него: беше бледа, с почти тъмни кръгове под очите; нервите ѝ непрекъснато трепкаха. Най-после чу звънеца, прокрадна се до прозореца и видя Джон, застанал пред входа, да пригладжа косите и устните си, сякаш се опиташе да успокои своите, също

311. Ботаническа градина в лондонско предградие по десния бряг на Темза.

така тръпнеши, нерви.

Когато той влезе, Фльор седеше на един от двата плетени стола, с гръб към вратата, и веднага му каза:

– Седни, Джон. Трябва да поговорим сериозно.

Той седна пред масата, до нея; Фльор продължи, без да го поглежда:

– Ако не искаш да ме загубиш, трябва да се оженим.

Джон се смая.

– Защо? Научи ли нещо?

– Не; почувствах го в Робин Хил, след това и вкъщи.

– Но... – запъна се Джон – в Робин Хил... всичко мина гладко... нищо не ми казаха.

– И все пак смятат да ни попречат. Достатъчно беше да види човек лицето на майка ти. И на баща ми.

– Вижда ли го след това?

Фльор кимна. Имаше ли значение една допълнителна лъжа?

– Но – възрази живо Джон – не разбирам как могат да имат подобно чувство. След толкова години!

Фльор вдигна поглед към него.

– Може би не ме обичаш достатъчно.

– Не те обичам достатъчно ли? Но аз...

– Задръж ме тогава завинаги.

– Без да им кажем?

– Ще им кажем после.

Джон замълча. Колко по-възрастен изглеждаше сега от оня ден, когато – преди два месеца! – го бе видяла за пръв път... Сякаш беше преди две години!

– Това би огорчило страшно мама – промълви той.

Фльор отдръпна ръката си.

– Трябва да избереш.

Джон се плъзна на колене до масата.

– Но защо да не им кажем? Те наистина не могат да ни попречат, Фльор!

– Не могат ли? Аз пък твърдя, че могат.

– Как?

– Ние сме напълно зависими... Ще започнат с паричен и всякакъв друг натиск. Аз не съм от търпеливите, Джон.

– Но това значи да излъжем.

Фльор стана.

– Ти наистина не ме обичаш, иначе нямаше да се колебаеш. „Или се страхува той от своята съдба...“³¹²

Джон сложи ръце на кръста й, за да я накара да седне отново. Тя продължи бързо:

– Всичко съм обмислила. Трябва само да заминем за Шотландия. Щом се оженим, те ще се примирят. Хората винаги се примиряват с фактите. Не разбираш ли, Джон?

– Но така ужасно да ги огорчим!

Предпочиташе, значи да огорчи по-скоро нея, отколкото родителите си!

– Добре; пусни ме да си вървя!

Джон стана и се облегна на вратата.

– Може би си права – каза бавно той, – но искам да помисля.

Тя виждаше, че в него бушуват чувства, които се мъчеше да изрази, но не възнамеряваше да му помогне. Мразеше в тоя миг себе си, а почти мразеше и него. Защо трябваше да се бори сама за тяхната любов? Не беше справедливо. Но в тоя миг видя очите му, изпълнени с обожание и безнадеждност.

– Не ме гледай така! Просто не желая да те изгубя, Джон!

– Не можете да ме изгубиш, докато държиш на мен.

– О, мога.

Джон сложи ръце на раменете й.

– Знаете ли нещо, Фльор, което не ми казваш?

Решителният въпрос, от който се страхуваше! Тя го погледна в лицето и отвърна:

– Не.

Пресече всичките си пътища за отстъпление; но какво значение имаше това, ако можеше да го спечели? Той ще й прости. Обви ръце около шията му и го целуна по устата. Спечели! Усети по туптенето на сърцето му до нейното, по затварянето на очите.

– Искам да съм сигурна! Да съм сигурна – прошепна тя. – Обещай!

Джон не отговори. Лицето му бе сковано от безгранично смущение. Най-после каза:

– Все едно да им ударим плесница, Фльор. Трябва да помисля малко; наистина трябва.

Фльор се изплъзна от обятията му.

– Добре, мисли!

312. Стих от Джеймс Греъм (1612–1650).

И тя се разплака изведнъж от разочарование, срам и прекалено напрежение. Изминаха пет минути на жестоко страдание. Разкаянието и нежността на Джон бяха безгранични; но нищо не обеща. „Добре, щом не ме обичаш достатъчно – сбогом!“ – тя не дръзна да го изрече. Свикнала по рождение да налага волята си, тя се почувства обидена и смаяна от отпора на едно такова младо, нежно и предано същество. Поиска да го отблъсне, да опита какво може да постигне с гняв и студенина, и пак не дръзна. Съзнанието, че замисляше да го тласне слепешката към непоправима постъпка, омаломощаваше всичко – и огорчението, и страстта, и целувките ѝ дори нямаха съблазнителността, която желаше да вложи в тях. Бурната кратка среща завърши безрезултатно.

– Ще пиете ли чашка чай, gnädiges Fräulein?

Отблъсквайки Джон, Фльор извика:

– О, не... не, благодаря! Тръгвам си вече.

И изхвъркна, преди Джон да успее да я задържи.

Вървеше крадешком, изтривайки пламналите си мокри бузи, изплашена, ядосана, безкрайно нещастна. При все че го развълнува така дълбоко, той нищо не ѝ обеща, не уговориха нищо определено! Но колкото по-несигурно и опасно беше бъдещето, толкова по-властно „волята да обладава“ впиваше като кърлеж пипала в сърцето ѝ.

На Грийн Стрийт нямаше никого. Унифред бе отишла с Имоджин да гледа някаква пиеса, която едни намираха алегорична, а други, „виждате ли, крайно сензационна“. Унифред и Имоджин бяха отишли именно поради мнението на „другите“. Фльор тръгна за гара Паддингтън. Въздухът, нахлуващ през прозореца на вагона откъм тухларниците на Уест Драйтън и късно окосените ливади, освежи все още пламтящите ѝ страни. Доскоро цветята изглеждаха създадени само за откъсване; сега всички бяха с шипове и бодли. А златното цвете в трънения венец беше най-прекрасното и желаното за упоритото ѝ сърце.

Масло в огъня

Когато се прибра вкъщи, Фльор намери една необичайна обстановка, която проникна дори през смущението, обгърнало личния ѝ живот. Майка ѝ беше недостъпна в своя мрачен унес; баща ѝ размишляваше в лозовия разсадник за съдбата. И двамата не продумваха. „Заради мене ли? – помисли Фльор. – Или заради Профон?“ На майка си каза:

– Какво става с татко?

Майка й само сви рамене.

На баща си:

Баща й отвърна:

– Какво става ли? Какво има да става?

И я погледна остро.

– А знаеш ли – промълви Флър, – че мосю Профон заминава с яхтата си за едно „мъничко“ пътешествие из Тихия океан?

Соумс разгледа един клон, на който нямаше ни един грозд.

– Лозата не върви – каза той. – Младият Монт беше тук. Питаше за тебе.

– О! Как го намираш, татко?

– Хм... продукт на времето си... като всички днешни младежи.

– А какъв си бил ти на неговата възраст, мили?

Соумс се усмихна мрачно.

– Ние работехме, не се забавлявахме... със самолети, моторетки и ухажвания.

Отбягваше да го погледне, докато задаваше въпроса, но все пак много добре го видя. Бледото му лице се изчерви, веждите, едва посивели, се смръщиха сурово.

– Аз няхах нито време, нито наклонност към донжуанство.

– Може би си имал някаква голяма любов.

Соумс я погледна втренчено.

– Да... щом искаш да знаеш... И голямо добро видях от нея!

Отдалечи се покрай тръбите на парното отопление. Флър пристъпваше мълчаливо подир него.

– Разкажи ми за нея, татко!

Соумс се спря.

– За какво ти е да знаеш тия неща на твоите години?

– Жива ли е онази жена?

Той кимна.

– Омъжена?

– Да.

– Майката на Джон Форсайт, нали? А преди това твоя жена?

Изрече го импулсивно. Съпротивата му се дължеше сигурно на нежеланието тя да узнае някогашната рана, нанесена на гордостта му. Но тя се смая. Смая се, като видя този възрастен, спокоен мъж да премигва, сякаш го бе ударила, като чу толкова болка в гласа му:

– Кой ти каза? Ако е леля ти... Не понасям да се говори по този въпрос.

– Но, мили – започна ласкаво Фльор, – това е било толкова отдавна!

– Отдавна или неотдавна, аз...

Изправена до него, Фльор галеше ръката му.

– Аз се постарах да забравя – заяви изведнъж той; – и не желая да ми припомнят. – После, за да се отърве сякаш от някакво продължително, скрито раздражение, добави: – Хората днес не разбират. Да, голяма любов! Никой не знае какво значи това!

– Аз зная – отвърна почти шепнешком Фльор.

Соумс, застанал гърбом към нея, се обърна внезапно.

– Какво приказваш... дете такава!

– Може би съм я наследила, татко.

– Какво?

– Любовта... към сина й.

Той беше бледен като платно, а Фльор чувстваше, че и тя навярно не изглежда добре. Прави един срещу друг, те се гледаха във влажната задуха, напоена с лекия мирис на пръст, саксийни мушката и зреещо грозде.

– Това е лудост – каза най-после Соумс с пресъхнали устни.

Почти без да мръдне своите, Фльор прошепна:

– Не се сърди, татко; не мога да я преодоля.

Разбираше, че той не е сърдит, а само дълбоко уплашен.

– Мислех – заекна Соумс, – че тая глупост е забравена вече.

– О, не! Сега е десеторно по-силна.

Соумс чукна с обувката си отоплителната тръба. Злополучното движение трогна девойката, която не изпитваше никакъв страх от баща си.

– Мили – заяви тя, – каквото има да стане, ще стане, нали знаеш.

– Ще стане! – повтори Соумс. – Не знаеш какво говориш. Научил ли е малкият?

Кръвта нахлу в лицето й.

– Още не.

Той извърна отново глава и, вдигнал леко едното си рамо, продължи да гледа втренчено спойката на тръбите.

– Това ми е страшно противно. Син на онзи тип! Това... това е противоестествено.

Почти подсъзнателно Фльор забеляза, че той не каза: „онази жена“. И вътрешният й усет отново заработи.

Дали призракът на тази голяма любов се таи все още в някое кътче на неговото сърце?

– Бащата на Джон е съвсем болен и остарял; виждах го.

– Ти?...

– Да, отидох у тях с Джон; видях и двамата.

– И какво ти казаха?

– Нищо. Бяха много внимателни.

– То се знае.

Той загледа отново спойката на тръбите, после каза неочаквано:

– Трябва да помисля... Довечера ще поговорим пак.

Разбрала, че това приключва сегашния им разговор, Фльор се измъкна тихичко, оставяйки го да разглежда спойката на тръбите. Отиде в овощната градина, из малините и френското грозде, без никакво желание да откъсне и да хапне нещо. Колко весела беше преди два месеца! А сега се чувстваше оплетена в мрежа от страсти, установени правила, гнет и бунт, в окови от любов и омраза. В този мрачен миг на обезсърчение и на нея дори, така бойка по природа, ѝ се струваше, че изход не съществува. Как да постъпи в случая... как да огъне и превие нещата според волята си, да добие това, за което копнееше сърцето ѝ? Ненадейно, зад завоя на чемширения плет, тя се озова пред майка си, която вървеше бързо, с разгърнато писмо в ръка. Гърдите ѝ се вдигаха тежко, очите бяха разширени, бузите пламнаха. „Яхтата – помисли веднага Фльор. – Горката мама!“

Анет я погледна уплашено с широко разтворените си очи и каза:

– J'ai la migraine.³¹³

– Много ми е жал, мамо.

– Как не!... На тебе и на баща ти... да ви е жал!

– Но, мамо... на мене наистина ми е жал. Аз зная как се чувства човек в такъв случай.

Слисаните очи на Анет се разшириха още повече, докато бялото се появи над гледеца.

– Клето невинно дете! – промълви тя.

Майка ѝ – образец на самообладание и здрав разум! – да гледа и да говори така! Уплаши се! Баща ѝ, майка ѝ, самата тя! Само преди два месеца изглеждаше, че притежават всичко, каквото биха могли да желаят на този свят.

Анет смачка писмото. Фльор почувства, че не биваше да забележи този жест.

– Мога ли да ти помогна с нещо за мигрената, мамо?

Анет поклати глава и отмина с леко олюляване.

313. Имам мигрена (фр.).

„Жестоко! – помисли Фльор. – А пък аз се радвах!“ Този тип! Защо мъжете се промъкват и разстройват чуждия живот? Навярно й се е наситил. Но как дръзва да се намеси в живота й и след това да й се насити? Как дръзва? При тази толкова естествена и така необикновена мисъл Фльор глухо и кратко се разсмя.

Трябваше, разбира се, да се радва, но какво радостно имаше в случая? За баща й беше безразлично, за майка й може би не? Фльор влезе в овощната градина и седна под една череша. Ветрец въздъхна в най-високите вейки; небето между листата им беше яркосиньо, с бели облаци – тежките бели облаци, почти винаги налице в крайчеца на пейзажа. Пчелите търсеха заслон от вятъра и бръмчаха тихо, а върху сочната трева падаше плътната сянка на овощните дървета, посадени от баща й преди двайсет и пет години. Птиците бяха почти смълчани, кукувиците не се обаждаха, само диви гълъби гукаха. Полъхът, бръмченето, птичийт зов в летния ден не дадоха за дълго покой на нервите й. Склонила глава към коленете си, тя започна да обмисля планове. Трябва да получи подкрепата на баща си. Защо ще е против, щом тя ще бъде щастлива? През своите почти деветнайсет години тя бе узнала, че бъдещето й е единственото нещо, което има значение за него. Оставаше й следователно само да го убеди, че за нея няма щастливо бъдеще без Джон. Баща й смяташе тази любов за безумна прищявка. Колко глупави са възрастните, които мислят, че разбират чувствата на младите! Нима сам той не бе признал колко дълбоко влюбен е бил на младини? Трябваше да я разбере! „Трупа пари за мене – мислеше тя, – но каква полза от това, ако не бъда щастлива?“ Парите и всичко, което може да се купи с тях, не носят щастие. Донася го само любовта. Жълтооките маргаритки в овощната градина, които й придаваха такъв прозрачен вид, растат диви и свободни и всяка има свой уречен час.

„Не е трябвало да ме нарекат Фльор – размишляваше тя, – щом не са искали да доживея и да изживея своя щастлив час.“ Нищо реално не се изпречваше пред нея – нито бедност, нито болест, – само някакво чувство, призрак от едно злополучно минало! Джон беше прав! Възрастните не те оставят да живееш! Правилни са грешки, вършили са престъпления, а сега желаят децата им да плащат заради тях! Ветрецът утихна и комарите започнаха да хапят. Тя стана, откъсна вейка орлови нокти и се прибра.

Вечерта беше задушна. И Фльор, и майка й бяха облекли тънки, бледи, деколтирани рокли. Цветята на трапезата бяха бледи; всичко по-рази Фльор със своята бледност: лицето на баща й, раменете на майка й,

бледата ламперията на стените, бледосивия мек килим, абажурът на лампата, дори супата – всичко беше бледо. Никакво цветно петно в цялата стая, нито вино дори в бледите чаши, защото никой не пиеше. А доколкото имаше нещо небледо, то беше черно – костюмът на баща ѝ, дрехите на лакея, кучето ѝ, изтегнато уморено на прозореца, черните завеси в блед десен. Влетя пеперуда – също бледа. Мълчаливо мина тази траурна вечеря в знойна нощ.

Когато тръгна след майка си, баща ѝ я повика. Тя се върна, седна край него до масата, окачи орловите нокти от роклята си и ги поднесе към носа си.

– Размислих – заяви той.

– Така ли, мили?

– Безкрайно мъчителен е за мене този разговор, но няма как. Не зная дали разбираш какво си за мене – никога не съм ти казвал, не смятах за потребно да ти кажа; но ти си всичко. Майка ти...

Той замълча, загледан в тънката ваза от венецианско стъкло.

– Да?

– Нямам никого освен тебе. Никога не съм имал... нито съм искал нещо друго, откакто ти се роди.

– Зная – промълви Флор.

Соумс овлажни устни.

– Ти мислиш може би, че заради тебе мога да изгледа и да уредя този въпрос? Мамиш се. Аз... съм безпомощен в случая.

Флор мълчеше.

– Съвършено независимо е от личните ми чувства – продължи по уверено Соумс. – Другите двама не ще се съгласят на никакво мое предложение. Те... ме ненавиждат, както хората ненавиждат винаги този, когото са оскърбили.

– А... Джон?

– Той е тяхна плът и кръв, единствено дете на майка си. За нея вероятно е това, което ти си за мене. Няма изход.

– Не! – извика Флор. – Не, татко!

Соумс се облегна на стола, бледен, търпелив, решен сякаш да не прояви никакво вълнение.

– Слушай – каза той. – Ти противопоставяш чувства от два месеца на чувства от трийсет и пет години. Какви изгледи за успех смяташ, че имаш? Два месеца... Първото ти увлечение, последица на десетина срещи, на няколко разговора и разходки, на няколко целувки – срещу... срещу това, което не можеш и да си въобразиш, което не може да си

въобрази никой, ако не го е преживял. Бъди разумна, Фльор! Обзелo те е просто умопомрачение от летните горещини.

Фльор се залови да къса полека орловите нокти.

– Умопомрачение е да позволиш на миналото да опропасти всичко. Какво ни интересува нас миналото? Отнася се за нашия, а не за вашия живот.

Соумс вдигна ръка към челото си, където Фльор зърна изведнъж капчица пот.

– Чие дете си ти? – запита той. – Чие дете е Джон? Настоящото е свързано с миналото, а бъдещето – и с двете. Няма изход от това.

Никога досега тя не бе чувала баща си да философства. И въпреки вълнението си се замисли, облегнала лакът на масата, а брадичката – на дланта си.

– Но, татко, погледни практически на нещата. Ние не можем един без друг. И двамата имаме предостатъчно пари; единствената пречка е някакво чувство. Да погребем миналото, татко!

В отговор той само въздъхна.

– Освен това – продължи кротко Фльор – не бихте могли да ни попречите.

– Едва ли – каза Соумс, – ако зависеше само от мен, бих се опитал да ви преча. Зная, че с много неща ще трябва да се примиря, за да запазя обичта ти. Но този въпрос не зависи само от мен. Това именно желая да разбереш, докато не е станало съвсем късно. Ако допусна да мислиш, че можеш да постигнеш каквото желаеш и те насърчавам в това отношение, ударът ще бъде много по-тежък, когато откриеш, че не можеш.

– О, татко! – извика Фльор. – Помогни ми. Можеш да ми помогнеш.

Соумс поклати изненадано глава.

– Аз ли? – отвърна горчиво той. – Аз да ти помогна? Та аз именно съм пречката... истинската пречка... такъв е модният израз, нали? Защото в жилите ти тече моята кръв.

Той стана.

– Какво да се прави, маслото вече е в огъня. И щом настояваш на своето, ще трябва един ден само на себе си да се сърдиш. Забрави тази глупост, дете мое... единствено мое дете!

Фльор склони глава на рамото му.

В душата ѝ бушуваше такава буря. Но нямаше смисъл да я показва. Никакъв смисъл! Тя се отстрани от баща си и излезе навън в припадащия мрак, разстроена, но не убедена. Всичко в нея беше неопределено и

смътно, като очертанятията и семките в градината; всичко... освен волята ѝ да постигне своята цел. Една топола прониза тъмносиньото небе и докосна с върха си самотна бяла звезда. Росата овлажни пантофките ѝ, голите ѝ рамене потръпнаха от студ. Тя слезе до брега на реката и загледа лунния лъч, отразен в потъмняващите води. Ненадейно я лъхна тютюнев дим и една бяла фигура изникна сякаш от лунното сияние. Младият Монт пушеше в лодката си във фланелен костюм. Угасена във водата, цигарата тихо изсъска.

– Фльор – обади се гласът му, – не бъдете жестока към нещастника!

От часове ви чакам.

– Защо?

– Елате в лодката!

– Нямам такова намерение.

– Защо?

– Защото не съм русалка.

– Нима не сте никак романтична? Не бъдете съвременна, Фльор.

Той се показва на пътеката, на един ярд от нея.

– Вървете си!

– Но аз ви обичам, Фльор!

Тя се изсмя кратко.

– Елате пак – отвърна, – когато не постигна желанието си.

– Какво е то?

– Няма да ви кажа.

– Фльор – започна Монт и гласът му прозвуча някак странно, – не се подигравайте с мене! Дори куче, подложено на дисекция, заслужава да се отнасят прилично с него, преди да го довършат.

Фльор поклати глава, но устните ѝ трепнаха.

– А защо ме изплашихте? Дайте ми цигара!

Монт ѝ даде, запали я, извади втора за себе си.

– Не желая да говоря глупости – каза той. – Но представете си, ако обичате, всички глупости, изказани от всички влюбени до днес, после прибавете към тях и моите собствени.

– Благодаря, представих си. Лека нощ.

Постоях за миг, загледани един в друг, под сянката на акцията с огрени от луната клони, а димът на цигарите им се сливаше и извисяваше между тях.

– Състезава се и Майкъл Монт, така ли?³¹⁴ – каза той.

314. Израз от конни надбягвания.

Фльор се обърна рязко и тръгна към къщи. На моравата се спря да погледне назад. Майкъл Монт размахаше ръце във въздуха; видя го, че се удари по главата, после помахаше за сбогом към огряната от луната цъфнала акация. Долетя гласът му:

– Прекрасен свят!

Фльор потрепера. Не можеше да му помогне, премного бяха собствените ѝ грижи. На терасата се спря пак ненадейно. Майка ѝ седеше съвсем сама пред писалището си в гостната. Нищо особено в изражението на лицето ѝ, освен пълна неподвижност. Но колко покрусена изглеждаше тя! Фльор се качи на горния етаж. Пред вратата на своята стая се спря. Чу как баща ѝ се разхожда в картинната галерия.

„Да – помисли тя. – Прекрасен свят! О, Джон!“

Решението

След като Фльор си отиде, Джон погледна австрийката. Слаба, мургава жена, с тъжно изражение на човек, видял да му се изплъзват едно подир друго всички дребни блага, които е имал някога в своя живот.

– Не искате ли чай? – запита тя.

Трогнат от разочарованието, прозвучало в гласа ѝ, Джон промълви:

– Не, наистина не ми се пие, благодаря.

– Само една чашка... готова е. Една чашка и цигара.

Фльор си бе отишла! Очакваха го часове на разкаяние и нерешителност! И, макар да чувстваше с болка колко е неуместно, той все пак се усмихна, когато каза:

– Добре... благодаря.

Тя внесе върху малка сребърна табличка чайник, две чашки и сребърна кутия за цигари.

– Захар? У мис Форсайт има много захар... Тя купува и за мене, и за приятелката ми. Мис Форсайт е много мила дама. Щастлива съм, че служа при нея. Вие неин брат?

– Да – отвърна Джон, запушил втората цигара в живота си.

– Много млад брат – усмихна се австрийката плахо, както куче помахва с опашка.

– Мога ли да ви наля една чашка? – запита Джон. – И седнете, моля ви се.

Австрийката поклати глава.

– Баща ви е много мил старец... най-милият стар човек, когото

видяла. Мис Форсайт разказала всичко за него. По-добре ли е сега?

Думите ѝ убодоха Джон като укор.

– О, да. По-добре е вече.

– Бих се радвала да го видя пак – каза австрийката с ръка на сърцето; – той има много добро сърце.

– Да – отвърна Джон. Думите ѝ прозвучаха отново като укор.

– Никому не създава безпокойство и така любезно се усмихва.

– Нали?

– Така чудно гледа някога мис Форсайт. Аз му разказала целия си живот; той толкова симпатиш³¹⁵. А майка ви... мила и добре?

– Да, много.

– Той имал нейна снимка на тоалетна масичка. Много красива.

Джон загълта чая си. Тази жена със загрижено лице и думи, звучащи като укор, му напомняше първия и втория убиец³¹⁶.

– Благодаря – каза той. – Трябва вече да вървя. Ще позволите ли... ще позволите си да оставя...

Сложи неуверено на табличката една десетшиллингова банкнота и тръгна към вратата. Щом чу възклицанието на австрийката, побърза да излезе. Едва ще стигне навреме за влака. През целия път до гара Виктория се вглеждаше във всеки срещнат, както правят влюбените, когато се надяват без надежда. На гара Уординг изпрати багажа си с местния влак, а сам тръгна за Уонсдън през Варовиковите възвишения, за да прогони с умора мъчителното колебание. Крачеше бързо, увличаше се в красотата на зелените склонове, спираше от време на време да се протегне на тревата, за да се възхити от съвършенството на някоя шипка или да послуша песента на чучулигата. Но така само отлагаше борбата между две еднакво силни чувства: копнежа по Флър и непримиримостта към лъжата. До старата варница над Уонсдън стигна, както бе тръгнал – без да е взел някакво решение. Това, че виждаше ясно и двете страни на даден въпрос, беше едновременно и силата, и слабостта на Джон. Той пристигна при първия удар на гонга за обяд. Бяха донесли багажа му. Изкъпа се набързо и слезе; Холи беше сама – Вал беше отишъл в града и щеше да се върне с последния влак.

Толкова много неща се бяха случили, откакто Вал го бе посъветвал да попита сестра си за враждата между двете семейства – откритието, направено от Флър в Грийн парк, посещението ѝ в Робин Хил,

315. Симпатичен (нем.).

316. Из „Ричард III“ от Шекспир.

днешната среща, – та сякаш нямаше вече какво да пита. Холи го разтревожи, като му каза, че баща им не изглеждал никак добре. Тя прекарала на два пъти събота и неделя в Робин Хил. Баща им изглеждал страшно уморен, понякога дори измъчен, но винаги отказвал да говори за себе си.

– Той е безкрайно добър и без нито капчица егоизъм... нали, Джон? Чувствайки, че сам не е нито добър, нито без егоизъм, Джон отвърна:

– Разбира се.

– Както го помня, смятам, че е свършен баща.

– Да – зави унило Джон.

– Никога не се е намесвал в живота ни, винаги ни е разбирал. Не мога да забравя как ме пусна да замина за Южна Африка, по време на войната с бурите, когато се бях влюбила във Вал.

– Това е било преди да се ожени за мама, нали? – запита неочаквано Джон.

– Да. Защо?

– О, нищо. Само че не е ли била тя по-рано сгодена за бащата на Флър?

Холи остави лъжицата си и вдигна глава. Погледна го предпазливо. Какво знаеше момчето? Толкова ли, за да е по-добре да му каже всичко? Не можеше да реши. Джон имаше напрегнато, неспокойно изражение, изглеждаше много по-възрастен, но това можеше да се дължи и на слънчасването.

– Имало е нещо подобно – каза тя. – Ние бяхме толкова далеко и не получавахме никакви известия.

Не можеше да поеме тази отговорност. Тайната не беше нейна. Освен това не знаеше какви са сегашните му чувства. Преди заминаването му в Испания тя беше уверена, че той е влюбен; но младежите са си младежи; седем седмици имаше оттогава и цяла Испания междувременно.

Забеляза, че той разбира желанието ѝ да отклони разговора, затова добави:

– Имаш ли някаква вест от Флър?

– Да.

Лицето му ѝ каза повече от всяко разяснение. Не бе забравил, значи!

И продължи съвършено спокойно:

– Флър е безкрайно привлекателна, Джон, но знаеш ли... ние с Вал

не я харесваме много.

– Защо?

– Смятаме, че е от тия, които обичат да „притежават“.

Да „притежават“ ли? Не разбирам какво искаш да кажеш. Тя... тя...

– Той бутна настрана чинията с десерта, стана и отиде до прозореца.

Холи също стана, отиде при него и го прегърна.

– Джон, мили, не се сърди. Ние не можем да виждаме гората в една и съща светлина, нали? Според мене само един-двама души могат да прозрат и да посочат какво е най-доброто у всекиго от нас. Такъв човек за тебе е, струва ми се, майка ти. Видях я веднъж, като четеше твое писмо: лицето ѝ имаше такъв прекрасен израз! Мисля, че тя е най-красивата жена, която съм виждала. Времето сякаш не я докосва.

Лицето на Джон се поотпусна, но скоро се затвори пак. Всички... всички бяха против него и Фльор! И всичко това само подкрепяше нейния зов: „Задръж ме завинаги тогава!... Ожени се за мене, Джон!“ Тук, където бе прекарал с нея оная чудна седмица, всеки миг засилваше копнежа по нейния чар и болката, че я няма, за да омагьоса стаята, градината, самия въздух дори. Ще може ли да живее в този дом, без да я вижда? Той се затвори окончателно и се прибра да спи. Това не беше нито здравословно, нито разумно, но така щеше поне да бъде със спомена за Фльор в костюма на гроздоберачката от Гойя. Чу пристигането на Вал, разтоварването на форда и отново настъпи тишина в лятната нощ... нарушавана само от далечното блеене на овце, от дрезгав зов на чухал. Наведе се навън. Студена луна... топъл дъх... Възвишенията, блеснали като сребро! Леки крилца, ромон на ручей, японски рози! Господи... колкото пусто е всичко без нея! В библията е казано: ще оставиш майка си и баща си и ще се прилепиш до... Фльор.

Да намери смелост, да отиде, да им каже. Не можеха да му попречат да се ожени за нея... нямаше и да пожелаят, щом научат чувствата му! Да! Ще отиде смело и открито... Фльор беше права!

Чухалът млъкна, овцете се стаиха; само реката остана да ромони в тъмнината. А Джон си легна и заспа, освободен от най-лошото зло в живота – решителността.

Пророкуванията на Тимоти

В деня на несъстоялата се среща в Националната галерия започваше втората годишнина от възвръщането на английската гордост и слава

– накратко казано – на цилиндъра. Мачът на стадион Лорд³¹⁷ – едно отменено през войната празненство – развя за втори път своите светли и тъмни знамена, съживявайки почти напълно всяка подробност на славното минало. Тук, през време на обедната почивка, можеха да се видят всякакви видове дамски и само един вид мъжки шапки, закриващи многобройните типове лица, съответстващи на отделните „класи“. Наблюдателният Форсайт би могъл да различи на безплатните и „евтини“ места малък брой хора с меки шапки, но те почти не дръзваха да се приближат до плаца; хората от старата школа – или школи – можеха все още да се радват, че пролетариатът и досега не може да плати необходимите пет шилинга за вход. Това беше една затворена крепост, единствената в сравнително голям мащаб – защото вестниците изчисляваха присъстващите на десет хиляди души. А десетте хиляди души, въодушевени от една единствена надежда, си задаваха взаимно един и същи въпрос: „Къде ще обяввате?“ Имаше нещо невероятно насърчително и успокоително в този въпрос и във факта, че толкова много хора го задават заедно с вас! Какви запаси притежаваше Британската империя – от гълъби, раци, агнета, лакерда с майонеза, ягоди и бутилки шампанско, – за да се изхрани това множество! Никакви чудеса не се очакваха – никакви седем хляба и няколко риби³¹⁸... Вярата почиваше сега на по-сигурни основи. Шест хиляди цилиндъра и четири хиляди чадъра ще бъдат свалени и затворени, десет хиляди уста, гърла всички говорещи английски, ще бъдат нахранени! Все още жизнен беше старият булдог! Традиция! И пак традиция! Толкова строга и толкова гъвкава! Войни могат да бушуват, данъците да разоряват, трейдюнионите да грабят, Европа да загива от глад, но десет хиляди тук ще бъдат нахранени; ще се разхождат по зелената морава в оградения плац, ще носят цилиндрите си и ще се срещат... едни с други. Сърцето е здраво, пулсът е още нормален. И-тън! И-тън! Хар-р-о-о-о-у!

Между многото Форсайтови, дошли в този резерват, тяхна собственост по право или пълномощие, беше и Соумс със съпругата и дъщеря си. Той не бе учил в никой от двата състезаващи се колежа, не се интересуваше от крикет, но искаше Фльор да покаже роклята, а самият той – цилиндъра си, сред мир и охолство между своите равни. Разхождаха се бавно – Фльор между него и Анет. Нито една жена наоколо – доколкото забелязваше – не можеше да се сравни с тях; те умееха да се движат и да

317. Традиционен мач на крикет през юли между колежите Итън и Хароу.

318. Става дума за евангелски разказ – как Христос нахранил пет хиляди души със седем хляба и две риби.

се държат; красотата им беше осезаема. Съвременните жени нямаха нито снага, нито гърди... нищо! Припомни си изведнъж с какво опиянение и гордост се бе явявал с Айрин в първите години на своя брак. И как обядваха в каретата – майка му бе накарала баща му да купи карета, защото така беше „шик“; всички наблюдаваха в ония дни играта от карети и файтони вместо от тия дълги, неудобни трибуни. Как Монтегю Дарти непременно се напиваше! Соумс допускаше, че и сега има хора да се напиват, но не с някогашния размах! Припомни си как Джордж Форсайт вика, изправен в каретата със светлосин флаг в едната ръка и тъмносин – в другата (братята му Роджър и Юстас бяха учили в Хароу и Итън): „Итроу! Хартън!“ И то, тъкмо когато всички са замълчали, за да се прояви както винаги като шут; а елегантният Юстас стои безучастно долу, защото смята, че на един денди не подобава да носи значка или да прояви внимание към нещо. Да! Отдавнашни дни! Айрин в сива копринена рокля с бледозеленикави отсенки. Той погледна косо Фльор. Почти безжизнено лице... без светлина, без израз! Тази любов продължава да я гризе... Нещастна история! Погледна по-нататък, към лицето на жена си, нарисувано повече от друг път, с малко презрително изражение – макар че, доколкото му е известно, нямаше основание да се държи така. Тя бе приела със странно спокойствие измяната на Профон; а може би неговото „мъничко пътешествие“ беше само заблуждаване? Ако е така, просто нямаше да го удостои с внимание! След като се разходиха около плаца и покрай павилиона, потърсиха масата на Уинифред под палатката на „Клуба на бедуините“. Този нов „смесен“ клуб – за мъже и жени – беше образуван за поддържане на туризма и на един благородник със странно име, при все че баща му, колкото и странно да звучи това, се наричал Леви. Уинифред се бе записала не защото бе пътешествала, а защото разбираше по вътрешен усет, че клуб с такова име и основател непременно ще стигне далеко; и ако човек не се запише в началото, покъсно може и да не му се удаде случай. Палатката, с текст от корана върху оранжев фон и с бродирана на входа зелена камилка, беше най-интересното нещо тук. Пред палатката видяха Джек Кардиган с тъмносиня вратовръзка (той бе играл някога в тима на Хароу) да показва с бамбуковия си бастун как онзи приятел трябвало да удари топката. В ъгъла на Уинифред, където тя отведе новодошлите, бяха вече Имоджин, Бенедикт с младата си жена, Вал Дарти без Холи, Мод и съпругът ѝ; и след като Соумс и двете му дами седнаха, остана още едно свободно място.

– Чакам Проспер – каза Уинифред, – но той е толкова зает около

яхтата си!

Соумс хвърли бегло поглед към Анет. Лицето ѝ не трепна! Очевидно беше, че тя знаеше дали този тип ще дойде. Не убягна от погледа му и това, че Фльор също погледна майка си. Ако Анет не зачиташе неговите чувства, трябваше да помисли поне за чувствата на Фльор! Разговорът, воден съвсем безредно, се прекъсваше от забележките на Джек Кардиган за разните „мид-оф“.³¹⁹ Изреди всички „велики мид-оф“ от памтивека, сякаш те бяха особена расова единица в състава на британския народ. Соумс бе излял омара си и започваше баницата с месо от гълъб, когато чу думите: „Мъничко закъснях, мисис Дарти“, и забеляза, че няма вече нито едно свободно място. Онзи приятел бе седнал между Анет и Имоджин. Соумс продължи усърдно да яде, като разменяше по някоя случайна дума с Мод и Унифред. Разговорът бръмчеше около него. Чу гласа на Профон:

– Мисля, че грешите, мисис Форсайт. Бох... бих се обзаложил, че мис Форсайт е съгласна с мен.

– За какво? – чу се звънкият глас на Фльор откъм отсрещната страна на масата.

– Казвах, че девойките са такива, каквито са били винаги... Разликата е свършено мъничка.

– Толкова добре ли ги познавате?

Резкият отговор привлече вниманието на всички и Соумс се размърда неспокойно в леглото зелено кресло.

– Хм! Не зная, но мисля, че те искат да вървят по своя мъничък път, а така, струва ми се, е било и в миналото.

– Наистина ли? О, Проспер! – намеси се спокойно Унифред. – Ами девойките по улиците, работничките в муниционните фабрики, продавачките в магазините... и тяхното държане веднага бие на очи.

При думата „бие“ Джек Кардиган прекрати историческата си дисертация, а мосю Профон отговори в настъпилата тишина:

– Този стремеж е бил по-рано скрит, сега е явен; нищо повече.

– Но моралът им! – извика Имоджин.

– Моралът им е такъв, какъвто е бил и в миналото, мисис Кардиган; само че сега имат по-големи възможности.

При тази прикрито цинична забележка Имоджин се изсмя кратко. Джек Кардиган полуотвори уста, креслото на Соумс скръдна. А Унифред каза:

319. Един от участниците в тим за крикет.

– Това беше прекалено, Проспер.

– Вие какво ще кажете, мисис Форсайт? Не мислите си, че човешката природа си остава все една и съща?

Соумс задуши внезапния порив да стане и да ритне тоя тип. Чу отговора на жена си:

– В Англия човешката природа не е като в другите страни!

Пак проклетата ѝ насмешливост!

– Хм! Аз не познавам добре тази мъничка държава („И слава богу!“ – помисли Соумс)... но бих казал, че водата кипи и в захлупен съд. Всички търсим наслади... и винаги сме ги търсили.

Проклет тип! Цинизмът му беше... направо обиден!

След обяда се разделиха на двойки, за да се разходят за смилане на храната. Въздържайки се от гордост да погледне, Соумс все пак знаеше, че Анет и онзи тип скитат заедно. Флър беше с Вал – избрала го бе, то се знае, защото е близък с онова хлапе. Сам той тръгна с Уинифред. Вляха се в светлия, обикалящ поток, позачервили се от преяждане; повървяха няколко минути мълчаливо, после Уинифред промълви:

– Бих искала да е върнем четиридесет години назад, братко!

Пред духовния ѝ взор мина безкрайно шествие от собствените ѝ рокли, шити за този празник и плащани от баща ѝ поради вечните парични кризи на Дарти.

– Забавно се живееше все пак. Понякога съжалявам дори за Монти. Какво мислиш за днешното общество, Соумс?

– Превзета безвкусица! Провалът започна с велосипедите и автомобилите; войната го довърши.

– Какво ли още има да дочакаме? – добави Уинифред сънливо след изядената баница с месо от гълъб. – Кой знае дали няма да се върнем към кринолините и широките панталони. Погледни онази рокля!

Соумс поклати глава.

– Пари има, но вярна няма в нищо. Никой не пести за бъдещето. За сегашните младежи животът е кратък... и весел.

– Ах, че шапка! – възкликна Уинифред. – Не зная... Като помисли човек за убитите във войната и така нататък, просто да се смае. Няма друга страна като нашата... Проспер казва, че всички други държави, освен Америка, са фалирали, но американците винаги се обличат според модата у нас.

– А онзи – запита Соумс – наистина ли заминава за Тихия океан?

– О, човек никога не знае къде ще замине Проспер!

– Той именно е знамение на времето, ако искаш да ти кажа –

промълви Соумс.

Уинифред го стисна за лакътя.

– Не се обръщай – каза тя тихо. – Само погледни вдясно, в първия ред на трибуните.

Соумс се постара да погледне, доколкото беше възможно при поставеното ограничение. Мъж със сив цилиндър и посивяла брадичка, със слабо, мургаво, набръчкано лице, но с изискана стойка, седеше до жена в зелена рокля, чиито тъмни очи бяха приковани в Соумс. Той веднага сведе поглед към краката си: колко смешно пристъпваха те един до друг! Гласът на Уинифред прошепна до ухото му:

– Джолиън изглежда наистина болен; но винаги е бил човек със стил. А тя не се е променила... освен в косата.

– Защо си разказала на Флър за онази история?

– Не съм, от другаде е научила. Знаех си, че ще научи.

– Все едно, неприятно. Увлякла се е по сина им.

– Ах, пакостницата! – промълви Уинифред. – А се опитваше да ме заблуди! Какво ще правиш, Соумс?

– Ще постъпя според обстоятелствата.

Продължиха да се движат мълчаливо сред доста плътната тъпла.

– Действително – каза неочаквано Уинифред, – бих могъл да кажеш просто – съдба! Само че изразът е старомоден. Я гледай! Джордж и Юстас!

Едрата фигура на Джордж Форсайт застана пред тях.

– Здравей, Соумс! – поздрави той. – Току-що срещнах Профон и жена ти. Ще ги настигнете, ако поизбързате. Ходил ли си у стария Тимоти?

Соумс кимна; човешкият поток ги раздели.

– Винаги ми е бил приятен Джордж – заяви Уинифред. – Толкова е забавен!

– На мене никога – отвърна Соумс. – Къде е мястото ти? Аз отивам на моето. Флър може би вече е там.

Той придружи Уинифред до мястото ѝ и се върна на своето, откъдето съзираше неясно дребните, бели, далечни тичащи фигури, долавяше тракането на бухалките, овациите от едната и от другата страна. Нито Флър, нито Анет! Какво можеше да се очаква от днешните жени! Имаха вече избирателни права! Бяха „еманципирани“... а какво бяха спечелили от това? Ето Уинифред – желае да се върне назад, да започне всичко отново... дори с Дарти! Да можеше да върне миналото... да седи тук, както бе седял през осемдесет и трета или осемдесет и четвърта,

преди да бе разбрал, че бракът му с Айрин е разрушен, преди отчуждаването ѝ да бе станало така очевидно, че и при най-добра воля беше вече невъзможно да не го забележи. И сега дори не можеше да разбере защо бе станала така неотстъпчива. Можеше да обича други мъже, не беше лишена от чувство! Само на него, на единствения мъж, който трябваше да обича, бе предпочела да откаже сърцето си. Струваше му се – колкото фантастично да изглеждаше това! – че цялото съвременно отслабване на брачните връзки (макар по форма и закон да бяха същите, както и по времето, когато той се бе оженил за нея!), че цялата съвременна разпуснатост бе произлязла от нейния бунт; струваше му се – колкото и фантастично да изглежда това! – че тя именно бе положила началото, докато накрая всяко почтено владение бе изчезнало или беше на път да изчезне. Всичко изхождаше от нея! А сега... чудесен ред на нещата! Семейства? Как може да съществува семейство без взаимно обладание? Та той не бе имал никога истинско семейство. По своя вина ли? Той бе постъпвал, както смяташе, че е длъжен да постъпи. Наградата? Ония двамата, седнали един до друг на трибуните, и историята с Фльор!

Потиснат от самотата, той помисли: „Няма да ги чакам повече! Те могат да намерят и сами пътя до хотела... ако пожелаят да се върнат!“ Повика едно такси през входа на стадиона и каза:

– Бейзуотър Роуд!

Старите лели никога не му изменяха. У тях беше винаги добре дошъл. Нямаше ги вече наистина, но Тимоти беше все още там.

Смитър стоеше пред отворената врата.

– Мистър Соумс! Аз току-що излязох малко на въздух. Колко ще се зарадва готвачката!

– Как е мистър Тимоти?

– Не съвсем с ума си напоследък, сър; какво ли не приказва! И тази сутрин повтаряше: „Брат ми Джеймс вече остаря.“ Мисълта му се лута, сър, все за своите разправа. Тревожи се за капиталите им. Завчера каза: „Ето например брат ми Джолиън не признава държавните ценни книжа“... и изглеждаше много огорчен от това. Заповядайте, мистър Соумс, заповядайте! Каква приятна изненада!

– Благодаря – отвърна Соумс. – Ще вляза за няколко минути.

– Да – продължи тихо Смитър в хола, където бе проникнал свеж въздух отвън, – през тая седмица никак не сме доволни от него. Той винаги оставяше най-вкусното ядене за накрая; а от понеделник изяжда първо него. Ако сте наблюдавали как се храни куче, мистър Соумс,

знаете, че то изяжда най-напред месото. Ние смятахме винаги за много добър знак това, че мистър Тимоти, на тая възраст, оставяше месото за края; но трябва да е загубил вече напълно самоконтрола си; и, естествено, изоставя другото ядене. Докторът не обръща внимание на това, обаче – Смитър поклати глава – мистър Тимоти навярно мисли, че трябва да изяде най-хубавото още отначало, защото иначе може и да не стигне до него. А това нещо и приказките му ни тревожат.

– Казвал ли е нещо важно?

Не ми е приятно да ви го съобщя, мистър Соумс, но той вече не иска и да знае за завещанието си. Дразни се от него... а това е много странно, след като толкова години искаше всяка сутрин да го види. Завчера каза: „Чакат да ми вземат парите!“ Това ме стресна, защото, както му казах, сигурна съм, че никой не чака за парите му. Просто жалко, че още мисли за пари, на неговата възраст. Окуражих се да му кажа: „Знаете ли, мистър Тимоти, милата ми господарка (имам предвид мис Форсайт, мистър Соумс, мис Ан, която ме изучи, никога не мислеше за пари), казвам, за нея беше важно само доброто име.“ Той ме изгледа, не мога да ви кажа как, и отвърна сухо: „Никому не е дотрябвало доброто ми име.“ Помислете си само – да каже такова нещо! А понякога говори съвсем смислено и на място.

Соумс, загледал през това време една стара гравюра при закачалката, си каза: „Ето нещо ценно!“ и отговори:

– Ще се кача да го видя, Смитър.

– При него е готвачката – изрече Смитър над корсета си. – И тя ще се радва да ви види.

„Не бих желал да доживея такава възраст“ – помисли си Соумс, докато се качваше бавно по стълбите.

На втория етаж се спря и почука. Вратата се отвори, показа се приятното кръгло лице на шейсетгодишна жена.

– Мистър Соумс! – промълви тя. – Та това е мистър Соумс!

Соумс кимна.

– Да, аз съм.

И влезе.

Тимоти седеше на леглото, скръстил ръце на гърдите си, втренчил очи в тавана, където бе увиснала една муха. Соумс застана при долния край на леглото и го загледа.

– Чичо Тимоти! – каза той доста високо. – Чичо Тимоти!

Очите на Тимоти се отделиха от мухата и се изравниха с лицето на госта. Соумс видя как бледният език овлажни потъмнелите устни.

– Чичо Тимоти – започна отново той, – мога ли да ти бъда полезен? Имаш ли да ми кажеш нещо?

– Ха! – каза Тимоти.

– Дойдох да те видя, да се уверя, че си добре.

Тимоти кимна. Опитваше се, както изглежда, да свикне с това видение.

– Имаш ли всичко, каквото желаш?

– Не – отвърна Тимоти.

– Да ти донеса ли нещо?

– Не – повтори той.

– Аз съм Соумс, нали ме помниш, племенникът ти Соумс Форсайт. Синът на брат ти Джеймс.

Тимоти кимна.

– Много ще се радвам да направя каквото мога за теб.

Тимоти му направи знак да се приближи. Соумс отиде по-близо до него.

– Ти... – започна Тимоти с безжизнен глас, – има кажи от мое име... на всички кажи... – и потупа с пръст ръкава на Тимоти, – да се държат... да се държат... държавните ценни книжа се качват. – И кимна три пъти.

– Добре – отвърна Соумс. – Ще има кажа.

– Да – потвърди Тимоти и като втреничи пак очи в тавана, добави: – Ах, тая муха!

Необикновено развълнуван, Соумс погледна приятното пълничко лице на готвачката, набръчкано от постоянното навъртане около печката.

– Това ще му бъде от голяма полза, сър – каза тя.

Тимоти промърмори нещо; но той говореше явно на себе си и Соумс излезе с готвачката.

– Как бих искала да ви приготвя мус от ягоди, мистър Соумс, както едно време; вие толкова много го обичахте! Довиждане, сър; наистина ни зарадвахте.

– Грижете се за него, Джейн; много е остарял.

Стисна сбръчканата й ръка и слезе. Смитър още стоеше на въздух пред входа.

– Как го намирате, мистър Соумс?

– Хм! – промълви Соумс. – Позагубил е връзката с живота.

– Да – отвърна Смитър. – Страхувах се, че така ще ви се стори, като дойдете направо отвън и го видите докъде е стигнал.

– Смитър – каза Соумс, – ние всички сме ви безкрайно задължени!

– О, не говорете така, мистър Соумс! За нас е удоволствие... той е прекрасен човек.

– Да-а. Довиждане. – сбогува се Соумс. И се качи в таксито. „Качват се! – помисли той. – Качват се!“

Щом пристигна в хотела в Найтсбридж, той отиде във всекидневната и позвъни за чай. Нито Анет, нито Флър се бяха прибрали! Самотата отново го потисна. Ах, тези хотели! Какви чудовищно големи заведения бяха станали! Припомни си времето, когато нямаше нищо по-голямо от „Лонг“ и „Браун“, „Морли“, „Тейвистър“... когато поклащаха глави, щом се споменеше „Лангхем“ и „Гранд хотел“. Хотели и клубове... клубове и хотели, нямаха край днес! И Соумс, току-що наблюдавал на стадион „Лорд“ чудото на традицията и непредвидимостта, се унесе в мисли за промените, настъпили в тоя Лондон, където се бе родил преди шейсет и пета години. Все едно дали държавните ценни книжа се качваха, или не, Лондон бе станал чудовищен град! Нямаше втори като него на света, освен може би Ню Йорк! Днешните вестници можеха да изпаднат в истерия; но всеки, който помнеше – както го помнеше той – Лондон от преди шейсетте години и го виждаше сега, разбираше каква плодотворност и възможности крие богатството. Трябваше само да не си губят ума, а да се стремят неуморно към него. Та той помнеше улиците с калдъръм и файтоните с воняща слама на пода! А какво ли не би могъл да има разкаже старият Тимоти, ако бе запазил паметта си! Можеше да има много неуредици, хората се суетяха и бързаха, но тук бяха Лондон и Темза, а зад – тях Бритнаската империя, разпростряла се докрай света. „Държавните ценни книжа се качват!“ Не би се изненадал ни най-малко! Всичко зависеше от хората! И цялата булдогска упоритост на Соумс се отрази за миг в сивите му очи, загледали някаква викторианска гравюра на стената. Хотелът бе купил три дузини от тоя вид! Старите гравюри в някогашните странноприемници заслужават да се видят – някоя ловна сценка или Кариерата на обесника³²⁰... но това тук беше сантиментална глупост... Да, викторианското изкуство бе изчезнало! „Кажим им да се държат!“ – бе поръчал Тимоти. За какво да се държат обаче в това съвременно стълпотворение от „демократически принципи“? И частната собственост дори бе заплашена! При мисълта, че частната собственост може да изчезне, Соумс бутна чая настрана и отиде до прозореца. Само като си представеше, че ще може да притежава част от

320. Поредица гравюри от художника – сатирик Хогарт (1697–1764).

природата толкова, колкото тълпата притежава цветята, дърветата, езерата в Хайд парк! Не, не! Частната собственост е в основата на всичко, което си заслужава да владеем. Човечеството е позагубило малко от здравия си разум, както кучетата го позагубват понякога при пълнолуние и се измъкват да поскитат нощем; но и човечеството знае като кучетата къде са му топлата постеля и хлябът с масълцето и непременно ще се завърне към единствения дом, който заслужава да притежаваме – към частната собственост. Човечеството се е вдетило днес, като стария Тимоти... и изяжда първо най-вкусното парче!

Чу шум зад себе си и видя, че жена му и дъщеря му са се върнали.

– Върнахте се, значи! – запита той.

Флор не отговори; погледна за миг и него, и майка си, после отиде в своята спалня. Анет си наля чашка чай.

– Заминавам за Париж при майка си, Соумс.

– О, при майка си ли?

– Да.

– За колко време?

– Не зная.

– Кога заминаваш?

– В понеделник.

Наистина ли отиваше при майка си? Странно, колко безразлично му беше това. Странно, колко ясно бе разбрала тя, че му беше безразлично, стига да няма скандал. И изведнъж видя отчетливо между себе си и нея лицето, което бе зърнал следобед – лицето на Айрин.

– Ще ти трябват ли пари?

– Благодаря; имам достатъчно.

– Добре. Съобщи ни, когато решиш да се върнеш.

Анет остави кейка, който въртеше в пръстите си, погледна изпод почернените си ресници и каза:

– Нещо да предам на татан?

– Почитанията ми.

Тя се протегна с ръце на кръста и отвърна на френски:

– Какво щастие, че никога не си ме обичал, Соумс!

После стана и напусна стаята. Соумс беше доволен, че бе говорила на френски – така не се налагаше сякаш да ѝ отговаря. И пак онова лице... бледо, тъмнооко, все още прекрасно! Дълбоко в него трепна нещо топло, като искрици, тлеещи под купчината рехавя пепел. И това увлечение на Флор към нейния син! Странна случайност! Но съществува ли на тоя свят случайност? Човек върви по улицата и една тухла го чуква

по главата. Това е случайност без съмнение. Но тук! „По наследство!“ – бе казала Флър? Тя... Да, тя щеше „да се държи“.

ТРЕТА ЧАСТ

Джолиън старши се разхожда

Двоен подтик накара Джолиън да каже на закуска на жена си:

– Да отидем на състезанието!

„Необходимо беше“... нещо да заглуши тревогата, изживяна през последните шест часа, след като Джон бе довел Флър у дома им. „Необходимо беше“ и да се заглуши мъчителния спомен у този, който знаеше, че може всеки миг да го загуби.

Преди петдесет и осем години Джолиън бе станал итънец, защото на Джолиън старши бе хрумнало да го причисли към най-скъпата класа на избраниците. Година след година бе отивал той от Станхоп Гейт на стадион Лорд с баща си, чиято младост в двайсетте години на деветнадесети век бе минала през шлифовката на крикета. Джолиън старши казваше, без да се стеснява, „хвърляне“, „точно попадение“, „половин“ и „три четвърти“ точка, а Джолиън младши трепереше от невинен младежки снобизъм да не би някой да чуе тия приказки на родителя му. Той се вълнуваше само в тази висша сфера – крикета, – защото иначе баща му, с Кръмските си бакенбарди, беше винаги негов *beau ideal*³²¹. При все че сам не бе се числил никога към избраниците, поради вродената си изисканост и равновесие Джолиън старши не бе изпадал никога в простация. Какво удоволствие беше, след като е викал с цилиндър в уморителната горещина, да се върне с баща си в къщи с каретата, да се изкъпе, да облече друг костюм и да продължи към „Дизюниън“, за да вечеря с рибки, котлети и щрудел; после и двамата – старият и младият денди – да отидат, със светли кожени ръкавици, на опера или на театър. А в неделен ден, след приключването на мача и съответното оставяне на цилиндъра, да отиде със специална кола заедно с баща си в „Корона и скипър“, на терасата над реката... в златното време на шейсетте години, когато светът беше прост, дендите – блестящи, Демокрацията не беше още родена, а... книгите на Уайт Мелвил³²² се издаваха една след

321. Прекрасен идеал. (фр.).

322. Уайт Мелвил (1821–1878) – английски писател, описал живота на аристокрацията.

друга.

При следващото поколение, към което принадлежеше синът му Джоли, със синчеца на Хароу в петлицата – по хрумване на Джолиън старши внукът бе причислен към една степен по-евтини избраници, – Джолиън пак се бе вълнувал от мача и се бе връщал към прохладата на лехите с ягоди в Робин Хил, към билиярда следобед, а синът му се бе старал да изглежда страшно разочарован, изморен и възмъжал. През тези два дни всяка година бяха оставали с Джоли съвсем сами в света... всеки на страната на своя колеж... пред току-що родилата се Демокрация.

И така, Джолиън изнамери един сив цилиндър, поиска от Айрин парченце светлосиня панделка и предпазливо, спокойно, с автомобил, влак и такси стигна до стадион „Лорд“. Там, до Айрин в зелена рокля и черен суташ, той наблюдаваше играта и усещаше как някогашното вълнение потръпва в него.

Но мина Соумс и денят бе провален. Лицето на Айрин се изкриви от стиснатите устни. Нямаше смисъл да остават тук, за да гледат как Соумс или дъщеря му ще се изнизват пред тях като десетична дроб. И той каза:

– Слушай, мила, ако ти дотегна... да си вървим.

Вечерта се почувства съвсем отпаднал. Като не желаше Айрин да го види в такова състояние, почака, докато тя започне да свири, и тогава се измъкна в малкото студио. Отвори високия прозорец за хладина, а вратата – за да чува музиката; настани се в старото кресло на баща си, затвори очи, облегна глава на изтърканата кафява кожа. Като тази част от сонатата на Цезар Франк бе бил животът му с Айрин – една божествена терца. А изведнъж – тази история... тази мъчителна история с Джон! На ръба между съзнанието и задрямването той почти не разбираше насън ли усеща мириса на пура и сякаш виждаше баща си в мрака, през затворените си очи. Образът се очертаваше, изчезваше, появяваше се отново. Струваше му се, че в самото кресло, където беше седнал, вижда баща си в черен редингот, кръстосал нозе, да полюлява очилата с палеца и показалеца; вижда големите бели мустаци, хлътналите очи, които поглеждаха изпод купола на челото, сякаш търсеха неговите, и му казваха: „Готов ли си, Джо? Ти трябва да решиш. Тя е жена!“ О, как позна баща си в тази фраза; как цялата Викторианска епоха изникна заедно с нея! И своя отговор: „Не, побоях се. Побоях се да не огорча нея, Джон и себе си. Имам болно сърце. Побоях се.“ Но старите очи, толкова по-стари и толкова по-млади от неговите собствени, настояваха: „Касае се за твоята жена, за твоя син, за твоето минало. Бори се, моето момче!“

Беше ли това съвет от блуждаещ призрак, или бащинското чувство продължаваше да живее в сина? И пак този дъх на пура – от напоената с него стара кожа. Добре, ще се бори, ще пише на Джон, ще обясни всичко – черно на бяло! Изведнъж усети, че започна да диша с мъка, че се задушаваша, сякаш сърцето му се е подуло. Стана и излезе на въздух. Звездите светеха по-ярко от всеки друг път. Зави по терасата към другата страна на къщата и оттам, през прозореца на салона, видя Айрин пред пианото, с озарени от светлината сребристи коси; изглеждаше вгълбена в себе си, отпуснала ръце, втренчила някъде напред тъмните си очи. Джוליън видя как вдигна ръце и ги склучи до гърдите си. „За Джон – помисли той. – Само за Джон. Аз вече преставам да съществувам за нея... Съвсем естествено!“

Измъкна се обратно, като внимаваше да не го види.

На другия ден, след една тежка нощ, се зае със задачата си. Пиеше с мъка и често задраскваше:

„Мое скъпо момче,

Ти вече си достатъчно голям и можеш да разбереш колко е тежко за старите да откриват живота си пред своите деца. Особено когато, каквто е случаят с майка ти и мене – при все че за мене тя си остава все млада, – старите са дали изцяло сърцето си на този, пред когото трябва да се изповядат. Не мога да кажа, че съзнаваме, че ме прегрешили – според мене хората рядко съзнаваме това, – но мнозина биха казали, че сме, а поведението ни, добро или лошо, във всеки случай ни излагаше. Истината, моето момче, е, че и двамата имахме минало, и моята задача сега е да ти го кажа, защото то засяга тежко и дълбоко твоето бъдеще. Преди много, много години – всъщност през хиляда осемстотин осемдесет и трета, когато била едва двайсетгодишна – твоята майка я сполетяла тежката и продължителна злочестина да склучи един нещастен брак... не с мене, Джон. Без собствени средства и с мащеха, твърде близка по нрав с Изабела³²³, тя била нещастна в соя бащин дом. И се омъжила за бащата на Флор, братовчед ми Соумс Форсайт. Той я ухажвал упорито и трябва да му се признае, че бил дълбоко влюбен в нея. След една седмица тя разбрала каква страшна грешка е направила. Не по негова вина: нещастieto се дължало на нейното непознаване на живота.“

323. Изабела – съпруга на библейския цар Ахав, прочута с жестокостта и разврата си.

Дотук Джолиън бе успял да запази някакво подбие на насмешливост, но отсега нататък темата го увлече.

„Искам да ти обясня, Джон, ако съумея – а това е много трудно, – как е възможно да се случи такъв нещастен брак. Ти ще кажеш, разбира се: «Как е могла да се омъжи за него, щом не го е обичала?» И щеше да си прав, ако нямаше едно-две твърде страшни обстоятелства. Цялата беда, злочестина и трагедия изхожда от тази нейна първоначална грешка, затова трябва да ти я изясня, доколкото мога. Виждаш ли, Джон, в ония дни, както и днес – а въпреки всички приказки за просвещаване, не виждам как би могло да бъде другояче, – повечето девойки са се омъжвали, без да имат представа за сексуалната страна на живота. Дори да са знаели какво означава тя, не са го изживявали. В това е цялата трудност. Каквото и да знаят от четено и чуто, отсъствието на личен опит си остава гвоздеят в затруднението. В много бракове – такъв е бил и бракът на твоята майка – девойките не знаят и не могат да знаят дали действително изпитват любов към мъжа, за когато се омъжват; те разбират това едва след физическото осъществяване на брака. В много случаи, дори когато е имало известни колебания в това отношение, физическата близост споява и укрепва привързаността, но в други – както е било при майка ти – девойката разбира, че е направила грешка, която напълно унищожава и малкото съществуващо увлечение. Нищо в живота на една жена не е така трагично, както това откритие, което всеки ден и всяка нощ става все по-ясно. Дебелокожите, нечувствителни натури могат да се изсмеят на такава грешка и да кажат: «Много шум за нищо!». Тесногръдите фарисеи, които преценяват живота на другите по своя собствен, могат да осъдят направилите подобна грешка на доживотен затвор в тъмницата, която сами са си създали. Знаеш поговорката: «Както си е постлала, така ще легне.» Жестока пословица, съвсем недостойна за джентълмен или за дама в истинския смисъл на тези думи; по-тежка присъда не мога да изрека. Аз не съм това, което може да се нарече нравствена личност, но не желая нито с една дума, скъпи мой, да те наведе на мисълта, че човек може да се отнася леко към връзките и задълженията, които е поел. Не дай боже! И с опита на целия си досегашен живот мога да кажа, че тези, които осъждат жертвите на подобни трагични грешки и не им подават ръка за помощ, са

безчовечни, или по-точно, биха били безчовечни, ако имаха достатъчно разум да разберат какво вършат. Но те го нямат! Да ги оставим! За мене те са така анатемосани, както и аз сигурно съм анатемосан за тях. Трябваше да ти кажа всичко това, защото ще те поставя в положението да съдиш майка си, а ти си много млад, без никакъв опит в живота. Но да продължа своя разказ. След тригодишни усилия да заглуши отчуждеността – бих казал, отвращението си: и не би било много силно, защото при подобни обстоятелства отчуждеността скоро се превръща в отвращение! – след три години, който за същество като майка ти, Джон, чувствително и влюбено в красотата, са били истинско мъчение, я среща един млад мъж, който се влюбва в нея. Това е архитектът на къщата, където живеем; той я е стрил за майка ти и за бащата на Флор – нов затвор, където тя трябвало да живее, вместо в лондонския! Този строеж е спомогнал, донякъде, за по-нататъшните събития. Както и да е, и тя се влюбила в него. Не е необходимо, то се знае, да ти обяснявам, че човек не се влюбва по свой избор. Любовта идва сама. Дошла и сега! Мога да си представя – при все че майка ти никога не ми е говорила за това – борбата, която е настъпила тогава в нея; защото тя е била възпитана строго, Джон, и не е била лекомислена... никак! Но любовта е била все пак непреодолима и от чувство се е превърнала във факт. Тогава настъпва ужасната трагедия. Трябва да ти я разкажа, защото иначе не ще разбереш никога истинското положение, с което ще има да се справяш. Този, за когото майка ти е била омъжена, Соумс Форсайт, бащата на Флор, една нощ, в разгара на любовта ѝ към онзи млад човек, осъществява насила съпружеските си права. На другия ден тя се среща със своя любим и му казва за станалото. Никога не узнахме дали се е самоубил, или от разсеяност е допуснал да бъде прегазен; но така бе станало. Представи си как се е чувствала майка ти онази вечер, когато е узнала за смъртта му! Случи се така, че аз я видях. Дядо ти ме изпрати да ѝ помогна, ако е възможно. Успях само да я зърна, преди съпругът ѝ да хлопне вратата пред мене. Но не забравих лицето ѝ; виждам го и сега. Не бях влюбен в нея нито тогава, нито през следващите дванайсет години. А все пак не го забравих. Не е лесно, милото ми момче, да се пишат такива неща. Но, виждаш ли, необходимо е. Майка ти е всецяло, напълно погълната от любовта си към тебе. Не искам да се изказвам сурово за Соумс Форсайт. Не изпитвам

лошо чувство към него. Отдавна го съжалявам; съжалявах го и тогава. Според преценката на хората тя беше грешницата, той беше правият. Той я обичаше... по своему. Тя беше негова собственост. Такова е неговото гледище за живота... за човешките чувства и сърца – те са собственост. Не е виновен за това – така се е родил. На мене това гледище ми е било винаги отвратително – такъв пък аз съм се родил. Такъв, какъвто те познавам, чувствам, че и на тебе това гледище може да ти е само отвратително. Но да продължа разказа. Майка ти избягала още същата вечер от неговия дом; в продължение на дванайсет години живяла в пълно уединение, докато през хиляда осемстотин деветдесет и девета година мъжът ѝ – виждаш ли, той бил още неин мъж, защото не бил направил опит да се разведе, а тя, разбира се, нямала право да иска развод – почувствал нужда, както изглежда, да има деца; и започнал продължителни увещания, за да я убеди да се върне и да му даде дете. Аз бях по онова време неин попечител по завещанието на дядо ти и бях свидетел на тези постъпки. Докато ги наблюдавах, се привързах дълбоко към нея. Когато настояванията на съпруга ѝ станаха неудържими, тя дойде един ден тук и остана под прякото ми покровителство. Съпругът ѝ, осведомяван за всяко нейно действие, се помъчи да ни раздели, като заведе бракоразводно дело; възможно е в действителност да е желал развод – не зная, както и да е, но имената ни бяха публично свързани. Това ни накара да решим да се свържем и фактически. Тя получи развод, омъжи се за мене, роди се ти. Живяхме напълно щастливо, за себе си поне мога да го кажа, а мисля, че и майка ти е била щастлива. Наскоро след развода Соумс се ожени за майката на Флър; роди се Флър. Това е цялата история, Джон. Разказах ти я, защото, поради любовта която виждаме, че изпитваш към дъщерята на този човек, ти вървиш сляпо към най-пълното разрушаване на щастieto на майка си, ако не и на своето. Не искам да говоря за себе си, защото на моят възраст не е редно да предполагам, че още дълго ще тегна на земята, а освен това аз бих страдал само заради майка ти и тебе. Но желая да разбереш, че подобни чувства на страх и ужас не могат да бъдат погребани и забравени. У майка ти са живи и до днес. Вчера срещнахме случайно Соумс Форсайт на стадиона «Лорд» Веднага би се убедил, ако бе видял лицето ѝ. Мисълта, че ти можеш да се ожениш за дъщеря му, Джон, е кошмар за нея. Аз нямам нищо против Флър освен това,

че е негова дъщеря. Но децата ви, ако се ожениш за нея, ще бъдат толкова внуци на майка ти, колкото и на Соумс, на човека, който я е притежавал някога така, както се притежава робиня. Помисли какво означава това. С такава женитба ти минаваш в лагера, където майка ти е била затворница и мъченица. Ти си едва пред прага на живота, познаваш девойката само от два месеца и, колкото и дълбока да смяташ любовта си към нея, моля те незабавно да я прекратиш. Не поднасяй такава жестока мъка и унижение на майка си до края на живота ѝ. Колкото и млада да е в моите очи, тя е на петдесет и седем години. Освен нас двамата няма никого на света. А скоро ще ѝ останеш само ти. Намери сили, Джон, и скъсай! Не поставяй между майка си и себе си това помрачение, тази преграда. Не разбивай сърцето ѝ! Бог да те благослови, мило мое момче, а ти ми прости отново мъката, която това писмо ще ти причини... Ние се опитахме да ти я спестим, но Испания се оказа, както изглежда, безполезна.

Вечно твой предан баща
Джوليън Форсайт“

След като свърши изповедта, Джوليън облегна длан на хълтналата си буза и започна да препрочита написаното. Там имаше фрази, които го огорчаваха така дълбоко, щом помислеше, че Джон ще ги чете, че едва не скъса писмото. Да говори за подобно нещо с едно момче – със собствения си син! – да ги говори за собствената си жена, за майката на сина си, се струваше ужасно за неговата съдържана форсайтовска душа. Но как – ако не ги разкаже – би накарал Джон да разбере действителността, дълбоката пукнатина, неизлечимата рана? Как би оправдал без тях искането синът му да задуши своята любов? По-добре би било в такъв случай нищо да не пише!

Сгъна изповедта и я прибра в джоба си. Беше – слава богу! – събота; имаше време да помисли до неделя вечер, защото, и да го пусне сега, то нямаше да стигне до Джон преди понеделник. Той изпита странно облекчение от тази отсрочка, както и от факта, че – все едно дали ще го изпрати, или не – бе написал писмото!

В розариума, засаден върху мястото на папратите, той видя Айрин, с кошница в ръка, да подрязва и почиства храстите. Струваше му се, че не остава никога без работа и почти ѝ завиждаше сега, когато сам бе почти винаги принуден да почива. Слезе при нея. Тя вдигна ръка с изцапана ръкавица и се усмихна. От вързаното под брадичката дантелено

фушу, закрило косите, овалното лице с още тъмни вежди изглеждате съвсем младо.

– Зелените мухи са ужасни тази година, макар че застудя. Изглеждаш уморен, Джолиън.

Той извади писмото от джоба си.

– Написах това нещо. Мисля, че трябва да го прочетеш.

– За Джон ли?

Лицето ѝ се промени, просто помръкна изведнъж.

– Да. Разкрих греха.

Подаде ѝ писмото и тръгна между розите. След малко, видял, че е свършила четенето и стои неподвижна, стиснала в отпуснатата си ръка изписаните листове, той се върна при нея.

– И така?

– Чудесно изразено. Не виждам как би могло да се каже по-добре. Благодаря ти, мили.

– Желаяш ли да премахна нещо?

Тя поклати глава.

– Не; за да може да разбере, Джон трябва да узнае всичко.

– Така мислех и аз... но все пак ми е противно!

Струваше му се, че нему това е сякаш по-противно, отколкото на нея... За него беше много по-леко да разговаря по сексуални въпроси с жена, отколкото с мъж; освен това Айрин беше много по-естествена и пряма, без неговата дълбока форсайтовска потайност.

– Не зная дали той ще разбере и сега, Джолиън. Толкова е млад; и почти плах пред физическата любов.

– Наследил е това чувство от баща ми, който беше стеснителен като девойка в тия въпроси. Дали не ще бъде по-добре да напиша всичко това, като кажа само, че си ненавиждала Соумс?

Айрин поклати глава.

– Ненавистта е само дума. Не дава никаква представа за нещата. По-добре е да си остане както е.

– Добре. Ще го изпратя утре.

Тя вдигна лице към неговото и Джолиън я целуна пред многото обвити в зеленина прозорци на големия дом.

Изповедта

Късно тоя ден Джолиън задряма в старото кресло. На коленете му

стоеше захлупена La pâtisserie de la reine Pédauque³²⁴ и, тъкмо преди да заспи, той мислеше: „Дали нашият народ ще обикне някога действително французите? Дали ще ни обикнат те?“ Сам той ги бе обичал винаги, свикнал беше с духовитостта, вкусовете, кухнята им. Неведнъж преди войната бе посещавал с Айрин Франция, когато Джон беше в частен пансион. Но французите... можеше да ги обича само англичанин, който умее да ги гледа с безпристрастното око на естет! И с това тъжно заключение бе задрямал.

Когато се събуди, видя Джон, застанал между него и прозореца. Момчето бе дошло очевидно от градината и го чакаше да се събуди. Джолиън се усмихна, още полусънен. Колко мило изглеждаше това дете – чувствително, нежно, откровено! Изведнъж сърцето му се сви жестоко; той почти изтръпна. Джон! Изповедта! Направи усилие да запази самообладание.

– О, Джон! Откъде изскочи?

Синът му се наведе и го целуна по челото.

Едва сега Джолиън забеляза изражението на момчето.

– Дойдох си, за да ти кажа нещо, татко.

Джолиън правеше отчаяно усилие да успокои неприятното усещане в гърдите си.

– Добре, седни, моето момче. Видя ли майка си?

– Не.

Руменината по лицето му се смени изведнъж от бледност; той седна върху страничното облегалo на старото кресло – както в отдавна миналите дни самият Джолиън бе седял до баща си, настанен в същото кресло. Кацваше той на това място до деня на разрива между него и баща му... Нима бе доживял до също такъв миг със своя син? Цял живот бе ненавиждал от дън душа сцените, вървял бе безшумно по избрания път, оставяйки и другите да следват своя. И ето че сега, в края на този път, му предстоеше изглежда сцена, много по-мъчителна от всички, които бе отбягвал. Спусна наличника пред вълнението и зачака сина си да заговори.

– Татко – започна бавно Джон, – ние с Флор се сгодихме.

„Точно така“ – помисли Джолиън, дишайки с мъка.

– Зная, че вие с мама не одобрявате нашето намерение. Флор ми каза, че преди да се омъжи за теб, мама е била сгодена с баща ѝ. Аз не

324. Роман от Анатол Франс – Кебапчийницата „Кралицата с пачи крака“. (Кралицата с пачи крака – средновековна скулптурна фигура: предполага се, че е представлявала Савската царица.)

зная, разбира се, какво е имало всъщност. Но то е било преди цяла вечност. Аз я обичам, татко; и тя казва, че ме обича.

Джوليو̀н издаде странен звук – полусмях, полустон.

– Ти си на деветнайсет години, Джон, аз – на седемдесет и две. Как бихме могли да се разберем по такъв въпрос?

– Ти обичаш мама, татко, и можеш да разбереш чувствата ни. Не е справедливо да допуснеш миналото да осуети щастието ни, нали?

Изповед пред една неизбежна изповед, Джوليو̀н реши все пак да я отбегне, доколкото е възможно. И сложи ръка върху рамото на сина си.

– Слушай, Джон! Мога да те отклоня, като ти кажа, че и двамата сте много млади, не познавате добре собствените си чувства и намерения и така нататък. Но ти няма да ме послушаш, а освен това и няма смисъл... Младостта за нещастие се лекува сама. Ти говориш леко за „миналото“, без да знаеш – както сам каза – какво се е случило тогава. А сега кажи ми, дал ли съм ти някога основание да се съмняваш в думите ми или в любовта ми към тебе?

В един не така тревожен момент би му се сторило може би забавно да погледне борбата, предизвикана от думите му – крепкото ръкостискане, с което синът му поиска да го успокои, и ужаса, изписан на лицето му от последиците на това успокоение; но сега почувства само признателност за ръкостискането.

– Много добре. Можеш да повярваш следователно на това, което ще ти кажа. Ако не се откажеш от своето увлечение, ще направиш майка си нещастна до края на живота ѝ. Повярвай ми, мили, миналото – каквото и да е било – не може да бъде погребано... наистина не може.

Джон стана от облегалото на креслото.

„Девойката! – помисли Джوليو̀н. – Ето я застанала пред него... като самия живот... настойчива, любеща, прекрасна!“

– Не мога, татко; как бих могъл... само за това, че ти казваш? Не мога, разбира се!

– Ако знаеше цялата истина, Джон, би се отказал без колебание. Би бил длъжен да се откажеш. Нима не можеш да ми повярваш?

– Откъде знаеш какво бих решил? Аз я обичам, татко, повече от всичко на света!

Лицето на Джوليو̀н се сгърчи, той заговори измъчено и бавно:

– Дори от майка си ли, Джон?

По изражението на сина си, по стиснатите му пестници Джوليو̀н разбра напрегнатата борба, която ставаше в него.

– Не зная – избухна Джон. – Не зная! Но да се откажа от Флор за

нищо... заради нещо, което не разбирам, заради нещо, което не вярвам и наполовина да е толкова важно, както ми се представя... Това ще ме накара... ще ме накара...

– Ще те накара да сметнеш, че сме несправедливи, че ти пречим... да. Но така ще бъде все пак по-добре, отколкото да продължаваш по тоя път.

– Не мога. Фльор ме обича, аз я обичам. Вие искате да ви вярвам; защо сами не ми вярвате, татко? Не, няма да разпитваме... все едно, че нищо не е имало. Само ще обикнем още повече и теб, и мама.

Джوليوън пхна ръка във вътрешния джоб на самото си, но я извади празна; само местеше език зад стиснатите зъби.

– Помисли, Джон, какво беше майка ти за теб! Тя няма никого освен теб; аз не ще изкарам още дълго.

– Защо? Не е честно да... Защо?

– Защото – заяви почти студено Джوليوън, – защото така казват лекарите. Само затова.

– О, татко! – извика Джон и се разплака.

Този изблик на слабост у сина, който не бе заплакал нито веднъж след десетгодишната си възраст, страшно развълнува Джوليوън. Той разбра напълно колко невероятно меко беше сърцето на малкия, колко дълбоко ще страда той от тази история и в живота изобщо. И протегна безпомощно ръка, защото не желаше – а всъщност и не смяташе – да стане.

– Недей, мили – промълви той. – Или ще разплачеш и мене!

Джон заглуши мъката си и остана неподвижен, отвърнал лице.

„А сега? – помисли Джوليوън. – Какво да кажа, за да го трогна?“

– Да не забравя: не казвай на мама – започна той; – стигат й страховете за теб. Зная какво чувстваш, Джон, но ти познаваш достатъчно добре и нея, и мене, затова можеш да разбереш, че ние не бихме желали да опропадим щастието ти с нищо. Та то е нашата едничка цел; аз, във всеки случай, мисля само за твоето и нейното щастие, тя – само за твоето. А бъдещето и на двама ви е поставено на карта. Джон се обърна. Лицето му беше смъртнобледо; дълбоко хлътналите очи пламтяха.

– Но какво има? Какво има? Защо не ми казвате?

Разбрал, че е победен, Джوليوън пхна отново ръка във вътрешния си джоб и остана така цяла минута, задъхан, затворил очи. Мина му през ум: „Имах дълготрайни сполуки... имах и горчиви мигове... но този е най-горчивият от всички!“ Извади ръка заедно с писмото и каза уморено:

– Слушай, Джон, ако не беше дошъл днес, щях да ти изпратя това нещо. Исках да пощадя и тебе, и майка ти, и себе си, но виждам, че е невъзможно. Прочети го, а пък аз ще отида в градината.

И се надигна да стане.

Взел вече писмото, Джон избърза:

– Не, аз ще изляза.

Джوليو̀н се отпусна отново на креслото. Голяма синя муха избра този миг да избърмчи яростно край него; звукът беше приятен – все подобър от нищо... Къде бе отишло момчето да чете това писмо? Противно писмо... Противна история! Жестока... Жестока за Айрин... за Соумс... за тия две деца... за самия него! Сърцето му биеше болезнено ускорено. Живот... с любовта... труда... красотата... страданието... и край. Приятен... прекрасен въпреки всичко; докато един ден съжалиш, че си се родил. Живот... който те похабява. Но все пак не ти вдъхва желание да умреш... най-злостното му коварство! Грешка е да имаш сърце! Мухата забърмча отново, внасяйки летния зной, звуци и дъх – да, дори дъха! – на зрели плодове, изсъхнала трева, сочни шубраци и ванилен дъх на крави! А нейде там, сред тия ухания, Джо ще чете онова писмо, ще обръща и мачка смутено страниците... с разбито сърце! Тази мисъл го прониза жестоко. Джон беше така чувствителен, добросъвестен и нежен... Несправедливо беше наистина, дори съвсем несправедливо! Припомни си как Айрин му каза веднъж: „Никога не се е раждало на тоя свят същество, така любящо и заслужаващо любов, като Джон.“ Бедничкият Джон! Целият му мир се разлетя на късчета в един летен следобед! Младостта възприема така остро всичко! Разтърсен, измъчен от мисълта, че младостта възприема всичко толкова остро, Джوليو̀н стана от креслото и отиде до прозореца. Момчето не се виждаше никъде. Джوليو̀н излезе. Ако може да му помогне с нещо тоя миг... трябваше да го стори!

Мина през шубраците, надникна в градината – никакъв Джон! Нямаше го и при прасковите и кайсиите, започнали вече да зреят и да се зачервяват. Отмина тъмните спирални кипариси и излезе на полянката. Къде бе отишло това момче? Дали бе избягало в горичката – в някогашния свой резерват? Джوليو̀н прескочи събраните купчини сено. В понеделник щяха да го направят на купи, а на другия ден да го извозят, ако не завали дъжд. Неведнъж бяха минавали заедно през полянката... ръка за ръка, когато Джон беше малко момче. Да-а! Златният век свършва, щом минеш десетте години! Стигна до езерото, където мухи и комари се рееха над светлата вода и тръстиките, и навлезе в горичката. Беше

прохладно, миришеше на борика. Но Джон не беше и тук! Повика го. Никакъв отговор. Изнервен, разтревожен, забравил собствената си физическа болка, той седна на поваления ствол. Сбъркал бе, че остави момчето да излезе с онова писмо; трябваше още отначало да го задържи при себе си! Страшно смутен, тръгна обратно. Пред стопанските сгради повика отново и надникна в тъмния краварник. Там, на хладина, сред мирис на ванилия и амоняк, трите олдърнейски крави преживяха спокойно, далеч от мухите; току-що издоени, те чакаха вечерта, когато ще ги пуснат пак в по-долната ливада. Едната обърна ленивата си глава с лъскаво око; Джوليوън зърна слюнка на долната устна. В своята нервна възбуда виждаше ясно всичко... всичко, което на времето си бе обичал и се бе опитвал да рисува... това чудо от светлини, сенки и багри. Нищо странно, че преданието е поставило Христос в ясли – какво по-трогателно от очите и луннобелите рога на преживяща крава в топлия полумрак! Той повика отново. Никакъв отговор! Побърза да излезе от горичката и покрай езерото се изкачи до хълма. Странна ирония би било – помисли той, – ако Джон е узнал жестоката истина в същата горичка, където някога майка му и Босини бяха дръзнали да признаят своята любов. Където сам той, седнал на поваления ствол в неделното утро, когато се бе върнал от Париж, бе разбрал ясно, че Айрин е за него всичко на света. И тъкмо това място трябваше да избере иронията, за да разкъса булото пред нейния син! Но нямаше го и тук! Къде бе отишъл? Трябваше да намери бедното дете!

Проникнал слънчев лъч изостри за възбудените му сетива красотата на следобед с високите дървета и удължаващите се сенки, със синевата и белите облаци, с мириса на сено и гукането на гълъбите, с цветята, извисили глави. Отиде в розариума и прелестта на внезапно огрените рози му се стори неземна. „Розата, тая испанка!“³²⁵ Три чудни слова! Там бе стояла Айрин, до храста с тъмночервените рози; стояла бе да прочете писмото и да реши, дали Джон трябва да узнае всичко! Той знаеше вече! Погрешно ли беше решила? Джوليوън се наведе да помирише една роза; нямаше нищо по-нежно от кадифения листец на роза освен, разбира се, шията на Айрин! Той продължи по ливадата нагоре, до дъба. Блестяха само върховете му, защото внезапния слънчев лъч се бе скрил зад къщата; сянката долу беше гъста, блажено прохладна... а толкова му беше горещо! Спя за миг, хвана се за въжето на люлката... Джюли, Хюли... Джон! Старата люлка! И изведнъж се почувства ужасно, смъртно

325. Перифразиран стих от Браунинг (1812–1889).

зле. „Прекалих! – помисли той. – Наистина прекалих!“ Тръгна със залитане към терасата, завлече се по стълбите и падна до стената на къщата. Полежа така задъхан, заровил лице в орловите нокти, които бяха посадили и отглеждали с Айрин, за да бъде уханен въздухът под прозорците им. Но в уханието се намесваше ужасна болка. „Любов моя! – помисли той. – Сине мой!“ Промъкна се с усилие през стъклената врата и се отпусна в креслото на Джолиън старши. Книгата беше все там, и моливът в нея. Той го взе, надраска някаква дума на отворената страница... Ръката му се отпусна... Така става... значи!

Страхотна болка... и пълен мрак...

Айрин

Щом изхвъркна с писмото в ръка, уплашен и смутен, Джон изтича по терасата, покрай ъгъла на къщата, облегна се на обвитата в зеленина стена и разкъса плика. Писмото беше дълго... много дълго! Това увеличи страха му; той зачете. Когато стигна до думите: „... се омъжила за бащата на Флор“, всичко сякаш се завъртя пред него. Беше под някакъв прозорец, влезе оттам, мина през гостната и хола и се качи в стаята си. Разхлади лицето си със студена вода, седна до леглото и продължи да чете, оставяйки до себе си всеки прочетен лист. Почеркът на баща му се четеше лесно – Джон го познаваше много добре, при все че нито едно от писмата, които бе получавал досега, не беше и на четвъртината от днешното. Четеше с притъпено чувство – въображението му работеше наполовина. Едно нещо разбра ясно при това четене – мъката, която баща му е трябвало да изпита при писането на това писмо. Остави и последния лист и, в някаква умствена и нравствена безпомощност, зачете отново първия. Всичко му се струваше противно... мъртво и противно. После усети изведнъж, че го обля гореща вълна на ужас и покруса. Скри лице в ръцете си. Майка му! Бащата на Флор! Взе писмото и продължи да чете машинално. И пак се върна чувството, че всичко това е мъртво и противно; неговата собствена любов е така различна! Писмото гласеше, че майка му... и баща й! Ужасно писмо!

Собственост! Нима съществуваха мъже, които смятаха жените за своя собственост? Срещнати по улицата или на село лица изникнаха пред него – червени като сушена риба; сурови и тъпи; превзети, сухи, зли – стотици, хиляди лица! Как можеше да знае какво мислят и вършат мъжете с такива лица? Улови в ръце главата си и простена. Майка му!

Взе отново писмото и продължи да чете. „Ужас и отвращение... У майка ти е са живи и до днес... но децата ви... внуци... на човека, който я е притежавал някога така, както се притежава робиня...“ Той стана от леглото си. Това жестоко, призрачно минало, дебнешо да убие любовта му и любовта на Флър, беше действителност, иначе баща му не би писал никога тия неща. „Защо не ми казаха още тогава – помисли той, – още в деня, когато видях за пръв път Флър? Знаеха, че съм я видял. Страхували са се, а сега... стигнах дотук!“ Сломен от мъка, по-силна от разума и мисълта му, той се скри в най-тъмния ъгъл на стаята и седна на пода. Сви се като нещастно животинче. Тъмнината го утешаваше, а подът го връщаше към дните, когато нареждаше по него войничетата си за битки. Сгушен, с разрошени коси, обгърнал с ръце коленете си, седеше той там, без сам да знае откога. В това пълно униние го стресна отварянето на вратата откъм стаята на майка му. Щорите на прозореца, затворени през време на отсъствието му, бяха спуснати и от мястото, където стоеше, той можа само да чуе стъпките и шумоленето на роклята ѝ, докато най-последно видя зад леглото и самата нея, застанала пред тоалетната масичка. Тя държеше нещо в ръка. Той стая дъх, с надежда, че тя няма да го забележи и ще си отиде. Видя я, че пипна няколко неща по масичката, сякаш търсеше в тях сила, после се обърна към прозореца – от глава до пети сива като призрак. Само мъничко да обърне глава – и ще го зърне! Устните ѝ мръднаха:

– О, Джон!

Говореше на себе си; тонът на гласа ѝ прониза сърцето на Джон. Това, което тя държеше в ръка, беше малка снимка. Обърна я към светлината, продължи да я гледа... съвсем мъничка снимчица. Джон я позна – неговата снимка като малко момченце, която тя носеше винаги в чантичката си. Сърцето му затуптя по-силно. И изведнъж, сякаш го бе чула, тя обърна очи и го видя. При внезапното ѝ възклицание и движението, с което притисна до гърди снимката, той се обади:

– Да, аз съм.

Тя се приближи до леглото и седна съвсем близо до него, все още притиснала ръце до гърдите си; в нозете ѝ бяха разпилените по пода листа от писмото. Седеше изправена, ръката ѝ се вкопчи в ръба на леглото. Най-последно заговори:

– И така, Джон, виждам, че вече знаеш.

– Да.

– Вижда ли татко?

– Да.

Последва дълго мълчание, най-после тя прошепна:

– О, милото ми дете!

– Няма нищо. Не се тревожи.

Чувствата му бяха така бурни и противоречиви, че той не смееше да мръдне – от огорчение, отчаяние и странен копнеж да усети на челото си ласката на нейните ръце.

– Какво ще правиш?

– Не зная.

Ново продължително мълчание. Тя стана. Постоя миг неподвижна, помръдна леко пръсти и каза:

– Мое скъпо, мило дете, не мисли за мене... мисли за себе си.

Заобиколи леглото откъм долния му край и се прибра в стаята си.

Джон се обърна – свит на топка, като таралеж – към своя ъгъл.

Двайсет минути може би минаха, преди да го стресне вик. Откъм терасата отдолу. Той скочи уплашено. Викът се повтори:

– Джон!

Викаше го майка му! Той изтича по стълбите, през празната трапезария, в студиото. Майка му бе коленичила пред старото кресло, а баща му лежеше в него, съвършено бял, с клюмнала на гърдите глава, стиснал молив в ръката, отпусната върху отворената книга – така неподвижна, както Джон не бе я виждал досега. Майка му го погледна обезумяла и каза:

– О, Джон!... Той е мъртъв... мъртъв!...

Джон също коленичи, наведе се през облегалото, на което преди малко бе седял, и долепи устни до челото. Студено като лед! Как можеше... Как можеше татко да е мъртъв, когато само преди един час... Майка му бе обгърнала с ръце коленете, притискаше гърди до тях.

– Защо... защо не бях при него? – чу той шепота ѝ. После зърна на отворената страница разкривено написаното с молив „Айрин“ и се разплака. За пръв път виждаше той смърт и неизразимото ѝ безмълвие заличи всяко друго чувство в него; всичко беше следователно само предисловие към това! Любовта, животът, радостта, тревогите, грижите, движението, светлината и красотата бяха само увод към страшното бяло безмълвие. То се отпечата дълбоко в съзнанието му: всичко му се стори изведнъж дребно, празно, кратко. Успя най-после да се овладее, стана и повдигна майка си.

– Мамо, не плачи... мамо!

Няколко часа по-късно, когато вече бе съвършено всичко, което трябваше да се направи, и майка му си легна, той отиде да постои сам

при баща си, положен на леглото и покрит с бял чаршаф. Дълго стоя загледан в това лице, което никога не се бе гневило... което бе винаги насмешливо и добро. „Да бъдеш добър и да вървиш винаги към целта си – това е всичко!“ – бе казал някога баща му. Как прекрасно бе постъпвал той винаги в съгласие с тази своя философия! Сега разбра – баща му отдавна е знаел, че краят ще бъде внезапен... Знаел е, но не бе казал нищо дума. Джон го гледаше с любов и страхопочитание. Страдал бе самотно само заради майка му и него! Собствената му мъка изглеждаше така дребна сега, когато гледаше това лице. И името, едва надраскано върху оная страница! За сбогом. Сега вече майка му нямаше никого освен него! Приблужи се до мъртвото лице, съвършено непроменено и, все пак, съвършено различно. Баща му бе казал някога, че не вярва съзнанието да надживява човека или, ако го надживява, то ще е само до единствения жизнен предел на тялото, до естественото изчерпване на жизнените сили; и ако тялото е пострадало поради злополука, прекалявания, тежко заболяване, съзнанието може да просъществува, докато – без никаква външна намеса в естествения му път – се изчерпи докрай. Това бе поразило Джон, защото не бе чувал от никого подобно предложение. Когато сърцето изменя по такъв начин... сигурно не е съвсем естествено! Може би съзнанието на баща му е в стаята, заедно с него. Над леглото беше портретът на бащата на баща му. И неговото съзнание може би е живо; и на брат му... несъщия му брат, загинал в Трансваал. Дали бяха всички край това легло? Джон целуна баща си по челото и се прибра на пръсти в стаята си. Вратата на стаята на майка му беше откритата; явно беше, че е идвала тук – приготвила му бе всичко, дори бисквити и топло мляко, а писмото не се виждаше вече на пода. Той изпи млякото и похапна, гледайки как угасва последния дневен светлик. Не се опита да надникне в бъдещето – гледаше само тъмните клони на дъба, високи до прозореца, и изпитваше чувството, че животът е спрял. По някое време през нощта, както се обръщаше в неспокойния си сън, му се стори, че вижда нещо бяло и неподвижно край леглото и се стресна.

Гласът на майка му каза:

– Аз съм, мили!

Ръката ѝ върна леко главата му към възглавницата и бялата ѝ фигура изчезна.

Сам! Заспа отново в тежък сън и сънува, че вижда как името на майка му се вие около леглото.

Соумс размишлява

Съобщението в Таймс за смъртта на братовчед му Джолиън почти не засегна Соумс. Умрял бе, значи, тоя приятел! Не можеше да се каже, че бяха се обичали. Дълбоката омраза бе угаснала отдавна в сърцето на Соумс и той не бе допуснал съживяването ѝ, но тази внезапна смърт му се стори все пак едно поетично възмездие. Двайсет години този човек се бе радвал на жената и къщата, които му бе отнел – а ето че бе умрял! В некролога, напечатан малко по-късно, се отдаваше – според Соумс – прекалено голяма почит на Джолиън. Говореше се за „старателния и приятен художник, чието творчество бяхме свикнали да считаме за най-добрия и верен образец на акварела от края на Викторианската епоха“. Соумс, предпочитал почти машинално Моул, Морпин и Казуел Бей и отминавал винаги с изразено презрение картините на братовчед си, бе обърнал шумно страницата на Таймс.

Тази сутрин трябваше да отиде в града по някои Форсайтови дела и съвсем ясно забеляза, че Градман го поглежда отстрани над очилата си. От стария чиновник се излъчваше сдържано задоволство. Миналото като че изцяло се бе просмукало в него. Човек сякаш го чуваше как мисли: „Мистър Джолиън... да-а! На моите години, а си отиде... бедният! Колко ли е тежко на съпругата му! Хубава жена беше. Но всички сме смъртни! И вестниците пишат за него. Странни неща!“ Всъщност настроението на Градман принуди Соумс да свърши необикновено набързо няколко прехвърляния по договори за наеми.

– А по прехвърлянето за мис Фльор, мистър Соумс?

Промених решението си – отвърна кратко Соумс.

– О, радвам се! Така и мислех – че прибързвате. Времената се променят.

Соумс започваше да се тревожи от мисълта как смъртта на Джолиън ще се отрази на Фльор. Не беше сигурен дали е узнала – тя поглеждаше рядко вестник и никога не четеше съобщенията за раждания, женитби и смърт.

Приключил набързо работата, той отиде да обядва на Грийн Стрийт. Уинифред беше просто отчаяна. Доколкото бе успяла да узнае, Джек Кардиган бе счупил калника на колата си и за известно време нямаше да е „винаги готов“. А тя не можеше да се помири с подобна мисъл.

– Замина ли Профон? – запита ненадейно Соумс.

– Замина – отвърна Уинифред. – Но закъде – не зная.

Да, за жалост – невъзможно беше да се разбере! Не че държеше да знае. Писмата на Анет идваха от Диеп³²⁶, където била с майка си.

– Предполагам, че си прочела за смъртта на оня?

– Да – отвърна Уинифред. – Жал ми е за... за децата му. Мил човек беше той.

Соумс издаде някакъв странен звук. Старата дълбока истина, че на този свят съдят за хората по това какви са били, а не по това какво са извършили, се промъкна и похлопа сърдито пред задния вход на съзнанието му.

– Зная, че съществуваше подобно заблуждение – промърмори той.

– Трябва да му се отдаде справедливост, след като умря.

– Бих предпочел да му я отдам приживе – възрази Соумс; – но не ми се представи случай. Имаш ли „списъка на баронетите“?

– Да, на най-долната лавица.

Соумс извади дебел червен том и започна да прелиства.

„Монт, сър Лоуренс, девети б-т, титла от 1620, първ. Син на Джофри, осми б-т, и Лавиния, дъщ. На сър Чарлс Мъскхем б-т (Мъскхем хол, Шропшир), оженен 1890 за Емили, дъщ. на Конуей Черел. Еск., Кондафор Грейндж, Корнуел, род. 1895, две дъщ. Местожителство Липинкхол менър, Фолуел, Бъкингамшир. Клубове: Сникс, Кофихаус, Еръплейн. Вж. Бидликот.“

– Хм! – каза Соумс. – Познаваш ли някой издател?

– Чичо Тимоти.

– Имам пред вид жив издател.

– Монти познаваше един от своя клуб. Доведе го веднъж на вечеря. Нали знаеш, Монти все се канеше да напише книга – как се печели от надбягвания. И се опитваше да заинтересува издателя.

– По какъв начин?

– Убеди го да заложи на един кон – за две хиляди лири. Не се видяха повече. Елегантен човек беше, доколкото си спомням.

– Спечели ли?

– Не, конят излезе последен, струва ми се. Знаеш, че Монти беше доста хитър в своята област.

– Така ли? – промълви Соумс. – А виждаш ли някаква връзка между издателската професия и един бъдещ баронет?

326. Френско пристанище и летовище на Ламанш.

– Хората се занимават с какво ли не сега – възрази Унифред. – Най-лошото, както изглежда, е да не вършиш нищо – точно обратното на това, което беше в наше време. Тогава беше модно да не работиш нищо. Предполагам, че то ще се върне.

– Младият Монт, за когото говоря, е влюбен във Фльор. Ако успее чрез него да туря край на другата история, бих го насърчил.

– Изискан ли е?

– Не е красавец, доста приятен, малко вятърничав. С много земя, доколкото разбирам. Изглежда искрено привързан. Но не знам.

– Да – продължи Унифред. – Много е трудно. Винаги съм смятала, че е най-добре човек да не върши нищо. Толкова неприятна е тази история с Джек; ще можем да заминем едва след банковия празник.³²⁷ Както и да е, хората са навсякъде интересни – ще ходя да ги гледам в парка.³²⁸

– Аз на твоето място – отвърна Соумс – бих си наел един котедж на село и бих се махал винаги, когато пожелаея, от всякакви празници и стачки.

– На село скучая! – възрази Унифред. – А железничарската стачка ми се стори много интересна.

Унифред беше известна със своето *sang-froid*.³²⁹

Соумс се сбогува и си тръгна. През целия път до Рединг се питаше дали трябва да каже на дъщеря си, че бащата на онова хлапе е умрял. Това изменяше нещата в едно отношение – то беше сега независимо и му оставаше да се справи само с едно несъгласие: на майката. Ще наследя, разбира се, много пари, а навярно и къщата... къщата, построена за Айрин и Соумс... къщата, чийто архитект бе разрушил семейството му! Дъщеря му – господарка на тая къща! Соумс се изсмя нерадостно. Замислил бе тази къща, за да възстанови разклатения си брак, да създаде дом на питомците си, ако бе склонил Айрин да му подари наследник! Нейният син и Фльор! Децата им щяха да бъдат донякъде продължение на брака между самия него и Айрин!

Театралността на тази мисъл беше противна на трезвия му ум. И все пак... това би било най-лекото и благоприятно измъкване от безизходицата, след като Джон бе умрял. Обединяването на две Форсайтови богатства имаше своя чар за един консерватор. И Айрин ще се сроди отново с него. Глупост! Безсмислица! Той прогони тази мисъл от главата

327. Дни, когато банките не работят нищо: втори ден на Коледа и Великден. Св. Дух и първият понеделник от месец август.

328. Хайд парк.

329. Хладнокръвие.

си.

Влизайки у дома си, чу тракане на билиардни топки и видя през прозореца младия Монт, приведен над масата. Наклонила щеката си, Фльор го наблюдаваше усмихнато. Колко хубавичка беше! Никак не е чудно, че този приятел си е загубил ума по нея. Титлата... имение! Земята не струва много в наши дни; титлата – може би още по-малко! Старите Форсайтови бяха гледали винаги почти с презрение на титлите – като на нещо чуждо и изкуствено... незаслужаващо разноските, които струва, свързано със задълженията към двора! Всички – спомняше си Соумс – притежаваха в различна степен това чувство. Вярно е, че Суидин, в дните на най-големия си разцвет, бе присъствал веднъж на дворцов прием. Но след завръщането си се бе зарекъл, че никога няма да отиде пак... „при разни там дребни риби!“ Другите предполагаха, че навярно е изглеждал прекалено грамаден в късите панталони.³³⁰ Соумс си спомни как майка му бе мечтала да бъде представена в двора заради модността на тази церемония и как баща му с необичайна решителност бе тупнал с крак. За какво ѝ е това перчене – само безполезно прахосване на време и пари!

Инстинктът, превърнал и запазил Камарата на общините като върховна власт в Англия, чувството, че собственият им свят е достатъчно добър и малко по-добър от всеки друг, защото е техен, държеше старите Форсайтови настрана от всяко „самозабравяне“, както се изразяваше Никълъс, след като го бе пипнала подагра. Поколението на Соумс, посамокритично и насмешливо, бе спасено от представата за Суидин в къси панталони. А третото и четвъртото поколение, предполагаше Соумс, се надсмиваха изобщо над всичко.

Не беше зле все пак, че този приятел е наследник на титла и имение – факт, който не можеше да се промени. Соумс влезе безшумно, тъкмо когато Монт запрати погрешно топката. Забеляза очите на младежа, втрещени във Фльор, която се наведе на свой ред; и почти се трогна от обожанието в тях.

Фльор се спря, опря щеката до китката на тъничката си ръка, и отметна късите си тъмнокаестеняви коси.

- Никога няма да улуча.
- От опит не се пропада.
- Добре!

330. На дворцовите приеми в Англия мъжете се явяват и до днес в костюм от XVIII в. – панталони до коленете и дълги копринени чорапи.

Щеката удари, топката се търкулна.

– Готово!

– Не улучихте! Не се тревожете!

В същия миг го видяха и Соумс каза:

– Ще ви записвам попаденията.

Седна на високата пейка под черната дъска, елегантен и уморен, и загледа скришом двете младежки лица. Щом свършиха играта, Монт се приближи към него.

– Започнах вече работа, сър. Странно нещо е търговията, нали? Предполагам, че като адвокат сте се запознали добре с човешката природа.

– Оpozнал съм я.

– Да ви кажа ли какво забелязах: хората грешат, като предлагат по-малко, отколкото могат да дадат; трябва да предлагат повече и след това да се отмятат.

Соумс вдигна вежди.

– Ами ако първото предложение бъде прието?

Няма никакво значение – отвърна Монт. – Много по-изгодно е да се намалява цената, отколкото да се увеличава. Да кажем например, че предлагаме на някой автор добри условия – той естествено ще ги приеме. Започваме работа, виждаме, че не можем да издадем при тия условия с прилична печалба и му съобщаваме това. Той вече има доверие в нас, защото сме били щедри към него, отстъпва като агънце и не ни се сърди. Но ако му предложим лоши условия още от началото, няма да ги приеме: ще трябва да ги подобрим, и той ще ни сметне за отворителни скъперници.

– Опитайте се да купувате картини при такива условия – каза Соумс; – едно прието предложение има договорна сила... Не сте ли научили поне това?

Младият Монт обърна глава към прозореца, където беше застанала Фльор.

– Не – отвърна той; – за съжаление, не. Но има и друго. Винаги трябва да освобождаваме съконтрагента си от договора, щом той пожелае да се откаже.

– За реклама ли? – запита сухо Соумс.

– Разбира се; но и по принцип.

– При такива условия ли работи вашата фирма?

– Още не – отвърна Монт. – Но и това ще дойде.

– А пък авторите ще си отидат.

– Няма да си отидат, сър. Правя редица наблюдения и всички потвърждават моята теория. В търговските отношения непрекъснато подценяват човешката природа и по този начин хората губят страшно много удоволствия и печалби. Трябва да се действа, разбира се, напълно искрено и открито, а така е лесно, щом го вършите по убеждение. Колкото по-човечен сте в търговията, толкова повече имате изгледи за успех.

Соумс стана.

– Постъпихте ли вече като съдружник?

– Още не. След шест месеца.

– Другите съдружници ще сторят много добре, ако побързат да се оттеглят.

Монт се засмя.

– Ще видите – заяви той. – Големи промени настъпват. Времето на частната собственост отмина.

– Какво? – смая се Соумс.

– Заведението се дава под наем! Сбогом, сър; тръгвам си вече.

Соумс видя как Фльор му подаде ръка, как се намръщи, когато Монт я стисна, чу съвършено ясно въздишката му на излизане. Фльор се отдалечи от прозореца, плъзгайки пръст по махагоновия ръб на билиардната маса. Докато я наблюдаваше, Соумс разбра, че тя се готви да го пита нещо. Пръстът ѝ се плъзна около последния отвор; тя вдигна поглед.

– Ти ли, татко, си накарал Джон да не ми пише?

Соумс поклати глава.

– Нима не си видяла? – каза той. – Точно преди една седмица умря баща му.

– О!

По изненаданото, смръщено лице той зърна внезапното ѝ усилие да разбере какво ще означава това.

– Бедният Джон! Защо не ми каза, татко?

– Та аз нищо не зная! – отвърна бавно Соумс. – Ти не ми доверяваш нищо!

– Бих ти се доверила, ако желаше да ми помогнеш, мили.

– Може би ще пожелаея.

Фльор стисна ръце.

– О, скъпи татко! Когато се стреми отчаяно към нещо, човек не мисли за другите. Не ми се сърди.

Соумс протегна ръка. Сякаш да отхвърли клевета.

– Размишлявам – каза той. Откъде му хрумна да употребява тази дума! – Досажда ли ти пак младият Монт?

Фльор се усмихна.

– Майкъл ли? Постоянно ми досажда, но е толкова добър... Не му се сърдя.

– Уморен съм – добави Соумс. – Отивам да подремна преди вечеря.

Качи се в картинната галерия, легна на кушетката и затвори очи. Страшна отговорност беше тази негова дъщеря... А майка ѝ беше... Каква беше всъщност майка ѝ? Страшна отговорност? Да ѝ помогне... Но как да ѝ помогне? Не можеше да промени факта, че ѝ е баща. Или че Айрин... Какво каза младия Монт... някаква безсмислица за частната собственост... че времето ѝ минавало... Дава се под наем ли? Глупости!

Знойният въздух, наситен с ухание на ливадник, река и рози, облъхна сетивата му и ги приспа.

Натрапчивата мисъл

„Натрапчивата мисъл“, много по-често от всяка друга форма на душевно разстройство, не е никога така действена и бърза, както когато приеме жадната маска на любовта. На плетища, канавки, врати, на човешки същества без каквито и да е мисли, на детски колички и обитателите им, когато смучат своите натрапчиви мисли, дори на другите жертви на тази упорита болест – натрапчивата мисъл на любовта не обръща никакво внимание. Тя лети, устремила поглед навътре, към собствения си източник на светлина, забравила всички останали звезди. Хора, обзети от натрапчивата мисъл, че човешкото щастие зависи от изкуствата им, от вивисекцията на кучета, от омразата към чужденците, от плащането на извънреден данък, от оставането има на министерски пост, от това да подтикват нещата, да не допускат съседите им да се разведат, да се отказват от военна служба по политически или религиозни съображения, от гръцки глаголи, църковни догми, от парадокси или от превъзходството над всеки страдащ от друга форма на мономания – всички тези хора са неустойчиви в сравнение с този или тази, чиято натрапчива мисъл е обладаването на друга личност. И при все че през тези хладни летни дни Фльор водеше разпиления живот на млада Форсайтовка, чиито рокли се заплащат от баща ѝ, а единственото ѝ занятие е да се забавлява, тя беше – както би се изразила Уинифред според последната мода – „съвсем честно“ безразлична към всичко това. Тя искаше сам едно – луната, която се рееше в студеното небе над реката (или над Грийн парк – когато я гледаше от Лондон). Дори носеше до сърцето си писмата от

Джон, завити в розова коприна; а в дни, когато корсетите са толкова ниски, чувствата – така презирани и големите бюстове не са на мода, надали би могло да има по-ярко доказателство за натрапчивостта на нейната мисъл.

Щом узна за смъртта на баща му, тя писа на Джон и получи отговор след три дни, когато се върна от излет на реката. Това беше първото му писмо, откакто се бяха срещнали у Джун. Отвори го със страх и го прочете със смущение.

„След като се видяхме, узнах миналото. Няма да ти го разкажа – мисля, че си го знаела, когато се срещнахме у Джун. Според нея си знаела. Ако е така, Флър, трябваше да ми кажеш. Аз чух обяснението на майка ми. То е ужасно. При сегашната скръб не мога да сторя нищо, което още повече би я огорчило. Мисля, разбира се, по цял ден с любов за теб, но не вярвам, че ще можем някога да се съберем – премного силно е това, което ни разделя.“

Така! Измамата ѝ беше разкрита. Но чувстваше, че Джон ѝ прощава. Сърцето ѝ се сви и нозете ѝ се подкосиха от друго – от това, което казваше за майка си.

Първият ѝ подтик беше да отговори... вторият – да не отговаря. И двата се сменяха непрекъснато в следващите дни, а заедно с това и отчаянието ѝ растеше. Ненапрасно беше тя дъщеря на баща си. Упорството, едновременно създадо и погубило Соумс, беше гръбнакът на нейния нрав, нагизден и разкрасен с френска грация и живост. Глагола „имам“ тя спрягаше винаги подсъзнателно с местоимението „аз“. Но все пак прикри всички признаци на растящото си отчаяние, като продължи с външно безгрижие излетите по реката, доколкото юлските ветрове и дъждове позволяваха; и никой бъдещ баронет не бе пренебрегвал издателската дейност така последователно, както я пренебрегваше Майкъл Монт, вярна сянка на Флър.

За Соумс тя беше загадка. Той бе почти заблуден от безгрижната ѝ веселост. Почти... защото все пак забелязваше, че очите ѝ се втрещават понякога неизвестно къде, а прозорецът на стаята ѝ свети до късно през нощта. За какво мислеше и бленуваше в часовете, когато трябваше да е отдавна заспала? Но той не смееше да я запита какво таи в душата си; а след краткият им разговор в билиардната и тя не му бе казала нищо.

При това затишие се случи Уинифред да ги покани на обяд, а след това на „един много забавен малък спектакъл – «Просешка опера»“⁴³³¹.

Биха ли довели още някого, за да бъдат четирима? Соумс, чието отношение към театрите беше да не посещава нито един, прие поканата, защото отношението на Фльор беше да посещава всичко. Отидоха с автомобил и с Майкъл Монт, който беше на седмото небе и, поради това, се стори „много забавен“ на Унифред. „Просешката опера“ остави Соумс в недоумение. Действащите лица бяха много неприятни, целият спектакъл – твърде циничен. Унифред бе „заинтригувана“... от костюмите. Музиката също ѝ се стори нелюба. Предната вечер бе подранила на руския балет и бе намерила сцената заета от певци, които цял час пребледняваха и се изчервяваха от страх да не би по някаква ужасна небрежност да изразят някаква мелодия. Майкъл Монт беше във възторг от операта. И тримата се питаха какво ли мисли за нея Фльор. Но Фльор не мислеше за нея. Нейната натрапчива мисъл стоеше на сцената и пееше с Поли Пичъм, изразяваше се в мимиките на Филч, танцуваше с Джени Дайвър, позираше с Люси Локит, целуваше, пееше и се прегръщаше с Мекхит. Устните ѝ се усмихваха, ръцете аплодираха, но странния комичен шедьовър ѝ правеше толкова впечатление, колкото би и направило и някое сантиментално съвременно „ревию“. Когато седнаха на връщане в колата, тя страдаше, задето Джон не е до нея на мястото на Майкъл Монт. Когато при някой завой рамото на младежа докосваше уж случайно нейното, тя си мислеше: „Да беше рамото на Джон!“ Когато веселият му глас, съдържан поради близостта ѝ, шепнеше нещо в пригласа на мотора, тя се усмихваше и отговаряше, но мислеше: „Да беше гласът на Джон!“ А когато той каза веднъж: „В тази рокля, Фльор, сте същински ангел!“ – тя отвърна: „О, харесвате ли я?“ И мислеше: „Да можеше да я види Джон!“

По време на пътуването взе решение. Ще отиде в Робин Хил да се срещне с него насаме; ще отиде с колата, без да предупреди нито него, нито баща си. Девет дни бяха минали от писмото му – не можеше да чакат вече нито ден. В понеделник ще отиде! Решението ѝ вдъхна повече благосклонност към младия Монт. Щом имаше какво да очаква, можеше търпеливо да слуша и да отговаря. Майкъл можеш да остане за вечеря и да ѝ направи както винаги предложение; да танцува с нея, да стиска ръката ѝ, да въздиша... да прави каквото иска. Досаждаше ѝ само когато я отвличаше от натрапчивата ѝ мисъл. Дори го съжаляваше, доколкото ѝ беше възможно да съжалява тъкмо сега някого другото освен себе си. На вечерята той говори като че с още по-голямо увлечение за това,

което наричаше „края на феодалното владение“... Тя не му обръщаше внимание, но баща ѝ слушаше сякаш твърде внимателно, с онази своя усмивка, която означаваше несъгласие, а може би дори и гняв.

– По-младото поколение не мисли като вас, сър. Нали, Фльор?

Фльор вдигна рамене – по-младото поколение за нея беше Джон, а тя не знаеше какво мисли той.

– Когато станат на моите години, мистър Монт, младите хора ще мислят така, както мисля аз. Човешката природа не се мени.

– Приемам, че не се мени, сър, но начинът на мислене се променя с времето. Преследването на личния интерес е една отмираща форма на мислене.

– Нима? Да се грижи човек за личния си интерес, не е форма на мислене, мистър Монт, а инстинкт.

Да, ако „личният интерес“ е Джон!

– Но какво е личният интерес, сър? В това е въпросът. Общият интерес ще стане интерес на всеки от нас. Нали така, Фльор?

Фльор се усмихна.

– Иначе – добави младият Монт – ще се лее кръв.

– Така са приказвали хора от незапомнени времена.

– Но ще се съгласите, сър, че собственическият инстинкт угасва.

– Бих казал, че нараства у тези, които нямат нищо.

– Вижте мене! Аз съм наследник на майорат³³², но не го желая. Бих отменил още утре това право.

– Вие не сте женен и не знаете какво приказвате.

Фльор видя, че младият човек обърна почти жално очи към нея.

– Наистина ли мислите, че бракът... – започна той.

– Обществото се крепи на брака – изрече през стиснати устни баща ѝ. – На брака и последиците му. А вие искате да ги премахнете, така ли?

Младият Монт махна неопределено с ръка. Тягостно мълчание надвисна над трапезата, където лъжиците, украсени с Форсайтовски герб – фазан в естествен цвят, – святкаха под електрическата светлина на матовия глобус. Прибрежният мрак се съгъстяваше навън, преситен от тежката влага и сладки ухания.

„В понеделник – мислеше Фльор. – В понеделник!“

332. Титла и име, получавани по първородство.

В отчаяние

Седмиците, последвали смъртта на баща му, бяха тъжни и пусти за единствения Джолиън Форсайт. Неизбежните формалности и церемонии – прочитане на завещанието, оценяване на имота, разпределение на заветите – бяха изпълнени, така да се каже, през главата на непълнолетния наследник. Тялото на Джолиън бе изгорено в крематориум. По изричното му желание никой не присъства, нито облече траур за него. При разпределението на имуществото му, ограничено до известна степен от завещанието на Джолиън старши, вдовицата получаваше Робин Хил с две хиляди и петстотин лири годишна рента. Извън този пункт двете завещания осигуряваха по твърде сложни, но съгласувани постановления за всяко от трите деца на Джолиън равен дял от имотите на дядо им и баща им и сега, и за в бъдеще с тази разлика, че по предвидената за мъжете привилегия Джон щеше да получи напълно капитала си, щом навърши двайсет и една години, а Джун и Холи щяха да се ползват само от дохода на своите капитали, които оставаха за децата им. В случай, че нямат деца, всичко оставаше за Джон, ако ги надживее; и тъй като Джун беше на петдесет години, а Холи на четиридесет, на Линкълнс ин фийлдс смятаха, че – да не беше жестокия закон на общия доход, – младият Джон би бил толкова богат, колкото и дядо му при смъртта си. Всичко това не занимаваше никак Джон и свършено малко майка му. Каквото трябваше да се доуреди още за човека, оставил работите си в пълен ред, бе направено от Джун. Когато тя си отиде и двамата останаха пак сами в големия дом – сами със смъртта, която ги сближаваше, и любовта, която ги разделяше, – Джон преживя много тежки дни, тайно отворен и разочарован от себе си. Майка му го поглеждаше с толкова примирена скръб, в която прозираше все пак и несъзнателна гордост, сякаш отказваше да се защитава. Ако му се усмихнеше, той се ядосваше, че усмивката, с която ѝ отговаря, беше намусена и неестествена. Не съдеше, нито осъждаше майка си – всичко това беше толкова отдавнашно; всъщност и през ум не му минаваше да я съди. Не! Той се мусеше и беше неестествен само за това, защото заради майка си не можеше да получи това, което желае. Имаше само една утеха, свързана с творчеството на баща му, която не можеше да бъде поверена на Джун, при все че тя беше предложила да се заеме с тази грижа. И Джон, и майка му чувстваха, че ако Джун прибере папките на баща си с неизлаганите или недовършени картини, творчеството му ще бъде посрещнато с такъв леден вихър от

Пол Пост и другите постоянни гости на нейното студио, че скоро би замръзнало дори собственото ѝ топло сърце. Това творчество беше добро в своя старомоден жанр, така че за майката и сина беше недопустимо да го изложат на присмех. Една самостоятелна изложба на творбите му беше най-малкото признание на човека, когото обичаха; и за подготовката ѝ те прекараха заедно немалко часове. Джон чувстваше как странно се засилва у него уважението към баща му. Изследването на работите му разкри безшумно упорство, с което той бе превърнал в нещо действително индивидуално още твърде посредствено дарование. Това творчество беше огромно, с рядка последователност в задълбочаването и постижения във виждането. Нищо, разбира се, не беше много дълбоко, нито достигаше особени височини – но такова, каквото беше, делото беше обмислено, добросъвестно, завещано. Припомняйки си доколко баща му беше лишен от „пристрастие“ и себеутвърждаване, с каква насмешлива скромност говореше за опитите си, като се наричаше винаги „любител“, Джон не можеше да се освободи от чувството, че никога не е познавал истински баща си. Да се отнася към себе си сериозно, но да не досажда никога на другите, като им показва това – такова беше, както изглежда, неговото ръководно правило. То беше привлекателно за Джон, караше го да се съгласява от сърце с преценката на майка си Той беше истински благороден човек; каквото и да правеше, не можеше да не мисли за другите. А когато вземеше решение против тях, вършеше го колкото се може по-предизвикателно... Но според съвременния дух, нали? Два пъти в живота си е трябвало да върви срещу всички; но това никак не го бе ожесточило. Джон зърна как сълзите започнаха да се стичат по лицето, което тя веднага отвърна от него. Майка му понасяше така безшумно загубата, че той си казваше понякога, че може би не я чувства много дълбоко. Но сега, когато я гледаше, той усети колко много и баща му, и майка му го надвишават по съдържаност и лично достойнство. Тя го целуна с кратка, пламенна целувка и излезе от стаята.

Студиото, където подреждаха и поставяха етикети, беше някога класна стая на Холи, където се бе занимавала със своите копринени буци, сушена лавандула, музика и други учебни занятия. Сега, в края на юли, въпреки североизточното ѝ изложение, през отдавна избелелите лилави памучни завеси нахлуваше горещ, приспиващ въздух. За да възстанови поне малко изчезналото обаяние на стаята, напусната от своя стопанин – напомняща пожълтяло, посърнало поле, – Айрин бе сложила върху зацапаната с бои маса ваза с алени рози. Цветята и любимата котка на Джолиън, която все още не се отделяше от изоставения кът, бяха

единствената привлекателност на тази разтурена, тъжна работна стая. Застанал до северния прозорец, където вдишваше въздух, тайнствено наситен с топъл ягодов дъх, Джон чу шум на пристигаща кола. Пак адвокати за някаква глупост! Защо е толкова мъчителен този ягодов дъх, и откъде идваше – никакви ягоди не растяха около къщата. Той извади несъзнателно от джоба си смачкан лист и надраска няколко откъслечни думи. В гърдите му се разля топлота; той потърка длани. Накрая нахвърли тия редове:

Да можех малка песен да направя –
сърцето ми да излекува тя!
от мънички неща я бих съставил –
от шепот на потоци и листа,
от тънък дъх на цъфнало лютиче,
от весел плисък на внезапен дъжд,
от глас на коте и от глас на птиче,
от топъл вятър в изкласила ръж,
от трепетна тръстика изумрудна,
от звуци запленили моя слух,
та песента да стане пеперуда,
да стане цвете и уханен пух.
в далечните зелени равнини
Тогава бих я пуснал да звъни!

Продължаваше да си я нашепва през прозореца, когато чу, че някой го вика по име; обърна се и видя Фльор. При това неочаквано видение той не мръдна, не продума; ясният ѝ, жив поглед го бе омагьосал. После тръгна към масата, като мълвеше:

– Колко мило, че дойде!

Фльор трепна, сякаш бе хвърлил нещо по нея.

– Попитах къде си – отвърна тя – и ме насочиха тук. Но мога да си отида.

Джон се улови за изцапаната маса. Лицето ѝ, цялата ѝ фигура в роклята с волани се запечатаха така поразително живо в погледа му, че щеше да я вижда, дори ако тя потъне изведнъж в земята.

– Зная, че те излъгах, Джон. Но излъгах от любов.

– Да, да! Няма значение!

– Не отговорих на писмото ти. Какъв смисъл... нямаше какво да отговоря. Предпочетох да те видя.

Протегна и двете си ръце и Джон ги сграбчи през масата. Опита се

да каже нещо, но цялото му внимание бе погълнато от грижата да не й причини болка; усещаше ръцете си така груби, а нейните толкова нежни! Тя продължи почти предизвикателно:

– Толкова ужасна ли е била... онази стара история?

– Да.

И в неговия глас прозвуча предизвикателна нотка.

Тя отдръпна ръцете си.

– Не мислех, че в наше време синовете са вързани за роклите на майките си.

Джон вирна брадичка, сякаш го бе ударила.

– О! Нямах намерение да те обидя, Джон! Каква ужасна глупост казах! – тя изтича бързо към него. – Джон, мили, не исках да те обидя.

– Приемам.

Положи ръце на рамото му и склони чело на тях; крайчецът на шапката й докосна врата му, той усети потреперването й. Но не мръдна, обзет от странно вцепенение. Тя свали ръце и се отдръпна.

– Добре, отивам си, щом не ме искаш. Никога не съм мислела, че ще се откажеш от мен.

– И не съм се отказал – извика Джон, като се опомни изведнъж. – Не мога. Ще направя още един опит.

Очите й светнаха, тя се наведе към него.

– Джон... обичам те! Не се отказвай от мен! Ако го направиш, не знам какво може да се случи... така съм отчаяна! Какво важи... цялото тяхно минало... в сравнение с... това?

Тя се притисна до него. Той целуна очите, бузите, устните й. Но докато я целуваше, пред очите му се мярнаха листовете на онова писмо... разпилени на пода в спалнята му... бялото, мъртво лице на баща му... майка му, коленичила пред него... шепотът на Флор:

– Убеди я! Обещай, Джон! – звучеше като детска молба в очите й. Чувстваше се странно остарял.

– Обещавам! – промълви той; – само че ти не разбираш.

– Тя иска да опропасти животът ни... само защото...

– Защото?

Пак същото предизвикателство в гласа му; тя не отговори. Ръцете й го стиснаха по-силно, той отвърна на целувките й; но и в тоз миг на слабост отровата действаше в него – отровата на бащиното писмо. Флор не знаеше, не разбираше, съдеше погрешно майка му; идваше от неприятелския лагер! Толкова мила беше, толкова много я обичаше той... а все пак и в обятията й дори си спомняше думите на Холи: „Смятам, че е

от тия, които обичат да притежават.“ И на майка си: „Не мисли за мене, милото ми момче... а за себе си.“

Когато тя изчезна като упоителен сън, оставяйки своя образ в очите, целувките си на устните и пронизващата болка в сърцето му, Джон се наведе през прозореца, заслушан в шума на колата, която я отнасяше. Пак топъл дъх на ягоди и тихи летни звуци, от които би желал да състави песента си; все същото обещание за младост и щастие във въздишките на тръпнещия юлски полъх. А все така разбито беше неговото сърце, все така силен копнежът и несломима надеждата, макар и свела смирено очи. Тъжна задача му предстоеше! Не само Фльор беше отчаяна – отчаяно гледаше той как тополите се огъват, белите облаци отминават и слънчевият светлик трепти по тревата.

Изчака до вечерта, до миналата почти в мълчание вечеря, докато майка му засвири... И продължи да чака, чувствайки, че тя знае какво има да й каже. Тя го целуна и се качи в стаята си, а той продължаваше да отлага, загледан в лунното сияние и нощните пеперуди, в недействителните багри, които се прокрадваха и оцветяваха лягната нощ. Би дал всичко на света, за да се върне в миналото – от преди три месеца, – или да излети в бъдещето, с години напред. Настоящото, с тъмната жестокост на избора – какъвто и да бъде той, – изглеждаше невъзможно. Много по-ясно, отколкото отначало, той разбираше сега какво трябва да е чувствала майка му; като че историята, разказана в онова писмо, беше отровно семе, от което бе поникнала една трескава борба, и той действително чувстваше, че съществуват два враждебни лагера: от едната страна – майка му и самият той, от другата – Фльор и баща й. Тази отдавнашна, трагична собственическа страст и омраза бяха може би мъртви, но мъртвите неща тровят, докато времето ги отнесе. Усещаше засегнатата и любовта си дори, станала по-земна, без илюзии, с предателско съмнение, че и Фльор, като баща си, може би се стреми да притежава; не отчетлива мисъл, а само тайно промъкващо се подозрение, което пълзеше покрай пламналите спомени, докосвайки със своя помрачаващ дъх жизнеността и прелестта на очарователния образ... съмнение недостатъчно реално, за да го убеди в присъствието си, но достатъчно, за да подрони една цялостна вяра. А за Джон, ненавършил още двацет години, цялостната вяра беше съществена. Той все още притежаваше младежката готовност да раздава с две ръце и да не взема с ни една... да дава любов на тази, която имаше същата поривиста щедрост. Тя сигурно я имаше! Стана от пейката под прозореца и започна да се разхожда из просторната, сива, прозрачна стая със сребристи тапети. Тази къща –

казваше баща му в онова предсмъртно писмо – е била построена за майка му... и за бащата на Фльор! Той протегна ръце в полумрака, сякаш искаше да улови невидимата ръка на покойника, стисна ги, сякаш искаше да усети тънките изчезнали пръсти на баща си; да ги стисне, да го успокои, че е... в неговия лагер. Сухите му очи пареха от съдържани сълзи. Върна се до прозореца. Навън, където светеше златиста луна, започнала от три дни да се нащърбва, беше по-топло, по-приятно, по-малко зловещо; волната нощ успокояваше. Да бе срещнал Фльор на някой пустинен остров... без минало, сами сред природата! Джон изпитваше все още дълбока почит към необитаваните острови, където расте хлебно дърво и морето синее над коралите. Нощта бе дълбока, волна... омагьосваща: примамка, обещание, убежище от всяка заплетеност, любов! Бозайник, вързан за роклята на... Лицето му пламна. Той затвори прозореца, пусна щорите, загаси полилея и отиде горе.

Вратата на стаята му бе отворена, лампата светеше; все още във вечерна рокля, майка му стоеше до прозореца. Обърна се и каза:

– Седни да поговорим, Джон.

Тя седна на канапето под прозореца, Джон – на леглото си. Беше в профил към него и той се развълнува от красотата и грацията на нейната фигура, от нежните очертания на челото, носа, шията, от странната ѝ, малко далечна изтънченост. Майка му не принадлежеше никога към околната обстановка. Идваше сякаш от другаде в нея. Какво щеше да му каже сега, когато в сърцето му имаше толкова неща, които искаше да ѝ каже?

– Зная, че Фльор е идвала днес. Не се изненадвам.

Все едно, че бе добавила: „Тя е дъщеря на баща си!“ Сърцето на Джон се ожесточи. Айрин продължи спокойно: „Писмото на татко е у мене. Прибрах го още тогава и го задържах. Искаш ли да ти го върна, мили?“

Джон поклати глава.

– Аз го бях чела, разбира се, преди да ти го даде. То не изтъква достатъчно моята вина.

– Майко! – отвърнаха устните на Джон.

– Баща ти е изложил всичко много меко, но аз зная, че постъпих ужасно, като се омъжих без любов за бащата на Фльор. При един несчастен брак, Джон, човек може да опропасти живота и на други хора, а не само своя собствен. Ти си още съвършено млад, мили, и ужасно влюбен. Мислиш ли, че ще бъдеш щастлив с тази девойка?

Без да отделя поглед от тъмните ѝ очи, още по-потъмнели от мъка,

Джон отговори:

– Да... о, да – ако бъдеш и ти.

Айрин се усмихна.

– Възхищението от красотата и копнежът за обладаване не са любов. Ами ако и с тебе стане това, което стана с мене, Джон... ако най-съкровените ти чувства бъдат задушени... ако бъдете свързани телом, но не и духом?

– А защо би станало така? Мислиш, че тя е като баща си; но не е. Аз го видях.

Усмивката се появи отново върху устните на Айрин, а в Джон трепна нещо; такава насмешка и опит имаше в тази усмивка!

– Ти си от тия, които дават, Джон, а тя – от тия, които взимат.

Пак онова недостойно съмнение, пак същата призрачна неувереност! Той отвърна възбудено:

– Не е... не, не е. Само защото не мога да ти причиня страдание, мамо, сега, когато татко...

Той притисна пестници до слепите си очи.

Айрин стана.

– Казах ти в оная нощ, мили, да не мислиш за мене. Казах го сериозно. Мисли за себе си и за собственото си щастие! Аз мога да изтърпя каквото ми е останало да понеса... Сама си го навлякох.

– Мамо! – отрони се отново от устните на Джон.

Тя отиде при него и сложи ръце върху неговите.

– Главата ли те боли, мили?

Джон направи знак, че не. Болеше го сърцето – сякаш двете еднакво дълбоки чувства разкъсваха самата му плът.

– Аз ще те обичам неизменно, Джон, както и да постъпиш. Нищо няма да изгубиш.

Приглади леко косите му и си отиде.

Той чу, че вратата се затвори, хвърли се на леглото и остана така, притаил дъх, с ужасна, властно потискана мъка.

Пратеничество

Когато запита за Фльор на следобедния чай, Соумс узна, че е излязла още в два часа с колата. Три часа вече! Къде ли е отишла? В Лондон, без да му остави поне бележка? Той все още не бе се примирил напълно с автомобилите. Приемаше ги по принцип – както подобава на всеки

емпирик и Форсайт, – посрещайки всяка проява на напредък с неизменното: „Какво да се прави – без това не може!“ Но всъщност намираше, че са прекалено бързи, грамадни и страшно вонят! Принуден от Анет да купи кола – един ролхард със светлосива тапицерия, електрически лампи, малки огледала, пепелници и вази, целият вмирисан на бензин и ямин, – той гледаше на нея почти така, както бе гледал някога на зет си Монтегю Дарти. Тя олицетворяваше за него бързината, несигурността, скритата лигавост на съвременния живот. Докато този живот ставаше все по-бърз, по-разпуснат, по-млад, той ставаше все по-стар, по-бавен, по-прибран, все повече заприличваше по смисъл и говор на баща си Джеймс. И почти съзнаваше, че е така. Бързината и напредъкът му се нравеха все по-малко и по-малко; колата беше, освен това, едно предизвикателно самохвалство към преобладаващото социалистическо настроение. Случило се бе веднъж онзи глупак Симс да прегазид единствената законна собственост на някакъв работник. Соумс не бе забравил държането на собственика, при все че малцина биха спорили като него за такива дреболии. Той съжаляваше за кучето и беше готов да вземе неговата страна против автомобила, ако онзи простак не бе се държал така обидно. И тъй като Флър бе излязла почти преди пет часа, а все още не се виждаше, всички чувства към автомобилите, които бе изпитвал пряко или косвено, бликнаха в него и той усети, че му прилошава на стомаха. В седем часа телефонира на Унифред. Не! Флър не се бе мяркала на Грийн Стрийт. Къде беше в такъв случай? Започнаха да го измъчват страшни видения – любимата му дъщеря се търкала с хубавата рокля с волани, окървавена, потънала в прах, жертва на отвратителна катастрофа. Отиде в стаята и започна да преглежда вещите ѝ. Не бе взела нищо – нито пътнически несесер, нито накити. Това го успокои в известен смисъл, но засили опасенията му, че се е случила злополука. Ужасно е да чакаш безпомощно любимото си същество. Особено когато не можеш и да помислиш за вдигане на шум и разтръбяване! Какво да предприеме, ако тя не се върне до мръкване?

В осем без четвърт чу колата. Тежко бреме се смъкна от сърцето му; той побърза да слезе. Флър излезе от колата – бледа, уморена, но невредима. Посрещна я в хола.

– Изплаши ме. Къде беше?

– В Робин хил; прости ми, мили, но трябваше да отида. Ще ти разкажа после.

И изтича по стълбите, като му изпрати една въздушна целувка.

Соумс остана да чака в гостната. В Робин Хил! Какво

предвещаваше това?

Този въпрос не можеше да се разисква по време на вечерята – трябваше да се съобразява с присъствието на лакея. Преживяното нервно напрежение, облекчението, което бе изпитал, когато я видя жива и здрава, смекчи намерението на Соумс да осъди онова, което тя бе направила, или да се противопостави на това, което щеше да направи, и той зачака спокойно и безчувствено изповедта ѝ. Странно нещо беше животът. Шейсет и пет годишен вече, Соумс имаше толкова власт над него, колкото и ако не се бе грижил четиридесет години да изгради своята сигурност – все ще изникне нещо, с което не можеш да се справиш! В джоба на смокинга му имаше писмо от Анет. Щеше да се завърне след две седмици. Не знаеше какво е правила там... И беше доволен, че не знае. Отсъствието ѝ бе облекчение за него. Не виждаш ли някого, не мислиш за него. Но ето че се връщаше. Нова грижа. Изпуснал бе и Кроум старши от колекцията на Болдърби – попаднала бе у Дометриус, просто защото онова анонимно писмо я бе изгонило от мисълта му. Забеляза скришом напрегнатото изражение в лицето на дъщеря си, сякаш и тя гледаше картината, която не може да купи. Соумс почти желаше войната да бе продължила. Тревогите не изглеждаха толкова тревожни. По ласкавия глас, по изражението ѝ беше сигурен, че Фльор ще му иска нещо; не беше сигурен само дали ще бъде благоразумно да ѝ го даде. Бутна десерта, без да се докосне до него, и дори запуши заедно с дъщеря си.

След вечеря Фльор пусна електрическата пианола. И Соумс зачака тревожно, щом тя седна на табуретката до коляното му и го улови за ръка.

Не ми се сърди, мили. Трябваше да видя Джон... той ми бе писал. Ще се опита да склони майка си. Но аз размислих. И според мене, татко, всичко всъщност е в твоите ръце. Ако успееш да я убедиш, че с нашия брак няма в никакъв случай да се възобнови миналото! Че ще си остана твоя дъщеря, а Джон си е неин син, и не ще бъде нужно да се срещате с него и с нея, нито тя с теб или с мене! Само ти можеш да я убедиш, мили, защото само ти можеш да обещаеш това! Човек не може да дава обещания за други. Сигурно не ще бъде толкова неудобно за теб да я видиш един-единствен път... сега, когато бащата на Джон е вече мъртъв?

– Толкова неудобно! – повтори Соумс. – Та това е невъзможно!

– А всъщност – каза Фльор, без да вдигне поглед – ти нямаш нищо против да се видиш с нея.

Соумс мълчеше. Думите ѝ бяха изразили една дълбока истина,

която той не дръзваше да признае. Тя сплете пръсти с неговите... топли, тънички, настойчиви, те се вкопчиха в ръцете му. Тази негова дъщеря ще си пробие път дори през тухлена стена!

– Какво ми остава да сторя, ако не пожелаеш да отидеш, татко? – запита кротко тя.

– Готов съм да направя всичко за твоето щастие – отвърна Соумс. – Но това не би помогнало за щастията ти.

– Напротив, ще помогне.

– Само ще разрови миналото – отвърна мрачно Соумс.

– Но то вече е разровено. Сега остава да се заглади. Да може тя да разбере, че става дума за нашия живот, не за твоя или нейния. Можеш да сторите това, татко, зная, че можеш.

– Знаеш тогава твърде малко – беше намръщения отговор на Соумс.

– Ако искате, ние с Джон можем да чакаме една година... две, ако предпочитате.

– Струва ми се – промълви Соумс, – че ти не искаш и да знаеш какво чувствам аз.

Флър притисна ръката му до своята буза.

– Напротив, мили. Но ти не бих желал да бъда нещастна цял живот.

Как се умилкваше тя, за да достигне целта си! И макар да се стараете с все сили да повярва, че тя наистина мисли за него, Соумс не беше сигурен... не беше. За нищо друго не мислеше тя освен за онова хлапе! Защо ще ѝ помага да го вземе, когато то убива любовта ѝ към самия него? Защо? По закона на Форсайтови това беше глупост! Нищо няма да спечели по тоя път... нищо! Да я даде на хлапето! Да я предаде на неприятелския лагер, във влиянието на жената, която така дълбоко го бе оскърбила! Постепенно... неизбежно... той ще изгуби цветеча на своя живот! Изведнъж усети, че ръката му овлажня. Сърцето му трепна мъчително. Но не би понесъл да я види, че плаче. Сложи бързо ръката си върху нейната; една сълза ороси и нея. Не можеше да продължава така!

– Добре, добре – каза той. – Ще помисля и ще направя каквото мога. Не плачи, не плачи.

Ако това е необходимо, за да бъде щастлива – трябва да ѝ го даде; не може да ѝ откаже подкрепа. От страх да не започне да му благодари, той стана и отиде до пианолата... която гърмеше! Но докато приближаваше към нея, тя започна да стихва и спря изведнъж с леко избръмчаване. Като музикална кутия от времето на неговото детство: „Музикалния ковач“, „Церемониален марш“... Винаги се бе чувствал нещастен, когато майка му я пускаше в неделя следобед. Ето я – същата кутия, само че

по-голяма, по-скъпа, сега свиреше: „Ах, тия безумни, безумни жени!“ или „Празникът на полиция“, а сам той не беше в черно кадифено костюмче със светлосиня яка. „Профон е прав – помисли той. – Всичко е празна работа. Напредваме само към гроба!“ И с това изненадващо безгласно заключение той напусна трапезарията.

Тази вечер не видя повторно Фльор. Но за закуска очите ѝ го последваха и го следяха с молба, от която не можеше... нито пък възнамеряваше да избяга. Да, решил се бе вече на това мъчение. Ще отиде в Робин Хил... в оня дом на спомените. Приятен беше последният от тях... когато бе отишъл да заплаши с развод бащата на хлапето и Айрин, за да ги раздели. Оттогава неведнъж си бе казал, че само бе заздравил съюза им. А сега отиваше да скрепи съюза между сина им и своята дъщеря. „Не знам – мислеше той – с какво съм заслужил всичко това!“ До Лондон и от Лондон до Робин Хил пътува с влак, а от гарата към къщата тръгна по пътя из нанагорнището, почти такъв, какъвто го помнеше още отпреди повече от трийсет години. Странно... при такава близост с Лондон! Все още очевидно имаше хора, които държаха на земята си! Тази мисъл го успокои, докато той вървеше бавно между високите плетища, за да не се изпоти, при все че денят беше доста хладен. Каквото и да се говори и прави, земята беше нещо реално, непоклатимо. Земята... и хубавите картини! Цените можеха да се колебаят много, но, общо взето, винаги се покачваха... Заслужаваше човек да държи на тия неща в един свят от толкова нереалности, евтини сгради и изменчиви моди, където тежи само настроението „днес сме тук, утре ни няма!“ Французите бяха прави може би с техните селски стопанства, при все че той нямаше особено високо мнение за французите. Собствено парче земя! В това имаше разум! Чувал бе да наричат селските стопани „твърдоглава пасмина“; чувал бе младият Монт – този непочтен младок! – да нарича баща си „твърдоглав морнингпостър“³³³. Все едно – имаше много по-лоши неща от това да си твърдоглав или да четеш Морнинг пост. Профон и неговата природа например, разните лейбъристи, кресливите птички и „тия безумни, безумни жени!“ Много бяха на тоя свят по-лошите неща! И Соумс усети изведнъж слабост, усети, че се запотява, а краката му се подкосяват. Нервно вълнение от предстоящата среща! Какво би казала лея Джун – повтаряйки израза на „Високомерния Досет“, – нервите му бяха „надлежно разморени“³³⁴. Между дърветата се мярна вече къщата...

333. Читател на консервативния в-к „Морнинг пост“.

334. Изморени.

къщата, чийто строеж бе наблюдавал, където възнамеряваше да живее с тази жена и където, по някаква странна прищявка на съдбата, тя бе живяла в края на краищата с друг! Започна да мисли за Дометриус, за вътрешните заеми, за разни други инвестиции. Не можеше да я види в това състояние на нервите си... Той, който трябваше да представлява за нея Страшния съд на земята, както и на небето; той, олицетворение на законната собственост, тръгнал да се срещне с възплъщението на беззаконната красота. Достойнството му налагаше да запази безстрастие при изпълнението на това поръчение, което трябваше да свърже децата им, които – ако тази жена се бе държала, както подобава – можеха да бъдат брат и сестра. Проклетата мелодрама „Ах, тия безумни, безумни жени!“ продължаваше да звучи някак напук в главата му, където никаква мелодия обикновено не звучеше. На минаване покрай тополите пред къщата той си каза: „Колко са пораснали! Аз ги посадах някога!“

При позвъняването се яви прислужницата.

– Съобщете, моля... мистър Форсайт, по много важен въпрос.

Ако Айрин разбере кой е, твърде вероятно е да не го приеме. „Дявол да го вземе! – помисли той, набирайки твърдост за приближаващата борба. – Опака история!“

Прислужницата се върна.

– Дали джентълменът би желал да каже по каква работа?

– Кажете й, че е за мистър Джон – отвърна Соумс.

Остана пак сам в хола с басейна от сивобял мрамор, замислен за първия ѝ любовник. Ах! Лоша порода беше тя... двама души беше любила, само него – не! Трябва да помни това, когато се озове отново пред нея. И изведнъж я видя, спряла почти с колебание между дългите, тежки пурпурни завеси; с някогашната съвършена, съдържана осанка, с някогашната учудена, тъмнокоса сериозност, с някогашния спокоен, отбратителен глас:

– Заповядайте, моля.

Той мина между завесите. Както на изложбата, както в сладкарницата, тя му се стори още по-красива. За пръв – действително пръв – път, откакто се бе оженил за нея преди трийсет и осем години, щеше да ѝ заговори, без да има законното право да я нарече своя жена. Тя не беше в черно... едно от модерните схващания на оня приятел навярно.

– Извинявам се, че дойдох – започна мрачно той, – но този въпрос трябва някак да се реши.

– Няма ли да седнете?

– Не, благодаря.

Гневът за глупавото му положение, досадата от церемониалността помежду им надделя у него и думите се заредиха нетърпеливо:

– Ужасно зла съдба наистина; направих всичко възможно да я отстраня. Смятам, че дъщеря ми е полудяла, но съм свикнал да не ѝ отказвам нищо, и затова съм тук. Предполагам, че обичате сина си.

– От все сърце.

– Тогава?

– Зависи от него.

Почувства, че поставиха изведнъж преграда пред него. Винаги... винаги, дори в ония първи дни след брака им, тя бе поставяла преграда.

– Това е безумие – промълви той.

– Съгласна.

– Ако бяхте... да... те можеха да бъдат...

Не довърши изречението: „брат и сестра. И тогава нямаше да стигнем дотук“, но видя, че тя потрепера, сякаш го бе казал; ужилен от вида ѝ, той отиде до прозореца. В оня край дърветата не бяха пораснали... не можеха, бяха прекалено стари!

– Що се отнася до мене – продължи той, – можете да бъдете спокойна. Не желая да виждам нито вас, нито сина ви, ако този брак се състои. Сегашните младежи... са неразбираеми. Но аз не мога да се помиря с мисълта да видя дъщеря си нещастна. Какво да ѝ кажа, когато се върна?

– Кажете ѝ, моля ви се, това, което ви заявих: зависи от Джон.

– Вие не се противопоставяте?

– От все сърце, но не и с думи.

Соумс стоеше и хапеше пръст.

– Спомням си една вечер... – започна изведнъж той; и замълча. Какво... какво в тази жена не можеше да се смести с четирите стени на неговата ненавист и осъждане? – Къде е той... синът ви?

– В студиото на баща си, струва ми се.

– Бихте ли го повикали?

Видя как тя позвъни, как прислужницата влезе.

– Кажете, моля ви се, на мистър Джон, че искам да дойде.

– Щом зависи от него – побърза да каже Соумс, когато прислужницата излезе, – мога да сметна за сигурно, че този неестествен брак ще се състои. В случай че има разни формалности, с кого ще трябва да се свържа – с Херинг ли?

Айрин кимна.

– Вие не възнамерявате да живеете с тях?

Айрин поклати глава.

– Какво ще стане с тази къща?

– Каквото пожелае Джон.

– Тази къща... – каза ненадейно Соумс – аз я започнах с надежди.

Ако в нея останат да живеят те... техните деца! Разправят, че съществувала някаква си Немезида³³⁵. Вярвате ли в това?

– Да.

– О! Вярвате!

Върнал се бе от прозореца и стоеше пред нея, заслонена в дъгата на рояла.

– Едва ли ще ви видя вече – продължи полека той. – Ще си подадем ли ръка? – Устните му трепереха, думите се изтръгнаха с мъка от тях. – За да погребем миналото.

Той протегна своята. Нейното бледо лице стана още по-бледо, тъмните ѝ очи останаха приковани в него, ръцете ѝ – скръстени до гърдите. Соумс чу шум и се обърна. В отвора между двете завеси бе застанал Джон. Изглеждаше съвсем особено, едва ли приличаше на младежа, когото бе видял в галерията в Корк Стрийт... Съвсем особено: много по-възрастен, с нищо младежко в лицето – с разсеяно, сурово изражение, с разрошени коси, хлътнали очи. Соумс направи усилие и каза, повдигайки устни в някаква полуусмивка, полунасмешка:

– Е добре, млади приятелю! Дойдох заради дъщеря си. Изглежда, че този въпрос... зависи от вас. Майка ви го оставя във ваши ръце.

Втренчил поглед в лицето на майка си, младежът не отговори.

– Заради дъщеря си – продължи Соумс – си наложих да дойда. Какво трябва да ѝ кажа, като се върна?

Все още загледан в майка си, Джон отвърна спокойно:

– Кажете, моля ви се, на Флър, че е невъзможно: аз трябва да изпълня предсмъртното желание на баща си.

– Джон!

– Точно така, мамо!

Соумс загледа смаяно ту нея, ту него; после взе шапката и чадъра, които бе оставил на един стол, и тръгна към завесите. Момчето му направи път. След като мина между тях, той чу как дръннаха дръпнатите халки. От този звук му олекна в гърдите.

„Свърши се!“ – помисли той, когато излезе от входната врата.

335. Богиня на възмездието (гр. мит.).

Тъжна мелодия

Докато Соумс си отиваше от къщата на Робин Хил, мъгливото сияние на слънцето проникна през сивотата на мразовития ден. Така погълнат от пейзажна живопис, че рядко обръщаше внимание на живата природа, Соумс бе поразен от тази тъжна лъчезарност – скръбноотържествуващ отглас на собственото му чувство. Победно поражение! Мисията му бе пропаднала! Но той се бе избавил от ония хора, запазил бе дъщеря си с цената... на щастието ѝ. Какво ще каже Фльор? Ще повярва ли, че е направил всичко, каквото е било по силите му? И под това сияние, трептящо над брястовете, лещака, крайпътния див чемшир и целинните поля, Соумс почувства уплаха. Фльор ще бъде съкрушена! Ще трябва да призове на помощ гордостта ѝ. Хлапето я бе отхвърлило, свързало бе бъдещето си със съдбата с жената, отхвърлила някога баща ѝ. Соумс стисна пестници. Отхвърлила го бе; и защо? С какво беше той по-лош от другите? Почувства отново онзи *malaise*³³⁶, който човек изпитва, когато се наблюдава с очите на друг – както куче, зърнало случайно образа си в огледалото, гледа изненадано и тревожно това непостижимо нещо.

Тъй като не бързаше да се върне вкъщи, той остана да вечеря в града, в клуба на Ценителите на изкуството. Докато ядеше крушата си, хрумна му изведнъж, че ако не бе отишъл в Робин Хил, хлапето може би нямаше да вземе такова решение. Припомни си лицето на Джон, когато майка му бе отказала да поеме протегнатата ръка. Странна, неприятна мисъл! Дали Фльор не бе напакостила в своето желание да победи по-скоро?

Прибра се в девет и половина. Докато колата му влизаше през входа откъм шосето, той чу бръмченето на мотоциклет откъм другия вход. Младият Монт, разбира се; Фльор не е била сама. Но той влезе все пак със свито сърце. Тя беше в гостната със светложълтата ламперия, сложила бе лакти на коленете си, подпряла брадичка на сключените ръце, пред саксията с бяла камелия, заела камината. Този поглед към нея, още преди да го бе видяла, засили страха му. Какво виждаше тя в белите цветчета?

– И така, татко?

Соумс поклати глава. Езикът му отказа да говори. Убийствена задача! Видя как очите ѝ се разширяват, а устните затреперват.

– Какво, какво? По-бързо, татко?

336. Неприятно чувство.

– Мила – каза Соумс, – направих... всичко, каквото можах. Но... – Той поклати отново глава.

Фльор изтича при него и сложи ръце на раменете му.

– Тя ли?

– Не – промълви Соумс; – той. Поръчано ми е да ти предам, че това е невъзможно: трябвало да изпълни предсмъртното желание на баща си. – Той я прегърна през кръста. – Остави ги, моето дете; не позволявай да те огорчат! Те не струват колкото малкия ти пръст!

Фльор се изтръгна от прегръдката му.

– Ти не си проявил... не си искал да проявиш старание. Просто си извършил... предателство към мене, татко!

Жестоко огорчен, Соумс гледаше как възбудената ѝ фигура се изви пред него.

– Не си се постарал... не си... Глупачка! Няма да повярвам, че той може... че би могъл някога! Та едва вчера... Ох, защо поисках това от теб!

– Да – отвърна спокойно Соумс, – защо го поиска? Аз заглуших чувствата си; направих за тебе всичко, каквото можах... против собственото си убеждение... И ето наградата. Лека нощ!

С опънати до скъсване нерви той тръгна към вратата.

Фльор се стурна след него.

– Отказва се от мене? Това ли искаш да кажеш? Татко!

Соумс се обърна и с усилие изрече:

– Да.

– О! – изплака Фльор. – Какво сте сторили... какво сте могли да сторите в ония отдавнашни дни?

Задъхващо чувство за една действително чудовищна несправедливост скова гърлото на Соумс. Какво бе сторил той ли? Какво бяха сторили другите с него! И с напълно неосъзнато достойнство, сложил ръка на гърдите си, той погледна дъщеря си.

– Срамота! – извика възбудено той.

Соумс излезе. Бавно, с ледено спокойствие отиде в картинната галерия и започна да се разхожда между своите съкровища. Възмутително! Да, възмутително! Разглезена беше тя! Но кой я бе разглезил? Той застана пред репродукцията на Гойя. Научена беше всичко да върви по волята ѝ. Цветето на живота му! Сега нямаше да бъде по волята ѝ! Той отиде на въздух пред прозореца. Денят угасваше, зад тополите се издигаше златна луна. Какъв е този шум? Ах, да – пианолата! Някаква тъжна мелодия, звънлива и гръмлива. Защо я бе пуснала? Каква утеха ще

получи от нея? Очите му зърнаха някакво движение отвъд моравата долу, под преплетения свод на обагрените от луната акациеве храсти и японски рози. Тя се разхождаше там назад-напред. Сърцето му мъчително подскочи. Какво ли ще стори при този удар? Как би могъл да разбере? Нима я познаваше?... Само я бе обичал... представа нямаше за нея! И ето я сега... и тази тъжна мелодия... пред огряната от месеца река!

„Трябва да изляза“ – помисли Соумс.

Слезе бързо в гостната, осветена, както я бе оставил, с пианолата, повтаряща своя валс и фокстрот, или както ги наричаха сега; оттам излезе на верандата.

Откъде би могъл да я наблюдава, без тя да го види? През овощната градина се промъкна до къщичката на водата. Тук беше между Фльор и реката и му полекна. Неговата дъщеря... и на Анет... тя нямаше да извърши никаква глупост; но все пак – откъде да я знае? През прозореца на къщичката виждаше крайната акация и гърба ѝ, когато тя се обръщаше в неспокойната си разходка. Пианолата най-после млъкна... слава богу! Соумс мина през стаята и погледна през другия прозорец реката, която протичаше бавно край водните лилии и бликваше в мехурчета, озарени от лунно сияние. Припомни си изведнъж ранната утрин, прекарана тук след оная нощ, когато баща му бе умрял, а Фльор се бе родила... почти преди деветнайсет години! И сега дори помнеше новия, непривичен мир, сред който се събуди, странното чувство, изпитано пред него. О този ден бе започнала втората любов в неговия живот... към дъщеря му, която скиташе сега под акациите. Каква утеха му беше тя! Мъката и възмущението го напуснаха. Нищо нямаше значение за него, стига да можеше да я направи щастлива! Кукумявка се обади веднъж-дваж; прилеп прелетя; луната огря по-ярко, по-нашироко реката. Колко време щеше да се разхожда Фльор така? Той се върна до прозореца и видя изведнъж, че тя тръгва към брега. Спря се съвсем накрая, до сами пристана. Беше страшно развълнуван. Тази неподвижна млада фигура, потънала в отчаяние, в копнеж... в себе си. Щеше да я запомни завинаги така, обляна в лунна светлина; и лекия, сладостен дъх на реката, и трепетът на върбовите листа. Тя имаше всичко, каквото можеше да ѝ достави, само едно едничко нямаше да получи именно заради него! Тази зла съдба му причини болка като заседнала в гърлото рибена кост.

После видя с безкрайно облекчение, че Фльор тръгва към къщи. С какво би могъл да я утеши? С перли, пътешествие, коне, с други младежи... с всичко, каквото би пожелала... Само да забрави самотната фигура, спряла неподвижно през реката! Да! Ето че пак пусна същата

мелодия! Що за хрумване? Тъжна, звънка, слаба долиташе песента от гостната. Сякаш Фльор искаше да каже: „Ако няма нещо да ме подкрепя, ще умра!“ Соумс отгатна смътно. Добре, щом песента ѝ помага, да гърми цяла нощ! Той се промъкна отново през овощната градина и стигна до верандата. При все че възнамеряваше да влезе и да поговори с Фльор веднага, все още се колебаеше: не знаеше какво да каже, мъчеше се да си припомни как се чувства човек, когато се отхвърли любовта му. Трябваше да знае, да помни... а не можеше да си спомни! Истинският спомен бе изчезнал; останала бе само ужасната болка. Стоеше той така, неподвижен и смутен, изтривайки с кърпичка ръцете си и пресъхналите си устни. Протегна шия и зърна Фльор, застанала с гръб към пианолата, която продължаваше да разлива своята мелодия; скръстила ръце на гърдите си, запалената цигара в крайчеца на устните забулваше лицето ѝ със своя дим. Изражението ѝ се стори необичайно на Соумс: очите искряха, втречени неизвестно къде, във всяка черта трептеше отчаяно презрение и гняв. Веднъж бе виждал такова изражение у Анет... Това лице беше прекалено живо, прекалено открито, съвсем не лице на негова дъщеря. И той не посмя да влезе, разбрал безполезността на всеки опит за утеха. Седна в сянката на ъгъла зад камината.

Чудовищна шега му бе изиграла съдбата! Немезида! Заради нещастния някогашен брак! И защо, за бога? Как би могъл да знае, когато така страстно желаше Айрин и тя се бе съгласила да се омъжи за него, че никога няма да го обикне? Мелодията заглъхваше и започваше отново, и отново заглъхна, а Соумс продължаваше да седи в тъмния кът и да чаква... без сам да знае какво. Хвърлената през прозореца угарка от папирозата на Фльор падна в тревата, където той я загледа как тлее и догаря. Луната се бе извисила над тополите и обливаше градината с призрачното си сияние. Безутешна, тайнствена, далечна светлина... като красотата на оная жена, която никога не го бе обичала... изпъстряше с неземни багри и немезидите³³⁷, и шибоите. Цветя! А неговото цвете беше така нещастно! Защо не можеше човек да вложи щастието си във вътрешни заеми, в държани ценни книжа, да го осигури срещу спадане на курса?

Прозорецът на гостната престана да свети. Тя затихна и притъмня. Дали Фльор се бе качила горе? Соумс стана, отиде на пръсти до камината и надникна. Така изглеждаше! Той влезе. Верандата не допускаше лунната светлина вътре; и той видя отначало само очертанията на мебелите, по-черни от самия мрак. Отиде опипом към крайния

337. Едногодишно тревисто растение.

прозорец, за да го затвори. Кракът му се спъна в един стол; той чу изохкване. Тя беше тук, свита на кълбо в ъгъла на дивана! Спря се загледан в тази топка от смачкани волани и разчорлени коси, в тази прелестна младост, която се мъчеше да се изтръгне от своята мъка. Как да я остави тук? Той докосна косите ѝ и промълви:

– По-добре ще бъде да си легнеш, мила. Аз ще се опитам да оправя някак нещата.

Безсмислица! Но какво друго би могъл да каже?

Под дъба

Когато гостът си отиде, Джон и майка му постояха, без да продумат, докато най-последно той каза ненадейно:

– Трябваше да го изпратя.

Но Соумс вървеше вече по алеята; а тъй като нямаше доверие в силата си, вместо да се върне в салона, Джон се качи в студиото на баща си.

Изречението на майка му, застанала пред човека, за когото е била някога омъжена, бе затвърдило решението, което бе взела още когато се разделиха миналата вечер. То беше решаващият допир с действителността. Да се ожени за Флор, би значело да удари плесница на майка си; да извърши предателство към покойния си баща! Невъзможно! Джон беше крайно незлоблив по природа. Не роптаеше против своите родители в този миг на страдание. Имаше рядка за възрастта си способност да вижда съотношението на нещата. За Флор, за майка му дори беше по-тежко, отколкото за него. Да изоставиш, не беше така тежко, както да те изоставят или да бъдеш причина любимото същество да се откаже от нещо заради тебе. Не биваше и нямаше да роптае! Загледан в късните слънчеви зари, той си представяше отново онова видение за света, което му бе хрумнало миналата нощ. Море след море, държава след държава, милиони, милиони хора, всеки със своя собствен живот, дейност, радости, скърби, страдания... всеки с нещо, от което трябва да се откаже, със своята собствена борба за съществуване. При все че беше готов да се откаже от всичко заради единственото нещо, което не можеше да получи, би трябвало да е глупак, за да сметне, че неговите чувства имат някакво значение в един така огромен свят и да се държи като плачльо или негодяй. Представи си хората, които нямат нищо... милионите, загубили живота си във войната, милионите, на които войната бе

оставила живота им и нищо друго; гладните деца, за които бе чел, осакатените мъже; затворниците и още колко, колко видове нещастници! Но това не му помогна много. Каква утеха за тоя, който не бива да яде, би било съзнанието, че и други няма да ядат? По-привлекателна беше мисълта да се впусне из широкия свят, който не познаваше още. Не можеше да остане тук, затворен в спокойното убежище, без друго занимание, освен да мечтае и да мисли за това, което би могло да бъде. Не можеше да се върне във Уондън, към спомените за Флър. Нямахше доверие в себе си, не знаеше какво би могло да се случи, ако я види отново; а да остане тук или да отиде там – непременно щеше да я види. Това ще се случи неизбежно, щом са толкова близо. Да замине далечно, и то по-скоро, беше единственият изход. Но колкото и да обичаше майка си, не искаше да замине заедно с нея. А като чувстваше колко жестоко би било това, потърси отчаяно сили да ѝ предложи едно пътуване в Италия. Два часа минаха в старание да се овладее в тази тъжна стая; след това се облече официално за вечеря.

Майка му бе сторила същото. Ядоха малко, но продължително и разговаряха за каталога на бащините му картини. Изложбата беше уредена за октомври; като се изключат някои канцеларски формалности, всичко беше готово.

След вечеря майка му облече палто и излязоха навън; поразходиха се, поговориха, докато най-после застанаха мълчаливо под дъба. Обзет от мисълта: „Ако се издам мъничко, ще се издам напълно“, Джон улови под ръка майка си и каза някак небрежно:

– Да заминем за Италия, мамо.

Айрин стисна ръката му; после отвърна също така небрежно:

– Би било прекрасно; но според мене ти би могъл да видиш и да извършиш много повече, ако не бъда с теб.

– Само че в такъв случай ти ще останеш сама.

– Аз съм била вече сама повече от дванайсет години. Освен това бих искала да бъда тук при откриване изложбата на татко.

Джон притисна по-крепко лакътя ѝ; не бе успяла да го измами.

– Не можеш да останеш сама тук – къщата е прекалено голяма.

– Тук не; но в Лондон мога; а бих могла да отида и в Париж след откриването на изложбата. Трябва да пътуваш най-малко една година, Джон, да видиш света!

– Да, бих желал да поскитам по света. Но не искам да те оставя сама.

– Мили, това е най-малкото, с което мога да ти се отплатя. Щом е за

твое добро, ще бъде и за мое. Защо да не заминеш още утре? Имаш паспорт.

– Да; ако ще замина, най-добре е да бъде веднага. Само че... мамо... ако... ако реша да остана някъде... в Америка или другаде, би ли имала нещо против, да дойдеш по-късно и ти?

– Където и когато ме повикаш. Но не ме викай, докато наистина не пожелаеш да ме видиш.

Джон си пое дълбоко въздух.

– Задушавам се в Англия.

Останаха още няколко минути по дъба, загледани към трибуните на Епсъмския хиподром, едва видим във вечерната дрезгавина. Клоните не пропускаха лунната светлина, която падаше само над тях, над полето, в далечината, по прозорците на обвития в зеленина дом зад тях, който скоро щеше да даден под наем.

Сватбата на Фльор

Съобщенията в октомврийските вестници, описващи сватбата на Фльор Форсайт и Майкъл Монт, едва ли предаваха символичното значение на това събитие. Брачният съюз между правнучката на „Високомерния Досет“ и наследника на един девети баронет беше явен и видим знак за онова смесение между класите, което крепи политическата устойчивост на една държава. Настъпило бе време, когато Форсайтови можеха да се откажат от естествената си ненавист към една „категория“, към която не принадлежаха по рождение, и да я приемат като още по-естествена дан на техния владелчески инстинкт. Освен това те трябваше да се изкачат, за да отворят място за толкова много новобогаташи. В безшумното, но изискано тържество на Хановер Скуеър, а след това сред обстановката на Грийн стрий за непосветените бе невъзможно да отличат Форсайтовите пълчища от отряда Монт – толкова далеко бе останал „Високомерния Досет“. Нима по ръба на панталона, подстригането на мустаците, изговора или лъскавината на цилиндъра си Соумс се отличаваше дори на косъм от самия девети баронет? Не беше ли Фльор така сдържана, жива, блестяща, хубавичка и непокорна, както най-хубавата присъстваща кобилка от рода Мъскхем, Монт или Черел? Форсайтови можеха дори да им съперничат по облекло, външност и държане. Те бяха станали „висша класа“ и сега, когато парите им се свързваха с имение, името им щеше да бъде официално вписано в алманаха на

жребците за надбягване. Дали това не ставаше с малко закъснение и дали наградите за собственическият инстинкт – парите и имението – нямаше да се стопят в казана, беше един толкова спорен въпрос, че дори не го поставиха на обсъждане. Най-сетне Тимоти бе казал, че държавните ценни книжа се покачват. Тимоти, последното липсващо звено: Тимоти, *in extremis*³³⁸ на Бейзуотър Роуд – както им бе съобщила Франси. Разправяха също шепнешком, че младият Монт бил почти социалист... много разумно от негова страна, един вид застраховка в днешно време. Не се смуцаваха от това. Земевладелската класа вършеше от време на време такива приятни глупости, безопасни прояви само на теория. Както казваше Джордж на сестра си Франси:

– Скоро ще народят паленца... и той ще се укроти.

Църквата с белите цветя и синьо стъкло по средата на източния прозорец изглеждаше безкрайно непорочна, сякаш се стараше да смекчи малко неуместните изрази в службата, насочващи вниманието към паленцата. Всички Форсайтови, Хейман и Туитиман заеха лявото крило; родовете Монт, Черел и Мъскъм – дясното; училищните другарки на Фльор и окопните другари на Монт надничаха безразборно и тук, и там, а три стари моми, наминали в църквата на връщане от магазините „Скайуъд“, двама изполичари на Монт и старата бавачка на Фльор образуваха ариергарда. Повече присъстващи не можеха и да се очакват при сегашното неустановено положение в страната.

Мисис Вал Дарти, седнала със съпруга си на третия ред, стисна неведнъж ръката му, докато траеше представлението. За нея, запозната със развръзката на тази трагикомедия, най-драматичният момент беше почти мъчителен. „Кой знае предчувства ли нещо Джон...“ – мислеше тя. Джон, някъде там в Британска Колумбия. Тази сутрин бе получила писмо от него, което я бе накарало да каже с усмивка:

– Джон е в Британска Колумбия, Вал, защото искал да бъде в Калифорния! Намира, че било прекрасно там.

– О! – отвърна Вал. – Започва, значи, да има пак чувство за хумор.

– Купил земя и писал на майка си да отиде.

– Какво ще прави тя там?

– На нея не ѝ трябва нищо друго, освен Джон. Все още ли мислиш, че това е щастлива развръзка?

Лукавите очи на Вал се свиха в две сиви чертички между тъмните ресници.

338. В края на живота си (лат.).

– Фльор не беше за него. Няма подходящо възпитание.

– Бедничката Фльор! – въздъхна Холи.

Да, странен беше този брак! Младият Монт я бе уловил, разбира се, в рикшет, когато тя беше отчаяна като човек, на когото е потънал кораба. Такова гмурване можеше да бъде само – както се бе изразил Вал – един „последен изход“. Но малко нещо можеше да се разбере от гърба и булото на младата ѝ братовчедка. Затова Холи започна да разглежда отново общата картина на този църковен брак. Омъжена по любов, и при това щастливо, тя изпитваше ужас от нещастните бракове. Този можеше в края на краищата да не се окаже нещастен... но беше несъмнено хазарт; а да се освещава по такъв начин един хазарт с изкуствено миропозмаване пред тъпа от модни свободомислещи – защото всеки е свободомислещ или изобщо немислещ, когато се промени, – се струваше на Холи най-близкото подобие на греха в една епоха, отрекла греха. От преосвещения Чериел в тържествени одежди (Форсайтови не бяха дали досега на обществото нито един висш духовник) погледът ѝ минаваше покрай Вал, който седеше до нея и сигурно мислеше за кобилката мейфлай и състезанията в Кеймбриджшир. По-нататък зърна профила на деветия баронет, който си даваше вид, че коленичи. Можа да забележи само правилната гънка над коленете му, когато той придърпваше панталона си нагоре, и помисли: „А Вал забрави да подръпне своя!“ Премести очи към чина пред себе си, където се виждаха старателно стегнатите разкошни форми на Унифред, и по-нататък – към Соумс и Анет, коленичили един до друг. Лека усмивка пробягна по устните ѝ: Проспер Профон, завърнал се от тихоокеанските острови в Ламанш³³⁹, сигурно бе коленичил също пет-шест реда по-назад. Да! Забавна „мъничка“ история, както и да се развие по-нататък; но ставаше в подобаваща черква и щеше да бъде оповестена в подобаващи вестници утре.

Запяха псалм; тя чу деветия баронет да пее в другото крило на черквата за мидийските войнства. Побутна с малкия си пръст палеца на Вал – имаха общ молитвеник – и лек трепет, запазен през тия двайсет години, пропълзя по тялото ѝ. Той се наклони и прошепна:

– А помниш ли плъх а?

Плъхът, който чистеше мустачките си зад стола на регистратора в деня на брака им в Капшат! Тя стисна до болка палеца на Вал между малкия и безименния си пръст.

Псаломът свърши, преосвещеният епископ започна словото си.

339. Иронизиране на разходката му из Ламанш заедно с Анет.

Обясни в какви опасни времена живеят, какво погрешно отношение има Камарата на лордовете по въпроса за разводите. „Всички сме войници, каза той, на пост в окопите под отровните газове на владетеля на тъмнината и сме длъжни да се държим доблестно. Целта на брака са децата, не греховното щастие.“

В очите на Холи заигра дяволито пламъче – клепките на Вал се притвориха. Не биваше в никой случай да го остави да захърка. Показалецът и палецът ѝ го ощипаха по крака и той се размърда неспокойно.

Словото свърши, опасността отмина. Влезли бяха в канцеларията да се подпишат; всички си отдъхваха.

Един глас зад нея запита:

- Дали ще издържи тя състезанието?
- Кой се обажда? – прошепна Холи.
- Старият Джордж Форсайт!

Холи хвърли съдържан поглед към човека, за когото толкова бе слушала да се говори. Дошла неотдавна от Южна Африка, непознаваща своите роднини, тя ги гледаше винаги с почти детско любопитство. Този беше много едър и елегантен. Очите му я караха да изпита странно чувство – сякаш я разсъбличаха.

– Поеха! – чу отново тя гласа му.

Двойката наистина слизаше от олтара. Холи погледна най-напред лицето на младия Монт. Устните и ушите му потръпваха, очите, плъзгащи се от обувките към ръката, сложена на ръкава му, загледаха изведнъж втренчено напред, сякаш се бяха озовали пред команда за разстрел. Той остави у Холи впечатлението на духовно опиянен. А Флър! О! Тук беше съвсем друго! Девойката беше съвършено спокойна. По-хубава от винаги в бялата рокля и воала, спуснат върху тъмнокестенявия бретон; клепачите ѝ трептяха свенливо над тъмните лешникови очи. Външно изглеждаше изцяло тук. Но къде беше мисълта ѝ? Когато минаха покрай нея, Флър повдигна клепачи и неспокойният блясък в нейните очи се запечата в съзнанието на Холи като спомен за трепкащите крилца на затворено птиче.

Унифред приемаше на Грийн Стрийт с леко понижено самочувствие. Искането на Соумс да използва дома ѝ бе дошло в тежък психологически момент. Под влиянието на една забележка, изказана от Проспер Профон, тя бе започнала да заменя своите мебели в стил ампир с експресионистична обстановка. У Милард можеха да се намерят много забавни хрумвания с виолетови, зелени и оранжеви капки и заврънкулки. След един месец промяната щеше да бъде завършена. Засега обаче

„твърде интересните“ новобранци, които бе довела, не вървяха в крак със старата гвардия. Като че полкът ѝ беше наполовина в униформа каки, наполовина в алени мундири и меки калпаци. Но нейният силен и сговорчив характер се справяше много добре с това положение в салона, олицетворяващо може би по-пълно, отколкото тя можеше да си представи, полуболшевизирания империализъм на роднините ѝ. Този ден беше в края на краищата ден на смешения и колкото повече, толкова по-добре! Очите ѝ обхождаха снизходително гостите. Соумс бе стиснал облегалото на стол с инкрустации; младият Монт стоеше зад „ужасно забавния“ параван, който никога не бе успял да ѝ разясни досега. Деветият баронет се бе отстранил ядосано от червената кръгла масичка, украсена под стъклото с крилца на сини австрийски пеперуди; и не се отделяше от малкия шкаф в стил Людовик XV; Франси Форсайт се бе облегнала на новата плоча на камината, с прекрасна резба от малки пурпурни гротески върху абаносов фон; застанал до стария клавесин, Джордж държеше в ръка светлосиня книжка, сякаш се готвеше да вписва обзалагания; Проспер Профон въртеше топката на отворената черна врата с яркосини табла; двама от Мъскемови не мърдаха от потъналия в зеленина балкон, сякаш им бе прилошало; слабата, но смела на вид лейди Монт бе доближила до очи лорнета си и гледаше към окачения на тавана кремавооранжев абажур. Всъщност всички изглеждаха, че се държат за нещо. Само Фльор, все още в сватбената рокля, стоеше без опора и раздаваше наляво и надясно погледи и думи.

Стаята беше изпълнена с глухото бръмчене на разговорите. Никой никога не можеше да чуе; но това сякаш нямаше значение, защото никой и не чакаше да му отговорят. Съвременният разговор се струваше на Уинифред съвършено различен от водените в дните на нейната младост, когато беше на мода безкрайно бавният, провлечен говор. Но и сегашният беше „забавен“, а това е всъщност най-важното. И Форсайтови дори разговаряха невероятно бързо – Фльор с Кристофър, Имоджин с Партик, най-малкия син на Никълъс младши. Соумс, разбира се, мълчеше; но Джордж, застанал до клавесина, не преставаше да прави забележки, както и Франси до камината. Уинифред се приближи към деветия баронет. При него човек би могъл сякаш да си поотдъхне; носът му беше тънък и малко надвиснал към устните; посивелите мустаци също; тя се усмихна и провлечено запита:

– Мило празненство, нали?

Отговорът му изхвъркна през усмивката като хапка хляб:

– Спомняте ли си у Фрейзър³⁴⁰ описанието на онова племе, което

заравяло невестата до кръста?

Говореше бързо като всички. Имаше живи тъмни очички с бръчки наоколо, като у католически свещеник. На Уинифред се стори изведнъж, че той е в състояние да каже неща, за които би могла да съжалява.

– Сватбите са винаги така забавни – промълви тя и тръгна към Соумс. Той стоеше странно неподвижен, но Уинифред забеляза веднага какво бе наложило това държане. Вдясно от него беше Джордж Форсайт, вляво Анет с Проспер Профон. Не можеше да мръдне, без да види тази двойка или отражението ѝ в подигравателните очи на Джордж Форсайт. И с право се стараеше да не забелязва нищо.

– Казват, че Тимоти си отива – промълви мрачно той.

– Къде ще го погребеш, Соумс?

– В Хайгейт. – Преброи на пръсти. – Ще станат дванайсет души заедно с жените. Как намираш Флър?

– Поразително красива.

Соумс кимна. Никога не бе виждал дъщеря си по-красива, а все пак не можеше да се отърве от впечатлението, че цялата тази история е нещо неестествено – припомняйки си сломената фигурка, сгושена в ъгъла на дивана. Тя не бе му доверила нищо от оная нощ до днешния ден. Научил бе от шофьора, че бе направила още един опит да проникне в Робин Хил и бе претърпяла поражение – къщата била празна, никой не се обадил. Знаеше, че е получила писмо, но от съдържанието му разбра само едно – че я бе накарало да се скрие и да плаче. Забелязваше как го поглежда понякога, когато предполагаше, че той не я вижда, сякаш все още се питаше какво е направил наистина, за да накара толкова да го мразят. Както и да е! Анет се бе върнала, летните дни минаваха унило, докато един ден Флър заяви ненадейно, че ще се омъжи за младия Монт. Стана по-мила към баща си, след като му съобщи това. И той отстъпи – каква полза да се противопоставя? Бог му беше свидетел, че никога не бе и помислял да ѝ пречи в нещо! А младежът направо си бе загубил ума по нея. Тя действаше, разбира се, безразсъдно и беше млада, безнадеждно млада. Но ако ѝ се противопостави, не знаеше какво би могла да стори; би ѝ хрумнало може би да си избере професия, да стане лекарка, адвокатка или друга някоя глупост от същия род. Тя нямаше никаква дарба за живопис, поезия или музика – единствените допустими занимания, според него, за неомъжени жени, ако се наложи да работят в днешно време. Изобщо по-безопасно беше да я омъжат, защото

той виждаше много добре колко неспокойна и възбудена е въщи. Анет се отнасяше също благосклонно към този проект – доколкото той можеше да прозре това през нежеланието си да знае какви са намеренията ѝ, ако изобщо имаше някакви. Тя бе казала: „Да се омъжи за този младеж, щом иска! Той е добро момче... не е такъв ветрогон, какъвто изглежда.“ Соумс не знаеше откъде бе взела тя тия изрази, но мнението ѝ го успокои. Каквото и да беше поведението ѝ, съпругата му имаше ясен поглед за нещата и почти потискащо количество здрав разум. Той бе вложил на името на Фльор петдесет хиляди лири, като бе взел мерки да не могат да бъдат прехвърлени на трето лице – за всеки случай, ако работите не тръгнат добре. А дали щяха да тръгнат добре? Тя не бе забравила другия... това беше ясно за Соумс. Сватбеното пътешествие щяха да прекарат в Испания. Ще бъде още по-самотен след заминаването ѝ. Но по-късно може би тя ще забрави и ще се върне отново към него!

Гласът на Унифред прекъсна замечаността му:

– Ето ви чудо!... Джун!

В широко манто – какви дрехи намираше да облече! – с хвърчащи изпод панделката коси, дъщерята на братовчед му бе влязла и Фльор тръгна да я посрещне. Загубиха се от погледа им, като излязоха по направление към стълбите.

– Тя върши наистина невероятни неща! – каза Унифред. – Кой би допуснал, че ще дойде?

– Защо си я поканила? – измърмори Соумс.

– Защото смятах, че няма да дойде, разбира се.

Унифред бе забравила, че зад всяка постъпка на човека се таи главна черта в характера му, с други думи, пропуснала бе да си припомни, че Фльор бе сега едно „проскубано пиле“.

Когато получи поканата, Джун помисли отначало: „За нищо на света няма да отида!“, но една сутрин се събуди, след като бе сънувала, че Фльор ѝ маха тъжно с ръка от някаква лодка и промени решението си.

Когато Фльор я посрещна и каза: „Елате с мене горе, докато се преоблека“, тя я последва веднага по стълбите. Девоичката я въведе в някогашната спалня на Имоджин, пригодена сега за нейна гардеробна.

Слаба, изправена, Джун седна на леглото като посърнало, прежълтjало привидение. Фльор заключи вратата и застана пред нея, съблякла вече сватбената рокля. Колко хубавичка беше!

– Навярно ме смятате за глупачка – каза с треперещи устни тя. – Би трябвало да бъде Джон, но има ли значение? Майкъл ме обича, а на мене ми е безразлично. Така ще се махна от къщи. – Пъхна ръка във

воланите на деколтето и извади писмо. – Ето какво ми пише Джон. Джун прочете:

„Езеро Окнегън, Британска Колумбия. Няма да се върна в Англия. Бъди щастлива. – Джон“

– Прибрала го е на сигурно място, както виждате – прошепна Фльор.

Джун ѝ подаде писмото.

– Не сте справедлива – отвърна тя; – Айрин винаги е казвала на Джон да постъпи, както желае.

Фльор се усмихна горчиво.

– Кажете, не опропасти ли тя и вашия живот?

Джун вдигна поглед към нея.

– Никой не може да опропасти живота ни, мила. Това е глупост. Много неща могат да се случат. Но ние ги надживяваме.

Тя вия с ужас, че девойката коленичи и скри лице в мантото ѝ. Глухо ридание стигна до слуха на Джун.

– Недейте, успокойте се! – промълви тя. – Успокойте се!

Но острата брадичка на девойката се притисна по-плътнo до коляното на Джун и още по-мъчително прозвуча риданието ѝ.

Какво да се прави! Неизбежно беше. Ще ѝ олекне след това. Тя гледаше красивата главица с подстригани коси; и цялото ѝ разпилявано майчино чувство се съсредоточи и през крайчеца на пръстите ѝ мина в съзнанието на девойката.

– Не унивайте, мила – започна отново тя. – Не можем да заповядваме на живота, но можем да се борим с него. Да се справяме с това, което дойде. Такъв беше и моят дял. И аз не можех да забравя като вас; и плаках, както вие плачете. Погледнете ме сега!

Фльор вдигна глава; риданието се смени изведнъж с кратък сподавен смях. Пред нея седеше наистина едно слабо, може би отчаяно уморено привидение, но очите му гледаха смело.

– Да – отвърна Фльор. – Простете ми. Ще го забравя, предполагам, ако излети бързо и далеко.

Надигна се с усилие и отиде до умивалника.

Джун я наблюдаваше как заличава със студена вода следите от вълнението. Като се изключи съвсем леката руменина, която много ѝ отиваше, нищо не бе останало от него, когато се изправи пред огледалото. Джун стана от леглото и взе възглавничка с карфици. Да сложи не на

място две карфици – това беше единственият начин, по който можа да прояви съчувствието си.

– Целунете ме – каза тя, когато Фльор се пригответи и тикна брадичка до топлата ѝ буза.

– Трябва да изпуша една цигара – отвърна Фльор; – Не ме чакайте.

Джун я остави седнала на леглото, с цигара в уста и притворени очи.

Пред вратата на салона вия Соумс, обезпокоен сякаш от бавенето на дъщеря си. Кимна му рязко и продължи към по-долната площадка, където бе застанала братовчедка ѝ Франси.

– Погледни! – каза Джун и посочи с брадичка Соумс. – Съдбоносна личност!

– Какво искаш да кажеш? – попита Франси. – Защо съдбоносна?

Джун не отговори.

– Няма да остана за изпращането – заяви тя. – Сбогом.

– Сбогом – повтори Франси и сивите ѝ келтски очи светнаха насмешливо. Ах, тая стара семейна вражда! Каква романтика всъщност.

Пристъпвайки към подножието на стълбището, Соумс видя, че Джун си отива и въздъхна с облекчение. Защо не идваше Фльор? Ще закъснеят за влака. Този влак щеше да я отнесе далеко от него, но Соумс все пак се дразнеше от мисълта, че могат да го пропуснат. Тя се показва най-последно, изтича по-стълбите в светлокафява рокля и черна кадифена шапчица. Мина край него и влезе в салона. Видя я, че целуна майка си, леля си, съпругата на Вал, Имоджин, после излезе, както винаги, пъргаво и прекрасна. Как ще се отнесе тя в последните минути на своето моминство? Не можеше да се надява на много нещо!

Устните ѝ притиснаха бузата му.

– Татенце! – прошепна тя и изчезна.

„Татенце!“ От години не го бе наричала така. Той въздъхна дълбоко и тръгна полека по стълбите. Оставаше да минат и през оная глупост с конфетите, и така нататък. Би желал да улови още веднъж усмивката ѝ, когато тя се наведе през вратичката на колата, при все че, ако не внимават биха могли да я ударят със запратена обувка³⁴¹. Гласът на младия Монт прозвуча нетърпеливо до ухото му:

– Довиждане, сър и благодаря. Ужасно съм щастлив.

– Довиждане – отвърна Соумс. – Гледайте да не пропуснете влака.

Остана на третото стъпало отдолу, откъдето можеше да вижда над

341. В Англия хвърлят зад младоженците вехта обувка, като пожелание за щастие.

главите на другите... над глупавите шапки и глави. Влязоха вече в колата; конфетите започнаха да се сипят, обувката полетя. Някаква вълна прелетя в гърдите на Соумс и... той нищо не разбра... нищо не видя!

Последният от старите Форсайтови

Когато дойдоха да облекат този ужасен символ Тимоти Форсайт – последния чистокръвен индивидуалист, единствения човек, който не бе чул за Световната война, – намериха, че изглежда великолепно: и смъртта дори не бе променила здравата му външност. За Смитър и готвачката това обличане беше окончателно доказателство за нещо, което бяха смятали винаги за невъзможно – земния край на стария Форсайтов род. Бедният мистър Тимоти ще вземе сега арфа и ще запее с мис Форсайт, мисис Джулия и мис Естер; с мистър Джолиън, мистър Суидин, мистър Джеймс, мистър Роджър и мистър Никълъс. Дали и мисис Хеймън ще бъде между тях, беше малко съмнително, защото бяха изгорили тялото ѝ. Готвачката мислеше тайно, че мистър Тимоти ще се ядоса – толкова мразеше латерните! Колко пъти бе казвал: „Досаден пискун! Пак започна! Излезте да видите, Смитър, как ще го отпратите!“ Тя би се радвала на музиката, ако не знаеше, че само след миг мистър Тимоти ще позвъни и ще каже: „Ето, занесете му половин пенс и му кажете да се маха.“ Често трябваше да дадат от джоба си още три пенса, за да убедят човек да се отдалечи – Тимоти винаги бе подценявал емоциите. За щастие, през последните години той вземаше латерните за бръмчене на сини мухи; а това беше много удобно, защото позволяваше на двете жени да се наслаждават на музиката. Но арфа! Готвачката се замисли. Арфата е нещо различно, а мистър Тимоти не обичаше промените. Тя не спомена, все пак нищо на Смитър, която имаше такива разбираня за царство-то небесно, че можеше наистина да ги смае с тях.

Готвачката поплака, докато приготвяха Тимоти. После всички се почерпиха с коледната бутилка херес, която нямаше да потрябва тази година. Като си помислеха само! Джейн бе прекарал тук четиридесет и пет години, Смитър – четиридесет и три! А сега щяха да живеят в една къщичка в Туутинг със спестяванията си и с това, което мис Естер им бе оставила от добро сърце. Да постъпят другаде след такова славно минало – о, не! Радвах се, разбира се, че ще видят още веднъж мистър Соумс, мисис Дарти, мис Франси и мис Юфимия. И смятаха за свой дълг да отидат на погребението, дори ако трябва да си наемат сами файтон.

Цели шест години мистър Тимоти беше техен младенец, който все повече и повече се подмладяваше, докато накрая се подмлади дотолкова, че не му останаха вече дни.

Установените часове за бдение те прекараха в лъскане и обирание на праха; уловиха и последната останала мишка. Убиха и последната хлебарка, за да оставят дома чист и в същото време разискваха какво да купят при разпродажбата. Ръкоделната кутия на мис Ан; албумът с водорасли на мис Джули (тоест на мисис Джулия), параванът пред камината, извезан от мис Естер; и косите на мистър Тимоти – златисти къдрици, залепени на картон в черна рамка. Да! Непременно трябва да вземат тия неща... само че цените се повишаваха напоследък!

Задачата да разпрати покани за погребението се падна на Соумс. Съставил ги бе Градман – само до най-близки роднините, с предупреждение да не носят цветя. Поръчаха шест карети. Завещанието щеше да бъде прочетено, след като се върнат вкъщи.

Той дойде в единайсет часа да види дали всичко е готово. След четвърт час пристигна и старият Градман с черни ръкавици и креп на шапката. Влязоха със Соумс да чакат в салона. В единайсет и половина екипажите спряха в дълга редица пред входа. Но никой не се яви. Градман каза:

– Учудвам се, мистър Соумс. Занесох ги лично на пощата.

– Не зная – отвърна Соумс. – Всъщност той бе загубил връзка с рода.

Неведнъж в миналото Соумс бе забелязвал, че роднинските чувства в техния род се проявяваха повече към мъртвите, отколкото към живите. Но начинът, по който се бяха стекли на сватбата на Флър, а не идваха на погребението на Тимоти, доказваше като че ли някаква дълбока промяна. Можеше да има, разбира се, и друга причина; защото той съзнаваше, че – ако не знаеше завещанието на Тимоти – сам би стоял от деликатност настрана. Тимоти оставяше много пари, без никакъв пряк наследник. А никой, може би, не искаше да бъде заподозрян, че се надява да получи нещо.

В дванайсет часа шествието потегли; Тимоти пръв в стъклена погребална колесница, след него Соумс, сам в каретата; после Градман, също сам; подир тях Смитър и готвачката в една кола. Екипажите тръгнаха ходом, но скоро подкараха тръст под ясното небе. Пред входа на гробището Хайгейт се спряха за опелото в параклиса. Соумс би предпочел да остане на слънце отвън. Не вярваше нито дума от обреда; но той беше все пак един вид застраховка, която не беше безопасно да се

пренебрегва, ако съществува нещо отвъд.

Тръгнаха по двама – той с Градман, готвачката със Смитър – към семейната гробница. Не беше много достойно това изпращане на последния стар Форсайт.

На връщане към Бейзуотър Роуд Соумс взе Градман в каретата си със странна топлота в сърцето. Пригответе бе изненада за този старик, служил петдесет и четири години на Форсайтови – една награда, изцяло негово дело. Колко добре помнеше как бе предложил на Тимоти, един ден след погребението на леля Естер: „А сега, чичо Тимоти, една дума и за Градман. Толкова се е трудил за семейство. Какво ще кажеш – да му отделим ли пет хиляди?“ И с каква изненада – като знаеше колко мъчно Тимоти завещава нещо, – с каква изненада го видя да кимва утвърдително. Старикът щеше да се зарадва сега като дете; защото Соумс знаеше, че мисис Градман има болно сърце, а синът им бе загубил единият си крак във войната. И беше безкрайно доволен, задето бе оставил на Градман пет хиляди лири от парите на Тимоти. Настаниха се в малката гостна, (чиито стени – като видение от рая – бяха небесносини със злато, с невероятно лъснати рамки на картините и никаква пращинка по мебелите), за да прочетат този истински малък шедьовър – завещанието на Тимоти. Седнал с гръб към светлината в креслото на леля Естер, Соумс погледна Градман, който беше с лице към светлината на кушетката на леля Ан, сложи крак върху крак и започна да чете:

„Аз, Тимоти Форсайт, живущ в Лондон, на Бейзуотър Роуд, изявявам, както следва, последната си воля и завещание. Определям племенника си Соумс Форсайт, живущ в Шелтър, Мейпълдърм, и Томас Градман, живущ на Фоли Роуд 159, Хайгейт (наричани по-долу изпълнители на завещанието ми), да бъдат мои пълномощници и изпълнители по завещанието ми. На гореспоменатия Соумс Форсайт оставям сумата хиляди лири, освободена от данък върху наследствата, а на гореспоменатия Томас Градман оставям сумата от пет хиляди лири, освободена от данък върху наследствата.“

Соумс замълча. Старият Градман се бе навел напред, стиснал конвулсивно в дебеличките си ръце своите едри черни колене; в отворената уста лъщяха три златни пломби; очите му примигваха, две сълзи се стичаха полека от тях. Соумс побърза да продължи:

„Дялото си останало имущество, от какъвто и да е вид, поверявам на изпълнителите на завещанието ми с поръчение да го използват и запазят за следните цели: да изплатят от него всичките ми дългове, разходи по погребението и всякакви разноски, свързани със завещанието, а остатъка да съхранят за онзи пряк потомък от мъжки пол на баща ми Джолиън Форсайт от брака му с Ан Пиърс, който – след смъртта на всички преки наследници от мъжки и женски пол на баща ми от споменатия му брак, живи по време на моята смърт – последен ще достигне двайсет и една годишна възраст, като държа безусловно имуществото ми да се запази до последната възможност, допустима по английските закони, в полза на гореспоменатия пряк наследник от мъжки пол.“

Прочете заверката и подписа, замълча и погледна Градман. Старикият изтриваше челото си с голяма носна кърпа, чиито ярък цвят придаде ненадейно празничен оттенък на тази церемония.

– Честна дума, мистър Соумс! – започна той и веднага пролича, че юристът у него бе затъмнил напълно човека. – Помислете само! В момента имаме налице две бебета и няколко съвсем малки деца... Ако едно от тях доживее до осемдесет години (това не е кой знае каква дълбока старост) и прибавим още двайсет и една, стават сто години; а мистър Тимоти оставя най-малко сто и петдесет хиляди лири. При пет на сто сложна лихва капиталът се удвоява за четиринайсет години. След четиринайсет години ще стане триста хиляди, след двайсет и осем – шестстотин хиляди, след четиридесет и две – милион и двайсет хиляди, а след петдесет и шест – два милиона и четиристотин хиляди, след осемдесет – четири милиона и осемстотин хиляди, след осемдесет и четири – девет милиона и шестстотин хиляди... а след сто години ще стигне до двайсет милиона! Само че ние не ще доживеем да ги видим! Това се казва завещание!

Соумс отвърна сухо:

– Много нещо може да се случи до тогава. Например държавата да вземе голям дял от имота; на какво не са способни в наши дни!

– Да, а сметнахме и пет на сто – каза на себе си Градман. – Забравих, че мистър Тимоти е вложил всичко в държавни ценни книжа; при сегашния данък върху дохода няма да се получи повече от две на сто. Да речем, за по-сигурно осем милиона. Не са малко пари все пак!

Соумс стана и му подаде завещанието.

– Вие отивате в Сити. Приберете го и направете необходимото.

Дайте съобщение... макар че няма никакви дългове. Кога ще бъде разпродажбата?

– Идущия вторник – отвърна Градман. – Да се изчака докато умрат всички живи наследници и още двайсет и една години... дълъг срок. Но радвам се, че оставя всичко на рода си...

Разпродажбата, устроена не у Джобсън, поради викторианския стил на вещите, беше много по-посетена от погребението; Смитър и готвачката не дойдоха, защото Соумс обеща да им вземе това, което желяеха. Дошли бяха Уинифред, Юфимия, Франси и Юстас с колата си. Миниатюрите, картините от Барбизонската школа и гравюрите на Дж. Р. бяха купени от Соумс; личните вещи без пазарна стойност бяха в една странична стая, откъдето близките можеха да си взема по нещо за спомен. Това бяха единствените ограничения при едно наддаване, което мина при почти трагична незаинтересованост. Нито една мебел, картина или порцелан не привличаха вкуса на съвременниците. Препарираните пойни птици се разкапаха като есенни листа, щом ги извадиха от клетката, където не бях пели от шейсетте години насам. Тежко беше за Соумс да гледа как креслата, където седяха някога лелите му, големият роял, на който почти никога не свиреха, книгите, разглеждани само отвън, грижливо изтриваните от тях порцеланови украшения, завесите, които бяха спускали, килимът пред камината, топлил нозете им, а най-вече леглата, където бяха спали и умирали, минават в ръцете на дребни търговци и домакини от Филъм³⁴². Но какво можеше да стори? Да ги купи и да ги нахвърля в някой склад за вещи? Не; те трябваше да минат по пътя на всяка мебел и плът, докато се разрушат напълно. Но когато стигнаха до кушетката на леля Ан и я обявиха за трийсет шилинга, той извика неочаквано:

– Пет лири!

Изненадата беше голяма; и кушетката остана за него.

Когато малката разпродажба приключи в душната зала и викторианските останки се пръснаха, той излезе в мъгливото сияние на октомврийския ден с чувството, че няма вече уютно кътче в света и обявата „под наем“ е наистина окачена. На хоризонта – революции; Флор – в Испания; никаква утеха от Анет; изчезнал бе и домът на Тимоти на Бейзуотър Роуд. Раздразнен и отчаян, той влезе в галерията Губнор. Там бяха изложени акварелите на оня приятел, Джолиън Форсайт. Отиде да ги

342. Югозападен лондонски квартал по левия бряг на Темза.

погледне през рамо – може би щеше да изпита някакво удовлетворение от това. От Джун до съпругата на Вал, от нея до Вал, от Вал до майка му, а от нея до Соумс бе стигнала вестта, че къщата – злокобната къща на Робин Хил – е обявена за продан и Айрин заминава при сина си в Британска Колумбия или някъде там. За един миг на Соумс му хрумна безумната мисъл: „Да я купя ли? Замислил я бях за моите...“, но както се мярна, така и изчезна. Прекалено горчива би била тая победа; с премного унижителни спомени и за него, и за Фльор. Тя не ще отиде да живее там, след всичко станало. Не, да върви по пътя си, в ръцете на някой пер или спекулант; още от начало беше ябълка на раздор, беше черупка, стана враг; а след заминаването на оная жена черупката оставаше празна. „Продава се или се дава под наем“. Той виждаше мислено дъсчицата с тази обява, закована високо на обвитата с бръшлян стена, която бе построил.

Мина през първите две зали на галерията. Тук имаше наистина немалко творби! Сега, след смъртта на художника, те не изглеждаха така незначителни. Рисунокът беше приятен, оставяше чувство за атмосфера, а четката имаше индивидуалност. „Баща му и баща ми; той и аз; неговото дете и моето!“ – помисли Соумс. Така бе вървяло! И все заради оная жена! Примирен поради събитията от последната седмица, развълнуван от тъжната прелест от есенния ден, Соумс стигна по-близо от всеки друг път до откриването на истината – непостижима за един истински Форсайт, – че тялото на Красотата има своята духовна същност, уловима само при преданост, която забравя себе си. До тази истина той се доближаваше във всеки случай поне чрез предаността към дъщеря си; тази любов именно му даваше възможност да разбере донякъде как бе изпуснал своята плячка. И тук, между рисунките на своя роднина, достигнал това, което бе останало недостижимо за него, той си спомни за двамата с търпимост, която го изненада. Но не купи ни една картина.

Тъкмо когато минаваше край касата, за да излезе на чист въздух, той се озова пред един образ, който не напускате съзнанието му, докато беше в галерията – озова се пред влизащата Айрин. Не беше заминала, значи, и продължаваше да прави прощални посещения на това, което оставаше от оная приятел! Соумс потуши неволното трепване на своето подсъзнание, машиналната реакция на сетивата си, пред чара на тази някога обладавана от него жена, и я отмина, отвърнал глава. Но след като отмина, не можа да се съдържи и се обърна. Това беше, значи, предопределението... планът и стремежът на живота му, безумието и копнежът в него, единственото поражение, което бе преживял – всичко щеше да

свърши, когато тя изчезне този път от погледа му. И такъв спомен дори има своята странна, мъчителна ценност. Обърнала се бе и Айрин. И неочаквано вдигна своята стегната в ръкавица ръка, устните ѝ едва уловимо се усмихнаха, тъмните очи сякаш говореха. Сега беше ред на Соумс да не отвърне на усмивката и на прощалното помахане с ръка; той излезе на модната улица, разтреперан от глава до пети. Разбираше какво иска да му каже тя: „Сега, когато си отивам завинаги, далече от вас и вашия род – простете. И бъдете щастлив.“ Това значеше нейният жест; последен знак на ужасната действителност – по-силна от нравствеността, дълга и разума: отвращението ѝ към този, който бе обладал тялото ѝ, но не бе докоснал никога душата или сърцето. Улучи го; да... много повече, отколкото ако не бе махнала маската от лицето си и не бе вдигнала ръка.

Три дни по-късно, в този бързо пожълтяващ октомври, Соумс отиде с такси до гробището Хайгейт и през бялата каменна гора стигна до гробницата на Форсайтови. Недалеч от кедъра, над катакомби и каламбури, висока, грозна, индивидуална, тя беше сякаш върхът на конкурентната система Той си припомни спора, когато Суидин бе настоявал да добавят върху фасадата герба с фазана. Предложението бе отхвърлено в полза на един венец от камък със студения надпис: „Семейна гробница на Джолиън Форсайт, 1850 година“. Тя беше в добро състояние. Всички следи от неотдавнашното погребение бяха премахнати и скромният сив камък тъмнееше успокоително на слънцето. Цялото семейство почиваше сега тук освен съпругата на Джолиън старши, която, по предварително споразумение, се бе върнала в гробницата на своето семейство в Съфолк; самият Джолиън старши беше в Робин Хил, а Сюзън Хеймън бе кремирана и никой не знаеше къде е. Соумс погледна със задоволство гробницата – масивна, неизискваща особени грижи; това беше важно, защото той добре съзнаваше, че никой няма да идва тук, когато и той си отиде; а приближаваше вече да се погрижи за своето бъдещо жилище. Можеше да има и двайсет години пред себе си, но човек никога не знае. Двайсет години без чичовци и лели, със съпруга, за която беше по-добре да не мисли, с дъщеря, напуснала бащиния дом! Настроението му навяваше скръб и размисли за миналото.

Разправяха, че това гробище е пълно с прочути имена, погребани с особен блясък. Освен това оттук се разкриваше прекрасна гледка към Лондон. Анет му бе дала веднъж да прочете някакъв разказ от оня французин Мопасан – някаква невероятно мрачна история, в която всички

мъртъвци стават една нощ от гробовете си и благочестивите надписи се превръщат изведнъж в описание на техните грехове. Невероятна история! Той не познаваше французите, но за англичаните можеше да каже, че изобщо не са лоши, като се изключат зъбите и вкусът им, които бяха безспорно в окаяно състояние.

„Семейна гробница на Джолиън Форсайт, 1850 година“. Много хора бяха погребани оттогава тук... много английски съществувания бяха изгледали, превърнали се бяха в прах! Бръмченето на самолет под позлатените облаци го накараха да вдигне глава! Какъв чудовищен напредък през тия години! И всичко се връщаше тук... превърнато само в име и дата върху надгробен камък. И Соумс помисли със странна гордост, че нито той, нито семейството му бяха спомогнали с нещо за този трескав напредък. Почтени и солидни посредници, те вършеха достойно своето дело – да управляват и да владят. „Високомерният Досет“ бе строил наистина в една ужасна епоха, а Джолиън бе рисувал в дни със съмнителен вкус, но, доколкото можеше да си припомни, никой друг Форсайт не бе осквернил ръцете си да създаде нещо – като се изключат Вал Дарти и неговият конезавод. Колекционери, адвокати, юристи, търговци, издатели, счетоводители, директори, комисионери при продажба на земя, дори войници – това бяха те! Държавата бе напреднала, така да се каже, въпреки тях. Те бяха забравяли, контролирали, защитавали и използвали този процес... И, като помислеше човек как „Високомерния Досет“ бе започнал почти от нищо, а преките му наследници притежаваха, според оценката на Градман, от милион до милион и половина, положението наистина не беше никак лошо! А все пак на Соумс се струваше понякога, че родът е изстрелял всичките си заряди и собственическият инстинкт отмира. Четвъртото поколение беше сякаш неспособно да печели; навлизаха в изкуството, в литературата, в земеделското стопанство, във войската; или просто живееха от наследеното... Липсваха им усурем и постоянство. Така и ще изчезнат като род, ако не вземат мерки.

Соумс отвърна лице от гробницата и застана срещу вятъра. Въздухът на височината би бил прекрасен, ако не беше чувството, че в него се таи дъх на смърт. Той погледна неспокойно кръстовете и надгробните вази, ангелите, венците от имортели, ярките или увяхващите цветя и зърна изведнъж едно кътче, така различно от всичко наоколо, че го накара да измине няколко ярда, за да го погледне отблизо. Скромнен гроб с малък, особен кръст от сив неполиран гранит, пазен от четири тиса. Никакви други гробове не го притискаха. Отзад имаше градинка с плет от чимшир, а отпред златееше бреза. Този оазис в пустинята от

еднообразни гробове засегна естетическото чувство на Соумс и той приседна на слънце край него. През трептящите листа на златеещата бреза погледна към Лондон и потъна в бездна от спомени. Помисли за Айрин на Монпелие Скуеър, когато косите ѝ бяха ръждивозлатисти, а белите ѝ рамене му принадлежаха... Айрин, награда за любовната му страст, Айрин, отхвърляща собственическите му права. Видя Босини в бялата морга и Айрин на дивана, втрещила неизвестно къде своя поглед на умиращо птиче. Припомни си я отново пред зелената Ниоба в Булонската гора, когато пак го отхвърли. Въображението му се отнесе към пълноводната река в оня ноемврийски ден, когато се бе родила Фльор, отнесе го към мъртвите листа върху зелените води, към змиевидните водорасли, които вечно се вият и надничат, гъвкави, спънати и слепи. Отнесе го към отворени я прозорец над Хайд парк в студента звездна нощ, когато бе умрял баща му. Литна към онази картина... „Градът на бъдещето“, към първата среща между Фльор и хлапето; към синкавите спирали от пурата на Проспер Профон, към Фльор, която сочеше от прозореца как онзи тип се промъква из градината; към Айрин и другия, умрелия, седнали един до друг на трибуните в стадиона „Лорд“. Към нея и сина ѝ в Робин Хил. Към дивана, където се бе сгушила Фльор, към устните ѝ, притиснали бузата му, към прошепнатото „татенце“, и изведнъж видя отново ръката на Айрин в сивата ръкавица да му помахва за последно сбогом.

Дълго седя така да премисля своя жизнен път, верен докрай на собственическия инстинкт и дори стоплян от своите неуспехи.

„Дава се под наем“... Форсайтовия век и начин на живот, когато човек притежаваше безпрепятствено и безусловно душата си, имота и жена си. А сега държавата притежаваше или щеше да притежава имота, жена му беше свой собствен господар, душата му... сам бог знаеше кой я владее! „Дава се под наем“ – разумно и просто верую!

Нахлуващи вълни на промяна, с обещание за нови форми, едва след като отmine приливът на разрушителния порой. Усещайки го подсъзнателно, Соумс седеше тук, приковал упорито мисълта си в миналото – като човек, който язди в бурна нощ, с лице към опашката на препускащия кон. Водите проникваха през викторианските баражи и отнасяха собствеността, обноските, морала, музиката, досегашните форми в изкуството... оставяйки при своето плискане соления вкус на кръв в подножието на Хайгейтския хълм, където почиваше в гроба си викторианският век. Седнал в това високо кътче със свой собствен облик като изваян образ на собствеността, Соумс отказваше да се вслуша в нестихващия им рев.

Отказваше по инстинкт да се бори с тях... Притежаваше премного от първичната мъдрост на грабливия звяр, наричан човек. Те щяха да се укротят сами, когато изживеят своя трескав прилив от грабежи и разрушения. Когато се наситят да рушат и захвърлят чуждото творчество и притежание, те ще спаднат, ще се оттеглят и нови форми ще изникнат от един инстинкт, по-стар от треската за промени – инстинкта за свой дом.

„Je m' en fiche“ – казваше Проспер Профон. Соумс не каза „Je n' en fiche“ – изразът беше френски, а онзи приятел беше трън в петата му, – но дълбоко нейде в душата си той съзнаваше, че промяната е само междинна между две форми на живот, неизбежно разрушение, което ще разчисти място за нова собственост.

Какво от това, че обявата е закачена и приятното кътче се дава под наем?... Някой ще дойде и ще го вземе отново един ден.

Само едно го измъчваше истински, докато седеше тук – тъгата, загнездена в сърцето му... Защото слънцето обливаше в омагьосано сияние лицето му, облаците и листата на златеещата бреза, вятърът така нежно шумолеше, така тъмнозелен беше тисът и така бледен – лунният сърп в небето.

А, колкото и да желаше, той нямаше никога да получи... красотата и любовта в тоя свят!

КРАЙ

© 1906–1921 Джон Голзуърди
© 2004 Невена Розева, превод от английски

John Galsworthy
The Forsyte Saga, 1906–1921

Сканиране, разпознаване и редакция: NomaD, 2009
Издание: Издателство „Фама“, 2004

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/11192>]